

God Lavayiyat An Puhuvasiwni

Hopi New Testament

Contents

Lomatuawi Matthewt Ahpiy'o	1
Lomatuawi Mark Ahpiy'o	54
Lomatuawi Luke Ahpiy'o	87
Lomatuawi John Ahpiy'o	142
Jesus Ayamuyatuy Hiniwhtipuamu	181
Paul Rome ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata	230
Paul Corinth ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi mohti Pēniata	251
Paul Corinth ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi ańk Pēniata	272
Paul Galatiat ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata	286
Paul Ephesus ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata	293
Paul Philippit ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata	301
Paul Colosset ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata	306
Paul Thessalonicat ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi mohti Pēniata	311
Paul Thessalonicat ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi ańk Pēniata	316
Paul Timothyt aw mohti Pēniata	319
Paul Timothyt aw ańk Pēniata	325
Paul Titus aw Pēniata	329
Paul Philemon aw Pēniata	332
Hebrews sinmuy amuńaqw Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēni	334
James God Sinomuyatuy amumi Pēniata	350
Peter God Sinomuyatuy amumi mohti Pēniata	356
Peter God Sinomuyatuy amumi ańk Pēniata	362
John mohti Pēniata	366
John ańk Pēniata	372
John Pēniat payisni'maqa	373
Jude God Sinomuyatuy amumi Pēniata	374
Jesus Christ Hihta Natoniqat Mahtakna Ayay John aw'i	376

God Lavayiyat Añ Puhuvasiwni

New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

Language: Hopi

Provided by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

47edf367-d2a8-54b0-b3cb-56c7645c6b75

ISBN: 978-1-5313-0287-0

LOMATUAWI

MATTHEWT

AHPIY'O

The Birth Record of Jesus Christ

(Lk 3.23-38)

1 I' tutuveni it Jesus Christ hakiy ahpiy sinotiqat tuawi'ta. Pam Abraham-nit pu David pumuy amuhpiy aniwhti. ²Ura Abraham Isaac náata; noqw pam Jacob náata; noqw pam Judas-nit pu tupkomuyatuy pumuy náamu. ³Noqw Judas Phares-nit pu Zarat pumuy náamu; (Thamar pumuy yúamu); noqw Phares Esrom náata; noqw pam Aram náata; ⁴Noqw pam Aminadab náata; noqw pam Naasson náata; noqw pam Salmon náata; ⁵Noqw pam Booz náata, (Rachab put yúata); noqw Booz Obed náata, (Ruth put yúata); noqw Obed Jesset náata. ⁶Noqw pam David it moñwit náata; noqw pam Solomon náata, (hakiy Urias nõmaatniñwuqa put yúata). ⁷Noqw Solomon Roboam náata; noqw pam Abiat náata; noqw pam Asat náata. ⁸Noqw pam Josaphat náata; noqw pam Joram náata; noqw pam Ozias náata. ⁹Noqw pam Joatham náata; noqw pam Achaz náata; noqw pam Ezekias náata. ¹⁰Noqw pam Manasses náata; noqw pam Amon náata; noqw pam Josias náata. ¹¹Noqw pam Jechonias-nikañw pu tupkomuyatuy pumuy náamu, sinom Babylon aqw tsāmiwyaqat ephaqamo. ¹²Noqw pumuy Babylon aqw tsāmiwyaqaw put atsva Salathiel tihtiwa. Pam hak Jechonias tíata. Noqw pam Zorobabel náata. ¹³Noqw pam Abiud náata; noqw pam Eliakim náata; noqw pam Azor náata. ¹⁴Noqw pam Sadoc náata; noqw pam Achim náata; noqw pam Eliud náata. ¹⁵Noqw pam Eleazar

náata; noqw pam Matthan náata; noqw pam Jacob náata. ¹⁶Noqw pam Joseph náata. Noqw Joseph Maryt kōñaata. Noqw Maryt hapi ahpiy Jesus, Christ yan túñwantiwhqa tihtiwa. ¹⁷Noqw öviy Abraham añqw David aw pahsavo sohsoyam nānañk qatsívaptuyaqam pakwt nālōq sihkay'tasikipwatya; noqw pu David añqw Babylon aqw tsāmiwyaqat aw pahsavo pakwt nālōq sihkay'tasikip nānañk qatsívaptuya; noqw pu Babylon aqw tsāmiwyaqat añqw Christ aw pahsavo pakwt nālōq sihkay'tasikip nānañk qatsívaptuya.

The Birth of Jesus Christ

(Lk 2.1-7)

¹⁸Noqw yantaqat ahpiy Jesus Christ hapi tihtiwa: Put yuat Mary Joseph aw awiniwtaqw, nāt pumuy qa nā-matiqw, pam Qahováriwtaqat Hikwsit enem nõ'yiwkañw mātāqti. ¹⁹Noqw put siwatwaat Joseph suan hintaqe, put nuhtutpik hamanhintsanniqey qa suh-taq'ewnihqe, pay as put turs nanauyve mātāpnīqey unañwiti. ²⁰Noqw nāt pam pan wūwankañw tūmoklawhq, meh, pi Tutuyqawhqat hoñviyaat put aw mā-taqtiqe, aw pañqawu: Joseph, um David tíata, pay um qa nānaphin wūwan-tat, uhmantuway Maryt nāmi távini; pay put ahsonve aniwhtiqa Qahováriw-taqat Hikwsit enemi. ²¹Noqw pam tiy-ohyat tihtani; noqw um hapi put Je-sus yan túñwani, ispi pam sinomuy qaanhtipuyamuy añqw ayo óyaniq'ö. ²²⁻²³Ura Tutuyqawhqavay'ayay ah-piy yan lavayhti: Meh, nāt qanawh-valni'taqa māna nõ'yiltini; nen tiyohyat tihtani. Noqw puma put Emmanuel yan tuñwáyani, pam hapi Tutuyqawhqata-muma, i'nihqe pam'i. Noqw ii yantaqa sohsoy yaniwhti, i' hisat lavaytiwhqa aw antsaniwa. ²⁴Pahsat pu Joseph tā-tayhqe, Tutuyqawhqat hoñviyaat hin put aw tutaptaqat anhtiqe, mantuway

nāmi távi; ²⁵Nihqe pas pam put qa aw hintsana, pas pam susmohti tiy tihtaniqat aw pahsavoo. Noqw pam tiyohyat tihtaqw, Joseph put Jesus yan tuñwa.

Visitors from the East

2 Noqw hak Moñwi Herod moñw'iwtaqw, Jesus Judea-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep tihtiwa. Noqw meh, hakim pas wuwni'yuñqam hōpahaqaqw Jerusalem ep ökihqe pañqawa: ²Ya Jew-sinmuy amumi moñw'iwtoniye tihtiwhqa hak háqamo? Pi itam hōpaq sōhut put tuawi'taqat tutwaqe put hakiy aw naokiwlalwaniye öviy añqwaya. ³Noqw Moñwi Herod it navotqe tusitaqe pas hinhaqam unañway'ta, pu sohsoyam Jerusalem ep yesqam piwu. ⁴Noqw öviy pam Tutuyqawhqat awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amuñaqw tutavot tütutuqaynayaqamuy sohsokmuy tsovalaqe, haqam Christ tihtiwniqat pumuy tüviñta. ⁵Noqw puma put aw pañqawa: Judeat ep Bethlehem ep'e; pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan pēna: ⁶Pu úmaa, uma Judat-tutskwat ep Bethlehem-kitsókit ep sínomu, pas uma Judat ep pavansinmuy amuñaqw qa hin'eway'omu; pi umuñaqw hak moñw'iwtoniye wunuptuni; nen pam isinomuy amumi tunatyawmani, Israel-sinmuy amumii. ⁷Pahsat pu Herod pumuy hakimuy pas wuwni'yuñqamuy nanauyve wáñwayhqe, hisatniqw sōhu mātatiqat pumuy pās tüviñta, ⁸Nit pumuy Bethlehem aw hōnaqe amumi pañqawu: Uma awye', tsāk w' añq w nuy āawnawisni; noqw nu tuwat awnen put pas hihtatani. ⁹Noqw puma moñwit añq w yan nanaptat ahpiyya; noqw meh, ura sōhu hōpaq pumuy amumi mātatiqat pumuy amupyeve

hinmaqe, haqam tiyohyat qátuhqat aw pítuhqe atsve huruhti. ¹⁰Noqw puma sōhut tutwaqe, pas hinhaqam hahlayhtoti. ¹¹Noqw puma kihut aw yuñqe, pep tiyohyat yuyat Maryt enañ tutwa; nihqe puma tiyohyat atpipo tamötshoñvat pas hihtatota; nit pu hihta enem hinvayaqey añ hōtahtotaqe, put hihta huytota, sikavalasivata, pu frankincense, nit pu myrrh. ¹²Noqw pay puma Herod aw qa áhoyyaniqey God añq w tumoknanaptaqe, pay pas háqe'wat ahoy tutskway aqwya.

The Escape to Egypt

¹³Noqw pumuy ahpiyyaqw, pi meh, Joseph tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātatiqat aw pañqawu: Meh, Herod tiyohyat pās hepni, put ninaniqee. Noqw öviy um qatuptut, tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Egypt-tutskwat aqw wāyani; nen pas ason nu hisat un hin āawnaniqat pahsavo um hāk pepeq qátuni. ¹⁴Noqw öviy pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, mihikpuva Egypt aqw'a; ¹⁵Nihqe pas ason hisat Herod mokqat aw pahsavo pam pepeq qatu. Ura Tutuyqawhqat lavay'ayay ahpiy yan lavayhti: Nu Egypt aqw itiy wáñwayi. Noqw yan hapi i' hisat lavayhtiwhqa aw antsaniwa.

The Killing of the Children

¹⁶Noqw ima a'nö wuwni'yuñqam ahpiyyaqw, Herod māmatsq kurs puma paysoq put yūyuyhnaya. Noqw öviy pas pam a'nö itsivutiqe, hakimuy hōnaqe, puma totimhoymuy Bethlehem ep yesqamuy sohsokmuy qöqyaniqat ayata, pu ahsupoq qalava yesqamuy, löq yahsañwini'yuñqamuy ahpiy nāt tsātsakwmuy aqw pahsavoo. Ura pam pas wuwni'yuñqamuy pās tüviñtaqe hisat paniwhitiqat navotqey put ahpiy panhti. ¹⁷Pahsat pu Tutuyqawhqat lavay'ayaat

Jeremy hin lavayhtiqat aw antsaniwa; ura pañqawu: ¹⁸Ramat ep hakiy tōnaat nanaptiwa; hak paktōqnuma, a'nō paknuma, pas pavan hinhtiqey pan paknuma. Rachel timuy ōviy paknumqe, pas qa okniqey nāwakna, puma sūlawhtiq ōviy'o.

The Return from Egypt

¹⁹Noqw ason hisat Herod mokq, meh, Joseph Egypt epeq tūmoklawhq, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātaqtique aw pañqawu: ²⁰Um qatuptut tiyohyat, yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw áhoyni; pay put nīnayaniqey anyuñqam qa yēse. ²¹Noqw pahsat pu pam qatuptut, tiyohyat yuyat enañ wikkañw, Israel-sinmuy tutskwayamuy aqw'a. ²²Noqw yaw Archelaus nay Herod qeniyat ep Judeat aw moñw'iwtaqat pam navotqe, pañsoniqey tusita; nit pay pam God añqw tumoknavotqe, Galileet ep haqamiwat aw lahsi. ²³Nihqe pam pep pītuhqe kitsókit Nazareth yan mātsiwhqat ep qatuptu. Yan Tutuyqawhqat lavay'aymat hin lavayhtotiqat aw anhti; ura pañqawu: Pam Nazareth-sino yan tūnwantiwni.

The Preaching of John the Baptist

(Mr 1.1-8; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)

3 Noqw ephaqam hak tāqa John yan mātsiwhqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawhq Judeat ep qayēsiwhpuye yuaataqe, ²Pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasyani; taq ōveqatsit añqw moñwtunatya aw hayhkalti. ³Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias yan lavayhti: Hakiy tōnaat qayēsiwhpuye tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pōhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. Noqw John ep i'

hisatlavayhtiwhqa aw antsaniwa. ⁴Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pōhōyat añqw yukiwtaqat yuwsí'kañw, kolāsát kwewta; noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mōmohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁵Pahsat pu Jerusalem añqw sinom put aw ōkiwta, noqw pu Judeat sohsovik añq'ō, pu ahsupoq tutskwat pāyut Jordan nōyakiwtaqat añq'ō. ⁶Nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahpiy pāyut Jordan aqw kūyit akw tuvoylatoti. ⁷Noqw kaysiwhqam Pharisee-sinom-niqw, pu Sadducee-sinom put ahpiy kūyit akw tuvoylatotiniqe ep ōkiqw, pam pumuy túwahqe amumi pañqawu: Is úmaa! Ya uma hinoqw tsūtsu'tuy amún itsívut nātoniqat añqw watqa? Ya hak umuy āawna? ⁸Kurs uma pas antsa nāp umuhtunatyay añqw lasye', uma alōñót qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. ⁹Pu uma qa pan wūwankahkañw, umuh'unañwpeq pañqawani: Abraham hapi itanaa, kitotani. Taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham eñem sinmuy aniwnaniqey tuwi'ta. ¹⁰Noqw pay hapi pikaiñwa himutsotskit ñayat tsahqaniqey na'sas'iwta; noqw ōviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqniwe' qōhit aqw tūviwni. ¹¹Pay as pi pas antsa nu umuy kūyit akw tuvoylalawu; uma nāp umuhtunatyay añqw lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw añqw inuñkniwhqa inuhpenihqe pas pavan ōqala; noqw soon nu yan'ewaynikañw put tōtsiyat yawmani; ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni, pu qōhit akw'a. ¹²Pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pās wuwhini; nen sōhōvosit koyohtani; nikañw pam qōhit pas qa tokniqat akw tsihput taqtsokni.

The Baptism of Jesus

(Mr 1.9-11; Lk 3.21-22)

¹³Noqw pahsat pu Jesus John ahpiy kүйit akw tuvoylatiniqe Galileet anqw Jordan aw pitu. ¹⁴Noqw John put qa nakwhanaqe aw pañqawu: Soon as qa nu uhpiy kүйit akw tuvoylatiwni. Noqw piw kurs um anqaqw inumii? ¹⁵Noqw pay Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay soon tis qa pantani; itam pan hapi God tunatayat an ahsupoq aw antsanni. Noqw pahsat pu pam put nakwhana. ¹⁶Noqw Jesus kүйit akw tuvoylatiwht, pahsat pay pānaqw yama; noqw meh, tokpela hötsiltiqw, God Hikwsiat höwit antaqa anqw hawhqe, put atsmi tsokiltiqw, pam aw yori. ¹⁷Noqw meh, hakiy tōnaat ōnaqw pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; it nu pas hahlayi.

The Temptation of Jesus

(Mr 1.12-13; Lk 4.1-13)

4 Pahsat pu Qahováriwtaqa Hikwsi qayēsiwhpumi haqami Jesus wiki, Nukpanat ahpiy aw unaheviwniqat öviy'o. ²Noqw pam löp sunát-sikis talōnvaqat pu tōkilat an qa nōsqe, put atsve tsōnmoki. ³Noqw Unatwi'taqa put aw pítuhqe aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen um it o'wat pōlavikiniwhtiniqat aw pañqawni. ⁴Noqw pam lavayhtiqe put aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, sohsok lavayit God moañaqw nōñantaqat akw qátuni. ⁵Pahsat pu Nukpana pas āantsawat kitsókit aqw ōmiq Jesus wikqe, God kiyat ep suswupakits'omiq put tsoka, ⁶Nit aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen um atkamiq tsóokni; pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataqw ūmi tunatyaltotini. Nen puma may akw un hōlōlni'yuñwni, taq ka um owat aqw uhkukuy sáviknani. ⁷Noqw Jesus

put aw pañqawu: Sóoni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw qa tuwanlawni. ⁸Pu piw Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wiki; nihqe tūwaqatsit an ahsupoq moñwqeqnit, piw put an hihta susnukñwat put aw mahtakna; ⁹Nihqe put aw pañqawu: Iit sohsok nu ūmi nōani, um inutpiro tamōtswunuptut, inumi naokiwhaq'ö. ¹⁰Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Sóoni, yupa Satan, pi yan pey'ta: Um Uhtutuyqawhqay God aw naokiwlawni, pu um put-sa enem tumalay'tani. ¹¹Pahsat pu Nukpana put mātavi; noqw meh, ōnaqw hoñvia'yam put aw ökihqe aw unañwtaqya.

Jesus Begins His Work in Galilee

(Mr 1.14-15; Lk 4.14-15)

¹²Noqw yaw John sivikimi panayaqw Jesus navotqe pañqw Galileet aqw'a. ¹³Nihqe pam Nazareth-kitsókit anqw ahpiynihqe Capernaum-kitsókit ep pítuhqe pep huruhti. Pam kitsóki wuhkovatuphat qalaveq'a, Zabulon-nikañw pu Nephthalim pumuy tutskwayamuy qalavoo. ¹⁴Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiqat aw anhti; ura pañqawu: ¹⁵Zebulon tutskwayat pu Nephthalim tutskwayat wuhkovatuphat aqw pihkat päyut Jordan yupqöyve qa-Jew-sinmuy tutskwayamuy Galileet ep ¹⁶Hakim sinom qatalpuve yesqam qaan'ewakw tālat tutwa; noqw mokiwuy qalava, pu kihsiwniyat an yesqamuy amumi tālawva. ¹⁷Pahpiy haqahpiy pu' Jesus nuhtumi yuaativaqe pañqawlawu: Uma nāp umuhtunatyay anqw lasyani, taq öveqatsit anqw moñwtnatya aw hayhkalti.

Jesus Calls Four Fishermen

(Mr 1.16-20; Lk 5.1-11)

¹⁸Noqw Jesus wuhkovatuphat Galilee yan tūñwantiwhqat qalavaqe

hinmakañw, hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Simon, Peter yan piw tūnwantiwhqat-nikañw, pu tupkoyat Andrew púmuy. Puma pakiwmaqtutsayat pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. ¹⁹Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani. Noqw nu umuy tutuwnaqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'i. ²⁰Noqw pahsat pay puma tutsayat tatamhtat, put añki. ²¹Pu pam pahpiynikañw, piw hakimuy lōqmuy nātupkomuy tuwa, hakiy Zebedeet tímuyatuyu, hakiy James-nikañw pu tupkoyat John púmuy; puma nay Zebedeet amum pākihut añqw pakiwkañw, pakiwmaqtutsayat aw yuyku; noqw pam pumuy wánwayi. ²²Noqw pahsat pay puma pākihut nay enañ mātapt, put añki.

Jesus Teaches, Preaches, and Heals

(Lk 6.17-19)

²³Noqw Jesus tutskwat-Galileet añ ahsupoq waynumqe, tsotsvalkiyamuy añ sinmuy tutuqaynatinuma; nihqe lomatuawit moñwtunatyat yuaataqat nuhtumi yuaatinumkañw, sinmuy amuhpa' sohsokmuy hihta akw õpuiwyuñqamuy, pu tütuyyaqamuy qalapsintima. ²⁴Noqw put ahpiy pam ahsupoq Syriat añ nanaptiwa. Noqw puma sohsokmuy hihta tūyat akw õpuiwyuñqamuy, pu kãnavoti'yuñqamuy put aw tsamvanta, pu hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy, pu homimitutuyyaqamuy, pu amuhpa' qatāyuñqamuy; noqw pam pumuy qalapsina. ²⁵Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom Galileet añqw put añk hinnunya, pu Decapolis añq'õ, pu Jerusalem añq'õ, pu Judeat añq'õ, pu Jordan yupqöyñaq'õ.

The Sermon on the Mount

5 Noqw pam qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yórikqe, tso-momiq wupqe, epeq qatuptuqw, put aw nánatuwnayaqam put aw öki. ²Noqw pam lavayhtiqe, pumuy tutuqaynativaqe, amumi pañqawu:

True Happiness

(Lk 6.20-23)

³Añ okiw'unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma hapi õveqatsit ep moñwtunatyat himuy'yuñwa. ⁴Pas añ tsaykitaqam hahlayhpit epya; pi puma okyani. ⁵Añ pasi'nanñway'yuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tūwaqatsit makiway'yuñwani. ⁶Añ suan hinwisniqey tuñlay'yuñqam, hak nōsiwhqat, pu kūyit hin tuñlay'taqat pan suan hinwisniqey tunatyawyuñqam pas hahlayhpit epya; pi puma tunatyay aw yórikyani. ⁷Añ nun'okwat hahlayhpit epya; pi God pumuy õkwatuwni. ⁸Añ suan unañway'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God aw yórikyani. ⁹Añ namivöhikit tumalay'yuñqam hahlayhpit epya; pi puma God tımatnihqey pan tūnwantiwyani. ¹⁰Añ suan hinwisqey ep okiwsahsanwaqam hahlayhpit epya; pi puma hapi õveqatsit añqw moñwtunatyat himuy'yuñwa. ¹¹Sinom inutsviy umumiq hihinqaqwakahkañw, umuy okiwsahsanyakañw, sohsok hihihita qalolmat umuy atsátotoynayaqw, uma hahlayhpit epyani. ¹²Uma hahlayhtote' pas hinhaqam hahlayyani; ispi uma õveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniqee; pi pay puma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy umupyeveyaqamuy pan okiwsasna.

Salt and Light

(Mr 9.50; Lk 14.34-35)

¹³ Uma hapi tūwaqatsit ep ñnat anyuñwa. Nikañw pi ñña suhuviwe', sen hihta akw piw suhutiwni? Pi pam pāpu qa hihta ápiynihqe maspiwhq, sinom aw wukukuykuyani. ¹⁴ Uma hapi sinmuy amumi tālat anyuñwa. Tsomoveq kitsóki wúnuhqa kurs hin tupkiltiñwu. ¹⁵ Ya sen sinom wihqōhit úwiknaye', hihta sivut akw put kuhtayañwu? Qae. Puma put tsotsókpiyat epeq tsokayaqaw, pam kive yesqamuy sohsokmuy amumi talni'tañwu. ¹⁶ Noqw pan hapi uma sinmuy amumi talni'yuñwni; noqw puma umuhtutmalay lolmat aw tāyuñwe', òveqatsit ep Umunay pas hihtatotani.

Teaching about the Law

¹⁷ Uma qa yan inumi wūwayani: Pam ka tutavot piw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy lavaiyamuy ayo yúkuniqe òviy pitu. Nu qa paniqw òviy pitu; pi nu put aw antsanniqe òviy pitu. ¹⁸ Nu hapi umumi pas súañqawni: Pay tokpela, pu tūwaqatsit nātoniqw, soon tutavot ep hihsay tsohkokpu alóntini; soon sushihsay pey'taqa put añqw súlawhtini, pas añ ahsupoq tunatyaat aw antsaniwniqat aw pahsavoo. ¹⁹ Paniqw hapi òviy hak haqam it tutavot ep hihta sushihsakwhoyat ayo yukut, pan tūtutuqaynaqa òveqatsit añqw moñwtunatyat ep susqahimuniñqey pan túnwantiwni; pu hak haqam put an hinmaqa pan tūtutuqaynaqa hapi òveqatsit ep moñwtunatyat ep pas pávannihqey pan túnwantiwni. ²⁰ Pas uma soon qa imuy tutavot tutuqaynayaqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy, pumuy amuhpenihqe pavan suan hinwisni. Uma qa panwise', pas soon òveqatsit ep moñwtunatyat aw yuñni.

Teaching about Anger

²¹ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um qa hakiy nīnani, kitota; pu hakiy nīnaqa hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani, kitota. ²² Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Hakiy sinoat hakiy ehpewi qa hihta ep qaanhtiqw, hak put ep itsívuiwtaqa hapi hin yukuniwniqey aw unahinhtimantani; pu hak sinoy pas qa hihtataqa nawus moñwtsovawtaqamuy amumi taviwmantani; pu hak haqam Um núanhimuu, hakiy aw kitahqa maskiveq qōhit sivihpit aqw unahinhtimantani. ²³ Paniqw òviy kurs um hom'oyvihkat ep uhkuwahtipuy kwusivat, ura uhsino ūmi hihta ep unañway'taqat u'ne', ²⁴ Um pep uhkuwahtipuy mātap, ahpiyenen, put amum namivōhikt, pu' pahsat awnen, uhkuwahtipuy távimantani. ²⁵ Um uhpew'iwtaqat its amum namivōhikmantani, nāt amum aqwnikañwo; taq nāp hisat sen pam hakiy hin yukunañwuqat aw un mātapq, pam un solāwat aw noaqw, pam un sivivanani. ²⁶ Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas um soon pañqw yámakni, pas ason um hisat uhpōiy sohsok ep sisve', pep pu' pañqw yámakni.

Teaching about Adultery

²⁷ Uma nanaptaqw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Um hakiy qa nāp uhhimuy qa kwañwáy'ni ²⁸ Noqw nu' hapi umumi pañqawni: Wuhtit aw nuv'ò'tay'taqa hapi pay unañwpeq put kwañwáy'ñwu. ²⁹ Noqw òviy kurs putvaqwat uhposi un qalomáhintsanqw um put hóroknat nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhposi súlawhtiqw, um pankañw òveqatsit añqw moñwtunatyat aw pákini, hikis pi as um uhtokoy pasiwkañw qōhit sivihpit aqw tūviwni. ³⁰ Pu kurs putvaqwat uhma un qalomáhintsanqw, um put

ayo tuke' nahpiy tūvani. Pay pi tatam uhma sūlawhtiḡw, um panḡaḡw ōveqat-sit aḡw moḡwtunatyat aw pākini, hikis pi as um uhtokoy pasiḡkaḡw qōhit sivih-pit aḡw tūviwḡni.

Teaching about Divorce

(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lk 16.18)

³¹ Pu ura piw paḡqaḡw: Nōmay mā-tapniḡa pan tutuvenyukit put māqaman-tani. ³² Noḡw nu' hapi umumi paḡqawḡni: Hak wuhti tokoy qa hovalaḡw, put kōḡaat put mātave', pay yoḡayqatsit aw put mātapḡwu. Noḡw hak tāqa put āmumtiḡa pay tokot sokoptaḡwu.

Teaching about Vows

³³ Pu uma piw nanaptaḡw ura hisatsi-nom yan lavayhtoti: Um hihta lavayvasi-wne', put qa atsātamantani; pu um Tu-tuyqawhḡat aw lavayvasi-wne', put an-htini, kitota. ³⁴ Noḡw nu hapi umumi paḡqawḡni: Uma hihta lavayvasiwnaye' qa hihta akw put ōqaltoynayani. Uma qa ōveqatsit akw ōqallavayhtotini, taq pam God moḡw'atsvewaata. ³⁵ Pu piw qa tūwaqatsit akw'a, taq pam put wuwukpi-ata, pu piw qa Jerusalem akw'a, taq pam a'nō Moḡwit wuhkokitsokiata. ³⁶ Piw um qa uhqōtōy akw uhlayviy pavan ōqalat pasiwnamantani, taq um soon sūkw hōmit qōtsatani, piw qōmvitani. ³⁷ Nikaḡw uma pay Owi, kitotani, sen Qae. Nen uma hin lavayhtote' panhtoti-mantani. Taq ōqallavayi Nukpanat ahpiy nōḡanta.

Teaching about Revenge

(Lk 6.29-30)

³⁸ Uma nanaptaḡw ura hisatsinom yan lavayhtoti: Hak hakiy pōsiyat tūhote', nawus pam pōsiy akw put ep aw ahoy-tamantani; pu hak hakiy tamayat tūve', nawus tamay akw put ep aw ahoytaman-tani. ³⁹ Noḡw nu' hapi umumi paḡqawḡni: Uma hakiy qalolmat aw qa rohomtoti-

mantani; nikaḡw nāphaḡawa putvaḡwat uhtayway wuvahtaḡw, pay um piw ayaḡḡwat put aw namtōknamantani. ⁴⁰ Pu kurs haḡawa tutavot aw yanḡaḡw uhnay himtaḡw, pay um piw aw uh'usimniy mātapmantani. ⁴¹ Noḡw kurs solāwa mōkiy uḡ ikwiltōyḡat, um sūkw tutskwatuwanit put āmumniḡat uḡ tu-soḡ'ayataḡw, um lōḡ tutskwatuwanit pahsavo put āmumni. ⁴² Hak ūmi hihta tūviḡtaḡw um put māqamantani; pu hak ūmi hihta nasimōkahtaniḡat um nasimokmaḡani.

Love for Enemies

(Lk 6.27-28, 32-36)

⁴³ Uma nanaptaḡw ura yan lavayhtotiwa: Um uhsinosḡway aw unaḡway'tani, pu um uhtuwqay aw qa suhtaḡ'ewḡni, kitota. ⁴⁴ Noḡw nu' hapi umumi paḡqawḡni: Uma umuh-tuwqamuy amumi unaḡway'yuḡwḡni; umuy qalomāsavitotaqamuy uma amumi lomalvayhtotimantani; umumi qa suhtaḡ'ewyaqamuy uma amumi lolmat hintsatskani; pu umuy qalomāhintahtsanyaqamuy, pu umuy okiwsahsanyaqamuy amuḡnem uma nāwakintotani. ⁴⁵ Nen uma kurs pas antsa Umunay ōveqatsit ep qātuhḡat tīmatni; pi pam aḡ qalōlolmatuy-nikaḡw pu lōlolmatuy amuḡnem tāwat yāmak-naḡwu; pu sūanyuḡqamuy-nikaḡw pu qasanyuḡqamuy amumi yoknaḡwu. ⁴⁶ Ispi uma umumi unaḡway'yuḡqamuy-sa amumi unaḡway'yuḡwe' ya uma hihta ahsati'yuḡwḡni? Ya hikis pi moḡwit eḡnem sīvat ōmalalwaḡam qa panyuḡwa? ⁴⁷ Pu kurs uma umuhsinomuy-sa amumi yuaatote' ya uma mimuy amuhpenihḡe hihta alōḡōt hintsatskani? Ya hikis pi moḡwit eḡnem sīvat ōmalalwaḡam qa panyuḡwa? ⁴⁸ Paniḡw ōviy uma pās pasiwyuḡwḡni, ōveqatsit ep Umuna pās pasiwtaḡat pan'i.

Teaching about Charity

6 Uma tunatyaltotini. Sinom umuy tsokanayaniqat uma qa tuñlay'kahkañw, hakiy hihta akw òkwatuwyamantani. Uma panyuñwe' Umunay òveqatsit ep qátuhqat ahpiy soon hihta ahsati'yuñw. ²Uma navoti'yuñqw imuy pavansinmuy amuñaqw haqawat yantsatska: Himuwa hakiy hihta akw òkwatuwnik, añwu pay nàpyeve hakiy ayataqw, pam ahsavo tsotsvalkive, pu kihsonve put tunvotnañwu. Puma pay nawip'ew hintsatska; puma pay sinmuy amuñaqw tayawinpit tuñlay'yuñwa. Noqw uma qa amún hintsatskani. Taq nu umumi pas súanqawni: Puma pay ahsatiy òmahtota. ³⁻⁴Uma qa panyuñwt nanauyve hihta kuwahtotimantani. Uma haqawa hakiy hihta akw òkwatuwnik hikis pas aw uh'unañway uhkwatsiy qa āawnani. Noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa pas nāp un nuhtutpik tuwat tayawnamantani.

Teaching about Prayer

(Lk 11.2-4)

⁵Pu um òveqatsit ep Unay aw nāwakne' imuy nawip'ew hinyuñqamuy qa amúntamantani; soq sinom pumuy amumi tāyuñwniqat òviy puma tsotsvalkiva, pu kitpik tütuyqava hoñkahkañw okiwlalwaniqey pas nānawakna. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ⁶Ason um tuwat nāwakne' haqami uh'ahpaviy aw pakit, nañk uhtat, pahsat um Unay qamātaqpuvenihqat aw nāwaknamantani; noqw Una sohsok hihta qamātaqpuvenihqat tuway'taqa un nuhtutpik hihta akw tayawnamantani. ⁷Nikañw uma nānawakne', añ qatuptsiwni'yuñqamuy qa amún paysoq pūvut-sa yuaatotani;

taq puma yan wūwantota: Itam qatsá' lavayhtotiqw, suyan pi God itamuy hu'wani. ⁸Paniqw òviy uma pumuy qa amunyūñw, pi pay Umuna umuy hihta haqni'yuñqw put navoti'tañwu nāt umuy aw qa tūviñtotaq'ò. ⁹Noqw òviy uma yan nānawaknamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwaa. ¹⁰Nam uhmoñwtunatyay aw pituu; nam uhtunatyā tūwaqatsit ep aniwhtii, òveqatsit ep hin aniwhtiqey pan'i. ¹¹Um okiw pu' talòñvaqat ep itamuy itahtunòsmakiway huytani. ¹²Pu um okiw itahpöiy itamuhpiy ayo yúkuni, itam itamumi pöiwyuñqamuy amuhpiy put ayo yuki'wisqat pan'i. ¹³Pu okiw um itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo òoyhtimani. Pi um hapi pas Mónwinihqe òqalay'ta. Um-sa lolmat tālawñway'ta, sutsép-sa aqwhaqamii. Nam antani. ¹⁴Pi hakim umuhpewi qaanhtotiqw, uma put ep pòhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yukut, umumi pòhikni. ¹⁵Nikañw kurs uma pumuy amumi qa pòhikyaqw, pep pu' òveqatsit ep Umuna tuwat umumi qa pòhikni.

Teaching about Fasting

¹⁶Pu òviy piw uma nānapwale', uma nawip'ew hinyuñqamuy qa amún hinyuñw; taq puma qahahlayyaqey pan pitsánway'yuñwniqe òviy tayway nukushintsanyañwu; noqw sinom sohsoyam pumuy nānapwalaqat nanaptañwu. Nu umumi pas antsa pañqawni: Pay puma ahsatiy òmahtota. ¹⁷Pu um'i, um napwale', uhqötöy wihkuyit akw lelwimantani, pu posimavaqtamantani. ¹⁸Noqw pep pu' um napwalaqat sinom qa nanaptaqw, Una qamātaqpuvenihqa put navoti'tani; noqw Una sohsok hihta

gamātaqpuvenihqat tuway'taqa un nuhtutpik tayawnamantani.

Riches in Heaven

(Lk 12.33-34)

¹⁹ Uma yep qatsit ep nennem hihta qa kahaktañalalwani; yep kwahkwahyam pu hihta sikañputañwuqa hihta hovalañwu, pu uuyiñwt hõtaye', hihta ūuyyañwu. ²⁰ Uma qa panyuñwt, òveqatsit ep nennem hihta kahaktañalalwani; pep kwahya pu hihta sikañputañwuqa hihta qa hovalañwu, piw uuyiñwt qa hõtayañwu, piw hihta qa ūuyyañwu. ²¹ Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw hakiy unañwaat piw pepniñwu.

The Light of the Body

(Lk 11.34-36)

²² Hakiy pōsiat hakiy aw talni'tañwu. Noqw òviy kurs hakiy pōsiat pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq talni. ²³ Nikañw kurs hakiy pōsiat qa pasiwtaqw pay tokoyat añ ahsupoq qatalni; noqw òviy kurs tāla uhsonvenihqa sұлawuqw, is uti pas qatālani.

God and Possessions

(Lk 16.13; 12.22-31)

²⁴ Soon hak haqam lōqmuy mōñwituy amuñem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw sukwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw pu sukwat pay qa himuni. Kurs hin uma kāhakiwuy òviy tumalay'kahkañw, piw God enem tumalay'yuñwani. ²⁵ Paniqw òviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōñōsaniqeyu, pu hihta hikwyaniqeyu, pu piw umuhtokoy éñem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. Puyaw hakiy qatsiat

nōsiwhqat epnihqe qa pavan pas hímuu? Pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe qa pavan pas hímuu? ²⁶ Uma sūmawuy añ masay'yuñqamuy amumi tāyuñwani; puma qa ūuyyañwu, piw qa hōqyañwu, piw hihta qa koyohtotañwu; noqw yanyuñqw òveqatsit ep Umuna pumuy nopni'ta. Noqw ya pam umuy pumuy amuhpenihqe qa pavan pas kakhawna? ²⁷ Ya sen umuñaqw haqawa pan wūwantaqa hin nāwuñwnaniqey nās'ew tuwi'ta? ²⁸ Noqw hinoqw pas piw uma yuwsit òviy nānaphin wūwantota? Uma tutskwat añ sishut aw wūwayani, hin puma wuñw'iwwisqata. Puma qa tumalay'yuñwa, piw qa tontotañwu. ²⁹ Noqw nu umumi pañqawni: Hikis pi Solomon sohsok hihta nukñwat yuws'i'kañw qa hihtawat it sihut an lomayuwsi'ta. ³⁰ Yan hapi God tutskwava tūsaqat lomayuwsiñwa; pay pi pam hihsavo panyuñq'ò. Pu' pam as panyuñwt, qāvotiqw pay qōpquñmiq maspiwani. Puyaw hinoqw tis pam umuy qa pas pavan yuwsinani, okiw uma òwituptsiwni'yuñqamu? ³¹ Paniqw òviy uma qa nānaphin wūwantotani pañqaw'kahkañwo: Sen itam hihta nōñōsani? ya sen itam hihta hikwyaniqey? ya sen itam hihta nāyuwsinayani? kitotani. ³² Pi pay sohsok it yantaqat qatuptsiwni'yuñqam tunatyawyuñwa. Pi òveqatsit ep Umuna umuy sohsok it hihta haqni'yuñqat pay navoti'ta. ³³ Nikañw uma mohti God moñwtunatyayat tunatyaltotimantani, pu suan hinwisniqeyu; noqw sohsok ii himu umumi enañ noiwani. ³⁴ Paniqw òviy uma pu' talōñvaqat ep qavomi hintaniqat ep qa nānaphin wūwantotani. Pay pi qāvoniqa hihta hintaniqat aw nāp tunatyaltimantaniq'ò. Pay pi uma pu' talōñvaqat ep hiniwhtiqaqat-sa aw tunatyaltotimantani.

Judging Others

(Lk 6.37-38, 41-42)

7 Uma qa tūovelantotani, nen uma qa pantsaniwyani. ²Taq uma tūovelantote' pay piw pan pantsaniwyani; pu uma hihsa'haqam hakiy eñem tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani. ³Noqw hinoqw um uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, pas nāp uhposeq lestavit pakiwtaqat aw qa unañwtavi'ta? ⁴Noqw pantaqw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Himu as nu uhposkiy hóroknani, kítani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqö'? ⁵Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposnaqw lestavit hórokne', pahsat pu um suyan tālat taykañw, uhtupkoy poskiyat hóroknani. ⁶Uma hihta God aw noiwhqat qa popkotuy amumi taviyaman-tani, taq ka puma umuy núaye', tutki-totani; pu uma umuhpearl-túkwaviy qa pitsōtimuy amutpipo tūvayani, taq ka puma put aw wukukuykuyani.

Ask, Seek, Knock

(Lk 11.9-13)

⁷Uma hihta öviy tūviñtotani, nen uma put makiwyani; pu uma hihta hepyani, nen tutwani; pu uma pönöñöykinayani, noqw umumi hötsiltini. ⁸Pi hak hihta öviy tūviñtaqa makiwñwu; pu hihta hepqa túwañwu; pu pönöñöykinaqat aw hötsiltimantani. ⁹Noqw kurs umuy haqawat tiat nay aw pölaviktuvinaqwa ya sen pam put owat máqani? ¹⁰Hal ya sen pam pakiwuy öviy tūviñtaqwa soq put tsūat máqani? ¹¹Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huylalwaniqey tuwi'yuñqw, puyaw tis öveqatsit ep Umuna put aw tūviñtotaqamuy hihta nukñwat huytani? ¹²Sinom umuy päyaniqat uma pan nānawakne' pay uma piw pan sinmuy päyamantani. Pi yan hapi Moses Tu-

tuyqawhقات lavay'aymuyatuy amumum itamumi tutapta.

The Narrow Gate

(Lk 13.24)

¹³Uma hihsa' qenit hötsiwat añ yuñni. Taq mokiwuy aqw hötsiwa wuhkoqni, pu aqw pöhu a'nö pütsi; noqw kaysiwhqam pañsoq nātsamya. ¹⁴Pi qatsit aw hötsiwa hihsaq qéniniqw, pu aqw pöhu hihsaq pütsiniqw, öviy híkiyom put tuway'numya.

A Tree and Its Fruit

(Lk 6.43-44)

¹⁵Uma hakimuy Tutuyqawhقات lavay'aymatnihqey pan nātūñwantaqamuy ep tunatyaltotini. Taq haqawat pan atsáy'kahkañw umumi ökiwtani. Puma kanelmuy amún okiw'unañway'yuñqey ankahkañw, kwēkwewhtuy amún tūhoyalayaniqey tunatyawyuñw. ¹⁶Pay uma pumuy hintsakpiyamuy mätsi'yuñw. Ya sinom övat yönötskit añqw mawyañwu? Sen nönvospatat hihta kūtay'yuñqat añqw mawyañwu? Pay qa panta. ¹⁷Noqw öviy haqam lomasipaltsoki nukñwat sipalay'vañwu; noqw pay qalomásipaltsoki qa nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁸Pas lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalay'vañwu; pu qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalay'vañwu. ¹⁹Qalomásipaltsoki qa nukñwat aniwnañwuqa tsaqniwe' qöhit aqw maspiwñwu. ²⁰Pantaqw öviy uma pumuy aniwniyamuy akw pumuy mätsi'yuñw.

I Never Knew You

(Lk 13.25-27)

²¹Qa sohsoyam inumi Tutuyqawhقا, Tutuyqawhقا, kitiwisqam öveqatsit ep Ina monw'iwtaqat aw yuñni; pi öveqatsit ep Inay tunatyayat añ hinmaqa hapi pañso pákini. ²²Ason

aw pituqw pep pu' kaysiwhqam inumi pañqawani: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, ya itam qa uhnatñwaniy aw yankahkañw uñem yuaaykuya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwaya? pu uhnatñwaniy aw yankahkañw nihtiwtatqat kätutmalat tumaltota? ²³Pahsat pu nu amumi pas pañqawni: Nu qa hisat umuy tuwi'ta; huvam inuhpiy ahpiyyaa, nukpantuwit hintsatskaqamu.

The Two House Builders

(Lk 6.47-49)

²⁴Paniqw öviy haqawa ilavaiy aw tūqaykañw put an hinmaqa tāqat wuwni'taqat antaqat nu pañqawni. Pam owat atsve kīta. ²⁵Noqw yokvaqw, wukomunva, pu hukvaqe kihut añ a'nö yēvanta; noqw pam qa sahpu, pam owat ep kīiwtaqe öviy'o. ²⁶Pu haqawa ilavaiy aw tūqaykañw qaanhinmaqa hakiy qa wuwni'taqat antani. Pam hak pisave kīta. ²⁷Noqw yokva, wukomunva, pu hukvaqe kihut añ a'nö yēvanta; noqw pam sahpu, nihqe pam kihū qaan'ewakw kīqöti.

The Authority of Jesus

²⁸⁻²⁹Noqw Jesus pas öqalat pasi-wkañw, pan pumuy tutuqayna, tutavot tütutuqaynayaqamuy qa amun'i. Noqw pam yan yuaataqe yukuqw, sinom put hin tutuqaynaqat ep aw kätayunwa.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mr 1.40-45; Lk 5.12-16)

8 Pu pam tsoñoñaqw hawhq, sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya. ²Noqw meh, hak tokoplelet tütuyhqa pituhqe, put aw naokiway'taqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ³Noqw Jesus put aw māvuyaltiye aw toñokt pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa;

powaltii. Noqw pahsat pay put añ tokoplele sūlawhti. ⁴Noqw Jesus put aw pañqawu: Um hapi qa hakiy aw haqam lavayhtini; pay um ahpiyenen God awwat moñwit aw nāmahtaknani, nen Moses hin tutaptaqw um kuwahtiput God aw nōani. Um yan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani.

Jesus Heals a Roman Officer's Servant

(Lk 7.1-10)

⁵Noqw Jesus Capernaum aw pakiqw, hak solāwamuy amumi moñwi put aw pituhqe, put aw qa nātusitaqe, ⁶Pañqawu: Tutuyqawhqa, ihoñviaya ikiy ep tuyhqatsq, put ahpā' qatāyūñqw, pam pas kānanvotkañw okiwhinta. ⁷Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu aqwnen put qalaptsinani. ⁸Noqw solāwamoñwi lavayhtiye put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, soon pi um nuy yan'ewakwniqw ikiy aw papkini. Pay um panis lavayhtiye, pay ihoñviaya qalaptuni. ⁹Pi nu sukwat aw maqaptsi'kañw qatu. Noqw solāwam inumi piw maqaptsi'yuñwa. Noqw nu sukw aw, Yupa, kitaqw pam haqaminiñwu; pu sukwat aw, Pew'i, kitaqw pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw, Yanhtii, kitaqw pam panhtiñwu. ¹⁰Noqw Jesus put navotqe pas aw kätaytaqe put añkyaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas nu qa haqam pas yan tuptsiwnit tuwa, hikis Israel-sinmuy amuhpee. ¹¹Noqw nu umumi pañqawni: Nāt kaysiwhqam hōpaqw, pu tavañqw ökini; nen Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy amumum öveqatsit ep tunösvoñat aw yesvani. ¹²Noqw ima as pañsoq yuñniqam ihpo qatalpumi maspiwyani. Pep pu' tsaykitiwni, pu tama nūritiwni. ¹³Noqw Jesus solāwamoñwit aw pañqawu: Pay pi um aqwni. Pay um hin tuptsiwhq

nam antaa. Noqw put hoñviayaat pay pahsatniqw qalaptu.

Jesus Heals Many People

(Mr 1.29-34; Lk 4.38-41)

¹⁴ Pu Jesus Peter kiyat aw pakiqw kurs put nōmayat yuat mokituyat akw tuyhqatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put māyat aw toñokq, mokituya put mātavi; noqw wuhti qatuptuqe pumuy amumi unañwtavi. ¹⁶ Noqw tapkiqw, sinom kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy put aw tsamvaya; noqw pam lavayiy akw sinmuy amuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwa; nihqe sohsokmuy tūtuyyaqamuy qalapsina. ¹⁷ Yan Tutuyqawhqat lavay'ayayat Esaias lavayiat aw antsaniwa, pam ura pañqawu: Pam itamuy hihta akw òpuiwyuñqat nāmi nahlaknañw, itahtuyay ikwilta.

The Would-Be Followers of Jesus

(Lk 9.57-62)

¹⁸ Noqw Jesus sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw nōyakiwtaqw túwahqe, put aw nānatuwnayaqamuy wuhkovatuphat yupqōymiyaniqat amumi pañqawu. ¹⁹ Noqw hak tutavot tūtutuqaynaqa Jesus aw pítuhqe put aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, nu uñ haqaminiqw úmummantani. ²⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ima sisikahtayht haqe' qōlōy'yuñwa, noqw sūmawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noqw nu' Sinot Tiat haqam iqōtōy nāsuñwnaniqey nāstaa. ²¹ Pu piw suhka put aw nānatuwnaqa put aw pañqawu: Tutuyqawhqqa, um nuy nakwhanaqw, nu mohti inay amht, pu' unñkni. ²² Noqw Jesus put aw pañqawu: Um inuñkni; ason pi so'pum pumuy amuñaqw so'pumuy amyani.

Jesus Calms a Storm

(Mr 4.35-41; Lk 8.22-25)

²³ Pu pam pākihut aqw pakiqw, put aw nānatuwnayaqam put añk aqw yuñā. ²⁴ Noqw meh, wuhkovatuphat añqe' qaan'ewakw hukvaqe, pas qaōwñhuhukq, òviy pākihut pāhut hoñvantaqat akw nōmilti; noqw pantaqw Jesus pūwi. ²⁵ Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw òkihqe, tātaynayaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqqa, itamuy ayo óyaa; itam súlawhtini. ²⁶ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw pas tsawiniwyuñwa, okiw uma òwituptsiwni'yuñqamu? Pahsat pu pam wunuptut, hūhukañwtuy mēwa, pu pāhuta. Noqw wukosutmakma. ²⁷ Noqw tuwat tahtaqt katayuñqe pañqawu: Ya sen i' hak himuniqw, òviy hikis pi hūhukañw, pu pāhu put hiñqawhq anhtoti?

Jesus Heals Two Men with Demons

(Mr 5.1-20; Lk 8.26-39)

²⁸ Noqw pam wuhkovatuphat ayoqwat Gergese-sinmuy tutsqwamuy aw pituqw, pepeq hakim lōyōm tāqatuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqamuy tuamaqōlñaqw yámakqe, put ahsawva; hakim nuhtsel'ewayomniqw, òviy soon hak pañqe' hinnumni. ²⁹ Noqw meh, puma a'nō tōqtiqe pañqawu: Ya um itamuy hinhtiniqat nāwakna Jesus, um God Táita? Ya um nāt aw qa pituqw pay itamuy okiwsanniqe òviy pitu? ³⁰ Noqw pep pumuy amuñaqw yāp pitsōtim wukotonawtaqam nōnova. ³¹ Noqw òviy nukpanhihikwsim put aw ò'qalyaqe pañqawu: Kurs um itamuy ipwe', itamuy pitsōtimuy amumi yuñniqat itamuy nakwhanani. ³² Noqw pam amumi pañqawu: Yúpave. Noqw puma nōñakqe, pitsōtimuy

amumi yuña. Noqw sohsoyam pitsōtim tuhpelat añ pāmiq a'nō yuhtukqe, pāmiq paöysoa. ³³Noqw pumuy nopni'yuñqam watqaqe, kīmiyaqe, hin hiniwhitiqat lavayhta, pu ima hakim nukpanhikwismuy akw tuyqawiwtaqam hin hinhtiqa. ³⁴Noqw sohsoyam pep kitsókit ep ki'yuñqam pañqw Jesus ahsawvawisa; nihqe put tutwaqe pay pam pumuy tutskwayamuy añqw ahpiyniqat put aw ö'qalya.

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mr 2.1-12; Lk 5.17-26)

9 Pu Jesus pākihut aqw pakit, wuhkovatuphat yámakqe, nāp kitsókiy aw pitu. ²Noqw meh, hakim hakiy ahpa' qataytaqat tūtuyhqat ahpāt añ wáökiwtaqat Jesus aw wikvaya. Noqw pam pumuy qapēvewniyamuy amumi túwahqe, it tūtuyhqat aw pañqawu: Itii, um qa hin unañway'tani; pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ³Noqw hakim tutavot tūtutuqaynayaqam pep yesqam unañwpeq pañqawu: I' tāqa God aqw hiñqawu. ⁴Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mātsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq qalomáwuwantota? ⁵Ya hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta? sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniqö'? sen Wunuptut, nakwsuu, kitaniqö'? ⁶Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw öqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it hakiy ahpa' qataytaqat aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay kwusut, um nīmani. ⁷Noqw pam wunuptut, kiy aw'i. ⁸Noqw kaysiwhqam sinom put aw tāyuñqe, God pas hihtatota, pam hakiy sinot pas panhaqam öqalat máqahqat ep'e.

Jesus Calls Matthew

(Mr 2.13-17; Lk 5.27-32)

⁹Noqw Jesus pañqw ahpiynihqe, hakiy tāqat Matthew yan mātsiwhqat haqam moñwit enēm sīvat ömalalwaaqat ep qatuqw tuwa; nihqe put aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut put añki. ¹⁰Noqw ahpiy pantaqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum Matthewt kiyat ep ökihqe, pep tunösvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit enēm sīvat ömalalwaaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso ökihqe, pumuy amumum put aw yesva. ¹¹Noqw Pharisee-sinom put aw tātayyaqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Noqw umuy tutuqaynaqa hinoqw moñwit enēm sīvat ömalalwaaqamuy-nikañw, pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoyta? ¹²Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tūhikat qa haqni'yuñwa; nawus pi tūtuyyaqam put haqni'yuñwa. ¹³Uma yañqw ahpiyye', tutuvenit añ pupriye', pahsat pu it lavayyukit māmatsyani: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, it'a. Pi nu añ sūanhinwisqamuy qa pumuy wáñwayniqe öviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wáñwayniqw öviy pitu.

The Question about Fasting

(Mr 2.18-22; Lk 5.33-39)

¹⁴Pahsat pu John aw nānatuwnayaqam Jesus aw ökihqe aw pañqawu: Itam-niqw pu Pharisee-sinom piép nānapwalañwu. Noqw ya hintaqw öviy ūmi nānatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁵Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mö'wit ep sinoiwyuñqam möönañwuy pumuy amumumniqw napwalni'yuñwini?

Nikañw pay ason hisat aw pituqw, möönañw pumuy nawhkiwni; noqw pep pu' puma nānapwalani. ¹⁶Qa hak sino puhutsatsakwmötsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhti qw, put ep pihtakqa yuwsit añw tsikq, pu' pas pāpu wukoproknwu. ¹⁷Piw qa haq pi hak pukawikorot sakwfiwmaqat añ puhuovalalat kuhkuya; pi hakiy panhti qw, ovalala pēke' wiwkorot patomnani, nen añw küyiwtaqa wehemhtini, noqw wiwkorot sakwitotini. Pi puma puhuovalalat puhuwiwkorot añ kukyañwu; noqw pam qa hinhtiñwu.

The Official's Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak

(Mr 5.21-43; Lk 8.40-56)

¹⁸Noqw nāt pam pumuy amumi yan yuaataqw, meh, hak moñwi pítuhqe, Jesus aw naokiwtat, aw pañqawu: Okiw iti māna nāt pas pu' mōki. Noqw um as awnen, aw uhmay akw toñokq pam ahoy tātayni. ¹⁹Noqw Jesus wunuptut put anki, pu put aw nānatuwnayaqamu. ²⁰Noqw pam aqwniqw, hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñway qa huruhtaqey akw tütuyhqa put ahkwayñaqw aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño, ²¹Pam unañwpeq pañqawhqe öviy'o: Nas'ew pi nu as yuwsiyat aw tōñoke', pay soon qa qaluptuni. ²²Noqw pam panhti qw, Jesus namtökt, put túwahqe aw pañqawu: Itii, pay um qahin unañway'tani; pay uhqapevewni uñ qalapsina. Noqw pahsat pay wuhti qalaptu. ²³Pu Jesus moñwit kiyat aw pákihqe, lēlenyaqamuy pu kaysiwHQamuy sinmuy pep saáato-taqamuy amumi yórikqe, ²⁴Pañqawu: Huvam ayoyaay! Pay māna qa mōki, pi pūwi. Noqw puma put aw tutsiwtusuyhti. ²⁵Pu öviy pam sinmuy pañqw nōñaknat, ahpami pákihqe, mānat māyat ñuaqw,

pam qatuptu. ²⁶Noqw pam pep paniwh-tiqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Two Blind Men

²⁷Noqw Jesus pañqw ahpiyniqw, hakim löyöm qapostalqam put añk tsa'timaqe pañqawma: David tíata, okiw itamuy ökwatuwaa! ²⁸Noqw pam kimi pakiqw, qapostalqam put aw pitu. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya nuy panhtiniqey tuwi'taqat uma tuptsiwa? Noqw puma put aw pañqawu: Owi Tutuyqawhqa. ²⁹Pahsat pu pam pōsiyamuy aw toño pañqawkañwo: Pay uma hinhaqam qapēvewnaqat pan umuñem hintani. ³⁰Noqw pumuy pōsiam tālawwa; noqw Jesus pumuy pās mēwaqe pañqawu: Uma hapi tunatyalti qw, qa hak it navotni. ³¹Noqw tuwat soq puma pañqw ahpiynihqe, pam pumuy pantsanqat put tutskwat añ ahsupoq kúrukna.

Jesus Heals a Dumb Man

³²Noqw pumuy pañqw yámaktoqw, meh, hakim hakiy qayuáataqat nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqat Jesus aw wikvaya. ³³Noqw nukpanhikwsit put añw ayo tüviwhq, qayuáataqa yuaayku. Noqw sinom suhpantaqam kätayuñqe pañqawma: Pas qa hisat Israel-sinmuy amuhpe yan hiniwhitiqw hak aw yori, kitota. ³⁴Noqw tuwat Pharisee-sinom pañqawma: Pam nukpanhikwsimuy moñwiyamuy aw yankañw, nukpanhikwsimuy ipwanta.

Jesus Has Pity for the People

³⁵Noqw Jesus pañ wuhkokitsokit añ-nikañw pu pay kitsókit añ nakwsuqe pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqaynatinuma; pu moñwtunatyat ahpiy lomatuawit yuaatinuma; pu sinmuy amuhpa' sohsokmuy tütuyyaqamuy qalapsintinuma, pu sohsok hihta akw öpuiwyuñqamuy.

³⁶Nihqe pam kaysiwhqamuy sinmuy amumi yórikqe pumuy ökwatuwa, mañwúwyuñqw öviy'o, pas kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaqw puma ahtsawaliwyuñwa. ³⁷Pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas hapi as üyi qaan'ewakw tukwsiwta, noqw tsovalayaniqam híkiyomu. ³⁸Oviy uma üyi'taqat aw nánawaknaqw, pam hakimuy üyiy aw ayatani.

The Twelve Apostles

(Mr 3.13-19; Lk 6.12-16)

10 Pu pam pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy wánwayhqe, pumuy tuyoy'e'wakw hihikwsimuy amumi öqalat huyta, pumuy nuhtuñaqw ipwanwisniqat öviy'o; pu sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy, pu öpuiwyuñqamuy qalapsintiwiwsiqat aw pumuy öqalmaqa. ²Noqw pakwt löq sihkay'taqam ayaiwyuñqam yan mätsiwyaya: I' mohti'maqa Simon, Peter yan piw tünwantiwhqa, noqw pu put tupkoat Andrew; pu Zebedeet tiat James-niqw pu tupkoat John; ³Pu Philip-niqw, pu Bartholomew, pu Thomas-niqw, pu moñwit eñem sivat ömalawhqa Matthew; pu Alphaeus tiat James-niqw, pu Lebbaeus, hak Thaddaeus yan piw mätsiwhqa; ⁴Pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqa-niqw, pu Judas Iscariot, momñwituy amumi Jesus mātapniqa.

The Mission of the Twelve

(Mr 6.7-13; Lk 9.1-6)

⁵Noqw Jesus imuy pakwt löq sihkay'taqamuy ayataqe, amumi tutaptaqe pañqawu: Uma hapi imuy qa-Jew-sinmuy qa amuhpa'yani; pu Samariat ep sinmuy kitsókiyamuy qa haqamiwat aw yuñni. ⁶Uma qa pañyat, Israel-sinmuy amuhpa'yani.

Taq okiw puma kanelmuy amún haqami hiniwhtoti. ⁷Pu uma añqe'ye', yan yuaatimumyani: Oveqatsit añqw moñwtunatyat aw pitsíwiwta, kitotani. ⁸Uma tütayyaqamuy qalapsintiwiwsi; tokoplelet tütuyyaqamuy powatiwiwsi; so'pumuy tātaynatíwiwsi; nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwanwisni. Uma hapi öqalat paysoq makiwya; öviy uma pan piw paysoq tūvaañwantiwiwsi. ⁹Uma palasivat, qötsásivat, pu sikavalasivat qa sivamokyuñwani. ¹⁰Piw qa tukput maskay'wisni; piw qa löq napnay'wisni, piw qa tötsita, piw qa natönpita. Pay tumal'aya nösniquey ahsatañwu. ¹¹Pu uma haqami wuhkokitsokimi, sen pay kitsókimi yuñe', hak pep kaptsiwhqat tūviñtotamantani. Nen uma hisat pañqw ahpiyyaniqey pahsavo pep yesmantani. ¹²Pu uma haqami kīmi yuñe', amumi pañqaqwamantani: Uma kwakwhat yesni. ¹³Pu kurs pep kīvit pay umuhkwakwhay hihkay'yuñqw, umuhkwakwha pep hūrstimantani. Pu kurs pay puma put qa hihkay'yuñqw, pay umuhkwakwha umumi ahoy pítumantani. ¹⁴Pu hakim umuy qa pās o'yat, piw umuhlavayiy qa aw tūqayyuñqw, uma pañqw kiñaqw añqw ahpiyye', umuhkukuy añ qöat ayo tsatswiyamantani. ¹⁵Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, imuy umuy qa pās o'yaqamuy amuñem pas is óhini. Puma Sodom-nikañw pu Gomorrhath ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini.

Coming Persecutions

(Mr 13.9-13; Lk 12.12-17)

¹⁶Nu' hapi umuy añhqe ayatani. Noqw uma kanelmuy amún hakimuy kwēkwewhtuy amunyūñqamuy amuhpa' hinnumyani. Oviy uma tsütsu'tuy amún qaūunatni, pu höwi-

htuy amún nasta nukpanay'yuñwni. ¹⁷Nikañw uma tunatyawkahkañw hinnumyani. Taq sinom moñwtsovaw-taqamuy amumi umuy tsamvayani; nen tsotsvalkiy añ umuy a'nö wuvahtotani. ¹⁸Pu uma inutsviy momñwituy-nikañw pu pas susmomñwituy amumi tsamvaniwyani. Nen uma pumuy amumi nuy tuawi'yuñwni, pu qa-Jew-sinmuy amumii. ¹⁹Nikañw ason puma umuy nuhtumi mätapyaqw, uma hin hihta yuaaykuyaniqey qa wuwanvisototini. Pay ason uma hihta yuaaykuyaniqa pep umumi noiwmantani. ²⁰Pi qa uma yuaatotani. Pi öveqatsit ep Umunay Hikwsiat umupqölpä yuaatani. ²¹Pu nätupkomuy amuñaqw suhka sukwat mokiwyuy aw nóamantani; pu naat tiy pay piw pantsanni. Pu timat nay, pu yuy, pumuy amuhpewhtote', pumuy mokiwyuy aw pitsínayamantani. ²²Pu sinom sohsoyam umumi qasuhtaq'ewyani, uma isinomniqw öviy'o. Nikañw ason so'ñwamiq añ kuytaqa hapi ayo yámakiwtamantani. ²³Nikañw ason puma yep it kitsókit ep umuy okiwsahsanyaqw, uma haqamiwat aw watqani. Pi nu umumi pas antsa pañqawni: Soon nāt uma Israel-sinmuy kitsókiyamuy añ ahsupoq kükuyvaqw, pay nu' Sinot Tiat pítuni. ²⁴Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat epnihqe qa pavan pasniñwu. Pu piw hoñviaya moñwiyy epnihqe qa pavan pasniñwu. ²⁵Pay tutuqayhqa put tutuqaynaqat ante', pay pam put ep tsuyakmantani, pu hoñviaya piw moñwiyy an'i. Noqw kurs sinom ki'taqat Beelzebub yan tuñwáye', pay kurs pi hin tis puma sinomuyatuy qa pan tuñwantotani.

Whom to Fear

(Lk 12.2-7)

²⁶Noqw öviy uma pumuy qa mamqasyani. Pi qa himu ämiwtaqa

qa mätaktini; pu qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwani. ²⁷Nu hihta qatulpuve umumi lavayhtiwhq, uma put tälät ep yuaaykuyamantani. Pu himu umuhnaqvumiq lavayhtiwhq, uma kits'onaqw put tsa'lalwani. ²⁸Uma sinmuy qa mamqasyani. Puma pi hakiy tokoyat-sa ninayaniqey aw öqalay'yuñwa; nikañw kurs hin hakiy hikwsiyat ninayani. Uma qa panyuñwt, God mamqasyani. Pam pi hakiy tokoyat pu hikwsiyat sivihipit qöhit akw hovalaniqey aw öqalay'ta. ²⁹Puyaw qa löyöm kwevewhyat sükw palavotönat öviy huyiwñwu? Noqw qa himuwa puma Umunay qa tunatyayat ahpiy tutskwami posñwu. ³⁰Noqw hikis pi umuhqötöva umuhhömi sohsoy pohtoylaniwta. ³¹Paniqw öviy uma qa tsawiniwyuñwni. Umuna umuy kaysiwhqamuy kwekwéwewhyamuy amuhpenihqe pas kakhawna.

Confessing Christ before Men

(Lk 12.8-9)

³²Hak haqam isinonihqey nuhtumi pañqawhqa, nu piw tuwat put isinoynihqat öveqatsit ep Inay aw pañqawni. ³³Nikañw hak haqam qa isinonihqey nuhtumi pañqawhqa, nu piw tuwat put qa isinoynihqat öveqatsit ep Inay aw pañqawni.

Not Peace, but a Sword

(Lk 12.51-53; 14.26-27)

³⁴Uma qa inumi yan wüwantotani: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat amuñem yúkuniqe öviy pitu. Qae. Nu qa paniqw pitu. Pi sinom inutsviy nātsikyani. ³⁵Pi nu tāqat nay ehpewtaniqe pitu, pu māna yuy ehpewii, pu mö'wi kōñay yuyat ehpewhtiniqat öviy'o. ³⁶Pu hak pas nāp sinomuy tuwqamuy'vani. ³⁷Inumi unañway'taqey lalvaykañw, nay pu yuy pumuy amumi pas unañway'taqa

pay nawus qa isinoni. Pu inumi unañway'taqey lalvaykañw, timuy amumi pas unañway'taqa hapi pay nawus qa isinoni. ³⁸Pu nahoyehtsit qa kwusut, pu qa inuñknihaqa hapi pay nawus qa isinoni. ³⁹Qatsiy kakhawnaqa put kwayhni. Pu inuñem tunatyat ep qatsiy kwayhqa put túwani.

Rewards

(Mr 9.41)

⁴⁰Umuy pās óyahqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távihqa hapi Inay nuy añqw távihqat pās távini. ⁴¹Kurs Tutuyqawhqat lavay'ayaat hakiy aw pituqw, pam Tutuyqawhqat tunatyat óviy put pās tave', pam lavay'ayat amum hihta ahsatiyat makiwni. Noqw kurs sino súantaqa hakiy aw pituqw, pam put súanmaqat óviy put pās tave', pam put amum hihta makiwni. ⁴²Noqw kurs imuy inumi puhutuptionsiwni'yunqam haqawa hakiy aw kuyhtuviñtaqw, pam inumi tutuqayhq paniqw put kuyne', pas soon qa ahsatiy makiwni.

The Messengers from John the Baptist

(Lk 7.18-35)

11 Pu Jesus pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy amumi tutaplawnhqe yukut, pu kitsókinawit sinmuy tutuqaynakañw amumi yuaataniqe óviy pañqw nakwsu. ²Noqw John sivikive pakiwkañw, Christ hintsakpiyat navotqe, pam löqmuy put aw nánatuwnayaqamuy Jesus aw ayata. ³Noqw puma Jesus aw pañqawu: Ya um hak Tutuyqawhqat lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuniqa? Sen pi itam nāto hakiy pas sukwat nuhtayyuñw. ⁴Noqw Jesus lavayhtiqa, pumuy amumi pañqawu: Uma ahpiyñen, hihta navotqey, pu aw yórikqey put John āawnani. ⁵Qapostalyaqam pōsiy tālawnaya; pu tutuhapt nankwusa;

tokoplelet tūtuyyaqam powatoti; pu nanaqsöpt nanapta; so'pum ahoy tātayya; añ öokiwyayqam lomatuwit nanapta. ⁶Noqw i' hak inuhpe qa unañwmokqa hapi hahlayhpit ep'e. ⁷Noqw pumuy ahpiyñiqw, Jesus sinmuy amumi John yuaataqa pañqawu: Ya uma qayēsīwhpumihaqami hihta aw kuyvawisa? Sen paqavit hūkañwuy akw wayayataqat awi'? ⁸Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsi'taqat awi'? Meh, pi lomayuwsi'yunqam momñwituy kikiyamuy añ yēse. ⁹Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa? Sen pi Tutuyqawhqat lavay'ayayat awi'? Owi, nu umumi pañqawni: Pam Tutuyqawhqat lavay'ayayat epnihqe pas pávani. ¹⁰Pi it hapi tutuveni lavayhtiqa pañqawu: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noqw pam uhsavo un háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ¹¹Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas qa haqam momoymuy amuhpiy tihtiwyayqamuy amuñaqw John kūyit akw tūtuvoylalawhqat epnihqe pas pávannihqa wunuptu. Noqw pay as pi pantaqw, óveqatsit añqw moñwtunatyat ep sushin'ewaynihqa put epnihqe pas pávani. ¹²Noqw kūyit akw tūtuvoylalawhqat John hintsaktivaqat añqw pew pahsave sinom óveqatsit añqw moñwtunatyat nānaqaslalwa; noqw a'nōyaqam óqalay akw put tuyqawvanta. ¹³Pi sohsoyam Tutuyqawhqat lavay'aymat-niqw pu tutavo John aw pahsave hin hintaniqat yuaatota. ¹⁴Noqw uma nānakwhaniqw, i' hapi Elias, ura hak pituniqa. ¹⁵Tuqayvastotaa. Pi uma naqvuy'yuñwa. ¹⁶Noqw ya sen nu pu' qatsívaptsiwyunqamuy hihta enañ namimahtaknani? Puma tsātsakwmuy kihsonve yesqamuy amunyuñwa. Puma suñwámuy amumi pañqawu: ¹⁷Itam umumi lēlenyaqw, uma qa

tíva; itam umumi tsaykitaqw, uma qa tsayku. ¹⁸Oviy pi John pítuhqe qa tūmoykañw, piw qa hihikq, puma pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwta, kitota. ¹⁹Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hihikq, puma piw pañqaqwa: Is uti hunuka, wine pas qa öyñwu, moñwit enem sivat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy kwätsiamu, kitota. Noqw pay God unañwtalwuwniat aniwniy akw súantaqey mahtakni'ta.

The Unbelieving Towns

(Lk 10.13-15)

²⁰Ura Jesus kitsókinawit suswuhaq kátataypit tumalta. Noqw as pi panhitiqw, pañ sinom nāp tunatyay añqw qa hin lasyaniqey pan unañwtoti. Noqw öviy pam pumuy qöhqöytiva, ²¹⁻²²Nihqe pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Taq nu as umuhpa' qatsá' kátatayhpit tumaltaqw uma nāp umuh-tunatyay añqw qa lasya. Nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kátatayhpit tumaltaqw, puma soon qa anahaat yüyaht, qöhtsaptsomova yesvani; pan puma namtaknayani nāp tunatyay añqw lasyaniqeyu. ²³Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ömiq nāt-sókaya? Uma nāt maskimi q maspiwani. Taq nu as qatsá' kátatayhpit umuhpa' tumaltaqw, uma qa tuptsiwya. Noqw kurs as nu Sodom-kitsókit ep pan tumaltaqw, puma inumi tuptsiwyaniqw, kitsókiam nāt pewhaqami pahsavo wúnuni. ²⁴Noqw nu umumi pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' Sodom ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni.

Come to Me and Rest

(Lk 10.21-22)

²⁵Ep pu' Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kwakwhay Inaa, öveqatsit aw-nikañw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa. Kwakwhat pi um iit yantaqat añ wuwni'yuñqamuy, pu qaūunatuy amumi tupki'kañw, titipostuy amunyūñqamuy amumi put mahtakna. ²⁶Pantani, Inaa, pam hapi uñniqw súanta. ²⁷Sohsoy himu Inay añqw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tíyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; piw qa hak Naat hákiyinhqat navoti'ta, pas nu' put Tiat-saa, pu Tiat hakiy aw put mahtaktaniqw pam piwu. ²⁸Huvam sohsoyam pew inumiyaa, uma añ hihta akw maqsoni'yuñqamu, pu putuiwyūñqamu; nen uma inumi yankahkañw nānasuñwnayani. ²⁹Uma itumalsuñwamatniwhtote', inuhpiy tuwi'vayani; pi nu nānakwhani'kañw, okiw'unañway'ta. Nen uma umu'nañwpeq uyiwaltotini. ³⁰Pi itumalnöhönöpi qa anahaa, pu iikwilni umuñem qa pütuni.

The Question about the Sabbath

(Mr 2.23-28; Lk 6.1-5)

12 Noqw Jesus nasuñwintalönnit ep söhövos'uyit añ yámakto; noqw put aw nānatuwnayaqam tsönso'qe talayat mawtiwiskahkañw put nōnoptiwisa. ²Noqw Pharisee-sinom amumi yórikyaqe, Jesus aw pañqaqwa: Meh, ūmi nānatuwnayaqam nasuñwintalönnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska. ³Noqw pam amumi pañqawu: Ya ura David suñwámuy amumum tsönmokqe hinhtiqw uma put añ qa tuñwáya? ⁴Ura pam Tutuyqawhqtat kíyat aw pákihqe pölavikit God aw noiwhqtat sowa. Ura soon nāp hak put añqw nösñwu, pas God awwat momñwit-saa. ⁵Hal

ya uma tutavot añ it qa tuñwáya, ura God awwat momñwit put kiyat ep nasuñwintalöñnit qa hihtatostat pay qa hinhtoti? ⁶Noqw nu umumi pañqawni: Suhka Tutuyqawhqat kiyat epnihqe pas pávannihqa yep'e. ⁷Ura yan pey'ta: Uma tūookwatuwyaniqat nu put tuñlay'ta; noqw uma soq hom'oyit-sa inumi noaya, yan'i. Noqw kurs uma put māmatsye', soon hakimuy qa hihta ep qaanhtotiqamuy tukopnayani. ⁸Pi nu' Sinot Tiat hikis pi nasuñwintalöñnit aw moñwi.

The Man with a Crippled Hand

(Mr 3.1-6; Lk 6.6-11)

⁹Pu pam pañqw ahpiynihqe, pumuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹⁰Noqw meh, hak tāqa lakput may'taqa pep nuhtuma. Noqw momñwit hihta ep put nēveltoyanyaniqe öviy put tüvintotaqe aw pañqaqwa: Ya pay hak nasuñwintalöñnit ep hakiy qalaptsinaniqw pam súanta? kitota. ¹¹Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Kurs haqawa umuñaqw sūkw kanelvokoy'taqw, pam nasuñwintalöñnit ep haqami hötsit aqw posq, ya pam put qa pañqw hóroknani? ¹²Noqw puyaw sino kanēlot epnihqe qa pas himuu? Paniqw öviy hak nasuñwintalöñnit añ lolmat hintsakniqw pam súanta. ¹³Pahsat pu pam tāqat aw pañqawu: Uhma y tsihkwa! Noqw pam put tsihkwa; noqw pam ayañqwat māyat an pās powalti. ¹⁴Pahsat pu Pharisee-sinom añqw ahpiyyaqe, hin as put nīnayaniqey ankiwakw yuaatota.

God's Chosen Servant

¹⁵Noqw pay Jesus put navoti'taqe pañqw ahpiy'o. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noqw pam sohsokmuy tütuyyaqamuy qalaptšina. ¹⁶Nihqe puma put qa tunvotnayaniqat pam amumi pañqawu. ¹⁷Yan

Tutuyqawhqat lavay'ayayat Esaias hin lavayhtiqaq aw antsaniwa; pam ura pañqawu: ¹⁸Kurs huvam itumal'ayay inamoray aw yórikyaa. Put hapi nu aw unañway'ta; nu put pas hahlayi. Nu put aw ihikwsiy távini. Noqw pam imuy qa-Jew-sinmuy amumi haqe' súanhintaqat mahtaknani. ¹⁹Pam qa nāñwuy'tani; piw qa tsa'tinumni. Soon hak put tōnayay kitkip navotni. ²⁰Pam hopaqat muhtsikput soon qöhiknani; pu wihqöhít híhin uwiwitaqat soon pam tōkani. Hisat súanqatsit tūwaqatsit añ ahsupoq kúrukmaq, pañso pahsavo pam pan hinmani. ²¹Noqw ima qa-Jew-sinom put aw yanyuñwini. Yan ura pey'ta.

Jesus and Beelzebul

(Mr 3.20-30; Lk 11.14-23)

²²Noqw pahsat pu hak nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqa qapostalkañw qayuáataqat put aw wikvaya. Noqw pam put qalaptšinaq, öviy pam yuaaykukañw pu pōsiy tālawna. ²³Noqw sinom sohsoyam kātayunqe pañqaqwa: Ya qa i' David Tíata? ²⁴Noqw pay Pharisee-sinom put nanaptaqe pañqawu: I' nukpanhihikwsimuy moñwíyamuy Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaq ipwanta. ²⁵Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy mātsi'taqe, amumi pañqawu: Haqam moñwtunatya nehpewhitiqa soon qa kiqötini; pu kitsóki, sen kivit nehpewhitiqam soon hoñni. ²⁶Noqw kurs Satan ayo nāhorokne', pam pep nehpewiwtani; noqw pahsat pu moñwtunatyat hin wúnuni? ²⁷Noqw kurs nu Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwantaq ya umumi nánatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsáñhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁸Nikañw kurs nu God Hikwsiyat öqalayay aw yankañw

pumuy ipwantaqw, pay hapi pas God moñwtunatyat umumi pitsíwiwta. ²⁹Ya sen hin hak hakiy a'nö hoñvit kiyat aw pake' hihta himuyat put añqw nawhkini? Pam mohti put some', pahsat pu pam put kiyat kiqötani. ³⁰Qa inumunihqa hapi inuhpew'iwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta. ³¹Paniqw öviy nu umumi pañqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. ³²Pu hak haqam nuy Sinot Tiyat aqw hiñqawhqw pay pam put ahpiy ayo yukiltini. Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawhqw pam pas soon hisat put ahpiy ayo yukiltini, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep'e.

A Tree and Its Fruit

(Lk 6.43-45)

³³Hak lolmat sipaltsokit üye', lomasipalat aniwnañwu. Pu hak sipaltsokiy aw qa tunatyawtaqw, pam nukushinhte', qalomásipalat aniwnañwu. Pi sipaltsoki aniwniy akw mätsiwtañwu. ³⁴Is uti, uma hakim tsütsu'tuy amunyuñqamu! Ya uma hin qalomátunatyay'kahkañw hihta lolmat yuaatotani? Pi hakiy unañwpeq himu ohpokiwtaqw, put hapi hakiy moat yuaatañwu. ³⁵Lolmat tunatyawtaqa sino unañwñaqw hihta lolmat nōñantoyañwu. Pu qalomátunayawtaqa sino piw unañwñaqw hihta qalolmat nōñantoyañwu. ³⁶Noqw nu umumi pañqawni: Sinom hihta an'ewakw lavayhtote', hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep pu' nawus nenñem hin lavayhtotini. ³⁷Pi God hakiy lavayiyat ep hakiy hin yukynani, sen put súantaqat pañqawni, sen qasúantaqata.

The Demand for a Miracle

(Mr 8.11-12; Lk 11.29-32)

³⁸Noqw pahsat pu hakim tutavot tütutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum aw lavayhtotiqe pañqaqwa: Tütutuqaynaqa, um as kätatayhpit hihta tuawi'taqat itamumi mahtaknani. ³⁹Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ima pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinomu, tuskapsinomu. Puma kätatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikaniqey nānawakna. Nikañw pay puma soon kätatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkw kätatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhqw lavay'ayayat Jonas qatsiyat ep hiniwhitiqat an aw yukiltini. ⁴⁰Ura Jonas wukovakiwuy ponoveq pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tōkilat añ pakiwta. Noqw pay pan piw nu' Sinot Tiat tutskwat ahsonve pāyis tālat añ-nikañw pu pāyis tōkilat añ pakiwtani. ⁴¹Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, Nineveht añqw sinom pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnayani; ispi Jonas pumuy amumi yuaaykuqw, puma nāp tunatyay añqw lasyaq'ö. Noqw meh, Jonas epnihqe pas pávannihqa yep umumum wunu. ⁴²Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, tatkaqw mōñwi-wuhti pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptsiwniyamuy ep suhputsnani; ispi pam Solomon a'no wuwniyat aw tūqaytaniqey öviy tūwaqalñahaqaw put aw pitu. Noqw meh, Solomon epnihqe pas pávannihqa yep'e.

The Return of the Evil Spirit

(Lk 11.24-26)

⁴³Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámake', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nāsūñwnaniqey öviy'o; nit qa túwañwu. ⁴⁴Nen pahsat

pu pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. Pu pam ep pituqw qa hak epniqw, pās maspiwtaqw, añ himu lomahinyuñqw, pantaqat yórikñwu. ⁴⁵Nen pahsat pu pam ahpiyenen, pētuy tsáne'nihqamuy hihikwsimuy nahpenihqe pas nūnukpantuy aw tsamñwu; noqw puma aw yuñe' pep ki'yuññwu. Noqw hakiy qatsiat añkniha mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhinhtñwu. Noqw pan hapi imuy pu' qatsivaptsiyuñqamuy qalomáhinuñqamuy amuñem hintani.

Jesus' Mother and Brothers

(Mr 3.31-35; Lk 8.19-21)

⁴⁶Noqw nāt pam sinmuy amumi yuaataqw, meh, put tupkomat yuyat amum ihpaq hoñkahkañw, put aw yuaaykuyaniqey nānawakna. ⁴⁷Noqw haqawa put aw pañqawu: Meh, uhtupkom unuy amum ihpaq hoñkahkañw, ūmi yuaaykuyaniqey nānawakna. ⁴⁸Noqw pam lavayhtiqe, put āawnaqat aw pañqawu: Noqw ya hak inuu? Pu ya hakim itupkomya? ⁴⁹Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi māmasat, pañqawu: Huvam inuy, pu itupkomuy amumi yórikya. ⁵⁰Pi hak haqam Inay ōveqatsit ep qátuhqat tunatyayat añ hinmaqa hapi itupko, pu isiwa, pu inuu.

The Parable of the Sower

(Mr 4.1-9; Lk 8.4-8)

13 Noqw ép tāwat ep Jesus kiñaqw yámakqe, wuhkovatuphat qalaveq qatuptu. ²Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tsovalti. Noqw ōviy pam pākihut aqw pákihqe pepeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam pāhut qalavaqe hōñi. ³Noqw pam tūtuwutsit akw pumuy hihihita tutuqaynaqe amumi pañqawu: Meh, hak tāqa uyto. Poshumit tsálakintaniqe pan uylawu. ⁴Noqw pam uylawhq, pēhu poshumi

pōhpava lōhō; noqw masay'yuñqam ōkihqe, añ put soswa. ⁵Noqw pēhu pikaqlōva qa pas pisay'taqat añ lōhō; nihqe pay suhkuyva, añ tutskwa qa pōñalaniqw ōviy'o. ⁶Nit tāwat yamakq, pay kólaki; noqw pay pi pam qa ñay'yuñqe ōviy añ tsakya. ⁷Noqw pēhu kutqōlpa lōhō; noqw kūta añ kuyvaqe put lakna. ⁸Noqw pēhu lolmat tutskwat añ lōhōkqe hihta aniwna; pēhu tsivót-sikip sunat aw hōyokput aniwna, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo. ⁹Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables

(Mr 4.10-12; Lk 8.9-10)

¹⁰Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw ōkihqe, aw pañqawa: Ya um hinoqw pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata? ¹¹Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyat ahpiy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw imuy-watuy qatuptsiwni'yuñqamuy amumi qa mahtaq'a. ¹²Pi hihta himuy'taqat hapi aw piw noiwni; noqw pam hōyokiwtaqat himuy'tani; noqw pay ñastanihqat hikis pi hihta himuy'taqw pam put añqw nawhkiwni. ¹³Paniqw hapi ōviy nu pumuy amumi tūtuwutsit akw yuaata, puma as aw taykahkañw qa tutwaqw ōviy'o, pu tūqaykahkañw qa nanapta, pu qa māmatsya. ¹⁴Noqw pumuy hapi amuhpe Esaias nāt hintaniqa lavayiat aw antsaniwa. Ura pam Tutuyqawhqat enem yan lavayhti: Uma as aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyani; pu uma as aw taykahkañw tutwat, qa māmatsyani. ¹⁵Pi imuy sinmuy unañwaam pās tunaiyuñwa, pu naqvum qa nanvotya, pu puma uviyuñwa, nāp hisat pi ka puma pōsiy akw tutwakañw, naqvuy akw nanaptañw pu unañway akw māmatsye',

inumi ahoy nánamtökaqw, nu pumuy qalapsinani, kita. ¹⁶Nikañw uma hapi hahlayhpit epya, ispi umuhposi tälát aw täyünqw öviy'ó, piw umuhnaqvuy añ hötsiltoti. ¹⁷Nu umumi pas antsa pañqawni: Pas as kaysiwhqam Tutuyqawhqat lavay'aymatniqw, pu súanhinwisqam umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nánawaknañw hapi qa aw yórikyá, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptaniñw qa nanapta.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mr 4.13-20; Lk 8.11-15)

¹⁸Kurs huvam tuqayvastotaa. I' tūwutsi hihta tuawi'taqat uma nanaptani. ¹⁹Hak haqam moñwtunatyat ahpiy lavayit navotkañw, put qa māmatsq, pahsat pay Nukpana aw pite', put unañwpeq lavayit üyiwHQat pañqw ipwañwu. I' hapi pöhpava yēvayaqat anta. ²⁰Pu i' pikaqlöva yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit navote', hahlaykañw āpiy put kwúsuñwu. ²¹Noqw pay lavayi hakiy unañwpeq qa ñay'taqw, pay öviy as pam hihsavo añ kuytañwu. Nikañw ason lavayit ep kánanvotpit, pu okiwsahsaniwuy aw pituqw, hihsavoniqw pay pam sóonhtiñwu. ²²Pu i' kutqölpá yēvayaqa hapi it hakiy anta. Hak lavayit as navotat, yep qatsit-sa aw tunatyalte', pu káhakiwuy tunlay'kañw put akw ūnatiqe, soq lavayit qa aw tunatyaltiñwu. Noqw öviy lavayi put ahsonve qa hihta aniwnañwu. ²³Pu tuwat i' lomatutskwat añ yēvayaqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', māmatsyañwu. Noqw lavayi wuñwe', hihta aniwnañwu, pēhu tsivót-sikip sunát-sikip hóyokput himuy'vaya; pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu sunat pakwt sihkay'tasikipo.

The Parable of the Weeds

²⁴Pu pam piw tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy tutuqaynaqe amumi pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyá hapi hak pásay añ lomavoshumit uyhqat anta. ²⁵Noqw pam puwhq, put tuwqaat pítuhqe, söhövosit amuhtsava söhövostusaqat uyht, ahpiy'ó. ²⁶Noqw üyi nahpi'vaqe talay'vaqw, pahsat pu söhövostusaqa piw mátaqti. ²⁷Noqw öviy ki'taqat tumal'aymat put aw ökihqe, aw pañqawu: Moñwi, ya um as qa lomavoshumit uhpasay añ ūya? Noqw pam haqam söhövostusaqata? ²⁸Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay ituwqa panhti. Noqw tumal'aymat put aw pañqawa: Noqw itam awye', añ tsovalayaniqat um nāwakna? ²⁹Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Qae, taq ka uma söhövostusaqat añ tsovalantote', söhövosit énañyani. ³⁰Pay pi hāk añ sohsy wúnwiwmani hisat tsovalaniwniqat aw pahsavoo. Noqw ason höqyaniqw, pep pu' nu höqyaniqamuy amumi pañqawni: Uma añ söhövostusaqat mohti tsovalayani, nen put somhtotat taqtsokyani; pu' ason uma söhövosit ikoyohkiy aw tañatotani.

The Parable of the Mustard Seed

(Mr 4.30-32; Lk 13.18-19)

³¹Pu piw pas sukw tūwutsit akw amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunatyá mustard-uyit sivosiyat anta. Put hak pásay ep ūya. ³²Pam pas sohsok hihta pövoshumit amunaqw sushisay'ó; nikañw pam wuñwe', sohsok tusaqtsotskit amuhpenihqe suswuyöqtiñwuniqu pas himutskiniwhtiñwu. Noqw öviy súmawuy añ masay'yuñqam öke', put nantaqayát añ yesvañwu.

The Parable of the Yeast

(Lk 13.20-21)

³³ Pu piw pam sukw tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Oveqatsit añqw moñwtunaty pēkenit anta; put wuhti kwúsuhqe, payhp tuwanit numnit enañ namiqwrilañwu; noqw pam sohsok put pēkenañwu.

Jesus' Use of Parables

(Mr 4.33-34)

³⁴ Iit yantaqat sohsok Jesus sinmuy amumi tūwutsit akw yuaata; nihqe pam tūwutsit qa akw yuaatanik, pay amumi qa yuaatañwu. ³⁵ Yan Tutuyqawhqat lavay'yaat hin lavayhtiqa aw antsaniwa; pam ura pañqawu: Nu tūwutsit hihta tuawi'taqat akw yuaatani; nu tūwaqatsit hisat yukiltiqat añaqaw hihta tupkiwuñqat pañqawni.

Jesus Explains the Parable of the Weeds

³⁶ Pahsat pu Jesus sinmuy añqe' hōnat, kimi paki. Noqw put aw nānatuwnayaqam aw ōkihqe, aw pañqaqwa: Um as sōhōvostusaqat hihta tuawi'taqat itamuy āawnani. ³⁷ Noqw pam hu'waqe amumi pañqawu: I' lolmat poshumit uyhqa hapi nūu, Sinot Tīata. ³⁸ Noqw pāsa hapi yep qatsi. Lomavoshumi hapi moñwtunatyat añqw sinoiwtaqamu; noqw sohōvostusaqa hapi hakiy qalolmat sinomatu. ³⁹ Pu tuwqa, pumuy uyhqa hapi i' Nukpana; yep qatsit so'ñwamiq pituqw, pahsat pu hōhōqsattiqat antani, noqw añ tsovalayaniqam hapi ōveqatsit añqw hoñvia'yamu. ⁴⁰ Noqw ōviy hapi sōhōvostusu tsovalaniwht, qōhit akw taqtsokiwhq, pay pan hapi yep qatsit so'ñwaveq hintani. ⁴¹ Nu Sinot Tiat ihoñviaymuy ayataqw, puma imoñwtunatyay añqw sohsokmuy lasnayaqamuy, pu qaanhinwisqamuy

tsovalayani; ⁴² Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama nūritiwni. ⁴³ Noqw pep pu' hakim súanyuñqam Nay moñwtunatyay ep tāwat an tālawñway'yuñwani. Tuqayvastotaa! Pi uma naqvuy'yuñwa.

The Parable of the Hidden Treasure

⁴⁴ Pu i' piwu: Oveqatsit añqw moñwtunaty himu a'nō hihkay'taqat pasve tupkiwtaqat anta. Put hak tāqa túwahqe, ahoy amht, put ep kwanwtoynaqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy húyahqe, put pāsāt tui.

The Parable of the Pearl

⁴⁵ Pu i' piwu: Oveqatsit añqw moñwtunaty hakiy huhyaqat lolmat pearl hepnunqat anta. ⁴⁶ Pam hak sūkw pearl pas a'nō hihkay'taqat túwahqe, ahpiynihqe sohsok hihta himuy húyahqe, put tui.

The Parable of the Net

⁴⁷ Pu i' piwu: Oveqatsit añqw moñwtunaty pakiwmaktutsayat anta. Pam wuhkovatuphamiq tūviwhqe, sohsok hinyuñqamuy pāvakiwhtuy inhta. ⁴⁸ Put aw ohpokq, puma pāhut qalavoq put lánaknayaqe, pep yesvat, pu añ nūnukñwatuy pāvakiwhtuy hihta aqw tañatotat, pu pay hin'ewakwmuy maspayañwu. ⁴⁹ Noqw pan hapi hintani yep qatsit so'ñwaveq'a. Oveqatsit añqw hoñvia'yam nankwuse', añ nūnukpantuy lomasinmuy amuñaqw tsíkayani, ⁵⁰ Nen pumuy qōpqōmiq qōhit aqw maspayani. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama nūritiwni.

New and Old Treasures

⁵¹ Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma iit sohsok māmatsya? Noqw puma aw pañqaqwa: Owi, Tutuyqawhq. ⁵² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Sohsoyam tutuvenit

tuwi'yuñqam òveqatsit añqw monwtunatyat ahpiy tutaqayhpit tuwi'vayaqam hapi hakiy kahaktaqat anyuñwa. Puma tutuvenit añqw hisattutuqayhpit sinmuy tutuqaynaya, pu pūhut tutuqayhpit piwu.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mr 6.1-6; Lk 4.16-30)

⁵³Noqw Jesus yan tutuqaynaqey yukut, pañqw ahpiy'o. ⁵⁴Noqw pam nāp kitsókiy ep pítuhqe, pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy tutuqayna. Noqw put aw tūqayyuñqam aw kātayyuñqe, nātuviniñlawaqe pañqawwa: Ya sen i' haqaqw it wuwantuwit makiwa? Is uti, pu it kātutmalat haqaqw òqalmakiwa? ⁵⁵Ya qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqat tíata? Ya yuat qa Mary yan mātsiwa, pu put tupkomat James-niqw, pu Joses-niqw, pu Simon-niqw, pu Judas. ⁵⁶Pu siwamat, ya qa puma sohsoyam itamumya? Noqw ya sen i' haqaqw iit hihta makiwa? kitota. ⁵⁷Nihqe puma put ep qaan'unañwtoti. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay pi Tutuyqawhqat lavay'ayaat sohsovik kaptsi'tiwnwu, hal pay nāp kitsókiy-sa ep'e, pu pas nāp kiy ep piwu. ⁵⁸Noqw puma qa tuptsiwni'yuñqw, òviy pay pam pep qa a'nò hihta tumalta.

The Death of John the Baptist

(Mr 6.14-29; Lk 9.7-9)

14 Noqw ephaqam Moñwi Herod Jesus hihta hintsakqat navota; ²Nihqe tumal'aymuy amumi pañqawu: I' John kūyit akw tūtuvoylalawñwuqa. Pas hapi pay pam hakton mokiwuy añqw ahoy tātayi; nihqe òviy kātatayhpit hintsaki. ³Herod pi nōmay Herodias unañwve hinhtiniqe, hakimuy ayataqw, puma John nuayaqe somyat, sivikimi panaya. Ura Herod tupkoy Philip nōmanawhki. ⁴Noqw John Herod

aw pañqawu: Soon as um uhtupkoy nōmanawhkinikañwo. ⁵Noqw pam as put ninaniqey anhtikañw, piw sinmuy maqasti; puma put Tutuyqawhqat lavay'ayayatnihqat pan aw tāyuñqw òviy'o. ⁶Noqw Herod tihtiwhpuyat aw pituqw, pam nōviwhqat aw kaysiwhqamuy sinmuy tūtsama. Noqw pumuy nōnovaqw, Herodias tiat māna ep pákihqe, pumuy amuhpewi wunimaqw, Herod put aw nahyoñwa. ⁷Noqw òviy pam pas òqalat pasiwniy akw put aw pañqawhqe, pam nāp hihta òviy tūviñtaqw put máqaniqey aw pañqawu. ⁸Noqw pam yuy tutavoyatnihqe put aw pañqawu: Um kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qötöyat tsaqaptat ep íniwtaqat nuy máqani. ⁹Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw, pay nuñwu pas aw qaöwílvayhtiqe, nawus put máqaniqey pañqawu, ispi kaysiwhqam sinom put amum yesqam lavayiyat nanaptaq'ö. ¹⁰Nihqe hakiy ayataqw, pam sivikimihqe, John qötöyat ayo tuku; ¹¹Nihqe put qötöyat tsaqaptat ep íniwtaqat kwusivaqe, mānat aw tavi; noqw pam put yuy aw yawma. ¹²Noqw put aw nānatuwnayaqam òkihqe, tokoyat haqami amwisa; nit ahpiyyaqe, Jesus āawnaya.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mr 6.30-44; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³Noqw Jesus put navotqe, pay nāla pákihut akw haqamii, haqam pas qa hak waynumqat pañsoo. Noqw sinom put nanaptaqe hāhaqaqw kitsókit añqw nāp put añkya. ¹⁴Noqw Jesus pañqw yámakqe, qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy tuwa; nihqe pumuy òkwatuwhqe, pumuy amuñaqw tūtuyyaqamuy qalaptisina. ¹⁵Noqw tapkiwmaq, put aw nānatuwnayaqam put awyaqe aw pañqawwa: Yep qayēsiwhq, pas hapi hísatniqwti. Um as sinmuy hōnaqw, puma añqe'

kitsókiva nankwuse', nennem hihta tunöstuy'yani. ¹⁶Noqw pay Jesus pumuy amumi pañqawu: Soon as puma ahpiyyani. Uma nopnayani. ¹⁷Noqw puma put aw pañqawu: Itam panis tsivot põlaviki'yuñwa, pu lõqmuy pakiwhtuyu. ¹⁸Noqw pam pañqawu: Pew kiwisaa. ¹⁹Pu sinom tūsaqat añ yesvaniqat pam amumi pañqawu, nit pu pam tsivot põlavikit òmahtat, pu pakiwhtuy kwusut, pu òmiq taykañw, put ep God aw hahlayhti; nit yõnoytat, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ²⁰Noqw puma sohsoyam nõnõsaqe õõya; noqw puma akwsinwqat yõnoyhput põlavikit tsovalayaqe, pakwt lõq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya. ²¹Noqw nõnõsaqam tsivot-sikip sòmorit pahsa'haqam tahtaqtia, noqw pu momoyam-niqw pu tsãtsayom piwu.

Jesus Walks on the Water

(Mr 6.45-52; Jn 6.15-21)

²²Pahsat pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy pãkihut aqw yuñe', pay ahsavo wuhkovatuphat ayoqwatyaniqat pumuy tusoq'ayata nãto pam sinmuy niman'ayalawhqe. ²³Noqw pam sinmuy hõnat, nãwakanique nãla tsomomiq'a; nihqe mihikq, pam pepeq súnalaa. ²⁴Noqw pahsat pãkihi wuhkovatuphat nãsaveq hinnumkañw, pãhut wuñwnuqtuqat akw wawaõklawu, amuhpewi hũhukq õviy'o. ²⁵Noqw talhahayinqw, Jesus pãvaqe waymakañw pumuy amumii. ²⁶Noqw put aw nánatuwnayaqam put pãvaqe waymaqw tutwaqe, tsãtsawnaqe pañqawu: Pam tualañ'u, kitota; nihqe tsãtsawnaqe a'nõ hiñqawu. ²⁷Noqw pahsat pay Jesus pumuy amumi lavayhtiqe, pañqawu: Uma qa hin unañway'yuñwni; pay nũu; uma qa tsawiniwuñwni. ²⁸Noqw Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa,

kurs pay pas umnen, nuy pãvaqe ũminiqat um pañqawu. ²⁹Noqw pam pañqawu: Pew'i. Pahsat pu Peter pãkihut añqw yãmakqe, Jesus aw pãvaqe wayma. ³⁰Nit pas a'nõ hũhukq pam navotqe pahsat pay tsawna, nihqe pakitoqe a'nõ pañqawu: Tutuyqawhqa, nuy ayo távii. ³¹Noqw Jesus pahsat pay put aw mãvuyaltiqe nuat, aw pañqawu: Is okiw um õwituptionsni'taq, ya um hinoqw pẽwewinhti? ³²Noqw puma pãkihut aqw pakiw, hũkañw qe'ti. ³³Noqw ima pãkihut añqw tañawtaqam Jesus aw õkihqe, pas hihtatotaqe aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíata.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret

(Mr 6.53-56)

³⁴Pu puma ayoqwat nõnakqe, haqam tutskwat Gennesaret aw õki. ³⁵Noqw pep sinom put pituqw nanaptaqe, pep añqe' tutskwat añ ahsupoq hakimuy ayatotaqe, sohsoqmuy tũtuyyaqamuy put aw tsamvaya; ³⁶Nihqe pay nas'ew puma put yuwsiyat qalavaqe nõmõkput aw tõnokyaniqey put aw nãnawakna, noqw hakim hihsa'nihqam put aw tõnokyaqam pãs qalaptuya.

The Teaching of the Ancestors

(Mr 7.1-13)

15 Pahsat pu hakim tutavot tũtu-tuqaynayaqam Pharisee-sinom amumum Jerusalem añqwayaqam Jesus aw õkihqe aw pañqawu: ²Ya hinoqw ũmi nánatuwnayaqam wũwukwmuy navotiyamuy qaanhinwisa? Oviy pi puma nõnovanik qa mãvaqtotañwu. ³Noqw pam lavayhtiqe, amumi pañqawu: Noqw ya hinoqw õviy piw uma umuhnavotiy akw God tutavoyat qahihtatota? ⁴Pi God tutaptaqe pañqawu: Um unay, pu unuy pumuy kãptsi'tani. Pu hak nay, pu yuy pumuy qalomãlavayhtiqe pas

pay mokmantani, ura kita. ⁵Noqw úmawat pañqawwa: Hak nay, pu yuy pumuy amumi pañqawni: Nu as umuy hihta akw paañwanikañw, God aw put sohsok noa, kite', pay tutavot añqw mātaviñwu, uma kitota. ⁶Nen pam pumuy paañwaniqey qe'tikañw, pay qa hihta ep qaanhtiniqat uma kitota. Yan uma God tutavoyat ayo yuykuya, umuhnavotiy akw'a. ⁷Uma nawip'ew hinyuñqamu, pas pi öviy Esaias Tutuyqawhqat lavay'ayaat umuy súañqawhqe pañqawu: ⁸Ima sinom moay akw inumi ökiwta, pu lavayiy akw nuy kaptsilalwa; noqw pi unañwaam inuñaqw haq'ursvehaq'a. ⁹Piw haktonsa inumi okiwlalwa. Puma pi sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tütutuqaynaya, yan'i.

The Things that Make a Person Unclean

(Mr 7.14-23)

¹⁰Pu pam sinmuy nāmi wāñwayhqe, amumi pañqawu: Inumi tūqayyuñwaa, nen uma māmatsyani. ¹¹Himu hakiy moamiq pake', qa pam hakiy tuyoy'ewakwtañwu. Pi hakiy moañaqw nōñataqa hapi hakiy tuyoy'ewakwtañwu. ¹²Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam put awyaqe aw pañqawwa: Ya Pharisee-sinom it yantaqat nanaptaqe qatsúyhtiqw um qa navota? ¹³Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay pi Ina öveqatsit ep qátuhqa himutskit qa uyhq pam himutski náipwaniwini. ¹⁴Pay pi panyuñwini. Pay pi puma qapostalyaqam qapostalyaqamuy tsamya. Noqw kurs qapostalqa qapostalqat wiki'maqw, puma nāma haqami pövamiq posni. ¹⁵Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Kurs i' lavayi hihta tuawi'taqat itamuy āawnaa. ¹⁶Noqw Jesus pañqawu: Ya

uma piw nāt pas qa mātsi'yuñwa? ¹⁷Ya himu sinot moayat aqw pake', ahpiy ponomiq pake', kwayñave tüviwñwuqat uma pas nāt qa mātsi'yuñwa? ¹⁸Pi himu sinot moayat añqw nōñakqa unañwayat añqwniñwu; nihqe pam hapi sinot tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁹Pi hak qalomáhintsakqa unañwpeq qalomátunatyay'taqey mahtakni'ta. Pam tuqwyantunatyay'ta; nōmaqtsit sokoptimaniqey tunatyay'ta; qahopqatsit añ hinmani qey tunatyay'ta; uyiñwtunatyay'ta; hakiy hihta atsátoynaniqey tunatyay'ta; nuhtumiq hiñqawlawniqey tunatyay'ta. ²⁰Hak pan hinmaqa nātuyoy'ewakwtañwu. Noqw hak qa māvaqat, nösqa qa put akw tuyoy'ewayhtiñwu.

A Woman's Faith

(Mr 7.24-30)

²¹Pahsat pu Jesus pañqw ahpiynihqe, Tyre-nikañw, pu Sidon pumuy amuqlavohaqamii. ²²Noqw meh, hak Canaan-tutskwat añqw wuhti pañqw yámakqe, put aw tsa'lawhqe aw pañqawu: Um okiw nuy ökwatuwni, Tutuyqawhqqa, David Tíata! Okiw iti māna nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqe okiwhinta. ²³Noqw Jesus put aw qa ñas'ew hiñqawu. Noqw put aw nānatuwnayaqam put awyaqe, aw öqaltotiqe pañqawwa: Put ahpiy hōnaa; taq pam panis itamuñk tsa'tinuma. ²⁴Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay nu Israel-sinmuy amumi-sa ayatiwa. Puma pi kanelmuy amún haqami hiniwhtotiq'ö. ²⁵Pahsat pu wuhti put awnihqe, aw naokiwhitaq, pañqawu: Tutuyqawhqqa, okiw inumi unañwtavii. ²⁶Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pas hapi hak tsātsakwmuy nōsiwhqamuy nawhkit, put popkotuy amumi maspaniqw, pam qa súaanta. ²⁷Noqw pam pañqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqqa, noqw pi popkot

moñwímuy nönöspiyamuy ańqw hihta pińput löhöhötaqat nönovańwu. ²⁸Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, put aw pańqawu: Is uti um hak wuhti! pas uhtuptsiwni qaöwiewa; pay uń hin nāwaknaqw uńem pantani. Noqw put tiat pay pahsat qalaptu.

Jesus Heals Many People

²⁹Pu Jesus pańqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat Galileet ep ahoy pitu; nihqe tsumomiqnihqe pepeq qatuptu. ³⁰Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam hakimuy qayaktaqamuy, qapostalyaqamuy, qayuáatotaqamuy, qapasíwyuńqamuy, pu kaysiwHQamuy tütuyyaqamuy put aw tсамvaya; nihqe pumuy Jesus atpipo o'ya; noqw pam pumuy qalapsina. ³¹Noqw sinom pas kātayuńwa, imuy qayuáatotaqam yuaaykuyaq'ö, pu qapasíwyuńqam qalaptuyaq'ö, qayaktaqam nankwusaq'ö, pu qapostalyaqam tālawnayaq'ö; nihqe puma God Israel-sinmuy Tutuyqawhqayamuy pas hihtatota.

Jesus Feeds the Four Thousand

(Mr 8.1-10)

³²Pahsat pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy nāmi wāńwayhqe, amumi pańqawu: Pas nu sinmuy ökwatuwa, puma pu' pāyis talqat ań inumumyaqw, nōsiwhqaam sūlawhtiq'ö. Noqw soon nu pumuy qa öyiwyuńqamuy hōnani; taq nāp hisat sen puma kiy qa ań ökit māmańuani. ³³Noqw put aw nānatuwnayaqam put aw pańqaqwa: Kurs pi itam haqam amuptsiwtaqat pōlavikit tuiyani? Pi itam qayēsiwhpuveya. Pas ka itam soon imuy qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy öynayani. ³⁴Noqw Jesus pumuy amumi pańqawu: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuńwa? Noqw puma pańqaqwa: Tsānee, pu piw

híkikwmuy pāvakiwhtuyu. Noqw puma pay hinsayhohyamu. ³⁵Noqw sinom tutskwava yesvaniqat pam amumi pańqawu. ³⁶Nit pu pam tsañe pōlavikit ömahta, pu pāvakiwhtuyu; nit put ep God aw hahlayhtit, yōñoyhtat, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma sinmuy amuhpa' put o'ya. ³⁷Noqw sohsoyam nōñosaqe ööya. Noqw puma akwsińqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput ań opomnaya. ³⁸Noqw nōñosaqam nālöp sōmorit pahsa' tahtaqtuya, pu momoyam tsātsakwmuy amumum nāto piwu. ³⁹Pu pam sinmuy ańqe' hōnat, pākihut aqw pakit, Magdala-kitsókit qalavoq pitu.

The Demand for a Miracle

(Mr 8.11-13; Lk 12.54-56)

16 Noqw hakim Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum ökihqe, Jesus aw tuwantota; pam öveqatsit ańqw kātatayhpit hihta tuawi'taqat pumuy amumi mahtaknaniqat aw ö'qalya. ²Noqw pam lavayhtiqe, amumi pańqawu: Uma tapkiqw pańqaqwańwu: Kurs qāvo kwanwqatni, öviypi tokpela pālańwpu, kitotańwu. ³Pu talavay uma pańqaqwańwu: Kurs pu' hin sōniwni, öviypi tokpela pālańpu, piw ańqe' himu ohpokiwta. Uma nawip'ew hinyuńqamu, pay as uma tokpelat pitsánwayat māmatsyańwunikańw, uma soon qatsi haqe' qalawmaqat hihta tuawi'taqat māmatsyani. ⁴Is uma pu' qatsívaptsiwyuńqam nukpansinomu, tuskapsinomu! Uma kātatayhpit hihta tuawi'taqat aw yórikyaniqey nānawakna. Nikańw uma soon kātatayhpit aw yórikyani, hal pas sūkww kātatayhpit aw uma yórikyani. Pam Tutuyqawhqat lavay'ayat Jonas qatsíyat ep hiniwhtiqat an aw yukiltini. Noqw pam pańqw nakwsuqe ahpiy'ö.

The Yeast of the Pharisees and Sadducees

(Mr 8.14-21)

⁵Noqw put aw nánatuwnayaqam wuhkovatuphat ayoqwat nōñak-wiskañw, kurs puma nitkay suhtokya. ⁶Noqw pahasat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotini. ⁷Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqawu: Itam itahnitkay qa kivayaqw, öviy itamumi pañqawu. ⁸Noqw Jesus put navotqe, amumi pañqawu: Is okiw uma öwituptsiwni'yuñqamu. Ya uma hinoqw qa nitka'vayaqey nānami yuaatota? ⁹Ya uma nāt pas qa mātsi'yuñwa? Ura nu tsivot pōlavikit tsivot-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pas qa nās'ew put u'ni'yuñwa? ¹⁰Pu ura piw nu tsañe' pōlavikit nālöp sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy nopna. Noqw uma akwsiñwput tsovalayaqe, hihsa' hoaput añ opomnaya? Ya uma pay put suhtokya? ¹¹Noqw ya uma hinoqw qa māmatsya? Nu qa pōlavikit umumi yuaata. Uma Pharisee-sinmuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy pēkeniyamuy ep tunatyaltotinaqat nu kita. ¹²Pahasat pu puma māmatsyaqw, kurs pam qa pōlavikit pēkeniyat pañqawht, kurs puma Pharisee-sinmuy tutuqayhpiyamuy-nikañw pu Sadducee-sinmuy tutuqayhpiyamuy ep nāmi tunatyaltotinaqat amumi lavayhti.

Peter's Declaration about Jesus

(Mr 8.27-30; Lk 9.18-21)

¹³Pu Jesus Caesarea Philippi ahayhpo pītuhqe, put aw nánatuwnayaqamuy tüviñtaqe, amumi pañqawu: Ya nu' Sinot Tiat hákiyñiqat sinom

pañqawu? ¹⁴Noqw puma aw pañqawu: Um yaw küyit akw tütuvoylalawhqat John-nihqat haqawat pañqawu; noqw haqawatuyniqw yaw um Elias; pu pētuyñiqw yaw um Jeremias, sen pay yaw um suhka Tutuyqawhqat lavay'ayaata. ¹⁵Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu' hak'i? ¹⁶Noqw Simon Peter lavayhti, put aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqa, God qátuhqat Tíata. ¹⁷Noqw Jesus lavayhti, put aw pañqawu: Pas um Simon Jonat tiat hahlayhpit ep'e; pi qa hak sino ūmi it mātakta; pi Ina öveqatsit ep qatuhqa pam hapi un put āawna. ¹⁸Um hapi Peter. Noqw nu isinomuy tsovalat, it pikaqlöt ep soñawnen pumuy akw nēnem kītani. ¹⁹Noqw nu' hapi öveqatsit añqw moñwtunatyat aw hōtahpit ūmi óyani; noqw um yep qatsit ep hihta hakiy aw uhtaqw, pam öveqatsit put aw uhtsiltimantani; pu um yep qatsit ep hihta hu'wanaqw, pam öveqatsit ep hu'waniwni. ²⁰Pahasat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy pās mēwaqe, pam hapi Jesus Christ-nihqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mr 8.31-9.1; Lk 9.22-27)

²¹Pahpiy pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy hihta hiniwhitiniqat awintivaqe, amumi pañqawu: Itam Jerusalem aqwayaqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yam-niqw, pu tutavot tütutuqaynayaqam nuy ñuayat, okiwsahsanyat, nuy ninayani. Noqw ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. ²²Pahasat pu Peter put ñuat, qōhqōyaqe aw pañqawu: Soon pantani, Tutuyqawhqa. Soon um pantsaniwni. ²³Noqw pam namtökt, Peter aw pañqawu: Yupa

ayohaqamii, Satan; um inumi sus'itsi. Um qa God tunatyayat yuaata, nikañw sinmuy tunatyayamuyu. ²⁴Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nātatamtat, nahoyehtsiy kwusut, inuñkmantani. ²⁵Taq qatsiy kahkawnaqa put kwayhni; pu itunatyay öviy qatsiy kwayhqa put túwani. ²⁶Ispi puyaw as sino túwaqatsit sohsok himuy'vakañw, pas nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvasni? Hal ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ²⁷Pi nu Sinot Tiat nāt Inay tālawñwayat pasiwkañw, ihoñviaymuy tsamkañw pítuni; nen pahsat pu nu sohsokmuy sinmuy hin tumaltotaqat pan amumi ahoytani. ²⁸Nu umumi pas antsa pañqawni: Soon pas hisat nu' Sinot Tiat imoñwtunatyay yankañw pítuni. Noqw ima yep hoñqam haqawat nāt mokiwyu qa aw öke', puma put aw yórikyani.

The Transfiguration

(Mr 9.2-13; Lk 9.28-36)

17 Noqw ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James-nit, pu put tupkoyat John pumuy tsamkañw, haqami wupatukwit aqw puma yayva. Noqw pumuy pepeq nánaltyaqe, ²Pumuy täyuñqw, pam alónti; noqw pas put taywaat tāwat an tālawñway'va; pu yuwsiat tālat an qótsati. ³Noqw meh, pepeq Moses Elias amum pumuy amumi mātaqtique, put amum yuaata. ⁴Noqw Peter lavayhtiqe, Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam lolma. Uñ pan nāwaknaniqw, itam yepeq payhkomuy kistotani, sukw úñemnit, pu sukwat Moses éñemnit, pu sukwat Elias éñem'i. ⁵Noqw pam nāt yuaataqw, meh, pi omaw suyan talqa pumuy nākwapna; noqw hakiy tónaat omawuy añaqaw pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; pas nu put hahlayhti. Uma aw túqayyuñwani.

⁶Noqw put aw nánatuwnayaqam put nanaptaqe, tayway akw tutskwami yévaya, pas tsátsawnaqe öviy'o. ⁷Noqw Jesus amuminihqe, amumi toñokt, pañqawu: Huvam hoñvaa; uma qa tsawiniwyuñwani. ⁸Noqw puma kwuhpukyay, añaqe' yórikyaqe, pay qa hakiy tutwa, pay Jesus-saa. ⁹Noqw puma tükwiñaqaw hanwisq, Jesus pumuy mēwaqe, amumi pañqawu: Uma hapi hin yórikyaqe qa hakiy āawnayani, hisat nu' Sinot Tiat mokiwyu añaqaw ahoy tātayniqat pahsavoo. ¹⁰Noqw put aw nánatuwnayaqam put túviñtotaqe, aw pañqawu: Ya hintaqw öviy tutavot tutuqaynayaqam Elias mohti pítuniqat pañqawu? ¹¹Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Pay antsa Elias pas suyan mohti pítuni; nen sohsok hihta haqe' hintaniqat aw antsantani. ¹²Noqw nu umumi pañqawni: Pay Elias pitu; noqw puma put qa māmatsyaqe, pas tunatyay an put hintsatsna. Noqw pan hapi nu' Sinot Tiat piw pumuy amuhpiy okiwsaniwani. ¹³Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam māmatsyaqw, kurs pam kūyit akw tütuvoylalawñwuqat John pumuy amumi lavayhti.

Jesus Heals a Boy with a Demon

(Mr 9.14-29; Lk 9.37-43a)

¹⁴Noqw puma sinmuy amumi ökiqw, hak Jesus aw pítuhqe, aw tamötswunuptut, pañqawu: ¹⁵Tutuyqawhqa, um as okiw itiy ökwatuwani; taq pam okiw homimitutuyhqe okiwhinta; nihqe pam piép qóhit aqw posñwu, pu pāmiq'a. ¹⁶Noqw nu as ümi nánatuwnayaqamuy amumi put wikvaqw, puma kurs hin put powatotani. ¹⁷Pahsat pu Jesus lavayhtiqe pañqawu: Is ohi uma qatupt-siwani'yuñqamu, nukushinyuñqamu, pu' qatsívaptsiwyuñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? ya

nu hihsavohaqam umuy maqsonlawni? Pew wikyaa. ¹⁸Noqw Jesus nukpanhikwsit mēwa; noqw pam put ańqw yamakq, tiyo pahsat pay powalti. ¹⁹Pahsat pu Jesus aw nánatuwnayaqam pay nánaltyakańw put aw ókihqe, aw pańqaqwa: Ya hintaqw óviy itam kurs hin put hóroknayani? ²⁰Noqw Jesus pumuy amumi pańqawu: Ispi uma qa tuptsiwni'yuńqee; pi nu umumi pas antsa pańqawni: Kurs uma pay h́hin tuptsiwni'uyńwe' (námahin pi as pam mustard-uyit sivosiyat an pay hihsayhoyaniqw) uma it tükwit: Yańqw ayo nahlakuu, aw kitotaqw, pam soon qa nahlakni. Pu qa himu umuńem qa pasiwtani. ²¹Nikańw hak qa napwalni'kańw qa nāwakinkańw pas soon it yantaqat qalomáhikwsit hakiy ańqw ayo hóroknani.

Jesus Speaks again about His Death

(Mr 9.30-32; Lk 9.43b-45)

²²Noqw nāt pumuy Galileet ep yesq Jesus pumuy amumi pańqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy amumi mātaviwni. ²³Noqw puma nuy ninayani; noqw ahpiy pāyis talq nu ahoy tātayni. Noqw puma it nanaptaqe, pas qahahlayhtoti.

Payment of the Temple Tax

²⁴Noqw puma Capernaum ep ókiqw, hakim God kiyat eńem siviwuy tsovalantotaqam Peter aw ókihqe, aw pańqaqwa: Ya umuy tutuqaynaqa God kiyat aw sívat óoywaqat qa sivima? ²⁵Noqw pam pańqawu: As'a. Nit pam kimi pakiqw, Jesus pay mohti lavayhtiqe pańqawu: Simon, ya um hin it aw wūwa? Ya tūwaqatsit ep momńwit hakimuy amuńaqw tax ómalalwa, pu nahpe sívita? Ya sen nāp sinomuy amuńaqw put ómalalwa? Sen pay hakimuy a'lóntuy amuńaqö'? ²⁶Noqw Peter put aw pańqawu: Pay a'lóntuy amuńaqö'. Noqw Jesus aw

pańqawu: Noqw pay kurs sinomat geniveya. ²⁷Noqw pay itam pumuy qa unańwmoknaniqw, óviy um wuhkovatuphat awnen, aqw huhuwHPit tūvani; nen um hihtawat mohti hórokne', núani; nit tsañwtapne', ańqw hihsaqw sívat tūvani; um put ańqw hóroknat, nēńem-nikańw pu inuńem momńwituy amumi sisvini.

Who Is the Greatest?

(Mr 9.33-37; Lk 9.46-48)

18 Noqw ephaqam Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ókihqe, pańqaqwa: Ya hak óveqatsit ańqw mońwtunatyat ep pas suspavanni? ²Noqw Jesus hakiy tsákwhoyat wánwayhqe, put amuhsonmi tavi; ³Nit pańqawu: Nu umumi pas antsa pańqawni: Pas uma nāp umuhtunatyay ańqw qa lasye', tsátsakwmuy qa amuntote', soon óveqatsit ańqw mońwtunatyat aw yuńni. ⁴Paniqw hapi óviy haqam it tsákwhoyat an qanāhihtataqa pam hapi óveqatsit ańqw mońwtunatyat ep suspavanni. ⁵Pu haqawa inatńwaniy ań yan tsákw pás távihqa hapi nuy pás távini.

Temptations to Sin

(Mr 9.42-48; Lk 17.1-2)

⁶Nikańw hapi hak haqam imuy tsāt-sakwmuy inumi tuptsiwni'yuńqam hihtawat lasnaqw, put eńem pas is óhini? Pay pi tatam put kwapkaqe mata hāy-iltiqw, pam wuhkovatuphat a'nō hót-sit aqw paóymokq, pam put eńem lolmani. ⁷Is ohi sinmuy amuńem'i, hakimuy hihihita akw lomavóhut ańqw lasyaqamuy amuńem'i. Taq sinmuy lasnayaqam pas soon haqami peveltini. Nikańw pantsatskaqamuy amuńem pas is óhini! ⁸Paniqw hapi óviy kurs uhma, sen uhkuku uń lasnaniqw, um put ayo tukut, nāńaqw ayo tūvani; pay pi um tatam qa pasiwkańw qatsit aw pákini,

hikis pi as um pās pasiwkañw, qōhit qa sūlawhtiñwuqat aqw tūviwñi. ⁹Pu kurs uhposi un lasnaniqw, um put ayo hōrokñat, nāñaqw ayo tūvani. Pay pi um tatam sūkw pōsi'kañw qatsit aw pākini, hikis pi as um pās lōqmuy pōsi'kañw maskimi qōhit aqw tūviwñi.

The Parable of the Lost Sheep

(Lk 15.3-7)

¹⁰Uma tunatyaltote' qa hihtawat imuy tsātsakwmuy paysoqtotani; taq nu umumi pañqawñi: Pumuy tuwalan'aymat Inay ōveqatsit ep qátuhqat taywayat aw sutsep tāyuñwa. ¹¹Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhotiqamuy ayo óyaniqe ōviy pitu. ¹²Ya uma hin wūwantota? As kurs hak haqam tsivót-sikip sunat kanelmuy pokmuy'taqw, suhka pumuy amuñaqw haqaminiqw, pam hinhtini? Pam púmuywatuy mātapt, tsotsmomihaqaminen, it haqaminihqat heptoni. ¹³Nu umumi pas antsa pañqawñi: Pam put tuwe', put ep pas hahlayhtini, imuy nālöp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy qa haqami hiniwhotiqamuy amuhpenihqee. ¹⁴Noqw pan hapi piw Umuna ōveqatsit ep qátuhqa imuy tsātsakwmuy himuwat sūlawhtiniqat qa nāwakna.

A Brother Who Sins

¹⁵Pu ōviy kurs piw umún tuptsiwñi'taqa hihta ep ūmi qaanhtiqw, um put awnen, pay umuy nālaniqw put ōwihiniwhotipuyat aw pónakñani; noqw kurs pam ūmi tuqayvastaqw, pahsat hapi um put pay ahoy tuyqawvani. ¹⁶Ason kurs pam ūmi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um sūkw, sen lōqmuy wikkañw awni; noqw lōqmuy, sen payhkomuy tūqayyuñqw, pep hin lavayhtiwhqa pasitamantani. ¹⁷Noqw kurs pam pumuy amumi qa tuqayvastaqw, pahsat pu um inumi tuptsiwñi'yuñqamuy tsovaw-

taqw, pumuy put āawnani. Pu kurs pam pumuy amumi qa tuqayvaste', pam nawus úmuyniqw qatuptsiwñi'taqat antamantani, sen moñwit enem sivat ōmalawhqat an'i.

Prohibiting and Permitting

¹⁸Nu umumi pas antsa pañqawñi: Uma tūwaqatsit ep hihta somyaqw, pam ōveqatsit ep sómiltimantani; pu uma tūwaqatsit ep hihta nāhyaqw, pam ōveqatsit ep nāhiwmantani. ¹⁹Pu nu piw umumi pañqawñi: Kurs uma lōyöm tūwaqatsit ep hihta ōviy Inay aw tūviñtaniqey ep sun unañwtiqw, ōveqatsit ep Ina umeñem put aw antsantamantani. ²⁰Pi haqam lōyöm, sen pahyom inatñwaniy aw yankahkañw haqam tsovawtaqw, pep nu pumuy amumumñi.

The Parable of the Unforgiving Servant

²¹Pahsat pu Peter put awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, kurs itupko inumi qa sūs qaanhtiqw, ya nu hihsakis put ep aw pōhikni? Sen tsañé'sikisi? ²²Noqw Jesus put aw pañqawu: Tsañé'sikisi nu hapi ūmi qa kita, pas payhp sunat añqw pakwt sihkay'tasikip tsañé'sikisi, (tsañé'sikip pakwt tsañé'sikis navitañhtiqat pahsaa). ²³Panta hapi. Ōveqatsit añqw moñwtunatya hak moñwi tumal'aymuy amumi sivat ep pohtaniqey nāwaknaqat anta. ²⁴Nihqe pam put añ purivaqw, hak wūhak sōmorit sivat put aw pōiwtāqa aw wikvaniwa. ²⁵Noqw pay kurs pam hihta sisviniqw, pam huyiwñiqat moñwiat pañqawu, pu nōmaata, pu timatu, pu sohsoy himu himuata, noqw pōiyat ep sisviwñi. ²⁶Noqw ōviy tumal'aya put atpipo nātuvāqe, okiw aw naokiwtāqe pañqawu: Moñwi, pay um okiw inumi qa pas kānavotitaqw, pay nu soon ūmi qa sohsok sisvini. ²⁷Pahsat pu moñwi put ōkwatuwhqe mātavi; nihqe sohsok pōiyat ayo yuku.

²⁸Noqw pay pam tumal'aya pañqw ya-makt, sukw tumalsuñway put aw sunat sivat pöiwtaqat tuwa; nihqe pam put tönhpe nuat, aw pañqawu: Um inumi pöiwtaqey sisvini. ²⁹Noqw put tumalsuñwaat put kukmiq nätuvaqe, put aw naokiwtaqe pañqawu: Pay um qa pas okiw inumi kánavotitaqw, pay nu soon ümi qa sohsok sisvini. ³⁰Noqw pam qa nakwhaqe, put sivikimi tūva, hisat pöiy sisviniqat pahsavoo. ³¹Noqw öviy put tumalsuñwamat hin hiniwhitiqat aw yörikyae, pas qa hahlayhtoti; nihqe moñwiý aw ökihqe, sohsok put āaw-naya. ³²Pahsat pu moñwiat tumal'ayay wánwayhqe, aw pañqawu: Is ohi um hak nukpantumal'aya, um inumi pan nāwak-naqw, öviy nu sohsok uhpöiy uhpüy ayo yuku. ³³Noqw puyaw nu un hin ökwatuwhq, soon um tuwat qa pan uhtumalsuñway ökwatuwni? ³⁴Noqw moñwi pas itsfvutiqe, hakiy okiwsanyañwuqamuy amumi put mātavi, pas hisat put aw pöiwtaqey sohsok put aw sisviniqat pahsavoo. ³⁵Noqw kurs umún tuptsiwni'taqe umuhpewi qaanhtiqw, uma umuh'unañnaqw qa aw pöhikyaqw, pay öveqatsit ep Ina piw tuwat umuy pan hintsanni.

Jesus Teaches about Divorce

(Mr 10.1-12)

19 Noqw Jesus yan yuaataqe yukut, Galileet añqw ahpiynihqe, Jordan yupqöymi Judeat qalavoq pitu. ²Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put añkya; noqw pam pumuy pepeq qalapsina. ³Noqw Pharisee-sinom nuhtum put aw ökihqe, put unahepyaqe aw pañqaqwa: Ya tāqa pay nāphihta ep nōmay mātapniqw pam súanta? ⁴Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma it añ qa tuñwaya: Ura God yayhniwhqat epeq pumuy yúkuhqe, pumuy tāqat-nit pu wuhtit yuku, it'a? ⁵Nihqe pumuy yúkuhqe pañqawu: Yantaqw

hapi öviy tāqa nay, pu yuy pumuy mā-tapt, nōmay aw hūrstimantani; noqw puma sūka tókomantani. ⁶Panta hapiniqw, öviy puma pāpu qa löyömnit, sūka tókoniwhitiñwu. Paniqw öviy God hihta namitskaqw, qa hak put nāhoy távini. ⁷Noqw puma put aw pañqaqwa: Noqw hinoqw pantaqw hak nāmataviwuy pēnat, pu nōmay nahpiy lālaymantaniqat Moses tutapta? ⁸Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ispi uma ana-haat unañway'yuñqw öviy pay hak nōmay mātapmantaniqat Moses umuy hu'wana. Nikañw pas as yayhniwhqat añqw qa panta. ⁹Noqw nu hapi umumi pañqawni: Tāqa nōmay qa hintsakq, put mātave', piw sukw amum qatupte', tokot üuyñwu; pu wuhtit mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot üuyñwu. ¹⁰Noqw put aw nānatuwnayaqam aw pañqaqwa: Kurs tāqat pu nōmayat amuñem pan hintaniqw, pay kurs ka qa nōmataniqw pam pay lolmani. ¹¹Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay qa sohsoyam tah-taqt namituyqawi'yuñwa; nihqe öviy kurs hin it tutavot kwusuyani. Noqw God pētuy-sa öqalmaqaqw öviy puma namituyqawi'yuñwa. ¹²Pi haqawat nōmaqtsit aw qa pasiwyuñqam pay pas pankahkañw tihtiwy; noqw haqawat panyuñqam pay sinmuy amuhpiy pan yukiltoti; pu haqawat pas pay öveqatsit añqw moñwtunatyat tunatyawyuñqey öviy qa nōmatota. Haqawa it añ hinmaniqa nam panhtii.

Jesus Blesses Little Children

(Mr 10.13-16; Lk 18.15-17)

¹³Pahsat pu hakim put aw tsātsakwmuy tsamvaya, pam pumuy amumi may akw toñokt nāwaknaniqat öviyo. Noqw put aw nānatuwnayaqam pumuy mēwaya. ¹⁴Noqw Jesus pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani; uma qa mēwantotani; pi panyuñqam hapi

ōveqatsit ańqw mońwtunatyat ep sinoiwyuńwa. ¹⁵Pu pam pumuy amumi matyawht, pańqw ahpiy'ō.

The Rich Young Man

(Mr 10.17-31; Lk 18.18-30)

¹⁶Noqw pahsat pu hak tiyo Jesus aw pituhqe, aw pańqawu: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta lolmat hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁷Noqw pam put aw pańqawu: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, pas sūkaa, i' God. Noqw pay pi um qatsit aw pákinik, um hin tutaptiwhqat ań hinmani. ¹⁸Noqw pam put aw pańqawu: Hihtawata? Noqw Jesus pańqawu: Um hakiy qa nīnani, um qa nāp úhimuy tokot qa sokoptani; um hihta qa ūuyni, um hakiy hihta qa atsátoyani; ¹⁹Um unay, pu unuy pumuy káptsi'tani; pu um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosńway aw unañway'tani. ²⁰Noqw pam Jesus aw pańqawu: Pay nu itsákoy ańqaw pan tutavot sohsok ań hinma. Noqw ya nu haqam hihta nāt qaanhti? ²¹Noqw Jesus put aw pańqawu: Pay pi um pas pasiwtaniqey nāwakne', um ahpiyenen, hihta úhimuy huyahtani; nen ań ōokiwyaqamuy put huytani; nen um ōveqatsit ep hihta nukıwat himuy'tani; nit um ańqwnen inuńkni. ²²Noqw pam put navotqe qahahlaykańw ahpiy'ō, pam hihta nihti'taqe ōviy'ō. ²³Pahsat pu Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pańqawu: Nu umumi pas antsa pańqawni: Pas kahaksino ōveqatsit ańqw mońwtunatyat aw pákiniqw eńem qa tūvosi. ²⁴Noqw nu nāt piw umumi pańqawni: Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat ań pórokput ań yámakniniqw, pam pay qa pas qa tūvosi. Noqw pay kahaksino ōveqatsit ańqw mońwtunatyat aw pákiniqw, pam put eńem pas qa tūvosi. ²⁵Noqw put aw nánatuwnayaqam put nanaptaqe,

hin kurs wūwayaqe pańqawu: Noqw pantaniqw, hak sen ayo yámakiwtani? ²⁶Noqw Jesus pumuy amumi pańqawu: Pay i' sinmuyniqw kurs hin pasiwtani; nikańw pay God-niqw sohsoy himu pasiwta. ²⁷Pahsat pu Peter lavayhtiqe, put aw pańqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta mātapyat, unĳ nankwusa; noqw itam panhtotiqw, itamuńem hintani? ²⁸Noqw Jesus pumuy amumi pańqawu: Nu umumi pas antsa pańqawni: Hisat qatsit nātoniqat aw pituqw, Nu' Sinot Tiat káptsi'tiwwkańw imońw'atsveway ep qátuni. Noqw pep pu' uma inuńk hinnumyaqam piw tuwat pakwt lōq sihkay'taqat mońw'atsvewat ań yeskahkańw, Israel-sinmuy pakwt lōq sihkay'tasikivo sinoiwtaqamuy amumi mońw'iwyuńwni. ²⁹Hak haqam inatńwaniy ōviy sinomuy, sen nāp himuy hihta tatamhtat, yep qatsit ep tsivót-sikip sunat aw hóyokiwtaqat ōmahtani, sen pam kiy tatamhtani, sen pāvamuy, tupkomuy, qōqamuy, siwamuy, sen nay pu yuy, sen nōmay pu timuy, sen pāvasayu. Pu qatsit nātoniqat ep pam qatsit qaso'taqat makiwni. ³⁰Nikańw kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtuńkyani, pu nuhtuńkyaqam mohti'wisni.

The Workers in the Vineyard

20 Pi ōveqatsit ańqw mońwtunatyat hak tāqa ovauyi'taqat anta. Pam hak suits talavay tumal'aymuy wánwayi. ²Noqw puma sūkw yālit ōviy tapkinayaniqey hu'wayaqw, pam ovauyiy aw pumuy ayata. ³Noqw wukotōńvaqw, i' ūyi'taqat haqe' waynumkańw, hakimuy piw tuwa. Puma huhyankive hońnumya qahintsatskaqee. ⁴Noqw pam pumuy amumi pańqawu: Pay uma iovauyiy awyani. Noqw pay ason hin súantaqw, nu pan umumi sisvini. Noqw puma awya. ⁵Noqw tāwanasaptiqw, pu tāwat

atvelpetiqw, pam añqe' nakwsuqe piw anhti. ⁶Noqw pu kanel'ökisat, piw pam huhyankiminihqe, piw hakimuy tahtaqtuy tuwa, ep hoñnumyaq'ö, nihqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw paysoq tēvep hoñnumya? ⁷Pu suhka aw pañqawu: Ispi qa hak itamuy tumal'ayhtaq'ö. Noqw pam amumi pañqawu: Uma turs piw iovauiy awyani, amumi kita. ⁸Noqw pu tapkiqw, ovauiy'taqa tumalmoñwiw aw pañqawu: Um tumalay'yuñqamuy wánwayni; nen pumuy amumi sisvini. Um nuhtuñk ökihqamuy añqw hoyoyokukañw, mohtimaqat aqw yúkuni. ⁹Noqw ima pas pay tumalqe'totiniqw ökihqamuy amumi suskomuy yālit sisvi. ¹⁰Nikañw mohti ökihqam puma wūhaq ömahtotaniqey wūwaya; nit puma pay amún sohsoyam suskomuy yālit ömahtota. ¹¹Noqw puma ahsatiy ömahtotaqe, ūyi'taqat aw qa tsúyak-unañway hiñqaqwaqe, ¹²Pañqaqwa: Ima nuhtuñk ökihqam panis sūs tāwat qöniltiqat añ tumaltota; noqw itam tēvep tumalay'yuñwa, pu itam utuhuut kānanapta. Noqw um sun itamumi sisvi. ¹³Noqw pam sukwat aw pañqawu: Ikwátsi, pay nu qa hin qasuanhti. Ya um qa sūkw yālit öviy tumaltaniqey inumum pan yuku? ¹⁴Taa, uh'ahsatiy um yawkañw nimani. Pay nu sohsokmuy umumi sun sisviniqey nāwakna, umuy tēvep tumalay'yuñqamuy-nikañw pu imuy nuhtuñk ökihqamuy piwu. ¹⁵Ya nu hihta nāp isivay hintsaniqey nāwakne' panhtiniqw, pam qasuanta? Ya nuy qa unāñwawniqw, öviy um inumi qa kwanwátayta? ¹⁶Noqw öviy nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñktotini. Pi kaysiwhqam as wánwayniwya, nikañw hikiyom namorstiwaya.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mr 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷Noqw pumuy Jerusalem aqwayaqw, Jesus imuy pakwt löq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy nanalayaqw, amumi pañqawu: ¹⁸Meh, itam Jerusalem hapi aqwaya. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqamuy amumi noiwni; noqw puma nuy nīnayaniqey pasiwnayani. ¹⁹Pu nuy qa-Jew-sinmuy amumi noayaqw, puma inumi tututsiwyani; nuy wuvahtotani; pu nahoyehtsit aw nuy muayani. Nikañw päyis talq nu ahoy tātayni.

A Mother's Request

(Mr 10.35-45)

²⁰Noqw pahsat pu Zebedeet timat yuy amum Jesus aw pitu. Noqw yuam put pas hihtatakañw aw okiwlawu, hihta tunlay'kañwo. ²¹Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hihta nāwakna? Noqw pam put aw pañqawu: Ason um uhmoñwqeniy ep qatuptuqw, as imuy itimuy amuñaqw haqawa uhputvaqe qátuniqw, pu suhkawa uhsuyvaqe qátuniqat um itamuy hu'wani. ²²Noqw Jesus tīyotuy amumi pañqawu: Uma hihta öviy tüviñlawhqe qe māt'si'ta. Ya pay uma nuy kānavotpit añqw yúkuniqat añqw yúkuniqey suhtaq'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe öviy'o? Noqw puma put aw pañqawu: Owī, pay itam suhtaq'ewa. ²³Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kānavotpit añqw yúkuniqat uma as soon qa yúkuni; piw nuy hin tuvoylaiwtaqat pan uma tuvoylatiwni. Nikañw pay nu hakiy iputvaqe, sen isuyvaqe qátuniqat pañqawniqey aw qa tutuyqawi. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem

na'sastiwhq pam pumuy amumi noiwni. ²⁴Noqw ima pakwtnihqam put nanaptaqe, pumuy nātupkomuy amumi qa yan unañwtoti. ²⁵Noqw Jesus pumuy nāmi wāñwayhqe, amumi pañqawu: Uma navoti'yuñqw imuy qa-Jew-sinmuy moñwimat pumuy amumi tutuyqawya, noqw pavansinom òqalay pumuy nanvotnatiwisa. ²⁶Nikañw uma hapi qa panyuñwni. Pay umuñaqw haqawa pas pávanniqey nāwaknaqa umuy nawus tumalay'tani. ²⁷Pu uma haqawa sustutuyqawniqey nāwaknaqa nawus piw sohsokmuy tūwkiamni. ²⁸Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqe òviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqe òviy pitu, piw sinmuy kaysiwhqamuy amuñem iqatsiy táve', pumuy ayo óyanique òviy'ò.

Jesus Heals Two Blind Men

(Mr 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹Noqw pumuy Jerichot añqw ahpiyyaqw, qaan'ewakw hintaqam sinom Jesus ankyá. ³⁰Noqw meh, löyöm qapostalqat tāqat pòqlave qatukañw, Jesus añqe'niqw navotqe, tsa'lawhqe pañqawu: Is okiw itamuy òkwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³¹Noqw sinom pumuy mēwayaqe, qa hiñqawlawniqat amumi pañqaqwa. Noqw pahsat pu puma pas pāpu a'nö pañqawu: Is okiw itamuy òkwatuwaa, Tutuyqawhqa, um David tiat! ³²Noqw Jesus pep wunuptut, pumuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanniqat uma nāwakna? ³³Noqw puma put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as okiw itahposiy tälawnani. ³⁴Pu Jesus pumuy òkwatuwhqe, pumuy pōsiyamuy aw hintsana; noqw pahsat pay pumuy pōsiam tälawva; noqw puma put anki.

The Triumphant Entry into Jerusalem (Mr 11.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

21 Noqw puma Jerusalem aw hayiñwnayaqe, Olive-tsomot aw òki, Bethphage-kitsókit aw'i. Noqw Jesus löqmuy put aw nānatuwnaqamuy ayataqe, ²Amumi pañqawu: Uma umupyeve kitsókit awnen; uma pep mōrot som'iwtaqw tiyat ámunnihqat tūwani. Uma pumuy naht, añqw inumi wikni. ³Pu ason kurs hak umumi hiñqawhqa, uma aw pañqawni: Tutuyqawhqa imuy nāwakna, kítani; noqw pahsat pay pam pumuy añqw lālayni. ⁴Yan Tutuyqawhqaqat lavay'ayaat hin lavayhtiqaqat aw antsaniwa; ura pam pañqawu: ⁵Uma Sion ep sinmuy āawnayani: Meh, umuhmoñwi añqw umumii, okiw'unañway'kañw mōrot akw tsokiwma, morohyat akw'a. ⁶Noqw put aw nānatuwnaqam ahpiynihqe, Jesus hin amumi lavayhtiqaqat anhti; ⁷Nihqe mōrot wikva, pu morohyata. Noqw sinom yuwsiy amutsmi ahpatota; noqw Jesus aqw wūvi. ⁸Noqw sinom pas qaan'ewakw hintaqam pōnawit yuwsiy ahpatota; pu pētu himutsotskit nantaqayat tshaqayaqe pōnawit o'ya. ⁹Noqw ima mohti'wisqam amuñkyaqamuy amumum tsa'tiwisqe pañqawwisa: Óqawmañwu, David tíata! Uma Tutuyqawhqaqat natiwaniyat añ pitutoqat pas hihtatotani. Nam God Sus'oveqnihqa put òqalaa! ¹⁰Noqw pam Jerusalem ep pituqw, kive sinom hin mowawaykuqe pañqaqwa: Ya pam hak'i? ¹¹Noqw sinom pañqaqwa: I' Tutuyqawhqaqat lavay'ayaata, Jesus, Galileet ep Nazareth añq'ò.

Jesus Goes to the Temple

(Mr 11.15-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹²Noqw pu Jesus God kiyat aw pítuhqe, ep ihpove huhyayaqamuy, pu hihta tuhtuy'yaqamuy sohsokmuy

pañqw tusoqlalayi, nit sīvat nāhoyñwantotaqamuy huhyanpiyamuy takumna, pu hōwihtuy huhyaqamuy atsveyayamuy énañ'a; ¹³Nihqe amumi pañqawu: Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat put eñem yan pēna: Iki nāwakinpikihu yan tūnwantiwni. Noqw tuwat soq uma put uuyiñwtuy kivatoyñaya. ¹⁴Noqw hakim qapostalyaqam, pu qayaktaqam God kiyat ep put aw öki, noqw pam pumuy qalapsina. ¹⁵Noqw tsāsayom God kiyat ep saáataqe, pañqawu: Öqawmañwu, David Tiat! Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu tutavot tutuqaynayaqam it nanapta. Pu puma pas nāp yórikya Jesus kātutmalat hintsakq'ö; nikañw tuwat a'nö itsívutotiqe, ¹⁶Jesus aw pañqawu: Ya um imuy hiñqaqwaqw qa navota? Noqw pam amumi pañqawu: As'a. Noqw ya uma it tutuvenit qa hisat añ tuñwáya: Um titipostuy, pu yōyōnyaqamuy moayamuy ahpiy pas suyan tayawintiwni, it añ'a? ¹⁷Pu pam pumuy mātapt, kitsókit Bethanyt awnihqe, pep talöña.

Jesus Curses the Fig Tree

(Mr 11.12-14, 20-24)

¹⁸Noqw talavay pam ahoy kiminikañw, tsöñmoki. ¹⁹Nit pam pöhut qalave nōnvospaltsokit túwahqe, aw last, qa hihta ep tuwa, pay nahpit-saa, nihqe aw pañqawu: Pay um pas yahpiy qa hisat sipalay'vani, kita. Noqw pahsat pay nōnvospaltsoki lāki. ²⁰Noqw put aw nānatuwnayaqam put tutwaqe, kātayunqe pañqawu: Is uti! Nōnvospaltsoki súlaki. ²¹Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawu: Pas uma qapēvewnayakahkañw qa wiwsiye' nuy nōnvospaltsokit hintsanqat uma piw pan hintsak-wisni. Hikis put epnihqe hóyokput uma hintsak-wisni. Uma it

tükwit nahlake' wuhkovatuphamiq tüviwniqat aw pañqaqwaqw, pam kurs hin qa panhtini. ²²Pu uma qapēvewni'kahkañw Inay aw hihta öviy tüviñtote', soon qa put makiwyani.

The Question about Jesus' Authority

(Mr 11.27-33; Lk 20.1-8)

²³Noqw pam God kiyat aw páki-hqe, sinmuy tutuqaynaqw, ima God awwat mohpeq momñwit, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yat put aw ökihqe, aw pañqawu: Ya um hihta öqalat aw yankañw iit hintsaki? Hak un it öqalat maqa? ²⁴Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sukw hihta tüviñtani; noqw kurs uma nuy put āawnayaqw, nu tuwat hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani. ²⁵Ura John küyit akw tütuvoylalawu. Pam pantsakniqey haqawq makiwa? sen öveqatsit añqö'? sen sinmuy amuñaqö'? Noqw puma nānami yuaatotaqe pañqawu: Ya sen itam Oñaq'ö, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawu: Noqw hinoqw uma put aw qa tütuptsiwa? ²⁶Ya sen itam sinmuy amuñaq'ö kitotani? Nikañw itam sinmuy mamqasya. Pi sinom sohsoyam John Tutuyqawhqat lavay'ayaatnihqat pan mätsi'yuñwa. ²⁷Noqw puma lavayhtotiqe Jesus aw pañqawu: Kurs itam hin pañqawu; noqw pam umumi pañqawu: Pay nu öviy piw soon hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani.

The Parable of the Two Sons

²⁸Noqw ya uma hin wūwantota? Hak tāqa löqmuy tiyotimuy'ta; nihqe pam mohti'maqat awnihqe aw pañqawu: Itii, um pu' iovauiy ep tumalay'tani. ²⁹Noqw pam lavayhtiqe nay aw pañqawu: Sóni, kitat, pay hihsavoniqw wuwniy alöntaqe aw haqamii. ³⁰Pu pam añknihqat awnihqe aw piw án

lavayhti. Noqw pam hu'waqe nay aw pañqawu: Nu awni, itanaa, kitat pay qa aw'i. ³¹Noqw ya úmuyniqw imuy lōqmuy amuñaqw himuwa nay tunatyayat anhti? Noqw puma aw pañqawu: Pay mohti'maqa. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Ima moñwit enem sivat òmalalwaqam, pu tokoy huhyayaqam momoyam umupyeye pay God moñwtunatyayat aw yuñta. ³²Pi John súantaqat pōhut umuy āawnaniqe umumi pituqw uma put aw qa tūtuptsiswa; noqw añwu pi moñwit enem sivat òmalalwaqam, pu tokoy huhyayaqam put aw tūtuptsiswa. Noqw as uma aw yórikyat umuhtunatyay añqw qa lasya, uma as aw tūtuptsiwaniķaño.

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mr 12.1-12; Lk 20.9-19)

³³Huvam inumi tuqayvastotaa. Noqw nu umuy tūwutsit āawnani. Hak tāqa òvat uyht, put aw nōyakna, nit haqam òvat pālayat yuykuyaniqat enem qōlōtat, tuwalankihut ķita; nit ūyit tumalay'yuñqamuy amumi put mātapt, yāvoqhaqamii. ³⁴Pu òviy kwanwtinisavotiqw pam tumal'aymuy ūyit tumalay'yuñqamuy amumi hōna, aniwnit òmahtotaniqat òviy'o. ³⁵Noqw ūyit tumalay'yuñqam put ayamuyatuy ñuah-totaqe, sukwat wuvahtota, pu sukwat nīnaya, pu sukwat tatatupya. ³⁶Pu piw pam pētuy tumal'aymuy mohti aqwyayaqamuy amuhpenihqe hōyokiwtaqamuy amumi ayata. Noqw puma pumuy mohti' òkihqamuy amún hintsatsna. ³⁷Pahsat pu pam nuhtuñk pas tiy pumuy amumiq tavi pañqawhquee: Puma pay itiy soon qa ķaptsi'totani, yan wūwaqee. ³⁸Noqw soq ūyit tumalay'yuñqam tiyat tutwaqe nānami pañqawu: I' hapi nay akpetaniqa. Taa,

itam nīnayani, nen itam hihta himuyat himhtotani, kitota. ³⁹Nihqe puma put ñuayat, ovayit añqw qalavo tūvayat, nīnaya. ⁴⁰Taay, noqw ya òvat ūyi'taqa pite', ūyit tumalay'yuñqamuy hintsanni? ⁴¹Noqw puma put aw pañqawu: Soon qa pam pumuy qahopihtuy qōyani, nit pas pētuy tumal'ayhtani; noqw puma put kwanwtiqw put aw kiwismantani, kitota. ⁴²Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat it tutuvenit añ tuñwáya? Owa ķilalwaqamuy amuh-piy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti. Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuyniqw ķātatayhi, it'a? ⁴³Yaniqw òviy nu umumi pañqawni: God moñwtunatyat umuñaqw nawhkiwhit, pu hihtuywatuy sinmuy amumi noiwni. Noqw puma hapi moñwtunatyat ep sinoiwyuñqamuy amún hinwisni. ⁴⁴Noqw it owat ep posqa hapi yónoyhtimantani; nīķañw ason pam owa hakiy aw pohse' put pās tostani. ⁴⁵Noqw God awwat mohpeq momñwit, pu Pharisee-sinom, puma put lavaiyat aw tūqayyuñqe māmatsyaqw, kurs pay pam pumuy yuaata. ⁴⁶Nihqe puma as put ñuayaniqey unañwtotit, piw sinmuy maqastoti, pūmuyniqw pam Tutuyqawhqtat lavay'ayaatniqw òviy'o.

The Parable of the Wedding Feast

(Lk 14.15-24)

22 Noqw Jesus tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi lavayhtiqe pañqawu: ²Oveqatsit añqw moñwtunatyay hakiy moñwit tiat nāaptsinaqw enem nōvatiwhqtat anta. ³Put naat nōviwhqtat aw tūtsamiwyuñqamuy wāñwayyaniqat òviy ayamuy añqe' ayata. Noqw tūtsamiwyuñqamuy awyaniqey qa nānawakna. ⁴Pahsat pu piw pam pētuy tumal'aymuy ayataqe amumi pañqawu: Uma tūtsamiwyuñqamuy amumi pañqawani: Taay, nōva pās yukilti; nu iwakasvokmuy, pu

iwakashoymuy wi'yuñqamuy qöya; noqw shosoy himu päs yukiwta. Uma nãaptsinaqat ep növiwhqat awyani. ⁵Noqw puma put paysoqtotaqe, haqe' nankwusa, suhka päsaw aw'i, pu suhka huhyanpiy aw'i. ⁶Noqw pëtu tumal'aymuyatuy ñuahtotat, pumuy okiwsasnat, qöqya. ⁷Noqw moñwi put navotqe itsivuti; nihqe pumuy amumi solawamuy ayataqw, puma tumal'aymuyatuy qöqyaqamuy tuwat qöqya; nit kitsókiamuy taqtsokya. ⁸Noqw pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Pas nãaptsiniwhqat ep növiwhqat päs yukiwta; noqw kurs tütsamiwyaqam qahopitu. Noqw öviy soon pumuy amunaqwa haqawa növiwhqat añqw nösni. ⁹Taay, uma añqe' pöhut añ nankwuse', hakimuy hihsa'nihqamuy tutwe', uma pumuy növiwhqat aw tütsamtotani. ¹⁰Noqw öviy puma tumal'a'yat añqe' pöhut añ nankwusaqe, hakimuy hihsa'nihqamuy tutwaqe, pañso tsovalaya, qalomásinmuy, pu lomasinmuy. Noqw haqam nãaptsiniwhqat ep sinom ohpo. ¹¹Noqw moñwi tütsamiwyuñqamuy amumi kuyvatoqe, ep pákihqe, hakiy táqat nãaptsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'atqat tuwa. ¹²Nihqe pam put aw pañqawu: Ikwátsi, ya um hin nãaptsiniwhqat ep yuwsit qa yuwsit'kañw pew paki? Noqw kurs pam hiñqawni. ¹³Pahsat pu moñwi tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam māyat, pu hokayat somyat ayo'haqami ihpomi qalālat aw uma tüvayani. Pep tsaykitiwni, pu tama ñuritiwni. ¹⁴Pay as kaysiwhqam wáñwayniwya; nikañw pay híkiyom namorstiwiya.

The Question about Paying Taxes

(Mr 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵Pahsat pu Pharisee-sinom ahpiyyaqe, hin as put lavayiyat akw

núansanyaniqey öviy namivavasiwnaya. ¹⁶Nihqe puma hakimuy pumuy amumi nánatuwnayaqamuy pu Herod añqw wisiwtaqamuy Jesus aw hönayaqw, puma pañqawu: Tütutuqaynaqa, itam ümi navoti'yuñqw, um pas qaatsatnihqat hintsaki; nihqe um God tuwiyat suan tütutuqayna; pu um qa sinonuiña, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptsi'taqee. ¹⁷Um kurs öviy itamuy äawnani, Ya um hin wüwanta? Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw öoyyaniqw pam súanta? Sen qa súanta? ¹⁸Noqw Jesus pumuy nukpantunatyayamuy tuway'taqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota, nawip'ew hintsatskaqamu? ¹⁹Kurs tax ep sivat inumi mahtaknaya. Noqw puma put aw put mahtaknaya. ²⁰Noqw pam amumi pañqawu: Ya i' hakiy taywaata? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? ²¹Noqw puma put aw pañqawu: Caesar hapi. Pahsat pu pam amumi pañqawu: Panta hápiniqw; öviy uma Caesar himuyat Caesar aw noayani; pu uma God himuyat God aw noayani. ²²Noqw puma yan nanaptaqe, kurs hiñqaqwaqe, kätayuñt, put mätapyat, ahpiyya.

The Question about Rising from Death

(Mr 12.18-27; Lk 20.27-40)

²³Noqw pay put tālat ep hakim Saducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqawaqam, put aw ökihqe tüvintotaqe, ²⁴Aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, ura Moses hapi pañqawu: Kurs tāqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put enem tíoymantani. ²⁵Noqw ura as hakim tsáne'nihqam nānatupkom yēse. Noqw amunaqwa sus-pavaam as nōmatat, qa tímuy'vat, pay mōki; nihqe tupkoy aw nōmay mā-tavi. ²⁶Noqw añknihqqa pay piw anhti;

noqw pu amuñknihqā pay piw amunhti. Noqw puma as tsāñe'nihqam put nōmatotaqw, qa hihtawat eñem wuhti ti'va. ²⁷Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ²⁸Noqw ya òviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsāñe'nihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota. ²⁹Noqw Jesus amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God òqalayāt qa tuwi'yuñwa. Nihqe paniqw hapi òviy uma qa suan wūwaya. ³⁰Pi sinom ahoy yesve', soon nōmalalwani, piw soon puwsuñwłalwani; pas puma òveqatsit ep God hoñviaymuyatuy amunyuiñwani. ³¹Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaqw-ya uma qa hisat tutuvenit añ it tuñwáya: Ura God umumi pañqawu: ³²Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? (Noqw òviy puma nāto yēse.) Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawi, pi yesqamuy amumii. ³³Noqw sinom it nanaptaqe, put tutuqayhpiyat ep kātayuñwa.

The Great Commandment

(Mr 12.28-34; Lk 10.25-28)

³⁴Noqw yaw pam Sadducee-sinmuy moavóltaqat Pharisee-sinom nanaptaqe, puma sumitsovalti. ³⁵Noqw pumuy amuñaqw suhka tutavot aw tuvoti'taqa put unahepqe, tūviñtaqe aw pañqawu: ³⁶Tūtutuqaynaqa, ya tutavot ep himuwa pas suspavani? ³⁷Noqw Jesus put aw pañqawu: Um God Uhtutuyqawhqaqay aw sohsok uh'unañway akw unañway'tani, pu sohsok uhhikwsiy akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. ³⁸I' hapi susmohti-nikañw pu suswuyōq tutavo. ³⁹Noqw añknihqā pay piw put anta: Um pas nāmi hin unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ⁴⁰Pi sohsoy tutavo pu Tutuyqawhqaqat lavay'aymuyatuy lavayiam imuy lōqmuy tutavot hapi ahpiy'o.

The Question about the Messiah

(Mr 12.35-37; Lk 20.41-44)

⁴¹Noqw nāt Pharisee-sinom tsovawtaqw, Jesus pumuy tūviñtaqe, ⁴²Amumi pañqawu: Ya uma hin Christ aw wūwantota? Ya pam hakiy tñata? Noqw puma put aw pañqawu: David hapi pam tñata. ⁴³Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw pantaqw hinoqw David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put Moñwílawu? Oviy pi pañqawu: ⁴⁴Tutuyqawhqa Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, hisat nu uhtuwqamuy ánwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ⁴⁵Noqw kurs David put Moñwílawu, hin pam put tñatni? ⁴⁶Noqw soon kurs hak put hu'wani. Piw pāpu qa hak pahpiy put hihta tūviñtaniqey aw unasaki.

Jesus Warns against the Teachers of the Law and the Pharisees

(Mr 12.38-39; Lk 11.43, 46; 20.45-46)

23 Pahasat pu Jesus sinmuy-nikañw pu put aw nánatuwnayaqamuy amumi lavayhtiqe, ²Pañqawu: Tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Moses qeniyat ep hōñi. ³Paniqw òviy uma pumuy lavayiyamuy aw tūqayyuñwi, pu umuy hinhtotiniqat umumi pañqawuqaw uma panhtotimantani; nikañw uma pumuy qa tututskanayani. Taq puma as nuhtumi yuaatiwiskahkañw, lavayiy qa an hinwisa. ⁴Taq puma soñawnen hihta s'nō putut mokahtotat, hakiy ikwiltoynayañwu; nikañw soon ñas'ew put paañwayañwu. ⁵Nihqe nāp hihta hintsatskaqey mahtakni'yuñwniqey òviy pantsatska. Puma God lavayiyat hihta añ pey'yuñqat put qötōsosomhpi'yuññwu, pu may añ pīwu, pu yuwsiy wupatsamimhtoyñaya. ⁶Pu haqe' nōviwhqat añ mohkaqe

geqnit tuñlay'yuññwu, pu tsotsvalkiva genit pas pávanyaqat píwu. ⁷Pu sinom kisonva pumuy pas hihtay'yuñwniqat nānawakna, pu Tutuqaynaqa yan tūñwantiwyaniquey tuñlay'yuñwa. ⁸Noqw uma hapi Tutuqaynaqa qa yan tūñwantiwyan; pi sūka umuy tutuqaynaqa, Christ; noqw uma sohsoyam nānatupkomu. ⁹Pu uma tūwaqatsit ep qa hakiy nālalwani; pi sūka Umunaa, òveqatsit ep qátuhqa. ¹⁰Pu piw uma Tūtsami'wisqey qa yan tūñwantiwyan; pay pi sūka umuy tsāmi'maqa, Christ. ¹¹Pay umuñaqw pas suspavannihqa umuy tumalay'mani. ¹²Haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwhtini; pu nāqahihtataqa hapi a'nō hímuniwhtini.

Jesus Condemns Their Hypocrisy

(Mr 12.40; Lk 11.39-42, 44, 52; 20.47)

¹³Nikañw is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! pi uma òveqatsit añqw moñwtunatyat aw sinmuy uhtsi'yuñwa; uma as qa aw yuñtakañw, aw yuñniqamuy qa nakwhantoyñaya. ¹⁴Is ohi uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma koñnanalvutuy kikiyamuy nawhkilalwa; pu uma nawip'ew nānawakne', sutsépyuaaykuyañwu. Paniqw hapi òviy uma pas pavan qalomáyukuniwyaniquey aqw hoyta. ¹⁵Is ohi, uma tutavot tutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Pas pay uma hakiy umuhtuptionsniy aw tuptionsnayanique òviy pātuwaqatsit, pu tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusañwu. Noqw uma put aw tuyqawvayaqw, pam umuhpenihqe pas qalomáhintsakñwu. Noqw òviy God nawus maskive qōhit aqw put sivintoyñani, umuhpenihqe hóyokiwtaqata. ¹⁶Is ohi uma tūtsamyaqam qapostalyaqamu! Oviy pi

uma pañqaqwa: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kiyat hin hūrs wūnuhqat pan wūnuni kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw kurs pam ilavayi it sīkavalasivat God kiyat epnihqat an pasiwtani kite', pam nawus lavayiy kurs hin qa anhtini. ¹⁷Uma ñasta wuwni'yuñqamu qapostalya! Ya himuwa pas pávanniqw òviy'o? sen sīkavalasiva? sen God kiata? Pi put kiāt hapi sīkavalasivat pas hihtatañwu. ¹⁸Uma piw pan tūtutuqaynaya: Hak lavayhte': Nam ilavayi God kiyat ep hom'oyvihkat an pasiwtani, kite', pam soñawnen qa hinwat lavayhtiñwu. Nikañw hak lavayhte': Nam ilavayi hom'oyvihkat ep kuwahtiput an pasiwtani, kite', nawus pam lavayiy kurs hin qa anhtini. ¹⁹Uma núanhihtu qapostalyaqamu! Ya himuwa pas pávanniqw òviy'o? sen kuwahtipu? Sen hom'oyvihka? Pi pam hapi kuwahtiput pas hihtatañwu. ²⁰Paniqw òviy hom'oyvihkat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw kuwahtiput pep oyiwhqat akw pan lavayhtiñwu. ²¹Piw God kiyat akw òqalat lavayiy pasiwnaqa piw God pep ki'taqat akw pan lavayhtiñwu. ²²Pu hak òveqatsit akw òqalat lavayiy pasiwnaqa hapi God moñw'atsvewayat akw pan lavayhtiñwu, pu put ep tsokiwtaqat akw'a. ²³Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noyañwu; nikañw soq God tutavoyat pas pávanyaqat uma ayo yuykuya; uma sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma ñasta núokway'yuñwa; uma qa suan hinwisa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisnikañwo, pu it qa pas qatuvosnihqat añ píwu. ²⁴Uma hihtu qapostalkahkañw tūtsamyaqamu!

pas uma totophohyat öviy küyit tsahkwakinkahkañw, it himuvohkot põlay'taqat kwukwú'ya. ²⁵ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma kuyapkuyit, sen tsaqaptat övaqe-sa kwañw'ewakwnihqat anyuñwa, nikañw soq hihta tukwhanayaniqey-sa tunatyawyuñwa, Pu uma qanamítuyqawi'yuñwu. ²⁶ Um qapostal Pharisee-sino, um mohti uhkuyapiy ahsonñaqw kwañw'ewakwtaqw, pam övaqe piw kwañw'ewayni. ²⁷ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma tütuumit qötsálwiyuñqat anyuñwa. Pay as antsa pi pam övaqe lomasosniwa; noqw pi ahsonve sinmuy öqaam añ opom'iwyuñwa, pu sohsoy himu toyoy'eway'o. ²⁸ Noqw pan uma suovaam pay suan hinyuñqey nuhtumi namtaknaya; nikañw uma pan atsáy'kahkañw qa súanhinwisa.

Jesus Predicts Their Punishment

(Lk 11.47-51)

²⁹ Is ohi uma tutavot tütutuqaynayaqamu, pu Pharisee-sínomu, nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy amuñem tuamhqölöt lomahinyuñqat yuykuya, pu añ hakimuy súanyuñqamuy haqe' tūam'iwyuñqat añ aw nukwáñwsonilantotaqe, ³⁰ Pañqaqwañwu: Pas as itam itanamuy qatsíyamuy ep yēse', soon amumum Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qöqyani. ³¹ Yan uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qöqyaqamuy tímatnihqey nāsuħputsni'yuñwa. ³² Taay! Huvam umunamuy hihta yayhnayaqat aw antsatsnaa. ³³ Uma lölöqañhtuy amunyuñqamu, uma tsütsu'tuy aniwnimatu! ya uma hin qöhít aqw maspiwaniqey añqw ayo nõñakni? ³⁴ Pantaqw öviy meh! Nu

hapi umumi lavay'a'yatuy hōnani, pu suan wuwni'yuñqamuy; pu tütutuqaynayaqamuy nu umumi ayatani. Noqw haqawatuy uma qöqyani; pu haqawatuy nahoylehtsit aw múayani; pu haqawatuy uma umuhtsotsvalkiy añ a'nö wuvahtotani, nen añ aqwhaqami kitsókinawit pumuy okiwsahsanyani. ³⁵ Noqw God umuy hapi tukopani, sohsokmuy suan hinwisqamuy umunam qöqyaqat ahpiy'o, it súantaqat Abel qatsíyat ep'e, pu añk yesqamuy piwu, pu Barachias tiyat Zacharias yan mätsiwhqat qatsíyat ep'e. Ura uma God kiyat-nikañw pu hom'oyvihkat pumuy amuhtsave put nínaya. ³⁶ Pas antsa nu umumi pañqawni: God pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi sohsok it yantaqat ep nāoyni.

Jesus' Love for Jerusalem

(Lk 13.34-35)

³⁷ Is ohi úmaa, Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy qöyantotaqamu, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqöyantotaqamu! Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowakowuhti timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma qa nānakwha. ³⁸ Meh! God umuhkiy pay tatamhta. ³⁹ Pi nu umumi pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw ason hisat aw pituqw, uma pañqawni: Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitotoqa nam tayawintiwaa, uma kitotani; nen pep pu' uma inumi piw yórikyani.

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mr 13.1-2; Lk 21.5-6)

24 Pu Jesus pañqw yamakt, God kiyat añqw ahpiy'o; noqw put aw nánatuwnayaqam God kiyat ep añ kiiwyuñqat put aw mahtaknayaniqey

put aw öki. ²Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya uma sohsok it añ qa täyuñwa? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay nāt pas qa haqam i' owa nāp qeniy epni. Pas sohsoy sahpuksiwni.

Troubles and Persecutions

(Mr 13.3-13; Lk 21.7-19)

³Noqw pam tsmot Olivet epeq qatuqw, put aw nānatuwnayaqam pay nanalt put aw ökihqe aw pañqawu: Um itamuy āawnani: Ya ii hisat yaniwhtini? Pu uñ hisat pítuniqat himu put tuawi'tani, pu qatsit sohtiniqata? ⁴Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltotini; noqw qa hak umuy ūnatoyrani. ⁵Taq nāt kaysiwhqam inatīwaniy aw yankahkañw öke', pañqawu: Nu' hapi Christ kitotani, nen kaysiwhqamuy ūnatoyrani. ⁶Pu uma nāqöyiwuy yāvaqnihqat nanvotyani, pu umuhhayhke' nāqöyitaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pāvantaqa pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ⁷Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunaty suk w moñwtunatyat ehpewhimantani. Pu hāhaqe' tsönösqatsini, wukotuyhqatsini, pu tutskwa tayayaykuni. ⁸Ii hapi hihihita kānanvotpit yayhniata. ⁹Noqw sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomniqw öviy'o. Noqw puma umuy okiwsahsanyat, umuy qöqyani. ¹⁰Noqw pahsat pu kaysiwhqam tuptsiwniy añqw lasye', nānami qa suhtaq'ewyani. Noqw süka suk w momñwituy aw mātapni. ¹¹Noqw kaysiwhqam hoñve', Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey atsáy'kahkañw kaysiwhqamuy ūnatoyrani. ¹²Ephaqam qaanhtipu tūwaqatsit

añ ahsupoq kúrukiwmani, noqw öviy kaysiwhqam nami'naiñway añ peveltotini. ¹³Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yāmakni. ¹⁴Noqw isinom tūwaqatsit añ ahsupoq it lomatuawit yuaatotaqw, sinom sohsoyam nanaptani. Noqw pep pu' so'ñwamiq pítuni.

The Awful Horror

(Mr 13.14-23; Lk 21.20-24)

¹⁵Ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewaynihqa tūkiqötaniqa wunuptuni. Añ tūñwantaqa māmatsni. Noqw öviy ason uma put God kiyat pas himunihqat ep wūnuhqat aw yórikyaqw, ¹⁶Pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimi q watqani. ¹⁷Pu i' hak kits'oveqnihqat pañqw hāwe', nawus soon hihta öviy ahpami papkini, súwayaniqe öviy'o. ¹⁸Pu i' hak pasve hinnumqa soon yuwsiy öviy kīmini. ¹⁹Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat añ nö'yiwuñqamuy, pu yöyōñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is óhini. ²⁰Noqw pas pay okiw uma qa tōmō' watqaniqey öviy Umunay aw tūviñlalwani, piw qa nasuñwintalōñnit ep'e. ²¹Taq pep aw pituqw, qaan'ewakw kānavotpini, pas tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqw pew pahsavo qa hisat pan hiniwhtiqat pan'i, pas qae, piw soon hisat pāpu paniwhtini. ²²Noqw as talōñwintiwihqa qa pelvotiqw, soon hak ayo yāmakni. Noqw pay hapi Tutuyqawhqat namoramuyatuy amuñem tunatyat ahpiy pam pelvotini. ²³Pep pu' ason kurs hak umumi, Meh, yep Christ kitaqw, sen Ayamo, kitaqw uma qa tūtuptsiwani. ²⁴Taq nāt hakim Christ-nihqey nātsokani'yūñqam mātaqtotini; pu Tutuyqawhqat lavay'aymatnihqey nātsokani'kahkañw hoñvani, qa pūmayakañwo; nen hihihita kātatayhpit hihta tuawi'taqat

hintsatskani, pas qaöwíhintaniqw öviy kurs as hin pasiwtaniqw hikis pi añ Tutuyqawhqat namoramuyatuy ünatoynayani. ²⁵Noqw meh, uma hapi pay nanapta, ispi nu añwu pay umuy put āawnaq'ö. ²⁶Paniqw öviy kurs puma umumi Meh, taq pam qayēsiwhpuve qatu, kitotaqw, uma qa awhaqamiyani; sen Meh, pam yūpaveq qatu, kitotaqw, uma qa tūtuptionsi. ²⁷Pi hōpaq talwihpiki tēveñehaqami mātaqtinwu; noqw pay hapi pantani hisat Nu, Sinot Tiat, pītuniq'ö. ²⁸Pi haqam himu mokput tokoatniqw, pañso wiwsokt tsovaltiniwu.

The Coming of the Son of Man

(Mr 13.24-27; Lk 21.25-28)

²⁹Noqw pahsat put kānavotpit atsve āpiy pay tāwa qa tālawvani, pu mūyawuy añqw qa talni, pu sōtu tokpelat añqw lōhōhōykuni, pu övaqe hihimu öqala tayayaykuni. ³⁰Noqw pahsat pu himu tokpelat epeq mātsiltini, nuy Sinot Tiyat pītuniqat tuawi'taniqee. Noqw pahsat pu tūwaqatsit ep sohsoyam nanāpwat sinom tsaykitani; noqw pu Nu, Sinot Tiat, öqalat yankañw, qaan'ewakw son'iwkañw, övaqe öomawhtuy akw hawtoqw, puma nuy tutwani. ³¹Noqw itötöqpi a'nö töqtiqw, nu ihoñviaymuy añqe' ayatani; noqw puma inamoramuy tūwaqalvoqhaqami yesqamuy nānan'ivaqw tsovalayani.

The Lesson of the Fig Tree

(Mr 13.28-31; Lk 21.29-33)

³²Taay, kurs uma nōnvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani. Put nantaqaat palmokte' sákawsate', nahpi'wisq, kurs tal'añwhayinwtiqat uma nanaptañwu. ³³Noqw pan hapi uma sohsoq iit hihta aw yórikye', soon pas nu hisat pītuniqat uma nanaptani. Pep hapi nu soñawnen hōtsíwhpeq

wúnuhqat uma nanaptani. ³⁴Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon nāt ima sinom tūtuwayaqw, pay ii sohsoy yaniwhitini. ³⁵Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day and Hour

(Mr 13.32-37; Lk 17.26-30, 34-36)

³⁶Nikañw hisat aw pītuniqat, pu haqe' qalawmaqwhaqamniqat hapi qa hak navoti'ta. Pas qae, öveqatsit ep hoñvia'yam hikis qa navoti'yuñwa. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³⁷Noqw ura Noet qatsiyat ep hin hiniwhitiqat pay hapi piw pantani hisat Nu, Sinot Tiat pītuniqat ep'e. ³⁸Pay ura nāt qa pātsikq, sinom nōnova, pu hihikwya; nōmalalwa, pu puwsuñwlalwa, hisat Noet pākihut aqw pākihqat aw pahsavoo. ³⁹Nihqe puma qanavoti'yuñqe pātsikq, puma sohsoyam sūlawhti. Noqw pay piw hapi pantani hisat nu' Sinot Tiat pītuniqat ep'e. ⁴⁰Pep pu' hakim löyöm haqam pasveni; suhka wikiwhq, suhka akwsinwani. ⁴¹Pu hakim löyöm wuhtit nūmantani; suhka wikiwhq, suhka akwsinwani. ⁴²Pantaqw öviy uma tunatyawyuñwani, taq Umuhtutuyqawhqa hisat pītuniqat uma qa navoti'yuñwa. ⁴³Noqw uma it navoti'yuñwani: Pi as ki'taqa uyiñwut hisatniqw pītuniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kiyat haqe' aw pākiniqw pam pānani. ⁴⁴Paniqw öviy uma pās moñwvas'iwyuñwani; taq uma nāt qa pan wūwantotaqw, nu', Sinot Tiat pītuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant

(Lk 12.41-48)

⁴⁵Taa. Ya hak haqam hihta añ suan hinmaqa suan wuwani'taqa tumal'aya? Put hapi moñwi tumalsuñwamuyatuy amumi moñwtpaq, pam pumuy añsakis tunōshuylawni. ⁴⁶Kurs moñwi hisat

ahoy pite', put nāt suan tumalay'maqat aw yorikq, pam hahlayhpit epni. ⁴⁷Pas antsa nu umumi pañqawni: Put moñwíat pas soon put qa sohsok hihta himuy aw moñwtapni. ⁴⁸Nikañw kurs as pam tumal'aya qahopinen, pam unañwpeq pañqawni: Imoñwi pítuniqey pas nāt haqami tavi'ma, kítani. ⁴⁹Nen pu' tumalsuñwamuy wuvahtivakañw, pu honaqkuyit akw hōnaq'iwuyunqamuy amumum tūmoykañw, pu hihikwni. ⁵⁰Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiq qa nuhtay'taqw, ⁵¹Pam pite' put pavan pas a'nō sivintoytani. Noqw pam nawip'ew hinyunqamuy amumum nātuwiwni. Pep a'nō tsaykitiwni, pu tama nūritiwni.

The Parable of the Ten Girls

25 Pahsat pu ōveqatsit añqw moñwtunatya hakimuy pakwtnihqamuy mámanhtuy amuntani. Puma wihqōhiy ōmahtota, möönañwhtiniqat ahsawvawisa. ²Noqw pumuy amuñaqw tsívtotnihqam wuwni'yuñqw, pu tsívtotnihqam qa wuwni'yuñwa. ³Qa wuwni'yuñqam wihqōhi'wiskahkañw, tövukuyit qa maskay'wisa. ⁴Noqw wuwni'yuñqam wihqōhi'wiskahkañw, tövukuyit hihta añ kūyi'wisa. ⁵Noqw möönañw nawutsnaqw, puma sohsoyam puwso'qe tokva. ⁶Noqw suhtokihaq hak a'nō pañqawu: Meh, möönañw añq'ō, huvam ahsawvawisaa. ⁷Pahsat pu puma manant sohsoyam honvaqey, wihqōhiy aw hintsatsna. ⁸Noqw qa wuwni'yuñqam wuwni'yuñqamuy amumi pañqaqwa: Itamuy umuhtövukuyiy añqw maqayaa, taq itahwihqōhi tōkiwwisa. ⁹Noqw wuwni'yuñqam lavayhtotiqey pañqaqwa: Sóoni, taq ka itamumi nan'ivo qa aptsiwtani, tis pi uma huhayayaqamuy amumiye', nennem tuiyani. ¹⁰Noqw pumuy nāt tuiwisq möönañw pitu; noqw ima moñwvas'iwuyunqam put

amum nānuiwniqat ep nōviwhqat aw yuñā, noqw ihpoq uhtsilti. ¹¹Atsve pu' mimawat mamanht piw tuwat ōkihqe, pañqaqwa: Moñwi, Moñwi, itamuñem hōtaa. ¹²Noqw pay pam lavayhtiqey pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Nu umuy hakimuy qa tuwi'ta. ¹³Yantaqw ōviy uma tunatyawuyunwini, pi uma hisat talōnvaqat, pu haqey qalawmaqwn' Sinot Tiat pítuniqat qa navoti'yuñwa.

The Parable of the Three Servants

(Lk 19.11-27)

¹⁴Pi nu hakiy haqami yāvoqnihqat antani. Pam hak tumal'aymuy wānwayhqey, amumi hihta himuy noa. ¹⁵Nihqe sukaw tsivót-sikip sōmorit sivat oya, nit pu sukaw aw lōp sōmorit sivat, nit pu sukaw aw sūp sōmorit sivat, hin nanāpawat akw moñwvastohtiniqat pan pakwámna; nit pahsat pay haqami nakwsu. ¹⁶Pahsat pu i' tsivot-sikip sōmorit sivat ōmahtaqa ahpiynihqe, put akw huhyaqey, put aw tsivót-sikip sōmorit sivat hōyokna. ¹⁷Pu i' lōp sōmorit sivat ōmahtaqa piw put antihqey, lōp sōmorit sivat put aw hōyokna. ¹⁸Noqw pu sūp sōmorit sivat ōmahtaqa ahpiynihqe, tutskwave hañwat, pañsoq moñwiq sivatay tupka. ¹⁹Pu ahpiy wūyavotiqw, pumuy moñwíam pítuhqey, pumuy amumi put ep pohta. ²⁰Noqw ōviy i' tsivót-sikip sōmorit sivat ōmahtaqa pituhqey, piw tsivót-sikip sōmorit sivat kívahqey, pañqawu: Moñwi, ura as um tsivót-sikip sōmorit sivat inumi noa, noqw meh, nu put aw tsivót-sikip sōmorit sivat hōyokna. ²¹Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya, um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw ōviy nu un pavan wūhaq tuwanit aw moñwtapni. Um uhmoñwiq amum hahlayni. ²²Pu tuwat i' lōp sōmorit sivat ōmahtaqa pítuhqey aw pañqawu: Moñwi, ura as um lōp

sōmorit sivat inumi noa; noqw meh, nu lōp sōmorit sivat put aw hōyokna. ²³Noqw put moñwíat aw pañqawu: Um súanhti, um lolma qa paysoq hintsakqa tumal'aya; um tsa' tuwanit ep qa paysoq hintsaki. Noqw ōviy nu uñ pavan wūhaq tuwanit aw moñw-tapni. Um uhmoñwiw amum hahlayni. ²⁴Pahsat pu i' sūp sōmorit sivat ōmah-taqa pituhqe, pañqawu: Moñwi, nu ūmi navoti'taqw, um a'nō unañway'ta; ni-hqe um haqam qa uyht ep hōqñwu, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht añ hihta tsovalañwu. ²⁵Noqw nu uñ mamqasqe, ōviy ahpiynihqe, uhsivay tutskwave tupka; noqw meh, yep uhsiva. ²⁶Noqw put moñwíat lavayhtiqe put aw pañqawu: Is okiw um hak qahopi, naōn-tumal'aya! Pas as um inumi navoti'taqw, nu haqam qa uyht ep hōqñwunikañw, pu haqe' poshumit qa tsalakin'uyht pañ tsovalañwu. ²⁷Himu pi um sivat aw tunatyawyuñqamuy amumi isivay óyanikañwo; noqw nu hisat pite', isivay ep sivit enañ ōmahtani. ²⁸Pahsat pu tumal'aymuy amumi pañqawu: Huvam sivat nawhkiyaa, nen pakwút-sikip sōmorit himuy'taqat put maqayaa. ²⁹Pi hakiy himuy'taqat aw himu noiwmantani, noqw pam hihta nihti'tamantani; nikañw hihta ōwihimuy'taqw, hikis pam put nawhkiwini. ³⁰Pu uma it ñasta apit tumal'ayat ihpo qatālat awhaqami tūvayani; pep tsaykitiwni, pu tāma ñuritiwni.

The Judgment of the Nations

³¹Ason nu' Sinot Tiat sohsokmuy ihonvia'yamuy tsamkañw, lolma tālawñway'kañw pite', pep pu' nu pas kaptsi'tiwkañw, imoñw'atsveway ep qatuptuni. ³²Noqw sohsoyam hihtu nanāpwat sinom inutpipo tsovaltini; noqw nu pumuy pep nāhoý tsíkani, lālayhqa kanelmuy kakapirstuy amunaqw tsikañwuqat pan'i. ³³Nen

nu kanelmuy iputvaqewat óyani, pu kakapirstuy isuyvaqewata. ³⁴Nen nu iputvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam pewyaa, Inay añqw hahlaywaqamu; nen uma umuhmoñwiw uμεnem hihta na'sastaqat makiwyani, tūwaqatsit hisat yukiltiqat añqawq umuñem na'sastiwhqat put'a. ³⁵Pi ura nu tsōnmokiwtaqw, uma nuy nopnaya; nu pānaqmokiwtaqw, uma nuy hikwnaya; nuy kurs hákiyñiqw, uma nuy pās taviya; ³⁶Nuy qa yuwsí'taqw, uma nuy yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy pohtaya. ³⁷Pahsat pu ima suan hinyuñqam lavayhtote', pañqawani: Moñwi ya hisat uñ tsōnmokiwtaqw, itam uñ tutwaqe nopnaya; uñ pānaqmokiwtaqw, itam uñ hikwnaya? ³⁸Ya hisat um kurs hákiyñiqw, itam uñ tutwaqe pās taviya, uñ qa yuwsí'taqw, uñ yuwsinaya? ³⁹Pu ya hisat um tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, itam uñ tutwaqe uñ pohtaya? ⁴⁰Noqw nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy itupkomuy amunaqw hihtawat sushin'ewakw aw pan unañwtapye', uma inumi unañwtapyañwu. ⁴¹Pahsat pu nu imuy isuyvaqewat tsovawtaqamuy amumi pañqawni: Huvam inuñaqw ahpiyaa, uma God itsivuyat akw nankiwakw hinhtotiqamu. Qōhit qa tsohtso'ñwuqat aqw uma maspiwyani, it qōhit Nukpanat énem-nikañw pu honviaymuyatuy amuñem na'sastiwhqat aqw'a. ⁴²Pi ura nu tsōnmokiwtaqw, uma nuy qa nopnaya; nuy pānaqmokiwtaqw, uma nuy qa hikwnaya. ⁴³Ura nu kurs hákiyñiqw, uma nuy qa pās taviya; qa yuwsí'taqw, uma nuy qa yuwsinaya; nuy tūtuyhq, pu sivikive pakiwtaqw, uma nuy qa pohtaya. ⁴⁴Pahsat pu puma tuwat lavayhtote', pañqawani: Moñwi, ya hisat um tsōnmokiwtaqw, pu

pānaqmokiwtaqw, sen kurs hákiyiniqw, sen qa yuwsí'taqw, sen tütuyhq, sen sivikive pakiwtaqw, itam un tutwakañw ūmi qa unañwtapya? ⁴⁵Pahsat pu nu lavayhte', amumi pañqawni: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay uma imuy amuñaqw sushin'ewakw aw qa unañwtapye', uma inumi qa unañwtapyañwu. ⁴⁶Noqw ima hapi sivihpit sútsepniqat aqwyani; noqw suan hinwisqam qatsit qaso'taqat awyani.

The Plot against Jesus

(Mr 14.1-2; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

26 Noqw Jesus yan lavayiy yúkuhqe, pahsat pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu; ²Uma navoti'yuñqw lötök hapi ura amutsva-yūmosanihqat ep nōviwniqat aw pítuni. Noqw ep hapi nu' Sinot Tiat momñwítuy amumi mātaviwhq, puma nahoylehtsit aw nuy muayani, kita. ³Noqw ephaqam hakim pavansinom hakiy Caiaphas kiyat ep tsovalti, God awwat susmohpeq moñwit kiyat ep'e-ímaa: God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yamu. ⁴Nihqe hin as puma nanauyve Jesus ñuaye' ninayaniqey pavasiwnaya. ⁵Nit pay pañqaqwa: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom qañáñwtalawvayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

⁶Noqw Jesus Bethany ep hakiy tokoplelet tütuyñwuqat Simon kiyat epniqw, ⁷Pumuy nōnovaqw, hak wuhti wihkuyit kwanwáhovaqtuqat a'nō hihkay'taqat hihta añ küyiwtaqat yawkañw ep paki, wikorot hihta owat alabaster añqw yukiwtaga añ küyiwtaga; nihqe wikorot yōhaqe, Jesus qötöyat aw wihkuyit wūta.

⁸Noqw Jesus aw nánatuwnayaqam aw yórikyaqe, qayan unañwtotiqe pañqaqwa: Ya i' wihkuyi hinoqw paysoq hovalniwa? ⁹Añwu ka as pam wūhak öviy huyiwe', añ öokiwyuñqamuy amumi noiwnikañwo. ¹⁰Noqw Jesus hiñqaqwaqat navoti'taqe, öviy pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw wuhtit unañwmokintota? Pam inumi lolmat tumalta. ¹¹Uma pi pay öokiwyuñqamuy sūtsep oyi'yuñwa; nikañw uma nuy qa sūtsep tavi'yuñwini. ¹²Pam nuy ásnaniqe öviy it wihkuyit itokoy aw wūta, nuy tūamiltiniqat öviy'o. ¹³Nu umumi pas antsa pañqawni: Tūwaqatsit añ ahsupöq haqam i' lomatuwawi yuaatiwhq, pep i' wuhti yep hinhtiqw pam piw yuaatiwini. Sinom it akw put u'ni'yuñwini.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mr 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴Pahsat pu pakwt löq sihkay'taqam put aw nánatuwnayaqamuy amuñaqw suhka, Judas Iscariot yan mätsiwhqa, God awwat mohpeq momñwítuy amumi, ¹⁵Nihqe amumi pañqawu: Ya uma nuy hihta maqayani, nu put umumi mätapq'ö? Noqw puma sunat pakwt sihkay'taqat qötsásivat put maqayaniqey aw pasiwnaya. ¹⁶Noqw pahpiy pu' pam put amumi mätapniqey qenihevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples

(Mr 14.12-21; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹⁷Noqw qapeken'oyvut pölavikit nōviwniqat sūs talöñni'taqw, Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ökihqe aw pañqaqwa: Ya itam haqam aw hintsatsnaqw, um pep ura Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat nösniqey nāwakna? ¹⁸Noqw pam pañqawu: Uma kīminen it hakiy tāqat aw pañqawni: Tütutuqaynaqa yan lavayhti:

Ituwaniy aw pitu. Noqw nu as uhkiy ep amutsva-yūmosanihqat ep nōviwniqat inumi nānatuwnayaqamuy amumum nōsni. ¹⁹Noqw lōyōm put aw nānatuwnaqam awnihqe, Jesus amumi hin tutaptaqat anhti; nihqe puma ura Amutsva Yūmosanihqat ep hintsatskiwhqat pās aw hintsana. ²⁰Noqw tapkiqw, pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nānatuwnayaqamuy amumum tunōsvoñat aw qatuptu. ²¹Noqw pumuy nōnovaqw, pam pañqawu: Nu umumi pas antsa pañqawni: Uma haqawa nuy momñwituy amumi mātapni. ²²Pahsat puma pas qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqawa: Tutuyqawhqa, ya nu'ni? ²³Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Inumum tsaqaptat aqw may morstoynaqa hapi nuy momñwituy amumi mātapni. ²⁴Pi tutuveni Sinot Tiyat hin lalvayhqat nu pan yep qatsit añqw ahpiyni. Noqw pay i' hak momñwituy amumi nuy mātapniqat eñem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiwqh put eñem lolmani. ²⁵Noqw i' Judas put momñwituy amumi mātapniqa lavayhtiqe pañqawu: Tūtutuqaynaqa, ya nu'ni? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu.

The Lord's Supper

(Mr 14.22-26; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²⁶Noqw pumuy nōnovaqw, Jesus pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yoñoytat, aw nānatuwnayaqamuy put huytat pañqawu: Huvam it ómahtote' nōñosaa; i' hapi itoko. ²⁷Pu pam kuyapkuyit kwusut, ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi, nihqe amumi pañqawu: Uma sohsoyam it añqw hikwyani. ²⁸I' hapi iuñwa; pam kaysiwhqamuy amuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqe munvaniwa, pu pumuy qaanhtipuyamuy ayo yúkuniqee.

²⁹Nikañw nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit aniwniyat añqw hikwni. Nikañw qatsit nātoniqat aw pituqw, Inay moñwtunatyayat ep nu umumum puhuovavalat añqw hikwni. ³⁰Noqw puma tayawinpit tawlalwat, pañqw nōña, Olivet tsomot aqwyaniqee.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mr 14.27-31; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

³¹Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' tōkilat ep uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi ura Tutuyqawhqat lavay'ayaat yan put eñem pēna. Nu kanelmuy tumalay'taqat ninani; noqw kanēlom ahtsavalni, yan'i. ³²Nikañw ason nu ahoy tātaye', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ³³Noqw Peter lavayhtiqe, put aw pañqawu: Pay nāmahin sohsoyam utsviy unañwso'q, pas nu' soon panhtini. ³⁴Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' tōkilat ep nāt taqakowāko qa tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ³⁵Noqw Peter put aw pañqawu: Nāmahin pi nu umum mokni nu uñ qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw sohsoyam Jesus aw nānatuwnayaqam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mr 14.32-42; Lk 22.39-46)

³⁶Noqw pam pumuy tsamkañw, haqami Gethsemane yan mātsiwhqat aw pitu, nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu ayohaqaminen Inay aw nāwaknani. ³⁷Pu pam Peter-nit, pu Zebedeet tiyotimuyatuy tsamkañw, ahpiynihqe, pahsat pu pas qa hahlay'iwmakañw, pavan putuiwma; ³⁸Nihqe pumuy amumi pañqawu: Pas iunañwa qahahlayi, pas mómokqat pan'i. Uma hāk yepye', inumum tunatyawyuñw. ³⁹Pu pam ahpiy híhin yūmonit, pep tayway aqw tutskwani yēvat,

nāwaknaqe pañqawu: Taay, Inaa, kurs pay hin pasiwtaniqw, pay i' kãnavotpi inuhpiy ayoni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaqw pantani; pay uhtunaty antani. ⁴⁰Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amuminihqe, pumuy tokqamuy tuwa; nihqe Peter aw pañqawu: Is oh! Ya pas uma soon tāwat añqe' sūs qõniltiqat pahsavo inumum tunatyawyuñwini? ⁴¹Uma tunatyawkahkañw nānawaknani, nen qa unaheviwyani. Pay as hakiy tunatyaat pas antsa su'qawtañw; noqw pay tokoat nānahtsovi. ⁴²Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāwaknaqe pañqawu: Kurs i' kãnavotpi pas soon inuhpiy ayoniniqw, nuy put añ kuyvaniqat um pan nāwaknaqw, pay nam uhtunaty antani. ⁴³Pu pam amumi pituqw, pay piw tōka, pumuy pōsiam putuiwyuñqw òviy'ò. ⁴⁴Noqw pam pumuy mātapt, piw ahpiynihqe, pāyisni'makañw nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁵Pahsat pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amuminihqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Pay aw pitu; noqw nu' Sinot Tiat qaanhinwisqamuy amumi mātaviwini. ⁴⁶Huvam hoñvaa; itam áñwuyani; meh, nuy momñwituy amumi mātapniqa pitu.

The Arrest of Jesus

(Mr 14.43-50; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴⁷Noqw nāt pam yuaataqw Judas, imuy pakwt löq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu; noqw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwvuhpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum öki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ö. ⁴⁸Noqw i' hak pumuy amumi put mātapqa pumuy amumi pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pam hápini. Uma put hürs ñuayani, kita.

⁴⁹Nit pahsat pay pam Jesus awnihqe aw pañqawu: Tütutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁵⁰Noqw Jesus put aw pañqawu: Ikwatsi, ya um hinoqw añqó'? Pahsat pu puma Jesus awyaqe, put hürs ñuaya. ⁵¹Noqw meh, imuy Jesus ámumyaqamuy amuñaqw haqawa sipwvuhpi'kañw, put aw yohtokqe, put hóroknaht, God awwat sus mohpeq moñwit tüwikiyat aw sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁵²Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Uhsipwvuhpiy tukpuyat aqw pánaa; taq hakim sipwvuhpit akw hintsatskaqam sipwvuhpit akw súlawhtotini. ⁵³Nuy pan Inay aw tüvintaqw, pam ápiy pay pakwt löq sihkay'tasikip sōmorit amuhpenihqe hóyokiwtaqamuy hoñviaymuy inumi óyani. Ya um it pēvewna? ⁵⁴Nikañw kurs nu panhtiniqw, tutuveni hin aw antsaniwini? ⁵⁵Noqw pahsat pu Jesus sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyiñwut awyaqe òviy pas piw sipwvuhpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw nuy ñuawisa? Ura nu nāqavo God kiyat ep tütutuqaynaqw, uma nuy qa ñuaya? ⁵⁶Noqw Tutuyqawhqat lavay'aymuyatuy pēniam soon qa antaniqw, òviy sohsoy ii yaniwhti. Pahsat pu put aw nānatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa.

Jesus before the Council

(Mr 14.53-65; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵⁷Noqw Jesus ñuayaqam God awwat susmohpeq moñwit, Caiaphas yan mātsiwhqat, aw put wikya. Noqw tutavot tütutuqaynayaqam-niqw pu wukw'a'yam piw pep tsovawta. ⁵⁸Noqw Peter yāvaqw Jesus ank hinma, God awwat susmohpeq moñwit kiyat aw pahsavoo; nihqe hoñvia'yatuy amumum ihpovewat qatuptu, hin

hintaniqat yórikniqee. ⁵⁹Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu sohsoyam pep tsovawtaqam Jesus nīnayaniqey anyuñwa; nihqe õviy as put hihta atsátoynayaniqey hevi'yuñwa, ⁶⁰Nihqe qa hihta tutwa. Pi as kaysiwhqam put hihta atsátoynayaniqey ökikañw, qa sun lavayhtoti. Noqw nawis'ew hakim löyöm put hin atsátoynaniqey pitu; ⁶¹Nihqe pañqawu: I' hapi pañqawu: Nu God kiyat sahpuknat, päyis tālat añ ahoy put aw yúkuni, kita. ⁶²Pu God awwat susmohpeq moñwi wunuptuqey, put aw pañqawu: Ya pay um qa hin it ep lavayhtini? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶³Noqw pay Jesus qa hiñqawu. Noqw God awwat susmohpeq moñwi lavayhtiqey, put aw pañqawu: Nu hapi ūmi pas pañqawni: Um pas God Qátuhqat atpip itamumi súañqawni: Ya uma pas antsa Christ God Tíata, i' moñw'asi'taqa? ⁶⁴Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Noqw nu ūmi pañqawni: Yahpiy pu' nu Sinot Tiat Sus'öqaltutuyqawhqat putvaqewat qatuptuni, pu tokpelat añ õomawhtuy akw nu hawhtoqw uma inumi yórikyani. ⁶⁵Pahsat pu God awwat susmohpeq moñwi itsivutiqey, yuwsiy tsikat pañqawu: Pam Hakiy pas kaptsiwhqat aqw qalomáhiñqawuy! Ya hinoqw pas piw nāt hak hin yuaatani? Meh, uma qalomálvayhtiqw aw tūqayyuñwa. ⁶⁶Uma hin wūwaya? Noqw puma lavayhtotiqey pañqawu: Pam mokiwy hihkay'ta. ⁶⁷Pahsat pu puma put taywami töhtota, pu may pölölni'kahkañw wuvalalwa; noqw pētu mapqölöy akw put wuvalalwakañw, ⁶⁸Aw pañqawu: Taay, um Christ, um itamuy āawnani, Ya hak un wuvahta?

Peter Denies Jesus

(Mr 14.66-72; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹Noqw Peter moñwkit ihpaq tuk-wñöyakiwtaqat ep qatu; noqw hak māna tumal'aya put aw pítuhqey, aw pañqawu: Um pi piw Jesus Galilee añqwnihqat ámuma. ⁷⁰Noqw pam sohsokmuy amut-pik qa nakwhaqey pañqawu: Kurs um hiñqawlawu. ⁷¹Pu pam tuhööt aw yamakq, piw suhka māna put túwahqey, pep yesqamuy amumi pañqawu: I' pi piw Jesus Nazareth añqwnihqat ámuma. ⁷²Noqw piw pay pam qa nakwhaqey, pas öqalat lavayit akw pañqawu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta. ⁷³Pu ahpiy hihsavoniqw, put aqlaq hoñqam Peter awyaqey aw pañqawu: Pay pi um pas suyan piw pumuy amumuma, õviy pi uhlayviy un suhputsni'ta. ⁷⁴Pahsat pu Peter pas öqalat lavayhtiqey pañqawu: Pay nu pas put tāqat qa tuwi'ta, kita. Noqw pahsat pay taqakowāko töqti. ⁷⁵Noqw Peter Jesus lavayiyat u'na; ura pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa töqtiqw, um päyis nuy qa tuwi'taqey pañqawni. Nihqe pam pañqaw yamakqey, nāp hin nāvāk'öyna.

Jesus Taken to Pilate

(Mr 15.1; Lk 23.1-2; Jn 18.28-32)

27 Noqw qavonvaqw, sohsoyam God awwat mohpeq momñwit, sinmuy amuñaqw wukw'aymuyatuy amumum Jesus ankiwakw yuaatota, put nīnayaniqee. ²Noqw puma put somyaqey, pahpiy wikyaqey, pep tutskwat aw moñwit, Pontius Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya.

The Death of Judas

(Acts 1.18-19)

³Pahsat pu Judas, momñwituy amumi put mātapqa, Jesus tüviwhq pan yórikqey pi ason qahahlayhtiqey, God awwat

mohpeq momñwituŷ amumi-nikañw pu wukw'a'yamuy amuminihqe, sunat pakwt sihkay'taqat qötsásivat ahoy kivaqe, ⁴Amumi pañqawu: Pas kurs nu hakiy qa hihta ep hinhtiqat umumi mātapqe qaanhti. Noqw puma pañqawu: Noqw hinhtini? Pam pi pay uhpee. ⁵Noqw pam God kiyat ep qötsásivat tsálaknat, ahpiynihqe, haqam nāhaya. ⁶Noqw God awwat mohpeq momñwit qötsásivat añ pohpoñaqe pañqawu: Itam sivatatañpimiŷ put tañatote', qa súanhtotini, taq ura itam hakiy qatsíyat put akw tuiya. ⁷Nihqe puma put yuaaykuyaqe, haqe' tutskwat Tsaqavotlawhqat Tutskwaat yan túnwantiwhqat sívat akw tuiya, pep hakimuy qa pep sinmuy öoyyaniqe öviy'o. ⁸Noqw öviy pam tutskwa Unwat akw Tuiwhpu nāto yan túnwantiwa. ⁹Noqw yan hapi Tutuyqawhqat lavay'ayayat Jeremyt lavayiyat aw anhti; ura pam pañqawu: Pu puma sívat ömahtota, it pakwt sunat sihkay'taqat qötsásivat hakiy qatsíyat ep sisviyaqeyu. Pan hapi ima Israel-sinom put qatsíyat hihkatoyñaya. ¹⁰Nihqe put akw hakiy tsaqavotlawhqat tutskwayat tuiya, Tutuyqawhqa inumi hin tutaptaqat pan'i. Yan ura pey'ta.

Pilate Questions Jesus

(Mr 15.2-5; Lk 23.3-5; Jn 18.33-38)

¹¹Noqw Jesus pep tutskwat aw moñwit atpip wunuwta. Noqw moñwi put tüviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? Noqw Jesus put aw pañqawu: Um súañqawu. ¹²Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw pu wukw'a'yam put hin nēveltoynayaqaw, pam qa hiñqawu. ¹³Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Ya ima hihsa' hihta un tsotskanayaqaw, um qa navota? ¹⁴Noqw pay pas pam qa hiñqawu. Noqw öviy moñwi put ep pas hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mr 15.6-15; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

¹⁵Noqw put növiwhqat aw pituqw moñwi sinmuy amumi hakiy sivilawhqat mātapñwu, hakiy nānawaknaqaw put'a. ¹⁶Noqw piw ép puma hakiy pas qahopímatakñihqat siviñani'yuñwa, hakiy Barabbas yan mātsiwhqata. ¹⁷Noqw öviy puma sumitsovaltiqw, Pilate pumuy amumi pañqawu: Ya nu hakiy umumi mātapñiqat uma nānawakna-sen Barabbas, sen it Jesus, Christ yan túnwantiwhqata? ¹⁸Suyan pi puma qatsutsúyihqe öviy put aw Jesus noayaqaw, pam mātsi'taqe öviy pañqawu. ¹⁹Noqw pam Jesus enem hin yúkuniqey wūwankañw, moñw'atsveway ep qatuqw, put nōmaat put aw hakiy ayataqe pañqawu: Um put tāqat súantaqat qa aw hintsakni; taq nu tōki tūmoklawhqe, put atsviy hihhihta kñanavota. ²⁰Noqw God awwat mohpeq momñwit wukw'a'yamuy amumum sinmuy pan unañwtoynayaqaw, puma Barabbas tuhtui'ya, pu Jesus ninayaniqat pañqawu. ²¹Noqw moñwi lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Noqw nu hihtawat imuy löqmuy amuñaqaw umumi mātapñiqat uma nānawakna? Noqw puma pañqawu: Barabbas awúy! ²²Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw nu panhte', Jesus Christ yan túnwantiwhqat hintsanni? Noqw puma sohsoyam sáakmaqe, aw pañqawu: Nahoylehtsit aw múaa! ²³Noqw moñwi pañqawu: Ya hínoq'ö? Ya hihta qalomáhinhtiqw öviy'o? Pahsat pu puma pas sáakmaqe pañqawu: Nahoylehtsit aw múaa! ²⁴Noqw pay Pilate pumuy kurs hintsanniŷ, nuñwu pay sinom pas qa unañwtalawwayaqaw, pahsat pu pam kuyht, sinmuy amutpik mávaqtat, pañqawu: Nu hapi it tāqat qa hintaqat qatsíyat ep qa tukopniwtani.

Uma pi put hin yukuyani. ²⁵Noqw pahsat pu sinom sohsoyam lavayhtotiqe pañqaqwa: Pay pi ason itam put qatsiyat ep tukopniwyani, pu itahtimu. ²⁶Noqw öviy pam pumuy amumi Barabbas mätavi. Nikañw pam solawat aw Jesus mätapq, pam put qa süs wuvahta. Noqw pahsat pu Pilate put nahoylehtsit aw multiniqat öviy pumuy amumi put mätavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus

(Mr 15.16-20; Jn 19.2-3)

²⁷Pahsat pu moñwit solawamat pavasiwhkimi Jesus wikyaqe, sohsokmuy suñwámuy put aw tsovalaya. ²⁸Nihqe puma put yuwsiyat nawhkiyat, palausimnit put usihtoyneya. ²⁹Pu puma hihta kütay'taqat nölatotaqe, put qötösomtoynaya; nit pu putvaqw hopaqat matsvoñtoynayat, put aw tamötshoñvankañw, tututsiwyaqe, put aw pañqaqwa: Öqawmanwu Jew-sinmuy moñwíamu! ³⁰Pu puma put aw töhtota, pu hopaqat kwusuyaqe, put akw put qötöyat wuvalalwa. ³¹Yan puma put aw tututsiwyat, put usimnit nawhkiyat, nāp yuwsiyat put yuwsinayat, put nahoylehtsit aw muayaniqe öviy ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross

(Mr 15.21-32; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

³²Noqw puma kiñaqw nöñak-wiskahkañw, hakiy Cyrene añqw táqat Simon yan mäsiwhqat tutwa; noqw pam Jesus nahoylehtsiyat ikwiwtaniqat puma put tusoq'ayatota. ³³Pu puma haqami Golgotha yan tñwantiwhqat aw öki. Pam Masqötviñka i'niñqe pam'i. ³⁴Noqw puma pep ökiqw, solawam wine hihta a'nö tsivot enañ namiqwriwtaqat put hikwnayaniqw, pam put añqw yúkuhqe, hikwniqey qa nakwha. ³⁵Pep puma put nahoylehtsit aw muaya; pu puma yuwsiyat

öviy nanavö'ya. Yan Tutuyqawhqat lavay'ayaat hin lavayhtiqat aw antsaniwa; ura pam pañqawu: Puma iyuwsiy nāhuyva, pu iusimniy öviy nanavö'ya. ³⁶Pahsat puma pep yesvaqe put tütuwala. ³⁷Nihqe put hin nëveltoyniwhqat pey'taqat put qötöyat atsve tsokaya. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JESUS, JEW-SINMUY MONWIAMU. ³⁸Noqw puma piw löqmuy uyiñwutuy put ahsaq ninaya, nānap nahoylehtsit aw muayaqe. Suhka putvaqeniqw, pu suhka suyvaqe. ³⁹Noqw añ sasqayaqam put aw tututsiwyaya, qötöy wilankahkañwo; ⁴⁰Nihqe pañqaqwa: Taay, um God kiyat sahpuknat, päyis tālat añ ahoy aw kitanika, ayo nātavii! Pas pi um antsa God Tíatnen nahoylehtsit añqw hawni. ⁴¹Noqw amún God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tütutuqaynayaqam-niqw, pu wukw'a'yam put aw tututsiwyaqe pañqaqwa: ⁴²Pas as pam pētuy ayo oyat, kurs hin ayo nātapni. Pas pi antsa pam Israel-sinmuy moñwíamnen, nahoylehtsit añqw hawhq, itam aw tütuptsiwani. ⁴³Kurs pi pam God aw yanta; pay pi God putnik, put ayo tāvini; himu pi pañqawu: Nu God Tíata. ⁴⁴Noqw ima uyiñwut put amum nahoylehtsit aw multiqam pay piw amún put aw hiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mr 15.33-41; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

⁴⁵Noqw tāwanasaptiqw, añ ahsupoq qatālawva, tāwat atvelpetiqw aw pahsavoo. ⁴⁶Pu tāwat atvelpetiqw, Jesus pas tönay añqe' a'nö pañqawu: Eli, Eli, lama sabachthani! Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'niñqe pam'i. ⁴⁷Noqw haqawat pep hoñqam put nanaptaqe pañqaqwa: Taq pam Elias wāñwaylawu. ⁴⁸Noqw pahsat pay pumuy amuñaqw haqawa wárikqe, hi-

hta söyatkoj'taqat (sponge) vinegar akw tsehkweknat, hopaqat epeq söñnat, put hikwniniqw maqa. ⁴⁹Noqw pay haqawat pañqaqwa: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias put ayo távinik pítuni. ⁵⁰Pu Jesus piw a'nö hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁵¹Noqw meh, God kiyat ep mötsáp'uhtsi ñaqqw atkamiq tsiki, noqw tutskwa tayayayku, pu o'wa kwanamhti. ⁵²Pu tütüami hötsiltotiqw, kaysiwhqam God sinomat so'qam ahoy yesvaqe, tüamit añqw nõña. ⁵³Nihqe Jesus ahoy tätayhq, put atsve puma pas āantsawat kitsókit aw yuñqw, sinom kaysiwhqam amumi yórikya. ⁵⁴Noqw solāwamoñwi-niqw pu ima put amum Jesus tütuwalaqam tutskwat tayayaykuqw, pu hin hiniwh-tiqat aw yórikyaqe, pavan pas tsātsaw-naqe, pañqaqwa: Pas antsa kurs as i' God Tíata. ⁵⁵Noqw kaysiwhqam momoyam pep yāvaqw aw tāyuñwa. Puma Galileet añqw Jesus añk hinnumyaqe, eñem hihta hintsatska. ⁵⁶Noqw pumuy amuñaqw Mary Magdalene, pu Mary, James-nikañw pu Joses pumuy yúamu, piw Zebedeet timuyatuy yuámu.

The Burial of Jesus

(Mr 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷Noqw Jesus aw tuptsini-yuñqamuy amuñaqw haqawa Joseph yan mātsiwa. Pam Arimath-aea-kitsókit añq'ö, nihqe a'nö hihta himuy'ta. ⁵⁸Noqw tapkiwtaqw, pam Pilate aw pítuhqe Jesus tokoyat tuhtui. Noqw put tokoat put aw noiwniqat Pilate pañqawu. ⁵⁹Noqw tokoyat Joseph yawmaqe, kwanw'ewakw tusaqtontsatsakwmötsaput akw put mokahta; ⁶⁰Nit pu pam haqam owat ep puhutuamhqölöt himuy'taqey ep put tavi, nit tüamit hötsíwmiq wuko'wat hóyoknat, ahpiy'o. ⁶¹Noqw Mary Magdalene-niqw, pu suhkawa Mary tüamit ehpewi qatu.

The Guard at the Grave

⁶²Noqw totokat qavoñvaqw, God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu Pharisee-sinom Pilate aw ökihqe, aw pañqaqwa: ⁶³Moñwi, itam u'nayaqw, ura i' nuhtumi hihihita átsalawhqa nāto qátuhqe pañqawu: Nu ahpiy päyis talq ahoy tätayni. ⁶⁴Taay, noqw öviy um pañqawhq, tüamit päyis tālat aw pahsavo qaöwíhintani; taq ka put aw nānatuwnayaqam mihikq öke', put tokoyat haqami üuyi'wist, nuhtumi pañqaqwani: Pam mokiwyuy añqw ahoy tätayi, kitotani. Noqw pantaniqw, tis pas mohtiwat epnihqe qalomáhintani. ⁶⁵Noqw Pilate pumuy amumi pañqawu: Uma pi tuwalan'aymuy'yuñwa; uma ahpiyye', aw qaöwíyukuyani. ⁶⁶Noqw öviy puma ahpiyyaqe, tüamit qaöwihintsatsnayaqe, tuvoylat akw owat uhtayat, ep hakimuy tuwalan'o'ya.

The Resurrection

(Mr 16.1-10; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

28 Noqw nasuñwintalöñnit añ ruh-pakq, Sundayt aw pituqw, nāt qöyañwnuqsiwtaqwhaqam Mary Magdalene, sukwat Maryt amum tüamit aw kuyvato. ²Noqw meh, pas tutskwa a'nö tayayayku; pi Tutuyqawhqat hoñviayaat ñaqqw hawhqe, hötsíwat añqw owat ayo mūmat, atsveq qatuptu. ³Noqw pas taywaat talwihpikit anta; pu pas yuwsiat nūvat an qötsa. ⁴Noqw tütuwalaqam put mamqasyaqe, pavan tururuykuyaqe, pas so'qey panhtoti. ⁵Noqw hoñviaya lavayhtiqe, wuhtituy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Pay nu navoti'taqw, uma Jesus ura nahoylehtsit aw muiltiqat hepnuma. ⁶Pam qa yep'e; pi pam ahoy tätayi, ura pan lavayhti. Kurs huvam pewnen, Tutuyqawhqat as haqe' qatsqat uma aw yórikni. ⁷Nen uma yañqw kaktaye', pam mokiwyuy añqw ahoy tätayhqat put aw nānatuwnayaqa-

muy āawnani; Noqw meh, pay pam hapi añwu umupyeye Galileet aqwni. Ason pepeq uma aw tātayyani. Meh, nu hapi umuy āawna, kita. ⁸Noqw puma tsawiniwkañw, piw pas hahlaykañw, tūamit añqw ahpiy kaktayhqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumi tūawmaqe wari. ⁹Noqw puma pañsoniqw pi meh, Jesus pas nāp pumuy amuhsawwaqe pañqawu: Hakim hahlayñwu. Noqw puma put awnihqe, hokayat mavoqtat, aw naokiwhta. ¹⁰Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwtani. Uma yahpiynen, itupkomuy amumi pañqawhq, puma Galileet aqwyani; nen ason pepeq inumi yórikyani.

The Report of the Guard

¹¹Noqw puma nāto pañsoniqw, meh, haqawat tūtuwalaqam kīve ökihqe, hin hiniwhtiqat God awwat mohpeq momñwituy sohsok āawnaya. ¹²Noqw puma wukw'a'yatuy amumum tsovaltiqe, hinhtotiniqey yuaatota; nihqe nihtiwtat sivat solāwamuy huytota, ¹³Pañqawkahkañwo: Uma hapi kitotani: Itamuy tokq, put aw nānatuwnayaqam mihikq ökihqe, put tokoyat haqami üuyi'wisa. ¹⁴Noqw ason kurs tutskwat aw moñwi it navotq, itam

aw tütuyqawve', umuñem qeni'totani. ¹⁵Noqw öviy puma sivat ömahtotaqe, amumi hin tutaptotaqat anhtoti. Noqw i' yan lavayi nāt Jew-sinmuy amuhpa' yuaatiwa pewhaqami pahsavoo.

Jesus Appears to His Disciples

(*Mr 16.14-18; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8*)

¹⁶Pahsat pu pakwt sükw sihkay'taqam Jesus aw nānatuwnayaqam Galileet aqwyaya, haqam tsomot Jesus pumuy amumi tutaptaqat pañsoq'a. ¹⁷⁻¹⁸Noqw Jesus pumuy amumi pituqw, puma put aw yórikyaqe pas hihtatota. Noqw pay haqawat soq pēwewinhtoti. Noqw pam amumi pañqawu: Ina sohosk hihta öveqatsit ep-nikañw pu tūwaqatsit epnihqat aw nuy moñwtavi. ¹⁹Noqw öviy uma añqe' nankwuse', sopkawtaqamuy sinmuy tutuqaynayani, pu küyit akw pumuy tuvoylatiwisni, Inay, pu Tiyat, pu Qahováriwtaqat Hikwsit, pumuy natñwaniyamuy aqw'a. ²⁰Nen puma itutavoy añ ahsupoq añ hinwisniqat uma pumuy tutuqaynayani. Noqw nu' hapi yūmosa umumum hinmani, yep qatsíso'ñwamiqhaqamii. Okiw antani.

LOMATUAWI

MARK

AHPİY'O

The Preaching of John the Baptist*(Mt 3.1-12; Lk 3.1-18; Jn 1.19-28)*

1 I' lomatuawi Jesus Christ God Tiyat yuaataqa yan yayhniwa. ²God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan ura pey'ta: Meh, nu hapi upyeve ituaw'ayay ayatani; noqw pam hapi upyeve unem pöhut añ qenitani. ³Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat enem pöhut aw hintsatsnani, pam háqe'niqat aw suwiptotani. ⁴Hak tāqa John yan mātsiwhqa qayēsiwhpuve kūyit akw tütuvoylalawu; nihqe sinmuy amumi pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuni. ⁵Noqw tutskwat Judeat añ ahsupoq sinom sohsoyam put aw ökiwta, pu Jerusalem añq'ö; nihqe qaanhtipuy nahostotat, John ahpiy päyut Jordan aqw tuvoylatoti. ⁶Noqw i' John hihta pohkot pōlay'taqat pöhöyat añqw yukiwtaqat yuws'i'kañw, kolāsāt kwewta. Noqw pam mātuy tūmoyta; pu piw haqam mómohtuy tsāme', momospalayamuy enañ tūmoytañwu. ⁷Nihqe pam yuaataqe pañqawlawu: Hak inuhpenihqe pas pavan öqalay'taqa inuñkni; noqw soon nu yan'ewayni'kañw pay nas'ew put tots-sosompiyat nahnik aw motoltini. ⁸Pay nu pas antsa kūyit akw umuy tuvoylalawu. Nikañw ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylalawni.

The Baptism and Temptation of Jesus*(Mt 3.13-4.11; Lk 3.21-22; 4.1-13)*

⁹Noqw ephaqam Jesus Galilee-tutskwat ep kitsókit Nazareth añqwniqw, John päyut Jordan aqw put tuvoylata. ¹⁰Noqw Jesus pānaqw yámakq, pahsat pay tokpela hötsiltiqw Qahováriwtaqa Hikwsit hōwit ankañw put aqw hawhtoqat pam aw yori. ¹¹Noqw hakiy tōnaat öñaqw pañqawu: Um hapi pas aw iunañwa Itii, pas nu uñ hahlayi. ¹²Noqw pahsat pay Qahováriwtaqa Hikwsit qayēsiwhpumi haqami put lālayi. ¹³Noqw pam pep qayēsiwhpuve lōp sunat tālat añ tütuvosiptuy amumum yanta. Noqw Satan put unaheplawu; noqw öñaqw hoñvia'yat put aw unañwtavi'yuña.

Jesus Calls Four Fishermen*(Mt 4.12-22; Lk 4.14-15; 5.1-11)*

¹⁴Noqw John sivikive pakiwtaqw, Jesus Galilee-tutskwat ep pituhqe, lomatuawit God moñwtunatyayat yuaataqat yuaatinuma, ¹⁵Pañqawkañwo: Pay hapi aw pitu, God moñwtunatyayat aw hayhkalti. Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', lomatuawit aw tütuptsiwani. ¹⁶Noqw pam wuhkovatuphat Galilee yan mātsiwhqat qalavaqe hinmakañw, hakiy Simon tupkoyat Andrewt enañ tuwa. Puma pakiwmaqtutsayay pāmiq pahpana, puma pakiwmahkatnihqey akw qátuhqee. ¹⁷Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma inuñk hinmani; noqw nu umuy tutuwnaqw, uma sinmuy kwihkwisnani, uma pāvakiwhtuy hin kwihkwisnaqey pan'i. ¹⁸Noqw pahsat pay puma tutsáyay tatamhtat, put anki. ¹⁹Noqw pam pahpiy hihsavo nakwsuqe, hakiy Zebedeet tímuyatuy James pu John pumuy tuwa. Puma tuwat pākihut añqw pakiwkañw, tutsáyay aw yuyku. ²⁰Noqw pam äpiy pay pumuy wáñwayi.

Noqw puma nay Zebedeet tumal'aymuy enañ pākihut ep mātapt, put añk nakwsu.

A Man with an Evil Spirit

(Lk 4.31-37)

²¹Noqw puma Capernaum-kitsókit ep öki. Noqw nasuñwintalönnit aw pituqw, äpiy pay pam tsotsvalkimi pákihqe, sinmuy tutuqaynativa. ²²Noqw puma put hin tutuqaynaqat ep pas aw kätayyuñwa, pas pam öqalat pasiwtaqey pan pumuy tutuqaynaqw öviy'o, imuy tutavot tutuqaynayaqamuy qa pumuy amun'i. ²³Noqw hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtāqa pumuy tsotsvalkiyamuy ep nuhtuma. Nihqe pam tsa'lawhqe, ²⁴Pañqawu: Um itamumi qa hintsakni. Ya um itamuy hinhtotiniqat nāwakna, um Nazareth añqw Jesus? Ya um itamuy hovalaniqe öviy anqaqö'? Pay um hákiyniqw nu un tuwi'ta. Um hapi God añqw pas Qahováriwtaqa. ²⁵Noqw Jesus hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, añqw yámakuu. ²⁶Noqw tuyoy'eway hikwsi tāqat homimikinat, a'nö töqtit, añqw yama. ²⁷Noqw sinom sohsoyam kätayuñqe, nātuvinlalwaqe pañqaqwa: Hin pa i' hintani? sen pay puhututuqayhpi? Pas pi pam öqalat pasiwkañw, öviy hikis pi pas tuyoy'e'wakw hihikwsimuy mēwaqw, puma put aw tuqayvastotañwu. ²⁸Noqw pas pay pahsat Jesus pep hintsakq, Galilee-tutskwat añ ahsupoq pay pan yuaatiwa.

Jesus Heals Many People

(Mt 8.14-17; Lk 4.38-41)

²⁹Noqw panis puma tsotsvalkiñaqw nönakt, hakiy Simon-nit, pu Andrew, pumuy kiyamuy aw yuña, ima James pu John pumuy amumumniq'ö. ³⁰Noqw Simon nōmayat yuat mukituyat akw qātsi. Noqw äpiy pay puma put Jesus

āawnaya. ³¹Noqw pam put awnihqe, māyat nuat, qatuptsinaqw, pahsat pay mukituyat put mātavi. Noqw wuhti pumuy amumi unañwtavi. ³²Noqw tāwat pakiqw, sinom Jesus aw sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy tsamvaya, pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuyu. ³³Noqw pep kitsókit ep sinom sohsoyam hötsiwmiq tsovalti. ³⁴Noqw pam kaysiwhqamuy hihihta akw tütuyyaqamuy qalapsinta, piw kaysiwhqamuy nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ayo ipwaqe, pumuy hiñqawwaniqw qa nakwhana, puma put hákiyniqw tuwi'yuñqw öviy'o.

Jesus Preaches in Galilee

(Lk 4.42-44)

³⁵Pu qavoñvaqw, nāt qa hin tālawvaniqw, Jesus qatuptuqe, kiñaqw yama; nihqe haqami súnalkominihqe, pephaqam God aw okiwlawu. ³⁶Noqw Simon pu put suñwamat puma put añkya. ³⁷Noqw puma put tutwaqe, aw pañqaqwa: Sinom sohsoyam un hepnumya. ³⁸Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Tuma yuhke' kitsókinawit nankwusa; noqw nu pañ piw yuaatinumni; pi nu paniqw añq'ö. ³⁹Pu pam Galilee-tutskwat añ ahsupoq sinmuy tsotsvalkiyamuy añ yuaatinumqe, nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwannuma.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mt 8.1-4; Lk 5.12-16)

⁴⁰Noqw hak hihta tokoplelet akw tütuyhqa put aw pituhqe, okiw aw tamötswunuptut pañqawu: Um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ⁴¹Noqw Jesus put ökwatuwhqe, aw māvuyaltiqe, aw toñokt pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. ⁴²Noqw panis pam pañqawhq, pahsat pay tokoplelet put añ sūlawhti; noqw pam powalti. ⁴³Noqw Jesus put pās mēwat, pahsat

pay nahpiy put hōnaqe, ⁴⁴Aw pañqawu: Um tunatyalte', qa hakiy it āawnani; nikañw um ahpiynen, God awwat moñwit aw namtaknani; nen Moses hin tutaptaqat um pan powalti qey ep kuwahtiput távini. Um yan powalti qey tuawi'tani. ⁴⁵Noqw tuwat soq pam pañqaw ahpiynihqe, añqe' put a'nō yuaatinuq, ahsupoq tunvotna. Noqw öviy Jesus kurs hin päpu kitsókimi mátaquva pákiniqe, pay qalavehaqam tutskwava hinnuma; noqw sohsokivaqwan sinom put aw ökiwta.

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

2 Noqw ahpiy hihsakis talq, Jesus piw Capernaum-kitsókit aw paki. Noqw yaw pam kive pakiwtaqat sinom pañqaw. ²Noqw pahsat pay sinom kaysiwhqam pañso tsovalti, pas kaysiwhqe öviy kurs haqe' yesni, pas qa ñas'ew hötsiwhpeq qeni, pas qae. Noqw pam pumuy amumi God lavayiyat yuaata. ³Noqw hakim nälöyöm hakiy tāqat ahpá' qataytaqat tütuyhqat tsöpkañw put aw öki. ⁴Noqw ep huru'pokiwtaq, öviy kurs hin puma put aw ökini. Nihqe pahsat puma put háqamnihqat atsve kiamit yāhayaqe, póroknyat, it hakiy tütuyhqat ahpát añ wáökiwtaqat pañ put aw hawnaya. ⁵Noqw Jesus pumuy qapēwēnayaqat amumi túwahqe, it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: Itii, pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁶Noqw haqawat tutavot tutuqaynayaqam pep yēse; nihqe pan unañwpeq wūwaya: ⁷Ya hinoqw i' God aqw hiñqawlawu? Ya hak sen hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ⁸Noqw kurs puma unañwpeq pan wūwantotaq, Jesus panis unañwpeq māmatst, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw umuh'unañwpeq pavan wūwantota? ⁹Ya hak hakiy añ qataytaqat tütuyhqat

aw hinwat lavayhtiniqw qa pas pas hinta, Sen Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa, kitaniqö'? sen Wunuptut, uh'ahpay kwusut, nakwsuu, sen kitaniqö'? ¹⁰Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw öqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptani-pu pam it tāqat añ qataytaqat aw pañqawu: ¹¹Oviy nu ūmi pañqawni: Qatuptut, uh'ahpay kwusut, uhkiy aw'i. ¹²Noqw pahsat pay pam wunuptut, ahpay kwusut, pumuy sohsokmuy amutpik nakwsu. Noqw öviy puma sohsoyam kätayunqe, God pas hihtatota, pañqawkañwo: Pas itam qa hisat hihta yanhaqamnihqat aw yórikya.

Jesus Calls Levi

(Mt 9.9-13; Lk 5.27-32)

¹³Pu pam pañqaw piw wuhkovatuphat qalávohaqamii. Noqw sinom sohsoyam put aw tsovalti; noqw pam pumuy tutuqayna. ¹⁴Noqw pam pañmakañw, hakiy Alphaeus tiyat Levi moñwit enem sivat ömalawkañw haqam qatuhqat túwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni. Noqw pam wunuptut, put añki. ¹⁵Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum put kiyat ep ökihqe, pep tunösvoñat aw yesq, kaysiwhqam moñwit enem sivat ömalalwaqam-niqw pu qaanhinwisqam pañso ökihqe, pumuy amumum put aw yesva; pi put añk hinwisqam pas kaysiwhqee. ¹⁶Noqw pam moñwit enem sivat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoytaqw, ima tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw tātayyaqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Ya pam hinoqw moñwit enem sivat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum tūmoyta, piw hihiko? kitota. ¹⁷Noqw

Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tühikat qa haqni'yuñwa; nawus pi tütuyyaqam put haqni'yuñwa. Pi nu añ súanhinwisqamuy qa pumuy wáñwayniqe öviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatyay añqw lasyaniqat aw wáñwayniqe öviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Lk 5.33-39)

¹⁸Noqw ima pi John aw nánatuwnayaqam-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuñwa. Noqw öviy sinom Jesus aw ökihqe aw pañqawu: Meh, John aw nánatuwnayaqam-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam napwalni'yuñwa. Noqw ya hinoqw ūmi nánatuwnayaqam qa pantsatska? ¹⁹Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Ya sen haqam mö'wit sinomat nāt möönañwuy amumum yantaqw, napwalni'yuñwini? Soon pi möönañw pumuy amumum yantaqw puma napwalni'yuñwini. ²⁰Nikañw pay ason hisat aw pituqw, möönañw'am pumuy amuñaqw ahpiyniqw, pep pu' puma nānapwalni. ²¹Qa hak sino puhutsatsakwmötsaput yewaskwit aw pihtaknañwu. Ispi hak panhtiqw, put ep pihtakqa yuwsit añqw tsikq, pu' pas pāpu wukoprokiñwu. ²²Noqw qa hak sino pukawiwkorot sakwiiwmaqat añ puhuovavalat kuyñwu. Ispi hakiy panhtiniqw, puhuovavala pēke', wiwkorot patomnaqw, ovavala wehemhtini. Noqw wiwkoro sakwítotini. Soon pi puhuovavala qa puhuwiwkorot añ küyiltiñwu.

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Lk 6.1-5)

²³Noqw ahpiy pantaqw, puma nasuñwintalöñnit ep söhövos'uyit añ nöñakwisq, put aw nánatuwnayaqam

söhövosit talayat mawtiwisa. ²⁴Noqw Pharisee-sinom Jesus aw pañqawu: Meh, ya puma hinoqw nasuñwintalöñnit ep himu mewniwtaqat hintsatska? ²⁵Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma qa hisat David hinhtiqat añ tuñwáya? Ura pam-niqw, pu suñwámat puma hihta haqni'yuñqe tsönsoq, ²⁶Pam God kiyat aw pákihqe, pölavikit God aw noiwtaqat añqw nōsat, suñwámuy añ huyta, Abiathar God awwat mohpeq moñw'iwtaq'ö. Pam pölaviki moñw'iwyuñqamuy-sa amuñem nöwatiwñwu. ²⁷Pu pam pumuy amumi pañqawu: Nasuñwintalöñni hapi sinmuy amuñem yukiwa, qa sinom nasuñwintalöñnit éñem yukiwa. ²⁸Paniqw hapi öviy nu' Sinot Tiat nasuñwintalöñnit híkis aw tutuyqawi.

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Lk 6.6-11)

3 Pu piw pam tsotsvalkimi paki; noqw hak tāqa lakput may'taqa pep nuhtuma. ²Noqw mātaqpi kurs Jesus nasuñwintalöñnit ep put qalapsinaniqat öviy momñwit put aw tunatyawyuñwa, puma as hihta ep put néveltoynayaniqe öviy'o. ³Noqw pam lakput may'taqa aw pañqawu: Kurs nuhtutpik wunup-tuu, kita. ⁴Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak nasuñwintalöñnit ep lolmat hinhtiniqw pam súanta, sen qalolmat hinhtiniqö? sen ninaniqö? Noqw puma qa hinqaqwa. ⁵Pu pam hin unañwtiqe, pumuy a'nö unañwayamuy ep kwanwáitsivutiqe, amuhpa'yorkit, tāqat aw pañqawu: Uhmaq tsihkwaa. Noqw pam put tsihkwa; noqw māat ayanqwat māyat an pās powalti. ⁶Pahsat pu Pharisee-sinom añqw ahpiyyaqe, āpiy pay Herod añk wisiwtaqamuy amumum hin as put ninayaniqey put ankiwakw yuaatota.

A Crowd by the Lake

⁷Noqw pay Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum sinmuy amuñaqw ahpiynihqe, wuhkovatuphat aqw'a. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put añkya, Galilee-tutskwat añq'ö, pu Judea-tutskwat añq'ö, ⁸Pu Jerusalem-kitsókit añq'ö, pu Idumaea-tutskwat añq'ö, pu päyut Jordan yupqöyñaq'ö, pu ima Tyre-nikañw pu Sidon-kitsókit añqe' yesqam piwu. Puma put kätumaltaqat nanaptaqe, aw öki. ⁹Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawhq, puma put enem tsäkw päkihut maskatota, taq nāp hisat sinom qaan'ewakw hinhte', put aw hürs hómikmani. ¹⁰Pi pam kaysiwhqamuy sinmuy qalatsintaqw, öviy sohsoyam hihta akw tütuyyaqam put aw tónokyaniqey put aw nānaqasya. ¹¹Noqw aansakis tuyoy'e'wayom hihikwsim put aw tātayyaqe atpipo nawhitotakahkañw, kēew pañqawwa: Um hapi God Tíata. ¹²Noqw puma put tunvotnayaniqw, pam pumuy tusoqmewa.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Lk 6.12-16)

¹³Pu pam tsomomiqnihqe, hakimuy namorstat, pumuy wánwayi. Noqw puma put awya. ¹⁴Noqw pam pakwt löq sihkay'taqamuy namorsta, puma put amum hinnumyaniqat öviy'o, pu pam pumuy añqe' lomatuawit yuaatinumyaniqat ayataniqee. ¹⁵Pu puma hihihita akw tütuyyaqamuy qalapsintiwisniqat aw öqalat pam pumuy pasiwna, pu nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ayo ipwanwisniqat aw'i. ¹⁶Pam imuy tavi: Simon, pam piw Peter yan put tuñwa. ¹⁷Pu Zebedeet tiyat James-nit, pu tupkoyat John, pumuy piwu. Pam piw Boanerges

yan pumuy tuñwa; pam Yoy'umukit antaqamu, i'nihqe pam'i. ¹⁸Pu Andrewt, pu Philip, pu Bartholomewt, pu Matthewt, pu Thomas, pu Alphaeus tiyat James, pu Thaddaeus, pu Simon sinomuy amuñem qa nātusi'taqata, ¹⁹Pu momñwituy amumi put mätapniqat hakiy Judas Iscariot piwu. Noqw puma haqam kive öki.

Jesus and Beelzebul

(Mt 12.22-32; Lk 11.14-23; 12.10)

²⁰Noqw pay piw sinom qaan'ewakw hintaqam amumi tsovaltiqw, öviy soon kurs puma ñas'ew nōñösani. ²¹Noqw Jesus sinomat put nanaptaqe, put nuayaniqe awya pañqawkahkañwo: Pam okiw qanavóti'numa. ²²Noqw hakim tutavot tutuqaynayaqam Jerusalem añqw ökihqe pañqawwa: Pam Beelzebub akw tuyqawiwta. Pam nukpanhihikwsimuy moñwiyamuy aw yankañw nuhtuñaqw nukpanhihikwsimuy ipwanta. ²³Noqw pam sinmuy wánwayhqe, tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy amumi pañqawu: Ya sen Satan Satan ayo hóroknani? ²⁴Haqam moñwtunatya nehpewhte', pas soon wúnuni. ²⁵Pu kurs haqam kivit nehpewhtote' soon hoñni. ²⁶Noqw kurs Satan nāp nāmi mamke', pu nātsike', soon pam wúnuni; panis pi pam sohtini. ²⁷Soon hak hakiy a'nō hoñvit kiyat aw pake', hihta himuyat put añqw nawhkini, hal pas mohti put some'-saa, nen pahsat pu pam put kiyat kīqötani. ²⁸Nu umumi pas antsa pañqawni: Hak hihta ep qaanhtiniqw, sen nuhtumiq hiñqawniqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yukiwmantani. ²⁹Nikañw hak haqam Qahováriwtaqat Hikwsit aqw hiñqawniqw, pam pantaqa pas soon hisat put ahpiy ayo yukiwni. Panhtiqa pas sūs tüviwniqey aqw nāvitsinani. ³⁰Ura puma pañqawwa: Pam tuyoy'ewakw hikwsit akw

tuyqawiwta, kitotaqw, öviy pam yan lavayhti.

Jesus' Mother and Brothers

(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹Noqw pahsat pu put tupkomat, yuy amum, put aw ökihqe, ihpaq hoñkahkañw, put aw hakiy ayatotaqe, put wañwayya. ³²Noqw sinom kaysiwñqam put aqlap yesqam put aw pañqawqa: Meh, uhtupkom, unuy amum, ihpaq un wañwayya. ³³Noqw pam lavayhtiçe, amumi pañqawu: Ya hak inuu? Pu ya hakim itupkomya? ³⁴Pu pam put aqle' yesqamuy amuhpa' yorikt, pañqawu: Kurs inuy, pu itupkomuy amumi yórikyaa. ³⁵Pi hak haqam God tunatyayat an hinmaqa hapi itupko, isiwa, pu inuu.

The Parable of the Sower

(Mt 13.1-9; Lk 8.4-8)

4 Pu piw pam wuhkovatuphat qalaveq sinmuy tutuqaynativa; noqw sinom qaan'ewakw hintaqam pep put aw tsovalti; noqw öviy pam pākihut pāhut ep pāyawnumqat aqw pākihçe epeq qatuptu; noqw sinom sohsoyam wuhkovatuphat qalava tutskwava yēse. ²Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw pumuy hihhihta tutuqayna; nihçe pumuy amumi pañqawu: ³Kurs huvam tuqayvastotaa. Hak tāqa tsalakin'uylawniçe pasmii. ⁴Noqw pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava lōhö. Noqw sūmawuy an masay'yuñqam ökihçe an put soswa. ⁵Pu pēhu pikaqlöva qa pas pisay'taqat an lōhö. Noqw an qa pōñalaniqw, öviy pay āpiy kükuyva. ⁶Nikañw tāwat övetiqw, pay üyi kólaki; nihçe pam qa pas pas nay'taqe, öviy tsahkwi. ⁷Pu pēhu kutqōlpa lōhö; noqw kutqōlö wuñçe, put laknaqw, pam qa hihta himuy'va. ⁸Pu pēhu lolmat tutskwat an lōhöqçe kuyvaya; pu wuñçe, hihta himuy'va, pēhu sunat pakwt sihkay'tasikip aw hóyokput

aniwnaya, pu pēhu payhp sunát-sikipo, pu pēhu tsivót-sikip sunát-sikipo. ⁹Pu pam pumuy amumi pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa.

The Purpose of the Parables

(Mt 13.10-17; Lk 8.9-10)

¹⁰Noqw puma nánaltyaqw, ima put aqlaqyaqam pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum it lavayit hihta tuawi'taqat put tūviñtota. ¹¹Noqw pam pumuy amumi pañqawu: God moñwtunatyayat ahpuy navoti tupkiwta pew pahsavoo. Nikañw pu' hapi pam umumiwat susmataq'a; nikañw imuywatuy qatuptsiwni'yuñqamuy amumi qa mahtaq'a. Nikañw pam tūwutsit-sa akw yuaatiwa. ¹²Puma as aw taykahkañw, tutwat, qa māmatsyaniqat öviy'o, pu aw tūqaykahkañw nanaptat, qa māmatsyaniqata; taq nāp hisat sen puma ahoy nánamtōkaqw, pumuy qaanhtipum pumuy amuhpiy ayo yukiwni.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Lk 8.11-15)

¹³Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma it tūwutsit hihta tuawi'taqat qa mātsi'yuñwa? Noqw ya hin tis uma sohsok tūwutsit mātsi'yuñwini? ¹⁴Uylawhqa hapi God lavayiyat uylawu. ¹⁵Noqw lavayi pōhpava lōhöqça imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Satan pite', pumuy unañwpeq lavayit üyiwñqat pañq ipwañwu. ¹⁶Pu pay piw pan pikaqlöva lōhöqça hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw āpiy pay put kwusuyañwu. ¹⁷Noqw lavayi pumuy unañwayamuy ep qa hürs ñapkiwtaqw, öviy puma pay hihsavo as an küyuñwu. Noqw pay lavayit ep kánavotpit, sen okiwsahsañwaqat aw pituqw, pahsat pay puma

unañwmokyañwu. ¹⁸Noqw pu kutqölpä löhökqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit as nanaptat, ¹⁹Yep qatsit-sa aw tunatyaltote', pu kähakiwuy akw ünataste', pu hihihita tunlay'kahkañw, soq lavayit aw qa tunatyaltotiñwu. Noqw öviy lavayi pumuy unañwpeq qa hihta himuy'vañwu. ²⁰Noqw pu lomatutskwat añ üyiwqhqa hapi imuy amunta. Hakim lavayit nanapte', kwusuye', hihta himuy'vayañwu; pētu sunat pakwt sihkay'tasikip hōyokput himuy'vayañwu, pu pētu payhp sunát-sikipo, pu pētu tsivót-sikip sunát-sikipo.

A Lamp under a Bowl

(Lk 8.16-18)

²¹Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya sen hak wihqöhit úwiknat, sivut sen puvuwhpit atpipoq távini, as pam tsotsókpit ep put tsoki'tanikañwo? ²²Pi sohsoy himu tupkiwtaqa pay mātaqtiniqe öviy pantañwu, piw sohsoy himu nanauyve hiniwhitiqa añqe' nanaptiwniqe öviy'o. ²³Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ²⁴Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma hihta aw tūqayyuñqey ep tunatyaltotimantani. Pi uma hihsa'haqam hakiy eñem tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwmantani; pu uma añ nanaptaqamuy amumi piw nāt wūhaq noiwni. ²⁵Pi himuy'taqat aw piw pēhu noiwni; pu nastanihqa hikispi as hihta himuy'taqey kwayhni.

The Parable of the Growing Seed

²⁶Pu pam pañqawu: God moñwtunatyat hakiy tāqat pasva poshumit uy-hqat anta. ²⁷Pam uyht, mihikq puwñwu; pu qavonvaqw qatuptuñwu. Nikañw poshumi nahkuyvakañw, pu wuñqw, hin pam panhtiqtat pam qa navoti'tañwu. ²⁸Pi tutskwa nāp hihta aniwnañwu; mohti nahpi'vañwu, pu sihkuyvañwu, pu

timuy tukwsinañwu. ²⁹Pu himu aniwh-tiqw, pahsat pu üyi'taqa put tsahqañwu, pi höhöqyaniqtat aw pituñwuniq'ö.

The Parable of the Mustard Seed

(Mt 13.31-32, 34; Lk 13.18-19)

³⁰Pu pam pañqawu: Ya sen itam God moñwtunatyat hihta antaqat pañqawani? Ya sen itam hihta enañ put namimahtaknayani? ³¹Pam mustard-uyit pōsiyat anta. Pam tutskwave üyiwqhqe as tūwaqatsit ep pōvoshumit amuñaqw sushihsayhoya. ³²Nikañw pam üyiwe', wuñwe', sohsok hihta tusaqtsotskit amuhpenihqe yahsayoqtiñwu; nen wukonantaqay'vañwu. Noqw öviy sūmawuy añ masay'yuñqam put atpik kihsit añ yesvañwu. ³³Yanhaqam pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw nuhtumi hihihita yuaatañwu, pay puma hin put kwusi'wisqat pan'i. ³⁴Pam tūtuwutsit-sa akw pumuy amumi yuaata. Nihqe pay ason pumuy nánaltyaqw pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi put sohsok namtōmnañwu.

Jesus Calms a Storm

(Mt 8.23-27; Lk 8.22-25)

³⁵Noqw pay ép tapkiqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma wuhkovatuphat yupqōmiya. ³⁶Noqw puma sinmuy suhpantaqamuy añqe' hōnayay, puma pākihut aqw yuñwa, Jesus haqam qátuhqat aqw'a. Noqw puma pañqw ahpiyya. Noqw pētu pākihi piw pumuy amumumya. ³⁷Noqw wukohukvaqw, pāhu walalataqe, pākihut aqw a'nō yēvantaqe, nuñwu pay aqw kūyi ohpo. ³⁸Noqw Jesus pākihut yūpaqwat epeq qötöpay'kañw pūwi. Noqw puma put tātaynayaqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, ya itamuy so'niqw um pas qa hin unañwtini? ³⁹Noqw pam tātayht, hūkañwuy mēwaqe,

pāhut aw pañqawu: Uyiwalte', sun yūkuu, kita. Noqw hūkañw qe'tiqw, qaan'ewakw sutmakma. ⁴⁰Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw tsawiniwyuñwa? Ya hintaqw öviy uma qa tuptsiwni'yuñwa. ⁴¹Noqw puma pas kätayuñqe nānami pañqawa: Ya sen i' hak himuniqw, öviy hikispi pas hūkañw, pu pāhu put aw tuqayvasta?

Jesus Heals a Man with Evil Spirits

(Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

5 Pu puma wuhkovatuphat yupqöymi Gádara-sinmuy tutskwayamuy ep öki. ²Noqw Jesus pākihut añqw yamakq, pahsat pay hak tāqa tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtāqa o'wat ep tuamtuhsöt añqwnikañw put ahsawva. ³Pam tūamit ep okiw ki'ta. Noqw soon kurs hak put sómi'tani, pas sóoni, nāmahin pi hikis pas sivanamiqlölöt akw'a. ⁴Hikis as pam qa sūs hokasosomhpit, pu sivanamiqlölöt akw sómiltiñwu. Nikañw pay pam sivanamiqlölöt nāhoy tutkitañwu; pu hokasosomhpit piñañwu. Pu soon kurs hak put áñwuy'tani. ⁵Noqw pam tōkilnawit, pu tāwanawit tsotsmova, pu tütuamit añ hinnumñwu, a'nö hiñqawkañwo, pu o'wat akw nātutkitinumñwu. ⁶Noqw pam Jesus yāvoq túwahqe, aqw wárikqe, pas put aw naokiwlawhqe, ⁷A'nö tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwaknaka, um Jesus God Sus'oveqnihqat Tíata? Nu God atpip ūmi pañqawni: Um okiw nuy qa okiwsanni. ⁸(Jesus pay put aw pañqawu: Tuyoy'eway hikwsi, tāqat añqw yámakuu, kita. Noqw öviy tāqa pan lavayhti.) ⁹Noqw Jesus put tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hin mātsiwa? Noqw pam put hu'waqe aw pañqawu: Nu Qaan'ewakw hintaqamu yan mātsiwa. Itam qaan'ewakw

hintaqw öviy'o. ¹⁰Noqw pam pep tutskwat añqw pumuy qa lālayniqat öviy tāqat put aw pas qaatsat nāwakna. ¹¹Noqw pep tsotsmot áhayhke pitsötim wuhkotonawtaqam nōnova. ¹²Noqw sohsoyam nukpanhihikwsim put aw qa nātusitotaqe pañqawa: Itamuy pitsötimuy amumi hōnaqw, itam amumi yuñni. ¹³Noqw pahsat pay Jesus pumuy hu'wa. Noqw tuyoy'e'way hihikwsim tāqat añqw nōñakqe, pitsötimuy amumi yuñqw, puma tōnawtaqam wuhpatpelat añ wuhkovatuphamiq a'nö yuhtukqe, pāmiq paöysoa, (lōp sōmorit pahsa'haqamo.) ¹⁴Noqw pumuy nopni'yuñqam watqaqe, kive put tūawvaya, pu añqe' tutskwavaa. Noqw sinom hin hiniwhitiqat aw kuyvawisqe, ¹⁵Jesus aw öki; nihqe it tāqat as nukpanhikwsit akw tuyqawiwtāqat, hal qaan'ewkw hintaqamuy hihikwsimuy akw tuyqawiwtañwuqat puma tutwa. Pam yuwsikañw, suyan unañway'kañw pep qatu. Noqw puma put aw yórikyaqe, pas tsātsawna. ¹⁶Noqw hakim it nukpanhikwsit akw tuyqawiwtañwuqat hin hintsaniwhqat aw yórikyaqam aw kuyvawisqamuy put āawna, pu pitsötimuy hinhtotiqata. ¹⁷Noqw pay as pam pumuy tutskwayamuy añqw ahpiyniqat puma Jesus aw ö'qalya. ¹⁸Noqw pam pākihut aqw pakitoqw, i' tāqa nukpanhikwsit akw tuyqawiwtañwuqa as put ámunniqey aw ö'qala. ¹⁹Noqw pay Jesus put qa nakwhanaqe aw pañqawu: Um uhsinomuy amuminen, Tutuyqawhqa un ökwatuwhqe, unem hihta qaöwihinhtiqat pumuy āawnani. ²⁰Noqw pam ahpiynihqe, añqe' put yuaatinuma, Decapolis añ ahsupoq'a. (Pam pakwt kitsóki i'nihqe pam'i.) Noqw nanaptaqam sohsoyam kätayuñwa.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak

(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹Noqw Jesus pākihut akw ayoqwat piw yamakq, sinom qaan'ewakw hintaqam put aw tsovalti; noqw pam wuhkovatuphat qalaveq wunu. ²²Noqw meh, hak tāqa tsotsvalkive moñwiwtaqa Jairus yan mātsiwhqa pitu; nihqe pam Jesus tūwahqe, kukmiq nātuvage, ²³Okiw aw naokiwhtaqe, pañqawu: Okiw imanawhya mómoki. Noqw um as okiw inumumnen, uhmey akw put aw toñokq, pam qalapte', qátuni. ²⁴Noqw Jesus put ámuma. Noqw sinom kaysiwhqam put añkyaqe, aw hūrs homimitiwiisa. ²⁵Noqw hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ uñwáy'taqa pep nuhtuma. ²⁶Okiw pam kaysiwhqamuy tūtuhiktuy amutsviy as hihihita añ kānavotkañw, sohsok hihta himuy amuhpa' sohsoko; nit qa ñas'ew hihin qalaptut, tuwat soq pas qalomáhinhti. ²⁷Nihqe pam Jesus hintsakqat navotqe, nuhtukwayñañaqw sinsonñaq put aw pítuhqe, yuwsiyat aw toño, ²⁸Pañqawhqe öviy'o: Ñas'ew pi nu as put yuwsiyat aw tónoke' pay soon qa qalaptuni. ²⁹Noqw pahsat pay put añqw uñwa súlawhti; noqw pam tūyay qalaptuqey nahpe sunvota. ³⁰Noqw kurs öqala nāñaqw yámakqat Jesus sunvotqe, sinmuy amumi namtökt, pañqawu: Ya hak iyuwsiy aw toño? ³¹Noqw put aw nánatuwnayaqam aw pañqawu: Meh, sinom ūmi homimitota. Noqw hinoqw pas piw hak ūmi tónokqat um kita? ³²Noqw pam hakiy panhtiqat aw yórikniqe, öviy añqe' yori. ³³Noqw wuhit napqölpe hinhtiqat navotqe, okiw tsawinneveq tururutikañw, put aw pítuhqe, atpipo nātuvat, sohsok suan put āawna. ³⁴Noqw pam put aw pañqawu: Itii, pay

uhqapēvewni uñ qalaptisina. Pay um hahlaykañw qa hin'unañway'kañw, nīmani. Pay um uhtuyay añqw pās qalaptsiwtani: ³⁵Noqw nāt pam yuaataqw, hakim moñwit kiyat añqw ókihqe, put aw pañqawu: Pay okiw uhti möki. Noqw pas um piw nāt Tutuqaynaqat aw nunuiña? ³⁶Noqw puma pañqawu, Jesus panis navotqe, moñwit aw pañqawu: Um qa hin unañwtini; pay um pánis-sa tuptsiwni'tani. ³⁷Noqw pay qa hak put ámunniqat Jesus nakwhana, hal pay Peter-niqw pu James-niqw, pu tupkoat John, pūma-saa. ³⁸Pu pam moñwit kiyat aw pítuhqe, sinmuy mowawatotaqamuy amumi tātayi. Puma hinqawkahkañw, tsaykita. ³⁹Noqw pam aw pákihqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw yanhaqam mowawatota, piw tsaykita? Pay manawhya qa möki; pi pūwi. ⁴⁰Noqw puma put aw tutsiwtisuyhti. Noqw pam pumuy sohsokmuy pañqw lālayht, manawhyat náyat-nikañw pu yuyat-nikañw pu put ámumyaqamuy tsamkañw, manawhyat haqam qatsqat aw paki. ⁴¹Noqw pam put māyat nuat aw pañqawu: Talitha cumi. Manawhya, qatuptuu, nu ūmi pañqawu, i'nihqe pam'i. ⁴²Noqw pahsat pay manawhya qatuptuqe nakwsu. (Pam pakwt lōq sihkay'tasikip yahsañwni'ta.) Noqw pas puma pavan kātayuñwa. ⁴³Noqw pam pumuy pās mēwaqe qa hak put navotniqat amumi pañqawu; pu puma manawhyat hihta nopnayaniqat amumi tutapta.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mt 13.53-58; Lk 4.16-30)

6 Pu pam pañqw ahpiynihqe, nāp tutskway aw pitu; noqw put aw nánatuwnayaqam put ámumya. ²Pu nasuñwintalöñnit aw pituqw, pam tsotsvalkive sinmuy tutuqaynativa.

Noqw kaysiwhqam put aw tūqayyuñqe, put aw kātayyuñqe pañqaw: Ya sen i' haqam iit hihta tuwi'va? Pu ya sen i' súanwuwni put aw noiwtaqa hímuu? Is uti pam may akw qaan'ewakw kátumalta! ³Puyaw qa i' wunavutsit tumaltuwi'taqa, it Maryt tíata, imuy James, nit Joses, nit pu Judat, nit pu Simon, pumuy pāvaamu? Puyaw siwamat qa yep itamumya? Kitotaqe, put aw qaán unañwtoti. ⁴Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay God lavay'ayaat soon qa káptsitiwñwu, hal pay nāp tutskway ep-saa, pu sinomuy amuhpaa, pu nāp kiy ep'e. ⁵Noqw pay pam kurs hin pep a'nö hihta tumaltaniqe, öviy pay panis pam híkikwmuy tütuyyaqamuy amumi may akw tónokqe qaláptsina. ⁶Nihqe pam pumuy qatuptsiwñiyamuy ep amumi kátayta. Pu pam pañ kitsókinawit sinmuy tutuqaynatinuma.

Jesus Sends out the Twelve Disciples

(Mt 10.5-15; Lk 9.1-6)

⁷Pu pam pakwt löq síhkay'taqamuy wáñwayhqe, pahsat pumuy lölöqmuy añqe' ayativa; nihqe tuyoy'e'wakw híhikwsimuy amumi pumuy öqalat huyta. ⁸Nihqe pay pumuy qa hihta hinwisniqat amumi pañqawu. Pay panis natöñpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sivamoki'wisni. ⁹Pu puma tótsi'wisni; pu qa löq napnay'wisni. ¹⁰Pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuñaqw löyöm haqam kimi pake', hisat pep kitsókit añqw ahpiyniqey pahsavo qátumantani. ¹¹Pu ason kurs haqawat umuy qa pās taviyat, umumi qa tūqayyuñqw, uma pañqw ahpiynen, umuhkukqölnaqw qöat ayo tsatswimantani, pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. Nu umumi pas antsa pañqawni: Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, pep kitsókit ep sinmuy amuñem pas is óhini. Puma Sodom-nikañw pu

Gomorrhat ep sinmuy amuhpenihqe pas pavan amuñem nuhtsel'ewayhtini. ¹²Noqw puma pañqw ahpiyyaqe, sinmuy tunatyay añqw lasyaniqat amumi yuaatinumya. ¹³Pu puma sinmuy amuñaqw kaysiwhqamuy nukpanhíhikwsimuy ipwanwisa, pu kaysiwhqamuy tütuyyaqamuy wíhkuyit akw lelwiyat, qaláptsintiwisa.

The Death of John the Baptist

(Mt 14.1-12; Lk 9.7-9)

¹⁴Noqw Jesus natüwaniat ahsupöq nanaptiwhq, pep tutskwat ep Moñwi, Herod yan mätsiwhqa, put navotqe pañqawu: I' hapi küyit akw tütuvoylalawhqa John. Pam mokiwyu añqw ahoy tātayhqe, öviy pas pavan öqaltumalat hintsaki. ¹⁵Noqw sinom pētu pañqawu: Pam Elias, piw pētu pañqawu: Pam God lavay'ayaata, imuy lavay'aymuyatuy hisatñahaqaw yesqamuy amuni. ¹⁶Noqw Herod put navotqe pañqawu: Ura nu John qötötkuqw, i' pam'i; kurs pam mokiwyu añqw ahoy tātayi. ¹⁷⁻¹⁹I' Herod pi ura tupkoy Philip nōmayat hakiy Herodias amum qatuptuqw, John put aw pañqawu: Um uhtupkoy nōmanawhkiqw pam pas qa suanta. Noqw öviy Herodias pas John ñöy'ita. Noqw Herod put unañwve hinhtiniqe, John aw hakimuy hōnaqw, puma put núayaqe, sivikimi panaya. Noqw Herodias as John ninaniqey ankañw, Herod atsviy kurs hin panhtini. ²⁰Pi Herod John aw tunatyawmaq'ö. Pi John súanhinmakañw pās unañway qatu. Noqw Herod put aw navoti'taqe, put káptsi'ta; nihqe put aw tūqaytaqe, nāmi soon unañwti. Nikañw pam hahlaykañw put aw tūqaytañwu. ²¹Noqw hisat nukwáñw'ew Herod tihtiwhpuyat aw pituqw, pam nuhtumi moñw'iwyuñqamuy nöwiwhqat aw tüt-sama, imuy pavan solāwamomñwituyu,

pu Galilee-tutskwat ep pavansinmuy piwu. ²²Noqw Herodias tiat māna ep pākihqe, wunimaqw, Herod put aw nahyoñwa, pu put amum yesqamu. Noqw Moñwi mānat aw pañqawu: Um hihta nāwakne', put òviy inumi tūviñtaqw, nu uñ put máqani, kita. ²³Nihqe pas pam put aw qaõwílvayhtiqe pañqawu: Pay um pas nāp hihta òviy inumi tūviñtaqw, soon nu uñ qa máqani, hiki pas imoñwtunatyay nāsamiq yantaqata. ²⁴Noqw pam pañqw ahpiyñihqe, yuy aw pañqawu: Ya nu hihta òviy tūviñtani? Noqw pam aw pañqawu: Pay aw kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qõtöyat awu. ²⁵Noqw pahsat pay pam kaktaykañw, Moñwit aw pākihqe, aw pañqawu: Um kūyit akw tūtuvoylalawhqat John qõtöyat inpit ep íniwtaqat pay pu' nuy máqaniqat nu nāwakna. ²⁶Noqw pas as Moñwi qahahlayhtikañw pay nuñwu pi pas aw qaõwílvayhtiqe, pu imuy pep put amum yesqamuy tuway'taqe, òviy kurs hin nawus qa hu'wanani. ²⁷Nihqe pahsat pay hakiy nīnañwuqa put qõtöyat kwistoniqat Moñwi aw pañqawu. Noqw pam ahpiyñihqe, sivikive put qõtöyat ayo túkuhqe, ²⁸Inpit ep íniwtaqat kwusivaqe mānat aw put tavi. Noqw māna yuy put maqa. ²⁹Noqw John aw nānatuwnayaqam put nanaptaqe, ep ókihqe, tokoyat haqami taviwisa.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰Noqw ima ayaiwyuñqam Jesus aw natsvalayaqe, hihta hinhtotiqey, pu hihta tūtutuqaynayaqey sohsok put āawnaya. ³¹Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Túmai, nuhtuñaqw haqami qayēsivhpumiya. Nen itam hihsavo pep nāsunwnayani. Pas pi sinom kaysiwhqam ókiwkahkañw, ahpiy sasqayaqw, òviy soon kurs hisat

qenitiqw puma ñas'ew nōñösani. ³²Pu òviy puma pay nanalt pākihut akw haqami qayēsivhpumiya. ³³Noqw pumuy ahpiyyaqw, sinom kaysiwhqam amumi tāyuñqe, Jesus tuwi'yuñqe, sohsokivaqw kitsókit añqw pañso nāp yuhtukqe, amuhpeqtotaqe, aw tsovalt. ³⁴Noqw Jesus pākihut añqw yámakqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy túwahqe, pumuy ókwatuwa, soñawnen pi puma kanelmuy amumi qa hak tunatyawtaqat panyuñqw òviy'o. Nihqe pahsat pu pam pumuy hihhihta tutuqaynativa. ³⁵Noqw pay nuñwu tapkiwmaq, put aw nānatuwnayaqam put awyaqe aw pañqaqwa: Pas hapi yep qayēsiva; noqw hapi pay pas hísatniqti. ³⁶Um as sinmuy hōnaqw, puma añqe' tutskwava nankwusani, pu kitsókinawita; nen nennem hihta tunöstuiyani; taq puma qa hihta nitkay'yuñwa. ³⁷Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Huvam nopnaya. Noqw puma put aw pañqaqwa: Ya itam haqami huhyawise', lõp sunat sívat akw pólavikit tuiye', pumuy nopnayani? ³⁸Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihsa'haqam pólaviki'yuñwa? Kurs aw pohtayaa. Noqw puma nanaptaqe pañqaqwa: Tsvot pólavikita, pu lõqmuy pākiwhtuy. ³⁹Noqw puma sinmuy sakwátusaqat añ tōnawyuñqamuy yesvanayaniqat pam amumi pañqawu. ⁴⁰Noqw sinom nānan'ik tōnawkahkañw yesva, hahqe' tsvót-sikip susnatya, pu hahqe' lõp sunat pakwt sihkay'yuñqamu. ⁴¹Noqw pam tsvot pólavikit pākiwhtuy enañ ömahtat, ömiq taykañw, put ep hahlayhtit, pólavikit yónoyhtat, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya. Noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. Pu pam lõqmuy pākiwhtuy sohsokmuy añ huyta. ⁴²Noqw sinom sohsoyam nōñösaqe ööya. ⁴³Noqw puma pólavikit akwsiñput tsovalayaqe, pakwt lõq

sihkay'taqat hoaput aqw opomnaya, pu pākiwhtuy akwsiñput pīwu. ⁴⁴Noqw tahtaqt pōlavikit añqw nōnōsaqam tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqamo.

Jesus Walks on the Water

(Mt 14.22-33; Lk 6.15-21)

⁴⁵Noqw nāt pam sinmuy añqe' hōnantaqw, put aw nānatuwnayaqam pay añwu pākihut aqw yuñe', put ahsavo ayoqwat Bethsaidat aqwyaniqat pam pahsat pay pumuy tusoqhona. ⁴⁶Pu öviy pam sinmuy añqe' hōnaqe, nāwaknaniqe tsomomiq'a. ⁴⁷Noqw masiphiqw, pākihu wuhkovatuphat nāsavaqe hinma; noqw pam tutskwava nālaa. ⁴⁸Noqw pumuy amuhpewi hūhukq, öviy puma añqe' kwetstiwisqe pas qa nātusi'wisa. Noqw Jesus pumuy pantsakwisq amumi tātayhqe, tālawiwmawq pāvaqe waymakañw, pumuy amumi pituto; nihqe as pay soon pumuy amuhpeq qa yūmosani. ⁴⁹Noqw puma put pāvaqe waymaqw tutwaqe, pay himu tulañwnihqat wūwayaqe, a'nō hiñqawwa, ⁵⁰Ispi puma sohsoyam put tutwaqe tsātsawnaqee. Noqw pahsat pay pam pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñwni. Pay nūu. Uma qa tsawiniwyuñwni. ⁵¹Pu pam pumuy amumiq pākihut aqw wūvi; noqw hūkañw qe'ti. Noqw puma hihin wūwankahkañw kātayyuñwa, ⁵²Puma a'nō unañway'kahkañw pōlavikit ep kātumaltiwihqat qa mātsi'yuñqe öviy'o.

Jesus Heals the Sick in Gennesaret

(Mt 14.34-36)

⁵³Noqw puma ayoqwat nōñakqe, haqami tutskwat Gennesaret aw ókihqe, pāhut qalavoq hoyoyotota. ⁵⁴Noqw puma pākihut añqw nōñakq, pahsat pay sinom Jesus māmatsya. ⁵⁵Nihqe tutskwat añ ahsupoq yuhtukqe, hakim tütuyyaqamuy ahpāt añ qatsyaqamuy put háqamnihqat

nanaptaqe, pañso pumuy tsamvanta. ⁵⁶Noqw pam haqami kitsókimi pituqw, sen pas wuhkokitsokit, sen tutskwawe kitsókit aw pituqw, sinom ööputuy kisonve o'yaqw, pay ñas'ew yuwsiyat qalawñwayat aw tónokyaniqey put aw ö'qalya. Noqw hakim hihsa'nihqam aw tónokyaqam qalaptuya.

The Teaching of the Ancestors

(Mt 15.1-9)

7 Pahsat pu ima Pharisee-sinom hakimuy tutavot tutuqaynayaqamuy Jerusalem añqw ókihqamuy amumum Jesus aw tsovalti. ²Noqw Jesus aw nānatuwnayaqam qa māvaqtotat, nōsiwhqat nōnovaqw, haqawat amumi tāyuñqe, pay umumi qaantaqat tutwa. ³Ima pi Pharisee-sinom-niqw pu sohsoyam Jew-sinom wūwukwmuy lavaiyamuy añ hinwisqe, öviy qa māvaqtote', qa nōnōsañwu. ⁴Pu puma huhyankiñaqw öke', qa māvaqtote', qa nōnōsañwu. Pu ahpiy hihihita añ hinwisniqat tutaptiwihqat puma aw tunatyawwisa. Puma yan hintsak-wisa: Puma kukyapit, pu sisivut pās kuksiyañwu, pu sikasivat añqw tsatsqaptat yukiwyuñqata, pu nōnōspita. ⁵Noqw öviy Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus tūviñtotaqe aw pañqawwa: Ya ūmi nānatuwnayaqam hinoqw wūwukwmuy tutavoyamuy qa an hinwisqe, soq qa māvaqtotat, nōnovañwu? ⁶Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ura Esaias añwu pay umuy nawip'ew hinyuñqamuy pas sūañqawhqe yan pēna: Ima sinom moay akw nuy kaptsilalwa, noqw pi unañwaam inuñaqw yāvahaq'a. ⁷Piw haktonsa inumi okiwlalwakahkañw, sinmuy tutavoyamuy pas antsa tutuqayhpinihqat pan put tütutuqaynaya, yan'i. ⁸Uma pi God tutavoyat ayo yuki'kahkañw sinmuy wukwnavotiyamuy pas

pas'i'yuñqe ñuy'yuñwa, sīsivut pu kukyapit pās kuksiyakahkañwo. Pu ahpiy pāvan'e'wakw hihihita uma hinwisa. ⁹Pu pahsat pam pumuy amumi pañqawu: Pas pi ōviy uma tutuhisnikañw umuhwukwnavotiy añ hinwisniqey ōviy God tutavoyat qa hímuya. ¹⁰Oviy pi Moses ura pañqawu: Um unay pu unuy pumuy kaptsi'tani. Pu hak nay, sen yuy aqw qalomáhinqawhqa pay as mokmantani, ura kita. ¹¹Noqw úmawat pi pañqawu: Pu kurs sen hak haqam nay, sen yuy aw pañqawni: Pay as ka um ihmuy akw moñwvastiniqw, piw pam Corban (pam God aw noiwa, i'niñqe pam'i) kite', pay qa hintamantani. ¹²Nihqe yan uma hakiy nay, sen yuy enem hihta hinhtiniqw aw uhtayañwu. ¹³Yan uma umuhwukwnavotiy nuhtumi mātapyaqe God lavaiyat ayo yuki'yuñwa, pu ahpiy yāyantaqat uma hinwisa.

The Things that Make a Person Unclean

(Mt 15.10-20)

¹⁴Pu pam sohsokmuy sinmuy wañwayhqe, amumi pañqawu: Uma sohsoyam inumi tūqayyuñwe', māmatsyani. ¹⁵Himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtani. Pi sinot unañwayat añqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ¹⁶Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa. ¹⁷Noqw pam sinmuy amuñaqw kīmi pakiqw, put aw nánatuwnayaqam it lavayit hihta tuawi'taqat put tūvintota. ¹⁸Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Puyaw uma piw pas qa mātsi'yuñwa? Puyaw himu sinot qa ahsonvenikañw put ahsonmi pake', soon put tuyoy'ewakwtaniqw uma put qa mātsi'yuñwa? ¹⁹Ispi pam put unañwayat qa aqw pakit, ponoyat aqw pake' kwayñavehaqam

maspiwñwu. Yan pam lavayhtiye, sohsok nōsiwhqat kwañw'ewaynihqat pañqawu. ²⁰Pu pam pañqawu: Pi himu sinot unañnaqw nōñakqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu. ²¹Pi ñi himu sinmuy unañwayamuy añqw nōñanta: Qalomátunatya, nōmaqtsit sokoportunatya, tokot sokoportunatya, tuqwyantunatya, ²²Uyiñwuntunatya, tuñlay'tunatya, nukpantunatya, unatwi, qaunáñwtalqatsi, unañwtuya, nuhtumiq qalomálvayi, kwivi'nañwa, honaq'unañwa. ²³Ii hapi qalomáhimu sinot unañnaqw nōñantaqa hapi put tuyoy'ewakwtañwu.

A Woman's Faith

(Mt 15.21-28)

²⁴Pu pam piw pañqw ahpiynihqe, Tyre-kitsókit, pu Sidon-kitsókit pumuy aqlavoo, nihqe kīmi pákiñqe qa hak navotniqat nāwakna; nikañw soon kurs qa navotniwtani. ²⁵Pi hakiy wuhtit tiat manawhya tuyoy'ewakw hikwsit akw tuyqawiwtaqw, yuat Jesus hintsakqat navotqe, ep pítuhqe, kukmiq nātuya. ²⁶I' hak wuhti pep tutskwat ep sínonikañw, Greek-sinmuy lavaiyamuy yuaata; nihqe as pam put tiyat añqw nukpanhikwsit hóroknaniqat okiñw aw nāwakna. ²⁷Noqw Jesus put aw pañqawu: Ason tsātsayom mohti ōōyani, taq soon pi hak tsātsakwmuy nōsiwhqayamuy ōmahtat, pu popkotuy amumi maspañwu. ²⁸Noqw pam lavayhtiye aw pañqawu: Pas antsa, Tutuyqawhqa; noqw pay pi popkot nōñospit atpikaqe tsātsakwmuy nōvayamuy piñput nōnovañwu. ²⁹Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um yan lavayhtit nīmami. Pay nukpanhikwsi uhtiy añqw yama. ³⁰Noqw wuhti kiy ep pituqw pay kurs nukpanhikwsi put tiyat añqw yama; noqw pam ahpay añ wáokiñwa.

Jesus Heals a Deaf and Dumb Man

³¹Pu piw Jesus Tyre-nikañw pu Sidon pumuy qalañaqw ahpiynihqe, Decapolist tutskwat qalavaqe hinmakañw, Galileet ep wuhkovatuphat ep pitu. ³²Noqw hakim hakiy naqsöp'iwkañw huhrulqat yuaataqat put aw wikkvayaqe, as pam put aw hintsanniqat aw nānawakna. ³³Noqw pam suhpantaqamuy sinmuy amuñaqw put qalavo wikt, put naqvumiq malatsiy panat, tōhakt, leniyat aw toño, ³⁴Nit pu ōmiq yorikt, wupahikwsut, put aw pañqawu: Ephphatha, (hötsiltii, i'nihqe pam'i). ³⁵Noqw pahsat pay put naqvuat hötsiltiqw, pu leñiat nāhiwa. Noqw pam suyan yuaativa. ³⁶Noqw pam pumuy mēwaqe put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu. Noqw tuwat soq pam pumuy pās mēwaqw pahsat pas puma añqe' tunvotnaya. ³⁷Pas pi puma kātayyuñqe, ōviy pañqaqwa: Pas sohsok hihta qaōwihinti; pas nanaqsöptuy naqvuyamuy hōtahta, pu qayuāatotaqamuy yuaaykina.

Jesus Feeds the Four Thousand

(Mt 15.32-39)

8 Noqw ephaqam sinom wukotso-vawkañw, qa hihta nitkay'yuñqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy wānwayhqe, amumi pañqawu: ²Pas nu sinmuy ōkwatuwa, pu' pāyis tēvep inumumyakahkañw, okiw kurs hihta nōnovani. ³Noqw nu pumuy qa ōyiwyuñqamuy kikiyamuy añqe' hōnaqw, soon puma qa māmañuani, pi pētu yāvaqhaqaw ōki. ⁴Noqw put aw nānatuwnayaqamuy lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Puyaw sen hak haqam nōsiwhqatnen imuy sinmuy yep qayēsiwhpuve haqam öynani? ⁵Noqw pam pumuy tūviñta: Ya uma hihsa'haqam pōlaviki'yuñwa?

Noqw puma pañqaqwa: Tsáñee. ⁶Pu pam sinmuy tutskwava yesvaniqat amumi pañqawu. Nit pu pam tsañe' pōlavikit ōmahtat, put ep hahlayhti, nit put yōñoyhtat, pu put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya, sinmuy nopnayaniqat ōviy'o. Noqw puma panhtoti. ⁷Noqw puma hikikw hiñsakwmuy pāvakiwhtuy kinumya. Noqw pam pumuy ep hahlayhtit, pu put aw nānatuwnayaqamuy sinmuy piw nopnayaniqat amumi pañqawu. ⁸Pu ōviy puma nōñosaqe ōōya. Noqw puma yōñoyhput akwsinqat tsovalayaqe, tsañe' hoaput an opomnaya. ⁹Noqw ima nōñosaqam nālöp sōmorit pahsa'haqamo. Noqw pam pumuy añqe' hōna. ¹⁰Nit pahsat pay pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum pākihut aqw pakit, Dalmanutha-tutskwat ep pitu.

The Pharisees Ask for a Miracle

(Mt 16.1-4)

¹¹Noqw hakim Pharisee-sinom put aw ōkiñqe, amum nāñwuy'yuñqe, put aw tuwantota; nihqe as pam ōñaqw kātatayhpiñ hihta tuawi'taqat mahtaknaniqat put aw ō'qalya. ¹²Noqw pam unañwpeq öykitat pañqawu: Ya hinoqw pu' qatsivaptsiwyuñqam kātatayhpiñ hihta tuawi'taqat aw yórikvaniqey-sa nānawakna? Pas antsa nu umumi pañqawni: Pay soon kātatayhpiñ hihta tuawi'taqaw pu' qatsivaptsiwyuñqamuy amumi mahtakiwni. ¹³Pu pam pumuy amuñaqw nakwsut, pākihut aqw piw paki, wuhkovatuphat yupqöymiñ yámakniqee.

The Yeast of the Pharisees and of Herod

(Mt 16.5-12)

¹⁴Noqw put aw nānatuwnayaqamuy kurs pōlavikit suhtokya; pay puma

pākihut añqw pas panis sūkw pōlaviki'yuñwa. ¹⁵Noqw pam pumuy u'nanaqe, amumi pañqawu: Uma tunatyaltoṭe', Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy ep qa ūnaiwyuñwini, pu Herod pēkeniyat ep'e. ¹⁶Noqw puma nānami pañqawu: Itam qa nitkay'wisq, ōviy pañqawu. ¹⁷Noqw Jesus put navotqe, pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw qa pōlaviki'wisqey lavayta? Puyaw uma nāt a'nō unañway'yuñwa? ¹⁸Ya uma pōsi'kahkañw qa tāyuñwa, piw naqvuy'kahkañw, qa nanvotyā? Ya uma qa u'ni'yuñwa? ¹⁹Ura nu tsivót-sikip sōmorit pahsa'nihqamuy tahtaqtuy amuhpa' tsivot pōlavikit yónoyhtaqw, uma akwsinḡat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma put aw pañqawu: Pakwt lōq sihkay'taqata. ²⁰Pu ura nu nālōp sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy amuhpa' tsañe' pōlavikit yónoyhtaqw, uma akwsinḡat tsovalayaqe, hihsakip hoaput opomnaya? Noqw puma pañqawu: Tsānee. ²¹Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw ya hintaqw ōviy uma nāto qa māmatsya?

Jesus Heals a Blind Man at Bethsaida

²²Pu pam Bethsaidat ep pitu. Noqw hakim hakiy qapostalqat put aw wikvayaqe, pam put aw hintsanniqat aw nānawakna. ²³Noqw pam qapostalqat māyat nuat, kiñaqw qalavo put wiki; nit put posmiq tōhakt, pu lōvaqw may akw put aw toñokt, sen pam hihta túwahqat tūviñta. ²⁴Noqw pam kwuhpukt, pañqawu: Pay nu sinmuy himutsotskit anyuñqamuy yaktaqw tuwa. ²⁵Noqw pahsat pu piw pam put posmiq lōvaqw may akw hintsanqw, put pōsiat tālawva. Noqw pam powaltiqe, pas suyan sohsokmuy tuwa. ²⁶Pu Jesus put kiyat aw hōna pañqawkañwo: Um qa kīmini; piw um qa hakiy kīve it āawnani.

Peter's Declaration about Jesus

(Mt 16.13-20; Lk 9.18-21)

²⁷Pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumum pañqw ahpiynihqe, Caesarea Philippi añ kitsókinawit nakwsu. Noqw pumuy pañsoyaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiynihqat pañqawu? ²⁸Noqw puma pañqawu: Yaw um kūyit kw tūtuvoylalawhqa John-nihqat pañqawu. Pu yaw um Elias-nihqat pētu pañqawu. Pu haqawatuyniqw yaw um himuwa God lavay'ayaata. ²⁹Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu hak'i? Noqw Peter hu'waqe, put aw pañqawu: Um hapi Christ, (God ahpiy moñw'asi'taqā). ³⁰Noqw pam pumuy pās mēwaqe, puma put pantaqat qa hakiy āawnayaniqat amumi pañqawu.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mt 16.21-28; Lk 9.22-27)

³¹Pahsat pu pam yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Pas nu' Sinot Tiat kurs hin hihhihta añ qa kānavotni. Noqw ima wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqamuy nuy tūvayani, piw nuy ninayani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³²Noqw pam it pas suyan pañqawhqw, ōviy Peter put qalavo lānaknat mēwa. ³³Noqw pam namtōkqe, put aw nānatuwnayaqamuy amuhpa' tātayht, Peter u'nanaqe aw pañqawu: Inuhkwayñavoo, Satan! taq um qa God tunatyayat wūwantat, tuwat soq sinmuy tunatyayamuy. ³⁴Pu pam sinmuy put aw nānatuwnayaqamuy enañ wānwayhqe amumi pañqawu: Inuñkniqey nāwaknaqa nāqahihatat, nahoylehtsiy ikwiltat, inuñk nakwsumentani. ³⁵Pi qatsiy

kahkawnaqa hapi put kwayhni; pu inuñem tunatyat, pu lomatuawit öviy qatsiy kwayhqa hapi put tuyqawvani. ³⁶Ispi puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw nāp qatsiy kwahe', hin pam put akw moñwvastini? ³⁷Ya sen sino hihta akw qatsiy ahoy nāptini? ³⁸Paniqw hapi öviy haqawa pu' tuskap'iwuyūqamuy, qaanhinwisqamuy qatsivaptsiwuyūqamuy amutpip nuy, ilavayiy enañ hahmanqw, nu' Sinot Tiat put hapi tuwat hahmanni, nu hisat ihonviaymuy qahováriwuyūqamuy tsamkañw, Inay lolmat tālawñwayat yankañw pitee.

9 Pu pam pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pas hisat God moñwtunatyat öqalat yankañw pítuni. Noqw ima yep hoñqamuy amuñaqw haqawat nāt mokiwyu qa aw öke' put aw yórikyani.

The Transfiguration

(Mt 17.1-13; Lk 9.28-36)

²Pu ahpiy navaysikis talq, Jesus Peter-nit, James, pu John, púmuy-sa tsamkañw, haqami wupatukwit aqwnihqe, pepeq pumuy amutpik alónti. ³Noqw yuwsiat nūvat an qótsatiqe pavan pas talqaqsala; noqw pas soon hak tūwaqatsit ep tsatsákmótsaput hintsakqa put an pas pavan qótsatani. ⁴Noqw pahsat pu Elias, Moses amum pumuy amumi mātaqtique, Jesus amum yuaata. ⁵Noqw Peter lavayhtique, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqw lolma. Himu as öviy itam payhp kistotani, suk-wat únemnit, pu suk-wat Moses éñemnit, pu suk-wat Elias éñemi. ⁶Pay pam kurs hiñqawniqe öviy pañqawu, pas puma tsátsawnaqw öviy'o. ⁷Noqw omaw pepeq pumuy amumi kihsiwnaqw, añqaw hakiy tónaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw

tuyqavahsi'wisni. ⁸Noqw āpiy pay puma añqe' yórikyat, qa hakiy tutwa; pay Jesus nāla pumuy amumuma. ⁹Noqw puma tūkwinaqw hanwisq, pam pumuy pās mēwaqe, amumi pañqawu: Ason pas nu' Sinot Tiat hisat mokiwyu añqw ahoy tātayniqat aw pahsavo uma hin yórikyaqey qa hakiy āawnayani. ¹⁰Noqw puma put lavayiyat ñuy'yuñwa; nihqe pam mokiwyu añqw ahoy tātayniqey hiñqawhqat nātuiñlalwa. ¹¹Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawu: Ya hinoqw tutavot tutuqaynayaqam Elias soon qa mohti pítuniqat lavayta? ¹²Noqw pam pumuy hu'waqe amumi pañqawu: Pay Elias pas antsa mohti pite', sohsok hihta añ ahoy aw antsantani. Noqw Sinot Tiat hin pey'taqw, pan kurs nu hin qa hihihita añ kānavote', qa hímuniwhitni. ¹³Noqw nu umumi pañqawni: Pay as Elias pas antsa pitu. Noqw puma hin nānawaknaqey an put hintsatsna, hin pam pey'taqat pan'i.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit

(Mt 17.14-21; Lk 9.37-43a)

¹⁴Noqw pam put aw nánatuw-nayaqamuy amumi pítuhqe, sinom qaan'ewakw hintaqam pumuy amumi tsovawtaqamuy amumi yóri. Noqw tutavot tutuqaynayaqam pumuy amumum hihihita yuaatotaqe, pumuy tūviñlalwa. ¹⁵Noqw sinom sohsoyam Jesus tutwaqe, pas aw kātayyūñqe, pahsat pay aw yuhtukqe aw hahlayhtoti. ¹⁶Noqw pam tutavot tutuqaynayaqamuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pumuy amumum yuaatota? ¹⁷Noqw sinmuy amuñaqw haqawa lavayhtique aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nu as itiy tiyot ūmi wikva, hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat akw okiw pam tuyqawiwtaw öviy'o. ¹⁸Hikwsi put haqam ñue' okiw tutskwamiq put

tūvañwu; noqw qötmokñwu, pu tamay ñuriritikañw nawhtañwu. Noqw as ūmi nānatuwnayaqam put añqw put ayo hóroknayaniqat nu amumi pañqawhq, pay puma kurs hin panhtotini. ¹⁹Noqw pam lavayhtiqe, put aw pañqawu: Is ohi uma pu' qatsívaptsiwyuñqam qatuptsiwni'yūñqamu, ya nu hihsavohaqam umumum yantani? Ya nu hihsavohaqam umum maqsonlawni? Pew wikyaa. ²⁰Noqw puma put aw put wikya. Noqw hikwsi Jesus tuwaqw, tiyo homimiykuqe, okiw pam tutskwamiq yēvaqe, qötmokiwkañw añqe' waöötinuma. ²¹Noqw Jesus put nayat tūviñtaqe, aw pañqawu: Ya i' hísathaqam it aw pitu? Noqw pam pañqawu: Pay tsayñahaqaq'ö. ²²Noqw pam piép as it hovalanik qöhit aqw tūvañwu, pu pāhut aqw'a. Noqw kurs um hihta tuwi'te', um okiw itamuy ökwatuwni, nen itamuy paañwani. ²³Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um tuptsiwhq'ö; tuptsiwhqat enem sohsoy himu pasiwta. ²⁴Pahsat pu tsäkw naat okiw pakkañw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu tuptsiwa, um okiw iöwituptsiwniy ep nuy paañwani. ²⁵Noqw sinom put aw yuyutyaw, Jesus amumi yórikqe, tuyoy'ewakw hikwsit mēwaqe, aw pañqawu: Um hikwsi hakiy lavayiyat nawhkiñwuqa pu naqvuyat uhtañwuqa, nu ūmi pas pañqawni: Um put añqw yámakni; nen pāpu qa hisat aw pákini. ²⁶Noqw hikwsi a'nö hiñqawht, put homimiykunat, añqw yama. Noqw pay sumataq pas mokq, öviy wūhakniñqam pañqawu: Pay mōki. ²⁷Noqw Jesus put mayat ñuat, lánaknaqw, pam wunuptu. ²⁸Noqw pam ahpami pakiqw, put aw nānatuwnayaqam pay nanalyakahkañw put tūviñtotaqe aw pañqawu: Ya hintaqw öviy itam kurs hin put hóroknayani? ²⁹Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay i'

yantaqa pas nāwakinpit akw-nikañw pu napwalnit-sa akw ayo hóroknwiñwu.

Jesus Speaks again about His Death

(Mt 17.22-23; Lk 9.43b-45)

³⁰Noqw puma pañqw ahpiyyaqe, Galilee-tutskwat añ ayo nōña; noqw qa hak put navoti'taniqat pam nāwakna. ³¹Pi pam put aw nānatuwnayaqamuy tutuqaynaqe, amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat sinmuy öqalayamuy aw mātaviwni. Noqw puma nuy ninayani. Noqw ason nu niniwe', payis talqat ep ahoy tātayni. ³²Noqw puma put hiñqawhqa qa māmatsyakañw, piw put tūviñtotaniqey nānahtsopya.

Who Is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Lk 9.46-48)

³³Pu pam Capernaum ep pitu. Nihqe pam ahpavenikañw pumuy yan tūviñta: Ya uma añqwyaqe hihta nānami pas pavan yuaatiwisa? ³⁴Noqw puma qa hiñqawu; puma pi añqwyaqe haqawa pa pas suspavanniqat nānami yuaatiwisa. ³⁵Noqw pam qatuptut pakwt löq sihkay'taqamuy wāñwayhqe, amumi pañqawu: Mohpeqniqey nāwaknaqa hapi sohsokmuy amuñaqw nuhtuñkmantani, pu sohsokmuy tumalay'tamantani. ³⁶Pu pam hakiy tsäkw pañso wikqe, amuhsonve tavit, put tsöpahtat, pumuy amumi pañqawu: ³⁷Haqawa inuñem yan hihtawat tsäkw pās távihqa hapi nuy pās távimantani, pu haqawa nuy pās távihqa hapi qa nuy pās tavit, añqw nuy pew távihqat pās távimantani.

Who Is not against Us Is for Us

(Lk 9.49-50)

³⁸Noqw John lavayhtiqe, pañqawu: Tutuqaynaqa, hak itamum qa hinmaqa uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhikwsiwuy ipwanta. Noqw itam aw yórikyaqe put mēwaya, qa

itamum hinnumqw öviy'ö. ³⁹Noqw Jesus pañqawu: Uma qa mēwantotani. Soon pi hak haqam inatīwaniy aw yankañw kätatayhpit hintsakqa nuy paysoq qalomáyuaatani. ⁴⁰Qa itamuhpew'iwtaqa hapi itamura. ⁴¹Pas antsa nu umumi pañqawni: Hak haqam inuñem umuy Christ sinomatniqw öviy umuy kuyapkuynaqa pas soon qa ahsatiy ömahtani.

Temptations to Sin

(Mt 18.6-9; Lk 17.1-2)

⁴²Pu kurs haqawa imuy tsätsakwmuy hihtawat inumi tuptsiwni'taqat lasnaqw, pay pi tatam put kwapkaqe wukomata häyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tüviwhq, pam pantaqa put enem pay nas'ewni. ⁴³Noqw öviy kurs uhma un lasnaqw, um put ayo tükuni. Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um löqmuy may'kañw maskiveq qöhít pas qa tokñwuqat aqw pákini. ⁴⁴Pepeq ätu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qöhi pas qa tokñwu. ⁴⁵Pu kurs uhkuku un lasnaqw, um put ayo tükuni; Pay pi um tatam qa pasiwkañw qatsit aw pákini, hikis pi as um löqmuy kuhkuy'kañw maskiveq qöhít pas qa tokñwuqat aqw tüviwni. ⁴⁶Pepeq ätu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qöhi pas qa tokñwu. ⁴⁷Pu kurs uhposi un lasnaqw, um put ayo hóröknani. Pay pi um tatam sükw pösi'kañw God moñwtunatyayat aw pákini, hikis pi as um löqmuy pösi'kañw maskiveq qöhít pas qa tokñwuqat aqw tüviwni. ⁴⁸Pepeq ätu pumuy sówantotaqam qa so'ñwu, piw qöhi pas qa tokñwu. ⁴⁹Pi sohsoyam qöhít akw suhutiwyani, pu sohsoy hom'oyi öñat akw suhutiwni. ⁵⁰Öña as lolma. Nikañw kurs as pam suhuviwniqw, ya sen uma hihta akw put suhutotani? Uma suhupkiyuñwni, nen uma qa nānami hin unañway'yuñwni.

Jesus Teaches about Divorce

(Mt 19.1-12; Lk 16.18)

10 Pu pam pañqw nakwsukañw, Jordan päyut yupqöyve Judea-tutskwat aqlavo pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam piw put aw öki. Noqw pay pi pam panhtiñwunihqe piw pumuy tutuqaynativa. ²Noqw Pharisee-sinom put aw ökihqe, unahepyaqe, tüviñtotaqe aw pañqawu: Ya täqa nōmay mätapniniqw pam súanta? ³Noqw pam lavayhtiye amumi pañqawu: Ya Moses umumi hin tutapta? ⁴Noqw puma pañqawu: Hak nōmay mätapnik pan put enem tutuventat, put hōnamantaniqat Moses sinmuy pan nakwhana. ⁵Noqw Jesus lavayhtiye amumi pañqawu: Pay pi uma a'nō unañway'yuñqw, öviy Moses it tutavot umuñem pēna. ⁶Noqw pi as yayniwhqat anqawq hisat hihita yukiltiqat pepeq God täqat pu wuhtit pumuy yuku. ⁷Paniqw hapi öviy täqa nay, pu yuy mätapt, nōmay aw huruhtimantani. ⁸Noqw puma löyömnikañw sükw tokot antamantani. Noqw öviy hapi puma päpu qa löyömnit süka tókoniñwu. ⁹Paniqw öviy God hakimuy namitsakaqat qa hak nāhoy távini. ¹⁰Noqw put aw nānatuwnayaqam ahpave pay piw nāt put tüviñtota. ¹¹Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Hak nōmay mätapt, piw suk w amum qatupte', tokot sokoptaqey akw nōmay ehpewi qaanhtiñwu. ¹²Pu kurs wuhti kōñay mätapt, piw suk w amum qatupte', pam tokot sokoptañwu.

Jesus Blesses Little Children

(Mt 19.13-15; Lk 18.15-17)

¹³Noqw hakim tsätsakwmuy tsamkahañw, Jesus aw ökihqe, as pam pumuy amumi hintsanniqat aw pañqawu. Noqw put aw nānatuw-

nayaqam pumuy tusoqmewaya.
¹⁴Noqw Jesus put túwahqe, qa yan unañwtiqe, amumi pañqawu: Uma tsátsakwmuy inumi nakwhanayani; uma qa mēwantotani. Pi panyuñqam hapi God moñwtunatyayat ep sinoiwyuñwa.
¹⁵Pas nu umumi súañqawni: Hak God moñwtunatyayat tsāk w qa an kwúsuhqa pas soon paño pákini. ¹⁶Pu pam pumuy tsōpalawkañw, amumi mámatyawht, öqalanta.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Lk 18.18-30)

¹⁷Noqw pam pañqw ahpiyniqw, hak tiyo añqaw wárikiwtaqe put atpipo tamötswunuptut, aw tüvintaqe pañqawu: Lomatutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qa so'taqat himuy'vani? ¹⁸Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya um hinoqw nuy lolmalawu? Pi qa hak lolma, hal pas God-saa. ¹⁹Pay pi um hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokoptani; um hakiy qa ninamantani; um hihta qa üuymantani; um hakiy hihta qa atsátöynamantani; um unay, pu unuy, pumuy kaptsi'tamantani, it'a. ²⁰Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Tutuqaynaqa, pay nu pas itsákoy añqaw put sohsok añ hinma. ²¹Pahsat pu Jesus put aw taynumqe, aw unañway'ta; nihqe aw pañqawu: Um süpwat hihta ep qa pasiwta. Um ahpiyten hihta uhhimuy húyani; nen añ öokiwyaqamuy sívat huytani. Nen um öveqatsit ep hihta hihkay'taqat himuy'vani. Pu um añqwnen nahoylehtsit kwusut inunkni. ²²Noqw pam put lavayit ep unañwmokqe, qahahlaykañw pañqw ahpiy'o; pam hihta nihti'taqe öviy'o. ²³Pu Jesus añqe' yorikt, put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas kahaksinmuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ö.

²⁴Noqw put aw nánatuwnayaqam put lavayiyat ep hin kurs wūwaya. Noqw Jesus piw lavayhtiqe amumi pañqawu: Tötimu, pas kähakiwuy aw yanyuñqamuy amuñem qatuvoshinta God moñwtunatyayat aw yuñwniq'ö.
²⁵Pay himu pohko pōlay'taqá tsakomostat añ pórokput añ yámakniniqw pam pay qa pas qa tüvosi. Noqw pay kahaksino God moñwtunatyayat aw pákiniqw pam put enem pas qatüvosi.
²⁶Noqw pahsat puma tis pas kurs hin wūwayaqe, nānami pañqawu: Noqw pantaniqw, hak sen ayo yámakni?
²⁷Noqw Jesus pumuy amuhpa' taykañw pañqawu: Pay sinmuyniqw i' kurs hin pasiwtani. Nikañw God-niqw qa panta. Pi God-niqw sohsoy himu pasiwta.
²⁸Pahsat pu Peter yuaaykuqe aw pañqawu: Meh, itam hapi sohsoy hihta tatamhtotat, unñk nankwusa. ²⁹Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak paysoq kiy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nay, sen yuy, sen nōmay, sen timuy, sen pāvasay inuñem tunatyat-nikañw pu lomatuwawit enem tunatyat öviy mātavi. ³⁰Nikañw pam tuwat it qatsit ep tsivót-sikip sunát-sikip hóyokiwtaqat himuy'vani: Kikihuta, pāvamuyu, tupkomuyu, qōqamuyu, siwamuyu, yúmuyu, tímuyu, pu pāvasata, pu okiwsahsanpit énaña; pu piw qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqata. ³¹Nikañw hapi kaysiwhqam mohti'wisqam nuhtunktotini; pu nuhtunkyaqam mohti'wisni.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34)

³²Noqw puma pañ Jerusalem aqwayaqw, Jesus pumuy amupyeve hinma; noqw puma hin kurs wūwankahkañw, maqasneveq añk

hinwisa. Noqw pam pakwt löq sihkay'taqamuy piw namitsovalat, hin pam hintsaniwniqey pumuy äwintiva; ³³Nihqe amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwyä. Noqw nu' Sinot Tiat God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu tutavot tütutuqaynayaqamuy amumi mätaviwni. Noqw puma nuy mokiwyu hihkay'taqat pañqawani; nen imuy qa-Jew-sinmuy amumi nuy noayani. ³⁴Noqw puma inumi tututsiwyat, nuy wuvalalwat, inumi töhtotani; nen nuy ninayani. Noqw päyis talq nu ahoy tätayni.

The Request of James and John

(Mt 20.20-28)

³⁵Noqw hakiy Zebedeet timat James-niqw pu John, puma Jesus aw pítuhqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itamuy hin nāwaknaqw pan itamuy hintsanni. ³⁶Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya nu hihta umuñem hinhtiniqat uma nāwakna? ³⁷Noqw puma put aw pañqawu: Ason um moñwqatuptuqw, as itamuñaqw haqawa uhputvaqe qatuqw, pu suhkawa uhsuyvaqe qátuniqat um itamuy hu'wanani. ³⁸Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma hihta öviy tüvinlawhqe qä mätsi'ta. Ya pay nuy kánavotpit añqw yúkuniqat añqw uma yúkuniqey suhta'ewa? Ya sen uma nuy hin tuvoylaiwtaqat pan tuvoylatiwniqe öviy'o? ³⁹Noqw puma put aw pañqawu: Owi, pay itam soon qa panhtini. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu kánavotpit añqw yúkuniqat uma as soon añqw qa yúkuni; pu nu hin piw tuvoylatiwhqat uma soon as qa pan tuvoylatiwyani. ⁴⁰Nikañw pay nu hakiy iputvaqe sen isuyvaqe qátuniqat pañqawniqey öqalat qa pasiwta. Nikañw pay ason pas pam hakimuy amuñem na'sastiwhq,

pumuy amumi pam noiwni. ⁴¹Noqw ima pakwtnihqam put nanaptaqe, James-nikañw pu John, pumuy amumi qa yan unañwtoti. ⁴²Noqw Jesus pumuy wánwayhqe, amumi pañqawu: Pay uma navoti'yuñqw, imuy qa-Jew-sinmuy amumi moñw'iwyuñqey yan tünwantiwyaqam pumuy amumi tutuyqawya; pu pumuy amuhpa' pavansinom öqalay pumuy nanvotnatiwisa. ⁴³Nikañw uma hapi qa panhtotimantani; pay umuñaqw haqawa pas pävanniqey nāwaknaqa umuy tumalay'tani. ⁴⁴Pu uma haqawa pas susmohpeqniqey nāwaknaqa sohsokmuy tüwikiamni. ⁴⁵Hikis pi nu' Sinot Tiat qa hihta tu'yalawniqe öviy pitu; pi nu nuhtumi unañwtapniqe öviy pitu, piw sinmuy kaysiwhqamuy amuñem iqatsiy táviniqee, pumuy ayo öyaniqe öviy'o.

Jesus Heals Blind Bartimaeus

(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶Pu puma Jericho aw öki. Noqw pam put aw nánatuwnayaqamuy-nikañw pu sinmuy kaysiwhqamuy amumum Jericho añqw ahpiyniqw, hak qapostalqa Bartimaeus yan mätsiwhqa, hakiy Timaeus tiat, pöhut qalave qatukañw, okiw nuhtumi hihta tuñlay'ta. ⁴⁷Noqw yaw hak Nazareth añqw täqa Jesus pañnihqat pam navotqe, put aw tsa'lawhqe pañqawu: Um Jesus, David Tíata, okiw nuy ökwatuwaa. ⁴⁸Noqw hakim wūhaqnihqam put mēwayaqe, qa hiñqawlwniqat aw pañqawya. Noqw pahsat pu pam övaqe tsa'lawhqe pañqawlawu: Um David Tíata, okiw nuy ökwatuwaa. ⁴⁹Noqw Jesus pep huruhtit, puma put wánwayyaniqat amumi pañqawu. Noqw puma qapostalqat wánwayyaqe aw pañqawya: Hahlayhtit, wunuπτu; pam un wánwaylawu. ⁵⁰Noqw pam usimniy ayohaqami tüvat, wunuπτut, Jesus aw

nakwsu. ⁵¹Noqw Jesus lavayhtiqe, put aw pañqawu: Ya nu uñ hintsanniqat um nāwakna? Noqw qapostalqa put aw pañqawu: Tutuyqawhq, um as okiw ivosiy tālawnani. ⁵²Noqw Jesus put aw pañqawu: Taa, pay um nīmāni; uhqapevewni uñ powata. Noqw pahsat pay pam pōsiy tālawnaqe, pahpiy pōhpava Jesus añki.

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Lk 19.28-40; Jn 12.12-19)

11 Noqw puma Jerusalem ahayhp ökiwisa, tsomot Ólivet aw'i. Pep hapi Bethphage-kitsóki-nikañw pu Bethany-kitsóki wunu. Noqw pumuy pañso ökiqw, Jesus lōqmuy put aw nānatuwnayaqamuy ayataqe, ²Amumi pañqawu: Uma kitsókit umupyeye wúnuhqat awni. Nen uma panis ep pake', pay morohyat pas nāt qa hisat hak aqw wupqat sómiwtaqat túwani. Uma put naht, añqw wikni. ³Pu ason kurs hak umuy hinoqw pantsakqat pañqawhq, uma put aw pañqawni: Itahtutuyqawhq put haqni'ta, uma aw kítani. Noqw pahsat pay pam añqw put lālayni. ⁴Noqw puma ahpiynihqe, haqam ihp pōnalsive hōtsíwat aqlap morohyat sómiwtaqat tuwa; nihqe puma put naha. ⁵Noqw pumuy pantsakq, hakim pep hoñqam pumuy amumi pañqawa: Ya uma hinoqw morohyat nānaha? ⁶Pu öviy Jesus pumuy amumi hin tutaptaqat puma pan amumi lavayhti. Noqw puma pumuy mātapya. ⁷Noqw puma Jesus aw morohyat wikvaqe, put aqw yuwsiy ahpata. Noqw pam aqw wūvi. ⁸Noqw kaysiwHQam pōnawit yuwsiy ahpata. Noqw pētu himutsotskit nantaqayat tsahqayaqe, put pōnawit ahpata. ⁹Pu ima mohti'wisqam-niqw pu amunkyaqam tsa'tiwisqe pañqawwisa: Óqawmañwu! Nam Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankañw pitutoqa

tayawintiwaa. ¹⁰Nam itanay David moñwtunatyaaat Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa tayawintiwaa. Nam God Sus'oveqniHQa put óqalaa! ¹¹Noqw Jesus Jerusalem aw pákihqe, God kiyat awnihqe, sohsok hihta añ yori. Noqw pay pas hísatniqtqw, öviy pam pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum pañqw Bethany-kitsókit aw'i.

Jesus Curses the Fig Tree

(Mt 21.18-19)

¹²Noqw qavoñvaqw puma Bethanyt añqwyaqw, pam tsōnmokqe, ¹³Yāvo nōnvospaltsokit nahpi'taqat túwahqe, put aw'i, nāphisat sen put ep aniwnit túwaniqe öviy'o. Noqw pam aw pítuhqe qa hihta tuwa, pay panis nahpiyat-saa, nāt nōnvospala hisat aniwhtiñwuqat qa aw pituqw öviy'o. ¹⁴Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nam turs yahpiy qa hak ūñaqw hihta nōsni. Noqw put aw nānatuwnayaqam nanapta.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-17; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵Pu puma Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kiyat aw nōyak'iwpuyat aw pákihqe, pahsat pu pep hakimuy huhyayaqamuy pañqw ihpomiq lālayi, pu hihta tuhtuy'yaqamuyu, pu sivat nāhoynwantotaqamuy huhyanpiyamuy takuminva, pu imuy hōwihtuy huhyayaqamuy atsvewayamuy pīwu. ¹⁶Nihqe hakiy pep nōyakpuva haqami hihta yawmaniqat pas qa nakwha. ¹⁷Noqw pam tutuqaynaqe, pumuy amumi pañqawu: Ura God lavay'ayaat put enem yan pēna: Iki hapi nāwakinkihunihqey pan sohsokmuy sinmuy amuhpiy túñwantiwni. Noqw soq tuwat uma put uuyiñwtuy kiyat pan yukuya. ¹⁸Noqw tutavot tutuqaynayaqam God awwat mohpeq momñwituy amumum put nanaptaqe, hin as put ninayaniqey wūwanvaya,

sinom sohsoyam put tutuqayhpiyat aw k̄atayyuñq'ö. Noqw öviy puma put mamqasya. ¹⁹Pu tapkiqw pam kiñaqw ahpiy'o.

The Lesson from the Fig Tree

(Mt 21.20-22)

²⁰Pu qavoñvaqw puma añqwyawq, kurs nönvospaltsoki ñay aqwhaqami läki. ²¹Noqw Peter u'naqe, Jesus aw pañqawu: Tutuqaynaqa, meh ura um nönvospaltsokit aw qalomálavayhtiqw, kurs pam läki. ²²Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: God aw tütuptsiwaa. ²³Pas antsa nu umumi pañqawni: Haqawa it tsomot nahlake' wuhkovatuphamiq tūviwniqat aw pañqawhqa pas unañwpeq qa pēvewnakañw, hin lavayhtiqey pas soon qa anhtiniqat tuptsuwe', hin lavayhtiqey pas soon aw qa yórikni. ²⁴Paniqw öviy nu umumi pañqawni: Uma nānawaknakahkañw, hihta öviy tūvinlalwe', uma pas soon put qa ömahtotaniqey qa pēvewnaye', put makiwyamantani. ²⁵Pu uma hoñkahkañw nānawakne', kurs hakiy aw hihta ep hinyuñwe', put ayo yukuyamantani. Noqw Umuna, öveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy put ayo yúkumantani. ²⁶Nikañw kurs uma hakiy ahpiy put qa ayo yukuyawq, pay soon Umuna öveqatsit ep qátuhqa umuy mewnit ep qaanhtotiqat tuwat umuhpiy ayo yúkumantani.

The Question about Jesus' Authority

(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷Pu puma piw Jerusalem aw öki. Noqw Jesus God kiyat ep waynumqw, hakim God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam, pu wukw'a'yat put aw ókihqe, ²⁸Aw pañqawu: Ya um hakiy öqalayay aw yankañw iit

hintsaki? Ya hak uñ iit hintsakniqat uñ öqalmaqa? ²⁹Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Kurs nu piw tuwat umuy sükw hihta tūviñtani. Noqw ason kurs uma put nuy āawnayaqw, pu' nu tuwat piw hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani. ³⁰Ura John küyit akw tütuvoylalawu. Ya pam pantsakniqey haqawq makiwa? sen öveqatsit añqö'? sen sinmuy amuñaqö'? Uma nuy āawnayani. ³¹Noqw puma nānami put yuaatotaqe pañqawu: Pas ka itam, Oñaq'ö kitotaqw, kurs hin pam qa pañqawni: Noqw ya hinoqw pantaqw uma put aw qa tütuptsiwa? kītani. ³²Pu as ka itam Sinmuy amuñaq'ö kitotanikañw-pi puma sinmuy mamqasya, sinom sohsoyam John pas antsa God lavay'ayaatnihqat pan mātsi'yunqw öviy'o. ³³Noqw öviy puma lavayhtotiqe, Jesus aw pañqawu: Pay kurs itam hin pañqawani. Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pay nu tuwat soon hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy āawnani.

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mt 21.33-46; Lk 20.9-19)

12 Pabsat pu pam lavayit hihta tuawi'taqat yuaativaqe, pumuy amumi pañqawu: Hak tāqa övat uyht, put aw nōyakanat, haqam övat pālayat yuykuyaniqat enem qölötat, tuwalankihut kītāt, hakimuy tumalay'yunqamuy amumi put mātavi. Nit pabsat pu pam yāvoqhaqamii. ²Nihqe hisat kwanwtiniqat aw pituqw, pam ovauyit tumalay'yunqamuy amumi tumal'ayay hōna, amuñaqw aniwnit makiway ömahtaniqey öviy'o. ³Noqw puma put nuayaqe a'nō wuvahtotat, qa hihta hintaqat ahoy lālayya. ⁴Pu piw üyi'taqā suk-wat tumal'ayay pumuy amumiq hōna. Noqw puma putwat tatatupyaye qötöyat wuvahtotat,

hamanhintsatsnat lālayya. ⁵Pu piw pam suk-wat amumi hōna. Noqw puma putwat nīnaya. Noqw pam wūhaqnihqamuy amumiq hōna. Noqw puma pētuy wuvahtota, pu haqawatuy qōqya. ⁶Noqw pam sūkw tiy pas aw unañway nāt tavi'taqe, pu nuhtuñk pumuy amumiq put tavi pañqawkañwo: Pay soon puma itiy qa kaptisitotani. ⁷Noqw tuwat soq ovauyit tumalay'yuñqam nānami pañqawqa: I' hapi nay akpetaniqa. Taa, itam nīnayani; noqw himu aw noiltiniqa itahhimuniwhitni. ⁸Pu puma put nuayaqē, nīnayāt, ovauyit añqw qalavohaqami tūyaya. ⁹Taa, noqw ōvat ūyi'taqa it ep sen hinhtini? Pam pite', ovauyit tumalay'yuñqamuy qōyāni. Nen pam a'lōntuy amumi ovauyit nōani. ¹⁰Noqw ya uma yan pey'taqat qa hisat añ tuñwāya? Owa kīlalwaqamuy amuhpiy qalavo tūviwhqa hapi tuyqaatniwhiti. ¹¹Tutuyqawhqa it tumaltaqw, itamuy-niqw kātatayhipi, it'a? ¹²Noqw suyan pi pam pumuy amuhpewi yan lavayhtiqw, ōviy puma put nuayaniqey unañwtoti. Nikañw puma sinmuy mamqasya; nihqe put mātapyat pañqw ahpiyya.

The Question about Paying Taxes

(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³Noqw hisnen as puma put lavayiyat akw nūansanyaniqē ōviy hakimuy Phariisee-sinmuy, Herod añk wisiwtaqamuy enañ put aw hōnaya. ¹⁴Noqw puma put aw ōkihqe aw pañqawqa: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñqw um pas qa atsāt añ hinma; piw um qa hakiy mamqasi, ispi um sinmuy wuwniyamuy qa kaptisi'kañw, God tuwiyat suan tūtutuqaynaqee. Ya itam moñwit enem hihta añ sivit Caesar aw siviwisniqw pam sūanta, sen pay qa sūanta? ¹⁵Sen itam sisviyani, sen pay itam qa sisviyani? Noqw kurs puma paysoq hintsatskaqw

pam amumi mātsi'taqe amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheplalwa? Pew yālit yawwisq nu aw yōrikni. ¹⁶Noqw puma aw put taviya. Noqw pam pumuy tūviñtaqē amumi pañqawu: Ya hakiy pitsāñwaat ep pey'ta? pu ya hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma put aw pañqawqa: Caesar pitsāñwaata. ¹⁷Noqw Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Uma turs Caesar hihta himuyat Caesar aw siviwisni, pu uma God hihta himuyat God aw noayani. Noqw puma put aw kātayūñwa.

The Question about Rising from Death

(Mt 22.23-33; Lk 20.27-40)

¹⁸Pahsat pu hakim Sadducee-sinom, yaw sinmuy qa ahoy yesvaniqat pañqawqam put aw ōkihqe, put tūviñtotaqe aw pañqawqa: ¹⁹Tutuqaynaqa, ura Moses itamuñem yan pēna: Kurs hak tāqa tupkoy'taqa qa tímuy'kañw moke', yep nōmay mātāp, put tupkoat wuhtit amum qatupte', pāvay enem tíoymantaniqat pañqawu. ²⁰Taa, ura hakim tsāñe'nihqam nānatupkom as yēse. Noqw mohti'maqat nōmatat, qa hihta ti'kañw pay mōki. ²¹Noqw pu añknihqā put nōmayat amum qatuptut, qa ti'kañw mōki; noqw pu amuñknihqā pay piw amunti. ²²Noqw puma as tsāñe'nihqam put nōmatota; nit qa hihta tío'ya. Noqw nuhtuñk pu wuhti tuwat mōki. ²³Taa, noqw ya ōviy ahoy yesvaniwniqat aw pituqw, pumuy tātayyaqw, pam pumuy hihtawat nōmaatni, pi puma tsāñe'nihqam put nōmatota? ²⁴Noqw Jesus lavayhtiqe, pumuy amumi pañqawu: Suyan pi uma tutuvenit-nikañw pu God ōqalayāt qa tuwi'yuñwa. Ya qa paniqw ōviy uma qa suan wūwaya? ²⁵Pi puma mokiwuy añqw tātayye' qa nōmalalwani, piw qa puwsuñwlalwani; pi puma ōveqatsit

ep yesqamuy God hoñviaymuyatuy amunyuñwñi. ²⁶Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat tüviñlalwaqw-Ya uma Moses pēniyat ep it qa hisat añ tuñwáya? Ura pam himutskit yuaataqe yan pēna: Ura God put aw pañqawu: Nu hapi Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pumuy Tutuyqawhqaamu, it'a? ²⁷Oviy pi God qa so'pumuy amumi tutuyqawi, pi yesqamuy amumii. Oviy uma pas qahin aw suan wūwaya.

The Great Commandment

(Mt 22.34-40; Lk 10.25-28)

²⁸Noqw hak tutavot tutuqaynaqa amumi pítuhqe, puma hihta yuaatotaqat navota; noqw pas Jesus pumuy amumi súañqawhqw navotqe, put tüvintaqe aw pañqawu: Ya tutavot sohsok amuñaqw himuwa pas suspavani? ²⁹Noqw Jesus put hu'waqe aw pañqawu: Sohsok tutavot amuñaqw suspavannihqa hapi ii. Tuqayvastotaa, Israel-sínomu. Tutuyqawhqa hapi aw itahyantaqa. Pam hapi pas nāla Tutuyqawi. ³⁰Noqw ōviy hapi uma sohsok umuh'unañway akw God Umuhtutuyqawhqw aw unañway'yuñwñi, pu sohsok umuhhikwsiy akw'a, pu sohsok umuhwuwniy akw'a, pu sohsok umuh'ōqalay akw'a. I' hapi pas suspavannihqa tutavo. ³¹Noqw añkñihqa piw put anta. Um nāmi hin unañway'taqey pas pan uhsinosñway aw unañway'tani. Qa himu hapi tutavo imuy amuhpenihqe pas pávan'i. ³²Noqw tutavot tutuqaynaqa pañqawu: Pas antsa, Tutuqaynaqa, um súañqawu. Pi God pas sūkaa, qa hak piwu, pas pam-saa. ³³Piw hak God eñem wākasit tataqtsoke', sen put aw hihta noe' súantsakñwu. Noqw pay hak sohsok unañway, pu sohsok wuwniy, pu sohsok hikwsiy, pu sohsok ōqalay akw put aw unañway'kañw, nāmi hin unañway'taqey pan sinosñway

aw unañway'taqa hapi put epnihqe pas pavan súanhtiñwu. ³⁴Noqw pas pam put aw súañqawhqw Jesus navotqe, put aw pañqawu: Pay um God moñwtunatyayat añqw qa yāpo. Noqw pahpiy pu' pāpu qa hak hisat put hihta tüviñtaniqey unahintsaki.

The Question about the Messiah

(Mt 22.41-46; Lk 20.41-44)

³⁵Noqw Jesus God kiyat ep tütutuqaynakañw, lavayhtiqe pañqawu: Ya hintaqw ōviy tutavot tutuqaynayaqam Christ David tíatñihqat pañqawu? ³⁶Pi ura David Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pas nāp pañqawu: Tutuyqawhqa Imoiñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, nu hisat uhtuwqamuy ánwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwñiqat pahsavoo. ³⁷Noqw ōviy hapi David pas nāp put Moñwílawhqw, ya hin pam put tíatni?

Jesus Warns against the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Lk 20.45-47)

Noqw sōqavuñwsinom put nanaptaqe, hahlayhtoti. ³⁸Pu pam pumuy tutuqaynakañw amumi pañqawu: Uma tutavot umuy tutuqaynayaqamuy wupayuwsinūmuniqey nānawakñahkañw, kitpik pas kaptsi'tiwyaniqey tuñlay'yuñqamuy amuhpe qa nāunay'yuñwñi. ³⁹Puma tsotsvalkiva pas mohkaqe atsvewat tuñlay'yuñwa, pu nōviwhqat añ mohkaqe qeqnita. ⁴⁰Puma koñnanalvutuy kikiyamuy tusoqkwa-hankahkañw, nānawakne', nawip'ew sutsépyuaatotañwu. Ima hapi pas pavan qaōwñihintsaniwyani.

The Widow's Offering

(Lk 21.1-4)

⁴¹Noqw Jesus sivatatañpit ayañqwat qatukañw, sinmuy pañsoq sivat ōyayqw,

amumi tayta. Noqw kaysiwhqam kahaksinom aqw nihtiwtatqat tañalalwa. ⁴²Noqw hak koñnalavu òokiwhqa pítuhqe lōq hihsaq votōnat pañso pana. Puma lōyōmnen sūka palávotōnaniñwu. ⁴³Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy wánwayhqe, amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas i' koñnalavu òokiwhniha imuy sivatatañpit aqw òoyaqamuy amuhpenihqe aqw susuwhaq oya. ⁴⁴Puma pi pay qa rūrurnayakahkañw hihta akwsiñqat pañsoq òoya. Noqw i' pi rūrurnakañw pas sohsok himuy, pas hihta akw qátuhqey sohsok pañsoq oya.

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Lk 21.5-6)

13 Noqw Jesus God kiyat añqw yá-maktoqw, haqawa put aw ná-natuwnaqa put aw pañqawu: Tutuqay-naqa, meh, is uti pavan pas o'wa! pu pavan pas kikuha! ²Noqw Jesus lavayhtiye put aw pañqawu: Ya um iit qaan'ewakw kikihut aw tayta? Pay nāt qa haqam owa qeny ep akwsiñwni; pas sohsuy sahpukiwni.

Troubles and Persecutions

(Mt 24.3-14; Lk 21.7-19)

³Noqw pam God kiyat ayañqwat tsomot Olivet epeq qatuqw, Peter-niqw, pu James-niqw, pu John-niqw, pu Andrew, puma pay nánaltyakahkañw put tūvintotaqe, aw pañqaqwa: ⁴Um kurs itamuy āawnani: Ya hisat ii himu yaniwhitini? Pu hisat ii sohsuy hiniwhitiniqw himu put tuawi'tani? ⁵Noqw Jesus pumuy hu'waqe, amumi yan lavayhti: Uma tunatyaltotini, taq nāphisat hak umuy ūnatoyñani. ⁶Nāt kaysiwhqam inatñwaniy añ ókini; nen pañqaqwani: Nu Christ, kitotani; nen kaysiwhqamuy ūnatoyñani. ⁷Pu uma nāqōyiwuy yāvaqñiqat nanvotyani,

pu umuhhayhke' nāqōytaqw uma nanaptani. Nikañw uma qa hin unañwtotini. Pi pay pam pāvantaqat pas soon qe'ni. Nikañw pay hapi nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ⁸Pi añqe' hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumi wuñkuyamantani. Pu moñwtunaty suk w moñwtunatyat ehpewhimantani. Pu hāhaqe' tutskwa tayáyaykuni, pu tsōñsōqatsini, pu koyanisqatsini. Ii hapi hīhihta kānavotpit yayhniata. ⁹Noqw pay uma nānami tunatyaltotini. Nāto hakim haqe' moñwtsovawuyñiqamuy amumi umuy noayani. Pu uma tsotsvalkiva wuvimuyiwuyani, pu nuhtumi momñwituy, pu pas momñwituy amutpipo tsamvaniwuyani. Noqw uma pumuy amumi nuy tuawi'yūñw. ¹⁰Noqw lomatuawi hapi pas soon qa mohti sohsokmuy sinmuy amumi yuaatiwñi. ¹¹Nikañw ason puma umuy tsamye', momñwituy amumi mātatveqw, uma añwu pay hihta yuaaykuyaniqey qa wūwantotamantani; piw uma qa yēwalalwamantani. Pi ason aw pituqw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin tutuqaynaqw, pan uma yuaaykuyani. Pi qa uma yuaaykuyamantani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi hapi umuhpiy yuaaykuni. ¹²Noqw hapi nātupkom nāmi nukpanhtiqw, himuwa suk w mokiwy aw mātapni, pu nāam tīmuy. Pu tīmat namuy, yumuy amuhpewhitote', tuqwyantotaqamuy amumi pumuy noayani. ¹³Pu sinom sohsuyam umumi qa suhta'ewyani, uma isinomniqw òviy'ò. Noqw pay yūmosa añ kuytaqa hapi ayo yámakni.

The Awful Horror

(Mt 24.15-28; Lk 21.20-24)

¹⁴Ura God lavay'ayaat Daniel yan lavayhti: Hak nuhtsel'ewayñihqa tūkiqōtaniqa wunuptuni. Añ tūñwantaqa māmatsni. Noqw òviy ason

pam haqam as qe'niqey ep wunuqw, uma aw yórikyaqw, pep pu' ima Judeat añ yesqam tuhtukwimi q watqani. ¹⁵ Pu i' hak kíts'oveqnihq pañqw ahpami qa hāhawni, piw hihta öviy pañso qa papkini. ¹⁶ Pu i' hak pasve hinnumqa qa kimi yuwsiy öviyini. ¹⁷ Noqw hisat aw pituqw, pep hapi pu' haqawat añ nõ'yiwyuñqamuy, pu yöyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is óhini. ¹⁸ Noqw uma qa tómq' watkiwnumyaniqey öviy God aw nānawaknani. ¹⁹ Ispi aw pituqw kānavotpininiq'ö, pas hisat God hihta yúkuhqat pahpiy pew pahsavo qa hisat pan haqam hiniwhtiqtat pan'i; piw pas soon hisat pāpu paniwhtini. ²⁰ Noqw as Tutuyqawhqa pan talönwintiwhtat qa pelvotaqw, soon hak ayo yámakni. Nikañw pay hapi pam hakimuy namorstaqey pumuy tunatyawkañw, pan talönwintiwhtat pay pelvotaniqey tunatyawta. ²¹ Pep pu' ason kurs hak umumi Meh, yep Christ, sen kítani, sen meh, pam áyamo, kitaqw, uma qa tütuptsiwani. ²² Pi nāto hakim atsáy'kahkañw Christ-yaqey, pu God lavay'aymatnihqey pan nātsokani'yuñqam hoñvani; nen kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat poñalalwani, sen pay hin pasiwtaniqw hikis pi pas namorstiwyaqamuy lasnayaniqey öviy'ö. ²³ Noqw uma hapi tunatyaltotini. Meh, nu hapi sohsok hihta umuy añwu pay āawna.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Lk 21.25-28)

²⁴ Noqw ephaqam, put kānavotpit atsve tāwa qa tālawvani; pu müyawuy añqw qa talni. ²⁵ Pu tokpelat añqe' sótu löhöhöykuni, pu tokpelat añqe' hihimu öqala tayayaykuni. ²⁶ Noqw pahsat pu nu' Sinot Tiat qaan'ewakw öqalat pasiwkañw a'nö sóniwkañw, ömawhtuy akw hawtoqw, sinom in-

umi yórikyani. ²⁷ Noqw pep pu' nu ihoñviaymuy añqe' ayatani. Noqw puma nānan'ivaqw inamoramuy tsovalayani, tūwaqatsit susqalawñwayat añqw it tokpelat susqalawñwayat añqee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Lk 21.29-33)

²⁸ Taa, noqw uma nõnvospaltsokit hihta tuawi'taqat nanaptani; nāt put nantaqaat qa húrunen nahpi'wisq, kurs tal'añw hayiñwnaqat uma nanaptañwu. ²⁹ Noqw pan hapi uma iit yantaqat hiniwmaq aw yórikye', pay pas aw písíwtaqat nanaptani, hikis pi pay pāpu pas hötsíwhpeqnihqata. ³⁰ Pas antsa nu umumi pañqawni: Ima sinom soon tūtuwayaqw, pay ii sohsoy yaniwhtini. ³¹ Tokpela, pu tūwaqatsi pay tūwayani; nikañw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

No One Knows the Day or Hour

(Mt 24.36-44)

³² Nikañw hisat aw talönvaniqat, pu haqe', qalawmaniqtat qa hak navoti'ta. Pas qae, öveqatsit ep hoñvia'yam qa navoti'yuñwa, pu piw Tíata. Pas Ina nāla put navoti'ta. ³³ Uma tunatyaltotini; nen qa ünaiwkahkañw nāwakintotani. Taq uma hisat aw pítuniqtat qa navoti'yuñwa. ³⁴ Pi nu' Sinot Tiat hakiy haqam yävoqnihqat anta. Pam hak kiy añqw ahpiyniqe tumal'aymuy amumi himuy noat, nanāp pumuy tumalhuytat, pu tuwalan'ayat tūwalaniqtat aw pañqawu. ³⁵ Paniqw öviy uma tunatyawyuñwani. Taq uma ki'taqat hisat pítuniqtat qa navoti'yuñwa, sen tapkiqwniqata, sen tókilnasaveqniqata, sen kowāko tötöqw pahsatniqata, sen talavayniqata. ³⁶ Taq nāphisat sen pam suptuqw, uma tokkañw put ahpiy núansaniwyani. ³⁷ Noqw nu umumi hiñqawhqe' nu hapi sohsokmuy amumi pañqawni: Uma tunatyawyuñwani.

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Lk 22.1-2; Jn 11.45-53)

14 Pu' hapi ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw lōs tāla pēti, pu qa peken'oyiwhput pōlavikit nōnōsañwuqat aw'i. Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqay-nayaqamuy amumum hin as Jesus ūnatoynaye' ninayaniqey wūwantota. ²Nihqe pañqaqwa: Pay qa nōviwhqat epni, taq ka sinom pas qaunánwtalawvayani.

Jesus Anointed at Bethany

(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)

³Noqw Jesus Bethany-kitsókit ep hakiy tokoplelet tütuyñwuqat Simon kīyat ep tunösvoñat aw qatuqw, hak wuhti tatañpit hihta owat alabaster yan tūnwantiwhqat añqw yukiwtaqat añ tusaqwihkuyit kwanwáhovaqtuqat kūyikañw ep paki; nihqe tatañpit yōhaqe, Jesus qötöyat aw wihkuyit wihta. Pam wihkuyi nard yan tūnwantiwa; noqw pam a'nō hihkay'ta. ⁴Noqw haqawat pep yesqam itsívutotiqe, unañwpeq pañqaqwa: Ya hinoqw i' wihkuyi paysoq hovalniwa? ⁵Añwu ka as pam payhp sunat sivat epnihqe hōyokiwtaqat öviy huyiwe', öokiwayaqamuy amumi noiwnikañwo. Noqw puma qayan unañway wuhtit aqw hiñqaqwa. ⁶Noqw Jesus pañqawu: Uma qa aw hiñqaqwani. Ya uma hinoqw unañwmokintota? Pi pam inuhpe lolmat tumalta. ⁷Uma pi pay öokiwayaqamuy sutsep oyi'yunwa, nihqe uma hisat pan unañwtote', pumuy pāsya mantani. Nikañw uma nuy qa sutsep tavi'yunwani. ⁸Pay pam hihta aw nuhtsaknihqey tumalta; pam hisat nuy āmiwniqat aw añwu pay wihkuyit akw itokoy lelwinique pitu. ⁹Pas antsa nu umumi pañqawni: Tūwaqatsit añ ahsupoq haqam i' lomatuaawi yuaatiwhq, pep i' wuhti hinhtiqat pam

yuaatiwmantani. Sinom it akw put u'ni'yunwani.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰Noqw Judas Iscariot, pakwt löq sihkay'taqamuy amumum tōnawtaqa God awwat mohpeq momñwituy amumi Jesus mātapniqe pumuy amumii. ¹¹Noqw puma put nanaptaqe hahlayhtotiqe, put sivat maqayaniqey aw pañqaqwa. Noqw pam hisat nukwán'ewhti qw pumuy amumi put mātapniqey qeni'hevi'ta.

Jesus Eats the Passover Meal with His Disciples

(Mt 26.17-25; Lk 22.7-14, 21-23; Jn 13.21-30)

¹²Noqw qa peken'oyiwhput pōlavikit ep nōviwhqat ep sūs talni'taqw, ura ep hapi sinom amutsva yūmosanihqat ep mañat ninayanwuniqw, Jesus aw nānatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Ya itam haqam hihta aw hintsatsnaqw, um pep ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsniqey nāwakna? ¹³Noqw pam löqmuy put aw nānatuwnayaqamuy pahpiy ayataqe amumi pañqawu: Uma kimini; nen hak tāqa kuysivut akw kūyi'kañw umuhsawvaqw uma añkni. ¹⁴Nen ason pam haqami pakiqw, uma pep ki'taqat aw pañqawni: Tutuqaynaqa yan lavayhti: Ya um haqam yeyespi'ta? Nu as pep inumi nānatuwnayaqamuy amumum ura amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat nōsni. ¹⁵Noqw pam tupatsveq wukoahpave pās himu pasiwtaqat umuy āawnani. Pepeq uma itamuñem hihta aw hintsanni. ¹⁶Noqw put aw nānatuwnayaqam pañqw ahpiynihqe, kive pítuhqe, pam hin pumuy amumi lavayhtiqat pan yori; nihqe amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw hintsana. ¹⁷Noqw tapkiqw, Jesus

pakwt löq sihkay'taqamuy amumum pañsoo. ¹⁸Noqw puma aw yeskahkañw nōnovaqw, Jesus pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa inumum tūmoytaqa momñwituy amumi nuy mātapni. ¹⁹Noqw pahsat puma qahahlayhtotiqe, nanāp put aw pañqawu: Ya nūu? Pu piw suhka pañqawñwu: Ya nūu? ²⁰Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pakwt löq sihkay'taqamuy amuñaqw haqawa inumum novaoyit aqw morstoynaqani. ²¹Pi Sinot Tiat hin pey'taqat pas kurs hin nu qa yep qatsit añqw ahpiyni. Noqw pay i' hak momñwituy amumi Sinot Tiyat mātapniqat enem pas is óhini. Pay pi as tatam pam qa tihtiwHQ, pam put enem lolmani.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Lk 22.15-20; 1 Co 11.23-25)

²²Noqw pumuy nōnovaqw, Jesus pōlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōñoyhtat, pumuy put huytat pañqawu: Huvam it ómahtote', nōñōsaa; i' hapi itoko. ²³Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pumuy amumi put tavi. Noqw puma sohsoyam put añqw hikwya. ²⁴Pu pam amumi pañqawu: I' hapi iuñwa kaysiwhqamuy amuñem munvaniwhqa, amuñem pūhut pasiwnaniqe öviy'o. ²⁵Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas nu soon yep qatsit ep ovauyit aniwniyat añqw hikwni. Nikañw hisat God moñwtunatyayat aw pituqw, pep pu' nu puhuovavalat añqw hikwni. ²⁶Pu puma tayawinpit tawlalwat, pañqw haqami tsomot Olivet awya.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Lk 22.31-34; Jn 13.36-38)

²⁷Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pu' mihikq hapi uma sohsoyam inutsviy unañwso'ni; pi

ura pan pey'ta: Nu kanelmuy amumi tunatyawtaqat ninani. Noqw kanēlom ahtsavalani. ²⁸Nikañw ason nu ahoy tātayniwe', añwu pay umuhsavo Galileet aqwni. ²⁹Noqw Peter put aw pañqawu: Pay as pi nāmahin sohsoyam unañwso'niqw, pay nu' pas soon panhtini. ³⁰Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsa nu ūmi pañqawni: Pay pu' it tālat ep mihikq, nāt taqakowāko qa lōs tōqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey päyis pañqawni. ³¹Noqw pahsat pu pam pas öqalat pañqawu: Pay nāmahin pi as kurs nu umum moknikañw, pay nu un' qa tuwi'taqey pas soon pañqawni. Noqw puma sohsoyam put an lavayhtoti.

Jesus Prays in Gethsemane

(Mt 26.36-46; Lk 22.39-46)

³²Pu puma haqami Gethsemane yan tūñwantiwhqat aw öki. Noqw Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma hāk inuhsavo yep yesq, nu nāwaknani. ³³Pu pam Peter-nit, pu James-nit, pu John pumuy pahpiy tsamhqe, pahsat pu suyhtsepñwat qahahlay'iwmaqe hin unañwiti. ³⁴Nihqe amumi pañqawu: Nu hapi sumataq mokni; pas iunañwa qahahlayi. Uma hāk yepye', tunatyawyuñwini. ³⁵Pu pam ahpiy hihin yūmonit, tutskwami nātuvat, pep okiwlawu; nihqe kurs pay hin pasiwtaniqw, i' tuwani put ahpiy ruhpañniqat nāwakna. ³⁶Nihqe pañqawu: Abba, Inaa, pay unñiqw sohsoy himu pasiwta. Um as it kānavotpit inuhpiy ayo yúkuni. Nikañw pay qa nuy hin nāwaknaniqw, pantani; pay uhtunatyay antani. ³⁷Pu pam amuminihqe, pumuy tokqamuy túwahqe, Peter aw pañqawu: Simon, ya um pūwi? Ya pas um soon tāwat añqe' sūs qōñiltiqat pahsavo tunatyawtani? ³⁸Uma tunatyawkahkañw nānawaknani,

taq nāp hisat sen uma ūnatiwyani. Pay as hakiy tunatyaat pas antsa su'qawta; noqw pay tokoat nuksiwa. ³⁹Pu pam ahpiynihqe nāwaknaqe, pay piw án lavayhti. ⁴⁰Pu pam ahoy amuminihqe, pay piw pumuy tokqamuy tuwa; puma pi puwmañw'iwyuñwa. Noqw puma kurs put aw hiñqawani. ⁴¹Pu pam päyisni'makañw pítuhqe, amumi pañqawu: Pay pi uma tōke', nānasuñwnani. Hapí, tuwanit aw pitu. Meh, nu' Sinot Tiat hapi qaanhinwisqamuy öqalayamuy aw mātaviwa. ⁴²Huvam hoñvaa, itam awyani. Meh, nuy momñwituy amumi mātapniqa pew pituto.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jn 18.3-12)

⁴³Noqw pam nāt yuaataqw, Judas imuy pakwt löq sihkay'taqamuy amuñaqw suhka pitu. Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam sipwuhahpi'kahkañw, pu murikhoy'kahkañw put amum öki, God awwat mohpeq momñwit-niqw pu sinmuy amuñaqw wukw'a'yam pumuy ayatotaq'ö. ⁴⁴Noqw i' pumuy amumi put mātapniqa amumi hihta tuwantaqe pañqawu: Nu hapi hakiy tsohtsonaqw, pamni. Uma put nuaye', pās aw tunatyawkahkañw wikyani. ⁴⁵Nihqe öviy panis pam ep pitut, pay yūmosa Jesus awnihqe, aw pañqawu: Tutuqaynaqa, Tutuqaynaqa, kitat put tsohtsona. ⁴⁶Pahsat pu puma put aw may'yuñqe put nuaya. ⁴⁷Noqw pumuy pep hoñqamuy amuñaqw haqawa sipwuhahpiy hóraknaqe, God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat sáviknaqe, naqvuyat ayo tuku. ⁴⁸Noqw Jesus lavayhtiqe, sinmuy amumi pañqawu: Ya uma hakiy uyinwut ehpewi añaqawyaqe, öviy pas piw sipwuhahpi'kahkañw murikhoy'kahkañw nuy wik-wisa? ⁴⁹Himu nu nāqavo God kiyat ep

umumum hinnumkañw tütutuqaynaqw, uma nuy qa nuaya. Noqw pay sam pi tutuveni soon qa antani. ⁵⁰Noqw put aw nānatuwnayaqam sohsoyam put tatamhtotat watqa. ⁵¹Noqw hak tiyo qa yuws'i'kañw tusaqtontsatsakmötsaput uskañw put añkniqw, tötim put nuaya. ⁵²Noqw pam usimniy ayo tūvat, qa yuws'i'kañw amuñaqw wāya.

Jesus before the Council

(Mt 26.57-68; Lk 22.54-55, 63-71; Jn 18.13-14, 19-24)

⁵³Noqw solāwam God awwat susmohpeq moñwit kiyat aw Jesus wikya. Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu wukw'a'yat-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam sohsoyam pep tsovawta. ⁵⁴Noqw Peter yāvaqw Jesus añk hinmakañw, God awwat mohpeq moñwit kiyat ihpoviyat aw pahsavo pitu; nihqe tumal'a'yatuy amumum qatukañw, qōhit aw nāmukinta. ⁵⁵Noqw God awwat mohpeq moñwi, sohsokmuy pep tsovawtaqamuy amumum as Jesus nīnayaniqey öviy hakiy hihta qalolmat put nēveltoynaniqat heptotat, qa hakiy tutwa. ⁵⁶Pay as pi kaysiwhqam put hihihita atsátoynayaqw, pumuy lavayiam qa sunyuñwa. ⁵⁷Noqw haqawat wunuptuqe, put hihta atsátoynaqe, pañqawu: ⁵⁸Itam it aw tūqaytaqw pañqawu: Nu it God kiyat sinmuy māyamuy akw yukiwhqat sahpuknat, sukwat pas qa sinmuy māyamuy akw yukiwhqat päyis tālat añ kītani, kita. ⁵⁹Noqw pay piw pumuy lavayiam qa sūnanta. ⁶⁰Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi pumuy amuhsonve wunuptut, Jesus tūvintaqe aw pañqawu: Ya pay um qa hiñqawni? Ya ima hihta uhpewi yuaata? ⁶¹Noqw pam qa hiñqawhqe, pay amumi qa hinwat lavayhti. Noqw pu piw God awwat mohpeq moñwi put tūvintaqe

aw pañqawu: Ya pas pay um Christ, Tayawintiwhqat Tíata? ⁶²Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu' pam'i. Pay nāt nu' Sinot Tiat Sus'ōqaltutuyqawhقات putvaqe qátukañw tokpelat ep ōomawhtuy akw hawtoqw, uma inumi yórikyani. ⁶³Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi itsívutiqe, yuwsiy tsíkat pañqawu: Ya hinoqw pas piw nāt hakim put ehpewi hiñqawani? ⁶⁴Pi uma qakaptsi'lavayiyat aw tūqayyuñwa. Uma hin wūwantota? Noqw puma sohsoyam put mokiwyuy hihkay'taqat pañqawu. ⁶⁵Pahsat pu haqawat put aw tóhtivaya, piw put taywayat nākwapnayaqe, may pölölni'kahkañw akw put wuvahtivayaqe, aw pañqawu: Kurs hákiynihqat pañqawuu! Pu ima tumal'a'yat mapqölöy akw put wuvalalwa.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-75; Lk 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁶Noqw Peter pep moñwkit ihpoviyat epniqw, haqawa God awwat mohpeq moñwit tumal'aymuyatuy mámanhtuy amuñaqw pítuhqe, ⁶⁷Peter nāmukintaqw túwahqe, aw taynumt, pañqawu: Um pi piw it Jesus Nazareth añqw sinot ámuma. ⁶⁸Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Nu put qa tuwi'ta; piw um hiñqawhq nu qa māmatsi. Nit pam yámakqe, hötsíwat aw wunuqw, taqakowāko töqti. ⁶⁹Noqw māna piw put túwahqe, pahsat pep hoñqamuy amumi pañqawu: I' pi pumuy amumuma. ⁷⁰Noqw piw pam qa nakwha. Pu hihin hihsavoniqw, ima pep hoñqam piw Peter aw pañqawu: Pay um pas antsa pumuy amumum hinnuma. Um pi Galilee-sino; öviy pi uhlayayi panta. ⁷¹Noqw pahsat pu pam God at-pip amumi pas qa atsátaniqey amumi pañqawu; nihqe pas öqalat pañqawu: Pay nu pas umuy hakiy yuaatotaqat qa

tuwi'ta. ⁷²Noqw pahsat pay taqakowāko piw töqti; noqw pahsat pu Peter Jesus put aw hin lavayhtiqat u'na; ura pam pañqawu: Nāt taqakowāko qa lös töqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey päyis pañqawni, ura kita. Noqw pam put añ wūwaqe, pahsat paklawu.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Lk 23.1-5; Jn 18.28-38)

15 Pu panis tālawvaqw, pay ima God awwat mohpeq momñwit, pu wukw'a'yat-nikañw pu tutavot tutuqaynayaqam wuwan'a'yatuy sohsokmuy amumum hin hintaniqat yuaaykuyaqe, Jesus somyat, ahpiy wikyaqe, pep tutskwat aw moñwi, Pilate yan mātsiwhqat, aw put noaya. ²Noqw Pilate put tūvintaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwíamu? Noqw pam hu'waqe aw pañqawu: Um súañqawu. ³Noqw God awwat mohpeq momñwit put hihihita nēveltotoynayaqw, pam qa hiñqawu. ⁴Noqw Pilate piw put tūvintaqe aw pañqawu: Ya pay um pas qa hiñqawni? Meh, ima hihihita uhpewi yuaatota. ⁵Noqw piw nāt Jesus qa hiñqawu. Noqw öviy Pilate hin kurs wūwa.

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-26; Lk 23.13-25; Jn 18.39-19.16)

⁶Noqw put nōviwhqat ep pi pam hakiy sivilawhقات hihtawat nuhtumi mātapñwu, pumuy hakiy nānawaknaqw put'a. ⁷Noqw hak tāqa Barabbas yan mātsiwhqat pētuy amumum sivikit ep sómiwta. Ura puma put amum moñwit ehpewi hoñva; nihqe panhtotiqe hakiy nīnaya. ⁸Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Pilate aw sa'taqe, pam hin yúkuñwuqey pan piw amuñem hinhtiniqat ö'qalya. ⁹Noqw Pilate lavayhtiqe amumi pañqawu: Noqw

ya nu Jew-sinmuy moñwíyamuy amumi mātāpniqat uma nānawakna? ¹⁰Suyan pi God awwat mohpeq momñwit qatsutsúyyaqe öviy put aw Jesus noayaqw, pam mātsi'taqe öviy pañqawu. ¹¹Noqw God awwat mohpeq momñwit sinmuy pan unañwtoynaya, as pam Barabbas pumuy amumi mātāpniqata. ¹²Noqw Pilate lavayhtiqe piw amumi pañqawu: Noqw ya nu it umuhpiy Jew-sinmuy moñwíyamuy yan tūñwantiwhqat hintsanni? Ya uma hin nānawakna? ¹³Noqw puma piw sáakmaqe aw pañqawu: Nahoyehtsit aw múaa! ¹⁴Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Ya hínoqö'? Pam hihta qalomáhinhtiqw öviy'o? Noqw pahsat puma tis pas pavan sáakmaqe pañqawu: Nahoyehtsit aw múaa! ¹⁵Noqw Pilate sinmuy pas pay unañwveniqe, pumuy Barabbas mātapt, Jesus wuvahtiwniqat pañqawht, nahoyehtsit aw muiwniqat öviy solāwamuy amumi put mātavi.

The Soldiers Make Fun of Jesus

(Mt 27.27-31; Jn 19.2-3)

¹⁶Noqw solāwam pawasiwhkit Pretorium yan tūñwantiwhqat aw put wikyaqe, suñwámuy sohsokmuy sūmi tsovalaya. ¹⁷Pu puma put palasakwat usimnit usihtoyneyat, hihta kūtay'taqat kwitetotaqe, put qötösomtoynaya. ¹⁸Nit pahsat pu put pas hihtalalwaqe, pañqawu: Öqawmañwu, Jew-sinmuy moñwíamuy! ¹⁹Pu puma hopaqat akw put qötöyat wuvalalwakahkañw, aw töhtota; pu aw tamötshonvankahkañw, put pas hihtalalwa. ²⁰Pu öviy puma put aw tututsiwyaqey yukuyaqe, palasakwat usimnit oyanayat, pu pas nāp yuwsiyat put yuwsinaya, nit nahoyehtsit aw put muayaniqe ahpiy wikya.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Lk 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹Noqw hak Cyrene-tutskwat añqw tāqa, Simon yan mātsiwhqa, hakimuy Alexander-nikañw, pu Rufus pumuy naam, haqaqw pitutoqe pañqee. Noqw pam Jesus nahoyehtsiyat enem ikwiwtaniqat solāwam put tusoq'ayatota. ²²Noqw puma haqami Golgothat aw Jesus wikya; pam Masqötvihka i'nihqe pam'i. ²³Noqw puma wine hihta a'nö sikat enañ namiqwriwtaqat put hikwnyaniqw, pam qa nakwha. ²⁴Pu puma put nahoyehtsit aw muayaqe, yuwsiyat nāhoy o'ya, put öviy nanavö'yakahkañwo, mātāppi hak hihtawatmantaniqw öviy'o. ²⁵Wukotöñvaniwtaqw-haqam puma nahoyehtsit aw put muaya. ²⁶Noqw pam hihta nēveltoyniwhq, pam put atsva pēniwa; nihqe yan pey'ta: JEW-SINMUY MOÑWIAMU. ²⁷Noqw puma piw hakimuy löqmuy uyiñwutuy put ahsaq nīnaya, nānap nahoyehtsit aw muayaqee, suhkawa put putvaqeniqw pu sukawa put suyvaqee. ²⁸Noqw pep pu' tutuvenit an hiniwhiti, ura yan pey'ta: Pam qaanhtotiqamuy amumum pohtoylaniwa, yan'i. ²⁹Noqw ima añ sasqayaqam aw tututsiwyaqe, qötöy wilankahkañw pañqawu: He! um God kiyat sahpuknat päyis tālat añ aw kitaniqey tuwi'taqe, ³⁰Ayo nātave', nahoyehtsit añqw hāwii. ³¹Noqw God awwat mohpeq momñwit piw amún put aw tututsiwyaqe, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum nānami pañqawu: Pas as pam ayo tūooykañw, kurs hin ayo nātāpni. ³²Pay pas Christ Israel-sinmuy moñwíammen nahoyehtsit añqw hawni, noqw itam aw tāyūñwe' tūtuptionsani. Noqw ima put amum nahoyehtsit aw multiqam put aw tutsíwhiñqawlawu.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Lk 23.44-49; Jn 19.28-30)

³³Noqw tāwanasaptiqw ahsupoq tūwaqatsit añ qatālawva, tāwat atvelpetiqw pahsavoo. ³⁴Noqw tāwat atvelpetiqw, Jesus a'nō pañqawu: Eloi, Eloi, lama sabachthani. Pam God, Itutuyqawhqa, ya um hinoqw nuy tatamhta? i'nihqe pam'i. ³⁵Noqw haqawat pep hoñqam nanaptaqe pañqawu: Meh, taq pi pam Elias wánwaylawu. ³⁶Noqw haqawa wárikqe, hihta söyatkoý'taqat (sponge) vinegar aqw mórokmat, hopaqat epeq sönnat, put hikwna pañqawkañwo: Pay pantani; mātaqpi kurs Elias añqwnen put hawnani. ³⁷Noqw Jesus a'nō hiñqawht, sohsok hikwsu. ³⁸Noqw God kiyat ep mötsáp'uutspi òñaqw atkamiq nāhoy tsiki. ³⁹Noqw solāwamoñwi Jesus ayañqwat aw wúnuhqa put pan hiñqawht, sohsok hikwsuqw yórikqe pañqawu: Pay kurs pas antsa i' tāqa God Tíata. ⁴⁰Noqw hakim momoyam piw yāvaq tāyuñwa. Noqw ima nuhtumya-i' Mary Magdalene, pu Mary hakiy James tsaywatnihqat-nikañw pu Joses, pumuy yúamu, noqw pu Salome. ⁴¹Ura as Jesus Galilee-tutskwat ep hinnumqw, ima momoyam put añk hinnumyaqe, put tumalay'yuñwa. Pu piw wūhaqñiqam momoyam put amum Jerusalem aqwyaqam pep hōñi.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁴²Noqw nasuñwintalöñnit totokayat ep tapkiqw, ⁴³Hak tāqa Arimathea-kitsókit añqwnihqa, Joseph yan mātsiwhqa, ep pítuhqe, qa tuhtuskañw Pilate aw pákihqe, Jesus tokoyat tuhtui. Pam hak wuwan'aya kaptsiwtaqa, nuhtum God moñwtunatyayat nuhtayta. ⁴⁴Noqw pay sen Jesus mokqat Pilate wūwaqe,

solāwamoñwit wánwayhqe, put tūviñta. ⁴⁵Nihqe yaw put pay mokqat pam solāwamoñwit añqw navotqe, pahsat put tokoyat Joseph maqa. ⁴⁶Noqw pam suphiñput tusaqtonsatsakwmötsaput tui; nit Jesus tokoyat hawnaqe, put akw put mokahta; nit owat ep tuamhqölö tuhsöiwtaqat aqw put panat, hötsiwmiq owat mūma. ⁴⁷Noqw Mary Magdalene-niqw, pu Joses yuat Mary, puma haqam put taviwhqat aw yori.

The Resurrection

(Mt 28.1-8; Lk 24.1-12; Jn 20.1-10)

16 Pu nasuñwintalöñnit añ ayo ruhpaqk, Mary Magdalene-niqw, pu James yuat Mary-niqw, pu Salome, puma hihhihta kwanwáhovaqtuqat tuiya, tūamit awye', put akw Jesus lelwiyaniqe öviy'o. ²Pu öviy Sundayt aw pituqw, puma suits talavay tāwat yámaktoqw tūamit aw ökiwisa. ³Nihqe nānami pañqawwisa: Ya sen hak itamuñem tūamit hötsiwat añqw ayo owat mūmani? ⁴Nit puma aw yórikyaqw, kurs owa pay ayo mūmaniwa, pas pi qaan'eway yahsayoq'a. ⁵Noqw puma tūamit aqw yuñqw, kurs hak tiyo wūpat qötsat yuwsí'kañw put putvaqe qatu. Noqw puma put tutwaqe pas tsātsawna. ⁶Noqw pam hak pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwyuñwñi. Pay uma as Jesus Nazareth añqw sino nahoylehtsit ep muiltiqat hepwiisa. Pam ahoy tātayi, pam qa yep'e. Kurs huvam haqam pam taviwhqat aw yórikya. ⁷Noqw yupave, uma put aw nánatuwnayaqamuy-nikañw pu Peter, pumuy amumi yan tuawwisni: Pam umuhsavo Galilee aqwni. Ason pep uma put aw yórikyani. Pay ura umumi pañqawu. ⁸Noqw puma pañqw nōñañayku; nihqe hin unañwtotiqe, tururuti'kahkañw watqa. Pas pi puma tsawiniwyuñqe, öviy qa hakiy haqam aw hiñqawu.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Jn 20.11-18)

⁹Noqw Sundayt aw pituqw, suits talavay Jesus ahoy tātayhqe, mohti Mary Magdalene aw namtakna. Ura pam put añqw tsañe' nukpanhihikwsimuy ipwa. ¹⁰Noqw pam ahpiynihqe, Jesus ámumyañwuqamuy put āawna, pumuy qahahlayyakahkañw tsaykitaq'ō. ¹¹Noqw yaw pam piw qátuhqe, pu Maryt aw namtaknaqat puma nanap-takañw qa tūtuptsiswa.

Jesus Appears to Two Disciples

(Lk 24.13-35)

¹²Pantaqat atsve pu' pumuy amuñaqw haqawat löyöm haqami tutskwamiq waymaq, pam piw pas hinwat hinkañw pumuy amumi namtakna. ¹³Noqw puma ahoy kiminihqe, mímuwatuy put āawna. Noqw pay piw puma pumuy lavayiyamuy qa tūtuptsiswa.

Jesus Appears to the Eleven

(Mt 28.16-20; Lk 24.36-49; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

¹⁴Pantaqat atsva pu' pakwt sūkw sihkay'taqamuy nōnovaqw, Jesus amumi namtaknaqe, pumuy qatūtuptsiswaqat, pu a'nō unañwayamuy

ep qōhqōya, puma put ahoy tātayhqat aw yórikyaqamuy lavayiyamuy qa tūtuptsiswaqw öviy'o. ¹⁵Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tūwaqatsit añ ahsupoq nankwusani. Pu uma sohsokmuy sinmuy amumi lomatuawit yuaatotani. ¹⁶Lomatuawit qa tuptsiwqhqa hapi maskimiq tūviwtaniqw, pam put eñem yukiwni. Nikañw tuptsiwht, küyit akw tuvoylatiqa hapi ayo yámakiwtani. ¹⁷Pu ii himu tuawi'yuñaqa añ tuptsiwni'yuñaqamuy amumi énañhtini: Puma inatñwaniy aw yankahkañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanwisni; pu piw himuhkwa yuaatotani. ¹⁸Kurs puma tsütsu'tuy nuaye', pu sen kurs puma hihta qöyanpit hikwye', pas soon put akw hinhtotini. Puma tütuyyaqamuy amumi hintsatsnaqw, puma qalaptuyamantani.

Jesus is Taken up to Heaven

(Lk 24.50-53; Acts 1.9-11)

¹⁹Noqw Tutuyqawhqa pumuy amumi yan yuaaykut, ömi wikiwa; nihqe God putvaqe qatuptu. ²⁰Noqw puma pañqw nankwusaqe, sohsovik yuaatimumyaqw, Tutuyqawhqa pumuy amumum tumalay'kañw, kätatayhpit hihta tuawi'taqat akw lavayit öqalanma. Yantani.

LOMATUAWI

LUKE

AHPİY'O

Introduction

1 Pas as kaysiwqhcam itamuhpa' hihta hiniwhitiqat pās oyiwtaqat pēnayaniqey tuwantota. ²Ima hakim añ ahsupoq Jesus hihta hintsakmaqat aw yórikyat, lomatuawit yuaatotaqam itamumi hin mātapyaqat pan put pēnayaniqey aw may'yuíwa. ³Noqw öviy nu put yayhniwhpuyat añqaqw sohsok hihta añ pās puprikqe, put pās pasiwtaqat ūmi pēnaniqey unañwti, um hak pavan Theophilus. ⁴Noqw pep pu' sohsoy himu ūmi mātaviwhqa pas antsanihqat um pas suyan navoti'tani.

The Birth of John the Baptist Announced

⁵Hakiy Herod tutskwat Judeat ep moñw'iwtaqw, hak God awwat moñwi, Zacharias yan mātsiwhqa qatu, hakiy Abiat paptsiyat ep nuhtum wúnuhqa. Noqw put nōmaat Elizabeth yan mātsiwhqa piw hakiy Aaron ahpiyvi. ⁶Puma nāma God atpip súankañw, Tutuyqawhqat hin lavayyukuhqat pu hin tutaptaqat añ ahsupoq qaöw'ihinma. ⁷Nikañw puma qa ti'ta, Elizabeth qa tflawhq öviy'o. Noqw puma nāma pāpu pas wuyoiwta. ⁸Noqw ephaqam i' Zacharias suñwámuy amumum God kiyat ep tumalay'taniqat aw pitsíwta. ⁹Noqw puma hin hinhtotiniqey hihta akw tuwantotaqey, pan tumalat nāhuyvaya. Noqw Zacharias God kiyat ep put eñem hihta kwanwáhovaqtuqat taqtsokniqw pan put eñem yukiwa. ¹⁰Noqw pam panhtiniqat aw pituqw, sinom sohsoyam ihkaqey hoñkahkanw, God aw nānawakna. ¹¹Noqw pam

pañso pakiqw, Tutuyqawhqat hoñviayaat put aw mātakti; pam kwanwáhovaqtuqat eñem qöqöhpit putvaqey wunuwta. ¹²Noqw Zacharias put túwahqey, pas tsawnaqey, hin unañwti. ¹³Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Um qa tsawnani, Zacharias. God uhnawakinpiy navota. Noqw öviy uhwuhti Elizabeth unem tiyohyat tihtani. Noqw ason um put John yan túnwani. ¹⁴Um put tihtiwhqat ep pas hinhaqam hahlayhtini; noqw kaysiwqhcam umum hahlayhtotini. ¹⁵Pi pam Tutuyqawhqat atpip a'nö hímuni. Nihqey öviy pam oवालत, pu honaqkuyit qa hihikwni. Pi pas pam tihtiwhpuy añqaqw Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwatani. ¹⁶Pam Israel-sinmuy amumi ö'qalaqw, puma ahoy Tutuyqawhqay God aw nānamtökani. ¹⁷Pam Elias antani, numiy añ'a, pu öqalay añ'a. Nihqey pam Tutuyqawhqat ahsavo hinmaq, namat timuy amumi unañway'vayani; noqw añ qatuqáyvahsi'yunqam súanhinwisqamuy amún súan unañwtalwuwni'vaye', súanhinwisni. Noqw pam Tutuyqawhqat ahsavo put sinomuyatuy unañwayamuy put eñem moñwvastani. ¹⁸Noqw Zacharias hoñviayat aw pañqawu: Noqw nu hin un' súanqawhqat navoti'tani? Pi nu' wuhtaqa, pu iwuhti pāpu pas wuyoiwta. ¹⁹Noqw hoñviaya lavayhtiqey put aw pañqawu: Nu Gabriel yan mātsiwa; noqw nu God atpip wunu. Noqw nu it lomatuawit un' āawnaniqat öviy pam nuy añqw ūmi ayata. ²⁰Noqw meh, um hapi ilavayiy qa tuptsiwa. Noqw öviy uhlavayi nawus ūnaqw nawhkiwhq, kurs um hin yuaatani, pas hisat ilavayiy aw antsaniwhqat aw pahsavoo. Noqw hisat aw pituqw, God ilavayiy aw antsanni. ²¹Noqw sinom Zacharias nuhtayyuiwa. Hinoqw pam God kiyat ep pas nawutsnaqw, puma

put ep hin wūwantota. ²²Noqw pam yāmakqe, pay kurs hin pumuy amumi hiñqawni. Noqw puma māmatsyaqw, sumataq pam God kiyat ep hihta aw yori; ōviy pi pam amumi māsankañw, pay pas qa hiñqawu. ²³Noqw ōviy pam panis paptsiy añ kuyvat, pahsat pay nima. ²⁴Noqw ahpiy pantaqw, put nōmaat Elizabeth nō'yiltiqe, tsivot mūmuyawhtuy añ haqam nātupki'ta. ²⁵Nihqe pañqawu: Yanhaqam Tutuyqawhqa nuy hintsana, nuy ōkwatuhqee. Nu as qa tiylawhq ōviy sinom as inumi tutsiwhiñqawaqw, askwal pi God put pantaqat añqw nuy ayo tavi.

The Birth of Jesus Announced

²⁶Noqw navay mūmuyawhtuy sūlawhtiqw, God hoñviayay Gabriel Galilee-tutskwat ep haqami kitsókit Nazareth yan mātsiwhqat aw ayata, ²⁷Hakiy mānat nāt qanāhovalni'taqat Mary yan mātsiwhqat aw'i. Pam hak hakiy tāqat Joseph yan mātsiwhqat, David ahpiyvit aw noiwniqat eñem nawiniwta. ²⁸Noqw hoñviaya put aw pákihqe, aw pañqawu: Um hahlayni, Tutuyqawhqa úmuma. Pam núokway ūmi pas qaōwínoa. Um momoymuy amuñaqw pas hahlayhpit ep'e. ²⁹Noqw Mary put aw yórikqe, lavayiyat ep hin kurs wūwa; nihqe hihta pa pam lavayhtiqat pam wūwanta. ³⁰Noqw hoñviaya put aw pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani Mary, God núokway ūmi pas qaōwínoa. ³¹Noqw meh, um nō'yilte', tiyohyat tihtani. Nen um put Jesus yan tūnwani. ³²Pam a'nō hímuni; pu Pas Sus'oveqnihqat Tíatnihqey yan tūnwantiwni. Noqw Tutuyqawhqa God put nayat David moñqeniyat put máqani. ³³Noqw pam Jacob ahpiy sinoiwtaqamuy amumi sutsep moñw'iwatani. Pu put moñwtunatyat pas qa haqami so'tani. ³⁴Pahsat pu

Mary hoñviayat aw pañqawu: Noqw hin i' pasiwtani. Pi nu qa hisat haqam hakiy tāqat ámuma. ³⁵Noqw hoñviaya lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay ason Qahováriwtaqa Hikwsi ūmi pítuni; pu Sus'oveqnihqqa ōqalay akw uñ nākwapnani. Paniqw ōviy ason pam tsāy qahováriwtaqa uhpiy tihtiwniqa God Tíatnihqey yan tūnwantiwni. ³⁶Noqw meh, ūñaqwwi Elizabeth as qa tīlawhqat pañqawañwuqw, pam wuyovehaq nō'yilti. Noqw pu' hapi pam navay mūmuyawhtuy añ panta. ³⁷Pi God-niqw pay qa himu qa pasiwtani. ³⁸Pahsat pu Mary pañqawu: Taa, pay pi nu Tutuyqawhqat tūwikiata. Pay nam um hin lavayhtiqw antani. Noqw hoñviaya put añqw ahpiy'o.

Mary Visits Elizabeth

³⁹Noqw ephaqam Mary pañqw nakwsuqe, haqami tsotsmoy'yunqat aqwhaqami kaktayi, Judeat-tutskwat ep kitsókit aw'i; ⁴⁰Nihqe Zacharias kiyat aw pákihqe, Elizabeth aw yuaayku. ⁴¹Noqw Elizabeth Maryt lavayiyat navotq, put ponoveq tiposi tsoomhti. Noqw Elizabeth Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, ⁴²A'nō pañqawu: Nāspi um momoymuy amuñaqw namorstiwa! Pu uhpiy tihtiwniqa pas hahlayhpit epni. ⁴³Noqw nuy yan'ewayniqw ōviy kurs piw Itutuyqawhqay yuat añqaqw inumii? ⁴⁴Oviy pi meh, panis uhlayayi inaqvumiq tóqtiqw, pahsat pay tiposi hahlayhtiqe, ivonoveq tsoomhti. ⁴⁵Um God aw tuptsiwqhqe, pas hahlayhpit ep'e, ispi Tutuyqawhqa ūmi hin lavaytiqey pas kurs hin qa anhtiniq'ō.

Mary's Song of Praise

⁴⁶Noqw Mary tuwat pañqawu: Oviy nu iunaññaqw Tutuyqawhqat pas hihtay'tani.

⁴⁷ Ihikwsiy akw nu God nuy ayo távihqat aw hahlayhtini,

⁴⁸ Ispi pam manhtuwikiy okiwhqatsiyat aw tátayhq'ö.

Noqw meh, yahpiy haqahpiy yantani:

Sohsoyam haqami nānañk yesniqam nuy hahlayhpit epnihqat pañqawani.

⁴⁹ Pi pam nuy qaōwítumalta, i' hak Sus'öqaltutuyqawhqa,

Qahováriwtaqa yan túñwantiwhqa.

⁵⁰ Pam put kaptsi'yunqamuy óokwatuwa,

Sohsokmuy hakimuy nānañk yesqamuyu.

⁵¹ Is uti! Pam hinurs öqalay'ta!

May akw añ kwivi'nanway'yunqamuy tatslakna.

Piw pumuy tunatyayamuy sóontsana.

⁵² Pam añ ö'qaltuy qeniyamuy añqw hanna,

Nit añ ókiwyaqamuy momiq oya.

⁵³ Pam añ tsönsoiwtaqamuy hihta nukñwat öyna,

Nit kahaksinmuy sümavuyawyunqamuy añqe lālayi.

⁵⁴⁻⁵⁵ Pam tumal'ayay Israel aw unañwtavi,

Itanamuy amumi hin lavayhtiqey hapi panhti.

Pam Abraham timuyatuy ökwatuwa,

Pu ahpiy aniwhtotiqamuy sohsokmuyu,

Nihqe pam yūmosa panmani.

⁵⁶ Noqw Mary payhkomuy mūmuyawh-tuy añ Elizabeth amum qatut, pu ahoy kiq aqw'a.

The Birth of John the Baptist

⁵⁷ Noqw Elizabeth tihtaniqat aw pituqw, pam tiyohyat tihta. ⁵⁸ Noqw put kisiñwamat, pu sinomat nanaptaqw, yaw Tutuyqawhqa put qa an'ewakw ökwatuwa. Nihqe puma put amum hahlayhtoti. ⁵⁹ Noqw put nanalsikis talni'taqw, puma tsākw poñotkuyaniqe öki. Nihqe puma put Zacharias yan tuñwáya, nayat tuñwniyat an'i. ⁶⁰ Noqw

put yuat pañqawa: Qae, pam John yan mätsiwni. ⁶¹ Noqw puma put aw pañqawwa: Noqw pi qa hak uhsino pan mätsiwa. ⁶² Pu puma put nayat aw māmasaya, hin pam put túñwaniqey nāwaknaqat túviñtota. ⁶³ Noqw pam hihta añ pēnaniqey tuhtuy'qe, añ pēna: Pam John yan mätsiwa. Noqw puma sohsoyam hin kurs wūwaya. ⁶⁴ Noqw pahsat pay put moaat hötsíltiqw, leñiat nāhiwa. Noqw pam yuaaykuqe, God aw hahlayhti. ⁶⁵ Noqw pumuy kisiñwamat pas kurs hin wūwaya. Noqw sohsoyam Judeat ep tsotsmova yesqam pep hin hiniwhtiqat nānami lavayta. ⁶⁶ Noqw sohsoyam put nanaptaqam unañwpeq put wūwankahkañw pañqawwa: Hin pa i' tsay hintani? Noqw Tutuyqawhqaqat maat put aw unañwtavi'ta.

Zechariah's Prophecy

⁶⁷ Noqw put naat Zacharias Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, hin hintaniqat lavayhtiqe pañqawu:

⁶⁸ Nam God Israel-sinmuy Tutuyqawhqaam tayawintiwa;

Pam sinomuy pohtaqe, pumuy qenivo oya.

⁶⁹ Pam hakiy a'nö öqalay'taqat wunuptsina,

Itamuy ayo öoyniqata,

Tumal'ayay David amuhpiyviyatuy amuñaq'ö.

⁷⁰ Ura pam hisatñahaqaqw itanamuy amumi pan lavayhti,

Hakimuy pas hihtuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy'o.

⁷¹ Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo óyaniqey pañqawu,

Pu sohsokmuy itamumi qa suhtaq'ewyaqamuy öqalayamuy añq'ö.

⁷² Pam itanamuy amumi núokway mahtakna,

Amumi hin lavayhtiqey aw antsana,

Amumi pas qa paysoq pasiwnaqey pam u'na.

⁷³Ura pam itanay Abraham aw pas qaōwīlvayhti;

⁷⁴Itahtuwqamuy māyamuy añqw itamuy ayo óyaniqeyu,

Itam qa tsawiniwkahkañw, put enem hintsatskaniqata.

⁷⁵Noqw itam itahqatsiy añ ahsupoq put atpip hinwisni,

Sohsok hihta akw pasiwkahkañw, súankahkañwo.

⁷⁶Noqw ūm'i, ítii, ya unem hintani?

Um Sus'oveqnihqat lavay'ayaatni;

Pan hapi um túnwantiwni.

Um Tutuyqawhqat apyeve hinmani;

Pu put enem pöhut añwu añ qenitani.

⁷⁷Um God sinomuyatuy hin ayo nóñakniqat āawnani;

Pumuy qaanhtipuyamuy ayo yukilti'ö.

God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuke', pumuy ayo óyani.

⁷⁸Kwakwhat pi God aw itahyantaqa itamuy ökwatuwa, Kwakwhat pi öñaq itamumi tālawva.

⁷⁹Qatalpuve yesqamuy amumi tālawnani,

Mokiwuy kihsiwniyat añ yesqam tālat aw yórikyani.

Noqw itam tālat aw tāyuñwe', pasi'nañway'kahkañw, hinwisni.

Yan Zacharias lavayhti. ⁸⁰Noqw

tsāy wūyoq'iwmaq, tunatyaat suyhtsepñwat öqawi'ma; nihqe

haqam qayēsiwhpuve qatu, hisat pam Israel-sinmuy amumi namtaknaniqey

pahsavoo.

The Birth of Jesus

(Mt 1.18-25)

2Noqw ephaqam sopkawtaqam sinom nāvenayaniqat Caesar Augustus yan tutapta. ²Noqw hak Cyrenius Syria-tutskwat ep moñw'iwtaqw, sinom mohti yan nāvenaya. ³Noqw sohsoyam nāve-

nayaniqe nanāp kitsókiy añ nankwusa.

⁴Noqw öviy Joseph Galilee-tutskwat ep Nazareth-kitsókit añqwnihqe,

Judea-tutskwat aqw'a, haqami kitsókit, Bethlehem yan mātsiwhqat aqw'a. Ura

David Bethlehem ep tihtiwa. Noqw Joseph David ahpiyvinihqe, öviy

nāvenaniqe pañsoq'a. ⁵Noqw Mary put nōmamkiwaat put ámuma, pas

páy tihtanikañwo. ⁶Noqw pumuy pépeqniqw, pam tihtaniqat aw

pitu. ⁷Noqw pam nāt sūs tihtaqe tiyohyat tihta; nihqe muhpiwñwat

akw muhpiknat, haqaqw tumalvopkot nōñösañwuqat pañqe' put tavi, qa

haqam yeyespive amunem qéniniqw öviy'o.

The Shepherds and the Angels

⁸Noqw pep tutskwat ep hakim lalay'a'yat haqam tutskwave yesqe,

mihikq kanelvokmuy tūtuwala. ⁹Noqw meh, Tutuyqawhqat hoñviayaat

pumuy amumi māaktiqw, Tutuyqawhqat lolma tālañwaat pumuy

ahsupoq amuqlaq tālawva. Noqw pavan pas puma tsawinwuhpukya. ¹⁰Noqw

hoñviaya pumuy amumi pañqawu: Uma qa tsawiniwuyñwni. Meh, pi nu

lomatuwit umuy āawnani; noqw put ep sopkawtaqam sinom pas hinhaqam

hahlayyani. ¹¹Pi pu' hapi it talónvaqat ep David kitsókiyat ep Ayo Tūooyhqa

amunem tihtiwa, Tutuyqawhqa, Christ, God añqw moñw'asi'taqa. ¹²Noqw it

akw uma put māmatsyani: Tiposit muhpiwñwat akw muhpiwkañw

haqaqw tumalvopkot nōñösañwuqat añqe' qatsqat uma tutwani. ¹³Noqw

pahsat pay qaan'ewakw hintaqam öve yesqam kurs hoñviayat ámumyaqe God

tayawintotaqe pañqaqwa: ¹⁴Nam God Sus'oveqnihqat tayawintiwa; pam pi

tūwaqatsit ep sinmuy hahlaykañw amunem yukuqw, puma kwakwhat

yesni. ¹⁵Noqw hoñvia'yat tawlalwaqe

yukuyat, ahoy ōmiqhaqamiya. Noqw pahsat pu lālayñwut nānami pañqawwa: Taa, tuma kurs Bethlehem awye', it yan hiniwhitiqat, Tutuyqawhqa itamumi mahtaknaqat aw yórikwisa. ¹⁶Pu puma pañso kaktayyaq, ep ōkihqe, Maryt-nit pu Joseph pumuy tutwa, pu haqaqw tumalvopkot nōnōsañwuqat añqe' tiposhoyat qatsqata. ¹⁷Noqw puma put aw yórikyaq, hoñviaya it tsākw hin lavayhtiqaq añqe' tunvotnaya. ¹⁸Noqw sohsoyam put nanaptaqam lālayñwut pumuy hin āawnayaqat añ wūwantota. ¹⁹Noqw Mary tuwat sohsok iit aw wūwankañw, unañwpeq pās oya. ²⁰Noqw lālayñwut hoñviaya amumi hin hiñqawhqaq sohsok nanaptaq, pu aw yórikyaq, ahoy kanelvokmuy amumiya; nihqe put pantaqat ep puma God pas hihtatiwiskahkañw, tayawintiwise.

Jesus Is Named

²¹Noqw nanalsikis talōnvaqat ep tsākw poñotkuyaniqat aw pituqw, naat put Jesus yan tuñwa. Pan hapi ura hoñviaya put tuñwa, put yuyat nāt qa nō'yiltiq'ō.

Jesus Is Presented in the Temple

²²Noqw put yuat Moses tutavoyat anwat tiyqatskuyvaqw, puma tsākw Tutuyqawhqaq aw nōaniqe, Jerusalem ep wikva. ²³Ura pi yan Tutuyqawhqaq tutavoyat añ pey'ta: Añsakis haqam hak wuhti pas mohtitiyohyat tihtapq, pam Tutuyqawhqaq awwat noiwtani. ²⁴Noqw tutavot añ hin pey'taqat pan puma Tutuyqawhqaq aw hihta hom'oya. Yan ura pey'ta: Hak lōqmuy masihōwituy, sen lōqmuy qōtsáhōwituy Tutuyqawhqaq aw hom'oymantani. ²⁵Noqw meh, hak tāqa, Simeon yan mātsiwhqa, Jerusalem ep qatu. Pam hak sūankañw God pas kaptsi'ta; nihqe hak Israel-sinmuy Ayo Oyatoqat

nuhtayta. Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi put amum hinma. ²⁶Noqw ason yaw pam pas Tutuyqawhqaq añqw moñw'asi'taqat aw yorikt, pu' hisat ahpiyniqat Qahováriwtaqa Hikwsi put pan āawna. ²⁷Noqw Hikswi pan put unañwtoynaqw, pam God kiyat ep paki. Noqw Jesus yuat puwsuñway amum tutavot hin yuykiwhqaq tsākw Jesus eñem hinhtiniqe öviy pep put wikva. ²⁸Noqw Simeon put tsōpahtaqe, God aw hahlayhtit, pañqawu: ²⁹Tutuyqawhqaq, taay, um uhlavayiy aw antsanni, Um uhtumal'ayay qa hin unañway'kañw yañqw ahpiyniqat aw nakwhanani. ³⁰Pi nu ivosiy akw hak Ayo Tūoyaniqat ūnaqwnihqaq aw yori. ³¹Put pantaqat hapi um sohsokmuy sinmuy amutpik na'sasta. ³²Soñawnen pam qa-Jew-sinmuy amumi tālawnnani; pu uhsinmuy, Israel-sinmuy ōmi tsokanani. ³³Noqw Joseph put yuyat amum pam hin tsākw lavayhtiqaq aw kātuqayta. ³⁴Noqw Simeon pumuy öqalaqe, put yuyat Maryt aw pañqawu: Meh, i' tsāy God ahpiy namorstiwa. Noqw put atsviy Israel-sinmuy amuñaqw kaysiwhqam munumhtini, pu piw kaysiwhqam hoñvani. Pam hihta tuawi'taqw, sinom put aqw hihñqawani. ³⁵Pantani hapi. Noqw soñawnen uh'unañwa sipwuvahpit akw tūhotiwni. Noqw kaysiwhqamuy tunatyaam tupkiwyuñqa mātaktotini. ³⁶Noqw hak God lavay'ayaat, Anna yan mātsiwhqa, pep qatu, hakiy Phanuel tíata, Asert ahpiyvi. Pam hak wuhtiharsku; nihqe pam manhqatsiy ahpiy puwsuñway amum tsañe' yahsañwuy añ qatu. ³⁷Noqw pam koñnalavu nālöp sunat añqw nālöp sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'ta. Noqw pas pam God kiyat añqw qa ahpiyniñwu. Nikañw mimhikqat, pu talōnwiwmaqat añ napwalni'kañw, nāwakinkañw God

eñem tumalay'tañwu. ³⁸Noqw Simeon nāt yuaataqw, i' wuhti ep pákihqe, Tutuyqawhqat aw hahlayhti, nit sohsokmuy amumi put tsákw yuaata, Jerusalem ep sinmuy Qenivo Oyaniqat öviy maqaptsi'yunqamuy amumii.

The return to Nazareth

³⁹Noqw Joseph, put yuyat amum Tutuyqawhqat hin tutaptaqat an sohsok hinhtit, ahoy Galilee-tutskwat aqw'a, nāp kitsókiy Nazareth aw'i. ⁴⁰Noqw tsāy wuyóq'iwmaqe suyhtsepñwat tunatyay añ öqawi'ma; piw unañwtalwuwñit añ'a, nihqe God núokwayat añ hinma.

The Boy Jesus in the Temple

⁴¹Noqw Joseph, put yuyat amum añsakis yahsañwuy añ Jerusalem aqwñinwu, ura Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat ep'e. ⁴²Noqw Jesus pakwt löq sihkay'tasikis yahsañwni'taqw, Jew-sinom hin hintsatskañwuqat öviy naat yuyat amum Jerusalem aqw'a, Jesus wikkañwo. ⁴³Noqw puma añ kuyvaqe, nāp kitsókimi q'áhoyniqw, tsāy Jesus pumuy qa amumumnihqe, Jerusalem epeq huruhti, noqw puma put qa navota. ⁴⁴Nihqe pay pam pumuy amumumyaqamuy amumumnihqat puma wūwaqe, ep tāwanawit añ haqami pahsavo nakwsu; nihqe puma sinomuy-nikañw, pu tuwimuy amuhpa' put hēva. ⁴⁵Nit puma put qa túwahqe, namtökt ahoy Jerusalem aqw'a, put heptoqee. ⁴⁶Noqw pāyis talqw, puma God kiyat ep put tuwaqw, pam tütutuqaynayaqamuy amuhsonve qatukañw, pumuy amumi tūqaykañw, pu pumuy hihta tūvinlawu. ⁴⁷Noqw sohsoyam aw tūqayyūqam put hin hihta mātsi'maqat, pu hihta hin ahoy hu'wanmaqat ep kātayūwa. ⁴⁸Noqw puma put túwahqe hin kurs wūwa. Noqw yuat put aw pañqawu: Itii, ya um hinoqw itamuy yanhaqam hintsana?

Okiw nu' unay amum kānavoti'kañw uñ hepnuma. ⁴⁹Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nāpi nuy hepnuma? Ya nu Inay hihta himuyat hintsakniqat uma put qa navoti'taqe öviy'o? ⁵⁰Noqw pay puma put lavayiyat qa māmatsi. ⁵¹Pu pam pumuy amumumnihqe, Nazareth ep pitu; nihqe pumuy amumi tūqaykañw qatu. Noqw tuwat put yuat iit lavayit sohsok unañwpeq pās oyi'ta. ⁵²Noqw Jesus suyhtsepñwat wuwñi'makañw wūyoq'iwma; pu suyhtsepñwat God-nikañw pu sinmuy tayawñi'ma.

The Preaching of John the Baptist

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)

3 Noqw hak Tiberius Caesar pakwt tsivot sihkay'taqat yahsañwuy añ moñw'iwtaqw, pu Pontius Pilate Judea-tutskwat ep moñw'iwtaqw, pu Herod Galilee-tutskwat aw moñw'iwtaqw, pu tupkoat Phillip Iturea-tutskwat ep sinmuy amumi-nikañw pu Trachonitis-tutskwat ep sinmuy amumi moñw'iwtaqw, pu Lysanias Abilene-tutskwat ep moñw'iwtaqw, ²Pu Annas-niqw pu Caiphas, puma God awwat mohpeq moñw'iwtaqw, ephaqam God lavayhti, Zacharias tiyat John aw'i, pam qayēsiwhpuveni'ö. ³Noqw pam pāyut Jordan añ ahsupoq tutskwat añ nakwsuqe, sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma nāp umuhtunatyay añqw lasye', kūyit akw tuvoylatotini. Noqw God umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuni, amumi kita. ⁴Ura hakiy God lavay'ayayat Esaiast lavayiyat añ yan pey'ta: Hakiy tōnaat qayēsiwhpuve tsa'tinumqa navotniwa; nihqe yan lalvaya: Uma Tutuyqawhqat eñem pöhut aw hintsatsnani; pam háqe'niqat aw suwiptotani. ⁵Sohsovik siskat añ otsómhtini, pu sohsovik tuhtukwi, pu tsotsmo tutskwatiwñi, pu añ

nukushinyuñqa súwiptotini, pu haqe' anahaiwuyuñqa pöhiñputiwini. ⁶Noqw sinom sohsoyam God hin ayo tüooyhقات aw yórikyani. ⁷Pahsat pu sinom put ahpiy küyit akw tuvoylatiwyanique öviy put aw ökiwtaqw, pam pumuy amumi yan lavaya: Is ohi, uma hakim tsütsu'tuy amunyuñqamu, ya hak umuy itsfvut nätoniqat añqw watqaniqat umumi pañqawu? ⁸Kurs uma pas antsa umuhtunatyay añqw lasye', uma alöñöt qatsit ahpiy tutmalat hintsatskani. Pu uma umuh'unañwpeq qa pan lavaytani: Abraham hapi itanaa, kitotani; taq nu umumi pañqawni: God it o'wat añqw Abraham enem sinmuy aniwnaniqey tuwi'ta. ⁹Noqw pay soñawnen öviy piw pikaiñwa himutsokit nayat tshaqaniqey na'sas'iwta. Noqw öviy himuwa tsoki lomasipalat qa himuy'vañwuqa tsaqniwe', qöhit aqw tüviwini. ¹⁰Noqw sinom put tüviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw itam hinhtotini? ¹¹Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Löqmuy wukonapnay'taqa nästanihqat sükw máqani; pu nösiwhqay'taqa piw pay anhtini. ¹²Noqw moñwit enem sivat ömalalwaqam piw küyit akw tuvoylatotiniqey ökihqe, put aw pañqaqwa: Tütutuqaynaqa, ya itam hinhtotini? ¹³Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay hihsa'haqam umuñem tuwantiwhqat epnihqe qa höyokput uma nuhtuñaqw ömahtiwisni. ¹⁴Noqw pu solāwam piw tuwat put tüviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw itamwat hinhtotini? Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa tüyuyuyhnayani. Piw qa hakiy hihta atsátotoynayani; pu uma hin ahsalalwe', pay put ep nakwhani'yuñwini. ¹⁵Noqw nāt sinom sumataq hintaniqat maqaptsi'yuñqw, sohsoyam unañwpeq John aw hin wüwantota, sen pi pam Christ-nihqata, sen pi pay qa pamnihqata. ¹⁶Noqw John lavayhtiqe, sohsokmuy amumi

pañqawu: Pay nu' pi as pas antsa umuy küyit akw tuvoylalawu. Nikañw pay suhka inuhpenihqe pas pavan öqala añq'ö. Noqw soon nu yan'ewaynikañw pay nas'ew put tots-sosomhpiyat nahni. Ason pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylatani, pu qöhit akw'a. ¹⁷Soñawnen pam wuhihpiy yawta, nihqe murivihkay ep pás qeni'tani, nen söhövosiy koyohkiy aw tañatani, nit pam ason tsihput qöhit qatokñwuqat akw taqtsokni. ¹⁸Yan pam hihihta akw pumuy ökwhankañw, amumi lomatuwawit yuaata. ¹⁹Noqw John Moñwit Herod qöhqöya, tupkoyat Philip nömayat Herodius ep'e, pu sohsoq hihta ep qaanhtiqat ep piwu. ²⁰Noqw Herod pay nāt piw qaanhtit, John sivikimi pana.

The Baptism of Jesus

(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)

²¹Noqw pam nāt qa sivikive pakiwtaqw, sinom sohsoyam küyit akw tuvoylatiwyaqw, pu Jesus piw küyit akw tuvoylatiqey, nāwakintaqw ömi höt-silti. ²²Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi höwit an tokoy'kañw put atsmi hāwi. Noqw öñaqw hakiy tōnaat hiñqawhqe pañqawu: Um hapi pas aw iunañwaa Itii. Nu un pas hahlayi.

The Genealogy of Jesus

(Mt 1.1-17)

²³Noqw Jesus tumalay hintsaktiva, sunat pakwt sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwini'kañwo. Noqw sinom wüwantotaqw, Jesus Joseph tíata. Noqw pam Helit tíata; ²⁴Noqw pam Matthat tíata, noqw pam Levit tíata, noqw pam Melchit tíata, noqw pam Jannat tíata, noqw pam Joseph tíata; ²⁵Noqw pam Mattathias tíata, noqw pam Amos tíata, noqw pam Naum tíata, noqw pam Eslit tíata, noqw pam Nagget tíata; ²⁶Noqw pam Maath tíata, noqw pam Mattathias tíata, noqw

pam Semeit tíata, noqw pam Joseph tíata, noqw pam Judat tíata; ²⁷Noqw pam Joannat tíata, noqw pam Rhesat tíata, noqw pam Zorobabel tíata, noqw pam Salathiel tíata, noqw pam Nerit tíata; ²⁸Noqw pam Melchit tíata, noqw pam Addit tíata, noqe pam Cosam tíata, noqw pam Elmodam tíata, noqw pam Er tíata; ²⁹Noqw pam Joset tíata, noqw pam Eliezer tíata, noqw pam Jorim tíata, noqw pam Matthat tíata, noqw pam Levit tíata; ³⁰Noqw pam Simeon tíata, noqw pam Judat tíata, noqw pam Joseph tíata, noqw pam Jonan tíata, noqw pam Eliakim tíata; ³¹Noqw pam Meleat tíata, noqw pam Menan tíata, noqw pam Mattathat tíata, noqw pam Nathan tíata, noqw pam David tíata; ³²Noqw pam Jesset tíata, noqw pam Obed tíata, noqw pam Booz tíata, noqw pam Salmon tíata, noqw pam Naasson tíata; ³³Noqw pam Aminadab tíata, noqw pam Aram tíata, noqw pam Esrom tíata, noqw pam Phares tíata, noqw pam Judat tíata; ³⁴Noqw pam Jacob tíata, noqw pam Isaac tíata, noqw pam Abraham tíata, noqw pam Tharat tíata, noqw pam Nachor tíata; ³⁵Noqw pam Saruch tíata, noqw pam Ragaut tíata, noqw pam Phalec tíata, noqw pam Heber tíata, noqw pam Salat tíata; ³⁶Noqw pam Cainan tíata, noqw pam Arphaxad tíata, noqw pam Sem tíata, noqw pam Noet tíata, noqw pam Lamech tíata; ³⁷Noqw pam Mathusalat tíata, noqw pam Enoch tíata, noqw pam Jared tíata, noqw pam Maleleel tíata, noqw pam Cainan tíata; ³⁸Noqw pam Enos tíata, noqw pam Seth tíata, noqw pam Adam tíata, noqw pam God tíata.

The Temptation of Jesus

(Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

4 Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw, pāyut Jordan anqhw ahoy pitu, nihqe Hikwsit ah-

piy qayēsiwhpumi wikiwa. ²Noqw Nukpana lōp sunat tālat añ pep put aw unaheplawu; noqw pam pahsa' talōnvaqat añ qa nōsa, nihqe añ ruhpakq pam tsōnmoki. ³Noqw Nukpana put aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen, um it owat pōlavikiniwhtiniqat aw pañqawni. ⁴Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Sino qa pōlavikit-sa akw qátut, pas God lavayiyat sohsok akw qátuni. ⁵Pu Nukpana haqami pas wupatukwit aqw put wikqe, tūwaqatsit añ ahsupoq moñwqeqnit put aw sūmahtakna. ⁶Nihqe aw pañqawu: It hapi öqalat nu un sohsok máqani, pu hihta añ susnunukiwata, pi pam inumi noiwta. Noqw nu hakiy put máqanik máqañwu. ⁷Noqw öviy kurs um inumi naokiwtaqw, pay pam sohsoy uhhimuni. ⁸Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Sóni, yupa ayo haqamii, Satan, pi yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw naokiwlawni, pu um put-sa eñem tumalay'tani. ⁹Pu Nukpana put Jerusalem ep wikvaqe, God kiyat ep suswupakits'omiq put tsókat, pu aw pañqawu: Kurs um pas antsa God Tíatnen, yañqw atkamiq nātuvani; ¹⁰Pi ura yan pey'ta: Pam hoñviaymuy ayataqw, ūmi tunatyaltotini; ¹¹Nen puma may akw un hōlölni'yunwñi, taq nāp hisat sen um uhkukuy owat aqw sáviknani. ¹²Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Sóni, pi ura yan pey'ta: Um God Uhtutuyqawhqay aw qa tuwanlawni. ¹³Noqw Nukpana sohsok unaheppit akw put aw tuwantaqe yúkuhqe, hih-savo put anqhw ahpiy'o.

Jesus Begins His Work in Galilee

(Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

¹⁴Noqw Jesus Qahováriwtaqat Hikswit öqalayát pasiwkañw, Galilee ep ahoy pitu. Noqw sinom añ ahsupoq put lavayta. ¹⁵Noqw pam pumuy tsotsvalkiyamuy añ pumuy

tutuqaynatinuma, sohsokmuy amuhpiy kaptsiwkañwo.

Jesus Rejected at Nazareth

(Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

¹⁶ Pu pam haqam wuñhqey Nazareth aw pitu. Nihqe pam hin tuwi'taqey anhtiqe, nasuñwintalönnit ep tsotsvalkimi paki, nihqe tutuvenit an tünwantaniqey wunuptu. ¹⁷ Noqw pep God lavay'ayayat Esaias tutuveniat put aw taviwa. Noqw pam tutuvenit púruknage, haqe' yan pey'taqat tuwa: ¹⁸ Tutuyqawhqat Hikwsiat nuy tuyqawi'ta, nu an ókiwyaqamuy amumi lolmat yuaaykuniqat öviy nuy asnaqee; pu an unañwsoiwtaqamuy suyan unañwtoynaniqat öviy nuy ayata, an tüwik'iwyuñqamuy nuy mātaviwyaniqat amumi yuaaykuniqat öviy'o, pu an qatālat pōsi'yuñqamuy pōsiyamuy tālawnayaniqat amumi yuaaykuniqata, pu an okiwsaniwyaqamuy qeniveyaniqat öviy'o. ¹⁹ Pu i' Tutuyqawhqa ayo tüooyniqat aw pitsíwtaqat tunvotnaniqat öviy'o. ²⁰ Yan pam an tuñwat, tutuvenit mupipiykinat, aw tunatyawtaqat aw put ahoy tavit qatuptu. Noqw tsotsvalkive tañawtaqam put aw-sa tāyuñwa. ²¹ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Umuy hapi aw tūqayyuñqw, i' yan pey'taqā it talöñvaqat ep aw antsaniwa. ²² Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñqe, moañaqw lavayit lolmat nōñakqat aw kāwuwantotaqē, pañqaqwa: Ya qa i' Joseph tíata? ²³ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay kurs hin uma inumi yan lavayit qa pañqaqwani: Tühika, nāqalapsinaa, it'a. Um yaw Capernaum ep hihihita tumalta; um yep nāp uhtutskway ep piw panhtinikañwo. ²⁴ Noqw pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Qa hak God lavay'ayaat nāp tutskway ep pāsniwa. ²⁵ Noqw nu

umumi súañqawni: Ura Elias qatsiyat ep payhkomuy yahsañwuy añqw navay mūmuyawhtuy an qa yokva; noqw ura tutskwat an ahsupoq tsōñösti. Noqw ephaqam Israel-sinmuy tutskwayamuy ep kaysiwhqam koñnanalvut yēse. ²⁶ Noqw pay ura pas Elias pumuy qa haqawatuy amumi ayatiwht, pay ura Sidon ep kitsókit Sareptat ep hakiy koñnalavut aw'i. ²⁷ Pu God lavay'ayayat Eliseus qatsiyat ep as Israel-sinmuy amuñaqw kaysiwhqam tokoplelet tütuyya; noqw pay ura puma pas qa haqawa powalti, pay hak Syria-sino hak Naaman yan mātsiwhqa-saa, amumi kita. ²⁸ Noqw sohsoyam tsotsvalkive tañawtaqam it nanaptaqē, pas itsívutoti; ²⁹ Nihqe hoñvaqē, put kiñaqw tūvaya. Pumuy kitsókiam haqam tsomoveq wunu. Noqw öviy pep tumpok puma put wikya, pañqw put tūvayaniqey unañwtotiqee. ³⁰ Noqw pay pam amuhsonñaqw hinmakañw, pañqw ahpiy'o.

A Man with an Evil Spirit

(Mr 1.21-28)

³¹ Nihqe pam Galilee ep kitsókit Capernaum aqwnihqe, nasuñwintalönnit an sinmuy tutuqayna. ³² Noqw pas puma put hin tutuqaynaqat ep aw kätuqayyuñwa, pas pam a'nö lay'taqat yuaataqw öviy'o. ³³ Noqw hak tāqa tuyoy'ewakw nukpanhikwsit okiw akw tuyqawiwtāqa tsotsvalkive pakiwta, nihqe pam a'nö hiñqawhqe pañqawu: ³⁴ Itamumi qa hintsakii. Ya itam un hintsatsnani, Jesus Nazareth añqwnihqa? Ya um itamuy kiqötaniqē öviy añqaqö'? Pay um hákiyniqw nu un tuwi'ta. Um God añqw pas Qahováriwpu. ³⁵ Noqw Jesus put mēwage, aw pañqawu: Qa hiñqawlawht, put añqw yámakuu. Noqw nukpanhikwsi sinmuy amutpipō put tūvat, put añqw yama, nit pay

put qa hintsana. ³⁶Noqw puma sohsoyam kātayyuñqe nānami pañqawwa: Is uti, pavan pas lavayil! Pas pi qananahtsopkañw, öqalat akw tuyoy'ewakw hihikwsimuy amumi pañqawhq, puma nuhtuñaqw nõnakñwu. ³⁷Noqw pam pep hin yukuq, pam pantaqa put tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa.

Jesus Heals Many People

(Mt 8.14-17; Mr 1.29-34)

³⁸Noqw pam tsotsvalkiñaqwa yámakqe Simon kiyat aw paki. Noqw Simon nõmay yuat a'nõ mukitutuya; noqw puma put enem Jesus aw taqa'naiñwtoti. ³⁹Noqw pam put aw wunuptut, mukituyat mēwa; noqw pam put mātavi, Noqw pahsat pay pam wuhti wunuptut, pumuy amumi unañwtavi. ⁴⁰Noqw tāwat pakitoqwa, sohsokmuy hihta akw tütuyyaqamuy, puma Jesus aw tsamvanta, noqw pam pumuy sohsokmuy amumi may akw hintsanqe pumuy qalapsina. ⁴¹Noqw nukpanhihikwsim kaysiwhqamuy amuñaqwa nõña, a'nõ hiñqawakahkañwo, nihqe pañqawwa: Um Christ, God Tiata! Noqw pam pumuy tusoqmewaqa, pumuy hiñqawaniqwa qa nakwhana, puma put Christ-nihqat tuwi'yunqwa öviy'o.

Jesus Preaches in Judea

(Mr 1.35-39)

⁴²Pu tālawvaqwa pam ahpiynihqe, haqami qayēsivhpumii; noqw sinom put hepya, nihqe put aw ökihqe as put huruhtapnayani, pam as pumuy amuñaqwa qa ahpiyniqat öviy'o. ⁴³Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas nu soon qa God moñwtunatyayat hin hintaqat aye' kitsókinawit piw yuaatinumni, pi nu pañqaw añqwa ayatiwa. ⁴⁴Nihqe pam Galileet ep haqe' tsotsvalkit añ yuaatinuma.

Jesus Calls the First Disciples

(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

5 Noqw sinom God lavayiyat nanaptaniqe put aw hürs tsovawtaqwa, pam wuhkovatuphat Gennesaret yan mätsiwhqat qalaveq wunu. ²Nihqe pam löqmuy päkihut patuphat qalaveq wunuhqat tuwa, noqw kurs pakiwмамահкам pumuy añqwa nõnakqe, pakiwмақтұтсаяй tivahomtota. ³Noqw pam päkihut hakiy Simon himuyat aqwa paki; nihqe pam tutskwat añqwa hihin yūmo hōyoknaniqat aw pañqawu; noqw pam pepeq qatuptuqe, päkihut añqwa sinmuy tutuqayna. ⁴Pu öviy pam yuaataqa yukut, Simon aw pañqawu: Uma pavan hötsit aw hōyoke', pävakiwhtuy inhtaniqe öviy umuhtutsayay pämiq pánani. ⁵Noqw Simon lavayhtiqe put aw pañqawu: Moñwi, itam as tōkep tumalay'tat, qa hihta kwisna, noqw pay pi um pañqawhq öviy nu tutsayat pämiq pánani. ⁶Noqw puma panhtiqe, pahsat pu qaan'ewakw hintaqamuy pävakiwhtuy inhta; noqw pumuy tutsáyaam tsikiwma. ⁷Noqw suñwámatsukwat päkihut añqwa tañawtaqwa, puma pumuy amumi māmasa pumuy paañwaniqat öviy'o. Noqw puma pituqwa, puma löqmuy päkihut akw ohpoknayaqwa, pahsat pay puma päkihut pakito. ⁸Noqw Simon Peter put aw yórikqe, Jesus tamöyat aw nātuvat pañqawu: Inuñaqwa ahpiy'o, taq nu okiw qaanhinmaqa, Tutuyqawhqa. ⁹Pi pam-niqwa, pu sohsoyam put ámumyaqam puma pävakiwhtuy inhtotaqey ep kātayyuñqwa, öviy pam yan lavayhti. ¹⁰Noqw piw hakiy Zebedeet timat James-niqwa pu John, Simon suñwámatnihqam, puma pumuy amún nātsawina. Noqw Jesus Simon aw pañqawu: Um qa tsawiniwtani, um yahpiy haqahpiy päpu sinmuy

kwikwisnani. ¹¹Noqw puma pākihuy tutskwami pitsínayaqe, sohsok tatamhtotat, Jesus añkya.

Jesus Makes a Leper Clean

(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

¹²Pu piw pam haqam kitsókiveniqw, hak tāqa ahsupoq tokoplelet tütuya, nihqe pam Jesus túwahqe, tayway akw at-pipo munukt, aw nāwaknaqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um suhtaq'ewnen soon nuy qa powatani. ¹³Noqw pam put aw māvuyaltiqe, aw toñokt, pañqawu: Pay nu suhtaq'ewa; powaltii. Noqw pahsat pay tokoplele put mātavi. ¹⁴Noqw pam qa hakiy put āawnaniqat pam aw pañqawu. Nikañw pay um ahpiynen God awwat moñwit aw nāmahtaknani; nen Moses hin tutaptaqat anwat um powaltiqey ep kuwahtiput tāvini. Um pan powaltiqey nuhtumi tuawi'tani, yan aw lavayhti. ¹⁵Noqw tuwat soq pahsat pu pas ahsupoq pam hin hinhtiqa yuaatiwa, noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus aw tūqayyuñwniqe sūmitsovalt; pu hihihita tūtuyyaqam put ahpiy qalap-tuyaniqe òviy put aw ökiwta. ¹⁶Noqw pay pam haqami qayësiwhpuminen, God aw nāwakintaniqey òviy kiñaqw ahpiyniñwu.

Jesus Heals a Paralyzed Man

(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

¹⁷Pu Jesus hisat sinmuy tutuqaynaqw ima Pharisee-sinom, tutavot tutuqay-nayaqamuy amumum pep yëse. Puma Galileet añ ahsupoq kitsókit añqwyä, pu Judeat añq'ö, pu Jerusalem añq'ö. Noqw pumuy pep yesq, Jesus Tutuyqawhقات aw yankañw tūqalapsintaniqey öqalay'ta. ¹⁸Noqw meh, hakim hakiy tāqat ahpä' qataytaqat tütuyhقات ahpäy añ qatsqat Jesus aw wikkvaya; noqw puma as hin put panaye', Jesus atpipo taviyaniqey tuwantota. ¹⁹Noqw ep huru'pokiwtaqw hin puma

put panayaniqey qa tutwa; nihqe òviy kits'omiq wupnayaqe, tsöqa'wa kiamit póroknayaqe pañ put ahpäyat enañ sinsonmi Jesus atpipo hawnaya. ²⁰Noqw puma qapëvewnayaqat Jesus amumi túwahqe pañqawu: Tāqa, uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ²¹Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put ep wüwantotaqe pañqawu: Ya i' haknihqe pas God qa kaptsilawu? Ya hak hakiy qaanhtipuyat ayo yúkuni, hal pas God-saa? ²²Noqw Jesus pumuy wuwniyamuy māmatsqe, lavayhtiqe amumi pañqawu: Ya uma hihta umuh'unañwpeq wüwantota? ²³Ya hak hakiy aw hinwat lavayhtiniqw qa pas hinta, Sen, Uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa kítaniqö'? sen pi wunuptut, nakwsuu, kítaniqö'? ²⁴Noqw pay pi nu' Sinot Tiat yep qatsit ep hakiy ahpiy qaanhtipuyat ayo yúkuniqey aw öqalat pasiwtaqat uma it akw nanaptaniqw-pu pam it hakiy ahpä' qataytaqat aw pañqawu: Oviy nu ümi pañqawni: Wunuptut, uh'ahpäy kwusut, nimaa. ²⁵Noqw pahsat pay pam pumuy amutpik wunuptut, hihta añ wáökiwtaqey kwusut, pañqaw nima, God pas hihtatimakañwo. ²⁶Noqw sinom sohsoyam kätayunqe, God pas hihtatota, nihqe puma nätsawini'yuñqe pañqawu: Pas itam pu' hihta qatuptsiwni'ewakw aw yörikyä.

Jesus Calls Levi

(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

²⁷It yantaqat atsve pam nakwsukañw, hakiy moñwit enem sivat ömalawhقات, Levit yan mätsiwhقات aw yori, haqam put ömalawñwuqat ep qātuq'ö, nihqe aw pañqawu: Um inuñkni. ²⁸Noqw pam sohsok mātapt, wunuptut, put anki. ²⁹Noqw Levi put enem wukonovata; noqw kaysiwhقات sivat ömalalwaqam-niqw pu hakim pumuy amumum pep nopyesva. ³⁰Noqw Pharisee-sinom-niqw, pu pumuy

amuñaqw tutavot tutuqaynayaqam, puma put aw nánatuwnayaqamuy amumi qayan unañway hiñqawaqe pañqawqa: Ya uma hinoqw moñwit eñem sivat ömalalwaqamuy-nikañw pu qaanhinwisqamuy amumum nõno-vakahkañw hihikwya? ³¹Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay añ qahinyuñqam tühikat qa haqni'yuñwa, nawus pi tütuyyaqam put haqni'yuñwa. ³²Pi nu añ súanhinwisqamuy qa pumuy wánwayniqe öviy pitu; pi nu imuy qaanhinwisqamuy nāp tunatya añqw lasyaniqat aw wánwayniqe öviy pitu.

The Question about Fasting

(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

³³Noqw puma put aw pañqawu: John aw nánatuwnayaqam pas nanapwalkahkañw nānawaknañwu, noqw Pharisee-sinmuy amumi nánatuwnayaqam amún hinwisa. Noqw hintaqw öviy ūmi nánatuwnayaqam nõnovakahkañw hihikwya? ³⁴Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya hak sen haqam mö'wit ep sinoiwyuñqamuy, möönañwuy pumuy amumumniqw napwaltoynani? Soon'i. ³⁵Nikañw ason hisat aw pituqw, möönañw'am pumuy amuñaqw ahpiyniqw, pep pu' puma nānapwalani. ³⁶Noqw pam piw pumuy amumi lavayit hihta antaqat akw yuaaykuqe pañqawu: Qa haq pi hak puhuyuwisit añqw hihsaqat tukut, sakwit aw pihtakna. Taq hak panhtinik puhut sakwítani, piw pūhu soon sakwit amum súnantani. ³⁷Pu qa haq pi hak pukawiwkorot sakwíwmaqat puhuovavala kuhkuya; taq hakiy pantiniqw, puhuovavala pēke', wiwkorot patomnani, nen añ kūyiwtāqa wehemhtini, noqw wiwkorot sakwítini. ³⁸Soon pi puhuovavala qa puhuwiwkorot añ kūyiltiñwu. ³⁹Piw qa hak pi hak oavalaqat hisatwaiwhput hikwt, pay pahsat pūhutwat piw

nāwaknañwu; nikañw pañqawñwu: Pay hisatwat pas nukñwa, kitañwu.

The Question about the Sabbath

(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

6 Noqw nasuñwintalöñnit aw pituqw, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum söhövos'uyit añ nõñakwisa. Noqw put aw nánatuwnayaqam söhövosit talayat mawtiwiskahkañw, put mapqölpeq murikahkañw nõnop-tiwisa. ²Noqw hakim Pharisee-sinom pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nasuñwintalöñnit ep hihta mewniwtaqat hintsatska? ³Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya ura hisat David suñwámuy amumum tsönmokqe hinhtiqat uma put pantaqat pas añ qa nas'ew tuñwáya? ⁴Ura pam God kíyat aw pákihqe, pölavikit God aw noiwhqat ömahtat, añqw nõst, pu ámumyaqamuy put huyta; pas ura God awwat momñwit-sa put añqw nõñösañwuqat put'a. ⁵Pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu' Sinot Tiat piw nasuñwintalöñnit aw möñw'iwta.

The Man with a Crippled Hand

(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

⁶Pu hisat pam nasuñwintalöñnit ep tsotsvalkimi pákihqe ep tütutuqayna. Noqw hak tāqa putvaqw mälakiwtaqa pep nuhtuma. ⁷Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum Jesus aw tunatyañw, mätaq pi kurs pam nasuñwintalöñnit ep put qalaptsinaniqw öviy'o; nen puma hihta ep put nēveltoynayani. ⁸Noqw pay pam pumuy tunatyañw amumi mätsi'taqe, läkiwtaqat may'taqat aw pañqawu: Wunup-tut, sinsonve wunuwtaa. Noqw pam panhti. ⁹Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Kurs nu umuy hihta tüviñtani. Ya hak nasuñwintalöñvaqat ep hihta lolmat, sen qalolmat hinhtiniqw pam súanta? Sen qatsit ayo táviniqö', sen

hovalaniqö? ¹⁰ Pu pam pumuy sohsokmuy amuhpa' yorikt, tāqat aw pañqawu: Uhmay tsihkwaa. Noqw pam panhti; noqw māat put ayañqwat māyat an pās powalti. ¹¹ Noqw puma itsívuhonaqto-tiqe, hin as Jesus hintsatsnaniqey nā-nami yuaatota.

Jesus Chooses the Twelve Apostles

(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

¹² Noqw pay ephaqam piw pam nāwaknaniqē haqami tsomomiq'a; nihqe tōkep God aw nāwakna. ¹³ Noqw tālawvaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy wānwayhqe, pumuy amunaqw pakwt lōq sihkay'taqamuy namorsta; nihqe pam pumuy Ayaiwuñqamuy yan tuñwa, ¹⁴ Imuyu: Simon, ura pam put Peter yan tuñwa, pu tupkoyat Andrewt, pu James-nit pu John, pu Philip-nit pu Bartholomewt, ¹⁵ Pu Matthewt-nit pu Thomas, pu Alpheus tiyat James-nit pu Simon, Zelotes yan tuñwantiwhqata, ¹⁶ Pu James tupkoyat Judas-nit pu Judas Iscariot Jesus momñwituy amumi kurs mātapniqata.

Jesus Teaches and Heals

(Mt 4.23-25)

¹⁷ Pu pam pumuy tsamkañw, pañqw hawhqe, haqam suntutskway'taqat ep wunu, kaysiwhqamuy put aw nānatuwnayaqamuy amumuma. Noqw qaan'ewakw hintaqam sinom put aw tūqayyuñwniqe, pu hihihita tūyay añqw qalaptuyaniqē öki, Judeat añqw-nikañw, pu Jerusalem añqw sohsokivaq'ö, pu pātuwaqatsit qalaveq Tyre añqw-nikañw pu Sidon añq'ö. ¹⁸ Pu ima tuyoy'ewakw hihikwsimuy akw okiwhinyuñqam piw ökihqe powaltoti. ¹⁹ Noqw sinom sohsoyam as put aw tónokyaniqey nānawakna, pas pi put añqw suyan öqala yāmakiwtaqe sohsokmuy qalapsintaqw öviy'o.

Happiness and Sorrow

(Mt 5.1-12)

²⁰ Noqw pam put aw nānatuwnayaqamuy amuhpa' yorikt, amumi pañqawu: Pas uma añ öokiwayaqam hahlayhpit epya, pi uma God moñwtunatyayat himuy'yuñwa. ²¹ Uma añ pu' tsōñsoiwtaqam hahlayhit epya, pi uma nāt ööyyani; pas uma añ pu' tsaykitaqam hahlayhpit epya, pi uma nāt tsutsúyni. ²² Ason sinom nuy Sinot Tiyat atsviy umumi qa suhtaq'ewye', nahpiy umuy lālayye', umumiq hihinqaqwe', umuhnatiwaniy himu itséheetnihqat pan ayo tūvayaqw, uma hahlayhpit epyani. ²³ Hisat panhtotiqw, uha hahlayhtote', pas hahlaytso'tinumyani, ispi meh, uma öveqatsit ep qaan'ewakw ahsatit makiwyaniquee; pi pay pan pumuy namat hapi God lavay'aymuyatuy hintsatsna. ²⁴ Nikañw is ökiwa, uma añ kahaksinomu, pi uma umuhhahlayhpiy pay ömahtota. ²⁵ Is ökiwa, uma añ öyiwyuñqamu, pi uma nāt tsōñso'ni; is ökiwa, uma añ pu' tsutsúyyaqamu, pi uma nāt qahahlaykahkañw tsaykitani. ²⁶ Pas sinom sohsoyam umuy lomayuaatotaqw, umuñem is öhini; pi pay pan hapi pumuy namat hakimuy nawip'ew God lavay'aymuyatuy yuaatota.

Love for Enemies

(Mt 5.38-48; 7.12a)

²⁷ Nikañw nu umuy inumi tūqayyuñqamuy umumi pañqawni: Uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yuñwni; sinom umumi qa suhtaq'ewyaqamuy uma lolmat amuñem hintsatskani. ²⁸ Sinom umuy qalomáyuaatotaqw, uma pumuy amumi lomayuaatotani; pu umuy qaanhintsatsanyaqw, amuñem uma nāwakinwisni. ²⁹ Ason hak

uhtayway sutsvaqw wuvahtaqw, um ayañqwat piw aw itamantani; pu hak uh'usimniy uñ nawhke', uhnay enañ nāwaknaqw, um qa aw rohomnumni. ³⁰Hakiy ūmi hihta tūviñtaqw, um put máqamantani, pu hihta uhhimuy kímahqat um aw ahoy qa tūviñtamantani. ³¹Pu sinom umuy pásyaniqat uma nāwakne', pay uma piw pan pumuy pásyani. ³²Ispi kurs pay uma umumi unañway'yunqamuy-sa amumi unañway'yunqaw, hak sen put ep umuy hahlayhtini? Pay pi qaanhinwisqam pumuy amumi unañway'yunqamuy amumi tuwat unañway'yunwa. ³³Pu kurs hak umuñem hihta lolmat hintsakq, uma tuwat put enem lolmat hintsatskaqw ya sen hak put ep umuy hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw pan hintsatska. ³⁴Pu kurs pay um hakiy añqw hihta ömahtaniqey wūwankañw, hakiy sivat nasimokmaqaw hak put ep ūmi hahlayhtini? Pay pi añ qaanhinwisqam piw qaanhinwisqamuy nasimokhuylalwa, piw aw ahsatit ömahtaniqey tuñlay'kahkañwo. ³⁵Tis pi uma umuhtuwqamuy amumi unañway'yunwani; nen lolmat hintsatskani; pu tūnasimokhuylalwani, qa hihta put ep tuñlay'kahkañwo. Nen uma qaan'ewakw ahsatit makiwyani; piw Sus'oveqnihqat timatni. Pi pam añ qa tsúyakañwuqamuy, qalölolmatuy enañ pás'i. ³⁶Paniqw öviy uma nun'okwatni, Umunay hin núokwaniqw pan'i.

Judging Others

(Mt 7.1-5)

³⁷Uma qa tūovelantotani; nen uma qa pantsaniwyani. Uma hakiy qa paysoqtotani, nen qa pantsaniwyani. Ason hak umuhpe qaanhtiqw, uma put pantaqat ep aw póhikyamantani, noqw

sinom tuwat umumi póhikyani. ³⁸Uma hihta kuwahtotimantani, noqw pu tuwat umumi himu kuwahtiwani. Sinom wukotuwanit añqw móo'taqat hihta kuytotat, put hürs aqw núñuyvut, pu wílaniwhput, pu pas añ wahohotaqat umumi o'yamantani. Pi uma hakiy enem hin tuwantotaqw, pay piw pan umuñem tuwantiwamantani. ³⁹Noqw pam tūwutsit hihta tuwi'taqat lavayhtiqe, amumi pañqawu: Ya sen hak qapostalqa hakiy qapostalqat haqami wikni? Ya puma qa nāma haqami pövamiq posni? ⁴⁰Pay hakiy aw tutuqayhqa put tutuqaynaqat epniqe qa pavan pasniñwu. Nikañw ason pam pás tutuqaye', pep pu' pam put tutuqaynaqat pay antani. ⁴¹Noqw ya um hinoqw uhtupkoy posmiq hihta hihsaq tuway'kañw, uhposveq lestavit pakiwtaqat qa aw unañwtavi'ta. ⁴²Noqw pantaqw um hin uhtupkoy aw pañqawni: Itupko, nu as uhposkiy unem hóroknani, kítani, susmataqpi uhposveq lestavi pakiwtaqö'? Um nawip'ew hinmaqa, um mohti uhposnaqw lestavit hórokne', pahasat pu um suyan tälát taykañw, uhtupkoy poskiyat hóroknani.

A Tree and its Fruit

(Mt 7.16-20; 12.33-35)

⁴³Pi lomasipaltsoki soon hin'ewakw sipalat himuy'vañwu; piw qalomásipaltsoki soon nukñwat sipalat himuy'vañwu. ⁴⁴Sinom himutsokit hímunihqat aniwniyat akw tuwi'yunwa. Soon hihta kūtay'taqat añqw nönvospalat hak mawni; soon hak yönötskit añqw övat tsovalani. ⁴⁵Sino lolma lomatunatyawtaqa unañnaqw hihta lolmat nönantoyñañwu; noqw pam piw hak qalolma qalomátunatyawtaqa unañnaqw hihta qalolmat nönantoyñañwu. Pi hak hin tunatyay'te', pan hapi yuaatañwu.

The Two House Builders

(Mt 7.24-27)

⁴⁶Uma nuy Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, yan túnwantota. Nikañw uma hinoqw ilavayiy qa añ hinwisa? ⁴⁷Inuminihqa ilavayiy aw tūqaykañw put añ hinmaqa hakiy antaqat nu umuy āawnani. ⁴⁸Pam hakiy tāqat anta. Pam hak a'nō hánwahqe owat ep kihut yayhna. Noqw a'nō wukomunvaqw, pāhu kihut aqw a'nō yēvantakañw, soon put wayáyaykinani, pam owat ep wunuqw ōviy'o. ⁴⁹Pu i' hak navotkañw put qa añ hinmaqa hakiy tāqat anta. Pam hak qa qaqatspitaqat, pisave kīta. Noqw mūnañw put kihut aqw a'nō yēvantaqw, pam āpiy sahpu; noqw pam kihu qaan'ewakw kīqōti.

Jesus Heals a Roman Officer's Servant

(Mt 8.5-13)

7 Noqw Jesus nuhtumi yuaataqe yúkut, Capernaum aqw'a. ²Noqw hakiy tsivot-sikip sunat solāwamuy amumi moñwit tumal'ayaat tūtuyhtiqe, pāpu pay mómoki. Noqw put moñwíat put pas káhkawna. ³Nihqe pam Jesus tumalayay navotqe, Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy put aqw ayata, okiw as pam aqwnen put tumal'ayayat qalapsinaniqat puma put aw nānawaknaniqat ōviy'o. ⁴Noqw puma Jesus aw ōkihqe, pahsat pay qa nātusitotaqe pañqawwa: Um put eñem yanhte', súanhtini. ⁵Pas pam itamuy Jew-sinmuy hahlayhqe, itamuñem tsotsvalkit yuku. ⁶Pahsat pu Jesus pumuy amumum aqw'a. Nihqe pam put kīyat aw hayinwnaqw, i' hak solāwamoñwi kwatsmuy put aw hōnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay um qa pas pew ō'qalni; soon nu yan'ewakniqw um ikiy aw papkini. ⁷Paniqw ōviy nu soon yan'ewaynikañw nāp ūminiqey

antani. Pay um panis lavayhtiqw, pay itumal'aya qalaptuni. ⁸Pi pay nu sukwat amumi maqaptsi'kañw qatu; noqw solāwam inumi maqaptsi'yuñwa. Noqw nu hihtawat aw Yupa kitaqw, pam ahpiyniñwu; pu hihtawat aw Pew'i kitaqw, pam inuminiñwu; pu ituwikiy aw Yanhtii kitaqw, pam panhtiñwu. ⁹Noqw Jesus put navotqe, put aw kātayta; nihqe namtōkt, put añk hinnumyaqamuy amumi pañqawu: Nu umumi pas pañqawni: Pas nu qa haqam Israel-sinmuy amuhpe yan qapēvewnit tuwa, pas qae. ¹⁰Noqw ima ayatiwyaqam ahoy kive ōkiqw, kurs pay tumal'aya tūtuyhqa pās qalaptu.

Jesus Raises a Widow's Son

¹¹Noqw qavonvaqw pam haqami kitsókit Nain yan mātsiwhqat aw'i; noqw wūhaknihqam put aw nānatuwnayaqam put ámumya, pu kaysiwhqam sínomu. ¹²Noqw pam kitsókit tuhpayat aw hōtsíwmi hayinwnaqw, pi hakim hakiy tāqat mokput tūamwisa, put yuat put-sa tiyoti'ta; noqw pam koñnalavu. Noqw sinom kaysiwhqam kiñaqw wuhtit ámumya. ¹³Noqw Tutuyqawhqa put túwahqe put ōkwatuwhqe, aw pañqawu: Qa pakmumuyaa. ¹⁴Pu pam mokput awnihqe, hihta akw taviwisqat aw toño; noqw put yawwisqam sun hoñva. Noqw pam pañqawu: Tiyo, nu hapi ūmi pañqawni: Qatuptuu. ¹⁵Noqw i' hak as mokpu qatuptuqe, pahsat yuaativa. Noqw Jesus put yuyat aw put mātavi. ¹⁶Noqw puma sohsoyam tsawinhinhtotiqe, God pas hihtatotaqe, pañqawwa: Pas hak pavan God lavay'ayaat itamumi pitsíwta; pu' hapi piw God sinomuy pohta, kitota. ¹⁷Noqw yan pam hinhtiqe Judea-tutskwat añ ahsupoq yuaatiwa, pu Galilee-tutskwat añ ahsupoq piwu.

The Messengers from John the Baptist

(Mt 11.2-19)

¹⁸Noqw John aw nánatuwnayaqam iit sohsok John āawnaya. ¹⁹Noqw John put aw nánatuwnaqamuy lōqmuy nāmi wánwayhqe, amumi pañqawu: Uma Jesus awnen aw pañqawni: Ya um hak God lavay'ayaat pas pávannihqa hisat pítuniqa, hal sen pi itam hakiy suk w nuhtayyuñwa? kítani. ²⁰Noqw ōviy puma Jesus aw pítuhqe, John amumi hin tutaptaqat pan Jesus aw pañqawu. ²¹Noqw piw suhpahsat pam kaysiwhqamuy tütuyyaqamuy qalapsinta, pu hihihita akw qa kwanwáhinyuñqamuyu; pu nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy powata; pu qa postalyaqamuy kaysiwhqamuy pōsiyamuy tālawna, ²²Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, John aw nánatuwnaqamuy amumi pañqawu: Pay uma áhoynen, hihta aw yórikqey, pu navotqey John āawnani. Ima qapostalyaqam pōsiy tālawna; qayaktaqam nankwusa; tokoplelet tütuyyaqam powaltoti; nanaqsöpt nanapta; so'pum ahoy tātayya; pu añ ókiwyaqam lomatuawit nanapta. ²³Noqw inuhpe qa unañwmokqa hapi pas hahlayhpit epni. ²⁴Noqw John tuaw'aymat ahpiyniqw, pahsat pu Jesus sinmuy amumi John yuaativaqe pañqawu: Ya uma qayēsiwhpumi haqami hihta aw kuyvawisa, sen pi pāqavit hūkañwuy akw wayayataqat aw'i? ²⁵Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy lomayuwsit'ataqat aw'i? Meh, lolmat yuwsiyuñqam, qarurúmyesqam pi momñwituy kiyamuy añ yēse. ²⁶Noqw ya uma hihta aw kuyvawisa, sen hakiy God lavay'ayayat aw'i? Owi, noqw nu umumi pañqawni: Pam hapi God lavay'ayayat epnihqe pas pávani. ²⁷It hapi pey'taqe pan lalvaya: Meh,

nu hapi upyeve ituaw'aya ayatani; noqw pam uhsavo un háqe'niqat añ qenitani, yan'i. ²⁸Pi nu umumi pañqawni: Pas momoymuy amuhpiy tihtiwyaqamuy amuñaqw John küyit akw tütuvoylalawhqa pas pávani. Qa hak God lavay'ayaat put epnihqe pas pávani. Noqw pay God moñwtunatyayat ep pas susqahimunihqa put epnihqe pas pávani. ²⁹Pi sohsoyam put aw tūqayyuñqam, moñwit enem sivat ömalalwaqamuy amumum pay God-sa súantaqat pañqaqwa; nihqe John tuwiyat anwat küyit akw tuvoylatoti. ³⁰Noqw ima Pharisee-sinom, tutavot aw tuvoti'yuñqamuy amumum God tunatyayat qa kwusuyaqe, John ahpiy qa tuvoylatoti. ³¹Noqw Jesus pañqawu: Ya sen nu pu' qatsívaptsiwyuñqamuy hihta enañ namimahtaknani? Ya puma hihta anyuñwa? ³²Puma tsātsakwmuy kihsonve yesqamuy amunyuñwa. Puma nānami pañqaqwa: Itam umuñem lēlenyaqw, uma qa tīva; itam umuñem tsaykitaqw, uma qa tsayku, kitota. ³³Oviy pi John küyit akw tütuvoylalawhqa pítuhqe, pōlavikit qa tūmoyta; piw ovavolat qa hihiko; noqw uma pañqaqwa: Pam nukpanhihikwsit akw tuyqawiwta. ³⁴Noqw nu' Sinot Tiat pítuhqe tūmoykañw, pu hihikq, uma pañqaqwa: Is uti hunuka, wine pas qa öyñwu, moñwit enem sivat ömalalwaqamuy, pu qaanhinwisqamuy kwatsiamu! kitota. ³⁵Noqw pay pi suan unañwtalwuwni aniwniy ahpiy lolmat namtakni'tañwu.

Jesus at the Home of Simon the Pharisee

³⁶Noqw haqawa Pharisee-sino Jesus tūtsama. Noqw pam put kiyat aw pák-ihqe, tunösvoñat aw qatuptu. ³⁷Noqw meh, hak pep kitsókive wuhti qaanhinmaqa yaw Jesus Pharisee-sinot kiyat ep tunösvoñat aw qátuhqat navota. Pah-

sat pu pam tatanpit an kwanwáho-vaqtuqat wihkuyit kūyiwtaqat kwusiva. Pam tatanpi hihta alabaster-owat anqw yukiwta. ³⁸Noqw wuhti okiw pakkanw, put kukveq wunukanw, pahsat posvalay akw put kukyat pahomhtivakanw hōmiy akw put an hōnta, nit kukyat tsohtsonat, wihkuyit akw put lelwi. ³⁹Noqw Pharisee-sino put tūtsamqa put aw tā-tayhqe, anañwpeq pañqawu: Pas ka as i' tāqa God lavay'ayaatnen, i' wuhti put aw tónokqa hákiynihqat, pu hin hak hintaqat soon qa navotni; pam pi qaanhinmaq'ō. ⁴⁰Noqw Jesus lavayhtiqe, put tūtsamqat aw pañqawu: Simon, nu as ūmi hiñqawni. Noqw pam pañqawu: Tūtutuqaynaqa, pañqawuu. ⁴¹Noqw pam pañqawu: Ura hak tāqa sivat tūnasimokhuylawu. Noqw hakim lōyōm put aw hihta pōiwta; suhka put aw tsivot-sikip sunat sivat pōiwta; noqw suhka pakwt sivata. ⁴²Noqw puma kurs hihta sisviniqw pam pumuy lōq-muy amumi put pantaqat qe'wataqe paysoq ayo yuku. Taay, kurs nuy āawnaa, Ya unniqw pumuy amunaqw sen himuwa put pas pavan aw anañway'tani? ⁴³Noqw Simon lavayhtiqe aw pañqawu: Pas nuyniqw soon ka qa pam suswuhak ayo yūkuhqat pamwani. Noqw Jesus put aw pañqawu: Um suan aw wūwa. ⁴⁴Pu pam wuhtit aw namtōkt, Simon aw pañqawu: Ya um it wuhtit aw qa tayta? Nu uhkiy aw pak-iqw, um ikukuy enem nuy qa kuyna; noqw i' pi pas posvalay akw ikukuy pahomht, hōmiy akw an hōna. ⁴⁵Um nuy qa tsohtsona, noqw i' wuhti nuy pakiqw, qa sūs ikukuy tsohtsona. ⁴⁶Um iqötōy wihkuyit akw qa lelwi; noqw i' wuhti ikukuy wihkuyit kwanwáhovaqtuqat akw lelwi. ⁴⁷Noqw öviy nu ūmi pañqawni: Put qaantsakpiat nihtiwtapaq put ahpiy ayo yukilti, kurs pam in-umi pas anañway'taqw öviy'ō. Nikañw hakiy aw qa wūhak qe'watiwkanw

ayo yukiltiqw, pam pay qa pas God aw anañway'tañwu. ⁴⁸Pu pam wuhtit aw pañqawu: Pay uhqaanhtipu uhpiy ayo yukiwa. ⁴⁹Noqw ima put amum tunösvoñat aw yesqam pahsat anañwpeq pañqawu: Ya i' haknihqe, hikiy hakiy qaanhtipuyat put ahpiy ayo yūku-niqey anta. ⁵⁰Noqw pam wuhtit aw pañqawu: Uhqapevewni un ayo tavi. Um qa hin anañway'kanw nímani.

Women who Accompanied Jesus

8 Pu it ahpiy pantaqw pam, tutskwat an ahsupoq nakwsu, wuhkokit-sókinawita, pu pay kitsókinawita; nihqe God mönwtunatyayat ahpiy lomatuwit nuhtumi yuaatinuma. Noqw ima pakwt lōq sihkay'taqam put aw nánatuwnayaqam put amumya. ²Noqw hakim mó moyam piw put amum hinnumya. Pumuy amunaqw haqawatuy amuhpiy pam qalomáhihikwsimuy ipwa, pu haqawatuy hihta akw qa pasiwyuñqw, pam pumuy qalaptisina. Pu pam hakiy wuhtit Mary yan mātsiwhqat anqw tsáne'nihqamuy nukpanhihikwsimuy ipwa. Pam hak wuhti Magdala-kitsókit ep sinoiwta. Noqw pam put amum hinma. ³Pu hak Joana, Moñwi Herod hihta himuyat aw tunatyawtaqat Chuzat nōmaata, pu hak Susana, noqw pu ahpiy wūhaknihqamu. Ima mó moyam hihta himuy akw put paanwantota.

The Parable of the Sower

(Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

⁴Noqw kaysiwhqam sinom put aw tsovalti; pu ahsupoq kitsókit anqw sinom put aw öki. Noqw tūwutsit hihta tuawi'taqat yuaaykuqe amumi pañqawu: ⁵Hak tāqa tsalakin'uyto. Nihqe pam uylawhq, pēhu poshumi pōhpava yēvaya. Noqw sinom put atsmi wukukuykuyaqw, pu sūmawuy an masay'yūñqam put soswa. ⁶Noqw

pēhu pikaqlöva yēvaya; nihqe panis kuyvat, pay tsahkwi, qa halasaminiqw öviy'o. ⁷Noqw pēhu kutqölpä yēvaya. Noqw kūta amum añ kuyvaqe, put lakna. ⁸Noqw pēhu lomatutskwava löhö, nihqe kükuyvaqe, tsivót-sikip sunat hōyokiwtāqat aniwnaya. Yan pam lavayhtit, pu a'nō pañqawu: Tuqayvastotaa, uma pi naqvuy'yuñwa!

The Purpose of the Parables

(Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)

⁹Noqw put aw nánatuwnayaqam put tūviñtotaqe, aw pañqāqwa: Noqw ya i' tūwutsi hihta tuawi'ta? ¹⁰Noqw pam pañqawu: Uma hapi God moñwtunatyayat ep himu tupkiwyuñqat māmat-syaniqat pam pantaqa umuñem yukiwta. Nikañw imuy pay amumi pam tūwutsit akw yuaatiwa. Puma as aw taykahkañw, soon tutwani; pu tūqaykahkañw, soon māmat-syani.

Jesus Explains the Parable of the Sower

(Mt 13.18-23; Mr 4.13-20)

¹¹Noqw tūwutsi it hapi tuawi'ta: Poshumi hapi God lavayiata. ¹²Noqw pōhpava löhökqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit as nanaptaqw, āpiy pay Nukpana pite', unañwayamuy añqw put ipwañwu, nāphisat ka puma put tütuptsiwe', ayo nōñakniniqw öviy'o. ¹³Noqw pikaqlöva löhökqam hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', hahlaykahkañw put kwusuyañwu. Noqw pay lavayi pumuy unañwayamuy añ qa hūrs ñapkiwtaqw, puma as hihsavo tuptsiwni'yūñt, unaheppit aw öke', pay ayo lasyañwu. ¹⁴Noqw kutqölpä löhökqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanaptaqe, pahpiy añ hinwisa. Nihqe puma yep qatist aw tunatyawkahkañw, pu hihta himuy-nikañw pu kwanwāewhpit ep hahlaykahkañw,

lavayit qa aw tunatyawyuñqw, pam qa hihta aniwnañwu. ¹⁵Noqw lomatutskwava löhökqa hapi imuy amunyuñwa. Hakim lavayit nanapte', lomaunañway'kahkañw, qa paysoq put kwusuyañwu. Noqw puma nakwhani'yuñqw, lavayi unañwayamuy epeq hihta aniwnañwu.

A Lamp under a Bowl

(Mr 4.21-25)

¹⁶Qa haq pi hak wihqöhüt úwiknat, tsaqat qaw kuhtañwu, pu sen puvuwhtiy atpipoq put pānañwu. Pam qa panhtit, tsotsókpiyat aqw put tsokañwu, ep yuñtaqam tālat aw tāyuñwniqat öviy'o. ¹⁷Pi qa himu tupkiwtaqa qa mātaqtini; piw qa himu tupkiwtaqa qa nanaptiwe', añqe' kúrukni. ¹⁸Paniqw öviy uma tunatyawkahkañw tūqayyuñwni. Pi himuy'taqat hapi aw himu noiwni; noqw pay ñastanihqa sohsok himuy kwayhni, hikis as pay suhpan hihta himuy'taqeyu.

Jesus' Mother and Brothers

(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

¹⁹Pahsat pu put tupkomat yuy amum pep öki; nikañw kurs hin put aw ökini, sinom aw hūrs tsovawtaqw öviy'o. ²⁰Noqw hakim put āawnayaqe pañqāqwa: Uhtupkom unuy amum ihpaq hoñkahkañw, as ūmi hiñqāqwaniqey nānawakna. ²¹Noqw pam lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ima hakim God lavayiyat aw tūqaykahkañw, put añ hinwisqam hapi itupkomu, pu ínuu.

Jesus Calms a Storm

(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

²²Noqw pam hisat aw nánatuwnayaqamuy amumum pākihut aqw pākihqe, amumi pañqawu: Itam kurs wuhkovatuphat ayoqwat aqw nōñakni

noqw puma pañqw hoyóyoykuya.²³ Noqw pumuy pāvaqe hoyóyoytotaqw, pam puwva. Noqw patuphavaqe a'nō hukvaqw, amumiq pāhu ohpokq, puma tusiewhtoti.²⁴ Noqw puma Jesus awyaqe, tātaynaqaqe, pañqawa: Moñwi, Moñwi, itam so'ni. Pahsat pu pam qatuptut, hūkañwuy, pāhut a'nō hoñvantaqat enañ mēwa. Noqw pam qe'tiqw pas sutmakma.²⁵ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma hinoqw qa tuptsiwni'yuñwa? Noqw puma tsātsawnaqe, kātayyuñqe nānami pañqawu: Is uti i' hak himu tāqa! Hiki pi pas hūkañwuy pāhut enañ mēwaqw, puma aw tūqayyuñwa.

Jesus Heals a Man with Demons

(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

²⁶ Pahsat pu puma Galileet ayañqwat Gadaret ep sinmuy tutskwayamuy ep öki.²⁷ Noqw pam tutskwat aw yamakq, hak tāqa kiñaqw put ahsawva. Pam hak wūyavo nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqe qa yuwsita; piw qa kive qatut, tuamtuhsöt añ ki'tinuma.²⁸ Noqw pam hak Jesus túwahqe, a'nō hiñqawht, put atpipo nātuvat, pas tōnay añqe' pañqawu: Ya um nuy hinhtiniqat nāwakna, Jesus, uma pas Sus'oveqnihqat God Tíata? Um okiw nuy qa hintsanni.²⁹ (Tuyoy'ewakw hikwsit tāqat añqw yámakniqat Jesus aw pañqawhq, öviy yan lavayhti.) As sivanamiqlölöt akw put somyat, put hokasomyat pu tütuwala. Noqw pay nukpanhikwsi qa sūs tāqat tuyqawve', somhpiyat tutkitat, qayēsiwhpumihaqami put lālayñwu.³⁰ Noqw Jesus put tūvintaqe aw pañqawu: Ya um hin mātsiwa? Noqw pam pañqawu: Qaan'ewakw hintaqamu, yan'i. Pi kaysiwhqam nuhpanhihikwsim tāqat ahsonmi yuñā.³¹ Nihqe pam pumuy haqami a'nō hötsit qa aqw lālayniqat puma Jesus aw

nānawakna.³² Noqw pep tsmot ep qaan'ewakw hintaqam pitsötim nōnova. Noqw pitsötimuy amuhsonmi yuñniqat pam nakwhaniqat öviy puma Jesus aw ö'qala. Noqw pam pumuy nakwhana.³³ Noqw pahsat pu nukpanhihikwsim tāqat añqw nōñakt, pitsötimuy amumi yuñā; noqw puma pan tōnawtaqam a'nō yuhtukqe, wuhpatpelat añ patuphamiq tsotsó'yaqe paöysoa.³⁴ Noqw pumuy nopni'yuñqam hiniwhitiqw aw yórikyaqe, watqaqe, kive put tūawvaya, pu añqe' tutskwavaa.³⁵ Noqw pahsat pu sinom hiniwhitiqat aw kuyvawisa. Nihqe puma Jesus aw ókihqe, tāqat tutwa, kurs nukpanhihikwsim put añqw nōñakq, pam yuwsikañw, suyan wuwni'kañw Jesus kukveq qatu. Noqw puma pas tsātsawna.³⁶ Noqw hakim hiniwhitiqat aw yórikyaqam i' hak as nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtaqe hin qalaptuqat aw kuyvawisqamuy āawnaya.³⁷ Pahsat pu sohsoyam Gadara-sinmuy tutskwayamuy añ ahsupoq yesqam pam pumuy amuñaqw ahpiyniqat Jesus aw ö'qalya, puma pas pavan wuhpukyqe öviy pan lavayhtoti. Noqw pam pākihut aqw wūvi, haqaqw pítuhqey aqw áhoyniqee.³⁸ Noqw i' tāqa as nukpanhihikwsimuy akw tuyqawiwtañwuqa as Jesus ámunniqey aw ö'qala. Noqw pay pam put hōnaqe aw pañqawu:³⁹ Um uhkiy awnen, God uñem hihta qaöwihinhtiqat lalvayni. Noqw pam ahpiynihqe, hin Jesus put añem hihta qaöwihinhtiqat kitsókive ahsupoq tunvotna.

Jairus' Daughter and the Woman who Touched Jesus' Cloak

(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

⁴⁰ Pu Jesus ahoy pituqw, sinom hahlaykahkañw put ahsawvaya, puma put nuhtayyuñqe öviy'o.⁴¹ Noqw meh, hak tāqa Jairus yan mātsiwhqa, tsotsvalkive moñw'iwtqa, Jesus

aw pítuhqe, put kukmiq nātuvat, pam kiyat awniqat put aw ö'qala. ⁴²Pam sükw manti'taqw, pam okiw mómoki. Māna pakwt lōq sihkay'taqat pahsa'haqam yahsañwni'ta. Noqw Jesus put ámunniqw sinom put añqw hürs homimitiwisa. ⁴³Noqw hak wuhti pakwt lōq sihkay'taqat yahsañwuy añ unwáy'taqa pep nuhtuma. Okiw pam as tütuhiktuy amuhpa' sohsok hihta himuy sohsoko. Noqw qa hak put qalapsina. ⁴⁴Noqw pam hak wuhti Jesus ahkwayñavo aw pítuhqe, yuwsiyat qalawñwayat aw toño. Noqw pahsat pay put unwáat súlawhti. ⁴⁵Noqw Jesus pañqawu: Ya hak inumi toño? Noqw sohsoyam qa púmayaqey pañqaqwaqw, pu Peter suñwámuy amumum put aw pañqawu: Moñwi, pi sinom kaysiwñqam ūmi homimitotaqw, pas piw hak ūmi tónokqat um tüwiñlawu? ⁴⁶Noqw Jesus pañqawu: Pay pas hak inumi toño; öviy pi inuhpiy öqala yamakq, nu navota. ⁴⁷Noqw wuhti pas kurs hin qa nātuwiwniqey navotqe, okiw tururutikañw, awnihqe, put atpipo nātuvat, aw pañqawu; hinoqw pam put aw tónokqey sohsokmuy sinmuy amutpik put āawna, pu hin pam suqlaptuqeyu. ⁴⁸Noqw Jesus put aw pañqawu: Itii, pay um hahlayhtini. Pay uhqapevewni un pās qalapsina. Um qa hin unañway'kañw nímami. ⁴⁹Noqw nāt pam yuaataqw, hak tsotsvalkit aw moñwit kiyat añqw pítuhqe, moñwit aw pañqawu: Pay okiw uhti mōki; pay um Tutuqaynaqat qa aw nunuiñni. ⁵⁰Noqw pay Jesus put navotqe, aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani; pay um panis-sa tuptsiwñ'tani; pay soon pam qa qalaptuni. ⁵¹Noqw pam kimi pákihqe, sinmuy yuñniqat pumuy mēwa. Hal pay Peter, pu James, pu John, pu mānat náat-nit pu yuat, puma aw yuñniqat

pañqawu. ⁵²Noqw kive pay yuñqam sohsoyam tsaykikahkañw ókiwlalwa. Noqw pam amumi pañqawu: Uma qa tsaykitani, Pam qa mōki; pi pam pūwi, kita. ⁵³Noqw puma aw tutsíwtsuyhti, suyan pi mokpuniqw öviy'o. ⁵⁴Noqw pam sohsokmuy pañqw lālayht, mānat māyat ñuat, aw pañqawu: Māna, wunuptuu. ⁵⁵Noqw put hikwsiat ahoq aw pituqw, pay pahsat pam qatuqtu. Noqw puma hihta put nopnayaniqat pam amumi pañqawu. ⁵⁶Noqw put naat yuyat amum kātayta. Noqw Jesus pay puma pep hiniwhtiqaq pas qa hakiy āawnaniqat amumi qaöwitutapta.

Jesus Sends out the Twelve Disciples

(Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)

9 Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy put aw nánatuwnayaqamuy sūmi wáñwayhqe, sohsokmuy nukpanhihikwsimuy amumi pumuy öqalhuyta, pumuy amumi tuyqawi'yunwñiqata; pu puma hihihita akw tütuyyaqamuy qalapsintotaniqat pumuy pan öqala. ²Nihqe pam pumuy God moñwtunatyayat yuaatinumyaniqat añqe' ayata, pu tütuyyaqamuy qalapsintiwiñniqata. ³Nihqe pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta hinkahkañw, añqe' nankwusani. Qa natöñpi'wisni, qa tukpuy'wisni, qa nitkay'wisni, qa sívay'wisni; uma qa lōqmuy napnay'wisni. ⁴Pu uma haqami kimi yuñe', pep yesmantani, nit pu pañqw ahpiyyamantani. ⁵Pu hak umuy qa pās oyaqw, uma put kitsókit añqw ahpiyye', umuhkukuy añqw qöat tsatswiyamantani. Pam pumuy amunkiwakw hihta sutuawi'tani. ⁶Noqw puma añqe' kitsókinawit nankwusaq, lomatuwit yuaatinumya, pu sohsovik sinmuy qalapsintiwiñniqat.

Herod's Confusion

(Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)

⁷Noqw Jesus hihihita hinhtiqtat Moñwi Herod navotqe, kurs hinhtini, yaw John mokiwuy añqw ahoy tātayhqat haqawat pañqaqwaqw òviy'ò. ⁸Noqw pētuyniqw yaw Elias mātakti; pu pētuyniqw yaw hisat God lavay'aymuyatuy amuñaqw himuwa ahoy tātayi. ⁹Noqw Herod pañqawu: Ura nu John qòtòtku; noqw ya i' hákiyniqw nu iit navota? Nihqe òviy as pam put aw yórikniqey nāwakna.

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)

¹⁰Noqw ayaiwyuñqam ahoy ókihqe, hihta hinhtotiqey sohsok Jesus āawnaya. Noqw pam pumuy tsamkañw kitsókit Bethsaida yan mātsiwhqat aqlavo qayēsihpumi haqamii. ¹¹Noqw sinom put nanaptaqe ankyá; noqw pam pumuy amumi unañwtpaqe, God moñwtunatyayat amumi yuaata, pu okiw as qalaptuyaniqey tunatyawyuñqamuy qalapsina. ¹²Noqw tapkiwmaq w ima pakwt lōq sihkay'taqam put awyaqe aw pañqaqwa: Um sinmuy anqe' hōnaqw, puma kitsókiva nankwusani, pu tutskwavaa; nen pañqe yesve', hihta tunöstutwani; taq itam yep qayēsihpup epya. ¹³Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Huvam pumuy nopnayaa. Noqw puma pañqaqwa: Itam panis tsivot pōlavikit mumriñput oyi'yuñwa, pu lōqmuy pākiwhtuy. Pay panis pi as itam imuy sohsokmuy amuñem tunöstuiwise'-sa pi panhtotini. ¹⁴Puma tsivot-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtayaqw òviy'ò. Noqw pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma lōp-sunat pakwt sihkay'taqamuy yesvanayani, pu aqwhaqami pañsa' uma yesvanayani. ¹⁵Noqw puma panhtotiqe, sohsokmuy pan yesvanaya.

¹⁶Pahsat pu pam tsivot pōlavikit lōqmuy pākiwhtuy enañ òmahtat, òmiq taykañw, put ep hahlaytit, yónoyhtat, put aw nānatuwnayaqamuy amumi oya; noqw puma sinmuy amuhpa' o'ya. ¹⁷Noqw puma nōñōsaqe sohsoyam òōya. Noqw puma añ yónoyhpup akwsiñqat tsovalayaqe, pakwt lōq sihkay'taqat hoaput añ opomnaya.

Peter's Declaration about Jesus

(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)

¹⁸Noqw pay ephaqam pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum haqam nālanikañw, God aw nāwakna. Nihqe pam yúkuhqe, pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya sinom nuy hákiynihqat pañqaqwa? ¹⁹Noqw puma lavayhtotiqe pañqaqwa; Um yaw John kūyit akw tūtuvoylalawhqanihqat haqawat pañqaqwa; noqw haqawatuyniqw yaw um Elias; noqw pētū pañqaqwaqe, yaw hisat God lavay'aymatniñwuqamuy amuñaqw himuwa mokiwuy añqw ahoy tātayhqat pañqaqwa. ²⁰Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw úmuyniqw nu' hak'i? Noqw Peter lavayhtiqe aw pañqawu: Um hapi Christ, God añqw Moñw'asi'taqa.

Jesus Speaks about His Suffering and Death

(Mt 16.20-28; Mr 8.30-9.1)

²¹Noqw pam pumuy pās mēwaqe, puma qa hakiy put āawnayaniqat amumi pañqawu. ²²Pu amumi pañqawu: Nu' Sinot Tiat pas kurs hin hihihita añ qa kñnavotni. Ima wukw'a'yat pi nuy tūvayani, God awwat mohpeq momñwituy amumum-nikañw, pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amumuma; nen nuy nīnayani; noqw pāyis tālat ep nu ahoy tātayni. ²³Pu pam sohsokmuy amumi pañqawu: Inuñk hinmaniyeq nāwaknaqa nawus soon qa nātatahtat, talōñwiwmaqat

añ nahoyehtsiy ikwiltat, inuñkmantani. ²⁴Taq hak qatsiy ayo táviniqey nāwaknaqa hapi put kwayhni; pu ason hak haqam inuñem qatsiy kwayhqa tuyqawvani. ²⁵Puyaw as sino tūwaqatsit sohsok himuy'vakañw, nāp qatsiy kwahe', pu sen tūwiwe', hin pam put akw moñvastini? ²⁶Ispi hak nuy Sinot Tiyat, pu ilavaiy hahmanqw put hapi nu hahmanni, hisat nu pite', pas hímuniqey pan namtaknee, pu Ina, qahováriwuyunqamuy hoñvia'yatuy amumum nuy pas kaptsi'taq'ó. ²⁷Nikañw nu umumi pas súañqawni: Ima haqawat yep hoñqam soon nāt mokiwuy ep ökit, pay God moñwtunayayat aw yórikyani.

The Transfiguration

(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸It ahpiy nanalsikishaqam talq, pam Peter-nit, John, pu James, pumuy tsamkañw, nāwaknaniqey haqami tükwimiq'a. ²⁹Noqw nāt pam nāwakintaqw, pitsánwaat alónti; noqw yuwsiat qótsatiqey pas talqaqsala. ³⁰Noqw meh, hakim löyöm tāqat pepeq put amum yuaata, hak Moses-niqw pu Elias; ³¹Ima hakim lolmat tālawñwat pitsánway'kañw mātaqtiqey, Jesus amum yuaata. Pam hin Jerusalem-kitsókit epeq God tunatyayat aw antsane', yañqw qatsit ahpiyniqat yuaatota. ³²Noqw Peter-niqw pu put ámumyaqam pūwiwuy akw mañuiwuyñwa, nikañw puma havivokalyaqe put lolmat pitsánwayat aw yórikyá, pu löqmuy tāqatuy put amum wunuwtaqamuy amumi. ³³Noqw puma pay put añqw nakwsuniqw, Peter Jesus aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, pas hapi itam yépeqyaqw pam itamuñem lolma. Himu as öviy itam payhp kistotani sukw únem-nit, sukw Moses énem-nit, pu sukwat Elias énemi, pam kíta, hiñqawhqeý qa mātsi'kañwo.

³⁴Noqw nāt pam yan hiñqawlawhq, ömaw pumuy nākwapnaqw puma tsawiniwkañkañw, ömawuy aw yuña. ³⁵Noqw ömawuy añqaw hakiy tónaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii; put uma aw tuqayvahsi'wisni. ³⁶Noqw hakiy lavayyukuqw, pay Jesus pep nālaniqw puma aw yórikyá. Noqw pay puma put pas qa lavaytaqe, hin yórikyaqey pas qa hakiy áawnaya ephaqamo.

Jesus Heals a Boy with an Evil Spirit

(Mt 17.14-18; Mr 9.14-27)

³⁷Noqw qavonvaqw, pumuy tükwiñaqw hanqw, kaysiwhqam sinom Jesus ahsawvaya. ³⁸Noqw meh, hak tāqa sinmuy amuñaqw tsa'lawhqe pañqawu: Tutuqaynaqa, um as itiy tiyot ókwatuwni; taq nu pas put-sa ti'ta. ³⁹Noqw meh, qalomáhikwsi put ñuaqw, pam pahsat pay a'ño töqtit, homimiykukañw moañaqw qótmokiwtañwu. Noqw pam put okiwsane', pēp qa mātapñwu. ⁴⁰Noqw as ūmi nānatuwnayaqam hikwsit tiyot añqw ayo hóroknayaniqat nu amumi nāwaknaqw, pay puma kurs soon panhtotini, kita. ⁴¹Noqw Jesus lavayhtiye pañqawu: Is ohi, uma qatuptsiwni'yunqam nukushinyunqamu! Ya nu hihsavohaqam umumum yankañw umuy maqsonlawni? Pew uhtiy wikii. ⁴²Noqw nāt pam awniqw pay nukpanhikwsi tiyot tūvaqe, put a'ño homimiykuna. Noqw Jesus tuyoy'ewakw hikwsit mēwaqe, tsākww qalaptinat, nayat aw put ahoy tavi. ⁴³Noqw puma sohsoyam God a'ño öqalayay ep aw kātayyuñwa.

Jesus Speaks again about His Death

(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

Noqw nāto puma nanáp sohsok hihta Jesus hinhtiqat ep kāwuwantotaqw, pam put aw nānatuwnayaqa-

muy amumi pañqawu: ⁴⁴Uma iit lavayit hapi u'ni'yuñwni. Nu' Sinot Tiat hapi nāt sinmuy oqalayamuy aw mātaviwni. ⁴⁵Noqw pay puma it lavayit qa māmatsya. Pam pumuy amumi tupkiwtaqw, öviy kurs hin puma put mātsi'yuñwni. Noqw puma as Jesus put tüviñtotanikañw nānahtsopya.

Who Is the Greatest?

(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

⁴⁶Noqw puma yuaatotaqe, pumuy amuñaqw haqawa pas pávanihqat ep nāñwuy'yuñwa. ⁴⁷Noqw Jesus pumuy unañwpeq tunatyayamuy mātsi'taqe, hakiy tsāk w tsöpahtat, naqlap tavi; ⁴⁸Nit pumuy amumi pañqawu: Hak hapi inatñwaniy añ it tsāk w pās távihqa nuy hapi pās távini; pu nuy pās távihqa nuy añqw távihqat hapi pās távini. Pi umuñaqw qanāhihtay'taqa hapi suspavanni.

Who Is not against You Is for You

(Mr 9.38-40)

⁴⁹Noqw John lavayhtiqe pañqawu: Moñwi, itam hakiy tāqat tutwa. Kurs pam uhnatñwaniy aw yankañw nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta; noqw itam put mēwaya, pam qa itamum unñk hinnumqw öviy'o. ⁵⁰Noqw Jesus put aw pañqawu: Uma qa mēwantotani; pay qa itamuhpew'iwtaqa itamumñiwu.

A Samaritan Village Refuses to Receive Jesus

⁵¹Noqw pam ömi wikiwniqat aw pítutoqw, pam Jerusalem aqw sutuktaniqey su'qalti. ⁵²Nihqe pam añwu tuaw'aymuy napyeve aqw ayata; noqw puma ahpiyyaqe, Samariat ep sinmuy haqam kitsókiyamuy aw öki, haqam eñem qenitotaniqee. ⁵³Noqw pay sinom put qa tsúyakya, sumataq pam Jerusalem aqw tunatyawmaq w öviy'o. ⁵⁴Noqw löyöm put aw

nánatuwnaqam, James-niqw, pu John, puma pan yórikqe pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy pan nakwhanaqw, itam Elias anhte' pañqawhq, öñaqw üwiñw hāwe' pumuy taqtsoknani. ⁵⁵Noqw pam namtökt pumuy qöhqöyhqe, amumi pañqawu: Uma hihta hikwsit añ hinmaqey qa mātsi'ta. ⁵⁶Pi nu' Sinot Tiat sinmuy qatsíyamuy qa hovalaniqe pitu, pi nu pumuy ayo öyaniqe öviy pitu, kita. Noqw puma ahpiy sutsvo kitsókimiya.

The Would-Be Followers of Jesus

(Mt 8.19-22)

⁵⁷Noqw pumuy ahpiy haqamiyaqw, hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu unñ haqaminiqw unñkmantani. ⁵⁸Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay ima sisikahtayht haqe' qölöy'yuñwa, pu sümawuy añ masay'yuñqam totokpi'yuñwa; noqw pi nu' Sinot Tiat haqam iqötöy nāsuñwnaniqey nāstaa. ⁵⁹Pu pam sukwat aw pañqawu: Inuñki. Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhqa, um nuy nakwhanaqw, nu mohti inay amht, pu' unñki. ⁶⁰Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi so'qamuy amunyuñqam ason amuñaqw so'pumuy amyani. Noqw um ahpiynen God moñwtunatyayat yuaatinumni. ⁶¹Pu piw suhka put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu unñ hinmani. Noqw um nuy nakwhanaqw, nu mohti ikiy ep yesqamuy amuminen öqalat, pu' unñki. ⁶²Noqw Jesus put aw pañqawu: Hak pās ay qöritivat, ahoy taymaqa God moñwtunatyayat aw qa ápiyniqey anta.

Jesus Sends out the Seventy

10 It atsve pu' Tutuyqawhqa hakimuy payhp sunat pakwt sihkay'taqamuy namorstaqe, lölöqmuy añqe' ayata, puma kitsókinawit nankwusaniqata, pu tutskwavaa, Jesus haqaminiqey tunatyawmaqat pañsoq

haqamii. ²Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pas as ūyi tukwsiwtaqa a'nōniqw, tumal'a'yat hīkiyomu. Oviy uma Uyi'taqat aw pan nānawaknaqw, pam hakimuy tsovalayaniqat aw ayatani. ³Taay, uma añqe' nankwusani. Meh, nu hapi umuy añqe' ayatani. Noqw uma mamñatuy amún hakimuy kwēkwewhtuy amúnyuñqamuy amuhpa' hinnumyani. ⁴Uma qa sivamoki'wisni; piw qa tukpuy'wisni; qa totsmaskay'wisni. Uma qa sōwu haqam hakiy aw yuaatotamantani. ⁵Pu umuñaqw lōyōm haqam kimi pake', mohti pañqawmantani: Nam yep kivit kwakwhat yēsee. ⁶Noqw ason kurs hak pan tunatyawtaqa pep qatuqw, pay umuhkwakwha pep huruhtimantani. Pu kurs qa pantaqw, pay pam umumi áhoymantani. ⁷Nen uma pep kive qate', hihta umuy nopnayaqw, put uma nōsmantani, pu hikwmantani. Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu. Uma qa paysoq kinawit kikinutnumni. ⁸Pu uma haqami kitsókimi pakiqw, umuy pās taviye', hihta umumi tunōsvoñahotaqw, put uma nōsmantani. ⁹Nen uma pep tūtuyyaqamuy qalapsintamantani; nen amumi pañqawmantani: God moñwtunatyat umumi hayiñw'iwta. ¹⁰Pu kurs uma haqami kitsókit aw pakiqw, umuy qa pās taviyaqw, pep kitpiponen pañqawmantani: ¹¹Hikis pi umuhkitsokiy ep qōat itamumi hūrstiqat itam umunkiwakw tsatswiya. Noqw pay uma it navoti'yuiñw: Pas as God moñwtunatyat umumi hayiñw'iwta. ¹²Noqw nu umumi pañqawni: Hisat God sinmuy amuñem hin yukuqw, pep pu' pep kitsókit ep sinmuy amuñem is óhini. Put talōnvaqat ep pep kitsókit ep sinom pas kánanaptani, Sodom kitsókit ep sinmuy amuhpenihqee.

The Unbelieving Towns

(Mt 11.20-24)

¹³⁻¹⁴Nihqe pam pañqawu: Is ohi, úmaa, Chorazin ep sínomu! Is ohi úmaa, Bethsaidat ep sínomu! Nu as umuhpa' qatsá' kátatayhpit tumaltaqw, uma nāp umuhtunatyay añqw qa lasya. Oviy hisat hin yukiltiniqat aw pituqw umuñem pas is óhini! Pep pu' imuy Tyre ep sinmuy amuñem-nikañw pu Sidon ep sinmuy amuñem umuhpenihqe pay soon pas nuhtsel'ewayni. Pi nu as pumuy amuhpa' hisat kátatayhpit tumaltaqw, puma soon qa ana-haat yūyaht, qóhtsapsomove yesvani. Pan puma namtaknayani, nāp tunatyay añqw lasyaqeyu. ¹⁵Noqw úmaa, Capernaum ep sínomu, ya uma ōmiq nāt-sokaya? Uma nāt maskimiq tūviwyani. ¹⁶Nihqe pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Umumi tūqaytaqa inumi hapi tūqaytani; pu umuy qahihtataqa nuy hapi qahihtatani; pu nuy qahihtataqa nuy añqw távihqat hapi qahihtata.

The Return of the Seventy

¹⁷Noqw ima payhp sunat pakwt sihkay'taqam añqe' nankwusaqe, hahlaykahkañw ahoy ókihqe pañqaqwa: Tutuyqawhqa, hikis pi pas nukpan-hihikwsim itamumi tuqayvastota, itam uhnatñwaniy aw yankahkañw amumi pañqaqwaq'ō. ¹⁸Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu Satan talwihpikit an ōñaqw posqw tuwa. ¹⁹Nu hapi imuy tsūtsu'tuy-nikañw, pu putskohmokuñqamuy amumi wukukuykuyaniqat aw umuy ōqalmaqa, pu tuwqat ōqalayay sohsok aw'i. Noqw ōviy soon himu umuy tūhotani. ²⁰Nikañw hihikwsim umumi tuqayvastotaqat qa put ep uma hahlayyani. Pi umuhnatiñwani ōveqatsit

ep pey'yuñwa. Tis pi uma put hapi ep hahlayyani.

Jesus Rejoices

(Mt 11.25-27; 13.16-17)

²¹Noqw pahsat Jesus hikwsiy añ hahlayhtiqe, pañqawu: Kwakwhay Inaa, òveqatsit-nikañw pu tūwaqatsit aw Tutuyqawhqa, Kwakwhat pi um iit yantaqat añ wuwni'yuñqamuy, pu qaūunatuq amumi tupki'tat, titipostuy amunyuñqamuy amumi mahtakta. Pantani Inaa, pam hapi uñniqw sūanta. ²²Sohsoy himu Inay añqw inumi noiwa. Noqw hakiy God Tíyatnihqat qa hak navoti'ta, pas Náat-saa; pu Naat hákiyinihqat qa hak navoti'ta, pas put Tíat-saa, pu Tiat, hakiy put mahtaktaniqw pam piwu. ²³Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi namtökt, pay púmuy-sa amumi pañqawu: Hakim umuy hihta aw yórikyaqat aw yórikyaqam hahlayhpit epya. ²⁴Pi nu umumi súañqawni: Kaysiwhqam God lavay'aymatniqw pu añ momñwit umuy hihta aw yórikyaqat as aw yórikyaniqey nānawaknakahkañw hapi qa aw yórikyā, pu umuy hihta nanaptaqat as nanaptanikañw qa nanapta.

The Parable of the Good Samaritan

²⁵Noqw meh, hak tutavot aw tuvoti'taqa wunuptut, put aw tuwananiqe aw pañqawu: Tūtutuqaynaqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ²⁶Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya tutavot añ hin pey'ta? Um hin añ tūnwanta? ²⁷Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Um God Uhtutuyqawhqaqay sohsok uh'unañway akw aw unañway'tani, pu sohsok uhhikwsiy akw'a, pu sohsok uh'òqalay akw'a, pu sohsok uhwuwniy akw'a. Pu pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani. ²⁸Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um súañqawu. Yan um

hinme', soon qa qátuni. ²⁹Noqw pay pam nēnem qenitaniqey nāwaknaqe, Jesus aw pañqawu: Noqw hak isinosñwa? ³⁰Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Hak tāqa Jerusalem añqw Jerichot aqwniqw, hakim uuyiñt put nuaya, pu put añ yuwsiyat poswayat, òputotat, ahpiyya, hihin taytaqat mātapyaqee. ³¹Noqw piw hak God awwat moñwi pañsoo; nihqe pam put aw yórikqe, pay put ehpeq yūmosaa. ³²Noqw hak Levit ahpiy sino piw put an pañso pítuħqe, put aw tātayht, pay piw ehpeq yūmosaa. ³³Noqw hak Samariat añqw sino haqaminikañw, put haqam qatsqa aw pitu. Nihqe pam put túwahqe, put òkwatuwa; ³⁴Nihqe put awnihqe, haqe' hintsanyaqat añ somhta, wiħkuyit wine enañ wutskañwo; nihqe put nāp moropkoy aqw tsokat, pu yeyespimi put wiki; nihqe aw unañwtavi. ³⁵Pu òviy qavoñvaqw pam ahpiynikañw, sunat sivat hórokñat, ki'taqat maqat, put aw pañqawu: Um it tāqat aw tunatyaltini. Nen ason kurs um it epnihqe hóyokiwtaqat sohsokniqw, nu piw pite', put ahoy ūmi sisvini, pam kita. ³⁶Taay, ya uñniqw imuy payħkomuy amuñaqw himuwa tāqat tūhototaqat sinosñwaata? ³⁷Noqw pam pañqawu: Pay hapi put òkwatuwhqa. Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Taa, Yupa, um put an hinmani.

Jesus Visits Martha and Mary

³⁸Noqw pumuy pañ haqamiyaqw, Jesus haqami kitsókimi paki. Noqw hak wuhti, Martha yan mātisiwhqa, kiy ep put pās tavi. ³⁹Noqw pam hakiy Mary yan mātisiwhqat tupkoy'ta. Noqw pam hak Jesus atpip qatukanñw put yuaataqw aw tūqayta. ⁴⁰Noqw Martha hihta qaa'saqalqe qa suyan unañway'taqe, Jesus awnihqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay itupko nuy mātappq, nu nāla hihta aw hintsaki. Noqw ya pam uñniqw qa

hinta? Um òviy aw pañqawhq, inumi unañwtapni. ⁴¹Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Martha, Martha, pas um hihihta pis'oqhintaqa qa suyan unañway'ta. ⁴²Pay hak sūkw hihta aw tunatyalimantani. Noqw Mary put nukñwat namorsta. Soon pam put nawhkiwni.

Jesus' Teaching on Prayer

(Mt 6.9-13; 7.7-11)

11 Noqw hisat pam haqam nāwaknaqe yukuqw, suhka put aw nānatuwnaqa aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um as itamuy hin nāwakintotaniqat itamuy tutuwnani, ura John put aw nānatuwnayaqamuy hin tutuwnaqat pan'i. ²Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma nānawakne', kitotamantani: Itanaa, òveqatsit ep qátuhqa, nam uhnatñwani pas kaptsi'tiwaa. Nam uhmoñwtunatyay aw pítuu. Nam uhtunatyā tūwaqatsit ep pasiwhtii, òveqatsit ep hin pasiwhtiqey pan'i. ³Um okiw nāqavo itamuy itahtunösmakiway huylawni. ⁴Pu um okiw itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni; pay itam sohsokmuy itamuhpewi qaantotiqamuy amuhpiy put ayo yuykutiwisa. Pu um okiw itamuy unaheppit qa añ tsāmi'mat, hakiy qalolmat añqw itamuy ayo öoyhtimani, pay yan'i. ⁵Pu pam pumuy amumi pañqawu: As kurs haqawa umuñaqw kwātsi'te' suhtokihaq put awnen, aw pañqawni: Ikwatsi, um as payhkomuy pölavikit nuy nasimokmaqani. ⁶Taq ikwātsi waynumqe inuhpe pituqw, kurs nu hihta put nopnani, kítani. ⁷Noqw pam ahpañaqw lavayhte' pañqawni: Um nuy qa soontsahtsanni. Pay ikiy uhtsiwta; noqw itim inumum tōka. Kurs nu hin un máqaniqe òviy qaqtuptuni, kítani. ⁸Nu umumi pañqawni: Pay soq pi pam put kwātsiatniqw, pam put qa máqani.

Nikañw pam put aw qatūqayhq, nawus pam qatupte', put hihsa'haqam hintsanniqat pahsa' put máqani. ⁹Noqw nu umumi pañqwni: Uma hihta òviy tūvintotani; nen uma put makiwyani. Uma hihta hepyani; nen tutwani. Uma pönónöykinayani; noqw umumi hötsíltini. ¹⁰Pi hak hihta tūvintaqa hihta makiwñwu; pu hepqa túwañwu; pu pönónöykinaraqat aw hötsíltimantani. ¹¹Sen uma haqawa hakiy nāatniqw, uhti ūmi pölavikit tūvintaqw, ya sen um put owat máqani? Sen pákiwuy òviy tūvintaqw, ya sen um tsūat put máqani? ¹²Hal sen pi pam nöhut òviy tūvintaqw, sen um putskohmokaqat put āawnani? ¹³Noqw kurs pay as uma qalomáhinkahkañw umuhtimuy hihta nukñwat huytotaniqey tuwi'yunwa. Noqw tis pas Umuna òveqatsit ep qátuhqa put aw Qahováriwtaqat Hikwsit òviy tūvintotaqamuy soon qa máqani.

Jesus and Beelzebul

(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)

¹⁴Noqw Jesus nukpanhikwsit hakiy lavayiyat nawhkiñwuqat put añqw hórokna. Noqw nukpanhikwsi put añqw yamakq, qayuáatañwuqa yuaayku; noqw sinom kátayyuñwa. ¹⁵Noqw pay pumuy amuñaqw haqawat pañqawu: Pam nukpanhihikwsimuy moñwíyamuy Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwanta. ¹⁶Noqw pētū put aw tuwantotaqw, pam kátatayhpit hihta tuawi'taqat òñaqw pumuy amumi mahtaknaniqat put aw nānawkna. ¹⁷Noqw pay pam pumuy tunatyayamuy mātsi'taqe amumi pañqawu: Haqam moñwtunatyā nehpewhitiqa soon qa kíqötini; pu kivit nehpewhitiqam nātsike', soon haqami ókini. ¹⁸Noqw òviy kurs Satan nehpewhitiqw, ya hin put moñwtunatyāat wúnuni? ¹⁹Noqw

kurs nu Beelzebub aw yankañw nukpanhihikwsimuy ipwantaqw, ya umumi nánatuwnayaqam hakiy aw yankahkañw pumuy ipwantota? Ason puma umuy atsáñhkiye', umuy suhputsnayani. ²⁰Nikañw kurs pay nu God öqalayát akw nukpanhihikwsimuy ipwantaqw, suyan hapi God moñwtunatyaaat umumi pitsíwiwta. ²¹Pi táqa hoñvi tunipi'kañw kiy túwale', hihta himuy pás oyi'tañwu. ²²Nikañw ason put epnihqe pavan hoñvi pite', put añwute', pam sohsok naqöyyuwsiyat aw taqa'naiñwayat nawhke', hihta himuyat kwatsmuy huytañwu. ²³Qa inumumnihqa hapi inuhpewiwta; pu qa inumum tsovalantaqa tatslakinta.

The Return of the Evil Spirit

(Mt 12.43-45)

²⁴Tuyoy'eway hikwsi sinot añqw yámake', haqe' qa pay'taqat añ hinnumñwu, haqam nāsuniwnaniqe öviy'o; nit qa tuwe' pañqawñwu: Han pi pay nu ikiy añqw yámakqey aw áhoy'i, kítañwu. ²⁵Pu pam ep pite', pás maspiwkañw lomahintaqat túwañwu. ²⁶Pahsat pu pam ahpiyinen tsáñe'nihqamuy hihikwsimuy nahpenihqe pas núnukpantuy aw tsamñwu. Noqw puma aw yuñe', ep ki'yuniñwu. Noqw hakiy qatsíat añkniñqa mohtiwat epnihqe pu' pas qalomáhintañwu.

True Happiness

²⁷Noqw pam yan yuaataqw, hak wuhti sinmuy amunaqw kéew hiñqawhqe aw pañqawu: Naspí hak un tihta. Piw pihuy akw un yöyonna. ²⁸Noqw pam put aw pañqawu: As um yan lavayhtinikaño: Naspí hakim God lavayiyat aw túqaykahkañw añ hinwisa, puma hapi hahlayhpit epyani, um kitanikañwo.

The Demand for a Miracle

(Mt 12.38-42)

²⁹Noqw pan sinom sūmi hürs tso-vawmaq, Jesus yuaativaqe amumi pañqawu: Ima pu' qatsívaptsiwyuñqam nukpansinom. Puma kátatayhpit hihta tuawi'taqat aw yörikyaniqe nānawakna, Nikañw puma soon kátatayhpit aw yörikyani, hal pas sūkw kátatayhpit-saa. Pam Tutuyqawhقات lavay'ayayat Jonas qatsíyat ep hiniwhitiqat an aw yukiltini. ³⁰Pi ura Nineve-kitsókit ep sinom Jonas qatsíyat ep hiniwhitiqat akw hihta tuwi'vaya. Noqw pay öviy hapi piw pan nu' Sinot Tiat pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumi hihta tuawi'tani, iqatsiy ep hiniwhitiqat akw'a. ³¹Hisat hin yukiltiniqat aw pituqw, tatkaqw moñwi-wuhti pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum wunupte', pumuy qatuptionsiyamuy ep suhputsnani. Ispi pam Solomon wuwniyat aw túqaytaniqe öviy pas túwawalñahaqaw pítu. Noqw meh, hak Solomon epnihqe pas pávan-nihqa yep'e. ³²Ason hin yukiltiniqat aw pituqw, Ninevet ep sinom pu' qatsívaptsiwyuñqamuy amumum hoñve', pumuy qatuptionsiyamuy ep suhputsnayani; ispi puma Jonas lavayiyat nanaptaqe nāp tunatyay añqw lasyaqee. Noqw meh, hak Jonas epnihqe pas pávannihqe yep'e.

The Light of the Body

(Mt 5.15; 6.22-23)

³³Qa haq pi hak wihqöhít úwiknat, haqam qamátaqpave put tavi, sen hihta sívut akw put kuhta. Pi pam put tsotsókpiyat ep tsokaqw, ep yuntaqam tālat tāyuniñwu. ³⁴Hakiy pōsiat tokoyat aw talni'tañwu. Noqw öviy kurs hakiy pōsiat pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq talñwu; pu kurs hakiy pōsiat qa pasiwtaqw, pay tokoyat añ ahsupoq qatalñwu. ³⁵Öviy um tunatyaltiqw,

uhpe tāla qa qōmawvani. ³⁶Paniqw ōviy kurs uhtokoy añ ahsupoq talq, qahaqam qatālaniqw, pam sohsoy ahsupoqhaqami talni, wihqōhi suyan tālat talni'te', ūmi talni'tañwuqat pan'i.

**Jesus Accuses the Pharisees
and the Teachers of the Law**

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

³⁷Noqw pam yuaataqw, hak Pharisee-sinom put tūtsama. Noqw pam kiyat ep pákihqe, qatuptu. ³⁸Noqw pam mohti qa māvaqat tūmoytaqw, Pharisee-sino put aw tātayhqe, aw hin wūwa. ³⁹Noqw Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Uma Pharisee-sinom kukyapit, pu tsatsqaptat anyuñwa. Uma suovaam kwanw'ewayhtotit tukwhanayaniqey-sa tunatyawyuñwa, pu qalomáhintsatskaniqeyu. ⁴⁰Uma nūanhihtuu, puyaw ōvaqenihqat yúkuhqa ahsonnaqwnihqat qa enañ yukuqw ōviy'o? ⁴¹Tis pi uma hihta himuy'yuñwe', put akw tūookwatuwyanihkañwo; noqw pep pu' amuhpa' ahsupoq kwanw'ewayni. ⁴²Nikañw is ohi uma Pharisee-sínomu! uma pi umuh'uyiy añqw nēnevenit pakwút-sikivo sun oyit God aw noayañwu; nikañw uma soq sinmuy amuñem suan hin yukuyaniqey qe'toti; uma God qa aw unañway'yuñwa. Uma as pávanyaqat tutavot añ ahsupoq hinwisni; pu it qa pas qatuvosnihqat añ pīwu. ⁴³Is ohi uma Pharisee-sínomu! Uma pi tsotsvalkiva mohkaqe tsotsókpit pas hahlayya, pu sinom kitpik umuy kaptsi'kahkañw umumi yuaatotaniqata. ⁴⁴Is ohi uma tutavot tūtutuqaynayaqam, pu Pharisee-sínomu! nawip'ew hinyuñqamu! Uma pi tūtuamit qa mātaqyaqat anyuñwa; noqw sinom put atsva yaktaqam pumuy pañyaqw qa tuway'numya. ⁴⁵Pahsat pu haqawa tutavot aw tuvoti'taqa lavayhtiqe,

put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um pañqawhqe itamumiq enañ hiñqawu. ⁴⁶Noqw pam pañqawu: Pay panta. Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! uma pi soñawnen hihta a'nō putut mokahtotat, hakiy ikwilttoynayañwu; nikañw uma soq soon ñas'ew pumuy paañwayañwu. ⁴⁷Is ohi úmaa! Uma pi God lavay'aymuyatuy tūamiyamuy aw pūhulalwa; noqw pi umanam pumuy qōqya. ⁴⁸Pas pi ōviy uma umunamuy hiniwhtipuyamuy navoti'kahkañw amún unañway'yuñqey mahtakni'yuñwa, ispi puma pumuy qōqyaq'ō; noqw uma pumuy tūamiyamuy aw pūhulalwa. ⁴⁹Paniqw hapi ōviy God suan wuwni'kañw yan lavayhti: Nu pumuy amumi ilavay'aymuy hōnani, pu ituaw'a'yatuyu. Noqw puma pētuy yūyuyhnaye' qōqyani. ⁵⁰Noqw God pu' qatsívaptsiwyuñqamuy hapi tukopnani, sohsokmuy put lavay'aymuyatuy tūwaqatsit yayhniwhqat añqaqw qōyaniwyaqat ahpiy'o, ⁵¹It Abel qat-siyat ep'e, pu añk yesqamuy qatsíyamuy ep pīwu, nit pu Zacharias qatsíyat ep'e. Ura pam God kiyat-nikañw pu hom'oyvihkat amuhtsave nīniwa. Nu umumi súañqawni: God umuy put sohsok ep tukopnani. ⁵²Is ohi uma tutavot aw tuvoti'yuñqamu! Uma pi navotit aw hōtahpit yawwisa. Uma aw qa yuñkahkañw, aw yuñtaqamuy aw u'taya. ⁵³Noqw pam pumuy amumi yan lavayhtiqw, tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum put aw pās ō'qaltivayaqe, pam hihihita lavayhtiniqat ōviy aw qa tūtuqayya. ⁵⁴Hísatniqw unahiñqawhqq nanapte', put nēveltoynyaniqey ōviy moqmani'yuñwa.

A Warning against Hypocrisy

(Mt 10.26-27)

12 Noqw añwu sinom pas qaan'ewakw hintaqam sūmi

tsovaltíqe nuñwu pay nānami wukukutotaqw, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi mohti pañqawu: Uma Pharisee-sinmuy pēkeniyamuy nawip'ew hintsakpit ep qa ūnaiwyuñwini. ²Pi qa himu āmiwtaqa qa mātaqtini, piw tupkiwtaqa qa nanaptiwini. ³Pantaqw ōviy hihta qamātakpuve haqawa lavayhtiqw, pam tālat ep nanaptiwmantani; pu uma hihta yūyupavaqe hakiy naqyumiq sawiwiykuyaqw, pam kihkits'ova tsa'lalwiwini.

Whom to Fear

(Mt 10.28-31)

⁴Noqw nu umumi pañqawni ikwátsimu: Uma qa sinmuy mamqasyani. Puma pi pay hakiy tokoyat-sa nīnayañwu; pu pahpiy kurs hinhtotiñwu piwu. ⁵Nikañw uma hakiy mamqasyaniqat nu umuy āawnani. Uma God hapi mamqasyani. Pi pam hakiy nīnat, hakiy qōhit aqw tūvaniqey aw ōqalay'ta. Noqw nu' piw umumi pañqawni: Uma put hapi mamqasyani. ⁶Puyaw qa tsivot kwekwéwewhyam lōq palavotōnat ōviy huyiwyañwu? Noqw qa himuwa God ahpiy suhtokiñwu. ⁷Hikis pi pas umuhqōtōva umuhhōmi sohsoy pohtoylaniwta. Oviy uma qa nalmamqasyani; God kwekwéwewhyamuy kaysiwhqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna.

Confessing Christ before Men

(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸Pu nu piw umumi pañqawni: Hak isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu' Sinot Tiat tuwat put isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ⁹Nikañw hak qa isinonihqey nuhtumi pañqawhq, nu tuwat put qa isinonihqat God hoñviaymuyatuy amumi pañqawni. ¹⁰Ason kurs hak nuy Sinot Tiyat ehpewi lavayhtiqw, pam pantaqa put ahpiy ayo yuki-

wmantani. Nikañw ason kurs hak Qahováriwtaqat Hikwsit ehpewi qakapt-silavayhtiqw, pam pantaqa soon put ahpiy ayo yukiwmantani. ¹¹Pu ason sinom umuy tsotsvalkiva, sen momñwituy, sen ōqalat pasiwyuñqamuy amumi tsamvayaqw, uma hin yuaatotaniqey, sen hihta lavayhtotiniqey qa wūwantotamantani. ¹²Pay ason aw pituqw, Qahováriwtaqa Hikwsi umuy hin lavayhtotiniqat umuy tutuwnamantani.

The Parable of the Rich Fool

¹³Noqw haqawa sinmuy amuñaqw put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, um ivavay aw pañqawhq, pam hihta itahmakiway añqw nuy máqani. ¹⁴Noqw Jesus put aw pañqawu: Tāqa, ya hak nu hihta ep hin yúkuniqat, pu sen umuy hihta namqananiqat aw nuy tavi? ¹⁵Pu pam pumuy amumi pañqawu: Uma tunatyaltoe', hihta qa umuhhimuy tuñlay'yuñwniqey qe'yani. Pay sino hihta nihti'taniqe qa paniqw ōviy qatu. ¹⁶Pu pam hihta tūwutsit akw pumuy amumi yuaaykuqe pañqawu. Hakiy kakhaktaqat pāsaat a'nō hihta aniwna. ¹⁷Noqw pam unañwpeq wūwantaqe pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Kurs nu haqami inatwaniy koyotani. ¹⁸Pu pam pañqawu: Han pi yanhti: Nu hāhaqe' ikoyokiy tsawimnat, pas wūkoq kitani. Pu nu paño sohsok inatwaniy, pu hihta ihmuy tañatani. ¹⁹Nit pu iunañway aw pañqawni: Iunañwa, um hihta nihti-wtaqat wūhak yahsañwuy aqw pitsíwtaqat tañata. Taa, um nāsuñwini'kañw, tūmoytani, hihikwini; nen um hahlayni. ²⁰Noqw pay God put aw pañqawu: Um núanhimu nāsta wuwni'taqa, it tōkilat ep nu uhhikwsi ūmi tuhtuy'ni. Noqw pahsat pu himu uhpiy na'sastiwhqa hakiy himuatni? ²¹Noqw pan hapi i' hak nēnem-sa hihta tsovalantaqa hintani. Yep qatsit ep ka hihta nihti'tani, nikañw ōveqatsit ep God atpip pas ōokiwni.

Trust in God

(Mt 6.25-34)

²² Pu pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Paniqw öviy nu umumi pañqawni: Uma hin yesniqey qa nānaphin wūwantotani, hihta nōnōsaniqeyu, piw umuhtokoy énem'i, hihta yuwsiyaniqeyu. ²³ Pi hakiy qatsiat nōsiwhqat epnihqe pas pavan hihkay'ta, pu hakiy tokoat yuwsit epnihqe pas pavan hihkay'ta. ²⁴ Kurs huvam aañwustuy amumi wūwayaa. Puma qa ūyuyañwu, piw qa höqyañwu. Puma qa koyoki'yuñwa, piw qa tuoyhki'yuñwu. Noqw God pumuy nōnopna. Nihqe tis pi pam masay'yuñqamuy amuhpenihqe umuy pas kahkawna! ²⁵ Ya sen hak pan tunatyawtaqa hin nāwuñwnaniqey tuwi'ta? ²⁶ Noqw kurs uma hihta sus'öwihintaqat kurs panhtotiniq, ya uma hinoqw pas piw ahpiy pēhut hinyaniqey tunatyawyuñwa? ²⁷ Kurs huvam sishut hin wuñw'iwwisqat aw wūwayaa. Puma qa tumalay'yuñwa; qa tontotañwu. Noqw nu umumi pañqawni: Solomon sohsok hihta nukñwat yuws'i'kañw qa ñas'ew imuy amumi hayawtaqat yuws'i'ta. ²⁸ Sumataqpi God tūsaqat pās yūyuwsina, nāmahin pi pam pay hihsavo tayta. Pu' pam tutskwavanikañw, qāvo pam qōpqōmiq maspiwni. Noqw ya pam tis umuy qa pavan pas yūyuwsinani, uma öwituptsiwni'yuñqamu? ²⁹ Oviy uma hihta nōnōsaniqey, pu hihta hikwyaniqey qa tunatyawyuñw, piw uma qa wiwsiyani. ³⁰ Pi sinom yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsok iit hihta tunatyawyuñwa. Noqw Umuna umumi navoti'ta, uma sohsok iit hihta haqni'yuñq'ö. ³¹ Nikañw tis pi uma God moñwtunatyayat tunatyawyuñw; noqw sohsoy ii himu umumi noiwni.

Riches in Heaven

(Mt 6.19-21)

³² Uma qa tsawiniwyuñwni tōnawho-hyamu; pi Umuna umuy moñwtunatyat máqaniqey moñwvasi'ta. ³³ Uma hihta himuy'yuñwe' put huyayani; nen akw sinmuy öokwatuwyani. Uma umuhkahakiwuy öveqatsit aw tañatotani. Pan uma soñawnen umuhsivamoktukpuy qa sakwiñwuñwuqat nennem tutwani. Pi öveqatsit aw uyiñwu qa pákiñwu, piw kwahya qa hihta hovalañwu. ³⁴ Pi hakiy kahakhimuat háqamniqw, hakiy unañwaat piw pepniñwu.

Watchful Servants

³⁵⁻³⁷ Hakim tahtaqt moñwiq haqam nānuwhqat añqw áhoyniqat nuhtayyuñqamuy amún uma kwewkahkañw, umuhqöhiy úwikni'yuñw. Noqw ason pam ahoy pite', pōññöykinaq, puma nuhtayyuñwe', enem sühötaye', pas hahlayhpit epyani. Pas antsa nu umumi pañqawni: Soon pam qa hihta akw namuptat, amumi tunösvoñahat, pumuy nopni'tani. ³⁸ Noqw kurs pam suhtokilnasavehaqam, sen talhahayinqw pite', puma put nuhtayyuñqat tuwaq, pas puma tumal'a'yat hahlayhpit epyani. ³⁹ Pu meh yanta, pi as ki'taqa hísatniqw uyiñwu pítuniqat navoti'te', soon qa tūwalani, nen soon put kiyat aw pákiniqw, pam pánani. ⁴⁰ Pantaqw öviy uma piw pās moñwvas'iwyuñw. Taq uma nāt qa pan wūwantotaq, nu' Sinot Tiat pítuni.

The Faithful or the Unfaithful Servant

(Mt 24.45-51)

⁴¹ Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Tutuyqawha, ya um it lavayit itamumi-sa lavayhti, sen pay pas sohsokmuy amumii? ⁴² Noqw

Tutuyqawhqa pañqawu: Noqw ya sen hak hakiy tumal'ayaat suan hinmaqat suan wuwni'taqa? Put moñwíat haqaminíq sohok hihta himuy aw tunatyawtaniqat aw put tavit, tumalsuñwamuyatuy aw put moñwtapq, pam pumuy añsakis tunösmakiwayamuy pumuy huytani. ⁴³Noqw kurs put moñwíat pite', put nāt suan hinmaq w put tuwaqw, pam tumal'aya pas hahlayhpit epni. ⁴⁴Pas antsa nu umumí pañqawni: Pas soon put moñwíat qa sohok hihta himuy aw put moñwtapni. ⁴⁵Nikañw kurs pam tumal'aya moñwíat qa its pítuniqat unañwpeq pañqawe', pahasat pay tumalsuñwamuy, tahtaqtuy, pu momoymuy wuvahtivani; pu tūmoykañw, hihikwitive', honaqkuyit akw hōnaq'iwatani. ⁴⁶Pu pam qa hin pan wūwankañw, moñwiy qa nuhtay'taqw, pam pite', put tumal'ayay ayo tūvani. Noqw pam nawus qatuptsiwñi'yuñqamuy amumum kānavotni. ⁴⁷Pi i' tumal'aya moñwiy tunatyayat as navoti'kañw, hintaniqey qa pantsakt, piw tunatyayat qaan hintsake', hapi nawus wūhakis wuvahtiwantani. ⁴⁸Nikañw i' hak put tunatyayat qa navoti'kañw, qaan hinme', pay qa wūhakis wuvahtiwantani. Pi i' hak wūhaq hihta makiwhq, sinom tuwat put aw wūhaq tuñlay'yuñwñi. Pu sinom hakiy aw hihta wūhaq noaye', put aw wūhaq tuhtuyamantani.

Jesus the Cause of Division

(Mt 10.34-36)

⁴⁹Soñawnen nu tūwaqatsit aw qōhit tūvaniqey pitu. Noqw is as pay pam uwiwitani! ⁵⁰Nikañw nawus nu nāt soñawnen hihta akw tuvoylatiwñi. Nikañw nu nāt put qa añ kuyve', pas pavan sóontsaníwñi. ⁵¹Ya uma inumi

yan wūwantota: Pam ka sinmuy qa hin unañwat yesniqat öviy pitu, pan'i? Uma qa pan wūwantotani. Pi sinom qa sūnahpa'yaniqat öviy nu pitu. ⁵²Pi yahpiy haqahpiy hapi haqam sūk w kive tsívotnihqam nātsikiwtamantani. Pahyom lōqmuy amuhpewiniqw, pu löyöm payhkomuy amuhpewii. ⁵³Hakiy naat tiy ehpewhimantani; pu tiat nay ehpewhimantani. Yuat tiy mānat ehpewhimantani; pu māna yuy ehpewhimantani. Pu mö'wi'taqa mö'wiy ehpewhimantani, pu mö'wi puwsuñway yuyat ehpewhimantani.

Understanding the Time

(Mt 16.2-3)

⁵⁴Pu piw pam sinmuy amumi pañqawu: Uma tāvañqw ōmawuy kuyvaqw tutwe', āpiy pay pañqaqwañwu: Añqw yōyañ'u, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. ⁵⁵Pu tatkaqw hūhukq uma pañqaqwañwu: Kurs utuhuuni, kitotañwu; noqw antsa pantañwu. ⁵⁶Uma nawip'ew hinyuñqamu, pay as uma tokpelat añ-nikañw, pu tūwaqatsit añ hin sóniwhqat māmatsyañwunikañw, ya hintaqw öviy haqe' qalawmaqat uma qa māmatsya?

Settle with Your Opponent

(Mt 5.25-26)

⁵⁷Pu ya hinoqw uma hihta umuhhinsakpiy qa aw suan wūwaya? ⁵⁸Um hakiy uhpew'iwtaqat amum moñwit awnen, nāt umuy awniqw um hin put amum namivōhikniqey qanātusi'tamantani; taq ka pam hakiy hin yukunañwuqat aw un lölökindaqw, pam un solāwamonñit aw noaqw, pam un sivikimi pānani. ⁵⁹Nu ūmi pañqawni: Pas um soon pañqw yámakni; pas ason um hisat uhpöiy sohok ep sisve', pep pu' pañqw yámakni.

Change Your Ways or Die

13 Noqw ephaqam hakim Jesus awyaqe, aw pañqaqwa: Yaw hakim Galileet añqw God eñem kanēlot ninayaqw, Pilate solāwamat pumuy qōqyaqw, uñwaam kanēlot uñwáyat enañ namiqwrilti. ²Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya uma wūwantotaqw, ima Galileet añqw sinom sohsokmuy Galileet añqw sinmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisqe, ōviy pas panhaqam hintsaniwya? ³Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún sūlawhtini. ⁴Ura Siloam ep wupaki sahpuqke, hakimuy pakwt nanal sihkay'taqamuy sinmuy qōya. Noqw ya úmuyniqw puma Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amuhpenihqe pas sus qaanhinwisa? ⁵Nu umumi pañqawni: Qae. Pi uma umuhtunatyay qa añqw lasye', soon qa sohsoyam pumuy amún sūlawhtini.

The Parable of the Unfruitful Fig Tree

⁶Pu Jesus piw tūwutsit hihta tu-awi'taqat lavayhtiqe nuhtumi pañqawu: Hak tāqa ūyiy ep nōnvospaltsokit ūyi'ta. Nihqe pam as aw sipalat hept, qa hihta tuwa. ⁷Nihqe pam ūyit aw tunatyawtaqat aw pañqawu: Meh, pu' hapi pāyis yahsañwuy añ nu it nōnvospaltsokit aw sipalhept, qa hihta tuwa. Tsahqaa. Pam paysoq tutskwat hovalni'ta. ⁸Noqw ūyit aw tunatyawtaqa lavayhtiqe put aw pañqawu: Moñwi, pay hāk pam piw it yahsañwuy ep pantani. Noqw nu añhqe hañwe', añhqe kwitatoynani. ⁹Noqw ason kurs pam himuy'vaqw, pay lolmani. Kurs qa hihta himuy'vaqw, pay pi nu tsahqani, kita.

Jesus Heals a Crippled Woman on the Sabbath

¹⁰Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep háqamwat tsotsvalkive tūtutuqayna. ¹¹Noqw meh, hak wuhti himu hikwsit hakiy ōputañwuqat akw tuyqawiwtaga pep nuhtuma. Okiw pam pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ tūtuyhqe, hūrs moto'taqe pas kurs hin kwuhpukni. ¹²Noqw Jesus put túwahqe, put wáñwayhqe, aw pañqawu: Wuhti, pay um uhtuyay añqw mātaviwni, kita. ¹³Noqw pam may akw put aw toñokq, pahsat pay wuhti tsikqe, pas God hihtata. ¹⁴Noqw Jesus nasuñwintalōñnit ep put qalapsinaqw, ōviy tsotsvalkive moñwi itsívutiqe, sinmuy amumi pañqawu: Sinom hapi navaysikis talōñnit añ tumalay'yuñwini. Oviy uma put añ pewye', qalaptuyani; nen qa nasuñwintalōñvaqat epyani. ¹⁵Noqw Tutuyqawhqa pahsat put aw lavayhtiqe pañqawu: Um nawip'ew hintaga! Ya uma qa nanap nasuñwintalōñnit ep umuhwakasvohkoy, sen umuhmoropkoy haqam pakiwtaqat añqw mātapye', put hikwnawisñwu? ¹⁶Noqw meh, Satan it wuhtit, Abraham tñyatnihqat pay pakwt nanal sihkay'tasikis yahsañwuy añ it tūyat akw sōma. Noqw puyaw nu nasuñwintalōñnit ep put mātapqe, ōviy pas qalomáhinhti? ¹⁷Noqw pam yan lavayhtiqw, put ehpew'iwyuñqam sohsoyam hamanhtoti. Noqw sinom sohsoyam pas hinhaqam hahlayhtoti, pam sohsoq hihhihta qaöwítumaltaqat ep'e.

The Parable of the Mustard Seed

(Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

¹⁸Pu Jesus pañqawu: Ya God moñwunatyaa hihta anta? Ya sen pam hihta antaqat nu pañqawni? ¹⁹Pam mustard-ūyit pōsiyat anta. Put hak tāqa kwūsuhqe,

pāsay ep ūya. Noqw pan wuñwqe, pas wukotskiniwhti. Noqw masay'yuñqam put nantaqayat añ yesva.

The Parable of the Yeast

(Mt 13.33)

²⁰ Pu piw pam pañqawu: Ya nu God moñwtunatyayat hihta antaqat pañqawni? ²¹ Pam pēkenit anta. Put hak wuhti kwūsuhqe payhp tuwanit ñumnit enañ namiqwrilaqw, pam sohsoy pēke, kita.

The Narrow Door

(Mt 7.13-14, 21-23)

²² Pu pam kitsókinawit hinmakañw, sinmuy tutuqaynatima, Jerusalem aqw hoyhtakañwo. ²³ Pahsat pu hak put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pay pas híkiyom ayo nõñakni? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: ²⁴ Uma hihsa' qenit hõtsiwat añ yuñniqey qa nātusitotani. Taq nu umumi pas pañqawni: Pay as kaysiwahqam aw yuñniqey tuwantotanikañw, pay kurs hinyani. ²⁵ Hisat ki'taqa wunupte', hõtsiwmiq uhtaqw, pahsat pu as uma ihpaqw hoñkahkañw, uutspit põñõñoytoynayani, pañqawkahkañwo: Tutuyqawhqa, Tutuyqawhqa, itamumi hõtaa, kitotani. Noqw pam lavayhte', umumi pañqawni: Umuy háqaqwyaqat nu qa navoti'ta. ²⁶ Pahsat pu uma pañqawtivayani: Ura itam utpip nõñõsa, pu hikwya; pu um itahkitpik itamuy tutuqayna. ²⁷ Noqw pay pam pañqawni: Pay nu umumi pañqawu: Nu umuy háqaqwyaqat qa navoti'ta. Huvam inuñaqw ahpiyyaa, sohsoyam nukpantuwit hintsatskaqamu. ²⁸ Pep pu' uma tsaykitani, umuhtamay ñuritotani. Noqw Abraham, pu Isaac, pu Jacob, pu sohsoyam God lavay'aymat, puma God moñwtunatyayat ep tañawtaqw uma amumi yórikyani. Nikañw úmawat ihpoq maspiwyani. ²⁹ Pu sinom hõpaqw

ókini, pu tāvañq'õ, pu kwiniñaq'õ, pu tatkaq'õ; nen God moñwtunatyayat ep yesvani. ³⁰ Noqw meh, haqawat nuhtuñkyaqam mohti'wisni, pu mohti'wisqam nuhtuñkyani.

Jesus' Love for Jerusalem

(Mt 23.37-39)

³¹ Noqw ép tāwat ep hakim Pharisee-sinom Jesus aw ókihqe, aw pañqawu: Um yámake', yañqw ahpiyni. Taq Herod uñ ninaniqey nāwakna. ³² Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Yúpave, awye' put isawuy aw pañqawu: Meh, nu hapi nukpanhihikwsimuy nuhtuñaqw ipwanta, pu tūqalapsinta, pūu, pu piw qāwoo, pu pāyis talqat ep imakiway añ nu kuyvani. ³³ Nikañw pay nu nawus pu' Jerusalem aqw hoyhtani, pu qāwoo, pu lõtoki. Ispi soon God lavay'ayaat Jerusalem anqw nāp haqam sūlawhtini. ³⁴ Is ohi uma Jerusalem ep sínomu! Is ohi umuñemi! Uma pi God lavay'aymuyatuy qóyantota, pu umumi ayatiwyaqamuy tatatupqóyantota. Pas as nu hihsakishaqam umuy tsovalani, kowākowuhti timuy masay atpikaqe tañatañwuqat pan'i; noqw uma hapi qa nānawakna. ³⁵ Meh, God umuhkiy pay tatamhta. Noqw nu umumi pas antsa pañqawni: Pay uma yahpiy haqahpiy soon inumi yórikyani. Nikañw hisat aw pituqw, uma pañqawani: Tutuyqawhqaqat natñwaniyat añ pitutoqa nam tayawintiwa, kitotani. Noqw pep pu' uma inumi piw yórikyani.

Jesus Heals a Sick Man

14 Pu hisat nasuñwintalõñnit ep Jesus Pharisee-sinmuy amuñaqw hakiy pas mohpeqñihqat kiyat ep tūmoyta. Noqw puma put aw pās tunatyawyuñwa. ² Noqw meh, hak tāqa pāmoktuyat tütuyhqa Jesus apyeve qatu. ³ Noqw Jesus lavayhtiqe

tutavot aw tuvoti'yunqamuy-nikañw pu Pharisee-sinmuy amumi pañqawu: Ya pay hak nasuñwintalönnit ep hakiy qalaptsinaniqw pam súanta? ⁴Noqw puma qa hiñqawwa. Noqw Jesus put nuahqe, qalaptsinat, mātavi; ⁵Nit pumuy amumi pañqawu: Kurs uma haqawa moropkoy'tani, sen wakasvokoy'tani. Noqw kurs pok'at nasuñwintalönnit ep hötsit aqw posni. Ya sen put pohkoy'taqa qa āpiy pay pañqw pu hórókñani, nāmahin pi nasuñwintalönniniq'ö. ⁶Noqw puma kurs hiñqawwani.

Hospitality and Humility

⁷Pu pam tütsamiwyaqamuy amumi tātayhq, kurs puma núnukñwat qenit namorstotaqw, pam amumi tutaptaqe, amumi pañqawu: ⁸Ason hak nāñui-whqat ep nōviwhqat ep un tütsamq, um qa pas susnukñwat qenit ep qátuptuni, taq nāp hisat pi sen un tütsamqa uh-peniñqe hakiy pas pavan sinot tütsamht, ⁹Uminen ūmi pañqawni: It qenitoynaa, kítani. Noqw pahsat pu um hamanhtini, susqalaveq qatuptuniqee. ¹⁰Um qa panhtiqw, ason hak un tütsamq, um susqalaveq qatuptumantani. Noqw un tütsamqa pite', ūmi pañqawni: Ikwatsi, um pavan ayo nukñwat aw hóyokni, kítani. Noqw pep pu' umum nōnovaqam un kaptsi'yunwini. ¹¹Taq haqawa pavan nāhihtataqa hapi qahimuniwh-tini; pu nāqahihtataqa hapi a'nō hímuniwh-tini. ¹²Pu Jesus piw put tüt-samqat aw pañqawu: Um wukonovate', qa uhkwatsmuy tütsammantani, piw uhsinomuyu, piw uqlaq káhaksinmuyu; taq ka puma soon qa un tütsamyawq, pay pam ūmi ahoytiwni. ¹³Ason um tūnopnanik, an öokiwyaqamuy tütsammantani, pu qapasiwyunqamuyu, pu qayaktaqamuyu, pu qapostalyaqamuyu. ¹⁴Nen um hahlayhpit epni. Pi puma kurs

hin ūmi put an ahoytotaniq'ö. Pay ason an súanyunqam ahoy yesvaniwhq, pep pu' God ūmi put ep ahoytani.

The Parable of the Great Feast

(Mt 22.1-10)

¹⁵Noqw put amum nōnovaqamuy amuñaqw haqawa it navotqe, put aw pañqawu: Pas hak God moñwtunatyayat ep nösniqa hahlayhpit epni. ¹⁶Noqw pam put aw pañqawu: Hak tāqa wukonovataqe, kaysiwhqamuy tütsama. ¹⁷Nihqe nonopsattiqw, tütsamiwyaqamuy amumi tumal'ayay hōnaqw, pam amumi pañqawu: Huvam pewyaa; pay sohsoy himu yukiwta. ¹⁸Noqw puma sohsoyam sun hihta akw qe'yaniqey pan unañwtoti. Noqw mohti'maqa put aw pañqawu: Piw nu hihsaq tutskwat túihqe, pas soon qa aw kuyvatoni. Himu nu as pay qa awni. ¹⁹Noqw suhka pañqawu: Piw nu tsivót-sikip nanasnwamuy tumalwawakastuy túihqe, pas piw soon amumi qa pohtani. Himu nu as pay qa awni. ²⁰Noqw suhka pañqawu: Piw nu nōmataqe, öviy kurs hin awni. ²¹Noqw öviy pam tumal'aya pítuhqe, iit moñwiw āawna. Pahsat pu ki'taqa itsívutiqe, tumal'ayay aw pañqawu: Yupa kaktayii, kímii, kihkisonva, pu kikiskat aw'i; nen um an öokiwyaqamuy, pu hihta akw qapasiwyunqamuy, pu qayaktaqamuy, pu qapostalyaqamuy añqw tsamni. ²²Noqw tumal'aya panhtiqe pañqawu: Moñwi, pay um hintaniqat pañqawhq, nu as anhti; noqw pay nāt ep qeni. ²³Noqw moñwi tumal'ayay aw pañqawu: Yupa, kurs pónawita, pu kwiyauy'uhtsit aw'i, nen um añqw sinmuy tusoqtsamhq, ikiy ep ohpokni. ²⁴Pi nu ūmi pañqawni: Imuy tahtaqtuy as tütsamiwyaqamuy amuñaqw qa haqawa inovay añqw nösni.

The Cost of Being a Disciple

(Mt 10.37-38)

²⁵Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus ámumya. Noqw pam namtókqe amumi pañqawu: ²⁶Inuminihqa nawus nay, pu yuy, pu nõmay, pu timuy, pu pãvamuy, pu tupkomuy, pu qõqamuy, pu siwamuy, pu hikis pas nãp qatsiy enañ aw qa suhtaq'ewni. Hak qa panhtinik, soon inuñk wisiwtani. ²⁷Pu nahoylehtsiy qa yankañw inuñknihqa pas soon inuñk wisiwtani. ²⁸Kurs uma haqawa õmi wupakitaniqey tunatyawte', ya sen pam qa mohti qatupte', hin hihkayat añ wūwani, sen aw apts'i'nitaqeyu? ²⁹Nãphisat pi pam as qaqaatspiyat yukut, pay kurs hin put aw yúkuniniqw, aw yorstotaqam sohsoyam akw tututsiwti-vaye', ³⁰Pañqawani: I' as kítivat, pay kurs hin aw yúkuni. ³¹Hal kurs hak haqam moñwi sukwat moñwit aqw kih-pokte', ya sen pam qa mohti qatupte' añ wūwani, sen pay pam pakwút-sikip sōmorit pahsa' sinoy'kañw, put ahsawvatoqat áñwutaniqeyu, pam sunát-sikip sōmorit pahsa' sinoy'taq'õ? ³²Noqw kurs pay hinniniqw, nāt mi' pas yãvaqwniqw, pam aqw hakiy tuaw'ayhte', pay hintaqat akw puma qa nãmi may'taniqat aw tūviñtani. ³³Noqw õviy pay pan hapi kurs uma haqawa sohsok hihta himuy qa tatamhte', pas soon inuñk wisiwtani.

Worthless Salt

(Mt 5.13; Mr 9.50)

³⁴Õña as lolma; niñkañw kurs pam suhuviwe', sen hihta akw suhutiwni? ³⁵Pam tutskwat aw qa nukñwa, piw kwitatsvalnit aw'i. Pay pãnis-sa pi hakim put maspayañwu. Tuqayvastotaa! Uma pi naqvuy'yuñwa.

The Lost Sheep

(Mt 18.12-14)

15 Pahasat pu moñwit enem sivat õmalalwaqam, qaanhinwisqamuy amumum sohsoyam put aw tūqayyuñwiqe aw hóyokya. ²Noqw Pharisee-sinom, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum Jesus aw qayan unañway'yuñqe pañqawu: Tuwat i' tãqa qaanhinwisqamuy pas amu'puñalkañw, amumum tunõshomhta. ³Noqw pam tūwutsit hihta tuawi'taqat akw amumi lavayhtiye pañqawu: ⁴As kurs umuñaqw haqawa tsivót-sikip sunat kanelvokmuy'taqw suhka kurs haqamini. Ya pam nãlõp sunat pakwt pept sihkay'taqamuy haqam tutskwave qa mātapt, pu haqaminihqat heptoni, pas tūwaniqe pahsavoo? ⁵Pu pam put tuwe', hahlaykañw sukpa' tsoki'kañw, ⁶Kiy ep pite', kwatsmuy, pu kisñwamuy tsovale', amumi pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa, nu ikanelvohkoy kurs haqaminihqat tuwa, kitani. ⁷Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi hak sũka qaanhinmaqa tunatyay añqw lasq, put ep õveqatsit ep yesqam hahlayhtotiniwu; sinom nãlõp sunat pakwt pept sihkay'taqam súanhinwisqam kurs hihta añqw lasyaniqw, puma pumuy amuhpe qa pan hahlayhtotiniwu.

The Lost Coin

⁸Pu sen kurs hak wuhti pakwt qõtsásivat himuy'kañw, sukw haqami hintsanni. Puyaw pam wihqõhit qa úwiknat, ahpave maspe', pãs hepni, pas ason put tūwaniqey pahsavoo. ⁹Pu pam put tuwe', kwatsmuy, pu kisñwamuy tsovale', pañqawni: Huvam inumum hahlayyaa; nu sivat haqami hintsanqey ahoy tuwa, kítani. ¹⁰Nu umumi pañqawni: Noqw pan hapi

hak suhka qanhinmaqa tunatyay aŋqw lasq, put ep God hoŋviaymat pas hahlayhtotiŋwu.

The Lost Son

¹¹ Pu pam paŋqawu: Hak tāqa lōqmuy tiyotimuy'ta. ¹² Noqw tsāywa nay aw paŋqawu: Inaa, as um hihta úhimuy aŋqw imakiway nuy máqani. Noqw pam hihta akw qátuhqey tiyotimuy namqana. ¹³ Noqw ahpiy qa wúhakis talq, pay tsāywa sohsok hihta himuy tsovalat, yāvoqhaqamii; nihqe pepehaq qahopqatuhqe, hihta himuy paysoq hintsana. ¹⁴ Nihqe pam put sohsokq, pep tutskwat ep wukotōnōsti; noqw put apha' himu súlawhti. ¹⁵ Noqw pam pep tutskwat ep hakiy sinot aw nātuwikta. Noqw pam haqe' pāsāy aw put hōnaqw, pam pitsōtivokmuyatuy lālayi. ¹⁶ Noqw pitsōtim hihta pahpuyat nōnovaqw, as pam put öyniqe amumi kwanwáy'tuswaqw, pas qa hak put hihta maqa. ¹⁷ Noqw pam unaŋwtalawvaqe paŋqawu: Istáthihi! Kaysiwhqam inay eñem hihta öviy tumalay'yuŋqam nōsiwhqat qarūrumnayaqe, akwsiŋwni'yuŋq, nu yephaqam tsōnmomoki. ¹⁸ Han pi inay aqwnen, aw paŋqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, piw uhpewii. ¹⁹ Nihqe soon nu yan'ewaynikanw uhtinihqey pan túŋwantiwni. Pay um nuy tumal'ayatani, nu kítani. ²⁰ Pu öviy pam wunuptut, nay aqw'a. Noqw pam nāt yāvaqniqw, naat put túwahqe, ehpewi wárikqe, kwapkaqe sūmavoktat, put tsohtsona. ²¹ Noqw tiat put aw paŋqawu: Inaa, pas nu Oveqatsit ep Qátuhqat ehpewi qaanhti, pu uhpewii, nihqe soon nu yan'ewaynikaŋw uhtinihqey pan túŋwantiwni. ²² Noqw pay naat tumal'aymuy amumi paŋqawu: Uma pew yuwsit susnukúwat yawwise', put yuwsinayani. Pu uma

taŋapsomnayay, totsvaknayani. ²³ Nen uma wakashoyat wívakiwtaqat pew wikye', nīnayani; noqw itam nōnove', hahlayyani. ²⁴ I' iti as soŋawnen mokt ahoy tātayi; i' as kurs haqaminit ahoy nātuwiwa. Noqw pahasat pu puma hahlayhtivaya. ²⁵ Noqw tiat wūyoqwa pasvehaqam tumalay'ta. Nit pam kimi hayiŋwnaqw, ep lēlenyaqat, pu tivaqw, pam navota. ²⁶ Nihqe pam sukwat tumal'ayat wánwayhqe, puma hinoqw pantsatskaqat put túviŋta. ²⁷ Noqw pam put aw paŋqawu: Uhtupko pitu; noqw una wakashoyat wívakiwtaqat put eñen nīna, pam put qahintaqat suphelawtaqat pitsínaqe öviy'ö. ²⁸ Noqw pay pāvaat itsívutiqe, aw pákiniqey qa nakwha. Noqw öviy naat aw yámakqe, aw kuwawayku. ²⁹ Noqw pam lavayhtiqe nay aw paŋqawu: Istáthihi! Nu hihsa'haqam yahsaŋwuy aŋ uñem tumalay'ta; piw nu qa hisat uhtutavoy hihtawat qaanhti. Noqw nu ikwátsmuy amumum hahlayniniqw, um qa hisat nuy kapirshoyat maqa. ³⁰ Noqw i' uhti tuwat nāhuhyayaqamuy amuhpa' uñ hihta akw qátuhqat sohsok'ö. Noqw pam ahoy pituqw, āpiy pay um put eñem wakashoyat wívakiwtaqat nīna. ³¹ Noqw naat put aw paŋqawu: Itii, pay pi um sutsep inumum yanta; noqw sohsok himu ihimu úhimuu. ³² Pay pi tatam itam qatsítote', hahlayyani. Pi i' uhtupko as soŋawnen mokt, ahoy tātayi, kurs haqaminit ahoy nātuwiwa.

The Dishonest Manager

16 Pu piw pam put aw nánatuw-nayaqamuy amumi paŋqawu: Hak káhaktaqa hakiy put eñem hihta himuyat aw tunatyawtaniqat aw tavi. Noqw yaw put himuyat aw tunatyawtaqa put himuyat hovalantaqat moŋwíyat āawnaya. ² Noqw pam wánwayhqe, put aw paŋqawu: Ya nu it hihta navota? Um hin hihta

ihimuy as tunatyawtaqey nuy āawnani; pay um soon pāpu hihta ihmuy aw tunatyawtani. ³Pu pahsat pam hak hihta aw tunatyawtaqa unañwpeq pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Imonwi itumalay nuy nawhkiniq'ö. Kurs nu hin pasva tumalay'tani; nu hihta tuñlay'taniqey hahmana. ⁴Hal kurs nu yanhtini. Noqw hisat nu itumalmakiway añqw ayo tüviwhq, sinom nuy kiy ep pās taviyani. ⁵Kítahqe, öviy pam monwíyat aw pöiwyuñqamuy nānap wānwayhqe, mohti'maqat aw pañqawu: Um hihsa'haqam imonwiy aw pöiwta? ⁶Noqw pam pañqawu: Pay tsivót-sikip sunat tuwanit wihkuyita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpöiy pey'taqat kwusut, ayam suqtuptut, lōq sunat pakwt sihkay'taqat pēnaa. ⁷Pahsat pu pam piw sukwat aw pañqawu: Noqw umwa hihsa'haqam pöiwta? Noqw pam pañqawu: Pay tsivót-sikip sunat tuwanit söhövosita. Noqw pam put aw pañqawu: Uhpöiy pey'taqat kwusut, nālöp sunat pēnaa. ⁸Noqw put monwíat put ep put aw tayawinlavayhti, pas pam tuhishinhtiqw öviy'ö, nāmahin pi as pam qa súan hinhtiq'ö. Pi yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nāp sinomuy amumiwat pas qa ūunatu. Noqw pay tālat añ hinwisqam qa pumuy amún tutuhistu. ⁹Noqw nu umumi pañqawni: Uma yep qatsit ep hihta umuhimuy akw nēnem tükwatslalwani; noqw ason umuhimu sūlawhtiqw, puma umuy haqam sutsep yesniqat aw ökinayani. ¹⁰Hak sustsa' ep qa paysoq hintsakqa piw nihtiwtat ep qa paysoq hintsakñwu; pu sustsa' ep paysoq hintsakqa piw nihtiwtat ep paysoq hintsakñwu. ¹¹Paniqw öviy kurs uma yep qatsit ep hímuy'tiwhqat paysoq hintsatsne', ya sen hak hihta hihkay'taqat pas antsanihqat umumi nóani? ¹²Pu uma hihta qa umuhimuy aw qa suan tunatyawwisq, ya sen hak

hihta pas umuhimuyiniqat umumi nóani. ¹³Kurs hin tumal'aya lōqmuy monwímuy amunem tumalay'tani; ispi soon pam qa sukwat aw pay qa yan unañway'kañw, súkwat-sa pas hahlayni; sen pay hihtawat-sa aw pas yuki'kañw, pu sukwat pay qa hímuni. Kurs hin uma kähakiwuy öviy tumalay'kahkañw, piw God enem tumalay'yuñwni.

Some Sayings of Jesus

(Mt 11.12-13; 5.31-32; Mr 10.11-12)

¹⁴Noqw Pharisee-sinom sivat tuñlay'yuñqam sohsok it nanapta; nihqe put aw tututsiwaya. ¹⁵Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma pi sinmuy amumi lolmat nālavaytañwu; noqw pi God umumi umuh'unañway navoti'ta. Pi himu sinmuyniqw pas hímunihqa God-niqw tuyoy'eway'ö. ¹⁶Hisat John pítuhqat aw pahsavo hin hinwisniqa tutavo yuaatiwa, pu God lavay'aymuyatuy lavayiam piwu. Noqw pahpiy pu' God monwtunatyayat yuaatiwhq, sinom sohsoyam aqw nānaqasya. ¹⁷Pay tokpela, pu tūwaqatsi tūwayaniqw, pam pantaqa qa pas hinta; noqw pay tutavot ep sushihsay pey'taqa alōntiniqw, pam pantaqa pas qatuvosi. ¹⁸Nōmay mātapqa piw suk w amum qatupte', tokot sokoptañwu; pu puwsuñway añqw mātaviwhqat amum qatuptuqa tokot sokoptañwu.

The Rich Man and Lazarus

¹⁹Hak kähaktaqa tsatsákwmötsaput a'nö hihkay'taqat yuwsí'kañw, nāqavo hihta nasani'tañwu. ²⁰Noqw pu piw hak okiw hihta nuhtumi tuñlay'taqa, Lazarus yan mātsiwhqa put hötsíwat epeq taviwa, u'yasaníkañwo. ²¹Nihqe pay okiw as nas'ew pam kähaktaqat nōnōspiyat añqw hihta piñput tūmoytaniqey nāwakna. Noqw popkot öke', okiw put uyayat añ leñitsmitotañwu. ²²Noqw ahpiy

pantaqw, i' okiwsino mōki, Noqw God hoñviaymat put ōmiq wikyaqw, pam Abraham aqlap qatuptu. Noqw pu tuwat kahaktaqa mokqe āmiwa. ²³Nihqe maskiveq kānavoti'kañw, kwuhpukqe, Abraham yāvoq tuwa, pu Lazarus put aqlap qátuhqata. ²⁴Pu pam tsa'lawhqe pañqawu: Inaa, Abraham, um okiw nuy ōkwatuwe', peqw Lazarus hōnaqw, pam malatsiy tsukuyat kūyit aqw móroknat, ileñiy hukānani; taq nu yepeq ūwiñwuy ep pas okiw kānavoti'ta. ²⁵Noqw Abraham pañqawu: Itii, pay ura um uhqatsiy ep hihta úhimuy lolmat ōmahta; noqw pu pan piw Lazarus hihta qalolmat ōmahta. Nit pu' pam suyan unañwtiqw, umwa tuwat kānavoti'ta. ²⁶Pu piw pi itamuhtsave a'nō tupqa yukilti; pantaqw ōviy as yañqw umumiqyaniqam kurs hinyani; pu piw as umuñaqw peqwyaniqam kurs hinyani. ²⁷Pahsat pu pam pañqawu: Inaa, um as turs inay kiyat aw put hōnani. ²⁸Taq nu tsivot tupkomuy'ta. Noqw pam hin yórikqey pumuy āawnaqw, puma qa tuwat peqw kānanvotpit aqwyani. ²⁹Noqw Abraham put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'ayamuyatuy lavayiyamuy oyi'yuñwa. Pay ason pumuy amumi tūqayyuñwani. ³⁰Noqw pam pañqawu: Qae, Ina Abraham, pay hak so'pumuy amuñaqw amuminiqw, soon puma tunatyay añqw qa lasyani. ³¹Noqw pam put aw pañqawu: Pay pi puma Moses-nikañw pu God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy qa aw tūqayyuñwe', nāmahin pi hak so'pumuy amuñaqw ahoy tātayhq soon tūtuptionsiwani.

Sin

(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)

17 Pahsat pu Jesus put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pas soon sinmuy lomavōhut

añqw lasnayaqam haqami peveltini. Nikañw pumuy amuñem pas is'óhini. ²Kurs hak imuy tsātsakwmuy hihtawat ayo lasnaqw, put eñem pas is'ohini. Pay pi tatam māta put kwapkaqe hāyiltiqw pam wuhkovatuphamiq tūviwhq, pam put eñem lolmani. ³Uma nānami tunatyalotini, kurs uhpava, sen uhtupko ūmi qaanhtiqw, um put u'nanani. Noqw kurs pam qaanhtipuy ep qahahlayhtiqw, pay um put pantaqat put ahpiy ayo yúkuni. ⁴Pu kurs pam tāwat ep tsañe'sikis ūmi qaanhte' put tāwat ep tsañe'sikis ūminen, qahahlayhtiqey pañqawhq, um hapi put pantaqat put ahpiy ayo yúkumantani.

Faith

⁵Noqw ayaiwyuñqam Tutuyqawhqat aw pañqawu: Um okiw itahtuptsiwniy aw hóyoknani. ⁶Noqw Tutuyqawhqa pañqawu: Kurs uma pay hihin tuptionsiwni'yuñwe', nāmahin pi pam mustard-uyit pōsiyat an tsāyniqw, uma it sycamine-tsokit náipwaniwe', wuhkovatuphaveq kwihpiwniqat pañqawaqw, soon pam umuhlavayiy qa anhtini.

A Servant's Duty

⁷Kurs uma haqawa tumal'ayay'taqw pam haqam tutskwat qōritani, sen wāwakastuy nopni'tani. Ason pam pasñaqw pituqw, ya um put aw yan lavayhtini: Taay, um tunōsvoñat aw qatuptuni, aw kítani? ⁸Sóoni. Um yanwat put aw layayhtini: Um namuptat inuñem nōvatat, nuy nopnani. Noqw nu tūmoytani, pu hikwni. Ason pay um inuñk nōsni, pu hikwni, kítani. ⁹Ya sen um put aw kwakwhatani, pam hin ayatiwhqey anhtiqat ep'e? Pay ka sóon'i. ¹⁰Noqw pay pan hapi ōviy piw uma tuwat hin ayatiwy'e, sohsok anhtote' pañqawani:

Pay itam okiw qa hihta apitoti. Pi pay itam itah'ayaway-sa anhtoti, kitotani.

Jesus Makes Ten Lepers Clean

¹¹Noqw pam Jerusalem aqwnihqe, Samaria-tutskwat, pu Galileet-tutskwat pan qaqlavaqa pañsoq'a. ¹²Nihqe pam haqam kitsókimi pituqw, hakim pakwt tahtaqt tokoplelet tütuyyaqam put ahsawvayaqe yávaqw hōñi. ¹³Nihqe puma pañqw tsa'lalwaqe pañqaqwa: Jesus, Moñwi, um okiw itamuy okwatuwni. ¹⁴Noqw pam pumuy túwahqe, amumi pañqawu: Huvam God awwat momñwituy amumi nāmahtaknawisaa. Noqw puma nāto aqwyakahkañw, pay powaltoti. ¹⁵Noqw pumuy amuñaqw sūka qalaptuqey navotqe, ahoy namtōkt, pu pas tōnay añqe' God pas hihtata. ¹⁶Nihqe pam Jesus kukmiq nātuvage put aw put ep hahlayhti. Noqw pam hak Samariat añqw sino. ¹⁷Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Ya qa pakwtñiqam powaltoti? Noqw ya ima peptñiqam haqamiya? ¹⁸Ya pay qa hak God pas hihtataniqe pitu, hal pay i' qa-Jew-sino-saa? kita. ¹⁹Pu pam put aw pañqawu: Wunuptut, aqwhaqamii. Pay um qapēvwnaqe qalaptu.

The Coming of the Kingdom

(Mt 24.23-28, 37-41)

²⁰Noqw hisat God moñwtunatyayat aw pītuniqat ima Pharisee-sinom Jesus tūvintota. Noqw pam umumi pañqawu: Pi God moñwtunatyat qa susmataqpuva pītuni. ²¹Soon hak pañqawni: Meh, pam ep'e, sen Meh, pam ayamo, kītani. Ispi meh, God moñwtunatyat yep umuhsonveni'ō. ²²Pu pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Pay uma nāto nuy Sinot Tiyat as ñas'ew sūs talōnvaqat ep umumumniqat nānawakñiqw,

soon pam antani. ²³Noqw ephaqam sinom umumi pañqaqwani: Meh, pam yep'e! sen Meh, ayamo! kitotani. Noqw uma hapi qa aqwyani; piw qa amuñkyani. ²⁴Pi talwihpiki tokpelat añ ahsupoq tālawvañwu. Noqw pay hapi pan piw nu Sinot Tiat italōñiy ep hinhtini, hisat píte. ²⁵Nikañw pay mohti pu' qatsívaptsiwyuñqam nuy hihihita akw okiwasnayani, pu nuy tūvayani. ²⁶Noqw ura Noat qatsíyat ep hin yēsivhqw, pay hapi pan piw hintani, hisat nu' Sinot Tiat ahoy pítuq'ō. ²⁷Ura puma nōnova, hihikwya, nōmalalwa, puwsuñwlalwa, hisat Noa pākihut aqw pākihqat aw pahsavoo. Noqw pātsikq, puma sohsoyam sūlawhti. ²⁸Pu pay ura piw pan Lot qatsíyat ep hinta. Sinom nōnova, hihikwya, hihta tuhtuy'ya, hihta huyalalwa, uylalwa, pu kīlalwa. ²⁹Noqw ura hisat Lot Sodom añqw ahpīyñiqw, ep tāwat ep ūwiñw hihta sikañpik owat enañ ōñaqw lōhōhöykuqe sohsokmuy kīqōta. ³⁰Noqw nāt hapi pantani, hisat nu' Sinot Tiat mātaqtīq'ō. ³¹Put talōnvaqat ep kits'oveqñiqwa pañqw hāwe', nawus soon hihta himuy ōviy ahpami papkīni, sūwayaniqe ōviy'ō. Pu piw pasvenihqa qa kīmii. ³²Uma Lot nōmayat u'ni'yūñwñi. ³³Qatsiy ayo táviniqey tunatyawtaqa put kwayhni; pu qatsiy kwayhqa hapi put ayo távini. ³⁴Nu umumi pañqawni: Put tōkilat ep hakim lōyōm sūkw puvuwhpit añ qatsni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsñwñi. ³⁵Hakim lōyōm wuhtit nāma nūmantani. Suhka wīkiwhq, suhka akwsñwñi. ³⁶Hakim lōyōm pasve hinnumni. Suhka wīkiwhq, suhka akwsñwñi. ³⁷Noqw puma lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Háqamni, Tutuyqawhqa? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay haqam himu mokputñiqw, pañso hapi wiwisokt sumitsovaltñiwu.

The Parable of the Widow and the Judge

18 Noqw sinom sutsep nānawakne', qa nañ'eknayaniqat Jesus pumuy tutuqaynaniqey nāwakna. Nihqe ōviy pam it tūwutsit akw umumi lavayhtiye, ²Pañqawu: Haqam kitsókit ep hak tāqa qatu. Pam hak sinmuy amuñem hin yuykuñwu; nikañw God qa mamqasi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ³Noqw pu piw pay pep hak koñnalavu qatu. Noqw pam hak wuhti tāqat aw pítuhqe aw pañqawu: Um inuñem ituwqay aw nāoyini. ⁴Noqw pay as pam hihsavo qa nakwha; nit pay unañwpeq pañqawu: Pay as pi nu God qa mamqasi, piw sinmuy qa kaptsi'ta. ⁵Noqw i' koñnalavu inumi sus'itsq, pay ōviy nu eñem nāoyini. Taq pam añk sasqe, nuy puhtsemoknani, kita. ⁶Pu Tutuyqawhqa pañqawu: Taay, kurs huvam sinmuy amuñem hin yuykuñwuqa qa súanhinmaqa hin lavayhtiqaq nanaptaa. ⁷Noqw puyaw God pas añ nāp namoramuy put aw täló'nikañw, pu tókilat añ tsayki-taqamuy amuñem qa nāoyini? Ya pam sōwuni? ⁸Nu umumi pañqawni: Pas soon pam pumuy amuñem qa sūnaoyini. Noqw pay pi as pantaqw ason nu' Sinot Tiat hisat pite', ya nu sinmuy qapēvewni'yuhqamuy túwani?

The Parable of the Pharisee and the Tax Collector

⁹Noqw haqawat suan hinyuñqey qanāvevewnayaqam ayam pētuy qahihtay'yunwa. Noqw Jesus pumuy amumi it tūwutsit lavayhti: ¹⁰Hakim löyöm tāqat nāwaknaniqe God kiyat aw paki. Suhka Pharisee-sínoniqw, pu suhka moñwit eñem sivat ōmalawhqa. ¹¹Noqw Pharisee-sino wunuwkañw, nāwaknaqe yan nāyuaata: Kwakwhay God. Kwakwhat pi nu sinmuy qa amunta-hihta tukwhantota, qa suan

hinyuñwa, qa nāp himuy amum hinwisa, hal hikis yep moñwit eñem sivat ōmalawhqaq an'i. ¹²Nu tsane'sikis talönwintiwhqat añ lōs napwalañwu. Nu sohsok hihta ihmuy pakwút-sikivo sun oyiwtaqat añq sūp oyit ūmi nóañwu, kita. ¹³Noqw moñwit eñem sivat ōmalawhqa pay ayam haqam wunuwkañw, soon nas'ew ōmi kwuhpukniqe okiw tawitsqay wuvahtikañw pañqawlawu: God, um okiw nuy qaanhinmaqat ōkwatuwni, kita. ¹⁴Nu umumi súanqawni: I'wa qenive wunuwkañw, nima; noqw mi'wa qa pankañw ahpiy'ō. Pi nāhihtataqa qahimuniwhitini; noqw nāqahihtataqa pas pavan hímuniwhitini.

Jesus Blesses Little Children

(Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

¹⁵Noqw sinom Jesus aw titipostuy tsamvaya, pam amumi tónokniqat ōviy'ō. Noqw put aw nánatuwnayaqam amumi yórikyaqe, pumuy mēwa. ¹⁶Noqw pay Jesus pumuy wánwayhqe pañqawu: Uma tsātsakwmuy inumiyaniqat nakwhanayani, nen qa mēwantotani. Pi puma hapi God moñwtunatyayat aw yuñni. ¹⁷Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas God moñwtunatyayat tsákw qa an kwúsuhqa soon pañso pákini.

The Rich Man

(Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸Noqw hak pavansino Jesus tūviñtaqe aw pañqawu: Lolma Tutuyqawhqa, ya nu hihta hinhte', qatsit qaso'taqat himuy'vani? ¹⁹Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya hinoqw um nuy lolmalawu? pi qa hak lolma, pas sūkaa, God. ²⁰Pay um hin hinwisniqat tutavot navoti'ta: Um tokot qa sokop-tani; um qa hakiy ninani; um qa hihta ūuyini; um hakiy qa atsátoynani; um unay, pu unuy pumuy kaptsi'tani, it'a.

²¹Noqw pam pañqawu: Pas nu itsákoy añqaqw iit añ ahsupoq hinma. ²²Noqw Jesus it navotqe, put aw pañqawu: Nikañw um sūpwat qaanma. Um hihta úhimuy sohsok huye', añ ōokiwyaqamuy put huytani. Nen um ōveqatsit ep hihta nukñwat soon qa himuy'vani. Nit um añqwnen inuñkni. ²³Noqw pam it navotqe, pas qahahlayhti, pas pam qaan'ewakw káhaknihqe ōviy'ó. ²⁴Noqw Jesus put pas qahahlayhtiqw navotqe pañqawu: Pas añ hihta akw káhak'iwyuñqam God moñwtunatyayat aw yuñwniniqw amuñem qa tūvosh-inta. ²⁵Pay himu pohko pōlay'taqa tsakomostat añ pórokput añ pákiniqw, pam pantaqa pas qa tūvosi. Nikañw káhaktaqa God moñwtunatyayat aw pákiniqw, pam put epnihqe pas qa tūvosi. ²⁶Noqw hakim put nanaptaqam pañqaqwa: Noqw pantaqw hak sen ayo yámakni? ²⁷Noqw pam pañqawu: Pay añ himu sinmuyniqw pas kurs hin pasiwataniqa pay God-niqw pasiwta. ²⁸Pahsat pu Peter pañqawu: Meh, itam hapi sohsok hihta tatamhtotat unñk nankwusa. ²⁹Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: Pas qa hak haqam paysoq God moñwtunatyayat ōviy kiy, sen nay, sen yuy, sen pāvamuy, sen tupkomuy, sen qōqamuy, sen siwamuy, sen nōmay, sen timuy tatamhta. ³⁰Pi pam yep qatsit ep pay a'nō hōyokput ōmahtani, pu qatsit nātoniqat ep qatsit qaso'taqa.

Jesus Speaks about His Death a Third Time

(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

³¹Pahsat pu pam pakwt lōq sihkay'taqamuy nāmi tsovalaqe, amumi pañqawu: Meh, itam hapi Jerusalem aqwya. Noqw God lavay'aymat Sinot Tiyat hin pēnayaqw, pam pantaqa sohsoy aw antsaniwni. ³²Pi nu qa-Jew-sinmuy amumi mātaviwhq,

puma nuy tututsiwnayani; nuy okiwsasnani; pu inumi tōhtotani; ³³Pu puma nuy wuvahtotani; pu nuy nīnani. Noqw pāyis talq nu ahoy tātayni. ³⁴Noqw pam hiñqawhqat puma qa mātsi'yuiñwa, put lavayiat pumuy amumi tupkiwtaqw ōviy'ó. Pu pam hihta pañqawhqat puma qa māmatsya.

Jesus Heals a Blind Beggar

(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

³⁵Pu ahpiy pantaqw pam Jericho-kitsókit aw hayinwnaqw, hak qapostalqa pōhut qalave qatukañw, okiw hihta nuhtumi tuñlay'ta. ³⁶Noqw sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy pañ haqamiyaqe mowawatiwisq, pam navotqe, put tūviñta. ³⁷Noqw yaw Jesus Nazareth añqw sínonihqa haqaminihqat puma put āawnaya. ³⁸Noqw pam tsa'lawhqe pañqawu: Jesus, um David Tíat, um okiw nuy ōkwatuwni. ³⁹Noqw ima mohti'wisqam put mēwayaqe, pay qa hiñqawlawniqat aw pañqaqwa. Noqw pahsat pu pas pam tuwat pavan kēew pañqawu: Um David Tiat, um okiw nuy ōkwatuwni. ⁴⁰Noqw Jesus huruhtiqe puma put aw wikyaniqat pañqawu. Noqw pam put aw pituqw, Jesus put tūviñtaqe, ⁴¹Aw pañqawu: Ya nu unñ hintsanniqat um nāwakna? Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhq, um as okiw ivosiy tālawnnani. ⁴²Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nam uhposiy tālawnaa. Pay um qapēvewnaqe ayo taviwa. ⁴³Noqw pahsat pay pam pōsiy tālawna; nihqe Jesus añki, God pas hihtatimakañwo. Noqw sinom sohsoyam put aw yōrikyaqe, God pas tayawnaya.

Jesus and Zacchaeus

19 Noqw Jesus Jerichot aw pítuhqe, añ yámakto. ²Noqw hak tāqa Zacchaeus yan mātsiwhqa pep qatu. Pam hak moñwit enem sivat ōmalal-

waqamuy amunaqw mohpeq'a; nihqe káhak'i. ³Noqw pam Jesus hákiynihqat as aw yórikniqey tuwanta; noqw sinom hürs hintaqw, pay pam kurs hin aw yórikni, hak tsávanihqe öviy'o. ⁴Nihqe öviy pam amupyeve wárikqe, pas pay aw yórikniqe sycamore-tsokit añ wüvi, pam pañniniqw öviy'o, ⁵Noqw Jesus put háqamniqw aw pítuhqe, ömi tátayht, put túwahqe, aw pañqawu: Zacchaeus, pis'oqtit háwii, taq nu pu' pas pay soon uhkiy ep qa huruhtini. ⁶Pu pam pis'oqtique, pañqw hawht, hahlaykañw, kiy aw put pitsína. ⁷Noqw sinom put aw yórikyaqe, sohsoyam qayan unañway pañqawu: Yaw pam hakiy táqat qaanhinmaqat kiyavaqwwiatniqe öviy ámunnihqat pañqawu. ⁸Noqw Zacchaeus wunuptuqe, Tutuyqawhqat aw pañqawu: Tutuyqawhqa, nu hihta ihmuy nāsamiq yantaqat öokiwyaqamuy huytani. Pu kurs nu hakiy sivit ep hihta paysoq nawhke', nu nālös hóyokiwtaqat put aw ahoytani. ⁹Noqw Jesus put aw pañqawu: Pu' hapi it talónvaqat ep um, pu umum yesqam ayo nōña, pay pi um Abraham ahpiy aniwhtiqw öviy'o. ¹⁰Pi nu' Sinot Tiat haqami hiniwhtotiqamuy hēve', ayo óyanique pitu.

The Parable of the Gold Coins

(Mt 25.14-30)

¹¹Noqw pumuy iit nanaptaqw, Jesus qa lavayyukut, pumuy amumi hihta túwutsit akw yuaayku, pam Jerusalem aqw pitutoqe öviy'o. Noqw ka God moñwtunatyat āpiy pay mātaqtiniqat sinom pan wūwantota. ¹²Noqw öviy pam pañqawu: Hak pavansino moñwtunatyat makiwniqe öviy yāvoqhaqamii, pay nāt piw ahoy pítunikañwo. ¹³Nihqe pam tumal'aymuy pakwtnihqamuy wañwayht, amumi pakwút-sikip sunat sívat oyat, amumi pañqawu: Uma inuhsavo it apitoyni'yunwini.

¹⁴Noqw put amum sinoiwtaqam put aw qa suhtaq'ewyaqe añk hakiy hōnaqe pañqawu: Itam it itamumi moñw'iwtniqat qa nānawakna. ¹⁵Noqw ahpiy pantaqw pam moñwtunatyat makiwhqe, ahoy pitu. Nihqe pahsat pu imuy tumal'a'yatuy amumi sívat óyahqey pumuy wañwayniwyaniqat pam pañqawu, puma huhyayaqw, hihsa'haqam pi hak aw hóyoknañwuqat navotniqe öviy'o. ¹⁶Noqw pahsat pu mohti'maqa pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sívat noaqw, nu put aw pakwút-sikip sunat sívat hóyokna. ¹⁷Noqw pam put aw pañqawu: Um súanhti, lomatumal'aya. Um hihta qa hímuniqat ep qa paysoq hintsana, öviy um pakwút-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwtni. ¹⁸Pahsat pu añkniqat pítuhqe aw pañqawu: Moñwi, ura um inumi sunat sívat noaqw, nu put aw tsivót-sikip sunat hóyokna. ¹⁹Noqw moñwi put aw piw an lavayhtiqe pañqawu: Pay öviy piw um tsivót-sikip wuhkokitsokit aw moñw'iwtni. ²⁰⁻²¹Pu piw suhka pítuhqe put aw pañqawu: Moñwi, taay, yep uhsiva. Nu uñ mamqasqe, öviy nu it hōhōnpit ep put möki'ta. Um pi a'nō unañway'taqe, haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu; pu um hihta qa uyht put hōqñwu. ²²Noqw moñwi put aw pañqawu: Nu nāp uhlayviy akw uñ hin yukunani, um nukpantumal'aya. Kurs um nuy a'nō unañway'taqw put navoti'ta. Kurs nu haqam hihta qa tavit ep kwúsuñwu, pu hihta qa uyht put hōqñwu. ²³Ya hinoqw um nuy pantaqw tis nāpi isivay sivakimi qa pana? Pi um panhtiqw, nu pite', ihmuy-nikañw pu put ep ahsatit enañ ömahtani. ²⁴Pu pam aqlaq hoñqamuy amumi pañqawu: Uma put sívayat nawhkiyat pakwút-sikip sunat sívat himuy'taqat put maqayani. ²⁵Noqw puma put aw pañqawu: Moñwi, pay

pam pakwút-sikip sunat sívay'ta.
²⁶Noqw pam amumi pañqawu: Nu umumí pañqawni: An himuy'yuñqam piw hihta makiwyani. Pu nastanihqa hikis as pay hihta himuy'taqey kwayhni.
²⁷Pu imuy ituwqamuy nu amumi moñw'iwtaniqat qa nānawaknaqamuy uma pew tsamyé', inutpip qōqyani,

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

²⁸Noqw Jesus yan lavayhtit, sinmuy amupyeye Jerusalem aqwat nakwsu. ²⁹Nihqe pam haqam tsomot, Olivet yan mātsiwhqat, aw pitu, Bethphage-kitsókit-nikañw, pu Bethanyt-kitsókit, pumuy hayiñwnaqee. Nihqe pam lōqmuy put aw nānatuwnaqamuy ayataqe, ³⁰Amumi pañqawu: Uma umupyeye kitsókit awni. Nen uma ep pake', morohyat sómiwtaqat túwani. Nāt pas qa hisat hak aqw wūvi. Uma put naht, añqw wikni. ³¹Noqw ason kurs hak umuy hinoqw put nāñahqat túviñtaqw, uma yan lavayhtini: Tutuyqawhqa it nāwaknaqw ōviy'ō. ³²Noqw ima ayaiwhqam ahpiynihqe, hin pam pumuy amumi lavayhtiqat an yori. ³³Noqw puma morohyat nāñahq, pohkoy'yuñqam amumi pañqaqwa: Ya uma hinoqw morohyat nāñaha? ³⁴Noqw puma pañqawu: Itahtutuyqawhqa it nāwaknaqw ōviy'ō. ³⁵Nihqe puma put Jesus aw wikvaqe, yuwsiy morohyat aqw ahpatat, put aqw Jesus tsoka. ³⁶Pu pam pañ nakwsuqw, sinom pōñawit yuwsiy ahpatota. ³⁷Pu ōviy pam kitsókimi hayiñwnaqe, pāpu pay tsomot Olivet an pihpōqniqw, pahsat pu sohsoyam put añk wisiwtaqam pas tōnay añqe' God tayawintivaya, pu pam sohsoq hihta qaōwítumaltaqw, put ep puma put pas hihtativaya; ³⁸Nihqe pañqawtiwisa:

Nam Moñwi, Tutuyqawhqat natñwaniyat an pitútoqa tayawintiwa. Nam ōveqatsit ep kwakwhat yēsiwaa. Nam Sus'ovenihqa, kaptsiwaa. ³⁹Noqw haqawat Pharisee-sinom sinsonñaqw Jesus aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa ūmi nānatuwnayaqamuy mēwaa. ⁴⁰Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu umumí súañqawni: Pas imuy qa hiñqawaniqw, soon yañ o'wa qa sáakmani.

Jesus Weeps over Jerusalem

⁴¹Noqw pam Jerusalem aw hayiñwnaqe aw tātayhqe, put ep paklawu, pañqawkañwo: ⁴²Is as uma yepahaq pu' kwakwhat yēsiwaniqat haqe' qatsqat māmatsyani! Noqw núnwupi umuhposi qatālawva. ⁴³Pi nāt hisat aw pituqw, umuhtuwqam namurulnit akw umuhk-itsokiy pōñokni, nānan'ivaqw put uhtayani. ⁴⁴Nen put tutskwami sahpuk-nayani, uma pep ki'yuñqamuy énaña. Noqw pep qa haqam owa nāp qeniy ep akwsinwni, ispi Sus'oveqnihqa umumí pohtaqw, uma put qa mātsi'yuñq'ō.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)

⁴⁵Pu pam God kiyat aw pákihqe, pep hihta huhuyaqamuy, pu tuhtuy'yaqamuy pañqw ipwanva; ⁴⁶Nihqe amumi pañqawu: Ikiy ep nāwakintotamantani. Noqw uma soq put uuyintuy kivatoynaya. ⁴⁷Pu pam nāqavo God kiyat ep tūtutuqayna. Noqw pay God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tūtutuqaynayaqam-niqw, pu sinmuy amunaqw pavansinom, puma hin as put nīnayaniqey hēvi'yuñwa; ⁴⁸Nit hinhtotiniqey qa tutwa, sinom sohsoyam put aw pās tūqayyuñqw ōviy'ō.

The Question about Jesus' Authority

(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

20 Pu hisat pam God kiyat ep sinmuy tutuqaynaqe lomatuawit yuaata. Noqw God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tütutuqay-nayaqam, wukw'a'yatuy amumum put aw ökihqe, ²Aw pañqawqa: Kurs itamuy hihta äawnaa. Ya um hihta öqalat aw yankañw iit hintsaki? Ya hak uñ it öqalat maqa? ³Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Kurs nu tuwat umuy sükw hihta tüviñtani. Noqw uma nuy äawnayani. ⁴Ura John küyit akw tütuvoylalawu. Ya pam haqaqw put makiwa? Sen öveqatsit añqö'? Sen sinmuy amuñaqö'? ⁵Noqw puma put nā-nami yuaatotaqe pañqawqa: Ya sen itam Oñaq'ö, kitotani? Soon qa pam itamumi pañqawni: Noqw hinoqw uma put aw qa tütuptsiwa? ⁶Ya sen itam Sinmuy amuñaq'ö kitotani? Noqw soon sinom sohsoyam itamuy qa tatatupqöqyani. Pi pümüyniqw John pas antsa God lavay'ayaata. ⁷Noqw öviy puma lavayhtotiqe aw pañqawqa: Pay kurs pi hin put háqaqwnihqat itam pañqawani. ⁸Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay öviy nu piw soon hihta öqalat aw yankañw iit hintsakqey umuy äawnani.

The Parable of the Tenants in the Vineyard

(Mt 21.33-46; Mr 12.1-12)

⁹Pahsat pu pam tüwutsit hihta tuawi'taqat sinmuy amumi yuaativaqe amumi pañqawu: Hak tāqa övat uyht, tumalay'yunqamuy amumi put mātap, wūyavo yāvoqhaqamii. ¹⁰Pu övat kwanwtinisavotiqw, pam ovauyit tumalay'yunqamuy amumi hoñviayay hōna, puma aniwniyat añqw put maqayaniqat öviy'ö. Noqw tuwat soq ovauyit tumalay'yunqam put wuvahtotat, qa hihta hintaqat

pañqw hōnaya. ¹¹Pu piw pam sukw hoñviayay pumuy amumi hōna. Noqw pay puma piw put wuvahtotat, hamanhintsatsnat, qa hihta hintaqat pañqw lālayya. ¹²Pu amuñk pu' pam piw sukw pumuy amumi hōna. Noqw piw pay puma put öputotat, qalavohaqami tūvaya. ¹³Pahsat pu ovauyit himuy'taqa pañqawu: Ya sen nu hinhtini? Han pi amumi pas aw iunañway itiy tavi. Pay ka as puma put aw yórikye', káptsitotani. ¹⁴Noqw ovauyit tumalay'yunqam put tutwaqe, nānami lavayhtotiqe pañqawu: I' hapi nay akpetani. Taay, itam nīnayaqw, himu himuatniqa itahhimuniwhtini, kitota. ¹⁵Pu öviy puma ovauyit añqw qalavohaqami put wikyat, nīnaya. Taay, noqw ya ovauyi'taqa it ep sen pumuy hintsanni? ¹⁶Pam pite', imuy tumalay'yunqamuy qöye', pas pētuy amumi ovauyit noani, pam kita. Noqw puma put nanaptaqe pañqawu: Soon pantani. ¹⁷Noqw pam pumuy amumi tātayht, pañqawu: Ura yan pey'ta: Owa kilalwaqamuy amuhpiy qalavo tüviwhqa hapi tuyqaatniwhti, yan'i. Noqw ya pam lavayi hihta lavayhti? ¹⁸Put owat ep yēvaqa yoyhni. Nikañw ason pam hakiy aw yēve', tostani.

The Question about Paying Taxes

(Mt 22.15-22; Mr 12.13-17)

¹⁹Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tütutuqaynayaqamuy amumum put lavayiyat māmatsya, suyan pi pam pumuy amunkiwakw sōmokyuaaykuq'ö; nihqe öviy puma āpiy put nuayaniqey anhtotikañw, sinmuy mamqastoti. ²⁰Noqw öviy puma put aw pās tūqayyuñwa, piw hakim put mokmani'yunwñiqat put aw hōnaya, puma hakim suan hinyunqey as nawip'ew hinyunq'ö. Nen puma put lavayiyat unahepye', pep tutskwat ep öqalayay, pu tunatyayat

aw put mātapyani. ²¹Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqawwa: Tutuqaynaqa, itam ūmi navoti'yuñqw, um suan yuaatakañw hihta súantaqat sinmuy tutuqayna. Pu um qa hakiy pas hihtay'kañw, pas qa atsats God tunatyayat tūtutuqayna. ²²Ya pay itam hihta añ sivit Caesar aw ōoyyaniqw, pam súanta, sen qa súanta? ²³Noqw pay pam pumuy unatwiyamuy māmatsqe, amumi pañqawu: Ya uma hinoqw nuy unaheptota? ²⁴Kurs inumi votōnat mahtaknaya. Ya i' hakiy pitsánwaat ep pey'ta? Pu hakiy tuñwniat añ pey'ta? Noqw puma lavayhtotiqe, pañqawu: Caesar pitsánwaata. ²⁵Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Turs uma hihta Caesar himuyat Caesar aw noayani. Pu God himuyat uma God aw noayani. ²⁶Noqw pay puma kurs hin sinmuy amutpip put lavayiyat ep hintsatsnani. Nihqe puma put lavayiyat ep kátayuñqe, pay qa hiñqawwa.

The Question about Rising from Death

(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)

²⁷Pahsat pu hakim Sadducee-sinom, yaw so'pum pay ahoy qa yesvaniqat pañqawqam put aw ōki; nihqe put tūviñtotaqe, ²⁸Aw pañqawwa: Tutuqaynaqa, Moses itamumi tutaptaqe yan pēna: Kurs tāqa nōmay'taqa qa tímuy'kañw mokq, put pāvaat, sen tupkoat put nōmayatniñwuqat amum qatupte', put enem tíoymantani. ²⁹Noqw ura as hakim tsáne'nihqam nānatupkom yēse. Noqw amuñaqw suspavaam as nōmatat, qa tímuy'vat pay mōki. ³⁰Noqw añkñihqa put nōmayatniñwuqat amum qatuptut, tuwat qa tímuy'kañw mōki. ³¹Noqw pu amunñihqa pay piw amunhti. Noqw puma as tsáne'nihqam put nōmatotaqw, qa hihtawat enem wuhti ti'va. ³²Noqw nuhtuñk pu' wuhti tuwat mōki. ³³Noqw

ya ōviy sinmuy ahoy yesvaqw, pam hihtawat pumuy tsáne'nihqamuy nōmaatni? Pi puma sohsoyam put nōmatota? ³⁴Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Sinom yep qatsit ep nōmalalwa, piw puwsuñwlawla. ³⁵Noqw pay ima hakim mokiuy añqw ahoy yesve', qatsit nātoniqat ep ōkñiqey pay ep pávanyaqamuy qa nōmalalwani, piw qa puwsuñwlawlani. ³⁶Piw soon puma pāpu so'ni. Pi puma God hoñvi'aymuyatuy pas amunyuñwni. Puma ahoy yesve', God tímatri. ³⁷Noqw kurs uma so'qam ahoy yesvaniqat ep tūviñtotaniqw-ya Moses himutskit lavayhtiqe hin pēnaqe hihta lavayhti? Ura God Abraham Tutuyqawhqaatniñqat pañqawu, pu Isaac Tutuyqawhqaata, pu Jacob Tutuyqawhqaata, ³⁸Ispi pam qa so'pumuy Tutuyqawhqaamu, pi yesqamuyu; pi putniqw sohsoyam yēse. ³⁹Pahsat pu tutavot tūtutuqaynayaqamuy amuñaqw haqawa lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, pas um súañqawu. ⁴⁰Pahpiy pāpu puma put hihta tūviñtotaniqey aw qa unahintsatska.

The Question about the Messiah

(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)

⁴¹Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ya hintaqw ōviy uma Christ David tát-nihqat pañqawwa? ⁴²Noqw pi David Tātawit pey'taqat ep nāp pañqawu: Tutuyqawhqa, Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qatuqw ⁴³Nu uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ⁴⁴Noqw ōviy hapi David put Moñwílawu; noqw hin pam put tíata?

Jesus Warns alainst the Teachers of the Law

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40)

⁴⁵Pahsat pu sinom sohsoyam tūqayyuñqw, pam put aw ná-

natuwnayaqamuy amumi pañqawu: ⁴⁶Uma tutavot tütutuqaynayaqamuy amuhpe qa nāunay'yuñwni. Puma wupausit usnumyaniqey nānawakna, pu kitpik amumi hahlaykwa yuaatiwniqata; pu tsotsvalkiva mohkaqe tsotsókpit tuñlay'yuñwa, pu nōviwhqat añ nukñwat qeqnita. ⁴⁷Ima hapi koñnanalvutuy kiyamuy tusoqkwahanni'yuñwa. Puma nawip'ew hinkahkañw, nānawakne' sutsépyuaativayañwu. Puma hapi pas pavan qaöwfhintsaniwyani.

The Widow's Offering

(Mt 12.41-44)

21 Pu pam kwuhpukqe kahksinmuy kuwahtipuy sivatatañpit aqw tañalalwaqamuy amumi yori. ²Noqw pu piw pam hakiy òokiwhqat koñnalavut pañsoq lōqmuy palavotōnat pahpañw tuwa. ³Nihqe pam pañqawu: Pas antsa nu umumi pañqawni: I' òokiwhqa koñnalavu imuy sohsokmuy amuhpenihqe hóyokiwtaqat pañsoq pana. ⁴Ima pi pay sohsoyam qarūrumnayakahkañw, hihta akwsiñqat añqw God enem kuwahtiput pañsoq tañatota. Noqw i' pi okiw hihta rūrumnakañw, pas hihta akw qátuhqey sohsok pañsoq pana.

Jesus Speaks of the Destruction of the Temple

(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

⁵Noqw haqawat God kiyat yuaatotaqe pañqaqwa: Is uti! pam lomao'wat akw lomasniwa, pu hihihita kuwahtiput akw'a. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: ⁶Ya uma iit yañ o'wat aw tāyuñwa? Pay nāt hisat aw pituqw, pep pu' qa haqam owa nāp qeni ep akwsiñwni. Pam sohsoy sahpumhtini.

Troubles and Persecutions

(Mt 24.3-14; Mr 13.3-13)

⁷Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, noqw ya iit hisat yaniwhitini? Pu hisat yaniwhitiniqw himu put tuawi'tani? ⁸Noqw pam pañqawu: Uma tunatyaltote' qa ūnatoyniwyani. Taq kaysiwhqam inatñwaniy añ öke' pañqaqwan: Nu' Christ, kitotani; pu piw Aw hayiñwti, kitotani. Noqw öviy hapi uma qa amuñyani. ⁹Sinom nāqöytivayani, piw qanamítuqayvahsi'yuñwni. Noqw pay uma put nanapte' qa tsawiniwyuñwni. Pi iit yantaqa pas soon qa mohti yaniwhitini. Nikañw hapi pay nāt qa pep so'ñwamiq pítuni. ¹⁰Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Haqam hihtuwat sinom hihtuywatuy sinmuy amumum nehpewi hoñvani. Pu moñwtunaty sup moñwtunatyat ehpewhimantani. ¹¹Pu hāhaqe' tutskwa a'nō tayayaykuni; pu tsónōstini; pu hihimu wukotuyani; pu sinom hihihita nuhtsel'e'wakw aw yórikayani; noqw tokpelat añ hihimu hihta tuawi'taqat mātaktotini. ¹²Nikañw hapi nāt iit qa yayhniwhq, sinom umumi may'yuñwe', umuy okiwsahsantivayani, tsotsvalkiva momñwituy amumi umuy mātaplalwani; pu sivikimi umuy tañalalwani. Noqw uma kitsókimi moñw'iwyuñqamuy amumi-nikañw pu tutskwat aw moñw'iwyuñqamuy amumi tsamvaniwyani, uma isinomnihqe öviy'o. ¹³Noqw uma umuhtuptsiwniy tunvotnayaniqat aw umuñem qenitiwmantani. ¹⁴Paniqw öviy uma pep hin lavayhtotiniqey añwu pay wūwantotaniqey qe'yaniqey umuh'unañwpeq yuki'yuñwni. ¹⁵Pay ason nu hapi umuy lavaymaqamantani, pu sūanwuñnitoynamantani. Noqw sohsoyam umuhpew'iwyuñqam soon put ep umuy yumoñwaltotani,

piw ánwuy'yuñwni. ¹⁶Pu umunam, umuñum, umuhpavam, umuhtupkom, pu umuñaqwwim, pu umuhkwatsim umuy nuhtumi mātaplalwaqw, puma umuy haqawatuy qōqyani. ¹⁷Pu sinom sohsoyam umumi qa suhtaq'ewyani, uma isinomnihqat ōviy'o. ¹⁸Nikañw hapi pay pas soon umuhqōtōva umuhhōmi himuwa sūlawhtini. ¹⁹Uma qa nan'eknaye', qatsit himuy'vayani.

Jesus Speaks of the Destruction of Jerusalem

(Mt 24.15-21; Mr 13.14-19)

²⁰Pu ason Jerusalem solāwamuy akw nōyakiwtaqw, uma aw yórikye', pahsat uma put kīqōtiwhqat aw hayiñtiqw uma nanaptani. ²¹Pep pu' ima Judeat ep yesqam tuhtukwimi q watqani, pu kiveyaqam pañqw ahpiyyani, pu haqe' tutskwava hinnumyaqam qa pañso ahoy yuñni. ²²Pi ep hapi God sinmuy amumi nāoyni. Noqw tutuvenit añ hin pey'taqat sohsok añ aw antsaniwni. ²³Nikañw hisat aw pituqw añ nō'yiwuyūqamuy, pu añ yōyoñnayaqamuy kurs hin watqaniqamuy amuñem pas is óhini! Taq sinom pavan pas kānanaptani. Pi God itsívuat pumuy amumi hūrs tōñaniwtani. ²⁴Noqw puma sipwuvahpit qalayay akw sūlawhtini. Noqw tuwqaam pumuy tūwiktote', hāhaqe' tutskwat aw pumuy tsamyani. Noqw qa-Jew-sinom Jerusalem atsva wukukuykuyani, pumuy paptsiy añ kūkuyvaniqat aqw pahsavoo.

The Coming of the Son of Man

(Mt 24.29-31; Mr 13.24-27)

²⁵Pu tāwat, mūyawuy, pu sōtuy añ himu hihta tuawi'yuñwni. Noqw hīhihtu sinom sóonhtote', kurs hin wūwantotani, pātuwaqatsi a'nō hoñvantakañw sōykitaqw ōviy'o. ²⁶Noqw sinom hihta tūwaqatsit aw pītuniqat aw-sa tāyuñwe', tsawini-

wkahkañw, unañwso'ni, pi ōvaqe ōqala tayayaykuniqw ōviy'o. ²⁷Pep pu nu' Sinot Tiat ōqalat pasiwkañw, qaan'ewkw tālawñway'kañw ōmawuy akw hawtoqw, sinom inumi tātayyani. ²⁸Noqw ason ii yantaqa hiniwmaq, uma kwuhpukye', ōmiq tāyuñwni; ispi uma soon pas hisat ayo nōñakiwtaniqee.

The Lesson of the Fig Tree

(Mt 24.32-35; Mr 13.28-31)

²⁹Pu pam pumuy amumi himu hihta antaqat lavayit akw yuaaykuqe pañqawu: Uma nōnvospaltsokit aw wūwayani, pu hīhihta himutsotskita. ³⁰Puma sipölöy'vayaqw, uma aw tātayye', pay tal'anwhayinwiwtaqat nanaptañwu. ³¹Noqw pay pan hapi ōviy uma ason iit yantaqat hiniwmaq aw tātayye', pay God moñwtunatyat aw pitsíwtaqat nanaptani. ³²Pas antsa nu umumi pañqawni: Yep sinom pas soon tūtuwayaqw, pay sohsoy it yaniwhtini. ³³Pay as tokpela, pu tūwaqatsit tūwayani. Noqw ilavayi hapi pas soon tūwayani.

The Need to Watch

³⁴Nikañw uma nānami tunatyaltotini. Taq ka uma hihta nasani'yuñwe', pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñwe', yep qatsit ep hihta tunatyat-sa aw tunatyawyuñwe' qa unañwtalawvayani. Nen uma qa navoti'kahkañw, put talōñnit aw suy'kini. ³⁵Pi sokawtaqam sinom tūwaqalvoqhaqami yesqam put aw ōke', soñawnen wivosit aqw kwisyani. ³⁶Paniqw ōviy uma tunatyawkahkañw, yūmosa nāwakin-wisni. Nen uma iit yaniwhtiniqat añqw ayo nōñakniqey aw ōqawi'kahkañw, nuy Sinot Tiyat inutpip hoñni. ³⁷Noqw Jesus nāqavo God kiyat ep sinmuy tutuqayna; nit mihikq pañqw yámake' tsomot, Olivet yan mātsiwhqat aqwnen, epeq talōñnañwu. ³⁸Noqw qavoñvaqw

sinom sohsoyam suits God kiyat ep put aw öki, aw tüqayyuñwniqe öviy'o.

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Jn 11.45-53)

22 Noqw qa peken'oyvut pölavikit növiwniqat, Amutsva Yümosani-hqa yan tünwantiwhqat aw pituto. ²Noqw God awwat mohpeq momñwit tutavot tutuqaynayaqamuy amumum hin as Jesus ninayaniqey hēvi'yuñwa, Nikañw puma sinmuy mamqasya.

Judas Agrees to Betray Jesus

(Mt 26.14-16; Mr 14.10-11)

³Noqw pahsat pu Satan, Judas Iscariot yan piw tünwantiwhqat, imuy pakwt löq sihkay'taqamuy amumum tönawtaqat pan unañwtoynaqw, ⁴Pam ahpiynihqe, God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu solāwamomñwituy amumum pasiwna, hin as pam pumuy amumi Jesus mātapniqey öviy'o. ⁵Noqw puma hahlayhtotiqe, put sivat maqayaniqey aw pasiwnaya. ⁶Noqw pam panhtiniqey pañqawhqe, hisat sinom Jesus qa ámumyaqw, momñwituy amumi put mātapniqey qenihevi'ta.

Jesus Prepares to Eat the Passover Meal

(Mt 26.17-25; Mr 14.12-21; Jn 13.21-30)

⁷Pahsat pu öviy qa peken'oyvut pölavikit ep növiwniqat aw pitu. Ep hapi pu' Jew-sinom Amutsva Yümosanihqat ep mañat ninayañwu. ⁸Noqw Jesus Peter-nit, pu John, pumuy ayataqe, amumi pañqawu: Uma ahpiynen, Amutsva Yümosanihqat ep növiwniqat hin hintañwuqat itamuñem aw hintsanni. Noqw itam nönösani. ⁹Noqw puma put aw pañqawu: Ya itam haqam put aw hintsanniqat um nāwakna? ¹⁰Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Meh, uma kimi

pakiqw, pep hak tāqa kuysivut akw kūyi'kañw umuhsawvani. Uma put haqami kimi pakiqw, an̄k aw pákini. ¹¹Pu ason uma ki'taqat aw pañqawni: Itamuy tutuqaynaqa ūmi pañqawu: Ya haqam yeyespi? Pep nu as inumi nánatuwnayaqamuy amumum Amutsva Yümosanihqat ep növiwhqat nösni. ¹²Noqw pam tupatsveq wukoahpavit ep pās himu yukiwtaqat umumi mahtaknani. Pep uma hihta aw hintsanni. ¹³Noqw puma ahpiynihqe, Jesus amumi hin lavayhtiqat an yori. Nihqe puma Amutsva Yümosanihqat ep növiwhqat hin hintañwuqat aw hintsana.

The Lord's Supper

(Mt 26.26-30; Mr 14.22-26; 1 Co 11.23-25)

¹⁴Pu öviy aw pituqw, pam tunösvoñat aw qatuptu; noqw ima pakw löq sihkay'taqam ayaiwyuñqam put ámumya. ¹⁵Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu it Amutsva Yümosanihqat ep növiwhqat umumum nösniqey pas nāwakna, nu nāt qa kánavotat'a. ¹⁶Pi nu umumi pañqawni. Pay nu soon put an̄qw piw nösni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat ep pam aw antsaniwhq, pep pu' nu piw nösni, pam kita. ¹⁷Pu pam kuyapkuyit kwusut, put ep hahlayhtit, pañqawu: Huvam it kwusuyat nāhuyvaa. ¹⁸Pi nu umumi pañqawni: Pas nu soon pāpu ovauyit aniwniyat an̄qw hikwni, pay ason pas hisat God moñwtunatyayat aw pítuniqat aw pahsavoo. ¹⁹Pu pam pölavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōhat, pumuy put maqa pañqawkañwo. I' hapi itoko umuñem taviwa. Yan uma hintsak-wise', akw nuy u'ni'yuñwni. ²⁰Pu pay piw an pumuy nönösaqw, pam kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñwa. Pam umuñem puhuvasiwnit pasiwnaniqe öviy

munvaniwni. ²¹ Nikañw meh, hak momñwituy amumi nuy mātapniqa inumum tunösvoñat aw may'ta. ²² Noqw pay pi pas antsa Sinot Tiyat enem hin yukiwhqat pan nu yañqw ahpiyni. Noqw i' hak momñwituy amumi nuy mātapniqat enem pas is óhini. ²³ Pahsat pu haqawa puma yanhaqam hinhtiniqat puma nātuvintivaya.

The Argument about Greatness

²⁴ Noqw puma pi piw nāñwuy'yuñwa, haqawa pa pas suspavanniqey mātaqtiniqat ep'e. ²⁵ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Qa-Jew-sinmuy moñwímat pi pumuy amumi pas tutuyqawya; noqw pu ima pumuy amumi moñw'iwyuñqam pumuy amumi unañwtavi'yuñqey pan túñwantiwya. ²⁶ Noqw uma hapi qa panyuñwni. Pay umuñaqw pas suspavannihqa sustsākwnihqat pantani; pu i' moñw'iwtaqa suñwámuy amuñem tumalay'tani. ²⁷ Ya himuwa pas pávanniqö', sen tunösvoñat aw qátuhqa, sen nopni'taqa? Soon qa tunösvoñat aw qátuhqaniñwu. Noqw pi nu nuhtuñem hihta hintsakqey pankañw umumum yanta. ²⁸ Inumi tuwantiwqh, uma hapi inumum añ kükuyva. ²⁹ Noqw öviy nu hapi umuy moñw'oyni, Ina nuy moñwtapqat pan'i. ³⁰ Noqw uma inumum tunösvoñat aw yesve', inumum nōnovat, hihikwyani. Pu uma moñw'atsvewat añ yeskahkañw, Israel-sinmuy pakwt lōq sihkay'tasikip sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwyuñwni.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

³¹ Pu Tutuyqawhqa pañqawu: Simon, Simon, meh, Satan as umuy tuñlayhti, umuy söhövosit an tsätsayaniqe öviy'o. ³² Noqw pay nu unem nāwakna, uhtuptsiwni qa sóonhtiniqat öviy'o. Noqw

ason um ahoy inumi namtöke', uhtupkomuy öqalani. ³³ Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay nu umum sivikimi pákiniqey pas suhtaq'ewa, hikis nu umum mokniqeyu. ³⁴ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ümi súañqawni, Peter: Pay ason pas um päyis nuy qa tuwi'taqey pañqawhq, pu' taqakowāko töqtini.

Purse, Bag, and Sword

³⁵ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Ura nu umuy sivat-nit, pu tukput-nit, pu totsiti qa kiwiskahkañwyaniqat añqey ayata. Noqw uma hihta haqtota? Noqw puma pañqawu: Qa hihtaa. ³⁶ Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Taay, nikañw pu' hapi sivamoktukpuy'taqa put yawmani, pu pay tukpuy'taqa piw put yawmani. Pu sipwuvahpit nāstanihqa pay pi pösälāy huye', sipwuvahpit túini. ³⁷ Pi nu umumi pañqawni: Ura yan pey'ta: Pam qaanhinwisqamuy amumum pohtoylaniwta, yan'i. Noqw soon pam tutuveni qa iqat-siy añ aw antsaniwni. Pas antsa. Noqw tutuvenit añ hin nuy lavayhtiqa soon pas hisat yukiltini. ³⁸ Noqw puma pañqawu: Tutuyqawhqa, itam löqmuy sipwuvahpi'yuñwa. Noqw pam pañqawu: Pay pahsa'ni.

Jesus Prays

(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹ Pu pam pañqaw yamakt, pay hin hinhtiñwuqey anhtiqe, tsomot Olivet aqw'a. Noqw put aw nānatuwnayaqam piw put ámumya. ⁴⁰ Pu pam epeq pítuhqe, pumuy amumi pañqawu: Uma nānakawne', qa unaheviwyani. ⁴¹ Pu pam hihsavohaqami hak owat tūvañwuniqat, pam pahsavohaqami pumuy amuñaqw ahpiynihqe, pep tamötswunuptut, nāwaknaqe pañqawu: ⁴² Inaa, pay pi um kurs nāwakne', um it kñavotpit inuñaqw ayo távini. Nikañw pay qa itunatyay annit, uhtunatyay

an um hinhtini. ⁴³Noqw òveqatsit añqw hoñviaya put aw mātāqtique, put òqalmaqa. ⁴⁴Noqw pas pam kānavoti'taqe, pahsat pu pas pavan nāwaknaqw, pālaat uñwat an tutskwami wukotsölölöta. ⁴⁵Pu pam nāwaknaqe, wunuptut, put aw nānatuwnayaqamuy amumi pítu. Noqw puma qahahlayhpit akw māmañwuy'qe kurs tokva. ⁴⁶Noqw pam amumi pañqawu: Ya uma hinoqw tōka? Uma yesvat nāwakintotani, taq uma unaheviyani.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.3-11)

⁴⁷Noqw pam nāt yuaataqw, pay kaysiwqhcam sinom amumi öki. Noqw i' hak Judas yan mātsiwqhca sinmuy amutpipo píthuhe, Jesus awnihqe, tsohtsona. Ura as pam imuy pakwt löq sihkay'taqamuy amumum tōnawta. ⁴⁸Noqw Jesus put aw pañqawu: Judas, ya um nuy tsohtsonaqe, pan nuy Sinot Tiyat nuhtumi mātapni? ⁴⁹Noqw ima Jesus ámumyaqam hiniwhitiqat nanaptaqe, put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya itam sipwuvahpit akw rohomhtotini? ⁵⁰Noqw pumuy amuñaqw haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat wuvahtaqe, putvaqwat naqvuyat tuku. ⁵¹Noqw Jesus lavayhtique pañqawu: Hapi, pay pahsa'ni. Pu pam put naqvuyat aw tónokqe qalapsina. ⁵²Pahsat pu Jesus God mohpeq momñwituy amumi pañqawu, pu God kiyat ep solāwamomñwituy amumi-nikañw, pu wukw'a'yatuy put aw ókihqamuy amumii: Ya uma añqaww hakiy uyiñwut awyaqe, öviy pas piw sipwuvahpi'kahkañw, pu murikhoy'wisa? kita. ⁵³Himu pi nu nāqavo God kiyat ep umumum hinnumqw, uma nuy qa ñuaya? Noqw pay pu' hapi uma qatalpuve

hintsatskiwhqat hinhtotiniqw umuñem geniti.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴Pahsat pu puma put ñuayaqe, pahpiy wikyaqe, God awwat susmohpeq moñwit kiyat ep wikvaya. Noqw Peter yāvaq put añk hinma. ⁵⁵Noqw puma ihkaqe aw nōyakiwtaqat nāsave qōhyaqe aw yesvaqw, Peter amumum qatuptu. ⁵⁶Noqw hak māna tūwiki put qōhit aqlap qatuqw túwahqe, put aw taynumt pañqawu: I' tāqa piw put ámuma. ⁵⁷Noqw pam put qa nakwhaqe pañqawu: Wuhti, nu put qa tuwi'ta. ⁵⁸Pu ahpiy hihsavoniqw, piw suhka put túwahqe pañqawu: Pay um piw pumuy amumi tōnawta. Noqw Peter pañqawu: Tāqa, qa hin pi. ⁵⁹Noqw ahpiy ka tāwat añqe' sūs qōniltiqw, piw suhka pas qa nānahtopkañw pañqawu: Pay pi pas suyan i' piw put ámuma. Oviy pi pam Galileet añqw sino. ⁶⁰Noqw Peter pañqawu: Tāqa, nu uñ hiñqawhqa qa māmatsi. Noqw pahsat pay nāt pam yuaataqw, taqakowāko töqti. ⁶¹Noqw Tutuyqawhqa namtökt, Peter aw tātayi. Noqw Peter Tutuyqawhqaqat lavayiyat u'na, ura pam put aw pañqawu: Nāt taqakowāko qa töqtiqw, um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawni. ⁶²Noqw Peter pañqw yámakqe nāvakhuruhta.

Jesus Mocked and Beaten

(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³Noqw tahtaqt Jesus ñuy'yuñqam put aw tututsiwywa, pu wuvalalwa. ⁶⁴Pu puma hihta akw put pos'uhtayaqe taywayat wuvalalwakahkañw, tūviñlalwaqe pañqawu: Kurs pañqawuu. Ya hak uñ wuvahta? ⁶⁵Pu puma hihin pu ehpewi qalomáyuuatota.

Jesus before the Council

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)

⁶⁶ Pu öviy panis tālawvaqw, sinmuy amunaqw wukw'a'yat-niqw, pu God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu tutavot tutuqaynayaqam sumitsovaltiqw, Jesus pumuy amumi wikiwa. ⁶⁷ Noqw puma put tüviñtotaqe aw pañqawqa: Kurs itamuy āawnaa. Ya um pas antsa God añqw moñw'asi'taqqa? Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Nu umuy āawnaqw, soon uma tütuptsiwani. ⁶⁸ Pu kurs nu as piw tuwat umuy hihta tüviñtaqw, soon uma nuy āawnayani, piw soon uma nuy mātapyani. ⁶⁹ Noqw yahpiy haqahpiy nu' Sinot Tiat God Sus'öqaltutuyqawhqat putvaqe qátuni. ⁷⁰ Pahsat pu puma sohsoyam pañqawqa: Um pa God Tíata! Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Uma súañqawqa. ⁷¹ Pahsat pu puma pañqawqa: Ya hinoqw pas nāto piw hak hin hihta tsokanani? Pi itam hapi pas nāp moayat ahpiy put nanapta.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)

23 Pahsat pu pep tsovawtaqam sohsoyam hoñvaqe, pep tutskwat ep moñwi Pilate yan mātsiwhqat aw Jesus wikya. ² Pu puma put hihhihta nēveltotoynayaqe pañqawqa: Itam it aw nanaptaqw, itamuy Jew-sinmuy nukushintsasana; pu itam hihta añ sivit Caesar aw qa öoyyaniqat itamumi pañqawlawu, yaw pam pas nāp moñw'asi'taqey pañqawlawhqe öviy'o. ³ Noqw Pilate put tüviñtaqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiam? Noqw pam hu'wage, aw pañqawu: Um súañqawu. ⁴ Pahsat pu Pilate God awwat mohpeq momñwituy-nikañw pu sinmuy amumi pañqawu: Pay kurs i' qa haqam hihta

ep qaanhti. ⁵ Noqw pahsat pu pas puma qa tütuyayyaqe pañqawqa: Noqw pi pam sinmuy hin u'nañwna, nihqe ahsupoq Jew-sinmuy amuhpa' tütuyaynatinuma, Galileet añqw hoyöyoykukañw pew pahsavoo.

Jesus before Herod

⁶ Noqw Pilate put navotqe, tüviñta sen pam Galileet añqwnihqata. ⁷ Noqw kurs pam Herod moñwvihakayat añqwnihqat navotqe, āpiy pay Herod aw put hōna, pam piw ephaqam Jerusalem ep qatuqw öviy'o. ⁸ Noqw Herod Jesus aw yórikqe, pas hinhaqam hahlayhti, pam as hisat put aw yórikniqey nāwaknaqe öviy'o. Pam pi put hihhihta hintsakq navotqe, sakiqw as pam hihta kātumaltaqw aw yórikniqey wūwanta. ⁹ Pahsat pu pam put hihhihta tüviñlawu. Noqw pay Jesus pas qa lavayhti. ¹⁰ Noqw God awwat mohpeq momñwit, tutavot tutuqaynayaqamuy amumum añ hoñkahkañw, a'nö put hihta nēveltotoynaya. ¹¹ Noqw Herod-niqw pu sōlawamat put qahihtatotaqe, aw tututsiwyay; nihqe hihta lolmat yuwsinat, ahoy Pilate aw lālayya. ¹² Noqw ep talöñnit ep Pilate Herod amum nākwatsta, puma as hihta ep nehpew'iwtaqe öviy'o. ¹³ Noqw Pilate God awwat mohpeq momñwituy, pu sinmuy amumi moñw'iwyuñqamuy-nikañw, pu sinmuy sohsokmuy tsovalaqe, ¹⁴ Amumi pañqawu: Uma as it tāqat inumi wikkavaya; nihqe yaw pam sinmuy nukushintsasnanqat inumi pañqawqa. Noqw meh, nu umutpik put puprikq, kurs uma put hihhihta nēveltotoynayaqw pas qa panta. ¹⁵ Pas qae, pu Herod piw pan tuwa. Pi nu umuy put aw hōna. Noqw meh, pay kurs pam qa haqam hihta mokiwy hihkay'taqat hinhti. ¹⁶ Pay nu öviy put a'nö wuvahtat, mātapni. ¹⁷ Put nōviwhqat ep pam pas pay soon hihtawat pumuy amumi qa mātapñwunihqe öviy pan lavayhti. ¹⁸ Noqw puma

sūsaq sáakmaqe pañqawwa: It ayo tūvat, itamumi Barabbas mātavii, kitota. ¹⁹(I' Barabbas as kive sinmuy qaunánwtalawnaqe, hakiy nīna. Nihqe ōviy sivikimi tūviwa.) ²⁰Pahsat pu ōviy Pilate as Jesus mātapniqey nāwaknaqe, piw sinmuy amumi yuaayku. ²¹Noqw puma sáakmaqe pañqawwa: Nahoylehtsit aw núaa, nahoylehtsit aw núaa. ²²Noqw pam pumuy amumi pu' pāyis pañqawu: Ya hīnoq'ō? Ya pam hihta qalomáhinhtiqw ōviy'ō? Pay pi nu qa hihta moki-wuy hihkay'taqat put aw tuwa. Pay nu ōviy wuvahtat mātapni. ²³Noqw pay puma pas tōnay añqe' sa'taqe, pay pam pas nahoylehtsit aw muiwniqat nānawakna. Noqw sinom God awwat mohpeq momñwituy amumum sáakmaqe, nawis'ew tūtuyqawvaya. ²⁴Noqw pahsat pu ōviy pumuy hin nānawaknaqw pantaniqat Pilate pan yuku. ²⁵Pahsat pu pam it hakiy sinmuy qaunánwtalawnaqe hakiy nīnaqe sivikimi tūviwtaqat mātavi, sinmuy hin nānawaknaqat pan'i. Nit pam Jesus pumuy tunatyayamuy anhtiniqe amumi put noa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

²⁶Noqw puma Jesus pahpiy wikkahkañw, hakiy Simon Cyrene añqw sino tutskwañahaqaww pitutoqat ñuayaqe, put nahoylehtsit ikwiltoynaya, Noqw pam Jesus añk put ikwiwta. ²⁷Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam Jesus añkya, pu hakim momoyam put añk ókiwa kitiwiskahkañw, tsaykiwisa. ²⁸Noqw Jesus pumuy amumi namtökt pañqawu: Uma Jerusalem añqw momoyamu, uma qa inuñem tsaykitani; uma nennem, pu umuhtimuy amuñem tsaykitanikahkañwo. ²⁹Taq meh, nāto aw pituqw, pu' sinom pañqawwani: Naspi haqawat añ qa tīlalwaqamu; pu ñaspi haqawat qa hisat nō'yiltotiqamu, pu pihuy akw

qa hakiy yōyoñnayaqamu. ³⁰Pep pu sinom tuhtukwimi pañqawtvayani: Itamumi sahpukuu; pu tsotsmot aw pañqawwani: Itamuy āmaa, kitotani. ³¹Kurs puma soñawnen himutskit nāto qehput yan hintsatsnat, puyaw tis lakput hintsatsnani? ³²Noqw hakim löyöm hihta ep qaanhtiqam nīniwniqe put amum wikiwa. ³³Pu ōviy puma haqami, Calvary yan mātsiwħqat, aw ókihqe, pep put nahoylehtsit aw muaya, pu hihta ep qaanhtiqamuy piwu, suhka put putvaqewatniqw pu suhka put suyvaqewata. ³⁴Pahsat pu Jesus pañqawu: Inaa, pay um okiw it yantaqat pumuy amuhpiy ayo yúkuni, puma hintsatskaqey qa mātsi'yuñqw ōviy'ō. Noqw puma put yuwsiyat nāhoj o'yaqe, put ōviy nanav'ya. ³⁵Noqw sinom hoñkahkañw aw tūyuñwa. Noqw momñwit nuhtum put aqw tutsiwħiñqawwaqe pañqawwa: Pam pētuy ayo oya, pu' pi nāp ayo nātapnikañwo. Kurs pas pay pam God añqw moñw'asi'taqa namorstiwħqanen ayo nātapni. ³⁶Noqw solāwam piw nuhtum put aw tututsiwħyakahkañw put awyaqe vinegar put mamqaya, ³⁷Pañqawkahkañwo: Kurs pay um pas Jew-sinmuy moñwíamnen um ayo nātapni. ³⁸Noqw put atsva himu pey'ta, Greek-sinmuy-nikañw, pu Latin-sinmuy-nikañw, pu Hebrew-sinmuy penhtuwiyamuy akw'a. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI JEW-SINMUY MONWIAMU. ³⁹Noqw qaanhtiqam put amum hāyiwtaqamuy amuñaqw suhka put aw tutsiwhiñqawlawħqe pañqawu: Kurs pay pas um Christ-nen, um ayo nātapni, pu itamuy. ⁴⁰Noqw pay suhkawa put u'nanaqe aw pañqawu: Puyaw pay um God pas qa mamqasi? Susmataq pi um pay put an mokniqat uñem yukuya. ⁴¹Itam pi pay a'tsipnaqe pay itahhintsakpiy ahsatiyat ōmahta.

Noqw i' tāqa pas qa haqam hihta ep qaanhti. ⁴²Pu pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ason um moñw'iwkañw ahoy pite', okiw nuy u'nani. ⁴³Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu ūmi pas antsa pañqawni: Pay pu' it tālat ep um inumum lomaqatsit ep nātuwiwni.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30)

⁴⁴Noqw tāwanasavehaqam tūwaqatsit añ ahsupoq qatālawwa, tāwat atvelpetiqat aw pahsavoo. ⁴⁵Noqw tāwa qatālawwa, noqw God kiyat ep mötsáp'uhtsi nāsavaqe tsiki. ⁴⁶Noqw Jesus a'nö hiñqawhqe pañqawu: Inaa, nu ihikwsiy uhmapqölmig mātavi. Yan pam hiñqawht, sohsok hikwsu. ⁴⁷Noqw solāwamoñwi hin hiniwhtiqat aw yórikqe, God pas hihtataqe pañqawu: Pay kurs pas as antsa i' tāqa súanta. ⁴⁸Noqw sohsoyam sinom pep hiniwhtiqat aw yórikyaqe, tawitsqay wuvahtiwiskahkañw, pañqaw ahoy ninma. ⁴⁹Noqw sohsoyam put tuwimat-niqw pu momoyam Galileet añqw put ámumyaqam yāvaqaw hoñkahkañw, iit aw tāyuñwa.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Jn 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹Noqw piw hak tāqa, Joseph yan mätsiwihqa, Aramathaea-kitsókit ep ki'taqa, sinmuy amumi moñw'iwta. Pam hak tāqa lolma, piw súantaqe, nuhtum God moñwtunatyayat kwañwtoy-nakañw nuhtayta. Pam hak momñwituy pasiwniyamuy, pu hintsakpiyamuy ep qa amumum pan yuki'ta. ⁵²I' hak Pilate awnihqe Jesus tokoyat put aw tuhtui. ⁵³Nihqe pam put hawnaqe, tusaq-tontsatsakwmötsaput akw put mokahta; nit put haqam owatpelpu tuamqölot ep put tavi. Pay qa hak hisat pep tuamhqölot ep nāto taviwa. ⁵⁴Noqw ep nasuñwintalöñnit aw totokay'yuñwa.

⁵⁵Noqw piw ima momoyam Jesus amum Galileet añqw ókihqam put añkyaqe, tuamhqölot aw yórikyaqe, pu put tokoyat hin taviwhqata. ⁵⁶Pu puma ninmaqe, hihta hovaqtuqat, pu ñañhut na'sastota; nit nasuñwintalöñnit ep nāsuñwini'yuñwa, Moses nuhtumi hin tutaptaqat pan'i.

The Resurrection

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

24 Noqw Sundayt aw pituqw ima momoyam suits talavay tūamit aqwya hihihita kwañwáhovaqtuqat na'sastotaqey kiwiskahkañwo. Noqw haqawat pumuy amumumya. ²Noqw kurs tūamit añqw owa ayo mūmaniwhq, puma pantaqat tutwa. ³Noqw puma aqw yuñqe, Tutuyqawhqtat Jesus tokoyat qa tutwa. ⁴Noqw puma kurs hinhtotiniqw nāto panyuñqw, hakim löyöm tāqat tālawñway'taqat yuwsikañw pumuy amuqlap wunuwta. ⁵Noqw puma tsātsawnaqe, tutskwami yökoltotiqw, tāqat pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw so'pumuy amuhpa' hakiy taytaqat hepnumya? ⁶Pam qa yep'e, pam tātayhqe, ahoy qatuptu. Pay ura pam nāt Galileet epnihqe umumi pan lavayhtiqe, ⁷Pañqawu: Nu' Sinot Tiat hapi pas pay soon qa qaanhinwisqamuy öqalayamuy aw noiwni, nen nahoylehtsit aw muiltini. Nit päyis tālat ep nu ahoy tātayni. ⁸Noqw puma put lavayiyat u'naya, ⁹Nihqe tūamit añqw áhoyyaqe, pakwt sükw sihkay'taqamuy Jesus aw nānatuwnayaqamuy sohsok iit āawnaya, pu ahipiy put kwātsmuyatuy sohsokmuy. ¹⁰Noqw i' Mary Magdala-kitsókit añqwnihqa, pu Joana-niqw, pu James yuat Mary-niqw pu haqawat momoyam pumuy amumumyaqam ayaiwyuñqamuy iit āawnaya. ¹¹Noqw pumuyniqw pumuy lavayiam an'eway hímuu. Noqw pumuy lavayiyamuy qa tūtuqsiwa.

¹²Pahsat pu Peter wunuptut, tuamit aw wari; nihqe aqw motoltiqe, tusaqtontsatsakwmötsaput pay nāp sup öyihqat tuwa. Nihqe pam pañqw ahpiynihqe, pep hin hiniwhitiqat aw wūwanma.

The Walk to Emmaus

(Mr 16.12-13)

¹³Noqw ep talönnit ep pumuy amuñaqw hakim löyöm Emmaus-kitsókit aqw'a. Pam Jerusalem añqw navay tutskwatuwanit pahsavohaqamo. ¹⁴Noqw puma sohsok iit hiniwhitiqat nāmi yuaatima. ¹⁵Noqw öviy nāto puma nāmi yuaatimaqe an wūwanmaq, Jesus pas nāp pumuy amumi pítuhqe, pahpiy pumuy amumuma. ¹⁶Noqw pay puma put qa māmatsniqat öviy puma pos'uhtsiltiqat panta. ¹⁷Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hihta pas nāmi yuaatimaqe, pas qahahlaykañw kwilalata? ¹⁸Noqw suhka, Cleopas yan mätsiwhqa, put hu'waqe aw pañqawu: Pas um ka nāla Jerusalem ep kiyavaqvinihqe pep pu' hiniwhitiqat qa navoti'ta. ¹⁹Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya himu hiniwhiti? Noqw puma put aw pañqawu: Itam hakiy Jesus Nazareth añqwnihqat yuaatima. Pas as pam God lavay'ayaata; God atpip-nikañw pu sohsokmuy sinmuy amutpik hihta qaöwihintsaki, piw a'nö lay'taqat lavayi'ta. ²⁰Noqw ima God awwat mohpeq momñwit-niqw, pu itahmomñwit put mokiwuy hihkay'taqat pañqawaqe, tutskwat ep moñwit aw put noayaqw, nahoylehtsit aw put muaya. ²¹Noqw itam put aw yanyunqw, sakiqw pay ka as pam hak ura Israel-sinmuy Rome-sinmuy amuñaqw mätapniqat itam pan wūwantota. Noqw piw pi it yaniwhitiqat atsva pu' päyis tāla. ²²Pu piw pi öviy hakim itamuñaqw momoyam pas

itamuy hin unañwtoynaya. Puma suits talavay pam haqam taviwhqat ep ókihqe, ²³Yaw put tokoyat qa tutwaqey itamuy āawnaya. Pu yaw puma öñaqw hoñvia'yatuy tūawtotaqw, yaw pam qátuhqat puma pumuy amumi pañqawu. ²⁴Noqw haqawat itamuñaqw tūamit aw haqamiyaqe momoyam hin lavaytaqat pan yórikya, Nikañw Jesus pay puma qa aw yórikya. ²⁵Pahsat pu pam pumuy amumi pañqawu: Is uma nāsta wuwni'taqamu. Uma sōwu God lavay'aymuyatuy lavaiyamuy sohsok tuptsiwni'taniqey qa pan unañwiti! ²⁶Puyaw pay nawus Christ soon qa mohti iit hihta an kānavot, pep pu' pas hímuniwhiti? ²⁷Pu pam Moses lavaiyat añqw hoyóyoykuqe, God lavay'amuyatuy lavaiyamuy pumuy navotna. Pu tutuvenit an pam hin lavayhtiwhqey sohsok pam pumuy amumi namtöminta. ²⁸Noqw puma haqami kitsókit awyaqey aw hayiñwnayaqw, pay pam yūmosaniqey anhti. ²⁹Noqw puma put aw öqaltiqe, aw pañqawu: Pay um itamum huruhtinikañwo. Taq pi pay tapkiwmaq nuñwu pay pas hísatniqti. Noqw pam amumum huruhtiniqe aw paki. ³⁰Noqw öviy pam pumuy amumum tunösvoñat aw qatuptut, põlavikit kwusut, put ep hahlayhtit, yōhat, pumuy maqa. ³¹Noqw pumuy pōsiam tālawvaqw, puma put māmatsi. Noqw pay pam pumuy amuhpiy haqami kurs hiniwhiti. ³²Noqw puma nāmi pañqawu: Pi öviy itamuy añqwayaqw pam itamumi yuaatimaqe, itamumi tutuvenit namtöminmaq, pas itam hin unañway'ma! ³³Noqw puma pahsat pay wunuptut, ahoy Jerusalem aqwnihqe pakwt sükw sihkay'taqamuy tsovawtaqw, pumuy amumi pitu, pu hakimuy pumuy amumuyaqamuy amumii. ³⁴Noqw puma pumuy amumi pañqawa: Pay kurs Tutuyqawhqa

pas antsa ahoy tātayhqe, Simon aw namtakna. ³⁵Noqw pahasat pu ima löyöm tuwat pumuy Emmaus aqwniqw, hin hiniwhtiqtat pumuy āawna, pu hin puma Jesus māmatsqeyu, pam pōlavikit yōhaq’ō.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23; Acts 1.6-8)

³⁶Noqw pumuy nāt yan yuaatotaqw, Jesus pas nāp pumuy amuhsonve wunuptuqe, amumi pañqawu: Nam uma kwakwhat yēsee. ³⁷Noqw puma wuhpukyāt, tsātsawnaqe, pay tūawtotaqey wūwaya. ³⁸Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Ya uma hinoqw hin unañway’yuñwa? Uma hinoqw umuh’unañwpeq hin wūwantota? ³⁹Huvam imay, ikukuy enañ aw yórikyaa. Pi pay nūu. Inumi hintsatsnat nanaptaa. Hakiy hikwsiat pi qa tokoy’tañwu, piw qa òqay’tañwu. Noqw uma nuy pantaqat aw tāyuñwa. ⁴⁰Yan pam lavayhtit, amumi lövaq may, pu kuhkuy mahtakna. ⁴¹Noqw nāt puma hahlayhtotiqe qa tütuptsiwaqe wūwantotaqw, pam pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta yep nōvay’yuñwa? ⁴²Noqw puma hihsakw pakiwhtuhpet momospalat enañ put maqaya. ⁴³Noqw pam put kwúsuhqe, pumuy amuhpewi put tūmoyta. ⁴⁴Pahasat pu pumuy amumi pañqawu: Ura nu nāto umumumnihqe yan umumi lavayhti: Moses tutavoyat añ hin nuy lalvayhqa soon qa antani,

pu God lavay’aymuyatuy lavayiyamuy añ’a, pu Tātawit añ’a, ura nu kita. Noqw yan hapi ilavayi aw antsaniwa. ⁴⁵Pahasat pu pam pumuy wūwniyamuy tälawnaqe, tutuvenit pumuy māmatsna; ⁴⁶Nihqe amumi pañqawu: Yan hapi pey’ta. Noqw öviy pay Christ nawus soon qa pan kánavot, pu mokt, pu pāyis talq mokiwuy añqw ahoy tātayni. ⁴⁷Noqw uma soon qa sinmuy amumi yuaatinumyani amumi pañqawkahkañwo: Uma umuhtunatyay añqw lasyaqw, umuhqaanhtipu umuhpiy ayo yukiwni, Jesus Christ natñwaniyat añ’a, kitotani, Uma Jerusalem añqw hoyóyokuyakañw sohsokmuy hihtuy sinmuy amumi yan yuaatiwisni. ⁴⁸Pi uma hapi pas iit aw yóriki’yuñwa. ⁴⁹Noqw meh, Ina umumi hakiy awini’taqat nu añqw távini. Nikañw pay uma hāk yep kitsókit ep yesni, hisat òñaqw öqalat makiwyaniqey pahsavoo.

Jesus is Taken up to Heaven

(Mr 16.19-20; Acts 1.9-11)

⁵⁰Pu pam pumuy Bethanyt pahsavo tsamht, māvuyaltit, amuñem nāwakna. ⁵¹Nihqe nāto pam pumuy amuñem nāwakinkanw pumuy amuñaqw tuki-whqe, òmiqatsit aw wikiwa. ⁵²Noqw puma put pas hihtatostat, pas hinhaqam hahlaykahkañw ahoy Jerusalem awya. ⁵³Nihqe puma sutsep God kiyat ep hinnumya, God tayawinkahkañw aw hahlaykahkañwo.

LOMATUAWI

JOHN

AHPİY'O

The Word of Life

1 Ayáq yayhniwhqat epeq God Lavayiat pay ep'e; pu Lavayi God ámuma; pu pay Lavayi God. ²Pu pay pam hak piw yayhniwhqat epeq God amum yanta. ³Sohsoy himu put ahpiy yukilti; pu qa himu yukiwtaqa put qa ahpiy yukilti. ⁴Pam nāp nahpiy qatsit pasiwta; pu pay pam qatsi sinmuy amumi tālat anta. ⁵Noqw tāla qatālat ep tālawva; noqw qatāla put qa tōka. ⁶Noqw hak tāqa God anqw ayatiwa; nihqe John yan mātsiwa. ⁷Pam hak hihta tuawi'taniqe öviy pitu, Tālat tuawi'taniqee, sohsoyam put ahpiy tūtuptionsaniqat öviy'o. ⁸Pay pam qa pas pas pām himu Tāla; pam put Tālat tuawi'taniqe ayatiwa. ⁹I' Tāla pas antsanihqa sohsokmuy sinmuy amumi talni'taniqe it tūwaqatsit aw pituto. ¹⁰Pam as pay tūwaqatsit ep sinmuy amuhpe hinnuma; pu sinom put ahpiy yukiltoti; noqw sinom put qa tuwi'yuñwa. ¹¹Pam as pas nāp sinomuy amumi pituqw, sinomat put qa kwusuya. ¹²Nikañw hakim hihsa'nihqam put kwusuyaqam put aw tūtuptionsaqam God tīmatniqat pam pan pumuy amuñem yuku. ¹³Puma hakim qa sinot ahpiy pu' pas tihtiwyā, piw qa tokot tunlayiyat ahpiy'o, piw qa tāqat tunatyayat ahpiynit pas God ahpiy'o. ¹⁴Noqw Lavayi sínoniwhqat, itamuhsonve qatuptu; noqw itam lolmat qatsiyat aw yórikya, pas Nay sūkw Tīatnihqat pan lolmat qatsiyat aw'i. Pas pam itamuy ökwatuwa, nihqe itamumi qaatsat lalvaya. ¹⁵John put hákiyinihqat tuawi'taqe, pan tsahtsa'lawu: Ura nu

it tāqat hapi lavayhtiqe pañqawu: Tāqa anqw inuñknihqā inuhpenihqe pas pávani, sam pi pam inuhpenihqe mohtinihqe öviy'o. ¹⁶Noqw itam sohsoyam put qarūrumniyat anqw ömahtota, pu nānañumo núokwayata. ¹⁷Pi itamuy hin hinwisniqat God Moses ahpiy itamumi tutapta; noqw Jesus Christ núokwat, lavayit pas antsanihqat enañ itamumi kwusiva. ¹⁸Qa haq hapi hak sino God aw yori. Nay pas sūka Tiat put aw unañwaat hapi put tunvotna.

John the Baptist's Message

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Lk 3.1-18)

¹⁹Noqw Jew-sinom hakim God awwat momñwituy, Levit ahpiyviyatuy enañ Jerusalem anqw ayatota. Noqw puma John aw ókihqe yan put tūvintota: Ya um hak'i? kitota. Noqw John yan nālavayhtiqe, ²⁰Haknihqey súañqawhqe, qa tupki'tat pañqawu: Nu' qa Christ. ²¹Noqw puma put tūvintotaqē aw pañqawu: Noqw hinta? Ya um Elias? Noqw pam pañqawu: Nu qa pam'i. Noqw ya um God lavay'ayaat pas pávannihqa? Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Qae. ²²Pahsat puma put aw pañqawu: Noqw um hak'i? taq as itam itamuy ayatotaqamuy amumi soon qa hin tūawvayani. Ya um hímunihqey nāmi wūwanta? ²³Noqw pam pañqawu: Nu hapi Tsahtsa'lawhqa, nihqe qayēsīwhpūve yan tsa'tinuma: Tutuyqawhqa anqw pituto. Soñawnen put enem pōhut súwiptotani. Pan ura God lavay'ayaat Esaias lavayhti. ²⁴Noqw ima hakim ayatiwyaqam Pharisee-sinmuy amumum tōnawtaqamu. ²⁵Noqw puma put tūvintotaqē aw pañqawu: Noqw kurs as um qa Christ-nikañw, pu piw qa Elias-nikañw, pu piw qa God lavay'ayaat pas pavannihqat-nikañw, ya um hinoqw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu? ²⁶Noqw John lavayhtiqe

amumi pañqawu: Nu sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; nikañw suhka umuhsonve wunuwtaqw, uma put qa tuwi'yuñwa. ²⁷ Pam as inuñk pítukañw, inuhpenihqe pas pávani; noqw soon nu yan'ewaynikañw nas'ew put tots-sosompiyat ñahni. ²⁸ Noqw John Bethabarat ep sinmuy kūyit akw tuvoylalawhq, i' yaniwhiti, Jordan pāyut yupqöyveq'a.

The Lamb of God

²⁹ Qavoñvaqw John Jesus put awniqw túwahqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta, pam sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yúkuni. ³⁰ Ura nu it tāqat lavayhtiqe pañqawu: I' tāqa añqw inuñknihq inuhpenihqe pas pávani, pam inuhpenihqe mohtinihq öviy'o. ³¹ Noqw nu as put qa tuwi'ta; nikañw as pam Israel-sinmuy amumi mātaqtiniqat öviy nu pítuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ³² Noqw John hin yórikqey tuawi'taqe pañqawu: Hik-wsi höwit antaqa ññaqw hawhqe, put ep qatuptuqw, nu aw yóri. ³³ Noqw nu as put qa tuwi'ta; noqw i' hak nuy sinmuy kūyit akw tuvoylataniqat aw ayataqa inumi yan lavayhti: Hik-wsi hawte' hakiy ep qatuptuni. Ason um pan tuwe' navoti'taqw, pam hapi sinmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylalawni. Yan hapi God inumi lavayhti. ³⁴ Noqw nu hapi aw yórikqe, öviy pay pas pam hapi God Tíatnihqat yan tuawi'ta.

The First Disciples of Jesus

³⁵ Pu piw qavoñvaqw John lōqmuy put aw nánatuwnaqamuy amumum wunuwkañw, ³⁶ Jesus pañ waymaq, pam aw taytaqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta. ³⁷ Noqw put aw nánatuwnaqam put pañqawhq navotqe, Jesus añk'i. ³⁸ Pahsat pu Jesus namtökqe, puma put anñniqw túwahqe,

amumi pañqawu: Ya uma hihta nāwakna? Noqw puma aw pañqawu: Rabbi, (pam Tutuqaynaqa i'nihqe pam'i) ya um haqam qatu? ³⁹ Noqw pam amumi pañqawu: Uma inumumnen, aw yórikni; noqw öviy puma ep pituhqe, put haqam qátuhqat aw yórikqe, put amum huruhti, pay tāwa pas atkaqtiqw öviy'o, (tāwa pakwút-sikishaqam añhqe qöniltiq'ö). ⁴⁰ Noqw ima löyöm John hinqawhq navotqe Jesus añknihqamuy amuñaqw suhka Andrew yan mātsiwa, Simon Peter tupkoata. ⁴¹ Noqw pam mohti pāvay Simon túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa; (pam moñw'asi'taqa, i'nihqe pam'i). ⁴² Nihqe pam put Jesus aw wikva; noqw Jesus put aw tātayhqe aw pañqawu: Um Simon Jonat tíata; um yahpiy haqahpiy Cephas yan túnwantiwni, pam Owa, i'nihqe pam'i.

Jesus Calls Philip and Nathanael

⁴³ Qavoñvaqw Jesus Galileet aqwniqey unañwtiqe, Philip túwahqe, aw pañqawu: Um inuñkni. ⁴⁴ Noqw Philip pi Bethsaidat añqw sino, imuy Andrew nit pu Peter pumuy kitsókiyamuy añq'ö. ⁴⁵ Noqw Philip Nathanael túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa, hakiy Jesus, Joseph tiyat, Nazareth añqw tāqata. Ura Moses tutavot ep put pēna, pu ima God lavay'aymat lavayiyamuy añ piw put pēnaya. ⁴⁶ Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya sen himu nukñwa Nazareth añqw yámakni? Noqw Philip aw pañqawu: Um inumumnen aw yórikni. ⁴⁷ Noqw Nathanael añqwniqw, Jesus túwahqe put yan lavayhti: I' hapi pas antsa Israel-sino; it ep unatwi súlauw. ⁴⁸ Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya um haqam nuy tuwi'va? Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nāt Philip un qa wánwayhq, um nönvospaltsokit atpipniqw, nu

uñ tuwa. ⁴⁹Nathanael lavayhtiqe aw pañqawu: Rabbi, um kurs God Tíata, um Israel-sinmuy moñwiamu. ⁵⁰Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um nōnvospaltsokit atpipniqw, nu uñ túwahqey pañqawhq, ya um paniqw tuptsiswa? Um nāt it epnihqe pas pávanyaqat aw yórikni. ⁵¹Pu pam put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Yahpiy hapi ōveqatsit aw hōtsíltiqw, uma aw táyuñwini. Noqw God hoñviaymat nuy Sinot Tiyat ep ōmi yavvantakañw aw hantani.

The Wedding at Cana

2 Ahpiy pāyis talq hakim Galilee-tutskwat ep kitsókit Canat ep nāñuani; noqw Jesus yuat pep nuhtuma. ²Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum nāñuiwniqat aw tūtsamiwa. ³Noqw oवालत súlawhtiqw, Jesus yuat put aw pañqawu: Puma okiw oवालत nāstaya. ⁴Noqw Jesus yuy aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw hiñqawlawu? Pay ituwaniy nāto qa aw pitu. ⁵Noqw put yuat tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Umumi hiñqawhq, uma anhtotini. ⁶Noqw pep navay owakuyhpi oyi, nanap lōp sen payhp wukokuyhpit añ ohpokit pan tūtukwa. Sinom kūyit akw nākwañw'ewakwtotaniqat ōviy pávam pep oyi, imuy Jew-sinmuy hapi pam tuwiamu. ⁷Noqw Jesus tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Uma kuyhpit añ kūyit opomnayani. Noqw puma put añ tsikilaya. ⁸Pu pam pumuy amumi pañqawu: Taa, uma añqw kukye', tūnopni'taqat aw kūyi'wisni; noqw puma aw kūyi'wisa. ⁹Noqw tūnopni'taqa kūyit oवालaniwhitiqat añqw hikwt, put háqamyaqat qa navoti'ta. Pay tumal'a'yat put kukyaqam-sa navoti'yūñwa. Noqw ōviy tūnopni'taqa mōönañwuy wáñwayhqe, ¹⁰Aw pañqawu: Pas hapi as soon hak

qa nukñwat oवालत tūnopnañwu, nen ason pay sinmuy pavan ōöyaqw, pahsat pu pay hin'ewakwniñwu; noqw kurs um tuwat pas nukñwat oवालत waranhta. ¹¹Yan Jesus Galileet ep Canat ep kātatayhpit pas susmohti tumaltaqe, a'nō hímunihqey pan namtakna; noqw put aw nánatuwnayaqam put aw tūtuptsiswa. ¹²Yantaqat atsve pu' pam Capernaum aqw'a; pam-niqw, pu yuat-niqw, pu tupkomatu, noqw pu put aw nánatuwnayaqamu, nihqe puma pepeq pay qa wūhakis yēse.

Jesus Goes to the Temple

(Mt 21.12-13; Mr 11.15-17; Lk 19.45-46)

¹³Noqw Jew-sinmuy hintsakpiam amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw pitsíwta, noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ¹⁴Nihqe God kiyat ep pakit, wāwakastuy, pu kanelmuy, pu hōwihtuy huhyayaqamuy pepeq tuwa, pu sívat nāhoyñwantotaqamuy pep yesqamuyu. ¹⁵Nihqe pam sosompihohyat wuvahpitat, pumuy sohsokmuy God kiyat añqw ihpoq lālaya, pu kanelmuyu, pu wāwakastuyu; nit pu sívat nāhoyñwantotaqamuy sívayamuy siwumnat, huhyanpiyamuy takumna; ¹⁶Nit hōwihtuy huhyayaqamuy amumi pañqawu: Uma imuy ayo'haqami tsamyani; uma Inay kiyat qa huhyanakitotani. ¹⁷Noqw put aw nánatuwnayaqam u'nayaqw, ura yan pey'ta: Nu uhkiy enem qanātusi'taqey ep ninaniwini. ¹⁸Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Noqw um hihta aw yankañw iit hintsaki; um hihta akw uh'ōqalay itamumi poñahntani? ¹⁹Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma it God kiyat sahpuknayaqw, nu pāyis tālat añ put ahoy wunuptsinani. ²⁰Pahsat pu Jew-sinom pañqaqwa: Lōp sunat añqw navay sihkay'taqat yahsañwuy añ i' kitiwhq, ya um pāyis tālat añ put aw

ahoy wunuptsinani? ²¹Noqw pay pam nāp tokoy God kiyatnihqat pañqawu. ²²Noqw öviy pam mokiwuy añqw ahoy tātayhq, ura pam yan amumi lavayhtiqat put aw nānatuwnayaqam u'naya; nihqe puma hin pey'taqat tūtuptsiswa, pu Jesus yan amumi hin lavayhtiqata.

Jesus Knows All Men

²³Noqw Amuhtsva-yūmosanihqat ep nōviwhq, Jesus Jerusalem epniqw, sinom hīhihta kātutmalayat aw yórikyaqe, put aw tūtuptsiswa. ²⁴Noqw pay Jesus pumuy amumi qa tuptsiswa, sohsokmuy amumi navoti'taqe öviy'o. ²⁵Noqw soon pas piw hak Jesus put āwintani; pi himu sinot unañwpeqniqw pam navoti'tañwu.

Jesus and Nicodemus

3 Pu hak Pharisee-sinmuy amuñaqw tāqa Nicodemus yan mātsiwhqa qatu, Jew-sinmuy amuñaqw moñwi. ²I' hak mīhikpuva Jesus aw pítuhqe, aw pañqawu: Rabbi, itam hapi pas suyan uñ God añqw sinmuy tutuqaynaniqe pítuhqat mātsi'yuña; ispi kurs God qa úmumniqw, um kātatayhpit hintsakqey kurs hin hintsakniq'ö. ³Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Pas qa piw tihtiwhqa soon God moñwtunatyayat aw yórikni. ⁴Noqw Nicodemus put aw pañqawu: Noqw hak wuynikañw hin piw tihtiwmanani? Ya sen pam yuy ponoyat aqw pa'ke', piw tihtiwmanani? ⁵Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Hak kūyit-nikañw pu piw Qahováriwtaqat Hikwsit qa akw tihtiwhqa pas soon God moñwtunatyayat aw pákini. ⁶Sinot ahpiy tihtiwhqa sinoniñwu; pu Hikwsit ahpiy tihtiwhqa put ahpiy qatsit himuy'ta. ⁷Pas uma soon qa pu' piw tihtiwaniqat nu ūmi pañqawhqat

um ep qa pas hin wūwantani. ⁸Hūkañw haqami hūhuknik pañsoq hūhukñwu, noqw as um sōykitaqw navotiñwu; nikañw háqaqwnikañw pu haqaminihqat um qa mātsi'tañwu; noqw pan hapi Qahováriwtaqa Hikwsit put ahpiy tihtiwyaqamuy unañwayamuy ep tumalay'tañwu. ⁹Noqw Nicodemus lavayhtiqe put aw pañqawu: Noqw ii hin pasiwani? ¹⁰Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya um as Israel-sinmuy tutuqaynaqanikañw iit qa navoti'ta? ¹¹Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Itam hihta navoti'yunqey yuaatota, pu hihta aw yórikyaqey tuawi'yuña, noqw uma itahtuawiy qa ömahtota. ¹²Noqw kurs nu pay yep qatsit ep hihta hinyunqat umuy āwintaqw uma qa tūtuptsiw'e, puyaw tis nu öveqatsit ep hihta hinyunqat umuy āawnaqw uma hin put tūtuptsiwani? ¹³Qa hak hapi hisat ömiqatsit aw wūvi, pas öveqatsit añqw hawhq-saa, i' Sinot Tiat öveqatsit ep qátuhqa. ¹⁴Noqw ura Moses qayēsiwhpuwe tsūat himutsokit ep hāyaqw, pan hapi Nu Sinot Tiat pas soon hihta ep qa hāyiwni. ¹⁵Noqw nāp hak inumi tuptsiwihqa qa hovalniwht qatsit qaso'taqat makiwni. ¹⁶Pi God sinmuy amumi pas unañway'kañw kahkawnaqe, öviy pas sūkw tiy tavi, nāp hak put aw tuptsiwihqa qa hovalniwht, qatsit qaso'taqat himuy'vani. ¹⁷Pi God Tiy sinmuy ayo óyaniqat öviy put añqw tavi, sinmuy hin yukunaniqat qa paniq'ö. ¹⁸Pi God put Tiyat aw tūtuptsiwyaqamuy amunem qa hinwat yukut, pumuy mātavi; nikañw pam put qa aw tūtuptsiwyaqamuy sivintoyniwaniqat pay pan amunem yuku, puma put sūkw Tiyat qa aw tūtuptsiwihq öviy'o. ¹⁹Pay i' Tāla tūwaqatsit aw pituqw, sinom put qa nānawaknat, soq qatālat ep hahlayya, puma qalomáhintsatskaqe

ōviy'ō. Noqw paniqw hapi ōviy God pumuy sivintoynaniqey amuñem yuku. ²⁰Pi haqam qalomáhintsakqa tālat qa hahlayñwu, piw tālat qa awniñwu, taq nāphisat ka hintsakpiat suhputsniwniqw ōviy'ō. ²¹Noqw pi i' hak pas qaatsat hinmaqa tālat awniñwu; nihqe pam God ōqalayay ahpiy tumaltaqey tunvotnañwu.

Jesus and John

²²Iit atsve pu' Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum Judea-tutskwat ep pitu; nihqe pep pumuy amumum qátuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ²³Noqw Salem ahayhp Aenon ep a'nō pāhuniqw, ōviy John pep piw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, ²⁴Pam nāt sivikimi qa tūviwhqe ōviy'ō. ²⁵Noqw John aw nánatuwnayaqam hakiy hin kwan'ewayhtiniqat ep Jew-sinmuy amumum nāñwuy'yuñwa. ²⁶Noqw puma John aw ōkihqe, aw pañqawwa: Rabbi, ura i' Jordan yupqōyve úmumnihqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; noqw sinom sohsoyam put aw ōkiwta. Ura um put hakiy lalvaya. ²⁷Noqw John lavayhtiqe pañqawu: Kurs hak ōqalat makiwhqa kurs hin qa ōñaqw put makiwni. ²⁸Pi uma nāp inumi navoti'yuñqw ura nu pañqawu: Nu' qa Christ, pay ura nu put apyeve ayatiwa. ²⁹Kwusi'taqa hapi mōñañwiniñwu; nopw put kwātsiat wunukañw aw tūqayte', put tōnayay ep pas hinhaqam hahlayhtiñwu. Noqw ōviy hapi ihahlayhpi pas hin hintaniqey anhti. ³⁰Pam soon qa suyhtsepníwāt ōqawi'mani; noqw nu pay soon qa pevewmani.

He who Comes from Heaven

³¹Pi ōñaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee, noqw i' tūwaqatsit añqwnihqa yep qatsit tunatyawta, ni-

hqe yep qatsit tunatyayat yuaatañwu. Ōñaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee. ³²Nihqe pam hihta aw yórikkañw, pu navotqey put yuaata; noqw qa hak put tuawiyat kwusu. ³³Tuawiyat kwúsuhqa put hapi akw God pas antsanihqat pañqawu. ³⁴Pi God añqw ayatiwhqa God lavayiyat yuaata; pi God put pas qa tuwanit Hikwsit maki'taq'ō. ³⁵Pi Naat Tiy aw unañway'taqe, ōviy sohsok hihta aw put ōqalmaqa. ³⁶God Tiyat aw tuptsiwihqa hapi pay qatsit qaso'taqat himuy'ta; pu God Tiyat aw qa tuptsiwihqa hapi pas soon qatsit aw yórikni; pánis-sa pi God itsívuat put aw huruiwta.

Jesus and the Woman of Samaria

4 Noqw ima Pharisee-sinom nanaptaqw, yaw Jesus John epnihqe wūhaqnihqamuy sinotakañw, pumuy kūyit akw tuvoylalawu. ²Pay as pi Jesus qa nāp sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, pay put aw nánatuwnayaqam pantsatska. ³Noqw yaw pumuy yan nanaptaqat Jesus navotqe, Judea-tutskwat mātap, pu Galilee-tutskwat aqw'a. ⁴Noqw pas pam kurs hin qa Samaria-tutskwat añni. ⁵Nihqe ōviy pam Samariat ep kitsókit Sycar yan mātsiwihqat aw pitu, ura Jacob tiy Joseph hihsaq tutskwat máqahqat áhayhpnihqat aw'i. ⁶Noqw Jacob nōñanvatñiat pep'e. Noqw Jesus waynumqe māñuiwkañw, patñive qatuptu tāwanasavehaqamo (tāwa navaysikishaqam añhqe qōniwmaq'ō) ⁷Noqw hak Samariat ep wuhti kuytoqe ep pitu, noqw Jesus put aw pañqawu: Okiw nuy kuynaa. ⁸(Put aw nánatuwnayaqam kimihaqami tunöstuiwisa.) ⁹Noqw pahsat pu Samariat ep wuhti put aw pañqawu: Ya hintaqw ōviy um Jew-sinonikañw inumi kuyhtuviñlawu, susmataqpi nuy Samariat ep wuhtiniq'ō? Ima Jew-sinom

pi Samariat-sinmuy amumum qa hintsatskaqw öviy'o. ¹⁰Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: As um God kuwahtipuyat mätsi'te', pu hak ümi kuyhtuviñtaqat hákiynihqat tuwi'tani. Nen um put aw tüviñtaqw, soon pam un küyit taytaqat qa máqani. ¹¹Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, tãqa, noqw pi um hihta akw kuyniqey ñastaa, noqw patñi hinurs hötsi. Noqw um put küyit taytaqat háqamnihqe öviy'o? ¹²Ya um itanay Jacob epnihqe hak pas pávani? Pam pi ura itamuy pay hísathaqam it patñit maqa; nihqe ura nãp put añqw hihiko, pu tímatu, pu pokmatu. ¹³Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: It pãhut añqw hikwqa pay piw pãnaqmokmantani. ¹⁴Nikañw ason nu' hakiy küyit maqaqw, put añqw hikwqa soon hisat pãnaqmokni; noqw nu' hakiy küyit maqaqw, pam küyi hakiy ahsonve pãhut yamamataqat antani, nen qatsit qaso'taqat aaniwnani. ¹⁵Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, tãqa, himu as um nuy it küyit maqaqw, nu pãpu qa pãnaqmokni, piw qa añqw kuytomantani. ¹⁶Noqw Jesus put aw pañqawu: Yupa uhpuwsuñway wiktoo, noqw uma añqwni. ¹⁷Noqw wuhti lavayhtiqe put aw pañqawu: Nu ñasta puwsuñway'ta. Noqw Jesus aw pañqawu: Pas um súañqawhqe Nu ñasta puwsuñway'ta, kita. ¹⁸Pi um as tsivotnihqamuy puwsuñwta; noqw i' pu' umum qátuhqa pay qa uhpuwsuñwa. Um pañqawhqe súañqawu. ¹⁹Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh tãqa, kurs um hak God lavay'ayaata. ²⁰Noqw itanam pi it tükwit ep God aw nãnawakna; noqw úmuyniqw pi as sinom soon qa Jerusalem ep God aw nãnawaknani. ²¹Noqw Jesus put aw pañqawu: Wuhti, um nuy tuptsiwni, pay nãt uma qa it tükwit, piw qa Jerusalem ep Inay aw nãnawaknaniqat aw pituto. ²²Uma hihta aw nãnawaknaqey

haknihqat qa navoti'yuñwa; itam pi hakiy aw nãnawaknaqey navoti'yuñwa, pi God Jew-sinmuy amuhpiy sinmuy ayo öoyaqw öviy'o. ²³Nikañw pay nãt aw pituto, híkispi pas aw pitsiwwta, pep pu' hakim añ pas antsa Inay aw nãwakinwisqam unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nãwakinwisniqat aw'i. Pi pan hapi hakim Inay aw nãwakinwisnihqamuy pam tuñlay'ta. ²⁴Pi God hapi Hikwsi; noqw put aw nãwakinwisqam pas soon qa unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nãwakinwisni. ²⁵Noqw wuhti put aw pañqawu: Antsa yaw hak Messias Christ yan tünwantiwhqa God añqw pítuniqat nu navoti'ta; ason yaw pam hak pite', itamuy sohsok hihta āawnani. ²⁶Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu ümi yuaataqa hapi pam Messias. ²⁷Noqw pahsat pu put aw nãnatuwnayaqam ókihqe, pam wuhtit amum yuaataqw aw kãwuwaya; noqw qa haqawa put hihta tüviñtaqat, pu sen pam hinoqw put aw yuaataqat put tüviñta. ²⁸Noqw pahsat pu wuhti wikoroy pep mãtapt, kiminihqe, ep sinmuy amumi pañqawu: ²⁹Kurs huvam inumum pãmiye', it hakiy tãqat nuy añqaqw hihta hinhtiqat sohsok nuy āawnaqat aw uma yórikyani; ya sen qa i' hak Christ? ³⁰Pahsat pu puma kiñaqw nõñakqe, put aw öki. ³¹Noqw put ahkwayñap Jesus aw nãnatuwnayaqam put aw ö'qalyaqe pañqaqwa: Nõsaa, Tutuqaynaqa. ³²Noqw pam umumi pañqawu: Pay nu nõvat nõsniqey himuy'taqw, uma put qa tuwi'yuñwa. ³³Noqw öviy put aw nãnatuwnayaqam nãnami pañqaqwa: Ya sen pay hak eñem nõvay'va? ³⁴Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hakiy nuy añqw távihqat tunatyayat hintsake', put tumalayay yúkiniqw pam pantayay inuñem nõsiwhqat anta. ³⁵Noqw ya uma qa pañqaqwa:

Pay nāt nālōq mūmuyawhtuy ep pu' natwani tsovalniwni, kitota? Meh, nu umumi pañqawni: Kurs huvam kwuhpukye', pāvasat añ yórikyaa; pi pay tukwsiwuñqe tsovalniwniqat aw pitsíwta. ³⁶Noqw hōhōkqa ahsalawñwu, nihqe soñawnen sinmuy tsovalaqw, puma qatsit qa so'taqat himuy'vayani. Noqw uyhqaniqw, pu hōkqa puma nāma hahlayhtiñwu. ³⁷Noqw yep hapi yan yuaatiwhqa pas antsaa: Suhka uyhq, pu suhka hōqō, ii. ³⁸Uma haqe' qa maqsontotat añ hōqyaniqat nu aw umuy ayata. Pay pētū añ tumaltotaqw, uma amumum sumitumalay'yuinwni. ³⁹Noqw kaysiwhqam Samariat ep sinom pep kive yesqam wuhtit lavayiyat ahpiy Jesus aw tūtuptionsiwa, ura pam pañqawu: Pas nu anqaqw hihta hinhtiqtat pam nuy sohsok āawna. ⁴⁰Noqw ōviy Samariat ep sinom Jesus aw ōkihqe, pam pumuy amumum huruhtiniqat put aw nānawakna; noqw pam lōs tāwat añ pep qatu. ⁴¹Noqw piw nāt pētū kaysiwhqam pas nāp lavayiyat ahpiy put aw tūtuptionsiwa; ⁴²Nihqe wuhtit aw pañqawu: Pu' hapi itam tūtuptionsiwa, qa uhlayviy ahpiy'ō, pi itam pas nāp aw tūqayyuñqe, pas suyan i' hak sinmuy ayo ōoyhqa Christnihqat itam nanapta.

Jesus Heals an Official's Son

⁴³Noqw ahpiy lōs talq pam pañqaw ahpiynihqe, Galileet aqw'a. ⁴⁴Pi God lavay'ayaat nāp tutskway ep qa kaptsiwtañwuqat Jesus nāp pañqawu. ⁴⁵Noqw pam Galilee-tutskwat ep pituqw, Galilee-sinom put pās taviya, puma pi nuhtum Jerusalem ep nōviwhqat épeqyaqe, put hihta hinhtiqtat sohsok aw yórikyaqe ōviy'ō. ⁴⁶Noqw Jesus Galileet ep Canat aw piw pitu; pep ura pam kūyit anqw ovaalat yuku. Noqw hak pas pavan sinot tiat tiyo Capernaum ep tūtuya. ⁴⁷Noqw

yaw Jesus Judeat anqw Galileet ep pítuhqat naat navota; noqw pam as put ámunnen tiyotiyat qalaptsinaniqat pam aw nāwakna, pam okiw mokíwuy aqw pitsíwtaqw ōviy'ō. ⁴⁸Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Pas uma añ kātatayhpit hihta tuawi'yuniqat aw qa yórike' soon tūtuptionsiwa. ⁴⁹Noqw pas pavan tāqa put aw pañqawu: Tāqa, um okiw itiy nāt qa mokq aqwni. ⁵⁰Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aqwni, pay uhti qatu. Noqw Jesus put aw hin lavayhtiqtat tāqa tuptionsihqe, pañqaw ahpiy'ō. ⁵¹Nihqe ōviy pam pahsat atkamiqniqw, tumal'aymat ahsawvayaqe āawnayaqe aw pañqawu: Pay uhti qa mokqe qatu. ⁵²Pahsat pu pam hísatniqw anqwtiqat pam pumuy tūviñta; noqw puma pañqawu: Tāvok tāwanasaproyaqw (tāwa anhqe tsañe'sikis qōniwmaq) pam mukihoya. ⁵³Noqw naat navoti'taqw, ura pahsat Jesus put aw pañqawu: Pay uhti qatu, kita. Nihqe ōviy pam nāp tuptionsiwa, pu kiyat sohsoyam ep yesqamu. ⁵⁴Noqw Jesus Judeat anqw Galileet ep pitu yan kātatayhpit tumaltaqe pas hímunihqey pahsat lōs namtakna.

The Healing at the Pool

5 It atsve pu Jew-sinmuy nōviwhqayamuy aw pitu; noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ²Noqw Jerusalem epeq haqam kanelhōtsiwat yan tūnwantiwhqat aqlap patuphaiwta; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Bethesda yan mātsiwhqa; noqw pam tsivót-sikivo tuhōöy'ta. ³Noqw okiw hakim ōöyput, pu qapostalyaqam, qayaktaqam pu amuhpa' sūmokput tūtuyyaqam qaan'ewakw hintaqam pañ qatsya, pāhut poniniykuniqat maqaptsi'kahkañwo. ⁴Pi haqe' qalawmaq, ōveqatsit anqw hoñviaya pāmiq hāwe', put poniniykinanwuniqw ōviy'ō; noqw pāhut poniniykuqw, hak

aqw mohti pake' tūyay qalaptuñwu. ⁵Noqw hak tāqa sunat pakwt nanal sihkay'taqat yahsañwuy añ hihta tūtuyhqa okiw pep qatu. ⁶Noqw pam wāōkiwtaqw Jesus tūwahqe, pam hisat pantaqw navoti'taqe aw pañqawu: Ya um qa qalaptuniqey nāwakna? ⁷Noqw tūtuyhqa lavayhtiye put aw pañqawu: Tāqa, pi pāhu poniniykuqw, kurs hak okiw nuy aqw hoytaqw, pay haqawa inupyeve aqw pākiñwu. ⁸Noqw Jesus put aw pañqawu: Wunuptut, uh'ahpay ömahtat, nakwsuu. ⁹Noqw pahsat pay tāqa qalaptuqe, ahpay ömahtat, nakwsu. Noqw ép nasuñwintalönwiwta. ¹⁰Noqw öviy Jew-sinom qalaptuqat aw pañqaqwa: Pu' hapi nasuñwintalönni, um uh'ahpay kinumniqw pam qa sūanta. ¹¹Noqw pam lavayhtiye amumi pañqawu: Pi hak nuy qalapsinaqa inumi pañqawu: Uh'ahpay ömahtat, nakwsuu, kita. ¹²Pahsat pu puma put tūviñtotaqe, aw pañqaqwa: Noqw ya hak um uh'ahpay ömahtat nakwsuniqat ūmi pañqawu? ¹³Noqw i' hak qalaptuqa put hākiyniqw qa navoti'ta; sinom pep suhpantaqw Jesus pay ahpiyniqw öviy'o. ¹⁴Ahpiy pantaqw Jesus God kiyat ep put tūwahqe aw pañqawu: Meh, um hapi qalaptu; um pāpu qaanhtiput qaan hinmani, taq nāp hisat ka um hihta pas pāpu qalolmat aw pītuni. ¹⁵Noqw tāqa ahpiynihqe kurs Jesus put qalapsinaqat Jew-sinmuy āawna. ¹⁶Noqw paniqw öviy Jew-sinom Jesus aw wuktota; nihqe aw put haqami hintsanyaniqey tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalönnit ep it tumaltaqw öviy'o. ¹⁷Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nāt Ina pew pahsavo tumalay'ta, noqw öviy nu' piw tumalay'ta, kita. ¹⁸Yantaqat ahpiy Jew-sinom Jesus ninayaniqey pas pāpuwat tunatyawyuñwa, pam nasuñwintalönnit qa hihtata; nit

qa put-saa, pas piw pam God put nāatnihqat pañqawhqe pas God-nihqey pañsoq nātsoka.

The Authority of the Son

¹⁹Pahsat pu Jesus lavayhtiye, amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni? Pas soon Tiat hihta nāp nahpiy hintsakñwu, pas Naat hihta hintsakq, aw tayte' pam put hintsakñwu; pi pam hihta hintsakq Tiat piw put an hintsakñwu. ²⁰Pi Naat Tiy aw unañway'ta, nihqe hihta hintsakqey sohsok put aw mahtakinta; nihqe pam iit tutmalat epnihqe nāt pas pāvanyaqat put aw mahtaknaqw, uma kātayyuñwini. ²¹Pi Ina so'pumuy ahoy tātaynañwu, pu qatsihuytañwu; noqw pan hapi piw nu' put Tiat hakiy tātayanik panhtiñwu. ²²Pi Ina qa hakiy hinwat yuykuna; pam put sohsok pantaqat nuy put Tiy aw mātavi, ²³Sohsoyam nuy kaptsi'yuñwiniqat öviy'o, pas Inay hin kaptsi'yuñqey pan'i; hak nuy qa kaptsi'taqa piw Inay nuy añqw tāvihqat qa kaptsi'tañwu. ²⁴Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy navotqa, pu Inay nuy añqw tāvihqat aw tuptsiwhqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'ta; noqw God pas soon put hinwat yukunani; pi pam mokiwuy añqw qatsit aw yāmakiwtaq'ö. ²⁵Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ima so'pum God Tiyat tönayat nanaptaniqat aw pituto, hikis pi pay aw pitsiwta; noqw nanaptaqam yesvani. ²⁶Pi Ina pas nāp nahpe qatsit pasiwtaqe, pan piw nu put Tiat pas nāp nahpe qatsit pasiwtaniqat pam inuñem yuku. ²⁷Nihqe nu hin hihta ep yūkumantaniqat nuy öqalmaqa, nu hapi Sinot Tiatniqw öviy'o. ²⁸Uma it aw qa pas kāwuwantotani; nāt tūamit añ tañawtaqam sohsoyam itönay nanaptaniqat aw pituto. ²⁹Noqw puma pañqw nónakni; ima lolmat tumaltotaqam qat-

sit aw yesvani; noqw pu qalolmat tumal-totaqam hovalniwyaniqey aw yesvani.

Witnesses to Jesus

³⁰Soon nu nāp nahpiy hihta hintsakni; nu hin navote', put ahpiy hin yúkuñwu, noqw nu hihta suan yúkuñwu, ispi nu qa itunatyay hinhtiniqey tunatyawat, pas nuy añqw távihqat Inay tunatyayat nu hinhtiniqey tunatyawtañwuniqee. ³¹Kurs nu pay nāp nātuawi'taniqw, ituawi hapi qa antsani. ³²Pay nuy hákiynihqat pas suhka tuawi'ta; noqw nu navoti'taqw pam nuy suan tuawi'ta. ³³Ura uma John aw hakimuy ayatota; noqw pam nuy súan tuawi'ta. ³⁴Nikañw pay nu sinot nuy hin tuawiyat qa pas antsatañwu; noqw pi as uma ayo nónakniqat öviy nu yan lavayhti. ³⁵John pi as pas kopitsoki uwiwitaqa talni'taqat panta; noqw as uma put talniyat ep hahlayyaniqey hihsavo suhdaq'ewya. ³⁶Nikañw pay John tuawiyat epnihqe himu pas pávannihqa nuy tuwi'ta. Itumala nuy Inay añqw taviwhqat mahtakna. Ina nuy hihta hinhtiniqey yúkuniqat öviy ayataqw, nu put hapi tumalay'ta. ³⁷Ina nuy añqw távihqa pas nāp nuy hákiynihqat pañqawu: Uma pi qa hisat put tónayat nanapta, piw hin son'iwhqat aw yórikya. ³⁸Noqw put lavaiyat umuh'unañway qa aw tuyqawi'ta, öviy pi pam hapi añqw taviqw, uma put aw qa tütuptsiwa. ³⁹Uma tutuvenit ahpiy qatsit qa so'taqat tuway'yuñqey wüwantotaqe, öviy put añ puritota; noqw pi pam nuy hákiynihqat tuawi'ta. ⁴⁰Noqw uma inumiye' qatsit makiwyaniqey qa nānawakna. ⁴¹Nu sinmuy tayawinpiyamuy qa nāwakna. ⁴²Pi nu umumi navoti'taqw uma umuh'unañwpeq God aw qa unañway'yuñwa. ⁴³Nu Inay tuñwniyat aw yankañw pituqw, uma nuy qa kwusuya; pay ason hak pas nāp

tuñwniy aw yankañw pituqw uma pay soon put qa kwusayani. ⁴⁴Ya uma hin tütuptsiwani? Oviypi uma nānānaqw tayawinpit tuñlay'kahkañw tayawinpit God-sa añqwnihqat qa tunatyawyuñwa. ⁴⁵Uma umuh'unañwpeq qa pan wüwantotani: Pam Nay aw itamuy qaantaqat ep tükopanani. Pay suhka umuy pantsakni, aw umuhtaqa'nāñwa, Moses. ⁴⁶Pi uma as Moses tütuptsiwe', soon nuy qa tütuptsiwani, pi pam nuy pēna. ⁴⁷Nikañw kurs uma put pēniyat qa tütuptsiwe', ya uma hin ilavaiy tütuptsiwani?

Jesus Feeds the Five Thousand

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lk 9.10-17)

6lit atsve pu' Jesus Galileet ep wuhkovatuphat Tiberias yan piw tūñwantiwhqat ayoqwat yama. ²Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put ankya, pam tütuyyaqamuy amuhpa' kātatahpiy tumaltaqw aw yórikyaqe öviy'o. ³Noqw Jesus tsomomiq wupqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeq qatuptu. ⁴Noqw Jew-sinmuy tuiwiam Amutsva-Yümosanihqat ep nōviwhqat aw hayiñwiwta. ⁵Noqw Jesus kwuhpukqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw ökiwtaqamuy amumi yórikqe, Philip aw pañqawu: Ya itam sen haqam tunöstuiyaqw ima nōñōsani? ⁶Noqw pay pam put aw hin hepqe öviy kita, pay pi as pam hinhtiniqey nāp navoti'taqe öviy'o. ⁷Noqw Philip put aw pañqawu: Pay as pi kurs itam lōp sunat sivat akw pōlavikit tuiye', itam nāto kurs hin pumuy sohsokmuy hiñsakw nopnayani. ⁸Noqw suhka put aw nānatuwnaqa Andrew, it Simon Peter tupkoat, Jesus aw pañqawu: ⁹Hak yep tiyohya tsivot sōhövosvōlavikit nitkay'va, pu lōqmuy tsākw pākiwhtuyu; noqw ya pam sinmuy kaysiwhqamuy amumi hímuu? ¹⁰Noqw Jesus pañqawu:

Uma sinmuy yesvanayani. Noqw pep a'nö tūsaqa; noqw öviy sinom pañ yesva, tsivót-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtu. ¹¹Pu Jesus pōlavikit ömahtaqe, put ep hihlayhtit, put aw nānatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma añ yesqamuy amuhpa put o'ya, pu pākiwhtuy piwu, hihsa'haqam nānawaknaqat pahsaa. ¹²Noqw pumuy ööyaqw, pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma yónoyhput akwsinwqat tsovalayani, noqw qa himu hovalniwni. ¹³Noqw öviy puma tsivot söhövosövlavikit añqw yónoyhput nönösaqamuy akwsinwpuayamuy tsovalayaqe, pakwt löq sihkay'taqat tutsáysivut añ opomnaya. ¹⁴Noqw Jesus kātatayhpit tumaltaqw, sinom aw yórikyaqe, pañqaqwa: Pay kurs pas antsa i' tāqa God lavay'ayaat tūwaqatsit aw pitúniqa. ¹⁵Noqw puma put awye', pas öqalay akw put moñwtapyaniqat Jesus māmatsqe pay nāla piw tsomot aqwahaqamii.

Jesus Walks on the Water

(Mt 14.22-33; Mr 6.45-52)

¹⁶Noqw tapkiqw put aw nānatuwnayaqam wuhkovatuphat aw hanhqe, ¹⁷Pākihut aqw yuñt pāvaqe Capernaum aqwya; noqw nuñwu qatālawvaqw, nāt Jesus qa pitu. ¹⁸Noqw pumuy panwisq, a'nö hukvaqw pāhu a'nö hoñvanta. ¹⁹Noqw öviy puma pāhut añqe' kwetstiwisqe payhp, sen nālöp tutskwatuwanit pahsavohaqami hoyóyoykuyaqw, Jesus pāvaqe waymakañw pākihut aw hayiñwna. Noqw pam panmaq, puma put tutwaqe pas tsātsawna. ²⁰Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay nūu, uma qa tsawiniwyuñwni. ²¹Pahsat pu puma hahlayhtotiqe, put pākihut aqw panaya; noqw pahsat pay pākihu pumuy haqami hoyóyototaqat aqw pitu.

The People Seek Jesus

²²Noqw qavoñvaqw sinom wuhkovatuphat ayaqwat huruhtotiqam ura pay suhka pākihu pápiqniqw put u'naya; noqw ura Jesus aw nānatuwnayaqam put aqw yuñqw, pay ura Jesus pumuy qa amumum put aqw paki, noqw pay puma nanalt ahpiyya. ²³Noqw pay pētu pākihu Tiberius añqwayaqam pañso öki, ura Tutuyqawhqa haqam pōlavikit ep hahlayhtit tūnopnaqat pañsoo. ²⁴Noqw sinom Jesus-nikañw pu put aw nānatuwnayaqamuy pep qa tutwaqe, pākihut añ yuñt, Jesus hepwisqe Capernaum ep öki.

Jesus the Bread of Life

²⁵Nihqe puma wuhkovatuphat yupqöyveq put tutwaqe, aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, ya um hisat peqw pitu? ²⁶Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma kātutmalat aw yórikyaqe qa paniqw nuy hepnumya, pi uma pōlavikit nönösaqe ööyaqe öviy'o. ²⁷Uma nōsiwhqat pay sūlawhtiñwuqat qa put öviy tumalay'yuñwni. Uma nōsiwhqat qatsit qaso'taqat aniwnaqat öviy tumalay'yuñwni; put hapi nu' Sinot Tiat umuy máqani. Pi Ina God öqalay akw nuy tuvoylata. ²⁸Noqw puma put aw pañqaqwa: Noqw itam hihta tumalat hintsatske' God tayawnayani? ²⁹Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma hapi hakiy God añqw távihqat aw tütuptsiwe', yan God tayawnayani. ³⁰Pahsat pu puma put aw pañqaqwa: Noqw ya um hihta akw put pantaqat itamumi mahtaknaqw itam aw yórikye' ūmi tütuptsiwani? Um hihta tumalay'ta? ³¹Itanam pi ura qayēsiwhpuve hihta mennat nōnova; öviy pi yan pey'ta: Pam öveqatsit añqw pumuy tunösmaqa, yan'i. ³²Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas

antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qa Moses pút pólavikit òveqatsit añqw umuy maqa; noqw Ina hapi pas antsa pólavikit òveqatsit añqwnihqat umuy maqa. ³³Pi òveqatsit añqw hawhqa hapi God añqw pólavikit anta, pam hapi sinmuy qatsit huylawu. ³⁴Pahsat pu puma put aw pañqawwa: Tutuyqawhqa, um okiw sutsep itamuy it pólavikit huylawni. ³⁵Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hapi pólaviki hakiy qatsit máqañwuqa; inumi pítuhqa soon hisat tsónmokni, pu inumi tuptsihwqa soon hisat pānaqmokni. ³⁶Noqw pi nu ura umumi pañqawu: Uma as inumi yórikyakahkañw qa tütuptsiwa. ³⁷Sohsoyam Inay añqw inumi noiwyaqam inumiyani, noqw ason hak inuminiqw, soon nu put ayo tūvani. ³⁸Nu qa nāp itunatyay hintsakniqe òveqatsit añqw hāwi, nu Inay nuy añqw távihqat tunatyayat hintsakniqe òviy'ò. ³⁹Noqw i' hapi Inay nuy añqw távihqat tunatyaata: Nu sohsokmuy hakimuy put ahpiy inumi noiwyaqamuy qa hihtawat kwayht, nuhtuñk talónvaqat ep pumuy ahoy tātaynani. ⁴⁰Noqw i' hapi nuy añqw távihqat tunatyaata: Sohsoyam Tiyat aw yórikyakahkañw, put aw tütuptsiwaqam qatsit qaso'taqat makiwyani; noqw nu nuhtuñk talónvaqat ep pumuy ahoy tātaynani. ⁴¹Pahsat pu Jew-sinom put aw qayan unañway hiñqawwa, pam pólaviki òveqatsit añqw hawhqeý ura pañqawhqa òviy'ò. ⁴²Nihqe puma pañqawwa: Ya qa i' Jesus, it Joseph tíata? Itam put náyat-níkañw pu yuyat pumuy tuwi'yuñwa. Noqw ya hintaqw òviy pam òveqatsit añqw hawhqeý pañqawlawu? ⁴³Noqw òviy Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma qa nānahpa' qaán umuh'unañway hiñqawwani. ⁴⁴Pas Ina nuy añqw távihqa hakiy pan unañwtoynaqw, pam-sa inumini; noqw nu nuhtuñk

talónvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁴⁵Pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Pu puma sohsoyam God añqw tutuqayyani, yan'i. Paniqw òviy sohsoyam Inay añqw nanaptakañw pu tūqayyaqam inumi òkiwta. ⁴⁶Pay ka hak hisat Inay aw yórikqat nu qa pañqawu, hal i' hak God añqw pítuhqa, pam-sa Inay aw yóriki'ta. ⁴⁷Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsihwqa hapi qatsit qaso'taqat pay makiway'ta. ⁴⁸Nu hapi pólaviki sinmuy qatsit máqañwuqa. ⁴⁹Pay as pi umanam qayēsiwhpuve hihta mennat nōnōsat, pay qa yēse. ⁵⁰Nu hapi i' pólaviki òveqatsit añqw hawhqa, it pólavikit añqw nōsqa qa mokniqat òviy'ò. ⁵¹Nu hapi taytaqa pólaviki òveqatsit añqw hāwi; it pólavikit añqw nōsqa sutsep qátuni. Noqw nu pólavikit lavayhtiqe itokoy pañqawu; put hapi nu sinmuy amuñem távini, puma yesniqat òviy'ò. ⁵²Noqw òviy Jew-sinom put ep nāñwuy'yuñqe, pañqawwa: Ya sen i' hin itamuy tokoy nopnani? ⁵³Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas uma Sinot Tiyat tokoyat qa nōnōsakañw, pu put uñwáyat qa hikwye' uma umuh'unañwpeq qatsit nāstayani. ⁵⁴Itokoy tūmoytakañw, pu iuñway hihikwqa hapi qatsit qa so'taqat pay himuy'ta, noqw nu nuhtuñk talónvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁵⁵Pi itoko pas antsa nōsiwhqa, pu iuñwa pas antsa hihikwqa. ⁵⁶Itokoy tūmoytakañw pu iuñway hihikwqa inuhpe qatu; noqw nu put ep qatu. ⁵⁷Pi Ina qátuhqa nuy añqw tavi; noqw nu put ahpiy qatu; noqw pay pan hapi hak nuy tūmoytaqa nuy akw qátuni. ⁵⁸I' hapi páam himu pólaviki òveqatsit añqw hāwi; pam it mennat umunamuy amuhpiy nōsiwhqat qa panta; ura puma put añqw nōnōsat, pay qa sutsep yēse. It pólavikit añqw nōsqa hapi pas sutsep qátuni. ⁵⁹Pam

Capernaum ep tsotsvalkive sinmuy tutuqaynakañw, yan lavayhti.

The Words of Eternal Life

⁶⁰Noqw òviy kaysiwħqam put aw nánatuwnayaqam it nanaptaqe pañqawwa: Pam hihta pas nuhtsel'ewakw itamuy tutuqayna; ya sen hak añ kuytani? kitota. ⁶¹Noqw put aw nánatuwnayaqam it ep qaan'unañway hiñqawqaw, Jesus un-añwpeq navoti'taqe, amumi pañqawu: Ya i' umumi qalomátòqti? ⁶²Noqw tis kurs ka nu Sinot Tiat òveqatsit ep qátuñwuqey aqw wuptoqw, uma aw yórikye', pahsat uma hin wūwayani? ⁶³Pi Hikwsi hapi hakiy taytoynañwu; hakiy tokoat qa hihta ápiniñwu; nu umumi hihta lavayhtiƵw, pam pantaqa hikwsit anqwnihqe sinmuy qatsihuy-lawu. ⁶⁴Noqw pi uma haqawat qa tūtuptsiwa. Pi hakim put aw qa tuptsiwni'yunqat Jesus pay navoti'ta, pu hak momñwituy amumi put mātapiqata. Pam sinmuy tutuqaynativaqey anqaww pūvut sohsok navoti'ta. ⁶⁵Pahsat pu pam pañqawu: PaniƵw hapi òviy nu ura umumi pañqawu: Pas Ina hakiy qa pan unañwtoynaqaw, soon pam hak inumini. ⁶⁶Yantaqat atsve put aw nánatuwnayamuy amuñaqaw wūhaqniħqam put mātatve; nihqe pāpu qa amum hinnumya. ⁶⁷Noqw pahsat pu Jesus imuy pakwt lōq siħkay'taqamuy amumi pañqawu: Noqw ya uma nuhtum inuñaqaw ah-piyyani? ⁶⁸Noqw pahsat pu Simon Peter lavayhtiƵe pañqawu: Tutuyqawħqa, noqw itam hakiy awyani? Pi um pi lavayit qatsit qaso'taqat aniwnaqat lalvaya. ⁶⁹Noqw pay itam tūtuptsiwaqe, um pas pam hak Christ God qátuhqat Tíatniħqat qapēvewnaya. ⁷⁰Noqw Jesus amumi pañqawu: Ya nu umuy pakwt lōq siħkay'taqamuy qa namorsta? Noqw uma haqawa Nukpanat akw tuyqawiwta. ⁷¹Pam hakiy Simon tiyat Judas Iscariot pañqawu. Pam hapi as imuy

pakwt lōq siħkay'taqamuy amumum tōnawkañw Jesus momñwituy amumi mātapniniƵw òviy'o.

Jesus and His Brothers

7 Yantaqat atsve pu' Jesus Galileet ep hinnuma, Jew-sinmuy put nīnayaniƵey tunatyawyuñƵw, òviy pam Judeat ep qa hinnumniƵee. ²Noqw Jew-sinom hisat nanalt talōñvaqat añ kihsit añ yesñwuqat aw pituto. ³Noqw òviy Jesus tupkomat put aw pañqawwa: Yupa, Judeat aqw'a, noqw ūmi nánatuwnayaqam un hihta hintsakqat aw nuhtum tāyuñwni. ⁴Qa haq pi hak nātūwiwniƵey nāwaknaqa nanauyve tumalay'tañwu. Kurs um pas antsa iit hintsake', um nuhtumi nāmahtaknani. ⁵Hikis pi put tupkomat put aw qa tuptsiwni'yunqe òviy yan aw lavayhtoti. ⁶Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt ituwaniy aw qa pitu; nawus pi umuhtuwaniy aw sutsep pitsiwta. ⁷Pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam soon qa umumi unañway'yunwni; inumi pi qayan unañway'yunwa, puma qalomáhintsatskaqat nu pañqawlawħq òviy'o. ⁸Pay pi uma nōviwħqat aqwyani, nu' pay nāt qa aqwni, nāt ituwaniy aw qa pas pas pitu. ⁹Yan pam pumuy amumi lavayhtit, pay hāk Galileet ep huruhti.

Jesus at the Feast of Tabernacles

¹⁰Nikañw ason put tupkomat pas aqwyaww, pahsat pu pam tuwat nōviwħqat aqw'a, nikañw pay qa nuhtumnit pay hihin nanauyvee. ¹¹Noqw òviy Jew-sinom nōviwħqat epeq put hepnumyaqe pañqawwa: Ya pam háqamo? ¹²Noqw sinom put hihin lavayta; noqw haqawat pañqawwa: Pas as pam lolma; noqw pētū pañqawwa: Qae, pam nuhtumi yēlawu. ¹³Noqw pay puma nanayuve put lavayta, puma Jew-sinmuy mamqasyaqe òviy'o. ¹⁴Noqw nōviwħqat nālōs

talõnni'maqw, Jesus God kiyat awnihqe, pep sinmuy tutuqayna. ¹⁵Noqw Jew-sinom kätayyuñqe pañqaqwa: Ya i' qa tutuqayñwunikañw hin tutuvenit tuwi'ta? ¹⁶Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Pay itutuqayhpi qa inuhpiy'o, pam nuy añqw távihqat ahpiy'o. ¹⁷Put tunatyayat hinmaniqey tunatyawtaqa itutuqayhpiy háqaqwnihqat māmatsni, sen pam God añqwnihqata, sen pay nu nāp nahpiy yuaataqata. ¹⁸Kurs nu nāyuaate', ka nu tayawniwniqey tuñlay'tani; nikañw kurs nu Inay nuy añqw távihqat tayawniwniqat tunatyawte', pahasat pu nu pas soon atsātani, noqw himu qasuantaq inuhpe sūlawni. ¹⁹Puyaw umuy hin hinwisniqat Moses umumi qa tutapta? Noqw uma qa haqawa put tutavoyat an hinma. Uma pi nuy nīnayaniqey anyuñwa. ²⁰Noqw sinom lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Kurs um nukpanhikwsit akw tuyqawiwta. Ya hak uñ nīnaniqey anta? ²¹Jesus amumi pañqawa: Ura nu sūs nasuñwintalõnnit ep hihta tumaltaqw, uma sohsoyam kätayyuñwa. ²²Pu õviy pi piw tiyohya poñotkiwmantaniqat Moses umumi tutapta. (Pam qa Moses ahpiy panta, pas itanamuy amuhpiy pan yukiwta.) Noqw uma nasuñwintalõnnit ep hakiy poñotkuyanñwu. ²³Noqw uma Moses tutavoyat anhtotiniqey nānawaknaqe, nasuñwintalõnnit ep hakiy poñotkuyanik pantsatsnañwu. Noqw kurs uma pantotiniq, uma hinoqw inumi tu'qawyuñwa, nu nasuñwintalõnnit ep hakiy qalapsinaq'õ? ²⁴Uma pay hihta hin son'iwhqat pan put hin yukunayañwu, as uma pam hin pas antsa hintaqat pan put yukunayanikahkañwo.

Is He the Messiah?

²⁵Pahasat pu haqawat Jerusalem ep ki'yuñqam pañqaqwa: Ya puma qa it nīnayaniqey tunatyawyuñwa? ²⁶Noqw meh, pam qa tuhtuskañw yuaataqw, puma aw qa hiñqaqwa. Ya sen momñwit pay it Christnihqat suyan navoti'yuñwa? ²⁷Qae. Pi itam it tāqat háqaqwniqw navoti'yuñwa; noqw pi Christ pituqw, qa hak put haqaqw pituqw navoti'tani. ²⁸Pahasat pu Jesus God kiyat ep sinmuy tutuqaynakañw, kēew pañqawu: Uma nuy tuwi'yuñwa, pu nuy háqaqwnihqat navoti'yuñwa. Noqw nu' hapi qa nāp itunatyay pitu. Pi i' hak pas antsanihqa nuy añqw tavi. Noqw put hakiy uma qa tuwi'yuñwa. ²⁹Noqw nu' pi put tuwi'ta; pi nu' put añqw pítuhqee; noqw pam nuy añqw tavi. ³⁰Pahasat puma as put nuayaniqey anhtoti. Noqw pay qa hak aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituqw õviy'o. ³¹Noqw pay sinmuy amuñaqw kaysiwhqam put aw tūtuptsiwaqe pañqaqwa: Ya sen Christ hisat pite', it tāqat tutmalayat epnihqe pas pavan kāhintsakni?

Guards Are Sent to Arrest Jesus

³²Noqw yaw sinom nānahpa' nauyhiñqaqwaqat Pharisee-sinom nanaptaqe, God awwat mohpeq momñwituy amumum hoñviaymuy put aw hōnaya, put nuayaniqat õviy'o. ³³Pahasat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt nu hihsavo umumum yantat, nuy añqw távihqat awni. ³⁴Noqw uma as nuy hepyat, soon nuy tutwani; pu nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani. ³⁵Pahasat pu Jew-sinom nānami pañqaqwa: Ya sen i' haqamini? Ya hintaqw itam kurs hin put tutwani? Ya sen pam pay qa-Jew-sinmuy amuhpa' itahsinmuy ahtsawaliwtaqamuy amuminen, qa-Jew-sinmuy tutuqaynani? ³⁶Ya

sen hinqawhqe pañqawu: Uma as nuy hepyanikahkañw, soon nuy tutwani; pu piw nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani, kita?

Streams of Living Water

³⁷Noqw nōviwhqat ep nuhtuñk wukotalōñvaqat ep Jesus wunuptut, pas kēew pañqawu: Pānaqmokiwtāqa inuminen hikwni. ³⁸Inumi tuptsiwñi'taqat ahsonñaqw kūyi taytaqa munvamantani; tutuvenit hin lavayhtiqtat pan'i, pam kita. ³⁹Pam yan lavayhtiqtē it Hikwsit pañqawu, put hapi hakim Jesus aw tuptsiwyaqam ason makiwyani. Qahováriwtaqa Hikwsi nāt nuhtumi qa noiwa, nāt Jesus qa pas pas hímuniwhitiqw ōviy'o.

Division among the People

⁴⁰Noqw ōviy kaysiwhqam sinom it yan lavayit nanaptaqe pañqaqwa: Pay kurs pas antsa i' hapi God lavay'ayaat pas pávannihqa. ⁴¹Noqw pētu pañqaqwa: Pay i' pas pam Christ. Noqw haqawat pañqaqwa: Ya Christ yaw Galileet añqw yámakni? ⁴²Puyaw tutuveni qa pan lalvaya: Ura Christ David ahpiy aniwhtini, pu Bethlehem kitsókit añqw yámakni, ura David haqam qātuñwuqat añqō'? ⁴³Noqw ōviy sinom Jesus ep nātsiki. ⁴⁴Noqw haqawat as put ñuayaniqey nānawaknaqw, pay qa hak put aw may'ta.

The Unbelief of the Jewish Leaders

⁴⁵Pahsat pu ima hoñvia'yat God awwat mohpeq momñwituy amumi-nikañw, pu Pharisee-sinmuy amumi ökiqw, puma pumuy amumi pañqaqwa: Ya uma hinoqw qa wikvaya? ⁴⁶Noqw hoñvia'yat pañqaqwa: Pas qa hak tāqa hisat it tāqat an yuaata. ⁴⁷Pahsat pu Pharisee-sinom pumuy amumi pañqaqwa: Noqw ya uma nuhtum ūnatoti? ⁴⁸Ya hakim

momñwituy sen Pharisee-sinmuy amuñaqw put aw tūtuptsiswa? ⁴⁹Ima sōqavuñwsinom tutavot qa tuwi'yuñqam pi pay qalolmat makiway'yuñwa. ⁵⁰Noqw Nicodemus, ura Jesus aw mihikq pítuhqa, pumuy amumum sinoiwtaqa amumi pañqawu: ⁵¹Hakim nāt hakiy aw qa tūqayyuñwt, pu put hihta hinhtiqtat nāt qa nanaptat, pay eñem hin yukuyamantaniqtat ya itahtutavo pan yukiwta? ⁵²Noqw puma lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Noqw ya um piw Galileet añqw sino? Tutuvenit añ pupre', um navotni, qa hak God lavay'ayaat Galileet añqw yámakni. ⁵³Noqw sohsoyam nanap kiy añqe'ya.

The Woman Caught in Adultery

8 Noqw Jesus tsomot Olivet yan mātsiwhqat aw'i. ²Pu suits talavay pam piw God kiyat aw paki, noqw sinom sohsoyam put aw ökiqw, pam qatuptuqe pumuy tutuqayna. ³Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amumum hakiy wuhtit qa nāp himuy amum hintsakkañw núansaniwhqat put aw wikvaya; nihqe puma put nāsave taviyat, ⁴Jesus aw pañqaqwa: I' wuhti qa nāp himuy amum hintsakkañw núansaniwa, nāt pas hintsakkañwo. ⁵Noqw Moses hapi tutavot ep itamuy pas ayataqe, hakim hakiy pan hintsakqat tatatupninayaniqtat pañqawu. Noqw unñiqw hintani? ⁶Pay puma Jesus aw hin hepyaqe, aw put hihta nēveltoynayaniqey ōviy yan lavayhtoti. Noqw pay Jesus motoltit, malatsiy akw tutskwava penta, suhpan qa navotqey pan'i. ⁷Noqw ōviy puma put pas tūviñlalwaqw, pam kwuhpukqe amumi pañqawu: Pay pi haqawa umuñaqw pas qa hihtakw hintaqa put mohti owat aw tūvani, kitat, ⁸Pu piw motoltiqe, tutskwava penta.

⁹Noqw nanaptaqam qaanhinwisqey unañwpeq sunvoti'kahkañw, nānap pañqw nōñantiva, suswukoqw añqw hoyoyokuyakañw nuhtuñknihqat aqw pahsavoo, noqw Jesus wuhtit nāsave wūnuhqat amum nāla akwsiñwu. ¹⁰Noqw Jesus kwuhpukqe, pay wuhtit nāla epniqw, pam put aw pañqawu: Wuhti, ya uñ hihta nēveltoynayaqam haqamiya? Ya qa hak uñ mokniqat uñem hin yuku? ¹¹Noqw pam put aw pañqawu: Pay qa hak'i, Tutuyqawhqa. Noqw Jesus aw pañqawu: Pay nu piw uñem qa pan yuku; um ahpiyenen, pāpu qaanqatsit qe'ni.

Jesus the Light of the World

¹²Pahsat pu Jesus piw pumu amumi pañqawu: Nu hapi sinmuy amumi tāla; inuñk hinmaqa qatalpuva soon hinmani; pam qatsit aw tālat añ hinmani. ¹³Noqw òviy Pharisee-sinom put aw pañqawu: Um nātuawi'ta; uhtuawi qa súanta. ¹⁴Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay as pi nu nāp nātuawi'taqw, pay ituawi súanta; pi nu haqaww pítukañw pu haqaminiqey navoti'ta. Noqw uma pi nuy haqaww pítuhqat, pu nuy haqaminiqat qa navoti'yuñwa. ¹⁵Uma pay sinmuy amún hihta hin yukuyañwu, nu qa hakiy eñem hin yuyku. ¹⁶Pu nāmahin pi as kurs nu hakiy eñem hin yuke', nu suan yúkuñwu, pi nu qa nālaa, Inay nuy añqw távihqa inumuma. ¹⁷Noqw ura kurs pi lōyōm hihta tuawi'taqw, tuawiam súantañwuqat umuhtutavoy añ pan pey'ta. ¹⁸Noqw nu suhka nātuawi'ta, noqw pu Ina nuy añqw távihqat nuy hákiyinihqat tuawi'ta. ¹⁹Pahsat pu puma put aw pañqawu: Noqw una háqamo? Noqw Jesus amumi pañqawu: Uma itamuy qa tuwi'yuñwa-nūyu, pu Inayu; pi as uma nuy tuwi'yuñwe', soon piw Inay qa

tuwi'yuñw. ²⁰Yan Jesus sivatatañpit ep yuaayku, God kíyat ep sinmuy tutuqaynakañwo; noqw qa hak put aw may'ta, nāt tuwaníyat aw qa pituqw òviy'o.

You Cannot Go Where I Am Going

²¹Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu ahpiyini; noqw uma as nuy hepyani, nikañw uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. Nuy haqaminiqat uma kurs hin pañsoyani. ²²Pahsat pu Jew-sinom pañqawu: Ya pam hinoqw itam kurs hin put haqaminiqat pañsoyaniqat pañqawu? Ya sen pam nāninani? kitota. ²³Pu pam amumi pañqawu: Uma yañqw tūwaqatsit añqwy; nu òñaq'ò; uma yep qatsit ahpiyya, nu qa yep qatsit ahpiy'o. ²⁴Paniqw hapi òviy nu umumi pañqawu: Uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni; pi uma nuy haknihqey pañqawhqa qa tūtuqsiwe', uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. ²⁵Pahsat pu puma put aw pañqawu: Ya um hak hímuu? Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay nu ura mohtihqa umuy put āawna. ²⁶Nu as nihtiwhtaqaat hihta ep umuy hin lavayhtini, pu umumiq hiñqawni; noqw i' hak nuy añqw távihqa pas qa atsa; noqw nu put añqw hihta navotqey nuhtumi yuaata. ²⁷Pam pumuy amumi Nay lavayhtiqat puma qa māmatsya. ²⁸Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Ason uma nuy Sinot Tiyat nahoylehtsit ep hahye', pep pu' uma nuy hákiyinihqat nanaptani, pu nu qa nāp nahpiy hihta hintsakqata; Ina inumi hin tutaptaqat nu pan hintsaki. ²⁹Pu nuy añqw távihqa inumuma. Ina nuy qa naltavi, nu yūmosa unañwve hinmaqwe òviy'o. ³⁰Yan pam lavayhtiqw, kaysiwhqam put aw tūtuqsiwa.

Free Men and Slaves

³¹Pahsat pu Jesus Jew-simmuy put aw tütuptsiwaqamuy amumi pañqawu: Uma ilavayiy añ hinwise', pep pu' uma pas antsa inumi nánatuwnayaqamyani. ³²Nen uma navotit pas antsanihqat tuwi'yuñwni, noqw pam navoti umuy qenivo óyani. ³³Puma lavayhtotiqe put aw pañqawa: Itam Abraham tímату; nihqe itam qa hisat hakiy aw tūwik'iwyuñwa; noqw hintaqw òviy itam qenive oyiwyuñwniqat um pañqawu? ³⁴Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qaantsakqa hapi qaantiput aw tūwikiniñwu. ³⁵Noqw tūwiki pi qa sutsep kīve ki'tañwu, pi ki'taqat tiat pep pas sutsep ki'tañwu. ³⁶Noqw òviy kurs Tiat umuy qenivo oyaqw, uma hapi pas antsa qeniveyani. ³⁷Pas as pi uma Abraham tímатniqw nu navoti'ta; noqw pi uma nuy nīnayaniqey tunatyawyuñwa, ilavayi umuh'unañwpeq qa haqam qeni'taqw òviy'o. ³⁸Pi nu Inay amum qátuhqe, hihta aw yórikqey umumi yuaata; noqw pu uma umunay amum yeskañw pam hihta hintsakqat uma aw yórikyaqey put tuwat hintsatska. ³⁹Puma lavayhtotiqe aw pañqawa: Abraham itanaa. Jesus amumi pañqawu: Pi as uma Abraham tímатnen, soon qa Abraham hintsakpiyat hintsatskani. ⁴⁰Noqw uma soq tuwat nuy nīnayaniqey tunatyawyuñwa, ispi nu God añqw lavayit pas antsanihqat navotqey umuy āawnaq'ò. Abraham pi qa pan hinhti. ⁴¹Uma umunay hintsakpiyat hintsatska. Pahsat pu pumuy put aw pañqawa: Itam qa tuskapqatsit ahpiy tihtiwyā, itam sūkw nay'yuñwa, it God. ⁴²Noqw Jesus amumi pañqawu: Pi as God umunayniqw soon uma inumi qa unañway'yuñwni, pi nu God añqw yámakqe put añqw pitu; pi nu qa nāp

itunatyay añq'ò; pi God nuy añqw tavi. ⁴³Ya uma hinoqw ilavayiy qa māmatsya? Ispi kurs hin uma ilavayiy aw tuqayvastotaniqee. ⁴⁴Uma umunay Nukpanat ahpiy aniwhiti, nihqe uma umunay tunatyayat hintsatskaniqey nānawakna. Pam yayhniwhqat añqawq tuqwyaanta; himu pas antsanihqā put ep sūlawniqw, òviy pam antsanihqat ep qa huruhti; pam atsāte', nāp himuy lavayhtiñwu; pam a'nō átsanihqee, pas atsāt aaniwnaqa. ⁴⁵Noqw pay soq pi nu umumi pas qa atsāt lavayhtiqw, òviy uma nuy qa tütuptsiwa. ⁴⁶Haqawa uma nuy hihta ep qaantiput pas sūañqawni? Noqw kurs nu pas qa atsāt umumi lavayhtiqw, ya hinoqw uma nuy qa tütuptsiwa? ⁴⁷God ahpiyñiqā God lavayiyat navotñwu', noqw paniqw òviy uma put qa nanapta, uma qa God ahpiy aniwhitiqe òviy'o.

Jesus and Abraham

⁴⁸Pahsat pu Jew-sinom lavayhtotiqe put aw pañqawa: Noqw pay itam sūañqawqā, um Samariat añqw sínonihqe nukpanhikwsit akw tuyqawiwtāqat pañqawa. ⁴⁹Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu qa nukpanhikwsit akw tuyqawiwta; nu Inay kaptsi'taqw uma nuy qa kaptsi'yuñwa. ⁵⁰Pu nu inumi kātayyuñwniqat qa tunatyawta; pay ason pas suhka put tunatyawta; nihqe pam itamuhtsave hinwat yúkuni. ⁵¹Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwyuy ep pítuni. ⁵²Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqawa: Pu' hapi itam pas suyan nanaptaqw um nukpanhikwsit akw tuyqawiwta. Abraham mōki; pu God lavay'aymat piw soa; noqw um piw nāt pañqawu: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwyuy ep pítuni. ⁵³Ya um itanay Abraham epnihqe hak pas pávani? Pam pi pay qa qatu; pu God lavay'aymat piw qa yēse.

Ya um hak hímuniHQey nāmi wūwanta? ⁵⁴Noqw Jesus lavayhtiQe pañqawu: Kurs nu pay nāp nātsokananiqw pay pam qa hihta hihkay'tani; noqw pi Ina nuy tsokanañwu; noqw uma put aw yanyuñQey pañqaqwa. ⁵⁵Noqw pi uma put qa tuwi'yuñwa; noqw nu put tuwi'ta; nihQe öviy kurs nu put qa tuwi'taqey pañqawe', nu umún átsani; noqw pi nu put tuwi'taqe, put lavayiyat an hinma. ⁵⁶Umuna Abraham iqatsiy aw yórikniQey put ep hahlayi; nihQe pam aw yórikQe hahlayhti. ⁵⁷Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaqwa: Um nāt qa lōp sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwni'kañw, ya pay um Abraham aw yori? ⁵⁸Jesus amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt Abraham qa háqamniqw pay nu qatu, kita. ⁵⁹Pahsat pu puma put tatatupyaniQe o'wat ömahtota; noqw pay Jesus nauyhtaqe God kiyat añqw yámakQe pumuy amuhsonñaqw hinmakañw pañqw ahpiy'o.

Jesus Heals a Man Born Blind

9 Noqw Jesus haqaminikañw, hakiy tāqat pas tihtiwhQey añaqaw qapostalqat aw tātayi. ²Noqw Jesus aw nánatuwnayaqam put tüviñtotaQe aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, ya hakiy qaanhtiQw, öviy i' qapostalkañw tihtiwa, sen ii, sen náata, sen yúata? ³Noqw Jesus pañqawu: Pay i' qa hakiy qaanhtipuyat ep pankañw tihtiwa, qa nāp qaanhtiQey ep'e, pu qa nay, yuy qaanhtipuyamuy ep'e; pi pay God tumalaat put ep mātaktiniqw öviy pam pankañw tihtiwa. ⁴Nāt tälö'niqw nu soon nuy añqw távihqat tumalayat qa tumalay'tani; taq mihikq soon hak tumalay'tañwu. ⁵Nu nāt tūwaqatsit ep hinnumQe nu hapi sinmuy amumi tāla. ⁶Yan pam lavayhtit, tutskwami tóhakQe, tutsvalay akw tsöqataQe, put qapostalqat pösiyat añhQe lelwi;

⁷Nit put aw pañqawu: Yupa, nen um patuphat Siloam aqw posimavaqtani, kita. (Siloam hōniwa, i'nihQe pam'i.) Noqw öviy pam awnihQe, aqw posimavaqtaQe, tālat taykañw ahoy pitu. ⁸Noqw öviy kisñwamat-niqw pu haqawat put qapostaliñwuniqw aw yorstotaqam pañqaqwa: Ya qa i' haqam qátukañw hihta tuñlay'tañwuqa? ⁹Noqw haqawat pañqaqwa: Pay i' pam'i; noqw pētu pañqaqwa: Pay i' put an sóniwa. Noqw pam tāqa pañqawu: Pay nu' pam'i. ¹⁰Noqw öviy puma put tüviñtotaQe aw pañqaqwa: Noqw uhposi hin tālawwa? ¹¹Noqw pam lavayhtiQe pañqawu: Pay hak tāqa Jesus yan mätsiwHQa tsöqataQe, ivosvaQe put lelwit, inumi pañqawu: Um patuphat Siloam awnen, aqw posimavaqtani; noqw öviy nu awnihQe posimavaqtaQe, ivosiy tālawna. ¹²Pahsat puma put aw pañqaqwa: Noqw pam hak háqamo? Noqw pam pañqawu: Piyi.

The Pharisees Investigate the Healing

¹³Pahsat pu puma qapostaliñwuqat Pharisee-sinmuy amumi wikya. ¹⁴Noqw piw nasuñwintalöñnit ep Jesus tsöqataQe put pösiyat tālawna. ¹⁵Pahsat pu Pharisee-sinom pam hin pösiy tālawnaqat tuwat put tüviñtota. Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pam ivosiy añhQe tsöqat lelwi; noqw nu posimavaqtaQe, ivosiy tālawna. ¹⁶Pahsat pu öviy haqawat Pharisee-sinom pañqaqwa: Pay pi i' tāqa qa pas God añq'ö, öviy pi nasuñwintalöñnit qa kaptsi'ta. Noqw pētu pañqaqwa: Pas soon hak qaanhinmakañw yanhaqam kätutmalat hintsakni. Noqw yan puma nātsiki. ¹⁷Pahsat pu puma qapostaliñwuqat aw piw pañqaqwa: Ya uhposiy tālawnaqa unñiqw hak hímuu? Noqw pam amumi pañqawu: Pam God lavay'ayaata. ¹⁸Noqw as qapostaliñwuqa pösiy

tālawnāqat Jew-sinom qa tūtuḡtsiwa. Noqw ōviy puma put nayat yuyat enañ wānwayyaqe, ¹⁹Tūvīntotaqe amumi pañqawā: Ya pas pay i' umuhti qapostalkañw tihtiwhqat uma pañqawlawu? Noqw pam pantañwunikañw hin pu' tālat tayta? ²⁰Noqw put naat yuyat amum lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi i' pas itahtinihqat itam navoti'ta, pu i' qapostalkañw tihtiwhqata. ²¹Nikañw hin pi pam pu' tālat taytaqw itam qa navoti'ta; piw hak put pōsiyat tālawnāqat itam qa navoti'ta; pi wūyoq'a; uma tūvīntotani; pam pi nēnem hin lavayhtini. ²²Put naat yuyat amum Jew-sinmuy mamqasqe ōviy yan lavayhti; yaw kurs hak Jesus pas Christ-nihqat pañqawhq, Jew-sinom aw tōnawtaqamuy añqw put ayo tūvayaniqey pasiwni'yūñqw ōviy'o. ²³Paniqw ōviy puma pañqawu: Pay wūyoq'a, uma tūvīntotani, kita. ²⁴Pahsat pu piw ōviy puma qapostalnūwūqat wānwayyaqe aw pañqawā: Um God pas hihtatani; itam navoti'yūñqw, i' tāqa qaanhinma. ²⁵Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay ka pi as sen pam qaánhinma, sen pay qa panmaq, nu put qa navoti'ta; pay it-sa pi pas sūkw nu suyan navoti'ta, nu as ura qapostalnūw, nikañw nu pu' tālat tayta. ²⁶Pahsat pu puma piw put aw pañqawā: Ya pam un hintsana? Hin pam uhposiy tālawnā? ²⁷Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi nu umuy āawnaqw uma qa nanapta. Ya uma hinoqw pas pu' piw put nanaptaniqey nānawakna? Ya uma tuwat put aw tutuqayyanīqe ōviy'o? ²⁸Pahsat pu puma pas tutsiw'unānway hiñqawāqe put aw pañqawā: Um pi put aw tutuqayi, itam pi Moses aw tutuqayya. ²⁹God pi pas suyan Moses aw yuaaykuqat itam navoti'yūñwā; i' pi pay hak tuwat háqaq'ō. ³⁰Noqw

tāqa lavayhtiqe amumi pañqawu: Is uti pas as uma put háqawniqw qa navoti'yūñw, piw pam ivosiy tālawnā. ³¹Noqw pi itam navoti'yūñw God qaanhinwisqamuy lavayiyamuy qa navotñw; pi hak haqam God kaptsi'kañw tunatyayat hinmaq put pam navotñw. ³²Hisat qatsit yayhniwhqat añqaw qa hak haqam hakiy qapostalkañw tihtiwhqat posiyat tālawnīqat itam navoti'yūñwā. ³³Pi as i' tāqa qa God añqwnen soon hihta hintsakni. ³⁴Puma lavayhtotiqe aw pañqawā: Pas as um qaanhtiput añ tihtiwnañw, ya pas piw um itamuy tutuqayna? kitotaqe put pañqw ayo tūvaya.

Spiritual Blindness

³⁵Noqw yaw put tūvayaqat Jesus navotqe put tūwahqe aw pañqawu: Ya um God Tiyat aw tuḡtsiwni'ta? ³⁶Noqw pam lavayhtiqe aw pañqawu: Ya pam hak'i, tāqa? Nu hakiy aw tuḡtsiwni? ³⁷Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aw yori; noqw pam hapi ūmi yuaata. ³⁸Noqw pam pañqawu: Tutuyqawhq, nu tuḡtsiwa; pam kitat put aw naokiwhta. ³⁹Noqw Jesus pañqawu: Nu hapi yep hin hintaniqat ōviy pew tūwaqatsit aw pitu, ima añ qa tayyūñqam pōsiy tālawnayaniqat ōviy'o, pu añ tālat tayyūñqam pōsiy qatālawnayaniqat ōviy'o. ⁴⁰Noqw haqawat Pharisee-sinom put ámumyaqam iit nanaptaqe put aw pañqawā: Noqw itam piw qapostalya? ⁴¹Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi as uma qapostalye', soon qaanhtiput hinyūñwni; noqw pi uma postalyaqey kitotaqw, ōviy umuhqaanhtipu umuhpe hūrsti.

The Parable of the Sheepfold

10 Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Hak qa hōtsíwhpa

kanelkimi pakit, pay nāp haqe' aqw pākīhqa hapi uyiñwuniñwu, pu hakiy hihta tusoqnawhkilawhqaniñwu. ²Höt-síwhpa pākīhqa hapi kanelmuy tumalay'taqaniñwu. ³Noqw hötsíwat aw tunatyawtaqa put aw hótaniñwu, noqw kanēlom tónayat nanaptañwu; noqw pam pumuy túñwniyamuy akw wáñway-lawniñwu, nen pumuy pañqw haqami tsañniñwu. ⁴Pu pam pokmuy nónakne' amupyeye hinmañwu; noqw kanēlom tónayat tuwi'yunqe öviy put añkyañwu. ⁵Nikañw puma a'löntuy tónayamuy qa tuwi'yunqe öviy hakiy alónöt qa añkyat, tuwat soq put apyeye watqañwu. ⁶Yan Jesus tūwutsit añ pumuy amumi hihta mahtakna; noqw puma put hihta lavayhtiqtat qa māmatsya.

Jesus the Good Shepherd

⁷Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu hapi kanelkimiq hötsíwat anta. ⁸Inupyeye mohti ókihqam sohsyam uuyiñwtu, pu hihta tūnawhkilalwaqamu; noqw ikanelvohkom pumuy amumi qa tūqayyuñwa. ⁹Nu hapi hötsíwa; inuhpa' pākīhqa hapi ayo yámakni, nen aw papkikañw pu piw añqw yaymakañw nōsiwhqey tuway'numni. ¹⁰Pi uyiñwu ūuyniksa pítuñwu, pu hihta ninaniksaa, pu hihta hovalaniksaa; noqw nu tuwat pumuy yesniqtat öviy pitu, puma nukñwat qatsit qaöwñhinyuñwniqat öviy'o. ¹¹Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa. Suan kanelmuy amumi tunatyawmaqa hapi pumuy amuñem qatsiy táviñwu. ¹²Náwuspi i' ayaiwtaqa, kanelmuy qa pokmuy'taqe amumi qa suan tumalay'tañwu; nikañw haqaqw kwéwuniqw put tuwe', kanelmuy tatamhtat, wāyañwu; noqw kwewu kanelmuy qóyañwu, pu piw tatslaknañwu. ¹³Ayaiwtaqa wāyañwu, pam pi pay ahsatiy öviyiniñwunihqe kanelmuy qa hin

amumi tunatyawtañwu. ¹⁴Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa; nihqe nu ikanelvokmuy tuwimuy'ta; noqw ivokom nuy tuwi'yuniñwa. ¹⁵Pas Ina nuy hin tuwi'taqw nu pan piw Inay tuwi'ta, nihqe nu ikanelvokmuy amuñem iqatsiy távini. ¹⁶Pu nu piw nāt pētuy kanelmuy qa it kanelkit ep yesqamuy pokmuy'ta; pumuy nu soon qa tsamni, noqw puma itónay nanaptani; noqw puma sūp tónawtaqw sūka pumuy amumi tunatyawtani. ¹⁷Noqw nu hapi iqatsiy tave' put ahoy kwúsuniqtat öviy Ina inumi unañway'ta. ¹⁸Soon hak nuy iqatsiy nawhkini, nu nāp put távini; nu put táviniqey aw öqalat pasiwta, pu nu put ahoy kwúsuniqey aw'i; yan hapi Ina imumi tutapta. ¹⁹Noqw yan it lavayit ep pay piw Jew-sinom nātsiki. ²⁰Noqw kaysiwhqam pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqe öviy pas qa navoti'numa. Ya uma hinoqw aw tūqayyuñwa? ²¹Noqw pētu pañqaqwa: Nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqe qa yan yuaatañwu. Ya sen nukpanhikwsi qapostalyaqamuy pōsiyamuy tālawnani?

Jesus Is Rejected by the Jews

²²Noqw Jew-sinom Jerusalem epeq ura hisat namat God kiyat powatotaqat éphaqam u'nantota, tōmōhaqamo. ²³Noqw Jesus God kiyat ep haqam Solomon tuhööyat añ waynuma. ²⁴Noqw Jew-sinom put aw tsovaltqey aw pañqaqwa: Taay, ya hihsavohaqam itam ūmi a'nö wūwantotani? Kurs pay um pas Christ-nen itamuy suyan put āawnani. ²⁵Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi nu umuy āawnaqw uma qa tūtuptsiwa. Nu Inay tuñwniyat aw yankañw iit tutmalat hintsakq, pam nuy hákiyñiqat tuawi'ta. ²⁶Noqw uma qa tūtuptsiwa, ispi uma qa nuhtum ikanelvohkomyaqe;

pay pi nu ura umumi pañqawu. ²⁷Ikanelvohkom itōnay nanaptañwu; noqw nu pumuy tuwimuy'ta; noqw puma inuñk hinwisa. ²⁸Noqw nu pumuy qatsit qaso'taqat huylawu; noqw soon puma hovalniwyani, piw soon hak pumuy imapqōlñaqw tusoq'ipwani. ²⁹Ina nuy pumuy máqahqa sohsokmuy amuhpenihqe pas pávani; noqw qa hak pumuy Inay mapqōlñaqw tusoq'ipwaniqey aw öqala. ³⁰Ina-niqw pu nüu, itam sükaa. ³¹Pahsat pu Jew-sinom put tatatupyaniqe pay piw o'wat ömahtota. ³²Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu nihtiwtaqat lolmat tumalat Inay añqw umumi mahtakna. Noqw ya uma hihtawat tumalat ep nuy tatatupyani? ³³Noqw Jew-sinom put aw pañqawu: Pay itam lolmat tumalat qa ép uñ tatatupyani, pi um God qakaptsi'lavayhtiq'ö; pu um pay sínonikañw pas God-nihqey pañqawhqat öviy'ö. ³⁴Noqw Jesus amumi pañqawu: Puyaw umuhtutavoy ep qa yan pey'ta: Nu pañqawu: Uma pas hihtuya, yan'i? (Noqw pas soon tutuveni alöntini.) ³⁵Noqw pep hapi pam hakimuy put lavayiyat ömahtotaqamuy pas hihtuyaqat amumi pañqawu. ³⁶Noqw hintaqw öviy uma nuy qakaptsi'lavayhtiqat pañqawu, nu Pas Hímunihqat Tiatnihqey lavayhtiq'ö? Pi Ina pas nāp nuy supwataqe tūwaqatsit aw tavi. ³⁷Ason pi nuy qa Inay tumalayt hintsakq, uma nuy qa tütuptsiwani. ³⁸Nikañw kurs pay nu pas put hintsakq, nāmahin pi as uma nuy qa tütuptsiwanikahkañw uma hihihita tumaltiwqhāt tütuptsiwani; nen Ina inuhpeniqw, pu nu put epnihqat uma māmatsye' tütuptsiwani. ³⁹Yantaqat ep pu as öviy piw puma put nuayaniqey antotiqw, pam pumuy māyamuy añqw ayo yámakqe, ⁴⁰Jordan yupqöymi pañsonihqe huruhti, ura John pay

mohti küyit akw tütuvoylalawhqat pañsoo. ⁴¹Noqw kaysiwhqam put aw ökiwtaqe nānami lavayta: John pi qa hihta kātumalta; nikañw John pi it tāqat hin lavayhtiqw pas pam sohsoy antsaa. ⁴²Noqw pepeq kaysiwhqam put aw tütuptsiwa.

The Death of Lazarus

11 Noqw hak tāqa Lazarus yan mätsiwhqa Bethany kitsókit ep ki'ta, it Maryt-nikañw pu qōqayat Marthat kitsókiyamuy ep'e; noqw pam hak okiw tütuyhti. ²(I' Mary hapi put atsve hihta kwanwáhovaqtuqat wihkuyit akw Tutuyqawhqat lelwit, pu hōmiy akw kukyāt an hōna; noqw put tupkoat Lazarus tütuya.) ³Paniqw öviy put qōqamat hakiy Jesus aw ayataqw, pam pañqawu: Tutuyqawhqa, meh, pas aw uh'unañwa okiw tütuya. ⁴Noqw Jesus put navotqe pañqawu: I' tūya put mokniqat qa pániq'ö, pi God pas a'nö hímuniwhtiniqat öviy'ö, noqw God Tiat put ahpiy pas pavan hímuniwhtini. ⁵Noqw Jesus Marthat aw unañway'ta, pu tupkoyat Maryt-nikañw pu Lazarus pumuy amumii. ⁶Noqw öviy pam put navotqe pay hāk pepeq lōs talōnna. ⁷Nit it atsve pu' pam put aw nānatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Tuma piw Judeat aqwyā. ⁸Noqw puma put aw pañqawu: Tutuqaynaqa, nāt pūnat pu' Jew-sinom uñ tatatupninayaniqey anhtotiqw, ya um pay piw aqwni? ⁹Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Ya talōnvaqat ep tāwa añhqe qa pakwt lōq sihkay'tasikis qōniltiñwu? Tālō waynumqa qa wíwakñwu, pam qatsit aw tālat aw taymañwunihqe öviy'ö. ¹⁰Mihikq waynumqa hihta ep wíwakñwu, put ep tāla sūlawniñwunihqew öviy'ö. ¹¹Yan pam lavayhtit amumi pañqawu: Itahkwatsi Lazarus pūwi, noqw pay nu aqwnen tātaynani. ¹²Pahsat pu put aw

nánatuwnayaqam put aw pañqawqa: Tutuqaynaqa, pay pi pūwe' soon qa öqawhtani. ¹³Noqw pam mokqat Jesus pañqawhq, suhpan as pay pam puwhqe nāsuñwni'taqw put pañqawhqat puma wūwaya. ¹⁴Pahsat pu Jesus pumuy amumi pas suyan pañqawu: Lazarus möki. ¹⁵Noqw nu qa épeqniqw pam panhti qw pas nu put ep umuñem hahlayhti, uma nuy hinhtiniqat aw yórikye' inumi tütuptsiwaniqat öviy'o. Pay itam aqwyani. ¹⁶Pahsat pu Thomas, Didimus yan túñwantiwhqa, suñwámuy amumi pañqawu: Itam amum aqwy'e, amum so'ni.

Jesus the Resurrection and the Life

¹⁷Noqw Jesus pepeq pituqw, pay kurs pam āmiwhqe, nālös talni'ta. ¹⁸Noqw Bethany Jerusalem áhayhpo, suk w añqw nāsamiq tutskwatuwanit pahsaphaqamo. ¹⁹Noqw Jew-sinom kaysiwhqam Marthat pu Maryt pumuy tupkoyamuy ep pumuy qahahlayhpiyamuy ep amumi unañwtapyaniqe kurs ep öki. ²⁰Noqw yaw Jesus añqwnihqat Martha navotqe, pañqw nakwsuqe put ahsawva, noqw Mary pay nāt kiy ep qatu. ²¹Pahsat pu Martha Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni. ²²Noqw pay nu navoti'taqw nāmahin pi yahsathaqam um God aw hihta tūvintaqw soon pam un qa máqani. ²³Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay uhtupko ahoy tātayni. ²⁴Noqw Martha put aw pañqawu: Antsa nu navoti'taqw nuhtuñk talónvaqat epeq sinom ahoy yesvaniqw pam nuhtum ahoy tātayni. ²⁵Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi hakiy mokiuy añqw ahoy tātaynañwuqa, pu qatsihuytañwuqa; inumi tuptsiwhqa as nāmahin mokni, nikañw pay pam qátuni. ²⁶Pu hak qatukañw inumi tuptsiwni'taqa pas soon hisat mokni. Ya

um it tüptsiwa? ²⁷Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay um pas Christ, God Tíatnihqat nu tuptsiwa; ura kurs pi pam hak tūwaqatsit aw pítuni.

Jesus Weeps

²⁸Yan pam lavayhtit ahpiyinihqe tupkoy Maryt nauywañwayhqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa pitu, nihqe un wañwaylawu. ²⁹Noqw panis pam put navot suñwnuqtut, put aw'i. ³⁰Noqw Jesus nāt kimi qa pítuhqe, haqam Martha put ahsawaqat pay nāt pep'e. ³¹Noqw Jew-sinom Maryt amum ahpave tañawkahkañw put aw unañwtavi'yunqam put suñwnuqtut yámakmaq w tayyuñqe añkya pañqawkahkañwo: Pam sumataq tūamit ep pakmumuyniqe öviy pañsoo, kitota. ³²Pahsat pu Mary nāt Jesus haqam wunuqw túwahqe aw pitu, nihqe put atpipo tamötswunuptut aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni. ³³Noqw pam pakmumuyhq, pu Jew-sinom put amum ókihqam piw tsaykitaqw Jesus amumi yórikqe unañwpeq ökwavakqe, ³⁴Pañqawu: Uma haqam put taviya? Noqw puma pañqawu: Tutuyqawhqa, um awnen aw tātayni. ³⁵Noqw pahsat pu Jesus paklawu. ³⁶Pahsat pu Jew-sinom pañqawu: Meh, pas kurs aw unañway'ta. ³⁷Noqw haqawat pañqawu: Ya sen i' qapostalqat pōsiyat tälawnaqa soon hinwat yukuqw soon as ka mokni?

Lazarus Brought to Life

³⁸Pu öviy Jesus nāt qa suyan unañway'kañw tūamit aw pitu. Noqw tuh-sōñaqw tūamiwta, noqw aqw owa uht-siwta. ³⁹Noqw Jesus pañqawu: Uma owat ayo taviyani. Noqw mokqat qōqaat Martha put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay soon pi okiw qa hovaqtuni; pi pay

nālōs talōnni'ta. ⁴⁰Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya ura um tuptsiwe', God òqalayāt lolmat aw yōrikniqat nu ūmi qa pañqawu? ⁴¹Pahsat pu mokpu haqe' qatsqat añqw puma ayo owat taviya. Noqw Jesus òmiq tātayht pañqawu: Inaa, kwakwhay um nuy navota. ⁴²Pay pi as um sutsep nuy navotñwuniqw nu put navoti'ta; nikañw pay ima sinom yañ hoñqam um nuy añqw tāvihqat tūtuptsiwaniqw òviy nu pañqawu. ⁴³Yan pam lavayhtit, pahsat pu a'nō pañqawu: Lazarus, yámakuu! ⁴⁴Noqw i' mokqa pañqw yama; noqw maat kukyat amum masyuwisit akw tōnaniwta, pu taywaat hōhōnpit akw nōmiwta. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma ñahyat mātapyani.

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lk 22.1-2)

⁴⁵Pahsat pu kaysiwhqam Jew-sinom Maryt aw òkihqam Jesus hihta tumaltaqat aw tātayyaqe put aw tūtuptsiwa. ⁴⁶Noqw pay pumuy amuñaqw haqawat Pharisee-sinmuy amumiyaqe, Jesus hihihita tumaltaqat pumuy āawnaya. ⁴⁷Pahsat pu God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum yuaatotaniqe tsovalt, nihqe pañqawu: Ya itam hintotini? pas hapi i' tāqa hihihita kātutmalat hintsaki. ⁴⁸Pas itam qa aw hintsatskaqw, pam pantsakq kurs hin qa sohsoyam put aw tūtuptsiwani; noqw Rome añqw sinom òke' itahkiy kiqōtotani, pu itamuy sinmuy haqami hintsatsnani. ⁴⁹Noqw pumuy amuñaqw haqawa Caiphas yan mātsiwhqa put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwtaqe pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta navoti'yuñwa; ⁵⁰Piw it añ qa wūwaya: Pay hak sūka tāqa sinmuy amuñem mokniniqw pam itamuñem lomahintani. Noqw pep pu' sinom soon pas sohsoyam sūlawhtotini. ⁵¹Pam qa nāp nahpiy yan lavay-

hti; nikañw pam ephaqam God awwat mohpeq moñw'iwtaqe hihta nātoniqat pañqawu. Pam yan lavayhtiqe Jesus pep tutskwat ep sohsokmuy sinmuy amuñem mokniqat añwu pay lavayhti; ⁵²Nikañw pep tutskwat ep sinmuy qa pūmuy-sa amuñem-nit, pas sohsokmuy God tūmuyatuy añqe' ahtsavalivyūñqamuy piw amuñem mokni, pam pumuy sohsokmuy sūmi tsovalaniqe òviy'o. ⁵³Pahpiy pu puma put hin ñinayaniqey nanawinya. ⁵⁴Noqw òviy Jesus Jew-sinmuy amuhpa' pāpu qa pas mātaqpuva hinnuma; nihqe pam pañqw haqami kitsókit Ephraim yan mātsiwhqat aqw'a, tutskwat qayēwiwhpuve qalavoq'a. Nihqe pam put aw nānatuwnayaqamuy amumum pepeq qatu. ⁵⁵Noqw Jew-sinmuy nōviwhqam Amutsva Yūmosanihqat yan tūñwantiwhqat aw pituto. Noqw nāto nōviwhqat aw qa pituqw, kaysiwhqam añ tutskwava yesqam napwatotaniqe Jerusalem ep òki. ⁵⁶Nihqe puma Jesus òviy taynumyaqe God kiyat ep honkahkañw nānami pañqawu: Ya uma hin wūwantota? Ya sen pam nōviwniqat qa awni? ⁵⁷Noqw ima God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum put ñuayaniqey anhtoti; nihqe òviy kurs hak put hāqamnihqat tuway'te' pañqawniqat pan yukuya.

Jesus Anointed at Bethany

(Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)

12 Noqw pu Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat aw navaysikis tālat pētiqw, Jesus Bethany ep pitu; pep Lazarus ura as mokqa qatu; ura Jesus put mokqat ahoy tātayna. ²Noqw Lazarus sinomat pep Jesus enem tapkiqw nōvatota; noqw Martha tūnopni'ta; noqw Lazarus nuhtum put amum tunōsvoñat aw qatu. ³Pahsat pu qōqaat Mary wihkuyit kwanwáhovaqtuqat sūp tuwanit pan

putu kwusut, Jesus kukyat lelwi, nit hōmiy akw put kukyat hōna. Pam wihkuyi nard yan tūnwantiwhqe a'nō hihkay'ta. Noqw pam pantsakq kīve wihkuyit hovalañwuat tuyqawva. ⁴Pahsat pu suhka put aw nānatuwnaqa, momñwituy amumi put mātapniqa, Judas Iscariot, it Simon tiat pañqawu: ⁵Ya hinoqw tis nāpi kwañwáhovaqtuqa wihkuyi qa payhp sunat sivat òviy huyiwhqe òkiwyaqamuy amumi qa noiwa? ⁶Yan pam hiñqawu, qa pas pi pas antsa òkiwyaqamuy tunatyawkañwo, pi pam uyiñwunikañw sivamokit aw tunatyawtaqe, hihta pañsoq tañatiwhq put kīmañwunīqe òviy'o. ⁷Noqw òviy Jesus pañqawu: Uma qa wuhtit aw hiñqawani; pam nuy hisat tūamiwnīqat aw it warani'ta. ⁸Himu pi añ òkiwyaqam umumum sutsep yanyuñwa; noqw pay nu qa sutsep umumum yantani.

The Plot against Lazarus

⁹Noqw òviy kaysiwhqam Jew-sinom yaw Jesus pep qátuhqat nanapta; nihqe puma qa Jesus-sa òviy ep òki, puma it Lazarus ura pam mokiwuy añqw ahoy tātaynaqat aw yórikyaniqey òviy piwu. ¹⁰Noqw òviy God awwat mohpeq momñwit pay Lazarus piw enañ nīnayaniqey nānami yuaatota, ¹¹Yaw put atsviy kaysiwhqam Jew-sinom lasyaqe Jesus aw tūtuptionsiwaqw òviy'o.

The Triumphant Entry into Jerusalem

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lk 19.28-40)

¹²Noqw qavoñvaqw sinom gaan'ewakw hintaqam nōviwhqat ep òkihqam yaw Jesus Jerusalem aw pitutoqat nanaptaqe, ¹³Puma palm-tsotskit nantaqayat ūyitotaqe, pankahkañw put ahsawvawisa pañqawkahkañwo: Òqawmañwu! Israel-sinmuy moñwīam Tutuyqawhqat

natñwaniyat añ pitutoqa pas kaptisitiwaa. ¹⁴Noqw Jesus mōrot puhuwuñwiwtaqat túwahqe, epeq evetskilti; pi ura pan pey'ta: ¹⁵Uma qa tsawiniwyuñwni, Zion ep sínomu; meh, umuhmoñwi mōrot tiyat akw tsokiwmakañw añqw pituto, yan'i. ¹⁶Noqw put aw nānatuwnayaqam as mohti iit qa māmatsya; nikañw Jesus a'nō hímuniwhitiqw pahsat pu puma ura pam yan pēniwhqat u'naya, pu yan put yukunayaqata. ¹⁷Noqw sinom put ámumyaqw pam tūamit aqw Lazarus wánwayhqe mokiwuy añqw ahoy tātaynaqw aw tayyuñqam put tuawi'yunwa. ¹⁸Paniqw òviy sinom piw put ahsawvawisa, yaw pam it kātumalat tumaltaqat nanaptaqe òviy'o. ¹⁹Noqw òviy Pharisee-sinom nānami pañqaqwa: Meh, itam qa hihta aniwni'wisa; sinom sohsoyam put añkya.

Some Greeks Seek Jesus

²⁰Noqw hakim Greek-sinom okiwlalwaniqe nuhtum nōviwhqat ep òki. ²¹Nihqe puma Philip Galileet ep kīt-sókit Bethsaidat añqwnihqat aw òkihqe pañqaqwa: Tāqa, itam as Jesus aw yórikyaniqey nānawakna. ²²Noqw Philip Andrew awnihqe put āawna; noqw Andrew Philip amum Jesus put āawna. ²³Noqw Jesus lavayhtiye amumi pañqawu: Nu Sinot Tiat pas hímuniwhitiqat hapi aw pitu. ²⁴Pas antsa, pas antsa nu umumī pañqawni: Pas sōhōvosi tutskwami qa pohse', qa hovarare', sutsep sūkaninwu; pas pam hovarare', pep-sa a'nō aniwnañwu. ²⁵Qatsiy kahkawnaqa put kwayhni; pu yep qatsit ep pas nāp qatsiy aw qa suhta'ewnihqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'vani. ²⁶Inuñem tumalay'taniqey nāwaknaqa pas kurs hin qa inuñkni, nen nuy háqamniqw itumal'aya piw pepni. Pu inuñem tumalay'taqa Inay ahpiy kaptsi'tiwni.

Jesus Speaks about His Death

²⁷ Pas nu hin unañwiti. Ya sen nu hiñqawni? Inaa, um it tuwanit añqw nuy ayo távini, sen nu kítani? Noqw pi nu yaniqw it tuwanit aw pitu. ²⁸ Inaa, um pas hímuniñqey namtaknani, nu kítani. Pahsat pu òveqatsit añqw hakiy tónaat pañqawu: Nu pas hímuniñqey pay namtakna, nihqe nāt nu piw panhtini. ²⁹ Noqw òviy sinom pep hoñqam put nanaptaqe úmukqat pañqawq; noqw haqawat pañqawq: God hoñviayaat put aw yuaayku, kitota. ³⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: I' hakiy tónaat qa inuñem töqti, pi umuñem'i. ³¹ Pu' hapi it qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amuñem hin yukiltini; pu' hapi yep qatsit aw moñwi ayo tūviwni. ³² Noqw nūu, ason nu nahoyehtsit ep hāyiwe', nu sinmuy sohsokmuy nāmi tsovalani. ³³ Yan pam hin mokniqey lavayhtiqe pañqawu. ³⁴ Noqw sinom lavayhtotiqe put aw pañqawq: Pi itam tutavot añqw nanaptaqw yaw Christ sutsep qátuni; noqw hinoqw Sinot Tiat pas kurs hin qa nahoyehtsit ep hāyiltiniqat um pañqawu? Ya i' Sinot Tiat hak hímuu? ³⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu tālat ankañw umumum hihsavo yantani; nāt tālat umumum yantaqw uma kwilalatotani, noqw qatāla umuy qa wihkini; taq qatalpuva kwilalataqa haqaminihqey qa navoti'tañwu. ³⁶ Nu nāt umumum yantaqw uma inumi tūtuptsiwē', talpuva hinwisni; nen uma tālat ep sinoiwyuñwini.

The Unbelief of the Jews

Yan Jesus lavayhtit ahpiynihqe pumuy amuñaqw nātupka. ³⁷ Noqw pay as pi nāmahin pam pumuy amutpik nihtiwtat hihta kātumalat mahtaknaqw puma put aw qa tūtuptsiwa. ³⁸ Yan God lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiqat aw antsaniwa.

Ura pam pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hak itahtuawiy tuptsiwa? Ya Tutuyqawhqa hakiy aw òqalay mahtakna. ³⁹ Yanta; noqw òviy soon put tūtuptsiwani, ura Esaias piw pañqawhq òviy'o. ⁴⁰ Pam pumuy pōsiyamuy qatālawna, pu pumuy unañwayamuy owata, taq ka puma pōsiy akw tutwakahkañw, pu unañway akw māmatsye', ahoy nānamtōkyaqw, nu pumuy qalaptsinani. ⁴¹ Yan ura Esaias lavayhti God pitsánwayat lolmat aw yórikqee, nihqe put hakiy lavayhti. ⁴² Noqw pay as pi nāmahin yantaqw pay imuy mohpeq momñwituy amuñaqw kaysiwhqam nuhtum put aw tūtuptsiwa; nikañw pay Pharisee-sinmuy amutsviy put qa pañqawq, hakton sen puma tsotsvakikimi pumuy amumi uhtayaniq'ò. ⁴³ Puma pi sinmuy amuñaqw tayawinpit nānawaknaqe, God añqw tayawinpit qa hihtatota.

Judgment by Jesus' Word

⁴⁴ Noqw pu' Jesus tsa'lawhqe pañqawu: Inumi tuptsiwni'taqa hapi qa inumi tuptsiwni'tat, hakiy añqw nuy távihqat aw tuptsiwni'tañwu. ⁴⁵ Pu inumi taytaqa hapi nuy añqw távihqat aw tayma. ⁴⁶ Nu tāla sinmuy amumi pitu, inumi tuptsiwni'taqa haqe' qatālat qa añ hinmaniqtat òviy'o. ⁴⁷ Nu sinmuy amuñem hin yukunaniqe qa paniqw pew pitu, pi nu sinmuy ayo óyaniqe pitu. Nihqe òviy nāmahin pi hak ilavayiy navotkanw put qa tuptsiwihq nu qa put hinwat yúkuñwu. ⁴⁸ Hak nuy qa nakwhakanw ilavayiy qa òmahtaqa hihta akw hinwat yukuniwni. Ilavayi hapi so'ñwamiq put hin yukunani. ⁴⁹ Pi nu qa nāp nahpiy yuaata. Ina nuy añqw távihqa hapi pas nāp nuy hihta hiñqawniqtat inumi tutapta, pu hihta hin lavayhtiniqtat piwu. ⁵⁰ Noqw nu navoti'taqw Ina hihta tutaptaqe sinmuy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqtat òviy

put tutapta. Noqw paniqw hapi öviy pam inumi hin tutaptaqat nu panwat sohsok yuaayku.

Jesus Washes His Disciples' Feet

13 Noqw Amutsva Yümosanihqat ep növiwniqat nāt aw qa pituqw, Jesus yep it qatsit ańqw Nay awniqey navoti'ta; nihqe sinomat it qatsit ep hinnumyaqamuy amumi unañway'taqe pam yümosa so'ńwamiq pumuy amumi unañway'ta. ²Noqw tapkiqw pumuy nōnōsaqw, Nukpana Simon tiyat Judas Iscariot Jesus momńwituy amumi mātapniqat pan unañwtoyna. ³Noqw Jesus navoti'taqw, Naat sohsok hihta aw öqalat put aw noa; noqw pam God ańqw pítuhqe piw God aw áhoyniqey navoti'kańw, ⁴Tunösvońat ańqw wunuptut, napnay tavi; nit hōhōnpit kwusut, put kwewhta; ⁵Nit pu tsaqaptat aqw kuyht, pahasat pu put aw nánatuwnayaqamuy kukyamy pāhomhtivat, nihqe hōhōnpit kwewhta qey akw kukyamy hōnhta. ⁶Pu öviy pam Simon Peter aw pituqw, Peter put aw pańqawu: Tutuyqawhqa, ya pas pay um ikukuy pāhomni? ⁷Noqw Jesus lavayhti qe aw pańqawu: Pay nu hihta hintsakq um nāt qa mātsi'ta; pay ason um soon qa māmatsni. ⁸Noqw Peter put aw pańqawu: Pay um pas soon hisat ikukuy pāhomni. Noqw Jesus put aw pańqawu: Pas nu uhkukuy qa pāhomqw pay nawus um qa isinoni. ⁹Simon Peter put aw pańqawu: Tutuyqawhqa, turs qa ikukuy-sa-nit imay iqōtoy enañ pīw um pāhomni. ¹⁰Noqw Jesus put aw pańqawu: Pay pāhom'iwqhqa soon pas sohsovik pāhom'iwni, pay kuk'at-sani, pi pay sohsovik kwańw'eway'o. Noqw uma hapi kwańw'e'wayomu, nikańw pay qa sohsoyamu. ¹¹Pam hakiy momńwituy amumi put mātapniqat navoti'taqe öviy pańqawu: Uma qa sohsoyam

kwańw'e'wayomu, kita. ¹²Pu öviy pam pumuy kukyamy pāhomt, pu napnay añ pakit, pu qatuptut, amumi pańqawu: Ya nu umuy hintsanqat uma māmatsya? ¹³Uma nuy Tutuqaynalalwakahkańw pu Tutuyqawhqa; nihqe uma súańqaqwa, pi nu' pam'i. ¹⁴Noqw kurs nu umumi tutuyqawhqa, pu umuy tutuqaynaqa umuhkukuy pāhomqw, soon tis uma umuhkukuy nāhoq qa nāvahomnayamantani. ¹⁵Pi nu umuy hinyaniqat umumi mahtakna, nu umuy hin yūkunaqw pan uma hinwisni. ¹⁶Pas antsa, pas antsa nu umumi pańqawni: Pay tūwiki mońwiq epnihqe qa pavan pasnińwu, pu ayatiwqhqa put ayataqat epnihqe qa pavan pasnińwu. ¹⁷Noqw uma iit navoti'kahkańw añ hinwise' hahlayyani. ¹⁸Nu umuy qa sohsokmuy lavayhti; nu hakimuy namorsta qey tuwimuy'ta. Noqw pay pi tutuvenit anhtiniqw öviy i' hak inumum tūmoytaqa inumi nukpanhtini. ¹⁹Noqw nāt put qa aw pituqw nu ańwu pay umuy āawna. Noqw hisat put paniwhti qw, nu Christ-nihqat uma tuptsiwyani. ²⁰Pas antsa, pas antsa nu umumi pańqawni: Ason nu hakiy haqami ayataqw, hak put pās távihqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távihqa hapi nuy ańqw távihqat pās távini.

Jesus Predicts His Betrayal

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lk 22.21-23)

²¹Yan Jesus lavayhtit, qahahlayhti qe pańqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pańqawni: Uma haqawa momńwituy amumi nuy mātapni. ²²Pahasat pu put aw nánatuwnayaqam haqawat pa pam pańqawhqat wūwantota qe nānahpa' yoyriky. ²³Noqw suhka put aw nánatuwnaqa pep Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwta, pas Jesus aw unañwaata. ²⁴Noqw Jesus hakiy pańqawhqat pam put tūvińtaniqat Simon Peter put aw

māmasa. ²⁵Pu ōviy pam Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwkañw put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hakni? ²⁶Jesus hu'waqe aw pañqawu: Pay nu nōvat mōroknat, hakiy put maqaqw pamni. Pu pam nōvat mōroknage, Simon tiyat Judas Iscariot put maqa. ²⁷Noqw pam panhtiqw, pahsat pu Satan put unañwmiq paki. Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Um hihta hinhtiniqey its panhtini. ²⁸Noqw qa haqawa tunōsvoñat aw qátuhqa put hinoqw pan lavayhtiqat māmatsi. ²⁹Judas pi sivamokit tavi'ta; noqw suhpan pam pumuy nōviwhqat ep hihta hinhtotiniqat Jesus put aw pañqawhqat haqawat wūwaya, pu sen pam ōokiwyaqamuy hihta huytaniqat pañqawhqata. ³⁰Noqw ōviy pam nōvat mōrokput sowat, pahsat pay pañqaw yama. Noqw mīhikiwta.

The New Commandment

³¹Pu ōviy pam yámakmaq, Jesus pañqawu: Pu' hapi nu' Sinot Tiat pas pavan hímuniwhtini; noqw God piw inuhpiy panhtini. ³²Noqw kurs God inuhpiy hímuniwhte', pay soon pam tuwat qa nahpiy nuy pas pavan hihtatani; nihqe soon qa pay put panhtini. ³³Itimu, nāt nu hihsavo umumum yantani. Noqw uma as nuy hepyani; noqw ura nu Jew-sinmuy amumi hin lavayhtiqe pay nu hapi piw pan umumi lavayhtini: Nuy haqaminiqw soon uma pañsoyani, ura nu kita. ³⁴Nu umumum pūhut tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni; nu umumum hin unañway'taqat pan piw uma nānami unañway'yuñwni. ³⁵Umuy nānami unañway'yuñqw pantaqat ahpiy sinom sohsoyam uma inumi nānatuw-nayaqat nanaptani.

Jesus Predicts Peter's Denial

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lk 22.31-34)

³⁶Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um haqamii? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nuy haqaminiqw um kurs hin nāt inuñkni; nikañw pay ason um soon qa inuñkni. ³⁷Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hinoqw nu soon pay pu' uñkni? Nu uñem iqatsiy táviniqey suhtaq'ewa. ³⁸Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Haw um inuñem uhqatsiy táviniqey suhtaq'ewa? Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Pay ason pas um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawhqw pu' taqákowāko töqtini.

Jesus the Way to the Father

14 Uma qa hin unañway'yuñwni, uma God aw tuptsiwni'yuñwa; uma piw inumi tuptsiwni'yuñwni. ²Inay kiyat ep yeyespi qaōwiewa, pi as qa pantaqw soon nu umuy qa āawnani. Nu umuñem qenitato. ³Noqw nu ahpiy nuy umuñem qenite', nu piw añqwni; nen umuy nāmi ōkínani; noqw nuy háqamniqw uma piw pepyani. ⁴Pu nuy haqaminiqw uma navoti'yuñwa; pu uma aqw pōhut tuwi'yuñwa. ⁵Thomas put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um haqaminiqw itam qa navoti'yuñwa; noqw ya itam hin aqw pōhut tuwi'yuñwni. ⁶Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi God aqw pōhu, pu navoti pas antsanihqa, pu qatsi. Soon hak Inay awni, pas inuhpanen-saa. ⁷Pi as uma nuy tuwi'yuñwe' soon uma Inay piw qa tuwi'yunwni; noqw yahpiy haqahpiy uma put tuwi'yuñwa; nihqe uma aw yórikya. ⁸Noqw Philip put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um Unay itamumi mahtaknaqw itam pañso uyiwaltotini. ⁹Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas as nu wūyavo umumum yantaqw, ya um nāto nuy qa tuwi'ta,

Philip? Inumi yórikqa hapi Inay aw yori; noqw piw um nuy umumi Inay mahtaknaniqat inumi pañqawu. ¹⁰Ya nu Inay amum sūkanihqat um qa tuptsiwa? Soñawnen pi nu put epniqw pu pam inuhpee. Nu umumi hihta lavayhte', qa nāp nahpiy lavayhtiñwu; pi Ina inuhpe qátuhqa tumalat hintsaki. ¹¹Nu Inay epniqw pu Ina inuhpenihqat uma tütuptsiwani; hal kurs uma qa pantotiniq, ñas'ew uma itumalay ahpiy inumi tütuptsiwani. ¹²Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsiwhqa nuy hihhihta hintsakqat piw hintsakni, pu iit epnihqe pas pávanyaqat pam hintsakni, nu Inay awniniqw öviy'ö. ¹³Pu uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta öviy tüvintotaqw, nu put panhtimantani; noqw Ina Tiy ahpiy pas pavan hímuniwhitini. ¹⁴Uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta öviy tüvintotaqw nu put panhtimantani.

The Promise of the Holy Spirit

¹⁵Kurs uma inumi unañway'yuñwe', itutavoy añ hinwisni. ¹⁶Pu nu Inay aw nāwaknani, noqw piw pam sukw umumi unañwtavi'taqat umumi távini, it Qahováriwtaqat Hikwsita. Noqw pam umumum sutsep yante', ¹⁷Umuy hihta pas antsanihqat tutuqaynani. Put hapi ima yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam kurs hin kwusuyani, puma put qa tuway'yuñqe öviy'ö, piw qa tuwi'yuñwa. Noqw uma pi put tuwi'yuñwa, pam umumum yantaqw öviy'ö, nihqe nāt pam umuh'unañwpeq qátuni. ¹⁸Pay nu soon umuy nal'oyni; pay nu nāt piw añqw umumini. ¹⁹Nāt hihsavoniqw pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam inumi qa yórikyani, nikañw uma inumi yórikyani. Pi nuy qatuqw öviy piw uma yesni. ²⁰Noqw pep pu' uma nuy Inay epnihqat nanaptani; pu pan piw

uma inuhpeyani, pu nu umuhpeni. ²¹Itutavoy oyi'kañw añ hinmaqa hapi inumi unañway'tani; pu inumi unañway'taqat aw Ina unañway'tani; noqw nu put aw unañway'tani, nen aw namtaknani. ²²Noqw suhka Jesus aw nánatuwnaqa Judas yan mätsiwa. Qa pam momñwituy amumi Jesus mätavi. Noqw pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hintaqw öviy um itamumi namtaknat, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amumi qa namtaknani? ²³Noqw Jesus lavayhtiye put aw pañqawu: Pay inumi unañway'taqa soon ilavayiy qa añ hinmani; noqw Ina put aw unañway'tani; noqw itam put awnen unañwayat ep qátuni. ²⁴Inumi qa unañway'taqa hapi soon ilavayiy añ hinmani. Noqw nu umumi lavayit yuaataqw pam qa inuhpiy'ö, pam nuy añqw távihqat Inay ahpiy'ö. ²⁵Noqw nu nāt umumumnikañw iit umumi yuaayku. ²⁶Noqw nu pan Inay aw nāwaknaqw, pam umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit umumi távini. Noqw pam umuy sohsok hihta tutuqaynani; nen nuy hihta umumi lavayhtiqaqat umuy sohsok ahoy u'nanani. ²⁷Uma suyan unañway'yuñwni, nuy suyan unañway'taqat pan'i. Yep qatsit tunatyayat hinwisqam hakiy suyan unañway'taqat paysoq lavaytañwu; noqw nu qa panwat umumi yuaata. Uma qa hin unañway'yuñwni, piw umuh'unañwa qa tsawiniwyuñwni. ²⁸Uma nanaptaqw ura nu umumi pañqawu: Nu ahpiynit piw añqw umumini. Pi uma inumi unañway'yuñwe' soon inumum qa hahlayhtotini, nu Inay awniqey pañqawhqaqat ep'e, pi Ina inuhpenihqe pas pávani. ²⁹Noqw nāt hapi aw qa pituqw, pay nu añwu umuy äawna, hisat aw pituqw uma tütuptsiwaniqat öviy'ö. ³⁰Yahpiy hapi

nu pāpu soon pas umumi yuaatani, taq Nukpana, yep qatsit ep moñw'iwtaqa añq'ö, noqw pam qahaqam hihta ep inumi tuyqawi'ta. ³¹Noqw Ina inumi hin tutaptaqw nu pan hinma. Noqw put pantaqat akw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nu Inay aw unañway'taqat nanaptani. Huvam hoñvaa; itam yañqw ahpiyyani.

Jesus the Real Vine

15 Nu hapi ovauyit pas antsanihqat anta, Noqw Ina hapi üyi'taqa. ²Inuhpiy hohtakiwtaqa qa himuy'vañwuqat pam ayo túkuñwu; pu pölöy'vañwuqat pam papsiñwu, noqw pahsat pu pam wühaq aniwnañwu. ³Noqw uma hapi it lavayit nu umumi lavayhtiqat akw kwanw'e'way'iwyuñwa. ⁴Uma inumi wiwyuñwni, noqw nu umumi wiwtani; soon ovauyit ahpiy hohtakiwtaqa nāp natsviy hihta himuy'vañwu, pas pam kopölvuy aw wiwte'sa hihta aniwnañwu; noqw pan hapi uma inumi qa wiwyuñwe', soon hihta aniwnayani. ⁵Nu hapi ovauyi; noqw uma hapi ahpiy hohtakiwyuñqamu. Nu hakiy aw wiwtaqw pam inumi wiwte' a'nö himuy'vamantani; pi uma qa inutsviye', soon hihta apitotini. ⁶Inumi qa wiwtaqa lakput hohtakiwtaqat an ayo tüviñwu; noqw sinom put tsovalaye', qōhit aqw maspaye', put taqtsokyañwu. ⁷Kurs uma inumi wiwyuñwe', piw ilavayiy umuh'unañwpeq pani'yuñwe', pep pu' uma hihta nānawakne', put öviy tüviñtotamantani; noqw pam umumi antsaniwmantani. ⁸Uma a'nö aniwnaye', yan Inay pas pavan mātaktotani; pu piw yan uma pas antsa inumi nānatuwnayaqamyani. ⁹Nu hapi pas Inay inumi hin unañway'taqat pan nu umumi unañway'ta; uma suan hinwisq nu umumi unañway'tani. ¹⁰Uma itutavoy añ hinwisq pan nu

umumi unañway'tani, pas nu Inay tutavoyat añ hinmaq pam inumi unañway'taqat pan'i. ¹¹Noqw uma pas hinhaqam hahlayhtotiniqat öviy nu umumi yan lavayhti; nu pas hinhaqam hahlayhtiqat pan'i. ¹²Noqw nu yan umumi tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni, pas nuy hin umumi unañway'taqat pan'i. ¹³Kurs hak tāqa kwatsmuy amuñem qatsiy tave' suyan pi pam pumuy amumi pas pavan unañway'taqe öviy panhtini. Noqw qa hak put tāqat epnihqe pas pavan nuhtumi unañway'ta. ¹⁴Uma nuy umumi hin tutaptaqat añ hinwise' ikwátsimyani. ¹⁵Yahpiy hapi nu pāpu umuy qa tüwiktuñwantani, taq tüwiki moñwiy hihta hintsakq put qa navoti'tañwu. Nikañw nu umuy ikwátsimyaqat pan tünwanta; pi nu Inay añqw hihta navotqey umuy sohsok āawna. ¹⁶Qa uma hapi nuy namorstota, pi nu hapi umuy namorstaqe umuy sinmuy tsovalayaniqat öviy ayata; noqw tsovalniwyaqam qa hovalniwyani; noqw uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw hihta tüviñtotaqw pam umuy put máqamantani. ¹⁷Nu umumi yan tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni.

The World's Hatred

¹⁸Kurs yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewyaqw pay ura puma inumi mohti qa suhtaq'ewyaqat uma u'ni'yuñwni. ¹⁹Pi as uma yep qatsit tunatyayat añ hinwisq, pay put añ hinwisqam soon umuy qa hahlayyani; noqw uma pi yep qatsit tunatyayat qa añ hinwisq nu umuy put añqw namorsta; noqw öviy yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewya. ²⁰Ura nu umumi lavayhtiqw uma put u'ni'yuñwni; pay tüwiki moñwiy epnihqe qa pavan pasniñwu; noqw

kurs sinom nuy okiwasasne' soon umuy piw qa okiwasasnani; kurs ilavayiy añ hinwise' pay soon piw umuhlavayiy qa añ hinwisni. ²¹Nikañw pay uma isinomniqw òviy puma umuy yan hintsatsnani, nuy añqw távihqat qa tuwi'yuñqe òviy'o. ²²Pay nu pítuhqe pumuy amumi yuaaykuqw puma inumi qa tuptsiwyaqe qaanhtoti. Kurs puma ilavayiy qa nanapte' pay soon pas qaanhtotini. Nihqe pu' hapi puma kurs hihta akw qaanhtipuy tupkayani. ²³Inumi qa suhta'ewnihqa hapi piw Inay aw qa suhta'ewa. ²⁴Nu pumuy amutpik nihtiwhtaqtat kátutmalat hinhti. Qa hak inuhpenihqe hihta kátumalta. Kurs puma itutmalay aw qa yórikye' pay soon pas qaanhtotini; noqw pi as puma put aw yórikyakahkañw inumi qa suhta'ewya, pu Inay piw aw'i. ²⁵Ura pumuy tutuveniyamuy añ yan pey'ta: Nuy qa hinhtiqw puma inumi qa suhta'ewya, yan'i. Noqw puma hin pey'taqat anhtoti. ²⁶Nikañw ason nu umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqtat Hikwsit Inay añqw ayataqw, pam hihta pas antsanihqat umuy tutuqaynat, nuy hákiynihqat sinmuy áawnani. ²⁷Pu uma piw pas nāp hihta aw yórikyaqey tuawi'yuñwni, uma yayhniwhqat añaqaw inumum hinnumyaqe òviy'o.

16 Uma qa hin unañwtotiniqat òviy nu umumi yan lavayhti. ²Nāt sinom hihta aw tōnawyuñqey añqw umuy ayo ipwayani; tis pi nāt òviy puma umuy qōqyaniqat aw pítuni; noqw panhtiqa God eñem tumaltaqey wūwamantani. ³Puma hapi Inay nuy enañ qa tuwi'yuñqe òviy umuy panhtotini. ⁴Nikañw ason hisat aw pituqw ura nu umuy añwu pay put áawnaqat uma u'nayaniqw òviy nu umumi yan lavayhti, nāwuspi nāt nu umumumnihqe òviy qa mohtihqat umumi iit yuaayku.

The Work of the Holy Spirit

⁵Noqw pu' hapi nu Inay nuy añqw távihqat ahoy awni. Noqw uma qa haqawat nuy haqaminiqat tūviñta. ⁶Noqw pay pi nu umumi iit lavayhtiqw òviy umuh'unañwa pas qa hahlayhtoti. ⁷Noqw pay nu umumi pas qaatsat pañqawni: Pas nuy ahpiyniqw pam umuñem lomahintani; pi nuy qa ahpiyniqw umumi Unañwtavi'taqat soon umumi pítuni, pi nu ahpiyen añqw put umumi távini. ⁸Ason pam pite' yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qaanhtotiqat pumuy navotnani, pu hakiy hin suan hinmaqat pumuy māmatsnani, pu God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani. ⁹Pam pumuy inumi qa tuptsiwyaqe qaanhtotiqat pumuy navotnani. ¹⁰Piw nuy suan hinmaqat pumuy māmatsnani, Inay awnihqat akw'a; noqw uma pāpu inumi qa yórikyani. ¹¹Piw God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani, pi pam yep qatsit aw moñwit pay eñem yúkuqe pas qahihtata. ¹²Nāt nu nihtiwhtaqtat hihta umumi yuaaykuniqw, uma kurs hin nāt put sohsok òmahtotani. ¹³Nikañw ason i' Hikwsi pas antsanihqat pite', pam sohsok antsanihqat umuy māmatstoyani; pam qa nāp nahpiynihqat yuaataniqee. Pam hihta navote' put yuaaykumantani, pu pam hihhihta nātoyaniqat umuy áwintani. ¹⁴Ason pam nuy pas pavan hihtatani, pi pam itutuqayhpiy òmahtat, put umuy áwintani. ¹⁵Inay tutuqayhpiat sohsay piw itutuqayhpi, paniqw òviy nu pañqawu: Pam ason itutuqayhpiy òmahtat, put umuy áwintani.

Sadness and Gladness

¹⁶Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, nu Inay

awniniqw öviy'o. ¹⁷Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam haqawat nānami pañqawu: Ya sen pam hihta itamumi lavayhtiqe pañqawu: Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, pu Nu Inay awniniqw öviy'o, kita? ¹⁸Noqw öviy puma pañqawu: Ya sen pam hihta pañqawhqe Hihsavoniq'ö, kita? Itam hihta pañqawhqt aw māmatsya. ¹⁹Noqw puma as put tüviñtotaniqey nānawaknaqw Jesus navoti'taqe amumi pañqawu: Ya nu umumi Pay hihsavoniqw uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, kítahqt uma nātuvinlalwa? ²⁰Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt uma tsaykitani, pu pas hihta ep qahahlayhtotiqey pan hiñqawwani; noqw tuwat yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam hahlayyani, noqw úmawat qahahlayyani; nikañw pay umuhqahahlayhpi hahlayhpiniwhntini. ²¹Wuhti tihtatutuyne' qahahlayñwu, tuwanyat aw pítuñwuniqw öviy'o; nikañw ason pam tihte' pahsat kánavotpiy pāpu qa u'ni'tañwu, sino tüwaqatsit aw tihtiwñq put ep hahlayñwunihqe öviy'o. ²²Noqw pan uma qahahlayyani; nikañw pay nu nāt piw umumi pohtani, noqw umuh'unañwa hahlayhtotini, pu umuhhahlayhpiy soon himu sohtapnani. ²³Pu hisat aw pituqw uma soon pāpu nuy hihta tüvinlawni. Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw nāp hihta öviy tüviñtotaqw pam umuy put máqamantani. ²⁴Yuk pahsavo hapi uma qa hisat nāt ituñwniy aw yankahkañw hihta öviy tüviñtota. Uma aw tüviñtote' ömahtotani, nen pas hinhaqam hahlayhtotini.

Victory over the World

²⁵Yan nu pay tupkiwtaqt umumi yuaayku; ason hisat aw pituqw pep pu' nu soon pāpu ilavayiy tupkitat, umuy Inay pas suyan āawnani. ²⁶Ason pep pu' uma ituñwniy aw yankahkañw hihta öviy tüvinlalwani. Noqw nu umuñem Inay aw tüviñtaniqey hapi qa pañqawu; ²⁷Pi Ina pas nāp umumi unañway'taqw öviy'o, ispi uma inumi unañway'yuñq'ö, nihqe nu God añqw pítuñqat uma tütuptsiwa. ²⁸Nu Inay añqw yámakqe, tüwaqatsit aw pitu; nit pu' nu tüwaqatsit mātapt, Inay awni. ²⁹Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw pañqawu: Meh, pu' hapi um pas suyan yuaaykuqe, pāpu qa sómokit lavayhti. ³⁰Pu' hapi itam uñ sohsok hihta navoti'taqat tütuptsiwa; noqw soon kurs pas hak sōwu hihta tüvinlawni. It akw pu' itam uñ God añqw pítuñqat tütuptsiwa. ³¹Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya uma pu' tütuptsiwa? ³²Meh, aw hapi pituto, híkis pay aw pitsiwa, uma tatslake', nanāp umuhkiy añhqe nankwuse', nuy nalmatapyaniqat aw'i. Nikañw pay nu qa nālaa, pi Ina inumuma. ³³Uma inuhpe kwakwhaiwyuñwniqat öviy nu umumi yan lavayhti. Uma tüwaqatsit ep kánanvotyani; nikañw pay uma su'qawyuñwni, nu hapi yep qatsit añwuta.

Jesus Prays for His Disciples

17 Yan Jesus lavayhtit, ömiq tātayht, pañqawu: Inaa, aw hapi pitu; um Uhtiy pas hímunihqt pan nuhtumi mātaktani, noqw Uhti tuwat uñ pan mātaktani. ²Pi um Uhtiy sohsokmuy sinmuy amumi öqalat maqa, nihqe hakimuy hihsa'nihqamuy put aw noaqw, pam qatsit qaso'taqat amumi nóaniqat um pan put enem yuku. ³Noqw hak uñ pas suhka antsa

God-nihqat tuwi'te' pu Jesus Christ uhpiy taviwhqat piw tuwi'te' qatsit qaso'taqat himuy'vani. ⁴Nu tūwaqatsit ep un pas hímunihqat nuhtumi mātakta; um nuy hihta tumalat ayataqat hapi nu yuku. ⁵Noqw taay, Inaa, ura tūwaqatsit nāt qa háqamniqw nu úmumnihqe lolmat tālawñwat pitsánway'ta. Noqw öviy nu úmi pituqw um piw pan nuy lomavitsañwtoynani. ⁶Um sinmuy amuñaqw hakimuy inumi noaqw nu un hákiyinihqat pumuy āawna; puma as úhimumyaqw um pumuy inumi noa, noqw puma uhlayiy añ hinwisa. ⁷Nihqe um hihta inumi noaqw pam sohsoy ūñaqwnihqat puma nanapta. ⁸Pi um it lavayit inumi mātapq nu amumi put mātavi; noqw puma put ömahtota, nihqe nu ūñaqw yámakqat pas suyan nanaptaqe pay um pas nuy añqw távihqat tütuptsiwa. ⁹Nu pumuy amuñem okiw nāwakinta; nu yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qa pumuy amuñem nāwakinta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy amuñem nāwakinta, puma uhsinomniqw öviy'o. ¹⁰Noqw sohsoyam isinom uhsinomu, pu sohsoyam uhsinom isinomu, noqw nu amuhpiy pas hímuniwhiti. ¹¹Noqw nu hapi pāpu qa tūwaqatsit ep hinnuma, noqw ima nāt tūwaqatsit epya; noqw nu yañqw ūmii. Qahováriwhpu Inaa, um hakimuy inumi nóahqey pumuy pas nāp uhtuñwniy öqalayay akw oyi'tani, noqw puma sūkayani, itamuni. ¹²Nu nāt tūwaqatsit ep pumuy amumum hinnumqe uhtuñwniy añ pumuy oyi'ta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy pās oyi'taqw qa himuwa haqami hiniwhiti, pay i' súlawhtiniqey namorstiwhqa-saa, hin pey'taqat anhtiniqat öviy'o. ¹³Noqw nu yahsatniqw yañqw ūmii, nihqe okiw pas pay imuy unañwpeq ihahlayhpiy aniwni'yuñwniqat öviy nu tūwaqatsit ep yan hiñqawlawu. ¹⁴Nu amumi

uhlayiy mātavi, noqw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam pumuy amumi qa suhtaq'ewya, puma qa yep sinoiwyuñqw öviy'o, nuy qa pep sinoiwtaqat pan'i. ¹⁵Um as tūwaqatsit añqw pumuy ipwaniqat nu qa pan ūmi tūviñlawu, um qalolmat añqw okiw pumuy ayo oyi'taniqat pan'i. ¹⁶Puma inún qa yep qatsit ep sinoiwyuñwa. ¹⁷Um uhlayiy pas antsanihqat akw pumuy neñem qenivo öyani; uhlayiy pas antsa. ¹⁸Um nuy sinmuy amumi tavi, noqw öviy pay hapi nu piw pan nuhtumi pumuy ayata. ¹⁹Nihqe nu pumuy tunatyawkañw qenivo nātavi, puma as pas antsa piw qenivo oyiwyuñwniqat öviy'o. ²⁰Pu nu qa ímuy-sa amuñem tūviñlawu, nāt hakim pumuy lavayiyamuy ahpiy inumi tütuptsiwaniqamuy amuñem piwu. ²¹Okiw as puma sohsoyam sūkayaniqat nu tūviñlawu, um Ina inuhpeniqw pu nu uhpenihqat pan piw itamuhpe sūkayaniqata; noqw pep pu' tūwaqatsit ep sinom um nuy añqw távihqat tütuptsiwani. ²²Noqw um hin nuy kaptsi'taqw pan piw nuy pumuy kaptsi'ta, puma itamun sūkayaniqat öviy'o. ²³Nu pumuy amuhpeniqw pu um inuhpee, noqw puma itamuhpe pās pasiwyuñwni, noqw sinom nanaptaqw um nuy añqw tavi, nihqe pas hin inumi unañway'taqey pan piw amumi unañway'ta. ²⁴Inaa, um imuy hakimuy nuy maqaqw puma as nuy háqamnihqat pep inumumyaniqat nu nāwakna, nen it lolmat tālawñwat um nuy máqahqat puma aw tayyuñwni, pi um nāt tūwaqatsit qa yukiwHQ pay pepeq inumi unañway'ta. ²⁵Súantaqa Inaa, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam un qa tuwi'yuñwa, noqw nu un tuwi'ta, noqw ima hapi um nuy añqw távihqat navoti'yuñwa. ²⁶Noqw nu hapi un pumuy āawna. Noqw okiw as um inumi hin unañway'taqw pan hapi pumuy

nānami unañway'yuñwniqat òviy nu soon nāt qa un pumuy āwintani. Nen nu pas antsa amuhpe yantani.

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lk 22.47-53)

18 Yan Jesus lavayhtit put aw nānatuwnayaqamuy tsamkañw pahpiy nakwsuqw, puma haqe' sika Cedron yan mātsiwhqat yupqōymi nōña; noqw pam haqami olive qōlmi pītuhqe, put aw nānatuwnayaqamuy amumum pañso paki. ²Noqw put momñwituy amumi mātapqa Judas piw put háqamnihqat tuwi'ta, Jesus put aw nānatuwnayaqamuy tsamkañw qa sūs pañsoniñwuniqw òviy'o. ³Noqw God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum tuwalan'a'yatuy hoñvia'yatuy enañ Judas aw mātavi; noqw puma wihqōhi'wiskañw, kopitsoki'wiskañw, tunipi'wiskahkañw put amum pañsoya. ⁴Noqw òviy Jesus hin hintsaniwniqey sohsok navoti'taqe amumi nakwsuhqe pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? ⁵Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Itam hakiy Nazareth añqw tāqa Jesus hepnumya. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu' pam'i. Noqw Judas amumi put mātapqa pumuy amumum wunu. ⁶Noqw pam panis pamnihqey amumi pañqawhq pahsat pay puma áhoywat hohyokat, tutskwami patañmunumhti. ⁷Pahsat pu piw pam pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? Noqw puma pañqaqwa: Itam hakiy Nazareth añqw tāqat Jesus hepnumya. ⁸Jesus lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu pamnihqey umumi pañqawu; noqw òviy kurs uma nuy hepnumye', uma imuy mātapyani. ⁹Ura pam hiñqawhq put anhtiniqw òviy'o, ura pam pañqawu:

Imuy hakimuy um inumi noaqw nu qa hihtawat kwahi, it'a. ¹⁰Pahsat pu Simon Peter sipwuwahpi'taqe put hóroknat, God awwat mohpeq moñwit tūwikiyat wuvahtaqe, putvaqw naqvuyat ayo tuku. Noqw i' hak tūwiki Malchus yan mātsiwa. ¹¹Pahsat pu Jesus Peter aw pañqawu: Uhsipwuwahpiy tukpuyat aqw pánaa. Ina inuñem okiwsanhpit kuyapkuyhq pay nu soon qa put hikwni.

Jesus before Annas

¹²Pahsat pu sohsoyam tuwalan'a'yam-niqw pu moñwíam, hoñviaymuyatuy amumum Jesus nuayaqe put somya; ¹³Nit mohti Annas aw put wikya, pam pi Caiphas möönañwuy'ta; noqw Caiphas put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwta. ¹⁴I' Caiphas hapi ura Jew-sinmuy amumi pañqawu pay ura hak sūka sinmuy amuñem mokq pam ñas'ewniqata.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵Noqw Simon Peter Jesus añki, pu suhka put aw nānatuwnaqa; pamwat God awwat mohpeq moñwit tuwi'ta; nihqe pam Jesus amum God awwat mohpeq moñwit kiyat aw paki. ¹⁶Noqw Peter pay hötsíwat ihpaq wunu. Noqw pahsat pu suhka Jesus aw nānatuwnaqa God awwat mohpeq moñwit tuwi'taqa yá-makqe, hötsíwat aw tunatyawtaqat mānat aw yuaaykuqe Peter pana. ¹⁷Pahsat pu māna hötsíwat aw tunatyawtaqa Peter aw pañqawu: Ya qa um piw it tāqat aw nānatuwnaqa? Noqw pam pañqawu: Qae. ¹⁸Noqw iyohooniqw, òviy tūtuwikit hoñvia'yatuy amumum tövumsit hoveyelayaqe aw hoñkahkañw nāmukintota. Noqw Peter pumuy amumum aw wunuwkañw nāmukinta.

The High Priest Questions Jesus

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lk 22.66-71)

¹⁹ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi Jesus tüviñtaqe put aw nánatuwnayaqam hákimyaqat put tüviñta, pu hihta pam pumuy tutuqaynaqata. ²⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nu nuhtumi susmataq yuaata. Nu tsotsvalkive sutsep tutuqayna, pu God kiyat ep'e, pañso Jew-sinom sutsep tsotsvalya; nu qa hihta nanauyve lavayhti. ²¹ Noqw um hinoqw nuy tüviñlawu? Nu hihta yuaaykuqat um inumi tūqayyuñqamuy tüviñtaniñawo; meh, puma nuy hiñqawhq navoti'yunwa. ²² Noqw yan pam lavayhtiqw, pu suhka hoñiaya put aqlap wúnuhqa mapqölöy akw Jesus wuvahta, pañqawkañwo: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi kurs nuy qalolmat lavayhtiqw um put pañqawni; kurs pay nuy súañqawhq ya um hinoqw nuy wuvahta? ²⁴ Noqw Annas put somt, God awwat mohpeq moñwit Caiphas aw hōna.

Peter Denies Jesus again

(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lk 22.58-62)

²⁵ Noqw Simon Peter pep wunuwkañw nāmukinta; noqw haqawat pep hoñqam put aw pañqawu: Ya qa um piw put aw nánatuwnaqa? Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Qae. ²⁶ Noqw haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwikipat Peter aw pañqawu: Puyaw qa um oliveqölpe put ámunniqw nu ūmi qa tātayi? Pam hapi Malchus añqwi, it hakiy naqvuyat Peter ayo tukuqw put'a. ²⁷ Pahsat pu Peter piw nāt qa nakwha, noqw pahsat pay taqakowako tōqti.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lk 23.1-5)

²⁸ Pahsat pu puma Caiphas añqw Jesus haqami Rome añqw moñwit kiyat aw wikya; noqw súitsi; noqw puma pay moñwkimi qa yuñ, taq ka Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat añqw nōñōsaniqey qa hu'waniwyani. ²⁹ Pahsat pu Rome añqw moñwi Pilate yan mätsiwhqa yámakqe amumi pañqawu: Ya uma hihta it nēveltotoynaya? ³⁰ Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqawu: Pay pi as i' tāqa qa nukpananiqw soon itam ūmi put wikvayani. ³¹ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Pay pi uma put wikye' umumi hin tutavot an put yukunayani, kita. Noqw ōviy Jew-sinom put aw pañqawu: Itam hakiy nīnayaniqey mewniwa. ³² Ura Jesus hin mokniqey lavayhtiqat anhtiniqw ōviy puma pañqawu. ³³ Pahsat pu Pilate piw pavasiwhkimi pakit, Jesus wánwayhqe aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya pay um pas nāp it lavayhti? sen pay hakim nuy pamnihqat uñ āawnaya? ³⁵ Noqw Pilate lavayhtiqe aw pañqawu: Ya nu Jew-sino? Pi nāp uhsinom God awwat mohpeq momñwituy amumum uñ inumi mātayya. Ya um hihta hinhti? ³⁶ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay imoñwtunatya qa yep qatsit ahipiy'o, pi as imoñwtunatya it qatsit ahipyniqw soon itumal'a'yam as qa rohomhtotini; noqw nu Jew-sinmuy amumi qa noiwni; noqw pi imoñwtunatya qa yañq'ō. ³⁷ Noqw ōviy Pilate put aw pañqawu: Noqw um moñwi? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um súañqawu. Pi nu yaniqw tihtiwa; nihqe nu it hihta pas antsanihqat tuawi'taniqey ōviy tūwaqatsit aw pitu. Pas antsanihqat añ hinwisqam sohsoyam itōnay

nanaptañwu. ³⁸Noqw Pilate put aw pañqawu: Ya himu pas antsa?

Jesus Sentenced to Death

(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lk 23.13-25)

Pam kitat, piw Jew-sinmuy amumi yámakqe, amumi pañqawu: Pas nu qa haqam qaanhtiqat put aw tuwa. ³⁹Noqw pay pi Amutsva Yūmosanihqat ep nōwihqat aw pituqw nu hakiy umumi mātapmantiqat uma pan tuwí'yuñwa. Noqw nu Jew-sinmuy moñwíyamuy umumi mātapniqat uma nānawakna? ⁴⁰Pahsat pu puma sohsoyam piw nāt sáakmaqe pañqawu: Qa i'ni, Barabbasni. Noqw i' Barabbas pi hihta tūnawhkilawu.

19 Pahsat pu Pilate solāwamuy pan ayataqw puma Jesus haqami wikyaqe wuvahpit akw put qa sūs wuvahtota. ²Pahsat pu puma hihta kūtay'taqat kwitetotaqe put wihkat yukuyat put Jesus qōtōsomtoynaya, nit pu hihta palasakwat usimnit put usihtoyneyaqe, ³Aw pañqawu: Ōqawmañwu, Jew-sinmuy moñwíamu! Pu puma may akw wuvalalwa. ⁴Pu ōviy Pilate piw yámakqe sinmuy amumi pañqawu: Meh, nu hapi qa haqam qaantaqat it aw túwahqe umuy navotnaniqey ōviy nu umumi put hōrokna. ⁵Pahsat pu Jesus kūtāt akw qōtōsomiwkañw palasakwat usimnit uskañw pañqw yama. Noqw Pilate umumi pañqawu: Taa, yep tāqa. ⁶Noqw ōviy God awwat mohpeq momñwit hoñvia'yatuy amumum put aw yórikyaqe sáakmaqe pañqawu: Nahoyehtsit aw múaa! Nahoyehtsit aw múaa! Noqw Pilate amumi pañqawu: Uma pi wikye' put nahoyehtsit aw muayani, nu pi qa hihta qaantaqat put aw tuwa. ⁷Noqw Jew-sinom lavayhtotiqe pañqawu: Itam hihta ep yukuyamantaniqe tutavot pasiwyuñwa; noqw itahtutavoyniqw pi soon pam qa

mokni, pam God Tíatnihqey pañqawhqe ōviy'o. ⁸Noqw ōviy Pilate pan lavayit navotqe pu' pas maqasti. ⁹Nihqe pavasiwhkimi piw pákihqe Jesus aw pañqawu: Ya um hak háqaqō'? Noqw Jesus aw qa hiñqawu. ¹⁰Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Noqw ya um inumi qa hinwat lavayhtini? Nu uñ mātapniqey, sen nahoyehtsit aw muiwniqat unem yúkuniqey aw ōqalat pasiwta. Ya um qa it navoti'ta? ¹¹Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay as ōqalat qa ōnaqw ūmi noiwhq soon um inumi ōqalani. Pantaqw ōviy i' hak nuy ūmi mātapqa uhpenihqe pas wukoqaanhti. ¹²Pahpiy pu Pilate as put mātapniqey tunatyalti; noqw Jew-sinom sáakmaqe pañqawu: Um it tāqat mātave' pay Caesar qa kwātsiatni, hak haqam nāmonwlawhqa pan Caesar aqw hiñqawñwu. ¹³Noqw ōviy Pilate it navotqe Jesus wikkañw ihpo yama, nit pu haqam Owaqantupha yan tūnwantiwhqat ep moñw'atsvewat ep qatuptu, haqam Hebrew-sinmuy amuhkwanihqe Gabatha yan mātsiwhqat ep'e. ¹⁴Noqw Amutsava Yūmosanihqat ep nōwiniqat totokay'yuñwa, noqw tāwanasavehaqamo. Noqw Pilate Jew-sinmuy amumi pañqawu: Taay, yep umuhmoñwi! ¹⁵Noqw puma sáakmaqe pañqawu: Tūvaay, tūvaay! Nahoyehtsit aw múaay! Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw ya nu umuhmoñwi nahoyehtsit aw muiwniqat enem yúkuni? Noqw God awwat mohpeq momñwit pañqawu: Itam qa hakiy moñwí'yuñwa, pas Caesar-saa.

Jesus Nailed to the Cross

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lk 23.26-43)

¹⁶Pahsat pu puma put nahoyehtsit aw muayaniqat ōviy pam amumi put mātavi; noqw puma nuayaqe ahpiy

wikya. ¹⁷Noqw pam nahoyehtsiy ikwiwkañw haqami Masqötviñka yan tñwantiwhqat aw'i; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Golgotha yan tñwantiwa. ¹⁸Pep pu' puma hakimuy löqmuy put enañ nahoyehtsit aw muaya, nan'ikaqee, noqw Jesus amuhtsavee. ¹⁹Noqw pam hak hímuniñqat Pilate pēnaqe nahoyehtsit atsve mua; noqw yan pey'ta: JESUS NAZARETH ANQWNIHQQA JEW-SINMUY MONWIAMU. ²⁰Noqw Jesus haqam nahoyehtsit aw muiwhq pam kññaqw qa yāpo; noqw öviy kaysiwhqam Jew-sinom it atsva yan pey'taqat añ tuñwáya. Noqw pam Hebrew-sinmuy amuhkwa pey'ta, pu Greek-sinmuyu, pu Latin-sinmuyu. ²¹Pahsat pu Jew-sinmuy amuñaqw God awwat mohpeq momñwit Pilate aw pañqawwa: Jew-sinmuy monwíamu, um qa yan pēnat, pam Jew-sinmuy monwíamniñqey pam kítañqat um pēnani. ²²Noqw Pilate lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu hin pēnaqw pay pi pantani. ²³Pahsat pu solāwam Jesus nahoyehtsit aw muayaqe yuwsiyat nālōvo o'yaqe nāhuyva; noqw ahtōqō'napnaat qa tñhiwtaqe ahsupoq pōqniwta. ²⁴Noqw öviy puma nānami pañqawwa: Itam qa tsikayat, put öviy nanavö'yani, mātaqpi hak putni, kitota. Yan puma tutuvenit antsantota, ura pan pey'ta: Puma iyuwsiy nāhuyvayaqe inapnay öviy nanavö'ya. Noqw öviy solāwam panhtoti. ²⁵Noqw pep Jesus nahoyehtsiyat aqlap put yuat wunuwta, pu yuyat tupkoat Mary, hakiy Cleopas nōmaata, noqw pu Mary Magdalene. ²⁶Noqw Jesus yuy tuwa, pu put aw nānatuwnaqat pas aw unañway pep wñuwnuwaqata, niñqey yuy aw pañqawu: Wuhti, ayam uhtii. ²⁷Pahsat pu pam put aw nānatuwnaqat aw pañqawu:

Ayam únuu. Noqw pahpiy put aw nānatuwnaqat put kiñ aw wíki.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸Yantaqat atsva pu' Jesus tumalay pay sohsok yúkuñqey navoti'taqe pañqawu: Nu pānaqmoki, kita, hin pey'taqat antaniqw öviy'o. ²⁹Noqw pep tsaqaptat añqw ovavala a'nō sika küyiwta; noqw puma hihta söyatkot put aqw móroknayat, pu himu hisop yan mātisiwhqat kohoyat epeq söñnayay put moami itaya. ³⁰Pu öviy Jesus ovavala añ yúkuñqey pañqawu: Yukilti, kitat yōkoltit sohsok hikwsu.

Jesus' Side Pierced

³¹Noqw ép nasuñwintalöñnit pas kaptisiwhqat ep totokay'yunwa. Noqw pumuy tokoam nāt nasuñwintalöñnit ep nahoyehtsit añ hāyiyuñwñiqat ima Jew-sinom qa nānawakna. Noqw öviy puma Pilate awyaqe aw pañqawwa: Um as solāwamuy ayataqw, puma hokayamuy qōqhitote' pumuy haqami hintsatsnani. ³²Pahsat pu öviy solāwam ókiñqey mohti'maqat-nikañw pu mitwat put amum nahoyehtsit aw muñtiqat pumuy lövaq hokayamuy qōqhitota. ³³Nit puma Jesus aw ökiqw pay kurs pam möki, noqw öviy pay puma put hokayat qa qōhiknaya. ³⁴Nikañw suñka solāwa lansay akw put suyvaqewat söhkwiknaqw pahsat añqw uñwa küyit enañ munva. ³⁵Noqw nu hapi it aw yori, niñqey hihta navoti'taqey pas suyan tuawi'ta; nu qa atsálawu, noqw uma kurs hin qa tütuptsiwani. ³⁶Hin pey'taqat hapi anhtiniqw öviy ii yaniwhiti, ura yan pey'ta: Qa himuwa put öqaat qōhikiwñi, yan'i. ³⁷Pu piw sutske' yan pey'ta: Puma hakiy söhkwiknayaqey aw yórikyani, yan'i.

The Burial of Jesus

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸Yantaqat atsva pu' hak tāqa Aramatheat ańqwnihqa Joseph yan mātsiwhqa Pilate awnihqe Jesus tokoyat haqami hintsanniqey put aw maqaptsi'ta; noqw Pilate put hu'wa. Noqw ōviy pam pítuhqe Jesus tokoyat haqami yawma. Pam hak as nuhtum Jesus aw tuptsiwa; nikańw Jew-sinmuy mamqasqe ōviy qa hakiy put āawna. ³⁹Noqw pu piw Nicodemus hihta myrrh aloes enañ namiqwriwtaqat tsivót-sikip sunat pututuwanit pahsa'haqam kimakańw ep pitu. Ura pam hak mohtihaqam mñhikiwtaqw Jesus aw pitu. ⁴⁰Pu ōviy puma Jesus tokoyat haqami távihqe kwanwáhovaqtuqat tōsit atsva put siwuwuykinat tsatsákwmōtsaput linen yan mātsiwhqat akw put mokahta, hin Jew-sinom hakiy masyuwsinayanwuqat pan'i. ⁴¹Noqw pam haqam nahoylehtsit ep mułtiqat ep himuqōlō; noqw pep puhutuamtuhsō; noqw nāt pas qa hak hisat pańsoq taviwa. ⁴²Noqw Jew-sinom totokay'yuńqw ōviy puma pep Jesus tavi, pam tuamtuhsō áhayhpnıqw ōviy'o.

The Empty Tomb

(Mt 28.1-8; Mr 16.1-8; Lk 24.1-12)

20 Noqw Sundayt aw pituqw, suits talavay nāt qa talq, Mary Magdalene tūamit aw'i; noqw kurs owa tūamit aqw ūtsiwtanwuqa ayo taviwa. ²Pahsat pu pam wárikqe, Simon Peter-nit pu nuy, Jesus aw unañwayat yan túnwan-tiwhqat, itamumi pańqawu: Taq kurs Tutuyqawhqaqat tūamit ańqw hóroknaya; nihqe haqami pi put hintsatsna. ³Pu ōviy nu Peter amum tūamit aqw wari. ⁴Noqw nu Peter ehpeqtaqe pay mohti pańso pitu. ⁵Nihqe nu motoltiqe ahpamiq tátayhqe tsatsákwmōtsaput ep

oyiqw tuwa; nikańw pay nu qa aqw paki. ⁶Pahsat pu Simon Peter inuńk pitu; nihqe tūamit aqw pákihqe, tsatsákwmōtsaput ep oyaqw tuwa. ⁷Pu hōhōnpi put qōtōyat akw as mōkiwtaqa pay tsatsákwmōtsaput qa enañ qatskańw pay nāla suphaqam qātsi. ⁸Pahsat pu nu tuwat aqw paki, nihqe nu yórikqe tuptsiwa. ⁹Pam mokiwuy ańqw pas soon ahoy qa tátayniqat pan pey'taqat nāt itam qa mātsi'yuńqe ōviy'o. ¹⁰Pahsat pu itam ahoy pańqw nima.

Jesus Appears to Mary Magdalene

(Mt 28.9-10; Mr 16.9-11)

¹¹Noqw Mary tūamit ihpaq wunuwkańw okiw pakmumuya; nihqe ōviy pam pan hińqawkańw, motoltit, tūamit aqw yori; ¹²Nihqe hakimuy lōqmuy honviayatuy qōtsat yuwsı'taqamuy pepeq qatuqw tuwa, haqe' Jesus tokoat as qatsqat pep suhka qōtōveniıw, pu suhka kukveq'a. ¹³Noqw puma hakim put aw pańqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Noqw pam amumi pańqawu: Ispi kurs puma Itutuyqawhqaqay haqami hintsatsnaqe, haqam put taviyaqw nu qa navoti'taqe ōviy'o. ¹⁴Yan pam hińqawht, ahoy namtōkkańw Jesus pep wunuqw tuwa; nit pam Jesus-nıqw qa māmatsi. ¹⁵Noqw Jesus put aw pańqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Ya um hakiy hepnuma? Noqw pay pam ūyit tumalay'taqanihqat pam wūwahqe aw pańqawu: Tāqa, kurs um put haqami hintsane', um haqam put távihqey nuy āawnani; noqw nu haqami hintsanni. ¹⁶Noqw Jesus put aw pańqawu: Mary. Noqw pam aw namtōkt, put aw pańqawu: Rabboni, kita. (Pam Tūtutuqaynaqa i'nihqe pam'i.) ¹⁷Jesus put aw pańqawu: Um nuy qa nuń'ani, taq nu nāt Inay aw qa wūvi. Um itupkomuy amuminen amumi pańqawni: Nu God Inay aw

wupni, pu pay pam piw Umunaa, pu Umuhutuyqawhqa. ¹⁸Noqw Mary Magdalene Tutuyqawhقات aw yórikqey put aw nánatuwnayaqamuy amumi tūawva, pu pam yan put aw lavayhtiqata.

Jesus Appears to His Disciples

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lk 24.36-49)

¹⁹Noqw ép Sundayt ep tapkiqw put aw nánatuwnayaqam haqam tsovawtaqe, okiw Jew-sinmuy mamqasyaqe öviy hötsíwhpa' uhtsi'yunqw, Jesus pítuhqe, amuhsonve wunuwkañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yunwini. ²⁰Yan pam lavayhtit, tokoy haqami söhkwiknayaqat pumuy amumi mahtakna may éñaña. Noqw put aw nánatuwnayaqam Tutuyqawhقات aw yórikyaqe hahlayhtoti. ²¹Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yunwini. Nu hapi hin Inay nuy ayataqat pan piw tuwat umuy anqe' ayata. ²²Yan pam lavayhtit, amumi hikwsut pañqawu: Huvam Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaa. ²³Uma hakiy qaanhtipuyat ayo yukuyaqw pam ayo yukiwñwu; pu uma hakiy qaanhtipuyat qa ayo yukiwniqat pañqaqwaqw pam qa ayo yukiwñwu.

Jesus and Thomas

²⁴Noqw imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amuñaqw hak Thomas, Didimus yan túnwantiwhqa, qa amumumniqw Jesus pitu. ²⁵Noqw öviy mímawat Jesus aw nánatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Itam Tutuyqawhقات aw yórikya. Noqw pam amumi pañqawu: Pas nu māyat ep muahpit akw pey'vaqat aw qa yórikkañw pu imalatsiy akw put aw qa hintsankañw, pu put tokoyat haqam söhkwiknayaqat aqw imay qa pane' soon tuptsiwini. ²⁶Noqw ahpiy nanalsikis talq put aw nánatuwnayaqam piw haqam

ahpave tsovawta, noqw Thomas pumuy amumuma. Noqw hösíwa uhtsiwtaqw Jesus pítuhqe amuhsonve wunuwkañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yunwini. ²⁷Pahsat pu pam Thomas aw pañqawu: Kurs uhmalatsiy aqw pew hintsanaa, pu imay yórikuu; pu pew māvuyalte', itokoy haqam söhkwiknayaqat aqw uhmay pánaa, nit um pápu qapēvewnat tuptsiwini'tani. ²⁸Noqw Thomas put aw pañqawu: God, Ituyqawhqa. ²⁹Noqw Jesus put aw pañqawu: Thomas, paysoq pi um inumi yórikqe öviy tuptsiya; inumi qa yórikyat tütuptsiwaqam pas hihlayhpit epyani.

The Purpose of this Book

³⁰Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumumnikañw pas qa tsa' kátatayhpit hihta tuawi'taqat tumalta; noqw pāvam qa sohsoy it tutuvenit an pey'ta. ³¹Noqw pay hapi pas Jesus Moñw'asi'taqanihqat, pu God Tíatnihqat uma tütuptsiwaniqw öviy ii yantaqa pēniwa, pu uma tütuptsiwe' put ahpiy qatsit tutwani.

Jesus Appears to Seven Disciples

21 Iit atsve pu Jesus wuhkovatuphat Tiberias yan mätsiwhqat ep put aw nánatuwnayaqamuy amumi piw namtakna; noqw pam hin namtaknaqat nu umuy āawnani. ²Ima yahsa'hakim haqam süpya: Simon Peter, pu Thomas, Didimus yan túnwantiwhqa, pu Galileet ep Canat anqw tāqa Nathanael, pu Zebedeet tímat-niqw, pu hakim löyöm piw put aw nánatuwnayaqamu. ³Noqw Simon Peter pumuy amumi pañqawu: Nu pakiwmaqto; noqw puma aw pañqaqwa: Itam úmumyani. Noqw öviy puma ahpiyyaqe āpiy pākihut aqw yuña, nit ep mihikq puma qa hihta kwisnaya. ⁴Noqw qavoñvaqw talavay Jesus patuphat qalaveq wunu;

noqw put aw nánatuwnayaqam put Jesus-niqw qa māmatsya. ⁵Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Tōtimu, ya uma qa hihta kwisnaya? Noqw puma put aw pañqawu. Qae. ⁶Pu pam amumi pañqawu: Uma pākihut putvaqewat umuhtutsayay pāmiq tūvaye' tutwani. Noqw puma panhtotiqe, pas antsa pāvakiwhtuy qaan'ewakw hintaqamuy intotaqe qa kātoti. ⁷Paniqw ōviy nu Jesus pas aw unañwayat yan tūnwantiwḥqa Peter aw pañqawu: Taq Tutuyqawḥqa. Noqw Simon Peter Tutuyqawḥqat-nihqat navotqe, napnay añ paki, qa yuwsit'ataqe ōviy'o, nit pu pāmiq tsoo. ⁸Noqw mímawat put aw nánatuwnayaqam tutsáyat ep pāvakiwhtuy íniwyunqamuy pay pākihut akw lölökinkahkañw öki, puma tutskwat añqw qa yāpyaqe ōviy'o, pay tsivot'sikip sunat kwilakit pahsaphaqamo. ⁹Pu ōviy puma panis tutskwami ökit, pep tövut hoveyeliwtaqat tutwa. Noqw pāvakiwht put añ oyi. Pu pölavikit piw tutwa. ¹⁰Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma pāvakiwhtuy umuhtunimuy añqw pew kiwisni. ¹¹Noqw Simon Peter put aqw wupqe yañsakoqmuy pāvakiwhtuy tutsáyat ep íniwtaqamuy tutskwami lölökinta, tsañe'sikip sunat-sikañw añqw pakwt payhkomuy sihkay'taqamuyu (153); noqw pas as qaan'ewakw hintaqw piw tutsaya qa tsiki. ¹²Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Huvam pewye' nōnōsaa. Noqw soon kurs haqawa put aw nánatuwnayaqam pam haknihqat tūvintani, suyan pi pam Tutuyqawḥqaniqw ōviy'o. ¹³Pahsat pu Jesus amuminihqe pölavikit kwusut, pumuy put huyta, pu pāvakiwhtuy piwu. ¹⁴It akw hapi pu' Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pāyis nāmahtakna, mokiwuy añqw ahoy tātayht'a.

Jesus and Peter

¹⁵Pu ōviy pumuy nōnōsat, Jesus Simon Peter aw pañqawu: Simon Jonas tíata, ya um imuy amuhpenihqe inumi pas unañway'ta? Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawḥqa, pay nu uñ hahlayḥq um navoti'ta. Noqw pam put aw pañqawu: Imamñatuy nopni'taa. ¹⁶Pu añqw piw pam put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um inumi unañway'ta? Noqw pam pañqawu: Owi Tutuyqawḥqa, pay nu uñ hahlayḥq um navoti'ta. Noqw pam pañqawu: Ikanelvokmuy amumi tunatyawtaa. ¹⁷Pu pam pāyisni'makañw put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um nuy hahlayi? Noqw pahsat pu Peter pas qahahlayhti, pam pu' Ya um nuy hahlayi put aw kítaqw ōviy'o. Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawḥqa, pay pi um sohsok hihta navoti'ta; nu uñ hahlayḥq um navoti'ta. Jesus put aw pañqawu: Ikanelvokmuy nopni'taa. ¹⁸Pas antsa, pas antsa nu ūmi pañqawni: Um tsaynihqe nāyuwsinat haqami unañwte' paño haqaminiñwu; nikañw pay ason um wúyokte' uhmuy hohtaknani; noqw pu suhka uñ yuwsinani, nit pu uñ haqami qa nāwaknaqw uñ paño wikni. ¹⁹Pam yan lavayhtiqe put hin mokniqat pañqawu. Noqw pam mokiwuy akw God pas pavan mātaktani. Pu pam yan lavayhtit put aw pañqawu: Um inuñk hinmani.

Jesus and the Other Disciple

²⁰Noqw Peter namtökqe nuy pumuy amunñkiqw tuwa. Nu hapi Jesus aw unañwayat tūnwantiwḥqe ura tapkiqw nōnovaqw put tawitsqayat aw tahtsikiwkañw aw pañqawu: Ya hak uñ momñwituy amumi mātapni? ²¹Noqw Peter nuy túwahqe Jesus aw pañqawu: Tutuyqawḥqa, noqw i' tuwat hinhtini? ²²Noqw Jesus aw pañqawu: Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pahsavo pam

qátuniqat nu nāwaknaniqw, ya um put hintsanni? Um inuñk hinmani. ²³ Pantaqat ahpiy pu' yaw nu pay qa mokniqat mímawat nánatuwnayaqam yan lavayta. Noqw pi Jesus put aw qa pañqawu: Pam qa mokni, qa kita; nikañw Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pah-savo pam qátuniqat nu nāwaknaniqw, ya um hintsanni? kita. ²⁴ Nu hapi put aw nánatuwnaqa iit tuawi'ta, nihqe iit

pēna. Noqw uma navoti'yuñqw ituawi pas qaatsa.

Conclusion

²⁵ Pu piw paş as nihtiwtatqat Jesus tumalta; noqw ka as pam sohsoy pēniwniniqw hikis pi ka tūwaqatsit ep soon tutuvenit pēniwniqat enem qénini. Pas antsa.

Jesus Ayamuyatuy Hiniwh tipuamu

Jesus Promises to Send the Holy Spirit

1 Ura nu mohtihagam pēna, Theophilus; nihqe ura Jesus sohsok hihta hintsaktivaqat, pu tūtutuqaynativaqat nu yuaata, ²Hisat ōmi wikiwhqat pahsavoo. Ura pam ayaiwuñqamuy namorstaqey amumi Qahováriwtaqat Hikwsit añ tutaptat, pañso wikiwa. ³Pu piw pam kánavot, put atsve hihihita qaöwfhintaqat akw pumuy amumi pas suyan taytaqey mahtakna; lōp sunat tālat añ pumuy amumi nāmataqlawu; nihqe God monwtunatyat hin hintaqat pumuy amumi yuaata. ⁴Noqw ura pam pumuy amumum tsovawtaqe, puma Jerusalem añqw qa ahpiyyaniqat amumi tutaptaqe, Nayat añqw pumuy amumi hakiy awinit öviy maqaptsi'yuñwniqat pañqawu. Ura uma inuhpiy put nanapta, pam kita. ⁵Pay as pi John pas antsa küyit akw tütuvoylalawu; nikañw uma hapi yahpiy qa wühakis talq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyani.

Jesus is Taken up to Heaven

⁶Noqw öviy puma tsovaltqe, put tüviñtotaqe aw pañqawwa: Tutuyqawhqa, ya um pu'haqam Israel-sinmuy amumi monwtunatyat ahoy pitsínani? ⁷Noqw pam amumi pañqawu: Pay pam hísatniqat, pu haqe' qalawmaqw aw pítuniqat Ina pas nāp öqalay akw yuki'taqat pay qa uma put navoti'yuñwni. ⁸Pay ason uma öqalat makiwyani, Qahováriwtaqat Hikwsit umumi pítuq'ö; nen uma nuy hin navoti'yuñqey tuawi'yuñwni Jerusalem ep'e, pu sohsovik Judeat añ'a, pu Samariat añ'a, pu ahpiy

tūwaqalavoqhaqamii. ⁹Yan pam lavayhtiqw, puma aw täyuñqw, pam ōmi wikiwa; noqw ōmaw put wikqe, pumuy amutpik tupka. ¹⁰Noqw pam ōmi wuptoqw, puma añk-sa täyuñqw, hakim löyöm tāqat qōtsat yuwsi'kañw pumuy amumi suptuqe, amuqlap wunuptu; ¹¹Nihqe pañqawu: Uma Galileet añqw tahtaqtu, ya uma hinoqw pas ōmiq-sa taykahkañw hōñi? Pay hapi i' Jesus umuñaqw ōmi wikiwhqat uma aw täyuñqw, hin pam ōmi wupqey pan piw ahoy pituni.

Judas' Successor

¹²Pahsat pu puma tsomot Olivet yan mätsiwhqat añqw ahoy Jerusalem awya. (Pam tsomo Jerusalem añqw hak nasuñwintalönit ep haqami pahsavo nakwsumantaniqat pahsaphaqamo.) ¹³Noqw puma ep ókihqe, tupatsveq ahpami yuña; pepeq ima yēse: I' Peter, pu James, pu John, pu Andrew, pu Philip, pu Thomas, pu Bartholomew, pu Matthew, pu James, hakiy Alphaeus tíata, noqw pu Simon Zelotes, noqw pu Judas it James tupkoata. ¹⁴Ima sohsoyam sun unañway nāwakintota; pu pas okiwlalwa qa qé'iwwiskahkañwo, hakimuy momoymuy amumuma, pu Jesus yuyat Maryt-nikañw pu Jesus tupkomuyatuy amumuma. ¹⁵Noqw ephaqam Peter tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw wunuptu, (ima tsovawtaqam navaysikip sunat pahsa'haqamya) ¹⁶Nihqe amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, ura Qahováriwtaqa Hikwsi David moayat ahpiy tutuvenyukit añ añwu pay hin lavayhtiqw pas soon pam qa antani; pam Jesus nuawisqamuy put aw tsamqat Judas pañqawu. ¹⁷Pam as ura itamum tōnawta; nihqe itamum it yan tumalat aw taviwa. ¹⁸Noqw i' tāqa ura qalomáhinhtiqe, ahsatiy akw tutskwat tui; nihqe kopañvosqe

nāsavaqe pahtokq, sohsoy sisihuat nōnānāyku. ¹⁹Noqw sohsoyam Jerusalem ep ki'yuñqam put nanapta; noqw ōviy pep tutskwa pumuy amuhkwa Aceldama yan tūnwantiwa; pam tutskwa uñwat akw tuiwhpu i'nihqe pam'i. ²⁰Pay ura Tātawit an yan pey'ta: Nam kiāt kiqōtiwaa; nam qa hak an qātuū, yan'i; pu piw yan'i: Nam tumalmakiwaat pas suhka makiwaa. ²¹⁻²²Imuy yep yesqamuy amuñaqw haqawat Jesus qatsiyat an ahsupoq itamum hinnumya, John hisat Jesus kūyit akw tuvoylataqat ahpiy'o, pu put itamuñaqw ōmiq wikiwhqat aw pahsavoo. Noqw ōviy itam pumuy amuñaqw haqawat namorstotaqw, pam itamum Jesus mokiwuy anqw ahoy tātayhqat yuaatani. ²³Noqw ōviy puma hakimuy lōqmuy taviya, hakiy Joseph, Barsabas yan tūnwantiwhqat, pam hak piw Justus yan mātsiwhqat, nikañw pu hakiy Matthias piwu. ²⁴Nit puma nānawaknaqe pañqawa: Taay, Tutuyqawhqa, um sohsokmuy amumi unañwayamuy navoti'ta; um imuy tāqatuy himuwat namorstaqey mahtaknani. ²⁵Noqw pam it tumalat ep wūnupte', itamun anqe' ayaiwtani. Ura Judas qaanhtiye put anqw ayo yama, pas nāp qeni awniqee, kitota. ²⁶Pu puma pumuy amuhpe hihta akw tuwantotaqw, pam Matthias ep yēva. Noqw pam pakwt suk wihkay'taqamuy ayaiwyuñqamuy amumum pohtoylaniwa.

The Coming of the Holy Spirit

2Noqw talōnnit Pentecost yan mātsiwhqat aw pituqw, tuptsiwni'yuñqam sohsoyam sun unañway haqam sūp tsovawta. ²Noqw nāt pumuy panyuñqw, pahsat pay himu wukohukañwuy an sōykitaqa ōnaqw pītuhqe, pumuy haqam kive tañawtaqw, pep pās ohpo. ³Noqw pep himu

ūwiñwuy antaqa amumi mātaqtique, nāhoy tsihtsiqtique, leñit anhtiye nānap amuhpa' kwāvilti. ⁴Noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyuñqe, pahsat pu hihihituy amuhkwa yuaaykuya, hin Hikwsi pumuy lavayhuytaqat pan'i. ⁵Noqw ephaqam kaysiwhqam Jew-sinom God pas kaptsi'yuñqam Jerusalem ep tsovawta. Puma nānan'ivaqw tutskwat anqw ōki. ⁶Noqw i' yantaqa anqe' nanaptiwhq, sinom qaan'ewakw hintaqam sūmi tsovaltique, hin kurs wūwaya, puma nanāp amumi tūqayyuñqw, amuhkwa yuaatotaqw ōviy'o. ⁷Noqw puma sohsoyam pas hin unañwtotique kātayūñqe nānami pañqawa: Meh, ya ima yuaatotaqam qa sohsoyam Galileet anqw sinomu? ⁸Noqw hintaqw ōviy itam nanāp hin lavaymakiway'kahkañw, tihtiwayaqey pan pumuy yuaatotaqw nanvotyā? ⁹Parthian-sinomu, Mede-sinomu, Elamite-sinomu, pu Mesopotamiat an yesqamu, pu Judeat an'a, pu Cappadociat an'a, pu Pontus an'a, pu Asiat an'a, ¹⁰Pu Phrygiat an'a, pu Pamphyliat an'a, pu Egypt an'a, pu Cyrenet anan'ik Lybiat an hāhaqe' yesqamu, pu Rome anqw yaktaqamu, Jew-sinomu, pu Jew-sinmuy amūn tuptsiwni'yuñqamu, ¹¹Crete-sinomu, pu Arabia-sinomu, puma God kātutmalayat itamuhkwa yuaatotaqw, itam sohsoyam nanvotyā, kitota. ¹²Nihqe puma sohsoyam pas hin unañwtotique hin kurs hinhtotiniye pañqawa: Hin pa i' hintani? ¹³Noqw pētū tututsiwayaqey pañqawa: Ima puhut wine akw hōnaq'iwyuñwa.

Peter's Message

¹⁴Noqw Peter pakwt suk wihkay'taqamuy amumum wunukañw, lavayhtiye sinmuy amumi pañqawu: Uma Judeat ep yesqamu, pu sohsoyam

Jerusalem ep ki'yuñqamu, nu umuy it āawnani; uma ilavayiy aw tuqayvastotani. ¹⁵Itam qa hōnaq'iwyuñqw uma pan itamumi wūwantota, nāt pu' tōñva. ¹⁶Pi i' hapi God lavay'ayayat Joel añ lavayhtiwa, ura pañqawu: ¹⁷Pu so'ñwamiq hapi yantani, kita God, nu sohsokmuy sinmuy amumi lhikwsiy wūtani. Noqw umuhtim tōtim pu mamant inuñem yuaatotani; pu umuhtahtaqt su'peyaqam tuawyorstotani, pu umuhwuwuyom tahtaqt tumokyorstotani. ¹⁸Pu ep nu inuy itutuwiktuq tahtaqtuq pu momoyamuy amumi lhikwsiy wūtani. Noqw puma inuñem yuaatotani. ¹⁹Pu nu ōvaqe tokpelat añqe' kātatayhpit poñalawni, pu atpik tūwaqatsit añ hihta tuawi'yuñqata, únwata, pu ūwiñwuy, pu kwits'ohpokita. ²⁰Tāwa qatālawvani, pu mūyaw unwat anhtini nāt Tutuyqawhqat wukotalōñniyat pas qaōwíhintaqat aw qa pítuq'ō. ²¹Pep pu' ason hak Tutuyqawhqat aw taqa'naiñwitiqa ayo yámakmantani, kita úrai. ²²Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma it lavayit aw tuqayvastotani. I' Nazareth añqw tāqa Jesus God añqw hahlaywa. Noqw God ōqalay akw put ahpiy kātumalat, pu kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat tumalta. Yan pam put hahlayhqey umumi mahtakna. Noqw uma hapi pas nāp put navoti'yuñwa. ²³Put hapi uma God pasiwniyat, pu añwu pay hihta navotiyat akw put nuayaqe, qaanhinwisqamuy amumi put mātatveqw, puma nahoylehstis aw put muayaqe, nīnaya. ²⁴Noqw God put ahoy tātayna, mokiwuy ōqalay at añqw put mātapqee, kurs hin pam put ñui'taniq w ōviy'ō. ²⁵Pi David ura put yan lavayhti: Pas nu sutsep inutpipo Tutuyqawhqat tuway'ta; pi pam iputvaqe wínuq'ō. Noqw ōviy soon nu hin unañway'tani. ²⁶Paniq w ōviy iunañwa hahlayhti, pu ileñi pas

hahlayhti, pu ōviy piw itoko ūmi yankañw nāsuniñwani. ²⁷Ispi um soon ihikwsiy maskiveq mātapniq'ō; piw um soon uhtumal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniq w nakwhani. ²⁸Um qatsit haqe' qatsqat nuy āawna; um inumum yantakañw nuy hahlayhtapnani, kita úrai. ²⁹Tahtaqtu, isinomu, kurs nu pas qatuhtuskañw umumi itahwu'yay David lavayhtini; ura pam mokqe āmilti, noqw put tūamiat nāt itamum yanta. ³⁰Ura David God lavay'ayaatnihqe navoti'taqw, ura God put aw qaōwívasiwnaqe, pam put aniwniyat añqw Christ wunuptsinat, put moñw'atsvewayat ep qatuptsinaniqey yan lavayhti. ³¹Noqw pam it yantaqat añwu pay tuway'taqe, Christ ahoy tātayniqat lavayhti, pu put hikwsiat maskiveq qa mātaviwa, piw tokoat qa hovahti. ³²It Jesus hapi God ahoy tātayna, noqw itam hapi pas nāp put aw yóriki'yuñwa. ³³Noqw God hapi put momi távihqe, putvaqe put qatuptsina; nihqe it awinit Hikwsit put aw noa. Noqw pam it wūtaqw, uma put pantaqat hapi pu' aw yórikya, pu nanapta. ³⁴David pi ōmi qa wūvi, nikañw pam ura pas nāp pañqawu: Tutuyqawhqa Imoñwiw aw pañqawu: Um hāk iputvaqewat qátuni, ³⁵Nu hisat uhtuwqamuy áñwutaqw, puma ūmi maqaptsi'yuñwiniqat pahsavoo. ³⁶Noqw ōviy Israel-sinom sohsoyam it pas suyan nanaptani: Uma hapi it Jesus nahoylehstis aw muaya. Noqw God hapi put Tutuyqawhqanihqat pan yuku, piw put Christ, yan tuñwa. (Pam Moñw'asi'taqa i'nihqe pam'i.) ³⁷Noqw puma it yantaqat nanaptaqe pavan pas unañwmokyaqe, Peter-nikañw pu mimuy ayaiwyuñqamuy amumi pañqaqwa: Tahtaqtu, itahpavamu, noqw itam hinhtotini? ³⁸Pahsat pu Peter amumi pañqawu: Uma umuhtunatyay añqw lasyani.

Nen uma sohsoyam Jesus Christ natñwaniyat añ kũyit akw tuvoylatotini, umuhqaanhtipu ayo yukiltiniqat õviy'o; nen uma Qahováriwtaqat Hikwsit kuwahtiwhqat makiywani. ³⁹Pi awini hapi umuñemi; pu umuhtimuy amuñemi, pu sohsoqmuy yávaqyaqamuy amuñemi, hihsa'nihqam hakimuy Itahtutuyqawhqa God wánwayniqamuy amuñemi. ⁴⁰Pu pay wúhaq lavayit akw pam amumi hin hintaq yuaataqe, amumi õ'qalqe pañqawu: Uma pu' qatsívaptsiwyuñqamuy nukusyesqamuy qa amumum hinwisni; taq ka uma amún súlawhtini. ⁴¹Pahsat pu kaysiwhqam hahlaykahkañw, put lavayiyat kwusuyaqe, kũyit akw tuvoylatoti; noqw put táwat ep payhp sómorit pahsa'haqam sinom pumuy amumi tónalti. ⁴²Nihqe puma su'qawkahkañw, yũmosa ayaiwyuñqam pumuy hin tutuqaynayaqat añ tutuqayya, pu sũp hinwiskahkañw, Jesus u'nikahkañw põlavikit yónoylalwa, piw nãwakinwisa.

Life among the Believers

⁴³Noqw sinom sohsoyam maqastoti; noqw God ayaiwyuñqamuy amuhpiy hihhihta kãtatayhpit hihta tuawi'yuñqat nihtiwtat hintsaki. ⁴⁴Noqw ima tuptsiwni'yuñqam sũp hinnumya; nihqe sohsoq hihta sũmi himuy'yuñwa. ⁴⁵Nihqe puma hihta himuy huyaye', hihta hihsa' õmahtotaqey nãhuytañwu, hin pumuy hihta haqni'yuñqat pan'i. ⁴⁶Noqw puma nãqavo sun tunatyawkahkañw God kiyat ep hinnumya, pu haqam hakiy kiyat ep põlavikit yónoyhtotañwu; pu puma hahlaykahkañw nõsiwhqay nõnova, sun unañway'kahkañwo. ⁴⁷Pu puma God tayawinkahkañw sohsoqmuy amuhpiy hahlaywa. Pu Tutuyqawhqa ayo nõnantaqamuy akw nãqavo put aw tónawtaqamuy amumi hõyokinta.

The Lame Man Healed

3 Noqw hísatniqw nãnawaknañwu-niqw, táwat atvelpeniqw, Peter John amum God kiyat aqw'a. ²Noqw hakim hakiy táqat tihtiwhpuy añqaww tuhapiwtaqat tsõpwisa; puma nãqavo God kiyat aw hõtsíwat Lomasniwa yan tũñwantiwhqat epeq put tahtapya, pam God kiyat aw yuñtaqamuy amumi okiw hihta tunlaytaniqat õviy'o. ³Noqw õviy pam Peter-nikañw pu John pumuy God kiyat aw pakitoqw túwahqe, amumi hihta tuhtui. ⁴Noqw Peter John amum put aw taynumt, aw pañqawu: Kurs itamumi tãtayii. ⁵Noqw pam pumuy amuñaqw hihta makiwniqey wũwankañw, amumi-sa tayta. ⁶Pahsat pu Peter pañqawu: Nu sívat nãstaa; nikañw nu hihta himuy'taqw uñ máqani; nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ũmi pañqawni: Wunuptut nakwsuu, kitat, ⁷Put putvaqw mãyat ñuat, wunuptsinaqw, pahsat pay put kuk'at, pu kuktupkaqe hoñviti. ⁸Noqw pam suñwnuptut, nakwsuqe, pumuy amumum God kiyat aw paki, waymakañw, tso'tikañw, God pas hihtalawkañwo. ⁹Noqw pam waymakañw God hihtalawhq sinom sohsoyam aw tãyuñwa. ¹⁰Noqw puma mãmatsyaqw, pay as pam God kiyat aw hõtsíwat Lomasniwa yan tũñwantiwhqat epeq qatukañw, nuhtumi hihta tunlay'tañwu; noqw pam hintsaniwhqat ep puma kãtayũqe, hin kurs wũwaya.

Peter's Message in the Temple

¹¹Noqw tãqa tuhap'iwtañwuqa powatiqa Peter John enañ hũrs ñuy'taqw, sinom haqam Solomon Tuhõõata yan mãtsiwhqat aw sohsoyam pumuy amumi yuyutya. ¹²Noqw kurs sinom kãtayũqw, Peter mãmatsqe, amumi pañqawu: Uma Israel-sinom

tahtaqtu, ya uma hinoqw it ep pas kätayuñwa? Ya uma hinoqw pas itamumi-sa täyuñwa suhpan ka itam pas nāp itah'ōqalay, pu itahlomaqatsiy ahpiy it nakwsunaqat pan'i. ¹³I' hapi hak Abraham, pu Isaac, pu Jacob itahwu'yamuy aw yantaqaam, God Tiy Jesus pas pavan sinota. Put hapi uma Pilate aw mātatveqe qa putyaniqey atpip pañqaqwa, pas as pam put mātapaniqey su'qawtaq'ō, ¹⁴Nihqe uma it hakiy Qahováriwtaqat, pu Súantaqat qa nānakwhaqe, tuwat soq hak hakiy nīnaqat umumi noiwniqat uma nānawakna; ¹⁵Nihqe Qatsit aw Tütsamhqat nīnaya; noqw God put so'pumuy amuñaqw ahoy tātayna; noqw itam hapi it pas suyan aw yóriki'ta. ¹⁶Noqw i' tāqa put natñwaniyat qapēvewnaqe, put natñwaniyat aw yankañw hoñvita. Uma hapi put aw täyuñwa, piw put tuwi'yuñwa. Pay pas panta. Pam Jesus aw tuptsiwni'kañw sohsokmuy umutpik pās powiwkañw wunu. ¹⁷Noqw taay, isinomu, pay nu navoti'taqw uma hintsatskaqey qa mātsi'yunwa, umuhmomñwituy amun'i. ¹⁸Noqw pay hapi God sohsokmuy lavay'aymuy moayamuy ahpiy hin hintaniqat lavaytiqey aw antsana, ura Christ okiwsaniwniqat pam kita. ¹⁹Oviy uma umuhtunatyay añqw lasye', God aw lasyani; noqw umuhqaanhtipu umuhpiy ayo hōniwni, noqw Tutuyqawhqa umuy suyan unañwtoynani. ²⁰Noqw pam Jesus Christ, umumi mohti yuaatiwhqat añqw tavini. ²¹Put hapi òveqatsit pas pay soon qa kwúsuni, hisat sohsoy himu ahoy pūhutiniqat aw pahsavoo. Put hapi ura God qatsit yayhniwhqat pahpiy sohsokmuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpiy lavayhti. ²²Ura Moses itanamuy amumi pas suyan pañqawu: God Umuhtutuyqawhqa umuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayay

wunuptsinani, nuy hímunihqat pan'i. Ason pam umumi hin lavayhtiqlw, uma sohsoq añ aw tūqayyuñwani. ²³Pu ason hak haqam put lavay'ayat aw qa tuqayvastaqa hapi sinmuy amuñaqw súlawhtimantani. ²⁴Owí, pi sohsoy God lavay'aymat, Samuel ahpiy hihsa'nihqam lavayhtotiqam yepehaq hin hintaniqat lavayhtoti. ²⁵Uma hapi God lavay'aymuyatuy timatu, pu itanamuy amumi God pasiwniyat oyi'yuñqamu; ura pam Abraham aw pañqawu: Pu ason hapi uhnatkoy ep tūwaqatsit añ sopkawtaqam sinom hahlayhpit ep ókini. ²⁶Noqw God hapi Tiy Jesus ahoy tātaynaqe umumi put mohti hōna, umuhnukpanay añqw umuy lasne', hahlayhpit aw umuy ókinaniqe òviy'ō.

Peter and John before the Council

4 Noqw nāto puma sinmuy amumi yuaataqw, pay God awwat momñwit-niqw, pu God kiyat ep tuwalanmoñwi-niqw, pu Sadducee-sinom pumuy amumi pas kipok'unañway öki, ²Ayaiwtaqam nuhtumi yuaataqe, so'pum Jesus ahpiy ahoy tātayyaniqat tütutuqaynaqw, put ep qa salayhtotiqe òviy'ō. ³Noqw pay nuñwu pas tapkiqw, òviy puma ason qāvo hintaniqat tunatyawkahkañw, pumuy sivikimi panaya. ⁴Noqw pay kaysiwhqam lavayit nanaptaqam tütuptsiwa; noqw tahtaqt tsivót-sikip sōmorit pahsa'haqam aw öki. ⁵Pu òviy qavonvaqw pumuy moñwímat-niqw, wukw'aymat-niqw, tutavot tutuqaynayaqam-niqw, ⁶Pu God awwat mohpeq moñwi Annas-niqw, pu Caiphas-niqw, John-niqw, pu Alexander-niqw, pu ahpiy hakim hihsa'nihqam God awwat mohpeq moñwit sinomat Jerusalem awwat sūmi tsovalti. ⁷Pu òviy puma pumuy nāsami taviyaqe tūviñtotaqe amumi

pañqaqwa: Ya uma hihta öqalat akw it yantsaki; hal ya uma hakiy natiwaniyat aw yankañw panhti? ⁸Noqw pahsat Peter Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañw amumi pañqawu: Uma añ sinmuy amuñaqw momñwitu, pu Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yatu, ⁹Kurs ka pi itam pu' it tälät ep tüviñtiwni, hin it tāqat qapasiwtaqat ep lolma tumaltiwhqata, pu hin pam qalaptuqat ep'e. ¹⁰Noqw öviy hapi nu sohsokmuy umumi pañqawni; pu sohsokmuy Israel-sinmuy amumii: Uma hapi it Jesus Christ Nazareth añqw tāqat nahoylehtsit aw muayaqw, God so'pumuy amuñaqw put ahoy tātayna; noqw i' tāqa put ahpiy yep umutpik pasiwkañw wunu. ¹¹Jesus Christ owat ánkañw, umuy kilalwaqamuy amuhpiy ayo tüwiwhqa tuyqaveq paki. ¹²Pi itam put natiwaniyat-sa ahpiy ayo nóñakni, qa hakiy sukw ahpiy'o; pi tūwaqalwohqaqami qa suhka hak God ahpiy ayo Tūooyhqa yan tūñwantiwa. ¹³Noqw puma Peter-nikañw pu John pumuy amumi nanaptaqw, kurs pay puma qa haqam pas tutuqaykañw, sōqapñatnikañw, pas qa tuhtuskañw yuaataqw, puma kātayuñwa; nihqe amumi māmatsyaqw, kurs puma Jesus amum hinnanñwu. ¹⁴Pu tāqa qalaptuqa pumuy amumum wunuqw, puma aw tāyuñqe kurs put ep hiñqaqwani. ¹⁵Noqw puma pumuy tsovawtaqamuy amuñaqw yámakniqat puma amumi pañqaqwat, pahsat put yuaatotaqe, ¹⁶Pañqaqwa: Ya sen itam imuy tāqatuy hintsanyani? Suyan pi puma a'nö hihta tumaltaqw pam pantaqa Jerusalem ep ki'yuñqamuy sohsokmuy amumi mātakti. Noqw kurs itam hin pumuy qa panhtiqat pañqaqwani. ¹⁷Noqw pay i' qa pas sinmuy amuhpa' kúrukniqat öviy itam pumuy pavan tsāwinayaqw, puma pāpu qa hakiy aw it natiwanit añ yuaatani,

kitota. ¹⁸Pu puma pumuy wánwayyaqe mēwaya; nihqe pāpu puma Jesus natiwaniyat añ qa yuaataniqat, pu qa tūtutuqaynaniqat amumi pañqaqwa. ¹⁹Noqw Peter John amum lavayhtiqe, amumi pañqawu: Huvupatpi úmuyniqw himuwa God atpip súanta, sen itam umumi pas tūqaytani, sen itam it God awwat tūqaytani? ²⁰Kurs pi hin tis itam hihta aw yórikqey, pu navotqey qa yuaatani, kita. ²¹Noqw pay puma sinmuy amumi tuhtusyaqe, hin kurs pumuy sisvinayani; nihqe öviy puma piw pumuy tsāwinayat, mātapyá, sinom sohsoyam hin hiniwhitiqat ep God pas hihtalalwaqw öviy'o. ²²Pi it hakiy tāqat ep himu hihta tuawi'taqa tumaltiwhq qalaptuqw, pam hak löp sunat ep hóyokiwtaqat yahsañwi'ta.

The Believers Pray for Boldness

²³Noqw puma mātaviwhqe sinomuy amumii; nihqe ima God awwat momñwit wukw'a'yatuy amumum pumuy hintsatsnaqat puma pumuy sohsok āawna. ²⁴Noqw puma put nanaptaqe, sun unañway God aw lavayhtotiqe pañqaqwa: Tutuyqawhqa, God, um hapi öveqatsit yuku, pu tūwaqatsita, pu pātuwaqatsita, pu sohsok put añ hihta hinyuñqata. ²⁵Ura um uhtumal'ayay David moayat ahpiy pañqawu: Ya hihitu sinom hinoqw itsívutoti; pu sinom hihta an'e'wakw tunatyaltoti? ²⁶Tūwaqatsit ep momñwit hoñva, pu nuhtumi momñwit Tutuyqawhqtat ehpewi natsvalaya, pu Moñw'asniyat ehpewii. ²⁷Pay pas antsa i' Herod, pu Pontus Pilate, puma imuy pay qa-Israel-sinmuy-nikañw pu pas Israel-sinmuy amumum Jesus Uhtiy Qahováriwtaqat ehpewi sūmi tsovaltí, Uhmoñw'asniy ehpewii, ²⁸Um añwu pay hisat uhmay, pu uhwuwniy akw hin pasiwnaqat anhtotiniqe öviy'o. ²⁹Taay, Tutuyqawhqa, um pumuy

tsatsáwinpiyamuy aw yórikni; noqw uhtumal'a'yam qanalmaqasyakahkañw uhlayayiy yuaatotaniqat um amuñem pan yúkuni. ³⁰Um uhmaiy akw nuhtumi unañwtave' tūqalapsintani; pu kátatayhpit hihta tuawi'yunqat, Jesus Uhtiy Qahováriwtaqat natiñwaniyat añ tumalay'tani, kitota. ³¹Noqw puma nānawaknaqe yukuyaqw, pumuy haqam tsovawtaqat ep tayayayku; noqw puma sohsoyam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkahkañw, qanalmamqasyakahkañw, God lavayiyat yuaatota.

All Things Together

³²Noqw ima tuptsiwni'yunqam sohsoyam sun unañway'yunwa, pu sun tunatyawyunwa; piw qa hak amuñaqw hihta himuy pas himuy'taqe pañqawlawu; puma sohok hihta sūmi himuy'yunwa. ³³Noqw ayaiwyunqam Tutuyqawhqat Jesus ahoy tātayhqat a'nō lay'taqat yuaatota; noqw pumuy sohokmuy amumi okwalni qaōwivitsiwa. ³⁴Piw qa hak pumuy amuñaqw hihta akw okiwhinta; puma hihsa'nihqam añqe' tutskwat, pu kikihut himuy'yunqam put huyantivayaqw, huyiwhqat hihkayat kivantaqe, ³⁵Ayaiwyunqamuy amutpipo put ooya; noqw hak hihta ñastaniqw puma put maqayañwu. ³⁶Noqw hak Joses ayaiwyunqamuy amuhpiy Barnabas yan tūñwantiwhqa (pam Tsākw-ep-suyan-unañwa i'nihqe pam'i) Levi-wuñwa, Cyprus añqw sino, ³⁷Tutskway'taqe put húyaqe, sivat kívahqe ayaiwyunqamuy amutpipo put oya.

Ananias and Sapphira

5 Noqw hak tāqa Ananias yan mātsi-whqa nōmay Sapphirat amum tutskway huya; ²Nit soq hihkayat hihsa' nēnemta; noqw nōmaat amum put

navoti'ta; nihqe pay qa sohok kí-vahqe, ayaiwyunqamuy amutpipo put oya. ³Noqw Peter pañqawu: Ananias, ya um hinoqw Qahováriwtaqat Hikwsit aw atsānaniqat, pu tutskwat hihkayat hihsa' nēnemtaniqat Satan un pan unañwtoyna? ⁴Puyaw pam nāt qa huyi-whqe, qa uhhimuy; pu pam huyiwqhqe ya qa um hihkayat aw moñwi? Ya um hinoqw yanhaqam uh'unañwpeq tunaltyalti? Um qa sinmuy amumi atsāta; pi um God aw atsāta. ⁵Noqw Ananias yan lavayit navotqe, añqe' minukt mōki; noqw sohsoyam it nanaptaqam pas maqastoti. ⁶Noqw hakim tōtim hoñvaqe put mokahtotat, ihpo hōroknayaqe haqam tavimaya. ⁷Pu ahpiy ka tāwa añhqe pāyis qōniltiqw, pahsa'haqam nōmaat hiniwhitiqat qa navoti'kañw ep paki. ⁸Noqw Peter lavayhtiqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya pay uma pas yahsa' oviy tutskwat huya? Noqw pam pañqawu: Owi, pay pahsa' oviy'o. ⁹Pahsat pu Peter put aw pañqawu: Ya hintaqw oviy uma Tutuyqawhqat Hikwsiyat aw hepniquey sun unañwti? Meh, uhpuwsuñway tavimayaqam hōtsiwmi okiwiwta; nihqe puma un yañqw haqami tawiwisni. ¹⁰Noqw pahsat pay pam put kukmiq munukt mōki; noqw tōtim okihqe put mokput tutwa; nihqe pañqw put hōroknayaqe, puwsuñwayat ehpeq taviya. ¹¹Noqw sohsoyam Jesus aw tōnawtaqam put ep pas tsātsawna, pu' hakim hihsa'nihqam it nanaptaqam piwu.

Miracles and Wonders

¹²Noqw ayaiwyunqamuy māyamuy ahpiy kátatayhpi hihta tuawi'yunqat sinmuy amuhpa' tumalay'tiwa. (Noqw puma sun unañway haqam Solomon tuhōoyat ep tsovawta. ¹³Pu ahpiy mimuy amuñaqw soon hak pumuy amumi tōnaltiniqey kurs suhtaq'ewni; noqw sinom pumuy pas

hihtay'yuñwa. ¹⁴Noqw tūtuptsiswaqam Tutuyqawhqat aw wūhaq'iwma, kaysiwhqam tahtaqtu, pu momoyamu.) ¹⁵Noqw öviy sinom tūtuyyaqamuy kiskami tsamvantage, ahpát, pu puvuwhpit añ öoyya, hísatniqw Peter pañqe'niqw ñas'ew kihsiwniat hihtawat ep kistamantaniqat öviy'ö. ¹⁶Pu Jerusalem ahpiy hāhaqe' kitsókit añqw qaan'ewakw hintaqam sinom tūtuyyaqamuy tsamkähkañw ökiwta, pu hakimuy tuyoy'e'wakw hihikwsimuy akw qa kwan'wähinyuñqamuyu; noqw puma sohsoyam qalaptuya.

The Apostles Persecuted

¹⁷Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi wunuptu, pu put an tunatyawyuñqamu, ima Sadducee-sinom tōnawtaqamu, nihqe puma itsívutotiqe, ¹⁸Ayaiwyuñqamuy amumi may'yuñqe, pumuy sumisivikit aw tañatota. ¹⁹Noqw pay Tutuyqawhqat hoñviayaat mihikq sivikit uutspiyat hōtahtat, pumuy pañqw ipwaqe, amumi pañqawu: ²⁰Yupavé, uma God kiyat ep hoñkahkañw, it qatsit hin hintaqat nuhtumi sohsoq yuaatotani. ²¹Noqw puma yan nanaptaqe, suits talavay God kiyat aw yuñqe, pep sinmuy tutuqaynaya. Noqw God awwat mohpeq moñwi pitu, pu put ámumyaqamu, nihqe wuwan'aymuy tsovala, pu sohsokmuy Israel-sinmuy amuñaqw wukw'a'yamuyu; nihqe sivikimi pumuy tsamwisiqat hakimuy ayatota. ²²Noqw ayaiwyaqam ep ökihqe, pumuy sivikive qa tutwat puma áhoyyaqe tūawvaya; ²³Nihqe pañqaqwa: Pay as pas sivikimi hūrs uhtsiwta; noqw tūtuwalaqam ihkaqe hōtsíwpha hōñi. Noqw itam aw hōtayaqe, ahpave qa hakiy tutwa. ²⁴Noqw God awwat susmohpeq moñwi, pu God kiyat ep tuwalanmoñwi, pu God awwat mohpeq momñwit it nanaptaqe, hin i' haqami hiniwhitiniqat wūwantota.

²⁵Noqw pahsat hak pítuhqe pumuy āawnaqe pañqawu: Meh, ura uma imuy tahtaqtuy sivikimi tañatotaqw, puma God kiyat ep hoñkahkañw sinmuy tutuqaynaya. ²⁶Pahsat pu tuwalanmoñwi, hoñvia'yatuy tsamkañw amuminihqe pumuy pañqw pás tsāma, sinmuy mamqasqe öviy'ö, taq ka puma pumuy tatatupyaniq'ö. ²⁷Pu öviy puma pumuy moñwtsovawtaqamuy amutpipo tsamvaya. Noqw God awwat susmohpeq moñwi pumuy amumi pañqawu: ²⁸Ura itam umuy pás mēwayaqa, uma Jesus natñwaniyat qa añ tūtutuqaynaniqat umumi pañqaqwa, nōqa? Noqw meh, tuwat soq uma Jerusalem ep umuhtutuqayhpiy añqe' kúruknaqae, it tāqat qatsíyat itamuy tukopnayaniqey anyuñwa. ²⁹Pahsat pu Peter mímuwatuay ayaiwyuñqamuy amumum lavayhtiqa pañqawu: Pay kurs pi hin itam God qa awwat tuqayvastotamantani, qa sinot aw'i. ³⁰Itanamuy aw yantaqaam God as Jesus wunuptsinaqw, uma put himutskit ep hahyaqe nīnaya. ³¹Noqw God put putvaqe momi tavi, pam motisinoniqat, pu ayo Tūooyniqat öviy'ö, Israel-sinmuy nāp tunatyay añqw lasne', pumuy qaanhtipuyat ayo yúkuniqe öviy'ö. ³²Noqw itam hapi iit navoti'yuñqe, put tuawi'yuñwa, pu i' Qahováriwtaqat Hikwsit piwu, put hapi God put tunatyayat añ hinwisqamuy amumi nōañwu. ³³Noqw puma put nanaptaqw, pavan unañwaam tuyvaqw, puma pumuy qōqyaniqey nānami yuaatotata. ³⁴Pahsat pu hak Pharisee-sino Gamaliel yan mātsiwhqa, tutavot tūtutuqaynaqa pumuy tsovawtaqamuy amuñaqw wunuptu; pam hak sohsokmuy amuhpiy kaptsiwta; nihqe ima ayaiwyuñqam pay hāk hihsavo nōñakniqat pañqawu. ³⁵Pahsat pu pam tsovawtaqamuy amumi pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, uma imuy hintsatsnaniqey

wūwantotaqey ep tunatyaltotini. ³⁶Taq pay nāt ura qa pew pituqw, hak Theudas mātaktiqe pas himunihqey pan nāyuaata. Noqw ura put hakiy aw tahtaqt sunāt-sikip sunat pahsa'haqam natskaya. Noqw ura pam niniwhq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam tatslakqe, qa hāqamtoti. ³⁷Pu it tāqat ańk ura hak Galileet ańqw Judas nāmataqta, nāventiwhqat ep'e, nihqe kaysiwhqamuy nańk wisila; pamwa piw mokq, sohsoyam put aw tuqayvastotaqam ahtsavala. ³⁸Noqw ōviy nu umumi pańqawni: Uma imuy sinmuy amumi qa hintsatskani, uma qa amumi may'yuńwni; pay i' yan tunatyta, pu tumala kurs pay sinmuy amuhpiyney pay soon aniwhtini; ³⁹Taq ka pam pantaqa God ahpiy hintaniqw soon uma put sımoknayani, taq nāphisat ka uma God aw rohomnumyani, kita. ⁴⁰Noqw puma put lavaiyat kwusuya; nihqe ayaiwyuńqamuy wāńwayyaqe, a'nō wuvahtotat, pāpu puma Jesus natńwaniyat ań qa yuaatotaniqat amumi pańqaqwat mātapya. ⁴¹Noqw puma hahlaykahkańw mońwtsovaw-taqamuy amuńaqw ahpiyya, kurs puma nuhtum put natńwaniyat ep hamanhintsaniwyaniqey hihkay'vayaqe ōviy'o. ⁴²Noqw puma nāqavo God kiyat ep-nikańw pu sohsovik kınawit Jesus pas Christ-nihqat tūtutuqaynayaqey, pu yuaatotaqey qa qe'iwwisla.

The Seven Helpers

6 Noqw ephaqam tuptsiwni'yunqam wūhaq'iwmaq, Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqam Hebrew-sinmuy amumiq qayan unañway hińqaqwa, puma nāqavo hihta akw tūvaañwankahkańw pumuy amuńaqw końnanalvutuy tatami'yuńqw ōviy'o. ²Pahsat pu pakwt lōq sihkay'taqam ayaiwyuńqam sohsokmuy tuptsiwni'yuńqamuy tsovalayaqe,

amumi pańqaqwa: Soon tis pi itam God lavaiyat mātavi'kahkańw tūnopni'yuńqw pam súantani. ³Oviy uma umuńaqw hakimuy tsańe' tahtaqtuy amumi lomanavotit namorstotani, hakim Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyuńqamuy, pu suan wuwni'yuńqamuy. Noqw puma it yantaqat aw tunatyawyuńwaniqat itam ep pumuy o'yani. ⁴Nikańw itamwat nāwakinpit, pu lavayit tumalay'yuńwaniqey aw-sa yuki'yuńwni. ⁵Noqw i' yan lavayi sohsokmuy sinmuy amumi lomatöqti. Noqw ōviy puma hakiy Stephen qapēvewnit, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqat namorstota, pu Philip, pu Prochorus, pu Nicanor, pu Timon, pu Parmenias, pu Nicolas, pam hak Antioch ańqwnihqe qa-Jew-sınonikańw Jew-sinmuy amún tuptsiwni'ta. ⁶Nihqe puma ayaiwyuńqamuy amutpipopumuy o'ya. Noqw puma amumi matyawkahkańw, amuńem nānawakna. ⁷Noqw God lavaiyat suyhtsepńwat öqawi'ma, noqw wūhaqti; noqw God awwat momńwituy amuńaqw kaysiwhqam it tuptsiwnit kwusuyaqe ań hinwisa.

The Arrest of Stephen

⁸Noqw Stephen qapēvewnit, pu öqalat akw qaöwihinkańw sinmuy amuhpa' hihihita kātatayhpit hintsaki, pu hihta supsiwyuńqata. ⁹Noqw tsotsvalki Mātaviwyaqamuy Tsotsvalkiamu yan tūńwantiwhqat ańqw hakim hońvaqe Stephen amum nāńwuy'yuńwa, pu Cyreniat ańqw sınomu, pu Alexandriat ańq'ö, pu Ciliciat-nikańw Asiat ańq'ö. ¹⁰Noqw Stephen Hikwsit ahpiy suan lavayhtińwuniqw, puma kurs hin put ańwutotani. ¹¹Pahsat pu puma hakimuy tahtaqtuy pan unañwtoynayaqw, puma pańqaqwa: Itam aw tūqayyuńqw

Moses aqw qalomáhiñqawu, pu God aqw'a. ¹²Kitotaqe sinmuy hin unañwtoynaya, pu wukw'a'yatuyu, pu tutavot tutuqaynayaqamuyu. Noqw puma Stephen aw ókihqe, ñuayaqe, moñwtoawtaqamuy amumi wikvaya. ¹³Nihqe hakim put ehpewi hihta atsátotaniqamuy momi o'yaqw puma pañqaqwa: Pas i' tãqa panis tuwat it pas kaptsiwtaqat kihut, pu hin hinwisniqat tutavot aqw qalomáhiñqawlawu; ¹⁴Oviy pi itam aw tũqayyuñqw, pañqawu: Yaw i' Jesus Nazareth añqw tãqa it kihut sahpuknani, pu yaw Moses itamumi itahhinsakpiy tutaptaqat aw alóntani. ¹⁵Noqw moñwtoawtaqam sohsoyam Stephen aw tãyuñqw, pas pitsánwaat hakiy God hoñviayayat taywayat anta.

Stephen's Speech

7 Pahasat pu God awwat mohpeq moñwi Stephen aw pañqawu: Ya pas pay ima hiñqaqwaqw panta? ²Noqw pam pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, itanamu, kurs huvam tuqayvastotaa! Ura itana Abraham nãt Charran ep qa qátuhqe, Mesopotamiat ep qatuqw, God lolmat tãlawñwat pitsánway'taqa put aw mãtakti; ³Nihqe aw pañqawu: Um uhtutskway, pu uhsinomuy amuñaqw ahpiyni; nen nu tutskwat uñ áawnaniqat um aqwni. ⁴Pahasat pu pam Chaldia-sinmuy tutskwayamuy añqw ahpiynihqe, Charran-tutskwat ep qatuptu. Noqw put naat mokq pañqw pu God it tutskwat uma ep pu' yesqat aw put nahlakna. ⁵Nikañw pam pep hihsaqhaqam himuy'taniqat pam put qa maqa; pas qae, qa nas'ew haqami wuhkukniqat pahsaq'a; nikañw pam put pas máqaniqey aw pañqawu pu' añk put ahpiy sinototiniqamuyu. Noqw puma put himuy'yuñwni, put aw kita, nãt pam qa ti'taq'ó. ⁶Nihqe God yan lavayhti: Yaw put ahpiy aniwhotiqam

haqam qa nãp tutskway ep hinnumyani; noqw yaw pep sinom pumuy tusoqtuwiktotani; nen súnat-sikip sunat yahsañwuy añ pumuy okiwsahsanyani. ⁷Pu ason hihtuwat sinom pumuy tusoqtuwiki'yuñqw nu pumuy amuñem hinwat yúkuni, kita God; pu ason pantaqat atsa puma pañqw nóñake', yep nuy tumalay'yuñwi. ⁸Noqw God put aw pasiwnaqe, poñotkituvoyla put tuawi'taniqat pan put aw yuku; noqw óviy Isaac tihtiwhq, Abraham nanalsikis talqat ep put poñotku; noqw Isaac Jacob pantsana; noqw Jacob pakwt lõq sihkay'taqamuy timuy piw pantsanhta. Noqw puma hapi itahwu'yamu. ⁹Noqw wũwuyom Joseph atsviy unañtuyvayaqe, Egypt aqw put huyaya; noqw God put amum yantaqe, ¹⁰Sohsok kãnanvotpiyat añqw put ayo tavi'ma; pu Egypt epeq moñwit Pharoaht aw put lomamataqta, pu súanwuwñitoyna. Noqw pam put Egypt aw moñwtavi, pu put amum ki'yuñqamuy sohsokmuy amumii. ¹¹Noqw Egypt añ ahsupoq tsónósti, pu Chanaan añ'a, noqw sinom okiwhtoti; noqw itanam qa tunóstutwa. ¹²Noqw yaw Egypt epeq sòhövosi óyihqat Jacob navotqe, mohti itanamuy pañsoq hõna. ¹³Nit pu piw yaw Joseph haknihqey pãvamuy áawna; noqw Joseph sinomat hákimyaqey Pharoaht áawniwa. ¹⁴Pahasat pu Joseph nay Jacob wãñwayi, pu sohsokmuy sinomuyu, payhp sunat-nikañw añqw pakwt tsivot sihkaytaqamuyu. ¹⁵Noqw óviy Jacob Egypt aqw'a; nihqe pam pepeq mõki, pam'i pu itanamu. ¹⁶Noqw pumuy tokoyamuy Sychem aw kiwisqe, pep tuamqõlõt aqw tañatota, ura Abraham Sychem ep hakiy Emmor tímuyatuy amuñaqw sívat akw put tuihqat pañsoq'a. ¹⁷Noqw hihta awinit God Abraham aw qaówívasiwnaqat aw hayiñwitiqw, sinom Egypt epeq natkototaqe suhpanti.

¹⁸Noqw pas suhka moñwi Joseph qa tuwi'taqa moñwqenit ep wunuptu. ¹⁹Nihqe pam hak itanamuy amumi tutuhistivaqe pumuy okiwsahsanqw, yaw timat qa yesniqat öviy puma titipostuy ihke tatamlalwaniqat pam nāwakna. ²⁰Pan yēsiwhq, Moses tihtiwa; nihqe yaw sūhimu; nihqe payhkomuy mūmuyawhtuy añ nay kiyat ep aw unañwtaviwta. ²¹Noqw pam haqami tüviwhq, Pharaoh tiat māna put wikqe, put nēnem wuñwna. ²²Noqw Moses Egypt epeq sinmuy hihta wuwantuwiyamuy añ sohsok tuwi'taqa, a'nö lay'taqat lavayi'ta, pu hintsakpit'a. ²³Noqw pam löp sunat yahsañwni'kanw, pas nāp sinomuy, Israel-sinmuy, amumi kurs pohtaniqey unañwti. ²⁴Noqw suhka qaanhintahtsaniwhq, pam túwahqe eñem lavayhti; nihqe eñem nāoyhqe Egypt-sinot nina. ²⁵Suhpan as God put ahpiy put sinomuyatuy ayo óyaniqat puma māmatsyaniqat pam wūwaqe öviy'o. Noqw puma qa māmatsya. ²⁶Pu qavonvaqw hakim nāyawhq, pam amumi pítuhqe as piw pumuy nāmi pōhiknaniqey wūwaqe amumi pañqawu: Soh, tāqatu, uma nātupkomu; ya uma hinoqw nāyuyuyhna? ²⁷Noqw sinosñway qaanhintahtsanqa Moses ayo naatsqōqna pañqawkañwo: Ya hak uñ itamumi moñwtavi? Puyaw hak uñ itamuy hin yukunaniqat aw uñ tavi? ²⁸Ya um tāvok Egypt-sinot ninaqe, nuy piw nīnaniqe öviy'o? ²⁹Yan pam hiñqawhq, pahsat pu Moses Egypt añqw wāyaqe, Madian-tutskwat ep qatuptu; nihqe pam pep löqmuy tiyotuy tímuy'va. ³⁰Noqw löp sunat yahsañwuy añ ruhpaq, pep pu' qayēsiwhpuve tükwit Sinat ep Tutuyqawhqat hoñviyaat himutskit uwiwitaqat añqw put aw mātakti. ³¹Noqw Moses put túwahqe, pep himu hintaqat aw wūwantaqe, as aw tātayniqe, öviy aw

nakwsuqw, Tutuyqawhqat tōnaat put aw pañqawu: ³²Nu hapi umunamuy aw yantaqaam God, Abraham aw yantaqaata, pu Isaac, pu Jacob aw yantaqaamu. Pahsat pu Moses tsawnaqe tururuykuqe, kurs hin aw tātayni. ³³Pahsat pu Tutuyqawhq put aw pañqawu: Um uhtotsiy óyani, taq um pas hihta ep wunu. ³⁴Pay un pas Egypt epeq isinmuy okiwhinyuñqat antsa yori; pu nu pumuy eykitotaqw navota. Nihqe nu pumuy put añqw qenivo oyaniqe öviy hāwi. Noqw taa, nu uñ Egypt aqw hōnani. ³⁵It Moses hapi ura puma qanānakwhaqe aw pañqawu: Ya hak uñ itamumi moñwtavi? Puyaw hak uñ itamuy hin yukunaniqat aw uñ tavi? Ura kitota. Noqw pay God put moñwtavi; piw pam sinomuyatuy amumi put ayata, pam hoñviayat himutskit añqw put aw mātaqtiqat māyat ahpiy pumuy ayo öoyniqat öviy'o. ³⁶Pam hapi Egypt epeq hihhihta kātatayhpiht hihta tuawi'yūñqat tumaltat, pumuy pañqw ipwa, pu patuphat Pālañpu yan mātsiwhqat añqee, pu qayēsiwhpuvee, löp sunat yahsañwuy añ'a. ³⁷I' Moses hapi ura Israel-sinmuy amumi pañqawu: God Umuhtutuyqawhq amuhsinomuy amuñaqw umuñem lavay'ayat wunuptsinani, nuy hīmunihqat pan'i; uma put aw tūqayyuñwni. ³⁸I' hapi qayesiwhpuve tsovawtaqamuy amumum hinnuma, pu tükwit Sinat epeq put aw yuaaykuqat hoñviayat ámuma, pu itanamuy amumuma. I' hapi hak taytaqat lavayit itamumi mātapaniqey öviy put makiwa. ³⁹Noqw itanam put aw qa tuqayvastotaniqey nānawaknaqe, put nahpiy ayo tūvayaqe, unañwpeq ahoy Egypt aw namtōkyā; ⁴⁰Nihqe Aaron aw pañqawu: Itamuy hihtuy amumi yanyuñwniqamuy itamuñem yukuhtaa; noqw puma itamupyeve hinwisni. Pay

pi itamuy Egypt anqw nonaknaqa Moses kurs haqamii, kitota. ⁴¹ Nihqe ép puma wakashoyat yukuyaqe, wutsit aw hom'ooyakahkanw, nāp may akw hihta tumaltotaqey ep hahlayya. ⁴² Pahsat pu God pumuy amunaqw ayo namtökqe, övaye hihtuy qaan'ewakw hintaqamuy amumi nāwakinwisniqat aw pumuy mātavi; pay pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Ya pas antsa pay uma lõp sanat yahsañwuy añ qayēsihwpuve inumi hihtuy qōyankahkanw, hom'ooyya, uma Israel-sinomu? ⁴³ Qa hin'i; uma Moloch mötsápkiyat yawnumya, pu aw umuhyantaqay Remphan söhuyata; uma hihtuy pumuy amún sosniwyaqamuy yukuhtota amumi nāwakintotaniqe öviy'o. Noqw öviy nu umuy Babylon yupqöymi q tsamni, yan'i. ⁴⁴ Itanam pi ura qayēsihwpuve hihta tuawi'taqat mötsápkit pasiwyunwa, hin pam Moses aw tutaptaqat pan'i. Nihqe ura Moses aw pañqawu pam hin yukiwtaqat aw yórikqey pan put yúkuniqata. ⁴⁵ Noqw pu amuñk itanam Joshuat* amum hihituy sinmuy tutskwayamuy kwahanayaqe, ep put kwusivaya, ura God itanamuy amupyeye pumuy haqami lālayi; noqw mötsápkihu David qatsiyat aw pahsavo pep wunu. ⁴⁶ Noqw pam God anqw paañwaniwhq, as Jacob aw yantaqayat God enem kitaniqey unañwiti. ⁴⁷ Noqw Solomon hapi put enem kita. ⁴⁸ Noqw pu pas Sus'oveqnihqa kikihut sinmuy māyamuy akw yukiltotiqat qa añ qatu; pi ura God lavay'ayay ahpiy pañqawu: ⁴⁹ Oveqatsi imonw'atswewa, pu tūwaqatsi iwuwukpi. Ya uma inuñem kihut yukuyani? kita Tutuyqawhqa. Ya sen nu pep nāsuñwnani? ⁵⁰ Ya ii himu qa sohsoy imay akw yukilti? ⁵¹ Is uma hihtu qa nōyaltotiñwuqamu,

a'nō unañway'yuñqamu, pu naqsöp'iwyuñqamu! uma sutsep Qahováriwtaqat Hikwsit aw rohomnumya; uma umunamuy hinyuñqw amunyunwa. ⁵² Ya umunam God lavay'aymuyatuy hihtawat qa okiwsasna? Pu ura hak Súantaqa pituniqat hakim anwu pay lavayhtotiqamuy puma qōyqa; noqw yepehaq uma put nuhtumi mātapyaqe ninaya. ⁵³ Uma as öveqatsit anqw hoñvia'yatuy amuhpiy tutavot ömahtotakanw, qa añ hinwisa, kita.

The Stoning of Stephen

⁵⁴ Noqw puma it nanaptaqe, pavan pas unañwso'qe, tamay ñuritota. ⁵⁵ Noqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkanw öveqatsit aqwahaqami taytaqe, God lolmat tālawñwayat-nikanw pu Jesus God putvaqe wunuqw tuwa; ⁵⁶ Nihqe pañqawu: Meh, nu öveqatsit aw hötsíltiqw tuwa; noqw Sinot Tiat God putvaqe wunu. ⁵⁷ Pahsat pu puma a'nō hiñqawkahkanw, naqvuy útatotat, süsaq put aw yuhtukqe, ⁵⁸ Put kiñaqw haqami tūvayaqe, tatatupya. Noqw put ehpewi hiñqaqwaqam hakiy puhuwuñwiwtaqat Saul yan mātisiwhqat kukmiq yuwsiy o'ya. ⁵⁹ Noqw puma Stephen tatatupyaqw, pam God aw okiw taqa'nañwtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa Jesus, um okiw ihikwsiy kwusuni, kita. ⁶⁰ Pu pam tamötswunuptuqe, pas tōnay anqe' pañqawu: Tutuyqawhqa, um okiw it qaanhtiput pumuy qa tukopnani, kita. Yan pam lavayhtit möki.

Saul Persecutes the Church

8 Noqw puma put ninantotaqw, Saul amún unañway'ta. Noqw put tāwat ep Jerusalem epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amumi

*7:45 Pam Greek-sinmuy amuhkwa Jesus.

qaan'ewakw hintsaktivayaqe, pumuy okiwsahsantivaya. Noqw puma sohsoyam Judeat, pu Samariat an ahsupoq hāhaqe' ahtsavalaya, pay ima ayaiwuñqam-sa qe'ya. ²Noqw hakim unañwvastahtaqt Stephen haqami taviwisqe, okiw put ep a'nō tsaykita. ³Noqw tuwat Saul Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hintsaktivayaqe, sohsovik kinawit papkinuma, nihqe tahtaqtuy, pu momoymuy sivi kimi lōlōkinlawhqe, tañatima.

The Gospel Preached in Samaria

⁴Noqw ōviy anqe' ahtsavalayaqam sohsovik nuhtumi lavayit yuaatota. ⁵Pahsat pu Philip Samariat ep wuhkokitsokit aqwnihqe, nuhtumi Christ yuaata. ⁶Noqw pam hihta yuaataqw, sinom aw tūqaykahkañw sun unañway put aw unañwtavi'yuñwa, hihta kātatayhpit supsiwuñqat hintsakqat aw taykahkañwo, ⁷Pas qalomāhihikwsim pumuy akw tuyqawiwuñqamuy kaysiwhqamuy amunaqw a'nō hiñqawkahkañw, nōñantaqw ōviy'o; pu kaysiwhqam amuhpa' qataytaqat tūtuyyaqam, pu qayaktaqam qalaptuya. ⁸Noqw pep kitsókit ep sinom pas pavan hinhaqam hahlayya. ⁹Noqw hak tāqa Simon yan mātsiwhqa pay hisat mohti pep kitsókit ep tuhisay hintsaki; nihqe Samariat ep sinmuy pas hintsani'ta; pas a'nō hímuniwhqey anta. ¹⁰Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñwa, sushin'ewakw anqw suspavannihqat aqw pahsavoo, pañqawkahkañwo: I' tāqa God a'nō ōqalaata, kitota; ¹¹Nihqe puma put kaptsi'yuñwa, pam hisatñahaqaqw tuhisay akw pumuy hintsani'taqw ōviy'o. ¹²Noqw Philip God moñwtunatyayat, pu Jesus Christ yuaataqw puma tūtuptsiwaqe, kūyit akw tuvoylatoti, tahtaqtu, pu momoyamu. ¹³Noqw Simon tuwat pas

nāp tuptsiwhqe, kūyit akw tuvoylatiwa; nihqe Philip amum hinnuma. Noqw pam hihihita kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat hintsakq aw taytaqe kātayta. ¹⁴Noqw yaw Samariat ep sinom God lavayiyat kwusuyaqat ayaiwuñqam Jerusalem epeq yesqam nanaptaqe, Peter John enañ pumuy amumiqhñqe, puma Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuyaniqat ōviy amuñem nāwakna, ¹⁶Pay nāt pam pumuy qa haqawat aw pituqw ōviy'o, pay panis puma Tutuyqawhqtat natiwaniyat-sa an kūyit akw tuvoylatoti. ¹⁷Pahsat pu puma pumuy amumi may akw toñokq puma Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ¹⁸Noqw ayaiwtaqam hakiy aw may akw toñokq Qahováriwtaqat Hikwsit put aw noiwnwuqat Simon pan yórikqe pumuy sivat āawna, ¹⁹Pañqawkañwo: Uma piw nuy enañ it ōqalat maqaqw, nu hakiy aw imay akw toñokq pam Qahováriwtaqat Hikwsit makiwmantani. ²⁰Noqw Peter put aw pañqawu: Pay nam uhsiva umum súlawhtii, God kuwahtipuat pay sivat akw tuiwnwuqat um pan wūwantaqw ōviy'o. ²¹Um qa haqam it yantaqat ep qeni'ta, piw makiway'ta, pi uh'unañwa God atpip qa súanta. ²²Oviy um it yan uhnukpanay anqw lasni; nen God aw nāwaknani; noqw hisnen uh'unañwpeq uhtunatyay qaantaqat ep ūmi pōhikiwni. ²³Taq kurs um qanut a'nō tsivot anta; um nukpantunatyat akw sóontsaniwta. ²⁴Pahsat pu Simon lavayhtiqe pañqawu: Uma okiw inuñem Tutuyqawhqtat aw nāwaknani; noqw uma iit hihta lavayhtiqw, okiw pam qa himuwa inumi pítuni. ²⁵Pu puma pas suyan hin navoti'taqey lavayhtit, Tutuyqawhqtat lavayiyat nuhtumi yuaaykut, ahoy Jerusalem aqw'a; nihqe Samariat ep hāhaqe' sinmuy kitsókiyamuy an lomatuwit yuaatima.

Philip and the Ethiopian Official

²⁶Noqw Tutuyqawhqat hoñviayaat Philip aw pañqawu: Um wunuptut tātōqni, Jerusalem añqw Gazat aqw pōhut aqw'a, kita. Pam pañqe' qayēwiwa. ²⁷⁻²⁸Noqw pam wunuptut aqw'a. Noqw meh, hak Ethiopiat añqw tāqa okiwlawniqe Jerusalem epeq pitumaqa pañqe' áhoynikañw, karētay añqw tsokiwma. Pam nōmaqtsit aw qa awiwa, Ethiopiat epeq sinmuy moñwíyamuy wuhtit Candacet añqw öqalat qaöwívasiwikiñw, put sohsok hihta nukñwayat aw tunatyawta. Pu pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ tūnwanma. ²⁹Pahsat pu Hikwsi Philip aw pañqawu: Um pas awnen karētat ámumni, kita. ³⁰Noqw öviy Philip put aw wárikqe, navotq pam God lavay'ayayat Esaias pēniyat añ tūnwanma. Noqw Philip put aw pañqawu: Ya um hihta añ tūnwanmaqey mātsi'ta? ³¹Noqw pam pañqawu: Pay kurs pi hin'i, hal pay hak pas nuy tutuqaynaqw-saa, pam kítahqe, Philip put aqw wūwe', amum tsokiwmaniqat pam nāwakna. ³²Noqw tutuvenit añ haqe' yan pey'taqat pam añ tūnwanma: Kanēlo haqam niniwniqey aw wikiwhqat pam pan wikiwa, pu mañat ārilantaqat pam atpip qa hiñqawñwuniqw pan pam qa hiñqawu. ³³Pam qa hímuniwhitiqw, eñem suan lavayiniqa ayo yukiwa; noqw hak sen put natkomuyatuy pohtoylani? Pi qatsiat tūwaqatsit añqw haqami hintsaniwa. ³⁴Noqw nōmaqtsit aw qa awiwa Philip aw pañqawu: Taa, um as okiw nuy āawnani: Ya God lavay'ayaat hakiy yuaata, sen nāyuaata, sen pay hakiy pañqawu? ³⁵Pahsat pu Philip lavayhtiqe, haqe' pan pey'taqat pahpiy yuaativa; nihqe put aw Jesus yuaata. ³⁶Noqw puma ahpiy panmakañw haqami pāmi pitu; noqw nōmaqtsit

aw qa awiwa pañqawu: Meh, yep pāhu; ya nu kūyit akw tuvoylatiwniqw himu nuy put aw uhtsi'tani? ³⁷Noqw Philip pañqawu: Pay pi um pas sohsok uh'unañway akw tuptsiwē', panhtini, kita. Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay Jesus Christ God tātnihqat nu tuptsiwā. ³⁸Pahsat pu pay karēta hāk huruhtiniqat pam pañqawu; noqw puma nāma pāmiq paki, Philip-niqw pu nōmaqtsit aw qa awiwa; noqw pam put kūyit akw tuyoylata. ³⁹Noqw puma pānaqw yamakq, pahsat pay Tutuyqawhqat Hikwsiat Philip haqami wīki; noqw nōmaqtsit aw qa awiwa pāpu aw qa yori; nikañw pam pahpiy hahlayhkañw, nakwsu. ⁴⁰Noqw Philip Azotus ep nātuwiwhqe, ahsupok kitsókit añ lomatuawit yuaatinumkañw, Caesareat ep pitu.

The Conversion of Saul

(Acts 22.6-16; 26.12-18)

9Noqw Saul nāt pas itsívuhikh-wiskañw, Tutuyqawhqat aw tuptsiwñi'yuñqamuy pavan pas hintsanniqey, pu pas qóyaniqey tunatyawkañw, God awwat susmohpeq moñwit aw'i; ²Nihqe Damascus ep añqe' tsotsvalkit añ sinmuy amumi put eñem pēnayaniqat nāwakna; noqw kurs pam hakimuy tahtaqtuy, sen momoymuy Jesus aw tuptsiwñi'yuñqamuy tuwe', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsamni. ³Noqw öviy pam pañsoqnihqe, Damascus aw hayinwnaqw, öñaqw tāla put ánan'ik suhtalawwa; ⁴Noqw pam tutskwami posqe, hakiy tōnayay navotq, put aw pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁵Noqw pam pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqa? Noqw Tutuyqawhqa pañqawu: Nu Jesus, um nuy hapi okiwsahsana. Um sókwikinpit aqw horarataqw, pam uñem anahaa. ⁶Noqw pam tsawnaqe, tururutikañw,

pas hin unañway'kañw pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw nu hinhtiniqat um nāwakna? Noqw Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um wunuptut, kimini; noqw ason um hinhtiniqat uñ pep āawnayani. ⁷Noqw tahtaqt put amumyaqam qa hiñqawkahkañw añqe' hōñi; hakiy as tōnayt nanvotyakahkañw hakiy qa tuway'yuñwa. ⁸Pahsat pu Saul tutskwañaqw wunuptuqe, as pōsiy púrukna, qa hihta tuwa; noqw puma put māyat nuy'wisqe, Damascus ep wikvaya. ⁹Noqw pam pāyis tālat añ kurs hin hihta túwani, piw qa nōsa, qa hiko. ¹⁰Noqw hak tuptsiwni'taqa Ananias yan mātsiwhqa Damascus ep qatu. Noqw pam tuawyorikq, Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Ananias, Noqw pam pañqawu: Yep nūu, Tutuyqawhqa. ¹¹Noqw Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um wunuptut, Sūwipo kiskat yan mātsiwhqat awni; nen Judas kiyat ep hakiy Tarsus añqwnihqat Saul yan mātsiwhqat òviy tūvintani; taq meh, pam okiwlawu, ¹²Nihqe tuawyorikq hak tāqa Ananias yan mātsiwhqa ep pákihqe, put aw may akw toño pōsiy tālawnaniqat òviy'o. ¹³Pahsat pu Ananias lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, pas yaw i' tāqa Jerusalem epeq uhsinmuy okiwsahsanqat nu kaysiwhqamuy amuñaqw navota. ¹⁴Noqw yaw pam yep uhnatñwaniy aw tatqa'nañwyaqamuy sohsokmuy somhtaniqey God awwat mohpeq momñwituy òqalat pasiwkañw pitu. ¹⁵Noqw pay Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um awni, taq pam pas inamors'awiwa; pam qa-Jew-sinmuy, pu pas momñwituy-nikañw, pu Israel-sinmuy amumi inatñwaniy tūawmani. ¹⁶Pu nāt pam inatñwaniy ep hihihita añ qaan'ewakw okiwsaniwniqat nu put āawnani, kita. ¹⁷Noqw òviy Ananias awnihqe, kimi pákihqe, put aw may akw toñot, pañqawu:

Itupko Saul, Tutuyqawhqa Jesus uñ añqawniqw ūmi mātaktiqa nuy añw hōna, umuhposiy tālawnaniqat òviy'o, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaniqat òviy'o. ¹⁸Noqw pahsat pay himu nasiñwput antaqa put pōsiyat añw lohōkq, pam pōsiy tālawnaqe wunuptu; nihqe kūyit akw tuvoylatit, nōsqe, òqawhta.

Saul Preaches in Damascus

¹⁹Pahsat pu Saul Damascus ep tuptsiwni'yuñqamuy amumum hihsavo qatu, ²⁰Nihqe āpiy tsotsvalkiva i' Jesus God Tíatnihqat yuaatinuma. ²¹Noqw sohsoyam put aw tūqayyuñqam hin kurs wūwantotaqe pañqawu: Ya qa i' Jerusalem epeq it natñwanit aw tatqa'nañwyaqamuy hovalaqe, hakimiy panyuñqamuy somhte' God awwat mohpeq momñwituy amumi tsamniqe òviy pew pitsiwa? kitota. ²²Noqw tuwat Saul pas suyhtsepñwat òqawi'maqe, Damascus ep Jew-sinmuy yumonwaltaqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat amumi mātaqlawu. ²³Noqw òviy ahpiy wūyavotiqw, Jew-sinom put ninayaniqey nanawinya. ²⁴Nihqe puma put ninayaniqe òviy tälö-nikañw, pu tōkilat añ höhtsiwat aw tunatyawyuñwa. Noqw yaw puma put moqmani'yuñqaw Saul navota. ²⁵Pahsat pu tuptsiwni'yuñqam mñhikiwtaqaw put tuhpelat añ tutsáyat akw hawnaya.

Saul in Jerusalem

²⁶Noqw Saul Jerusalem epeq píthqe, as tuptsiwni'yuñqamuy amumumtiniqey anhtiqw, puma sohsoyam put mamqasyaqe, pam pas antsa tuptsiwni'taqat qa tūtuptsiwa. ²⁷Noqw Barnabas put aw unañwtpaqe, ayaiwyuñqamuy amumi put wikva; nihqe hin pam Damascus aqwniqw, Tutuyqawhqa put aw namtaknaqe, put aw yuaaykuqat pam pumuy

āawna, pu hin Paul Damascus epeq qa tuhtuskañw, Jesus natñwaniyat añ nuhtumi yuaataqata. (Noqw pep pu' puma put kwusuya.) ²⁸Noqw Paul Jerusalem epeq pumuy amumum hinnunqe, ²⁹Qa tuhtuskañw Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyat añ nuhtumi yuaata; nihqe Greek-sinmuy amuhkwa yuaatotaqamuy amumum put ep aññwuy'taqw puma put ninayaniqey tunatyawyuñwa. ³⁰Noqw tuptsiwni'yuñqam put nanaptaqe, Caesareat aqw put wikyaqe pañqw put Tarsus aqw taviya. ³¹Pahsat pu Jesus aw tñnawtaqam Judeat, pu Galileet, pu Samariat añ ahsupoq yesqam suyan unañwtotiqe, öqawhtota; nihqe Tutuyqawhqat kapsi'kahkañw wñhaq'iwma, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi unañwtaq'ö.

Peter in Lydda and Joppa

³²Noqw Peter añqe' sohsovik nakwsuqe, Lyddat epeq God sinomuyatuy amumi hāwi. ³³Nihqe pepeq pam hakiy tāqat Aeneas yan mātsiwhqat tuwa, put hakiy apha qa taytaqw, pam okiw nanal yahsañwuy añ tuyhqatsi. ³⁴Noqw Peter put aw pañqawu: Aeneas, Jesus Christ uñ qalapsina. Wunuptut, uh'ahpay tsovalaa, kita. Noqw pahsat pay pam wunuptu. ³⁵Noqw sohsoyam Lyddat pu Saron ep ki'yuñqam put aw yórikyaqe Tutuyqawhqat awwat lasya. ³⁶Noqw hak Joppat ep tuptsiwni'taqa Tabitha yan mātsiwa, pam Dorcas (Tsöviwmana) i'nihqe pam'i. Noqw i' hak wuhti lolmat tumalay'ta, pu hihihita akw tūvaañwanta. ³⁷Noqw pam ephaqam tütuyhtiqe möki; noqw puma put pāhomyaqe tupatsveq taviya. ³⁸Noqw pay pi Lydda Joppat áhayhpo; noqw yaw Peter pep qátuhqat tuptsiwni'yuñqam nanaptaqe, hakimuy löqmuy tāqatuy pañso ayatotaqw, pam qa söwunit, pumuy amuminiqat puma

nāwakna. ³⁹Pahsat pu Peter nakwsuqe, pumuy amumuma. Noqw öviy pam pituqw, puma put tupatsmiq wupnaya; noqw sohsoyam koñnanalvut okiw put aqlap hoñqe, tsaykikahkañw nāt Dorcas pumuy amumum qátuhqe kwakwsat, pu yūyuwsit yukuhtaqat puma put aw matamintota. ⁴⁰Noqw pay Peter pumuy sohsoqmuy pañqw ipwat, tamötswunuptut nāwakna; nit pahsat put tokoyat aw namtökt pañqawu: Tabitha, qatuptuu. Noqw pam pösiy púruknaqe, Peter tūwahqe, pahsat qatuptu. ⁴¹Noqw pam put aw mävuvaltíqe, wunuptsinaqe, God sinomuyatuy koñnanalvutuy enañ wánwayhqe, pumuy put āawna, kurs pam taytaq'ö. ⁴²Noqw i' yantaqa Joppat añ ahsupoq nanaptiwhq, kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tütuptsiwa. ⁴³Noqw Peter Joppat ep hakiy pūvukat pöhiwantaqat Simon amum wñhakis qatu.

Peter and Cornelius

10 Noqw hak tāqa Cornelius yan mātsiwhqa, tsivót-sikip sunat solāwamuy Italian-sínomu yan tūñwantiwyaqamuy amumi moñwi, Caesareat ep ki'ta. ²Pam hak pās unañway qatu; noqw sohsoyam timat put amum God kapsi'yuñwa; pu pam hihta himuy akw sinmuy paañwankañw, sutsep God aw nāwakinma. ³Pam hak tāwat atvelpeniqwhaqam pas suyan tūawtaqw, God hoñviayaat put aw pákihqe, aw pañqawu: Cornelius. ⁴Noqw pam put aw yórikqe, tsawnaqe, pañqawu: Ya hímuu, Tutuyqawhqa? Noqw pam put aw pañqawu: Uhnawakinpi, pu uhnuoktutmala ömi yayvaniwhq, God put soon suhtokni. ⁵Noqw öviy um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wánwayyani. ⁶Pam hakiy pūvukat pöhiwantaqat Simon amum qatuqw, put kiät pātuwaqatsit qalaveq

wunu. Ason pam hin hintaniqat ūmi pañqawni. ⁷Pu ōviy hoñviaya Cornelius aw yuaaykuqa ahpiyniqw, pam lōqmuy kiy ep tumal'aymuy wánwayi, pu solāwam put eñem hihtayaniqe sutsep aw maqaptsi'yunqamuy amuñaqw hak God kaptsi'taqat solāwa pīwu. ⁸Nihqe pam pumuy sohsok iit āawnat, Joppat aqw hōna. ⁹Noqw qavoñvaqw puma aqwyaqe, kimi hayiñwni'wisq, Peter nāwaknaniqe tāwanasave kits'omiq wūvi. ¹⁰Noqw pas pam tsōnmokqe, as hihta nōsniqey antaqw, nāto novalalwaqw, pam pay sawitoqwhinhti; ¹¹Nihqe ōmi hōtsiltiqw tuwaqw, añqw himu wuyaqmōtsapueway nālōvaq tsukeveq som'iwkañw put aw hawtoqe, tutskwami hāwi. ¹²Noqw sohsoy hihtu tūwaqatsit añ nālōq hokay'yunqam put ep íniwyuñwa, pu tūtuvosiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqam pīwu, pu masay'yunqamu. ¹³Noqw hakiy tōnaat put aw pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qōye' nōsni. ¹⁴Noqw Peter pañqawu: Sóoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay qa pas hihtanihqat, pu qa powaiwtaqat nōsa. ¹⁵Noqw hakiy tōnaat piw put aw pañqawu: God hihta powataqw, pam pay qa pas hímunihqat um qa pañqawni. ¹⁶Noqw i' pāyis panhtiqw, himu mōtsápueway ahoy ōmiq haqami wūvi. ¹⁷Noqw Peter hihta tuawyorikqey mātaq kurs pam hímunihqat pan wūwantaqw, ima tahtaqt Cornelius añqw ayatiwyaqam Simon haqam ki'taqat hakimuy tūvintotaqe, ihkaqe nōyáknit aw hōtsíwhpeq hōñi, ¹⁸Nihqe sen hak Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, pep qátuhqat tūviñlalwa. ¹⁹Noqw nāt Peter tuawyorikiy añ wūwantaqw, Qahováriwtaqa Hikwsi put aw pañqawu: Meh, hakim pahyom tahtaqt uñ hepnumya. ²⁰Oviy um wunuptut hāwe', amumumni qa hin wūwankañwo; pay nu pumuy añqw

hōna. ²¹Pahsat pu Peter hakimuy Cornelius añqw put aw ayatiwyaqamuy amumi hawqe, pañqawu: Taay, pay uma nuy hepnumya; sen hihta ōviy uma ōki. ²²Noqw puma pañqawa: I' Cornelius tsivót-sikip súnatnihqamuy solāwamuy amumi moñwi God añqw hoñviayat pas hímunihqat ahpiy navota, yaw pam uñ kiy aw wánwaye', uñ hin lavayhtiqw, put aw tūqaytaniqat hoñviaya put aw pañqawu. Pam tāqa súanta, pu God kaptsi'ta, pu Jew-sinmuy sohsokmuy amuhpiy aw lomanavotiwta. ²³Pahsat pu pam pumuy tañataqe pās oya; pu qavoñvaqw pumuy amumum aqw'a; noqw haqawat tuptsiwni'yunqam Joppat añqw put ámumya. ²⁴Pu ōviy qavoñvaqw puma Caesareat ep ōki. Noqw Cornelius pumuy nuhtaytaqe, kurs sinomuy-nikañw pu añ pas kwatsmuy tsovala. ²⁵Noqw Peter aw pakitoqw, Cornelius ahsawvaqe, atpipo tamōtswunuptut, pas put hihtata. ²⁶Noqw pay Peter put wunuptsina, pañqawkañwo: Wunuptuu, pay nu piw un sino. ²⁷Pu ōviy pam put amum yuaatakañw, aw pakiqw, sinom kaysiwhqam tsovawta. ²⁸Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay pi uma navoti'yunqw, soon as hak Jew-sínonikañw ayam supwat hihtuy sinmuy amu'puñalñwu, piw amuminiñwu. Noqw pay nu' qa hakiy pay qa hímunihqat, pu qa powaiwtaqat pañqawlawniqat God inumi pañqawu. ²⁹Noqw ōviy nu qa rohomnumt, panis nuy wiktamayaqw, pay nu añq'ō; noqw hinoqw pi uma nuy wánwayya? ³⁰Noqw Cornelius pañqawu: Nālōtok nu pew pahsavohaqam napwalni'taqe, tāwat atvelpetiqw nu ikiy ep nāwaknaqw, hak tāqa talqaqsalqat yuwsí'kañw inutpíp wunuptu; ³¹Nihqe pañqawu: Cornelius, uhnawakinpi navotniwa; noqw God soon uhnuokutmalay suhtokni. ³²Um ōviy Joppat aqw hakimuy

ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mātsiwhqat, wānwayyani. Pam hakiy pūvukat pōhiwantaqat kiyat ep qatu, pātuwaqatsit qalaveq'a; ason pam pite', ūmi hin lavayhtini, kita. ³³Noqw ōviy nu qa sōwunit uñ wānwayi; noqw um sūanhtiye pitu. Noqw ōviy hapi itam sohsoyam yep God atpip yēse, hin pam ūmi tutaptaqat sohsok nanaptaniqee.

Peter's Speech

³⁴Pahsat pu Peter lavayhtiye pañqawu: Pay kurs pas suyan God qa sinonuiña. ³⁵Pay kurs pas sohsokmuy hihtuy sinmuy amuñaqw hak haqam put kaptsi'kañw sūanhinmaqa put aw sūantañwu. ³⁶God hapi Israel-sinmuy amumi lavayiy távihqe, Jesus Christ ahpiy namivōhikiwuy yuaata. (Pam hapi sohsokmuy amumi tutuyqawi.) ³⁷Pay uma put lavayit navoti'yuiñwa. Ura John kūyit akw tuvoylatiwyaniqat nuhtumi yuaataqw, pahpiy pam lavayi Galileet añqw hoyoyoykukañw, Judeat añ ahsupoq yuaatiwa. ³⁸Ura God Nazareth añqw tāqat Jesus Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylataqe ōqalmaqa. Ura pam sinmuy amuhpa' lolmat tumalay'numa, pu Nukpanat ahpiy sōon'iwyuiñqamuy sohsokmuy powatima, God put ámunniqw ōviy'o. ³⁹Noqw pam Jew-sinmuy tutskwayamuy epnikañw, pu Jerusalem epeq hihta tumaltaqat itam hapi sohsok aw yóriki'yuiñqe, navoti'yuiñwa; noqw pay sinom himutskit ep put hahyaqe nīnaya. ⁴⁰Noqw God pāyis talqat ep put ahoy tātaynaqe, put susmatakuva mahtakna, ⁴¹Nikañw pay qa sohsokmuy sinmuy amumii, pay hakimuy añwu pay God namorstaqey pumuy amumii, itam put tuawi'yuiñwiniqat ōviy'o. Noqw itam put mokiwuy añqw ahoy tātayhqtat atsva put amum nōnova, pu hikwya. ⁴²Noqw yaw itam

sinmuy amumi put yuaatotaniqat pam itamuy ayata, pay yaw pas pam imuy yesqamuy, pu so'pumuy hinwat yukunaniqey God ahpiy aw taviwhqat itam yuaatotaniqata. ⁴³Noqw put hapi sohsoyam God lavay'aymat yuaatotaqe pañqawu, yaw hak put aw tupsiwhq, put qaanhtipuat Jesus natñwaniyat akw put ahpiy ayo yukiwmantani.

The Gentiles Receive the Holy Spirit

⁴⁴Noqw nāt Peter yan yuaataqw, pay Qahováriwtaqa Hikwsi lavayit nanaptaqamuy sohsokmuy amumi pitu. ⁴⁵Noqw Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuiñqam Peter amum ōkihqam hin kurs wūwaya, Qahováriwtaqa Hikwsi qa-Jew-sinmuy amumi enañ noiwhq'ō. ⁴⁶Puma hihituy sinmuy amuhkwa yuaatotaqe, God pas hihtalalwaqw amumi tūqayyuiñqee. Pahsat pu Peter lavayhtiye pañqawu: ⁴⁷Ya hak imuy kūyit akw tuvoylatiwyaniqw imuy amumi u'tani? Pay pi puma piw itamun Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya. ⁴⁸Pu puma Tutuyqawhqtat natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatotiniqat pam amumi pañqawu. Pahsat pu pam hihsavo pumuy amumum qátuniqat puma put aw nānawakna.

Peter's Report to the Church at Jerusalem

11 Noqw yaw qa-Jew-sinom nuhtum God lavayiyat kwusuyaqat ayaiwyuiñqam, tuptsiwni'yuiñqamuy amumum Judeat ep yesqam nanapta. ²Noqw Peter Jerusalem aqwniqw, Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuiñqam put aqw hiñqawwaqe, ³Pañqawu: Yaw um qa-Jew-sinmuy amumi pákihqe, amumum nōsa. ⁴Noqw Peter pumuy amumi lavayhtiye, añqaw hin hiniwhitiqat nānank pasiwtaqat pumuy amumi tuawi'taqe, pañqawu: ⁵Ura nu

kitsókit Joppat ep qátukañw nāwakna; nihqe nu sawitoqhinhtiqe tuawyorikq, himu wuyaqmōtsaput antaqa tsutskuy epeq sómiwkañw òñaqw hawtoqe, pas inumi pitu. ⁶Noqw nu aw yórikqe, pās tātayhq, pi túwaqatsit ep hihtu popkot nālōq hokay'yuñqam put ep iniwyuñwa, pu tütuvostiptu, pu hihtu hoyoyotinumyaqamu, pu masay'yuñqamu. ⁷Noqw nu hakiy tónayat navotq inumi pañqawu: Wunuptuu, Peter, um qöye' nōsni. ⁸Noqw nu pañqawu: Sóoni, Tutuyqawhqa; taq nu qa haq hihta pay nāp hihta, pu qa powaiwtaqat nōsa. ⁹Noqw òveqatsit anqw hakiy tónaat inumi piw pañqawu: God hihta powataqw, pay pam qa pas hímunihqat um qa pañqawni. ¹⁰Noqw pāyis panhtiqw, pay sohsoy piw òmiq lánakniwa. ¹¹Noqw pahsat pay kurs hakim pahyom tahtaqt Caesareat anqw inumi ayatiwyaqam nuy haqam kive qátuhqat ep öki. ¹²Noqw pay nu qa hin wūwankañw, pumuy amumumniqat Qahováriwtaqa Hikwsi inumi pañqawu. Noqw ima navay tuptsiwni'yuñqam inumum aqwya; noqw itam tāqat kiyat aw yuñ. ¹³Noqw yaw pam kiy ep hoñviayat aw yorikq, yaw pam wunukañw, put aw pañqawhqaqat itamuy āawna. Um hakimuy tahtaqtuy Joppat aqw ayataqw, hakiy Simon, Peter yan piw mäsiwhqat, wánwayyani. ¹⁴Ason pam un lavayit āawnaqw, um put akw ayo yámakni, um'i, pu uhtimu, yaw hoñviaya put aw kita. ¹⁵Noqw nu yuaatitawq, pay Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy amumi pitu, ura mohti itamumi pítuhqey pan'i. ¹⁶Noqw pahsat pu nu Tutuyqawhqaqat lavayiat u'na, ura itamumi pañqawu: Pay as pi John pas antsa kūyit akw tütuvoylalawu; nikañw uma hapi nāt it Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyani. ¹⁷Noqw puma Tutuyqawhqaqat Jesus Christ aw

tütuptsiwaqw, pep God hin itamuy put máqahqey, pay pan piw pumuy put maqa. Noqw ya nu hak hímunihqe God aw rohomnumni? ¹⁸Noqw puma it nanaptaqe, pay qa hiñqawqwe, God pas hihtatotaqe, pañqawu: Noqw yaw kurs qa-Jew-sinom nāp tunatyay anqw lasye' yesniqat God piw amuñem pan yuku.

The Church at Antioch

¹⁹Noqw hakim Stephen niniwhqat ahpiy tüokiwsahsantivayaqw anqe' ahtsavalyaqam Phenicet aqw pahsavo öki, pu Cyprus aqw'a, pu Antioch aqw'a, nihqe pay Jew-sinmuy-sa amumi lavayit yuaatiwisa. ²⁰Noqw pumuy amuñaqw haqawat tahtaqt Cyprus anqwya, pu Cyrenet anq'ö; noqw puma Antioch epeq ókihqe, hakimuy Greek-sinmuy amumi yuaaykuyaqe, Tutuyqawhqaqat Jesus lavayta. ²¹Noqw Tutuyqawhqaqat öqalaat pumuy amumumniqw, öviy kaysiwhqam tütuptsiwaqe, Tutuyqawhqaqat awwat lasya. ²²Noqw Jerusalem epeq Jesus aw tónawtaqam it nanaptaqe, puma Barnabas Antioch aqw hōnaya. ²³Noqw pam epeq pituqw, kurs God núokwaat pumuy amuhpa' tumalay'taqw, pam pan yórikqe, hahlayhtiqe, pas puma unaññaqw su'qawkañw Tutuyqawhqaqat aw hürs'iwyuñwñiqat pumuy öqalanta. ²⁴Pam hak tāqa lolma, nihqe Qahováriwtaqat Hikwsit akw pās tuyqawiwa, pu qapēvewnit akw'a; noqw kaysiwhqam Tutuyqawhqaqat awwat sinototi. ²⁵Pahsat pu Barnabas Saul heptoqe Tarsust aqw'a. ²⁶Pu öviy pam put túwahqe Antioch ep wikva. Noqw pantaqat atsve puma Jesus aw tónawtaqamuy amumum sükw yahsañwuy an pep tsotsvalqe, kaysiwhqamuy sinmuy tutuqayna. Noqw tuptsiwni'yuñqam Antioch epeq susmohti Christian-sinom yan

túnwantiwya. ²⁷Noqw ephaqam hakim God lavay'aymat Jerusalem ańqwyaqe, Antioch epeq öki. ²⁸Noqw pumuy amuñaqw haqawa Agabus yan mätsiwhqa wunuptuqe, yaw tūwaqatsit añ ahsupoq wukotsönöstiniqat Qahováriwtaqat Hikwsit ahipiy pańqawu. Noqw pam pantaqa hakiy Claudius Caesar mońwiwtaqw paniwhti. ²⁹Pahsat pu tuptsiwni'yuńqam tuptsiwni'yuńqamuy Judeat epeq ki'yuńqamuy amumiq paańwnit o'yaniqey unañwtoti; hak hin hihta tuway'nume' pan hihta kuwahtimantani. ³⁰Nihqe öviy puma panhtotiqe, Barnabas-nikańw, pu Saul pumuy añ pepeq wukw'a'yatuy amumiq put o'ya.

More Persecution

12 Noqw ephaqam mońwi Herod Jesus aw tónawtaqamuy haqawatuy hintsanniqe amumi may'ta, ²Nihqe pam John pāvayat James sipwuvahpit akw nina. ³Noqw kurs pam panhtiqe, Jew-sinmuy unañwve hinhtiqey navotqe, pahsat piw Peter nuaniqey anhti. (Noqw qapekén'oyiwhput ep nöwiwniqat aw pitsiwiwta.) ⁴Pu öviy pam put núahqe, sivikimi pánahqe, solāwamuy nālöp nānalōqmuy tónawtaqamuy amumi put mātavi, put tūtuwalaniqat öviy'o, ason pay pas Amutsva Yūmosanihqat ep nöwiwniqat yukiltiqw, pep pu sinmuy amumi put hóroknaniqey tunatyawtaqee. ⁵Noqw öviy puma Peter sivikive pani'yuńwa. Noqw Jesus aw tónawtaqam put eńem God aw nāwakintotaqe qa nātusiy'yuńwa.

Peter Set Free from Prison

⁶Pu Herod qāvo put hóroknaniqey ep mihiqw, Peter lōqmuy sivanamiqlölöt akw sómiwkańw lōqmuy solāwatuy amuhtsava pūwi; noqw tuwalan'a'yat

ihpaq tūtuwala. ⁷Noqw meh, Tutuyqawhqat hońviayaat pituqw, sivikive sohsovik tālawva; noqw pam Peter sutsñaqwat pálaknaqe, put tātaynat, aw pańqawu: Suqtuptuu. Noqw sivanamiqlölö put māyat ańqw löhö. ⁸Noqw hońviaya put aw pańqawu: Kwewhtat totsvakii; noqw pam panhti. Pu pam pańqawu: Um usihtat, inuńkni. ⁹Noqw pam yámakqe put ańk'i; nihqe pay pas antsa hońviaya put pantsanhqat pam qa suyan navoti'ma; suhpan pay tūawtaqey pam wūwanma. ¹⁰Noqw puma mohpeq tūwalaqamuy-nikańw pu amuńk tūwalaqamuy amuhpiy ruhpaqke, kīmi hötsíwat aqw sivauutspit aw pituqw, pam nāp amumi hötsílti. Noqw pam pańqw yámakqe, haqe' kiskat añ yamakq, pahsat pu hońviaya put ańqw ahipiy'o. ¹¹Noqw Peter suyan unañwtiqe pańqawu: Pu' hapi nu pas suyan navoti'taqw, pay kurs pas antsa Tutuyqawhqat hońviayay ayataqe, nuy Herod māyat ańqw ayo tavi, pu Jew-sinom nuy hintsatsnaniqey tunatyawyuńqat ańq'ö. ¹²Pu öviy pam it añ pās wūwaqe, pahsat pu hakiy John, Mark yan piw mätsiwhqat yuyat Maryt kiyat aw'i, noqw kaysiwhqam pep tsovawkańw nānawakna. ¹³Noqw Peter ihkaqe nõyakiwtaqat ep hötsíwat aw pönónöykinaqw, hak māna Rhoda yan mätsiwhqa put aqw kuyvato. ¹⁴Nihqe pam Peter tōńayat māmatsqe, pas hin unañwtiqe aqw qa hōtat, ahpami wárikqe, Peter hötsíwhpeq wúnuhqat pumuy āawna. ¹⁵Noqw puma aw pańqaqwa: Um qa navoti'numa. Noqw pam qatūqaykańw, pas antsa Peter pep wúnuhqat amumi pańqawu. Noqw pahsat puma pańqaqwa: Pay soon qa put tumalay'maqa hońviayani. ¹⁶Noqw pas Peter pönónöytoynaqw, öviy puma aqw hōtayaqe, put aw tātayyaqe, pas hin unañwtoti. ¹⁷Noqw pay puma qa

hinqawaniqat pam amumi māmasaqw, pahsat pu Tutuyqawhqa hin put sivikiñaqw hóroknaqat pam pumuy amumi lalvaya; nihqe pañqawu: Uma iit yantaqat James aw tūawwisni, pu tuptsiwni'yunqamuy amumii, kita; nit pañq w ahpiynihqe haqamiwat aw'i. ¹⁸Pu ōviy panis tālawvaq w, pas solāwam hin unañwtoti, Peter kurs haqaminiq w ōviy'o. ¹⁹Noq w as Herod put hept, qa tūwahqe tūtuwalaqamuy amumi put ep hēva; nihqe pay pas puma so'niqat pañqawu. Panhtit pam Judeat añq w Caesareat aqwnihqe, pepeq huruhti.

The Death of Herod

²⁰Noq w Herod Tyre-nikañ w pu Sidon ep sinmuy amumi hihta ep qayan unañway'ta; noq w puma sun unañway put aw ōkihqe, hakiy pas moñwit tumalay'taqat Blastus yan mātsiwhqat pan unañwtoynayaqe, puma nānami qahin unañway'yuñwniqat moñwit aw nānawakna, puma pep tutskwat ep sinom moñwit tutskwayat añq w nōnovaqe ōviy'o. ²¹Noq w hisat aw talōnvaq w, Herod pavan pas moñwyuws'i'kañ w moñw'atsveway ep qatuptuqe, pahsat pu sinmuy amumi pavan pas lavayhtuwi y pan yuaayku. ²²Noq w sinom sākmaqe pañqawu: Pas pam pavan hihta tōnaata, qa sínota. ²³Noq w pahsat pay Tutuyqawhqat hoñviyaat put wuvahta, pam God qa hihtataq w ōviy'o; noq w pam āvutiqe sūlawhti. ²⁴Noq w tuwat God lavayiat ōqawhtaqe, suyhseptñwat añqe' kúrukiwma. ²⁵Noq w Barnabas Saul amum hin ayatiwhqey yúkuhqe, hakiy John, piw Mark yan mātsiwhqat wikkañ w, Jerusalem añq w ahoy pitu.

Barnabas and Saul Chosen and Sent

13 Noq w Antioch epeq Jesus aw tōnawtaqamuy amuñaq w hakim

God lavay'aymat yēse, pu tūtutuqay-nayaqamu, i' hak Barnabas, pu Simeon Niger yan tūñwantiwhqa, pu Cyrenet añq w hak Lucias; pu Manaen, Moñwi Herod amum wuñwqa; noq w Saul. ²Noq w nāt puma Tutuyqawhqat aw okiwlalwakahkañ w, nānapwalaq w, Qahováriwtaqa Hikwsí amumi pañqawu: Nu Barnabas-nikañ w pu Saul hihta tumalat aw pumuy wáñwayhq, uma pumuy inuñem ayo taviyani. ³Noq w puma nānapwalaqe, amuñem nānawaknat, pumuy qōtōmi matyawyat, pahpiy pumuy lālayya.

In Cyprus

⁴Noq w ōviy puma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy ayatiwhqe, Seleuciat aw'i, nit pañq w pu pāvaqe Cyprus aq w'a. ⁵Noq w puma Salamis ep pítuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy ep God lavayiyat nuhtumi yuaata. Noq w puma John tu'sawwiknuma. ⁶Noq w puma it tutskwat pāñaq w kuytaqat añ ahsupoq nankwusaqe, Paphos aw ōkihqe, hakiy Jew-sinot Bar-Jesus yan mātsiwhqat tutwa. Pam hak tuhisay akw tūhintsakni'ta, pu God lavay'ayaatnihqey pan atsáy'ta. ⁷Pam hak pep tutskwat aw moñw'iwtaqat, Sergius Paulus, pas qa ūnat amum hinnuma; noq w moñwi Barnabas Saul enañ wáñwayhqe, God lavayiyat navotniqey nāwakna. ⁸Noq w hak Elamus tuhisa (put natūwaniat Tuhisa i'nihqe pam'i) pumuy amumi rohomhtiye, moñwit lomatuawit aw tuptsiwnit añq w ayo lasnaniqey anhti. ⁹Pahsat pu Saul (piw Paul yan mātsiwhqa) Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwkañ w put aw taynumt, ¹⁰Aw pañqawu: Is ohi, um hak sohsok unatwit, pu nukpantuwit akw ahsaliwtaqa, Nukpanat tíata, sohsok súantsakpit tuwqaata! Ya pas um soon Tutuyqawhqat haqe' suan pōhtaviyat

nukushintsahsanqey qe'tini? ¹¹ Taay, Tutuyqawhqa hapi ūmi may'ta; noqw uhposi qatālawvaqw, um hihsavo tāwat qa tuway'tani. Noqw pahsat pay put aň himu pamös'ohpoqw, pōsiat qatālawva. Noqw as hak put ñuy'maniqat öviy pam aňqe' may'numa. ¹² Pahsat pu moňwi hin hiniwhitiqw yórikqe tuptsiwa, hin Paul put Tutuyqawhقات tutuqaynaqat ep kätuqaytaqe öviy'o.

In Antioch of Pisidia

¹³ Noqw Paul suñwámuy amumum Paphos aňqw ahpiyñihqe, pāvaqe Pamphiliat ep Pergat aw pitu; noqw John pumuy mātapt, ahoy Jerusalem aqwhaqamii. ¹⁴ Noqw puma Pergat aňqw ahpiyñihqe, Pisidiat ep Antioch aw pítuhqe, nasuñwintalönnit ep tsotsvalkimi pakit, ep qatuptu. ¹⁵ Noqw hak tutavot aň-nikañw pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy aň tūñwantaqe yukuqw, tsotsvalkit ep momñwit pumuy amumi hakiy ayatotaqe pañqawwa: Uma tāqat itahsinomu, uma sinmuy amumi hihta lavayhte', öqalanik panhtini. ¹⁶ Pahsat pu Paul wunuptut, amumi māmasat, pañqawu: Uma Israel-sinom tahtaqtu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu, kurs uma inumi tuqayvastotani. ¹⁷ I' hapi Israel-sinmuy aw yantaqaam God hakimuy itanamuy namorstaqe, pumuy pas pavan sinota, nāt puma haqam Egypt epeq hinnumyaq'ö; nihqe öqalay pas qaöwihintaqat akw pumuy pañqw nónakna; ¹⁸ Nihqe lõp sunat yahsañwuy pahsavohaqam qayēsiwhpuve pumuy qatsíyamuy aň maqsonlawu. ¹⁹ Nihqe pam Chanaan tutskwat ep tsañe'sikipwat hihtuy sinmuy kiqötaqe, tutskwayamuy sinomuy amumi noa. Noqw puma hihta navöewakw antaqat akw tutskwat nāhuyta. ²⁰ Pantaqat atsve pu' pam pumuy amumi qaqlehtaqtuy

moñw'oya, sunat-sikip sunat-nikañw aňqw lõp sunat pakwt sihkay'taqat (450) yahsañwuy pahsavohaqamii, lavay'ayay Samuel aw pahsavoo. ²¹ Pantaqat aňk pu' puma hakiy pas moñwit moñwi'yunwñiqey tuñlayhtoti. Noqw God hakiy Kish tiyat Saul yan mätsiwhqat, Benjamin ahpiyñihqat, pumuy amumi moñwtavi, lõp sunat yahsañwuy pahsavoo. ²² Nit pu pam put moñwqenit aňqw ayo távihqe, hakiy David pumuy amumi moñwtavi; nihqe put pam yan lavayhti: Pas nu Jesset tiyat David iunañwve hintaqat tuwa; noqw pam sohsok itunatyay aň aw antsanni. ²³ It tāqat hapi ahpiyviyatuy amuhpiy God Israel-sinmuy Ayo Oyaniqat wunuptsina, it Jesus, hin lavayhti qey pan'i. ²⁴ Nāt pam qa pituqw, hak tāqa John yan mätsiwhqqa sohsokmuy Israel-sinmuy amumi yuaataqe pañqawu: Uma umuhtunatyay aňqw ayo lasye', küyit akw tuvoylatotini. ²⁵ Noqw pam ayaway aň kuyvani'maqe pañqawu: Uma ka nu God lavay'ayaat pas hímuniñqat pan wūwantota. Nu qa pam'i. Noqw pay nāt suhka aňqw inuñki; noqw soon nu yan'ewayñikañw pay ñas'ew put tótsiyat ñahni, John amumi kita. ²⁶ Uma tahtaqtu, isinomu, Abraham natkomatu, pu uma itamun God aw nāwakinwisqamu. Nu pu' umuy hin ayo nónakñiqat umuy āawnani. Put lavayit nu umumi mātapni. ²⁷ Jerusalem epeq ki'yunqam moñwímuy amumum Jesus qa māmatsya. Nihqe öviy God lavayiyat aw antsanyaqe put tūvaya, puma pi put lavayit qa mätisi'yunqee, nāmahin pi añsakis nasuñwintalönnit aň God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy aňqw hak pumuy amumi aň as tūñwantañwuniq'ö. ²⁸ Puma put mokniqey hihkay'taqat kurs hin pas antsa pañqawani. Nikañw puma Pilate put nīnaniqat aw qatūqayya. ²⁹ Ura tutuvenit aň puma pan put

hintsatsnaniqat pan pey'ta. Noqw puma yan tutuvenit an sohsok hinhtotiqw, hakim nahoylehtsit ańwq put hawnayat, tuamhtuhsömiq put panaya. ³⁰Noqw God mokiwuy ańwq put ahoy tătayna. ³¹Noqw hakim tahtaqt put amum hinnumya, Galileet ańwq Jerusalem aqw pahasavoo. Noqw pam ahoy tătayhq, puma wühakis tälät an put aw yorstota. Nihqe puma hapi hin yörikyaqey sinmuy amumi tuawi'yuńwa. ³²Noqw itam hapi it lomatuawit umuy āawnaniqe öviy pitu. Ura God itanamuy amumi hin pasiwnaqey ³³Pu' hapi itamuy pumuy tímuyatuy itamuńem put an aw antsana, Jesus ahoy tătaynaqee. Ura tāwit mohti'maqat anknihqat an yan pey'ta: Um hapi Itii. It talönvaqat ep hapi nu únaniwhti, yan'i. ³⁴Pu God mokiwuy ańwq put ahoy tătaynaqepāpu qa hovahtiniqat lavayhtiqe, yan hińqawu: Nu David pas suyan ökwatuwniqey put aw pasiwnaqey pan nu unem yúkuni. ³⁵Yantaqw hapi öviy ura pam piw suk w tāwit an pańqawu: Um soon Uhtumal'ayay Qahováriwtaqat hovahtiniqat nakwhanani. ³⁶David pi God tunatyayat ahpiy qatsívaptsiy ep apitiqe, mokqe, namuy amumum taviwa, nihqe hovahti. ³⁷Noqw God it tāqat hapi ahoy tătaynaqw, pam qa hovahti. ³⁸Noqw öviy uma it nanaptani, tahtaqtu, isinomu: It tāqat hapi ahpiy God itamumi póhi, itahqaanhtipuy ep'e. ³⁹Ura Moses tutavoyaat kurs hin itahqaanhtipuy itamuhpiy ayo yúkuni. Nikańw kurs itam Jesus aw tütuptsiwhq, pam sohsok put itamuhpiy ayo yúkuni. ⁴⁰⁻⁴¹Ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy an yan pey'ta: Kurs huvam yörikyaa, hihta an tutsiw'unańway'yuńqamu. Nen uma kātayunwt, sұлawhtini. Nu hapi umuhqatsiy ep hihta hintsakni; noqw soon uma put tütuptsiwani, nāmahin pi

as hak umuy put āwintani. Taay, noqw öviy uma tunatyaltotini; taq nāphisat sen uma put lavayit an sұлawhtini. ⁴²Noqw pam lavayyukuqw, Jew-sinom tsotsvalkińaqw nönakq, pay ayo'wat nasuńwintalönnit ep piw Paul amumi yuaataniqat qa-Jew-sinom nānawakna. ⁴³Noqw tsovawtaqam nāmatatveqw, kaysiwhqam Jew-sinom-niqw pu pumuy amún tuptsiwni'yuńqam Paul-nikańw, pu Barnabas pumuy amuńky; noqw puma pumuy amumi yuaaykuqe, God nuokwayat an yūmosa hinwisniqat an öqalanta. ⁴⁴Pu ayo'wat nasuńwintalönnit aw pituqw, pēp pas sohsoyam kive ki'yuńqam God lavayiyat aw tūqayyuńwniqe tsovalti. ⁴⁵Noqw Jew-sinom qaan'ewakw hintaqamuy sinmuy amumi yörikyaqe, pay qa tsuyhtiqe, Paul hihta lavayhtiqat ehpewi nānaphin yuaativaya. ⁴⁶Pahsat pu Paul Barnabas amum a'nö unañwtiqe pańqawu: Pay as pi God lavayiat kurs hin qa umumi mohti yuaatiwni; noqw pi uma put nahpiy tūvayaqe, qatsit qa so'taqat qa hihkay'yuńqey pan nāyukunayaqw, öviy itam hapi qa-Jew-sinmuy amumiwat yuaatani. ⁴⁷Pi pan hapi Tutuyqawhq itamumi tutapta pi pam Jesus yan lavayhtiqe pańqawu: Um hapi qa-Jew-sinmuy amuńem tālaniqat nu un ayata, tūwaqalvoqhaqami yesqam sinom uhpiy ayo nónakiwniqat öviy'o. ⁴⁸Noqw qa-Jew-sinom it nanaptaqe, hahlaykahkańw God lavayiyat pas hihtatota; noqw hakim hihsa'nihqam qatsit qa so'taqat aw himuy'vayaniqey namorstiwyaqam tütuptsiwa. ⁴⁹Noqw Tutuyqawhqat lavayiat pep tutskwat an ahsupoq yuaatiwa. ⁵⁰Noqw pay Jew-sinom pavansinmuy tahtaqtuy, pu ima momoyam God pas kaptsi'yuńqamuy hin unañtoynayaqe, Paul-nikańw pu Barnabas pumuy okiwsahsantivaya, nihqe tutskway

añqw pumuy lālayya. ⁵¹Noqw puma kuhkuy añ qōat pumuy amunkiwakw tsatswit, Iconium aqw'a. ⁵²Noqw Antioch ep tuptsiwni'yuñqam yūmosa hahlayya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwyuñwa.

In Iconium

14 Noqw puma Iconium ep Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw nāma pákihqe, pas pavan yuaataqw, öviy kaysiwhqam Jew-sinom Greek-sinmuy amumum tūtuptsiwa. ²Noqw pay qa tuptsiwni'yuñqam Jew-sinom qa-Jew-sinmuy hin unañw-toynayaqe, añ tuptsiwni'yuñqamuy amuhpewi pumuy qalomáwuwnitoy-naya. ³Noqw öviy puma pep wūyavo qátuhqe, Tutuyqawhqat aw yankañw, qa tuhtuskañw yuaata; noqw pam lavayi put núokwayat yuaataqa pas antsanihqat Tutuyqawhqa mahtakni'ta, pumuy māyamuy ahpiy kátatayhpit hihta tuawi'yuñqat hintsakqee. ⁴Noqw kive sinom nātsiki, pētu Jew-sinmuy amumumyaqw, pu pētu ayaiwtaqamuy amumumya. ⁵Noqw qa-Jew-sinom-niqw, pu Jew-sinom, moñwímuy amumum pumuy okiwsasananiqey, pu tatatupninayaniqey pasiwnaya. ⁶Noqw ayaiwtaqam put navotqe Lyconiat ep kitsókituy Lystrat-nit pu Derbyt pumuy aw wāya, pu ahpiy ánan'ik tutskwat aw'i, ⁷Nihqe pañ puma lomatuwawit yuaatinuma.

In Lystra

⁸Noqw hak tāqa Lystrat ep qatu; pam hak kukveq hintaqe qa hisat nakwsu, pay yaw pas pam pankañw tihtiwa. ⁹Noqw Paul yuaataqw, i' tāqa put aw tūqayta. Noqw Paul put aw-sa taykañw, qalaptsiniwniqey qapēvewnaqat put aw túwahqe, ¹⁰Pahsat put aw a'nō pañqawu: Wunuptuu, kita; noqw pam suñwuptut nakwsu. ¹¹Noqw Paul pep

put hintsanqw, sinom aw tātayyaqe, pahsat pu Lyconiat ep sinmuy amuhkwa a'nō pañqawu: Kurs itam hihihituy amuhpa' nāwakinwisq, puma sinmuy amún tokoy'kañw itamumi hāwi, kitota. ¹²Nihqe puma Barnabas Jupiter yan tuñwāya, nit Paul Mercurius yan'i, pamwa pas yuaataqw öviy'o. ¹³Pahsat pu kitsókit hötsíwhpeq Jupiter awwat moñwi wakastahtaqtu tsamkañw, sinnölat hötsíwhpeq kívahqe, as sinmuy amumum ayaiwtaqamuy amumi hom'oyni. ¹⁴Noqw ayaiwtaqam Barnabas pu Paul puma put navotqe nahpa' yuwsiy tsíkat sinmuy amuhpa' wawarstinumkañw, ¹⁵A'nō pañqawnuma: Soh, tahtaqtu, Ya uma hinoqw yanhaqam hintsatska? Pay itam piw sínotnikañw umuntaqat unañway'ta, nihqe uma it āan'ewakw añqw it God taytaqat aw lasyaniqat itam umumi yuaata, öveqatsit, pu tūwaqatsit, pu pātuwaqatsit-nikañw pu añhqe sohsokmuy hihtuy yesqamuy yúkuhqat aw'i. ¹⁶Pay as pi pam hisatñahaqaww añ sohsokmuy nanāpwatuy sinmuy tuwiy añ hinwisniqat aw noi'ta, ¹⁷Nikañw pam hak hímunihqat himu put tuawi'taniqat pam ayo qa yúkuhqe öviy lolmat hintsaki, nihqe itamuñem öñaqw yoknañwu, pu itamuñem tal'añwnawit hihta aniwnañwu, nen itah'unañway nōsiwhqat, pu hahlayhpit akw hahlaytapnañwu. ¹⁸Yan puma hiñqawkañw hñhinhaqam pumuy ánwutaqw, öviy puma pumuy amumi qa hom'o'ya. ¹⁹Noqw hakim Jew-sinom Antioch añqw-nikañw pu Iconium añqw ókihqe, sinmuy hin unañwtoynayaqe, Paul tatatupya; nihqe kiñaqw put haqami lölökindota, mokqat wūwayaqe öviy'o. ²⁰Noqw tuptsiwni'yuñqam okiw put aw nōyakiwkañw añ hoñqw, pam wunuptuqe kímii. Nihqe qavonvaqw pam Barnabas amum pañqw Derbet aw'i,

The Return to Antioch in Syria

²¹Nihqe puma pep kitsókit ep nuhtumi lomatuawit yuaataqe kaysiwhqamuy tutuqaynat, ahoy Lystrat aw'i, pu Iconium aw'i, pu Antioch aqw'a; ²²Nihqe tuptsiwni'yuñqamuy unañwayamuy hürs hõñinmakañw, puma qapëvewnit añ yūmosa hinwisniqat pumuy õqalanma, nāmahin pi as puma put ep kånanvotyaniq'õ. Pi pan hapi itam God moñwtunatyayat aw yuñni, amumi kita. ²³Pu puma Jesus aw tånawtaqamuy amuhpa' ahsupoq nakwsuqe, hakim pumuy wukw'aymatniqat añ pumuy oyahtat, napwalni'kañw, nāwaknaqw, Tutuyqawhqat aw pumuy mātavi, hakiy aw tuptsiwyaqat aw'i. ²⁴Pu puma Pisidiat añ kuyvaqe, Pamphylia ep pitu. ²⁵Nit puma Pergat ep lavayit nuhtumi yuaatat, pahpiy Attalia aqw'a. ²⁶Nit pañqw pu puma pāvaqe Antioch aqw'a. Pañqw ura puma God núokwayat aw mātaviwa, it tumalat pu' añ kuyvaqe hinhtiniqey õviy'o. ²⁷Noqw puma pepeq pítuhqe, Jesus aw tånawtaqamuy tsovala; nihqe God pumuy akw hihta tumaltaqat sohsok pumuy amumi tuawi'ta, pu hin pam qa-Jew-sinmuy amuñem tuptsiwnit aw hõtahqata, ²⁸Nihqe pepeq puma tuptsiwni'yuñqamuy amumum wūyavo qatu.

The Meeting at Jerusalem

15 Noqw hakim Judeat añqw ókihqe, tuptsiwni'yuñqamuy tutuqaynayaqe pañqaqwa: Pas uma Moses tuwiyat an poñotkit akw qa tuvoylatote', soon ayo nõñakni, kitota. ²Noqw Paul Barnabas amum pumuy pas qa amuhpa'taqe, amumum put ep pas nāmi heptaqw, yaw turs Paul-niqw pu Barnabas, puma pëtuy amumum it ep Jerusalem

aqwyani, ayaiwyuñqamuy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumiq'a. ³Pu õviy Jesus aw tånawtaqam pañqw hihsavo pumuy amumumyaqw, puma pahpiy Phenicet añ hinwisa, pu Samariat añ'a; nihqe qa-Jew-sinom Tutuyqawhqat aw lasyaqat nuhtumi yuaatiwisqe, sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy pas pavan hahlayhtapnaya. ⁴Noqw puma Jerusalem epeq õkiqw, Jesus aw tånawtaqam pumuy pās o'ya, pu ayaiwyuñqamu, pu wukw'a'yatu; noqw God pumuy amuhpa' hihta tumaltaqat puma sohsok pumuy āawna. ⁵Noqw haqawat tūtuptsiwyaqam pi Pharisee-sinmuy amuñaqwya. Nihqe puma hoñvaqe, pas kurs hin ima qa-Jew-sinom poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat pañqaqwa, pu pay pas puma Moses tutavoyat añ hinwisniqat amumi pañqaqwaniqata. ⁶Noqw ayaiwyuñqam-niqw, pu wukw'a'yat it aw hin wūwayaniqe tsovalti. ⁷Noqw it yantaqat ep nan'ivaqw wūyavo yuaatotaqw, pahsat pu Peter wunuptuqe, pumuy amumi pañqawu: Uma tahtaqtu, isinomu, pay pi uma navoti'yuñqw, ura God itamuñaqw nuy namorstaqw, pay ahpiy wūyavoti, ura qa-Jew-sinom inuhpiy it lomatuawit nanapte', tūtuptsiwaniqata. ⁸Noqw God añ u'nañwat aw navoti'taqa pumuy hahlayhtiyeq mahtaknaqe, it Qahováriwtaqat Hikwsit pumuy maqa, put itamuy hin máqahqey pan'i. ⁹Nihqe pam sun nan'ivo itamuy tumaltaqe, tuptsiwniyamuy ahpiy pumuy unañwayamuy kwan'ewakwta. ¹⁰Taay, noqw ya uma hinoqw God aw heptota? Soñawnen pi uma tuptsiwni'yuñqamuy hihta a'nõ putut ikwiltotoynaya, pay pi itanam, pu itam put añ qa kūyuñq'õ. ¹¹Pay itam piw pumuy amún Tutuyqawhqat Jesus Christ núokwayat ahpiy ayo nõñakniqey tuptsiwni'yuñwa. ¹²Pahsat

pu sohsoyam tsovawtaqam qa hinqaqwaqe pās tūqayyuñqw, Barnabas Paul amum tuawi'taqe, hin God qa-Jew-sinmuy amuhpa' kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat tumaltaqat pumuy amumi lalvaya. ¹³Pu öviy puma yuaataqe yukuqw, James lavayhtiqe pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, kurs huvam inumi tuqayvastotaa. ¹⁴God qa-Jew-sinmuy amuñaqw neñem sinmuy wánwayniqe öviy pay mohti amuhpe pituhqat Simeon pañqawu. ¹⁵Noqw pan hapi God lavay'aymat hin lavayhtotiqe, yan pēnaya: ¹⁶Ason it atsva pu' nu pite', David tímuyatuy kihut sahpukiwtaqat anyuñqamuy aw ahoy yúkuni; pu nu kiqöyat aw ahoy kītani; pu nu put ahoy wunuptsinani. ¹⁷Noqw ahpiy mímawat sinom Tutuyqawhqat hepyani, pu sohsoyam qa-Jew-sinomu. Pi nu pumuy isinomniwhtotiniqat umuy enañ namorsta, kita Tutuyqawhqa sohsok iit hihta hintsakqa. ¹⁸Pi God hintsakniqey qatsit yayhniwhqat pañqaw sohsok añwu pay tuway'ta. ¹⁹Noqw öviy nuyniqw pay itam qa-Jew-sinmuy amuñaqw God aw lasyaqamuy qa hin u'nañwnayani. ²⁰Nikañw pay itam amumi pēnayaqw, puma nõsiwhqat nāp yukit aw noiwhqey akw hovarsqat qa aw hintsatskani, pu tokot qa sokoplalwani, pu hihta hikwismokqat qa añqw nõnösani, pu únwat qe'yani. ²¹Taq hisatñahaqawq w ahsupoq kitsókit añ hakim Moses tutavoyat yuaatotañwu. Añsakis nasunwintalönnit ep tsotsvalkiva put pēniyat añ tuñwáyañwu.

The Letter to the Gentile Believers

²²Pahsat pu ima ayaiwyuñqam, wukw'a'yatuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy amumum nāñaqw hakimuy namorstotaqe, puma Barnabas-nikañw pu Paul pumuy

amumum Antioch aqwnihqat puma pan yukuya; nihqe imuy namorstota: it hakiy Judas, Barsabas yan piw mātsiwhqata, pu piw Silas, hakim tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw pávannihqamuy. ²³Noqw puma yan tutuvenit pumuy amuhpiy yawma: Ima ayaiwyuñqam, pu wukw'a'yat, pu tuptsiwni'yuñqam, Jerusalem ep tsovawtaqam, ayam Antioch, pu Syriat, pu Ciliciat ep qa-Jew-sinmuy amuñaqw tuptsiwni'yuñqamuy öqalaya. ²⁴Itam nanaptaqw, yaw hakim itamuñaqw nankwusaqam lavayit akw umuy hin u'nañwnayaqe, umuh'unañway lahsintota pañqaqwaqee: Pas uma kurs hin poñotkit akw qa tuvoylatiwyani, pu Moses tutavoyat añ hinwisni, kitota. Pay as pi itam amumi qa pan tutaptota. ²⁵Noqw itam tsovaltqey, yan sun wūwaya: Itam hakimuy namorstotaqe, aw itah'unañwamuy Barnabas-nikañw pu Paul pumuy enañ umumiq taviyaniqw pam itamuyniqw súanta. ²⁶Ima tāqat Itahtutuyqawhqay Jesus Christ enem qatsiy tatamhta. ²⁷Noqw öviy itam Judas, Silas enañ umumiq taviya; ason puma pas nāp umuy put pantaqat āawnani. ²⁸Pay itam it hihta pas soon qe'niqat put-sa umumi tutaptotaniqw, pam pantaqa Qahováriwtaqat Hikwsit aw súanta, pu itamumii, ²⁹It'a: Uma hihta nõsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat qe'yani, pu únwata, pu hihta hikwismokqata, pu tokot qa sokoplalwani. Uma yan hinwise' suan hinwisni. Hakim ö'qalyañwu. ³⁰Noqw öviy puma pañqw ayatiwyaqe, Antioch epeq öki; nihqe sinmuy tsovalayaqe, amumi tutuvenit taviya. ³¹Noqw puma put añ tuñwáyaqe hahlayhtoti, pumuy öqalayaqat ep'e. ³²Noqw Judas, Silas amum, pay piw pas nāp God lavay'aymatnihqe wūhaq lavayit akw tuptsiwni'yuñqamuy u'nanaqe pumuy

hürs hoñna. ³³Pu öviy puma pepeq hihsavo qatuqw, tuptsiwni'yuñqam pumuy öqalayay, ayaiwyuñqamuy amumiq hönaya. ³⁴Noqw pay Silas häk pep huruhtiniqey nāwakna. ³⁵Noqw Paul Barnabas amum Antioch epeq piw huruhtiqe, Tutuyqawhqat lavayiyat tütutuqayna, pu nuhtumi yuaata, hakimuy wühaqnihqamuy amumuma.

Paul and Barnabas Separate

³⁶Pu ahpiy pantaqaw, Paul Barnabas aw pañqawu: Himu as kurs itam haqe' kitsókiva Tutuyqawhqat lavayiyat yuaaykuqey añqw itahtupkomuy amuhpa' pohtani, hinpi añqe' hinyuñwa. ³⁷Noqw Barnabas John, Mark yan piw mätsiwhqat, wikniqey pas su'qawta. ³⁸Noqw Paul u'naqw, ura pam Pamphyliat ep pumuy mätapqe, ahpiy qa amumum tumalay'ta. Noqw öviy piw puma put wikniniqw putniqw pam qa súanta. ³⁹Noqw pas puma put ep nāma soon kurs nöyaltini; nihqe pay nawus nānaqw lahsi; noqw Barnabas Mark wikqe, pāvaqe Cyprus aqw'a. ⁴⁰Noqw Paul Silas namorsta. Noqw tuptsiwni'yuñqam God núokwayat aw pumuy noayaqw, puma pankañw ahpiy'o. ⁴¹Nihqe puma Syriat, pu Ciliciat añ ahsupoq nakwsuqe, Jesus aw tönawtaqamuy öqalanma.

Timothy Goes with Paul and Silas

16 Pahsat pu pam Derbet ep pitu, pu Lystrat ep'e. Noqw hak tuptsiwni'taqa Timotheus yan mätsiwhqa pep qatu, hakiy tuptsiwni'taqat wuhtit Jew-sinot tñata, nikañw hakiy Greek-sinot nay'ta. ²Noqw Lystrat ep-nikañw, pu Iconium ep tuptsiwni'yuñqam put aw lomanavoti'yuñwa. ³Noqw as pam Paul ámunniqat pam nāwaka. Nikañw pam Jew-sinmuy pañ yesqamuy tuway'taqe, öviy put wikqe, poñotku,

put naat Greek-sínoniqw sohsoyam put navoti'yuñqw öviy'o. ⁴Noqw puma pañ kitsókinawit hinwisqe, Jerusalem epeq ayaiwyuñqam, pu wukw'a'yat yesqam hin yukuyaqat mätaptiwisa, pumuy añ hinwisniqata. ⁵Noqw öviy Jesus aw tönawtaqam tuptsiwnit añ öqawhtotaqe, nāqavo aw wühaq'iwma.

In Troas: Paul's Vision

⁶Noqw puma tutskwat Phrygiat, pu Galatiat añ ahsupoq kükuyvat, Asiat ep lavayit yuaaykuyaniqw, Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy mēwa. ⁷Noqw öviy puma Mysiat aw ókihqe, as Bithyniat awyaniqey anhtoti; noqw pay Hikwsi pumuy qa nakwhana. ⁸Noqw öviy pay puma Mysiat añ yūmosa Troas aqwya. ⁹Noqw Paul mihikq tuawyorikq, hak Macedoniat añqw tāqa wunukañw okiw put aw pañqawlawu: Um Macedoniat aqwnen itamumi unañwtpapni. ¹⁰Noqw öviy pam pan tuawyorikq, pahsat pay itam Macedoniat aqwyaniqey anhtoti, suyan pi itam pumuy amumi lomatuwat yuaaykuyaniqat öviy Tutuyqawhqa itamuy wáñwayhqat itam pan wūwayaqe.

In Philippi: the Conversion of Lydia

¹¹Pu öviy itam Troas añqw ahpiyyaqe, yūmosa pāvaqe Samothraceat aqwyaqe pep öki; nit qavoñvaqw pu itam Neapolis ep öki. ¹²Pañqw pu itam Philippit awya, pam Macedoniat ep pas pavan mohpeq kitsóki Rome añqw kwihpiwhpu. Nihqe itam pep kitsókive hihsakishaqam yēse. ¹³Pu itam nasuñwintalönnit ep kinaqw nóñakqe, mūnat qalavoya, haqam sinom nānawaknañwuqat pañsoo; noqw itam pep yesvaqe, momoymuy pep tsovaltiamuy amumi yuaatota. ¹⁴Noqw hak wuhti Lydia yan mätsiwhqa, tsatsákwmötsaput a'nó hihkay'taqat huhyaq, itamumi tūqayta. Pam Thyatira-kitsókit añqw sino; noqw pam God aw nāwak-inma. Noqw Tutuyqawhqa put pan un-

añwtoynaqw pam Paul lavaiyat aw un-añwtavi. ¹⁵Noqw pam-niqw, pu amum ki'yuñqam küyit akw tuvoylatotiqw, pam itamumi öqaltiqe pañqawu: Kurs nu úmuyniqw pas antsa tuptsihq, Tutuyqawhqat aw pas qa paysoq hintsakq, uma ikiy awye', ep yesni, kítaq itamumi tuyqawva.

In Prison at Philippi

¹⁶Noqw itam hisat haqam nānawaknañwuqat awyaqw, hak māna núantuwiki qalomáhikwsit akw tuyqawiwtata itamuhsawva; pam hakiy hihta hintaniqat āawnānwu. Nihqe pantsakqey akw moñwímuy amuñem sívat nihtilawu. ¹⁷Pam māna Paul-nikañw pu itamuñk tsa'tinumqe a'nö pañqawnuma: Ima tahtaqt God Sus'oveqnihqat tumal'aymatu; nihqe itam hin ayo nóñakniqat itamuy āwintota, kitinuma. ¹⁸Nihqe pam wūhakis tālat añ yan hiñqawnumq, Paul puhtsemokqe, namtökt, hikwsit aw pañqawu: Nu Jesus Christ natñwaniyat aw yankañw ūmi pañqawni: Put añqw yámakuu, kita. Noqw pahasat pay hikwsi put añqw yama. ¹⁹Noqw put himuy'yuñqam nanaptaqe, kurs hin puma pāpu put atsviy yesni. Nihqe öviy puma Paul Silas enañ ñuayaqe, kisonmi momñwituy amumi pumuy lölökinuñwa; ²⁰Nihqe momñwituy amumi wikvayaqe pañqaqwa: Ima tāqat Jew-sínomnikañw itahkitsokiy ep sinmuy qalomáhintsahsanq, sóontsahtsana; ²¹Nihqe nāp tuwiy tütutuqayna. Noqw pi itam Rome añqw sínomnihqe, soon put kwusuye', añ hinwisni, ²²Noqw sinom suhpantaqam ayaiwtaqamuy amuhpewi hoñva; noqw momñwit pumuy amuhpa' yuwsiyamuy tsihtsiktotat, pumuy kohot akw wuvahtotaniqat pañqaqwa. ²³Noqw öviy puma pumuy wūhakis wuvahtotat, sivikimi tūvayaqe, sivilalwaqamuy

oyi'taqa pumuy qaöwítavi'taniqat aw pañqaqwa. ²⁴Noqw yan put pas qaöwítutaptotaqw, öviy pam pumuy pas yūmoq pánahqe, siviawiwat añ porom'iwtatqat añ pumuy kukyamuy hūrs tañata. ²⁵Noqw tōkilnasaveq Paul Silas amum nāwaknaqe, God aw tayawinpit tawlawu, noqw sivilalwaqam nanapta. ²⁶Noqw nāt puma panyuñqw, pay tutskwa tayayativa, pu sivikit qaqatspiat piwu. Noqw, pahasat pay sohsovik hötsíwa hötsíltotiqw, sohsokmuy somiam rupamhtoti. ²⁷Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqa tātayhq, sivikit añ hötsíwyuñqw túwahqe, pahasat as pay nāninaniqe sipwuvahpiy hórokna, sivilalwaqam watqaqat wūwaqe öviy'o. ²⁸Noqw Paul aw tsa'lawhqe pañqawu: Um qa nāhintsanni; pay itam sohsoyam yepya. ²⁹Pahasat pu pam qōhit tuhtuy'qe amumiq supkiqe, tururutikañw, Paul-nit pu Silas pumuy amutpiq nātuya; ³⁰Nihqe pam pumuy añqw hóroknaqe amumi pañqawu: Tāqatu, ya nu hinhte' ayo yámakni? ³¹Noqw puma aw pañqawu: Tutuyqawhqat Jesus Christ aw um tuptsiwani; nen um ayo yámakni, pu uhtim piwu. ³²Pu puma put aw Tutuyqawhqat lavaiyat yuaata, pu sohsokmuy kiyat ep yesqamuy amumii. ³³Noqw pam ep mihikq, hísatniqw paniwhtiqw, pahasat pay pumuy wikqe haqe' wuvahtiwhtat añ pāhoma, nit pahasat pay küyit akw tuvoylati, pam'i, pu tímatu. ³⁴Noqw pam pumuy kiy ep wikvaqe, amumi tunösvoñahta; nihqe puma sohsoyam God aw tütuptsiwaqe hahlayya. ³⁵Noqw tālawvaqw momñwit sivilalwaqamuy oyi'taqat aw solāwamuy ayatotaqw, pañqaqwa: Pay um tāqatuy mātapani, kitota. ³⁶Noqw sivilalwaqamuy oyi'taqa Paul aw pañqawu: Yaw uma mātaviwniqat öviy momñwit hakimuy añqw ayatota; öviy

uma yámaké', qahin unañway'kañw ahpiyni. ³⁷Noqw Paul pumuy amumi pañqawu: Puma itamuy Rome añqw sinoiwtaqamuy qa tüviwtaqamuy nuhtutpik wuvahtotat, sivikimi tüvayakañw, ya puma yephaqam itamuy nanauyve hóroknayaniqey anyuñwa? Sóoni; nāp añqwyé', itamuy hóroknayani. ³⁸Noqw solāwam momñwituy amumi it tūawvayaq, puma kurs Rome añqw sinoiwtaqatniqw puma nanaptaqe nēnem tusitota. ³⁹Nihqe öviy puma amumi ókihqe, pās amumi yuaaykuyaqe, pañqw hóroknaya; nihqe puma kínaqw ahpiyniqat amumi naokiyaw'yuñwa. ⁴⁰Noqw puma sivikiñaqw yamakt, Lydiat kíyat aw paki; nihqe pep tuptsiwni'yuñqamuy amumi yórikqe, pumuy öqalat, amuñaqw ahpiy'ó.

In Thessalonica

17 Noqw puma Amphipolis-nikañw pu Apolloniat añ kuyvaqe, Thessalonicat ep pitu; noqw pep Jew-sinmuy tsotsvalkiam wunu. ²Noqw Paul tuwiy anhtiqe pumuy amumi pákihqe, pāyis nasuñwintalönnit añ pumuy amumum tutuvenit añqw yuaata. ³Nihqe pas Christ kurs hin qa okiwsaniwniqat, pu mokiwuy añqw ahoy tātayniqat pam amumi yuaataqe pañqawlawu: Nu it Jesus umumi yuaata pam hapi Christ, pam kitalawu. ⁴Noqw haqawat tütuptsiwaqe, Paul-nikañw pu Silas pumuy amumumtoti, pu Greek-sinom Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yuñqam amuñaqw wühaknihqamu, pu momoymuy pavansinmuy amuñaqw qa tsa'ya. ⁵Noqw Jew-sinom qa tuptsiwni'yuñqam qa tsuyhtiqe, hakimuy qa hihta a'pituy qahopihtuy nāmi tsovalaya. Noqw puma kive sohsokmuy sinmuy nāwahoynayaqe, Jason kíyat aw

kihpokyaqe as ayaiwyuñqamuy sinmuy amumi ipwayaniqey tuwantota. ⁶Nit puma pumuy qa tutwaqe, Jason-nit pu haqawatuy tuptsiwni'yuñqamuy kive momñwituy amumi lölökinyuñwa tsa'tikahkañwo: Hakim tüwaqatsit ep qatsit tahkuknayaqam kurs pew pu' öki. ⁷Noqw Jason pumuy pās oya. Ima sohsoyam Caesar tutavoyat ehpewi hintsatska; yaw hak suhka mónwinihqat pañqawa, yaw hak Jesus. ⁸Yan puma hiñqawaq, sinom kive momñwituy amumum it nanaptaqe hin unañwtoti. ⁹Noqw Jason suñwámuy amumum sivaoye', put akw puma mātaviwyaníqat momñwit pumuy amuñem pan yukuya. Noqw puma put ömahtotat, pumuy mātapyá.

In Berea

¹⁰Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam míhikiwtaqw, Paul Silas enañ Bereat aqw hōnaya. Noqw puma epeq pí-tuhqe, Jew-sinmuy tsotsvalkiyamuy aw paki. ¹¹Noqw ima sinom Thessalonicat ep sinmuy qa amuntotit, nāqavo tutuvenit añ puritota, su'qawkahkañw lavayit kwusuya, mātaqpi kurs ii himu pas antsa pantaqw nanaptaniqe öviy'ó. ¹²Noqw öviy puma wühaknihqam tütuptsiwa, pu añ Greek-sinmuy amuñaqw momoyam pavansinom qa tsa'ya, pu tahtaqt piwu. ¹³Noqw yaw Paul Bereat ep God lavayiyat yuaataqat Thessalonicat ep Jew-sinom nanaptaqe, pay piw pañsoyaqe, sinmuy hin unañwtoynaya. ¹⁴Noqw pahsat pay tuptsiwni'yuñqam Paul pātuwaqatsit añhqe haqami taviya. Noqw pay Silas Timotheus amum hāk pep huruhti. ¹⁵Noqw Paul wikyaqam put Athens epeq wikvaya; noqw yaw Silas Timotheus amum put aqw kak-tayniqat Paul pumuy amumi tutaptaqw, puma pañqw ahpiyya.

In Athens

¹⁶Noqw Paul Athens epeq pumuy nuhtaykañw, navotq pas sinom hihituy wutsit aw nāwakinwisqey aw-sa yuki'yunqaw, pas pam unañwpeq qahahlayhti. ¹⁷Nihqe öviy pam tsotsvalkive Jew-sinmuy amumum hihihita nātuviñlawu, pu Jew-sinmuy amún tuptsiwni'yunqamuy amumuma, pu nāqavo kisonve put aw ökiwtaqamuy amumuma. ¹⁸Noqw haqawat hihta añ wuwni'yunqam Epicureas lavayiyat ñuy'yunqam-niqw pu Stoic-sinmuy lavayiyamuy ñuy'yunqam Paul aw lavayhtoti. Noqw haqawat pañqawwa: Ya i' hak himu qalaváyhtuwi'taqas as hiñqawlawu? kitota. Noqw haqawat pañqawwa: I' sumataq sinom hihta alöñöt aw nāwakinwisniqat tütutuqayna, kitota, pam pumuy amumi Jesus yuaataqw öviy'o, pu sinmuy ahoy yesvaniqata. ¹⁹Noqw puma put nuayaqe, Areopagus epeq wikvayaqe, aw pañqawwa: Ya soon itam un hihta puhututuqayhpit yuaataqat aw tūqayyuñw? ²⁰Pas um hihta alöñöt itamumi yuaata. Noqw öviy as itam ii' hímuniñqat nanaptaniqey nānawakna. ²¹(Pas pi Athens ep sinom, pu hāhaqaqw sinom amumi ökiwtaqam, puma qa hihta a'pitu; panis hakiy hihta āawnayaniqey, pu hihta nanaptaniqey-sa tunatyawyuñwa). ²²Pahsat pu Paul Mars tsomoyat epeq nāsaveq wunuptut pañqawu: Uma Athens ep tahtaqtu, pas kurs uma sohsok hihta nāwakintiwhqat kaptsi'yunwa. ²³Oviypi nu añ waynumkañw, uma hin hihta añ nāwakinwisqat añ taysaqe, haqam tütuskat añ yan pey'taqat nu aw yori: IT HAKIY ITAM QA TUWI'KAHKANW AW NAWAKINTOTAQAT ENEM'I. Noqw öviy uma hakiy qa tuwi'kahkañw aw nāwakintotaqat nu umuy āawnani. ²⁴I'

hapi God tūwaqatsit yuku, pu put añ sohsok hihta hinyunqata; pam hapi öveqatsit-nikañw pu tūwaqatsit aw mónwiniñqey, kikiñhut sinot māyat akw yukiwyunqat qa añ ki'ta. ²⁵Oviy soon hak may akw hihta ep put paañwani; pi pam qa hihta haqni'ta, piw may akw pi pam sohsokmuy sinmuy qatsit huylawu, pu hikwsita, pu sohsok hihta, ²⁶Nihqe pam sopkawaqamuy nanapwatuy sinmuy sükw unñwat añqw yuku, ahsupoq tūwaqatsit añ yesniqat öviy'o; nihqe haqam qatsivaptuyaniqat, pu tūwaqatsit añ haqami pahsavo yesniqat añwu pay pās yuku, ²⁷Puma Tutuyqawhqat hepyaniqat tunatyawkañwo. Hisnen may akw put hepye' tutwani, pay as pi pam sohsokmuy itamuñaqw qa yāpo. ²⁸Pi itam put atsviy tāyuñwa, pu poninitota, piw yēse. Oviypi haqawat pas nāp umuñaqw yēwalalwaqam ura pañqawwa: Pay itam piw put ahpiy aniwhti, kitota. ²⁹Noqw öviy hapi itam God ahpiy aniwhtiye, soon pi itam pam hak pas hímuniñqat, hihta sikañwalasivat, sen qötsásivat, sen owat añqw yukiwhqat antaqat pan wūwantotani. Pam sinot tuhisayat, pu wuwantuñwiyat ahpiy yukiwtaqat qa pan wūwantotani. ³⁰Noqw pay God yūpahaqaqw yan nāstanavotit añ hinwisqamuy hintsakpiyamuy qa aw tunatyawta. Nikañw pu' hapi pam sohsokmuy sinmuy sohsowik yesqamuy amumi tutaptaqe, qaantunatyay añqw lasyaniqat amumi pas pañqawu. ³¹Pi pam hisat sinmuy amunem hin yúkuniqey pay tokiltaqe, hakiy tāqat put enem suan yúkuniqat aw pay tavi. Nihqe pay pas pam soon qaantaniqat sohsokmuy navotna, mokiñwuy añqw put ahoy tātaynaqee. ³²Noqw puma ahoy yesvaniñwaniqat nanaptaqw haqawat tutsiwhiñqawwa; noqw pētuy pañqawwa: Pas ason itam it yantaqat

ūnaqw piw nanaptani. ³³Yantaqat atsve pu' Paul pumuy amuñaqw ahpiy'ö. ³⁴Noqw pay haqawat tahtaqt put qa mātapyaqe tütuptsiwa. Noqw panhtotiqamuy amuñaqw hak Dionysius yan mātsiwa, Areopagus epeq momñwituy amuñaq'ö, noqw hak wuhti Damaris yan mātsiwhqa; noqw pu piw pētu pumuy amumumya.

In Corinth

18 Yantaqat atsve pu' Paul Athens añqw ahpiynihqe, Corinth ep pitu. ²Nihqe pep pam hakiy Jew-sinot Pontus-tutskwat ep tihtiwhqat Aquila yan mātsiwhqat tuwa. Pam hak pūnat nōmay Priscillat amum Italyt añqw pitu, hak Claudius sohsokmuy Jew-sinmuy Rome añqw ahpiyaniqat amumi pañqawhq öviy'ö. Noqw Paul pumuy amumi pitu. ³Nihqe pam pumuy tumaltuwiyamuy tuwi'taqe, amumum huruhtiqe, amumum tumalay'ta; puma mötsápkít tumaltuwi'yunwa. ⁴Noqw pam añsakis nasunwintalónvaqat ep tsotsvalkive yuaatañwu; nihqe Jew-sinmuy, pu Greek-sinmuy tuptsiwna. ⁵Noqw Silas Timotheus amum Macedoniat añqw pituqw, Paul pan unañwtiqe, pay Jesus pas antsa Christ-nihqat Jew-sinmuy amumi pan yuaataqey aw-sa yuki'ta. ⁶Noqw pay puma ehpewhtotiqe, aqw nānap hiñqawqawq, pam yuwsiy tsatswit, amumi pañqawu: Kurs uma sūlawhte', uma pas nāp put ep tukopniywani. Soon God nuy tukopnani, umuhqatsiy ep'e; yahpiy hapi pu' nu qa-Jew-sinmuy amumi yuaatani. ⁷Pu pam pañqw ahpiynihqe, hakiy Justus yan mātsiwhqat God aw nāwakinmaqat kiyat ep pitu; put hakiy kiāt tsotsvalkit aw pikta. ⁸Noqw hak tsotsvalkive mohpeq moñwi Crispus yan mātsiwhqa, sohsokmuy timuy yankañw, Tutuyqawhqat

aw tuptsiwa. Noqw kaysiwhqam Corinth ep ki'yunqam nanaptaqe, tütuptsiwaqe, kūyit akw tuvoylatoti. ⁹Pahsat pu Paul mihikq tuawyorikq, Tutuyqawhqa put aw pañqawu: Um qa hihta mamqast yuaatani; um uhlayiyi qa ñuy'tani. ¹⁰Nu úmuma; noqw soon hak uñ hintsannik ūmi may'tani. Pi nu kaysiwhqamuy kive sinomuy'ta. ¹¹Noqw öviy pam sūkhw yahsañwuy-nikañw añqw navay mūmuyawhtuy aw pahsavo God lavaiyat pumuy tutuqaynatinuma. ¹²Noqw Gallio Achiat ep moñw'iwtaqw, Jew-sinom sun unañwtotiqe, Paul ñuayaqe haqam hin yukiltiñwuqat kihut pañso put wikya, ¹³Pañqawkahkaño: I' hin tutaptiwhqat qa panwat God aw nāwakintiwniqat sinmuy amumi ö'qala. ¹⁴Noqw Paul as lavayhtiniqey anhtiqw, Gallio Jew-sinmuy amumi pañqawu: Pay pi as himu haqam pas qa sūantakañw, qahopihintaqw, soon nu umumi qa unañwtapni, uma Jew-sínomu. ¹⁵Nikañw kurs pay uma lālavayit, pu nānatñwanit, pu umuhtutavoy ep hintsatske', pay uma nāp put hin yukuyani; pay nu soon put pantaqat aw hintsakni. ¹⁶Pam kitat, haqam hin yukiltiñwuqat kihut añqw pumuy lālayi. ¹⁷Pahsat pu sohsoyam Greek-sinom hakiy tsotsvalkive moñwit Sosthenes ñuayaqe, haqam kive hin yukiltiñwuqat atpip put wuvahtota. Noqw Gallio iit ep qa hin unañwti.

The Return to Antioch

¹⁸It atsve pu' Paul pep wūyavo qatut, añ tuptsiwni'yunqamuy mātapt, pañqw Syriat aqw'a. Noqw Priscilla-niqw pu Aquila puma put ámuma. Noqw pam pi Cenchreat ep tal'arilti, pay hihta ep God aw pasiwniyat añ ruhpakq öviy'ö. ¹⁹Noqw pam Ephesus ep pítuhqe, pumuy pep mātavi; nit pam pas nāp tsotsvalkimi pákihqe, pep

Jew-sinmuy amumum nātuvīnvwat yuaata. ²⁰Noqw as pam pumuy amumum wūyavo qátuniqat puma nānawaknaqw, pam qa nakwhaqe, ²¹Pañqw ahpiynikañw, pumuy öqalaqe pañqawu: Pay nu pas Jerusalem epeq nōviwniqat aw pitutoqat soon qa pepeq hinhtini. Nikañw pay nu ason soon amumi ahoy qa pítuni, God pan inuñem yuki'taniq'ö; pu pam Ephesus añqw pāvāqe ahpiy'o ²²Nihqe pam Caesareat ep pitut, Jerusalem aqwnihqe, Jesus aw tōnawtaqamuy amumi yuaaykut, pahpiy Antioch aqw'a. ²³Pu pam pep hihsavo qatut, pañqw ahpiynihqe Galatiat, pu Phrygiat añ ahsupoq pās nānañumo añ kuyva, sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy öqalanmakañwo.

Apollos in Ephesus and Corinth

²⁴Noqw hak Jew-sino Apollos yan mātsiwhqa, Alexandriat ep tihtiwaha, Ephesus ep pitu. Pam hak pās hopi, nihqe tutuvenyukit añ a'nö tuwi'ta; ²⁵Pu Tutuyqawhqat tunatyayat añ pās tuwi'vaqe, Tutuyqawhqat añqw hihta hintaqat pas qa nātusi'taqe tütutuqayna; nikañw pay pam John ahpiy kūyit akw tuvoylat hintsatskiwhqat-sa navoti'ta. ²⁶Nihqe pam pas qa nānahtsopkañw tsotsvalkive yuaativa. Noqw Aquila Priscillat amum put aw tūqaytaqe put wikqe, pahsat pu God tunatyayat put pas suan āawna. ²⁷Noqw pam Achaiat aqwniqey unañwtiqw, Ephesus ep tuptsiwni'yuñqam pepeq tuptsiwni'yuñqamuy amumi pēnayaqe, puma put pās taviyaniqat amumi pañqaqwa. Noqw pam pítuhqe, núokwat ahpiy pumuy amumi a'nö unañwtavi, ²⁸Pi pam nuhtutpik Jew-sinmuy qaöwítuptsiwna; nihqe pay Jesus pas antsa Christ-nihqat tutuvenyukit añqw pumuy amumi mātaktima.

Paul in Ephesus

19 Noqw Apollos nāt Corinth epniqw, Paul Antioch añqw tutskwava hinmakañw, Ephesus ep pitu; nihqe pep hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy túwahqe ²Amumi pañqawu: Uma tütuptsiwaqe, ya Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Noqw puma aw pañqaqwa: Itam Qahováriwtaqat Hikwsit hákiyniqw pas put qa nas'ew nanapta. ³Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Noqw uma hinoqw kūyit akw tuvoylatiwya? Noqw puma pañqaqwa: Ura John sinmuy kūyit akw tuvoylata. Noqw öviy itam pay pan piw tuvoylatoti. ⁴Pahsat pu Paul pañqawu: Ura John pas antsa sinmuy kūyit akw tuvoylata, puma nāp tunatyay añqw lasyaqat tuawi'taniqee. Nikañw piw puma Jesus Christ put añk pítuniqat aw tütuptsiwaniqat pam amumi pañqawu. ⁵Noqw puma it nanaptaqe, Jesus natñwaniyat añ kūyit akw tuvoylatoti. ⁶Noqw Paul pumuy amumi may akw matyawhq, Qahováriwtaqa Hikwsi amumi pitu; noqw puma himuhkwa yuaativayaqe, God eñem yuaatota. ⁷Noqw puma tahtaqt pakwt löq sihkay'taqat pahsa'haqamy. ⁸Noqw Paul tsotsvalkimi pákihqe, payhkomuy múmuyawhtuy añ God moñwtunatyayat qa nānahtsopkañw yuaataqe, pumuy tuptsiwna. ⁹Noqw haqawat töhsaptoti, qa tütuptsiwa; nihqe it pūhut pōhut nuhtutpik qalomáyuaativayaqw, Paul pumuy amuñaqw ahpiynihqe, tuptsiwni'yuñqamuy tsamkañw, hakiy Tyrannus tutuqayhkiyat ep nāqavo pumuy amumum put yuaata. ¹⁰Nihqe pam löq yahsañwuy pahsavohaqam pep pantsaki; noqw öviy sohsoyam Asiat añ yesqam Tutuyqawhqat Jesus Christ lavaiyat nanapta, Jew-sínomu, pu Greek-sínomu.

The Sons of Sceva

¹¹Noqw God Paul māyat ahpiy hihta pas qa paysoq kātatayhpit hintsaki. ¹²Noqw ōviy hakiy hihta akw tūtuyhq, hak Paul aŋqw hōhōnhpit, sen nanamokpit tūtuyhqat aw taviqw, tūya put mātapñwu. Pu kaysiwhqam qalomáhihikwsim sinmuy amuñaqw nōña. ¹³Pahsat pu hakim pōvost Jew-sinom yaktaqam qalomáhihikwsimuy akw tuyqawiwyuñqamuy amumi Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyat tuñwāyaniqey anhtotiqe pañqawwa hihikwsimuy amumii: Itam Jesus Paul ahpiy yuaatiwhqat aw yankañw umuy mēwaya, kitota. ¹⁴Noqw hak Jew-sino God awwat momñwituy amuñaqw mohpeqnihq Sceva yan mātsiwhqa tsañe' tiyotimuy'taqw, puma piw panhtoti. ¹⁵Noqw qalomáhihikwsi rohomhtiqe pañqawu: Nu Jesus tuwi'ta, pu nu Paul tuwi'ta; noqw ya uma hakim hihtuu? ¹⁶Noqw tāqa qalomáhihikwsit akw tuyqawiwtāqa pumuy amumi tsoomhtiqe, áñwutāqe, pumuy a'nō hintsana. Noqw puma qa yuwsik'kahkañw, tūhototikahkañw, put apyeve kiñaqw watqa. ¹⁷Noqw Ephesus ep Jew-sinom pu Greek-sinom sohsoyam it nanaptaqe maqastoti. Noqw Tutuyqawhqat Jesus natñwaniyat pas kaptitiwa. ¹⁸Noqw kaysiwhqam tuptsiwñi'yuñqam ōkihqe, nātuh-tualyaqe hintsakpiy pohtañwnaya. ¹⁹Pu ōviy piw kaysiwhqam pumuy amuñaqw tuhisay hintsatskaqam tutuveniy tsovalayaqe, sohsokmuy sinmuy amutpik put taqtsokya. Noqw puma hihkayat pohtoylayaqw, kurs lōp sunat aŋqw pakwt sihkay'tasikip sōmorit pahsa'haqam sivat hihkay'taqat aqw pitu. ²⁰Yan God lavayiat a'nō ōqawi'māqe, aŋqe' sinmuy amuhpa' kúrukma.

The Riot in Ephesus

²¹Yantaqat atsva pu' Paul pay ason Macedoniat-nikañw pu Achaiat pumuy añ kuyve', pep pu' Jerusalem aqwniqey Hikwsit ahpiy tunatyalti, pañqawkañwo: Ason nu pepeq pite', put atsve pas pay soon piw Rome qa aqw pohtani. ²²Pu ōviy pam lóqmuy put aw unañwtavi'taqamuy Macedoniat aqw hōna, Timotheus-nit, pu Erastus púmuyu, nit pay pam hāk Asiat ep hihsavo huruhti. ²³Noqw ephaqam it yañ pōhut ep a'nō hintsatskiwa. ²⁴Hak tāqa Demetrius yan mātsiwhqa, qōtsásivat siplawhqā, Dianat kiyat anyuñqat hiñsakwhohyat qōtsásivat aŋqw yukulawhqe, put tumal-tuwi'yuñqamuy a'nō kāhaktotoyna. ²⁵I' hak pumuy-nikañw, pu amún hintsatskaqamuy sūmi wáñwayhqe, amumi pañqawu: Tahtaqtu, uma navoti'yuñwa; itam it yan tumalat ahpiy hihta tuway'numya. ²⁶Pu uma piw añ taykahkañw navoti'yuñqw, qa Ephesus ep-sa-nit, pas pēp sohsovik Asiat añ ahsupoq i' Paul kaysiwhqamuy tuptsiwnaqe, lasna pañqawkañwo: Yaw hihtuy aw nāwakintiwyāqam sinmuy māyamuy akw yukiywyuñqam pay qa pas antsa hihtuu. ²⁷Noqw ōviy ka itahtumala qahaqamhtini, pu it Dianat aw nāwakintiwhqat kiat piw qahaqamhtini. Noqw aw itam yanwisqa qahimuniwhitini. Pi Asiat ep sinom-niqw pu sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam put hapi aw nāwakintota. ²⁸Noqw puma put nanaptaqe pavan pas itsívutotiqe pañqawwa: Pay pas Ephesus ep qátuhqa Diana a'nō hímuu, kitota. ²⁹Noqw kive sinom sohsoyam Gaius-nit, pu Aristarchus nuaya, Macedoniat aŋqw tāqatuy Paul amum waynumqamuy; nihqe pumuy wikkañw, wukotsotsvalkimi sun unañway yuhtu. ³⁰Noqw Paul as sinmuy

amumi pákiniqw, tuptsiwni'yuñqam put qa naqwhanaya. ³¹Noqw hakim Asiat ep pavansinom Paul kwatsmat put aw hakimuy hōnayaqw, pay pam ahpami qa unahintsakniqat pañqaw. ³²Noqw haqawat yanwat hiñqaw, pu pētu panwat sutske'wat hiñqaw; pas sinom hintsatskaqey qa navoti'numya, noqw suswuhaqnihqam hihta öviy tsovaltiqey qa navoti'yuñwa. ³³Noqw Jew-sinom hakiy Alexander momi taviyaq, pam lavayhtiniqat puma aw öqaltoti. Noqw pam sinmuy amumi māmasaq, as nēnem hin lavayhtini. ³⁴Noqw kurs pam Jew-sínoniqw puma māmatsyaq, pahsat tāwat añqe lōs qōniltiqat pahsavohaqam sūsaq sáakmaq pañqaw: Pay pas Ephesus ep qátuhqa Diana a'nō hímuu. ³⁵Noqw kīve tutuven'aya sinmuy uyiwaq, amumi pañqawu: Ephesus ep tahtaqtu. Ephesus ep sinom it pas pavan Dianat pas hihta'yuñwa, pu put an sóniwhqat Jupiter añqw posqata. Noqw qa hak qa put navoti'ta. ³⁶Soon pi hak haqam put aqw hiñqawniqat uma navoti'yuñqe, pay uma qa pas hiñqawwanikahkañwo, nen qa hihta pay an'ewakw hinhtotinikañwo. ³⁷Taq uma imuy tāqatuy pew wikvaya. Noqw puma pas āantsawat kikihut qa hovalanta, piw aw umuhyantaqay Dianat aqw qa hiñqawu. ³⁸Pay pi ason kurs Demetrius-niqw, pu put amum sūp tumalay'yuñqam hakiy aw hihta ep hinyuñniqw, pay pi monwkive himu hin yukiltiñwuqat aw hōtsi, pu momñwit enem hihta ep honqam yēse; pay ason puma pep hihta ep nēnehpewi hiñqawani. ³⁹Ason pi kurs uma hihtawat pas nātuviniñlalaniqw, pay ason hisat tsovaltiñwuqey ep tsovaltiqw, pep pam ason hin yukiltini. ⁴⁰Taq ka itam pu' a'nō hiniwhitiqat ep tūvintiwyaniqey aw unahinhtoti, kurs itam hihta aw yankahkañw,

pu yep yanhaqam hinhtoti qey pañqawaniqee. ⁴¹Yan pam lavayhtit, pep tsovawtaqamuy mātavi.

To Macedonia and Greece

20 Noqw a'nō hiniwhitiqat añ ruh-pakq, Paul tuptsiwni'yuñqamuy wánwayhqe, öqalát, mavoktat, pañqw Macedoniat aqw nakwsu. ²Pu öviy pam pañ ahsupoq nakwsuqe, pumuy pavan öqalanmakañw, Greece ep pí-tuhqe, ³Pep payhkomuy mūmuyawhtuy añ qatu. Noqw as pam pāvaqe Syriat aqwniniqw Jew-sinom put moqmani'yuñqw, pay pam Macedoniat añ ahoy aqwniqey wūwa. ⁴Noqw hak Bereat añqw tāqa Sopater put amum Asiat aw'i, noqw Thessalonicat ep sinmuy amuñaqw hak Aristarchus, pu Secundus, noqw Derbet añqw Gaius, pu Timotheus, pu Asiat añqw Tychicus-niqw pu Trophimus. ⁵Ima pay itamuhsavoyaq Troas ep itamuy nuhtayyuñwa. ⁶Noqw qapekén'oyiwhput nōviwhqat añ ruhpaq, itam Philippi añqw pāvaqe hoyoyokuyaq, tsivot talq Troas ep pumuy amuñk pitu; noqw itam pep tsañe' tālat añ yēse.

Paul's Last Visit in Troas

⁷Noqw Sundayt aw pituqw, tuptsiwni'yuñqam pōlavikit yōñoyhtotaniqey sumitsovaltiqw, Paul qāvo ahpinyikañw, pumuy amumi yuaataq, tōkilat nāsamiq pahsavo yuaata. ⁸Noqw puma tupatsveq tsovawtaqw, pepeq qōhiwyuñwa. ⁹Noqw hak tiyo Eutychus yan mātsiwhqa poksöve tsokiwkañw huruvuwva; noqw pas Paul sutséyuaataq, pam qaunánwtalawvaq, payhp natsve kihut añqw posq, puma put sūmokq put tsōpahtota. ¹⁰Noqw Paul aqw hawhqe, aw suqtuptut, mavoktaq, nuhtumi pañqawu: Pay uma qa hin unañway'yuñw, pay pam nāt tayta.

¹¹ Pu ōviy pam ahoy aqw wupqe, pōlavikit yōñoyhtat, añqw nōst, ahpiy piw nāto tālawvaniqwsavo yuaata; nihqe pañqw pu ahpiy'ō. ¹² Noqw puma tiyot taytaqat wikvayaqe, suyan unañwtoti.

From Troas to Miletus

¹³ Noqw itam añwu pay pākihut awyaqe, pāvaqe Assos awya, pay ason itam pep Paul panayaniqey wūwankahkañwo, pan pam yukuqw ōviy'ō, pam aqw nāpniqey wūwaqee. ¹⁴ Pu ōviy pam Assos ep itamumi pituqw, itam panayaqe, Mitylene ep ōki. ¹⁵ Pañqw pu itam pāvaqe ahpiyyaqe, qavōnvaqw Chios aqlavo ōki, nihqe Trogyllium ep huruhtoti; nit pu qavōnvaqw itam Miletus ep ōki, ¹⁶ Paul pay Ephesus ehpeq yūmosaniqey nāwaknaqw ōviy'ō; pas as Asiat ep sōwhtiniqey qa nāwakna, taq as hin pasiwtaniqw, pam Pentecost talōñniyat ep Jerusalem épeqniqey ōviy kaktayi.

Paul's Farewell Speech to the Elders of Ephesus

¹⁷ Noqw pam Miletus añqw Ephesus aw hakimuy ayataqe pep Jesus aw tōnawtaqamuy wukw'aymuyatuy wāñwayi. ¹⁸ Noqw puma ōkiqw pam amumi pañqawu: Pay nu hisat Asiat ep pítuhqe, pahpiy yūmosa umumum hin qátuhqat uma navoti'yuñwa. ¹⁹ Nu qa kwivi'nañway'kañw okiw pakkañw Tutuyqawhqat enem tumalay'ta, Jew-sinom inumi hepyaqe, nuy moqmani'yuñq'ō. ²⁰ Pu uma hihta akw moñvastotiniqat nu qa hihta umumi kahkawnat, umuy put āawna; nihqe ura nu umuy nuhtutpik tutuqayna, pu kinawita. ²¹ Nihqe nu Jew-sinmuy amuminikañw, pu Greek-sinmuy amumi lalvayhqe, tunatyay añqw lasye' God aw namtōkyaniqat amumi pañqawlawu, pu Itahtutuyqawhqay

Jesus Christ qapēvewnayaniqata. ²² Noqw meh, Qahováriwtaqa Hikwsi nuy pan unañwtoynaqw, nu Jerusalem aqw hoyhta, hin pepeq hintsaniwniqey qa navoti'kañwo. ²³ Pay panis pi Qahováriwtaqa Hikwsi ahsupoq kitsókinawit nuy āwinma, yaw nu sivihipit, pu kánanvotpit aw pítuniqata. ²⁴ Nikañw pay qa himuwa i' nuy hin unañwtoyna. Piw nu iqatsiy qa nēnem kahkawna, pas pay nu okiw hahlaykañw inuñem pōhtavit añ kuyvaniqey ōviy'ō, Ura Itahtutuyqawhqay Jesus nuy God núokwayat tuawi'taniqat aw ayata. Noqw ōviy nu put hintsakniqey pas kwañwtoya. ²⁵ Noqw taa, pew pahsavo nu sohsokmuy umuhpa' God moñwtunatyayat yuaatinuma. Noqw yahpiy haqahpiy uma soon pāpu inumi yórikyaniqat nu navoti'ta. ²⁶ Oviy uma it tālat ep inumi nanaptani: Nu hapi qa hakiy qatsiyat ep tukopniwta. ²⁷ Pi nu qahaqam pay qa suhtaqhinkañw God tunatyayat umuy sohsok āawna. ²⁸ Oviy uma nānami tunatyaltotini, pu sohsokmuy God aw tōnawtaqamuy amumii; uma hapi pumuy amumi tunatyawyuñwniqat ōviy Qahováriwtaqa Hikwsi umuy pumuy amumi oya, uma God aw tōnawtaqamuy nopni'yuñwniqat ōviy'ō; pam pumuy pas nāp uñway akw tui. ²⁹ Pi nu navoti'taqw, nuy ahpiyniqw, hakim kwēkwewhtuy amún qa nun'okwat umumum namiqwritini; nen kanelmuy qa pētotani. ³⁰ Pu híkispí pas nāp umuñaqw haqawat hoñve', qasuntaqat lavayit akw nāmi sinototani. ³¹ Oviy uma tunatyawyuñwni, nen it u'ni'yuñwni; ura nu payhkomuy yahsañwuy añ mimhikqat pu talōñwintihqat añ okiw pakkañw umuy u'nantoynaqe qa qé'iwma. ³² Noqw taa, isinomu, nu hapi umuy God aw mātavi, pu núokwlvayiyat aw'i. Pam hapi

umuy wuñwnaniqey aw öqala, pu umuy hihta máqaniqeyu, sohsokmuy sinomuy énañ'a. ³³Nu hapi qa hakiy sívayat tuñlay'ta, pu yuwsiyata. ³⁴Owi, uma nāp navoti'yuñqw, ura nu imay akw tumalay'taqe hihta tuway'numa, nēñem'i, pu inumuyaqamuy amuñem'i. ³⁵Pi nu sohsok umumi mahtakna, hin uma tumalay'yuñwe', añ öokiwyaqamuy amumi unañwtapyaniqata, pu Tutuyqawhqat Jesus lavayiyat u'ni'yuñwniqata; ura pam pañqawu: Hak hakiy hihta máqahqa pam hihta ömahtaqat epnihqe pas hahlayni. ³⁶Yan pam lavayhtit, tamötswunuptut, pumuy sohsokmuy amumum nāwakna. ³⁷Noqw puma okiw sohsoyam tsaykuqe, Paul kwapkaqe, mamavokyakahkañw tsōnantota, ³⁸Soon pāpu puma put aw yórikyaniqey ep pas qa hahlayhtotiqe öviy'o; nihqe pahpiy puma put amum pākihut awya.

Paul Goes to Jerusalem

21 Pu öviy nawis'ew itam pumuy amuhpiynihqe, itam yūmosa Coos aqwya, pu qavoñvaqw Rhodes aw'i; nit pañqw pu itam Patarat aqwya. ²Noqw itam pākihut Pheniciat aqwnihqat tutwaqe, put aqw yayvat, pāvaqe hoyoyokuya. ³Noqw itam Cyprus tutwaqe, suyvaqe ehpeq yūmosaya; nihqe Syria-tutskwat ep Tyre ep huruhtoti, pep pākihi hoiy óyaniqw öviy'o. ⁴Noqw itam hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy tutwaqe, tsañe'sikis tālat añ pep yēse. Noqw pay Paul Jerusalem qa aqwniqat puma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw pañqaqwa. ⁵Noqw öviy itam pahsavohaqami yest, pahpiy haqamiyaqey aqwya; noqw puma sohsoyam nōmamuy pu timuy amumum kihut qalavo itamuy tsamya; noqw itam pāhut qalaveq tamötshoñvaqe,

nānawakna. ⁶Oviy itam nāmatapyaqw, pahsat pu itam pākihut aqw yayva; noqw puma ahoy kimiya. ⁷Noqw itam Tyre añqw ökit, Ptolemais aw ökihqe, añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi yuaaykuyaqe, sükw tāwat añ amumum pep yēse. ⁸Pu qavoñvaqw itam Paul ámumyaqam pañqw ahpiyyaqe, Caesareat ep öki. Nihqe itam hakiy lomatuawit yuaataqat Philip kiyat aw yuñqe, put amum huruhtoti; pam hak imuy tsañe'nihqamuy añ ökiwyaqamuy paañwantotaniqey aw oyiwhqamuy amuñaqw suhkāa. ⁹Noqw i' hak nālöqmuy mámanhtuy pas qanawhvalni'yuñqamuy tímuy'taqw, puma God enem yuaatota. ¹⁰Noqw itamuy pep wūyavo yesq, hak God lavay'ayaat Agabus yan mätsiwhqa Judeat añqw pitu. ¹¹Nihqe pam itamumi pítuhqe, Paul kwekwéwhpiyat kwusut, put akw may, pu kuhkuy somt pañqawu: Yan hapi Qahováriwtaqat Hikwsit lavayhti: Jew-sinom Jerusalem epeq yesqam hakiy it kwekwéwhpit himuy'taqat yan somyani; nen qa-Jew-sinmuy amumi mätapyani. ¹²Noqw itam it nanaptaqe, pay pam pas Jerusalem qa aqwniqat itam aw ö'qalya, pu pep yesqamu. ¹³Pahsat pu Paul lavayhtiqe pañqawu: Ya uma hin wūwantotaqe, tsaykitaqe, nuy hin unañwtoynaya? Pi nu Tutuyqayhqat Jesus natñwaniyat ep Jerusalem epeq sómiltiniqey suhtaq'ewa; pu qa pániqw-saa; pi nu enem mokniqey suhtaq'ewa. ¹⁴Noqw pay kurs pas soon pam tūqayniniqw, itam nōyaltotiqe pañqaqwa: Pay nam Tutuyqawhqat tunatyaat antaa. ¹⁵Ahpiy pantaqw itam hihta hinnumyaqey ömahtotat, Jerusalem aqwya. ¹⁶Noqw Caesareat ep tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw haqawat itamumyaqe, hakiy Cyprus añqw sinot Mnason yan mätsiwhqat wikya; pam

hak pay wūyavo tuptsiwni'taqw, yaw itam put amum kiyat ep huruhtotini.

Paul Visits James

¹⁷Noqw itam Jerusalem epeq ökiqw, tuptsiwni'yuñqam itamuy hahlayhtoti. ¹⁸Qavoñvaqw Paul itamum James aw'i. Noqw wukw'a'yam sohsoyam pep yese. ¹⁹Noqw pam pumuy amumi hahlayhtit; pahsat pu God hin put tumalayāt ahpiy qa-Jew-sinmuy amuhpa' hihta tumaltaqat pās nanap hin hiniwhitiqat pam pumuy amumi tuawi'ta. ²⁰Noqw puma put nanaptaqe, Tutuyqawhqat pas hihtatota; nihqe Paul aw pañqawwa: Pay pi um navoti'ta, itupko: Jew-sinom qaan'ewakw hintaqam tuptsiwni'yuñwa; noqw puma sohsoyam Moses tutavoyat pas antsay'yuñwa. ²¹Noqw puma nanaptaqw, yaw um sohsokmuy Jew-sinmuy qa-Jew-sinmuy amuhpa' yesqamuy tutuqaynaqe, pay yaw puma Moses tutavoyat ayo yukuyaniqat yaw um pañqawlawu; yaw timuy poñokit akw qa tuvoylalalwani; pu piw yaw Jew-sinmuy tuwiyamuy añ qa hinwisni. ²²Noqw hintani? Pay kurs pi hin sinom qa tsovaltini, pi uñ pítuhqat soon qa nanaptaniqee. ²³Pay öviy itam ūmi hiñqawwaqw um panhtini. Hakim itamuñaqw nälöyöm tahtaqt Tutuyqawhqat aw hihta pasiwni'yuñwa. ²⁴Taa. Um pumuy tsāme', amumum napwatani; nen um amuñem sisvini, noqw puma āriltotini. Um panhte', sohsokmuy amumi mahtaknani, uñ hin lavayhtiwhqa qa antsanihqata, pay kurs um pas nāp pās qatukanw, tutavot añ hinmaqata. ²⁵Pu imuy qa-Jew-sinmuy tuptsiwni'yuñqamuy itam amumi yanwat pēnayaqe, pay puma put hihta pantaqat qa añ hinwisniqat pan yukuya, pay panis nōsiwhqa nāp yukit aw noiwhqat qe'yaniqata, pu ūnwata, pu hihta hikwismokqata, pu

tokot qa sokoplalwaniqata. ²⁶Pahsat pu Paul pumuy tahtaqtuy tsāma; nihqe qavoñvaqw pumuy amumum napwataqe, God kiyat aw paki; nihqe hisat puma put añ kükuyvaqw pumuy nanāp amuñem himu nākwahiwniqat pañqawu.

Paul Arrested in the Temple

²⁷Noqw tsañe'sikis tālat pas pay sūlawhtiniqw, hakim Asiat añqw Jew-sinom God kiyat ep Paul tutwa; nihqe sohsokmuy sinmuy hin unañwtoynayaqe put aw may'yuñwa, ²⁸A'nö pañqawkahkañwo: Israel-tahtaqtu, huvam unañwtapyaa! I' tāqa hapi hāhaqe' sohsokmuy sinmuy imuy pas sinmuy amuhpewi tutuqayna, pu tutavot ehpewii, pu it kihut ehpewii. Pu öviy piw pam Greek-sinmuy God kiyat aw tañataqe, it kihut pas hihtanihqat tuyoy'ewakta. ²⁹Puma pi pūnathaqam hakiy Ephesus añqw tāqat Trophimus yan mātsiwhqat Paul amum kiveniqw aw tātayya; nihqe ka Paul put God kiyat aw pānahqat wūwayaqe, öviy yan lavayta. ³⁰Noqw kive sinom sohsoyam hin unañwtotiqe, sūvo yuhtuqe, Paul nuayat, God kiyat añqw ihpoq lölökinyuñwa; nihqe pahsat pay hötsíwat uhtaya. ³¹Noqw nāt puma put ninantotaqw, yaw Jerusalem ep sinom a'nö hiniwmanayaqat pan mohpeq solāwamoñwit aw tūawvaya. ³²Noqw pahsat pay pam solāwamuy-nikañw, pu tsivót-sikip sūnatnihqamuy solāwmuy amumi moñw'wyuñqamuy tsamkañw, pumuy amumiq wari. Noqw puma mohpeq solāwamoñwit solāwamuy enañ tutwaqe, pahsat pay Paul wuvalalwaqe qe'toti. ³³Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi awnihqe, put nuat, puma löqmuy sivanamiqlölöt akw put somyaniqat pañqawu; nit pu pam hak hímunihqat, pu hihta hinhtiqt tūvinta. ³⁴Noqw sinmuy qaan'ewakw

hintaqamuy amuñaqw pētu yanwat hinqawwa, pu pētu piw hinwat lavayta. Noqw pas sinom mowawatotaqw, kurs pam hin pas suyan navotniqe, öviy pay put solāwakimiq wikyaniqat pam pañqawu. ³⁵Noqw puma tutuveña wupniniqw, solāwam Paul tsöpwiša, pas sinom a'nöyaqw öviy'o, ³⁶Sinom pi pumuy amuñk hinwiskahkañw pañqawwisa: Tüvaay! kitota.

Paul Defends Himself

³⁷Noqw puma Paul solāwakimi wikyaniqw, pam mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Ya nu soon ūmi hinqawni? Noqw pam pañqawu: Ya um Greek-lavayit tūqayta? ³⁸Ya qa um hak Egypt añqw tāqa ura hisat sinmuy hin unañwtoynaqe, nālöp sōmorit pahsa'nihqamuy tuqwyantotaqamuy qayēsihwipumi tsāma? ³⁹Noqw Paul pañqawu: Qae. Nu Jew-sino; nu Ciliciat ep qa pay hin'ewakw wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Noqw himu as nu sinmuy amumi lavayhtiniqat um nuy nakwhani. ⁴⁰Noqw pam hu'waqw, Paul tutuveñat ep wunukañw, sinmuy amumi māmasa. Noqw sinom sutmakmaq, pahsat pu pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaata.

22 Nihqe Paul sinmuy amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nāmatu, nu yahsatniqwhaqam umutpik nēnem hin lavayhtiniqw kurs uma inumi tūqayyuñw. ²(Noqw pam pumuy amumi Hebrew-sinmuy amuhkwa yuaaykuqw, puma nanaptaqe pahsat pu pas qa hinqawwa; noqw pam pañqawu). ³Nu pas antsa Jew-sino; nihqe nu Ciliciat ep wuhkokitsokit Tarsus ep tihtiwa. Nikañw nu yep kīve Gamaliel ahpiy itanamuy tutavoyamuy pas añhqe qatsqat tutuqayi; nihqe nu God eñem pas qaatsay'ta, uma pu' it tawat ep panyuñqat pan'i. ⁴Nihqe nu

it yañ pöhut añ hinwisqamuy pas qa yesniqat öviy tahtaqtuy pu momoymuy okiwsahsanqe, somlawkañw sivikimi tañatima. ⁵Noqw God awwat mohpeq moñwi sohsokmuy wukw'ayamuy amumum inumi navoti'ta; pu nu piw pumuy amuñaqw itahsinmuy amumi tutuvenit ömahtaqe, Damascus aqw'a, nu Jesus aw tuptsiwni'yuñaqamuy pepeq yesqamuy sivintoyne', pumuy somhtat, Jerusalem aqw tsanniqee.

Paul Tells of His Conversion

(Acts 9.1-19; 26.12-18)

⁶Noqw nu pañsoqniñkañw, tāwanasavehaqam Damascus aw hayinwnaqw, öñaqw inunan'ik qaan'ewakw suhtalawwa. ⁷Noqw nu tutskwami posqe, hakiy tönayat navotq, inumi pañqawu: Saul, Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? ⁸Noqw nu lavayhtiqe pañqawu: Ya um hak'i Tutuyqawhqa? Noqw pam inumi pañqawu: Nu Nazareth añqw Jesus; pi um nuy hapi okiwsahsana. ⁹Noqw ima inumumyaqam tālat tutwaqe, tsātsawna; nikañw puma hakiy inumi hinqawhqaqat tönayat qa nanapta. ¹⁰Noqw nu pañqawu: Noqw nu hinhtini, Tutuyqawhqa? Noqw Tutuyqawhqa inumi pañqawu: Um wunuptut Damascus awni. Noqw ason pep um hihta tumaltaniqat uñem yukiwtaqat suhka uñ sohsok āawnani. ¹¹Noqw pas tāla a'nö talq, ivosiy qatālawvaqw, öviy ima inumumyaqam imay nuy'wiskañw Damascus aw nuy wikya. ¹²Noqw hak hin tutaptiwhqat an God pas kaptsi'taqa Ananias sohsokmuy Jew-sinmuy pep ki'yuñaqamuy amuhpiy aw lomanavoti ¹³Inumi pītuhqe wunukañw inumi pañqawu: Itupko Saul, uhvosiy tālawnaa. Noqw nu pahsat pay ivosiy tālawna. ¹⁴Noqw pam pañqawu: Itanamuy aw yantaqaam God uñ namorstaje Tiy pas súantaqat

ūmi mātaknaqw, um put moayat aṅqw lavayit navota, um put tunatyayat mātsi'taniqe öviy'ö. ¹⁵Pi um hin yórikqey, pu navotqey sohsokmuy sinmuy amumi put enem tuawi'tani. ¹⁶Taay, um hinoqw söwuu? Um wunupte', kūyit akw tuvoylatini; nen Tutuyqawhqat natñwaniyat aw taqa'nañway'kañw, uhqaanhtipuy ayo pähomni.

Paul's Call to Preach to the Gentiles

¹⁷Noqw ura nu piw Jerusalem ep pítuhqe God kíyat ep nāwaknañw, tuawyori; ¹⁸Nihqe Jesus tuwaqw, pam inumi pañqawu: Písoqtii, nen um Jerusalem aṅqw its ahpiyni, taq puma uñ hin nuy tuawi'taqat soon kwusuyani. ¹⁹Noqw nu pañqawu: Tutuyqawhqqa, puma navoti'yuñqw, nu ura as ūmi tuptsiwñi'yuñqamuy sivikimi tañatinuma, pu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy wuvahtinuma. ²⁰Pu uñ tuawi'taqat Stephen uñwáat munvaniwhq, nu nuhtum aqlap wunukañw, ninantotaqamuy súamun unañwti; nihqe nu ninantotaqamuy yuwsiyamuy tūwala. ²¹Noqw pam inumi pañqawu: Um ahpiyni, taq nu uñ yañqw yāvoqhaqami imuy qa-Jew-sinmuy amumi távini. ²²Noqw puma it lavayit aw pahsave put aw tūqayyuñwt, pu sáakmaqe pañqawu: Tūvayaa! Ninayaa! Pay pi put qa qatuqw lolmani. ²³Noqw puma kwanonotikahkanw, yuwsiy akw savinumyakañw qóat ömiq tsaltoynaya. ²⁴Noqw pahsat pu solāwamoñwi put solāwakimi panayaniqat solāwamuy amumi pañqawu. Uma put wuvahtotat, pás tūviñtotani. Noqw hinoqw sinom pas panhaqam put ehpewi hiñqawwaqat itam nanaptani, amumi kita. ²⁵Noqw puma put tuyqat akw sohsomyaqw, Paul solāwamoñwit pep wúnuhqat aw pañqawu: Ya pay um

hakiy Roman-sinot qa tūviwtaqat wuvahtaniqw pay pam súanta? ²⁶Noqw solāwamoñwi put navotqe ahpiynihqe mohpeq solāwamoñwit aw pañqawu: Um hintsakqey ep tunatyaltini, taq kurs i' Roman-sino. ²⁷Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi pítuhqe put aw pañqawu: Kurs nuy āawnaa, ya um Roman-sino? Noqw pam pañqawu: Owí. ²⁸Noqw mohpeq solāwamoñwi pañqawu: Nu a'nö sisvit, Rome aqw sinoti. Noqw Paul pañqawu: Noqw pi nu pay pas pamnikañw tihtiwa. ²⁹Pahsat pay ima as put aw hepyaniqam ahpiyya. Noqw pam Roman-sinonihqat mohpeq solāwamoñwi navotqe tusita, put somqe öviy'ö.

Paul before the Council

³⁰Noqw Jew-sinom put hihta nevel-totoynayaqat pam pas suyan navotniqey nāwaknaqe, qavoñvaqw put nāha; nihqe God awwat mohpeq momñwit sohsokmuy moñwtsovawtaqamuy amumum tsovaltiniqat pam pañqawu; nit Paul hawnaqe, put pumuy amutpipu tavi.

23 Pahsat pu Paul moñwtsovawtaqamuy amuhpa' taynumt pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu pew pahsavohaqami God atpip iunañway pasiwkañw qatu. ²Noqw put aqlap hoñqam put moava wuvahtotaniqat God awwat mohpeq moñwi Ananias pumuy amumi pañqawu. ³Noqw pahsat pu Paul pañqawu: God uñ wuvahtani, um tumalwiwhput antaqa; pas as um nuy tutavot an yukunaniqe öviy pep qatukañw, ya um hinhtiqw tutavot hin lavayhtiqat qa anhtiqe soq nuy wuvahtiwñiqat pañqawu? ⁴Noqw añ hoñqam pañqawu: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ⁵Pahsat pu Paul pañqawu: Nu put God awwat mohpeq moñwitniqw qa navoti'taqe öviy

pañqawu isinomu; pi ura yan pey'ta: Um uhsinmuy amumi moñwit qa aqw hiñqawlawni. ⁶Noqw Paul mā matsq, kurs pētu Sadducee-sínomyaqw, pu pētu Pharisee-sínomyaqw, pahsat pam tsovawtaqamuy amumi kēew pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, nu Pharisee-sino, nu Pharisee-sinot tíata; nu hapi hihta nōyit-nikañw pu so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwni'taqey ep pu' tūviñtiwa. ⁷Yan pam hiñqawhq, pahsat ima Pharisee-sinom Sadducee-sinmuy amumum qa súnahpa'totiqw sinom nātsiki. ⁸Sadducee-sínmuyniqw pi sinom pas soon ahoy yesvani, pu yaw ōñaqw hoñviaya qa háqamo, pu yaw hakiy hikwsiat qa háqamo. Noqw Pharisee-sinom put sohsok tuptsiwni'yuñwa. ⁹Noqw pas sinom a'nō mowawatota; noqw ima tutavot tūtutuqaynayaqam Pharisee-sinmuy amún unañwtotiqam hoñvaqe a'no nāñwuy'yuñqe pañqaqwa: Pay itamuyiqw i' taqa qa hinta; tis pi kurs ka antsa hikwsi, sen hoñviaya put aw yuaaykuniqw, pay itam God aw qa rohomnumyani. ¹⁰Noqw pas puma nānami a'nō hiñqaqwaqe, sumataq put nāhoy tutkitotaniqat mohpeq solāwamoñwi tusitaqe, pumuy amumi solāwamuy hōna, puma pumuy Paul nawhkiye', solāwakimi wikyaniqat ōviy'o. ¹¹Noqw ep mihikq, Tutuyqawhqa put ehpeq wunukañw aw pañqawu: Pay um qa hin unañway'tani, Paul. Pay um nuy Jerusalem ep hin lavayhtiqey pan nāt piw Rome epeq lavayhtini.

The Plot against Paul's Life

¹²Noqw tālawvaqw, haqawat Jew-sinom nāwinyaqe nankiwakw pasiwnaya, ason pas puma Paul ninayat, pu' nōñsaniqey, pu hikwyaniqey pañqaqwa. ¹³Noqw hakim lōp sunat epnihqe hōyokiwtaqam pan pasiwnaya.

¹⁴Pu ōviy puma God awwat mohpeq momñwituy-nikañw, pu wukw'a'yatuy amumi ōkihqe pañqaqwa; Itam nēnem pasiwnayaqe kítota: Pas ason itam Paul ninayat, pu' nōñsani.

¹⁵Oviy uma moñwtsovawtaqamuy amumum mohpeq solāwamoñwit aw pañqaqwaqw, pam qāvo pew umumi put wikni, suhpan uma put pas pavan hin nanaptaniqey pan hinkahkañwo; noqw pay nāt put pew qa pituqw, itam ninayaniqey pasiwni'yuñwa. ¹⁶Noqw puma put moqmani'yuñqat Paul tiw'ayaat navotqe, solāwakimi pákihqe, Paul put āawna. ¹⁷Pahsat pu Paul solāwamuy amumi moñw'iwyuñqamuy sukwat wánwayhqe aw pañqawu: Um it tiyot mohpeq solāwamoñwit aw wikni. I' put hihta āawnani. ¹⁸Pu ōviy pam mohpeq solāwamoñwit aw put wikqe pañqawu: Paul, siviñuiwtaqa nuy wánwayhqe, nu it tiyot ūmi wikniqat inumi pañqawu. Yaw pam nu hihta āawnani. ¹⁹Pahsat pu mohpeq solāwamoñwi put māyat nuat, qalavo wikqe, tūviñtaqe aw pañqawu: Ya um hihta nuy āawnani.

²⁰Noqw pam pañqawu: Um yaw qāvo moñwtsovawtaqamuy amumi Paul wikniqat Jew-sinom ūmi ōqaltotiniqey sun unañwtoti, suhpan ka yaw puma put pas pavan hin nanaptaniqey nānawaknaqe ōviy'o.

²¹Noqw um hapi amumi qa ūnatini; taq pumuy amunaqw lōp sunat epnihqe hōyokiwtaqam tahtaqt nankiwakw pasiwni'yuñqam put moqmani'yuñwa pañqawkahkañwo: Ason pas yaw put ninayat, pu nōñsani, pu hikwyani; nihqe ōviy pas yukiwkahkañw, un panhtiniqey pañqawniqat ōviy maqaptsi'yuñwa, pam aw kita. ²²Noqw ōviy mohpeq solāwamoñwi tiyot mātavi pañqawkañwo: Um hapi nuy it āawnaqey qa hakiy aw pañqawni.

Paul Sent to Governor Felix

²³ Pu pam solāwamoñwit aw pañqawu: Uma pakwút-sikip sunat solāwamuy mihikq, Caesareat aqwyaniqat na'sastani, pu kawaymuy akwyaqamuy payhp sunat añqw pakwt sihkay'taqamyuy, pu pakwút-sikip súnat lansay'yuñqamuyu. ²⁴ Pu puma Paul hihtuy akwniqat na'sastotani, nen uma tutskwat aw moñwit Felix aqw put pās wikyani. ²⁵ Pu pam yan pēna: ²⁶ Nu' Claudius Lysias it pas pavan Felix tutskwat aw moñwit öqala. ²⁷ It tāqat Jew-sinom nuayaqe, soon as qa nīnayaniqw, nu solāwamuy tsamkañw amuminihqe, it pumuy nawhki, yaw pam Roman-sínonihqat nu navotqe öviy'o. ²⁸ Noqw puma hihta put nēveltotoynayaqat nu pas suyan navotniqey nāwaknaqe, pumuy amuñaqw moñwtsovawtaqamuy amumi put wikva. ²⁹ Noqw kurs pay puma tutavoy ep hinhtotiqe pay qa hihta mokiwuy, pu sivihpit hihkay'taqat put tsokanaya. ³⁰ Noqw yaw Jew-sinom put moqmani'yuñqat nuy āawnayaqw, pahsat pay nu put ūmiq hōnaqe, put hihta tsotskanayaqam put aw hinyuñqey utpip pañqawu. Hak öqawmañwu. ³¹ Pahsat pu solāwam amumi hin tutaptiwhqat anhtotiqe Paul wikyaqe, mfihkpuva Antipatris ep wikvaya. ³² Pu qavoñvaqw ima nāpyaqam Paul mātapyat, pañqw Jerusalem ahoy aqwya. Noqw ima kawaymuy akwyaqam pahpiy put ámumya. ³³ Nihqe puma Caesareat ep ökihqe, tutskwat aw moñwit tutuvenit maqaya, nit put aw Paul noaya. ³⁴ Noqw moñwi tutuvenit añ tūñwahqe, pam haqaqwat tutskwat añqwnihqat put tūvīnta. Noqw kurs pam Cilicat añqwnihqat pam navotqe ³⁵ Pañqawu: Ason uñ hin tsokani'yuñqam tuwat ökiqw, nu uñem hin yúkuni, kita.

Nihqe pam Herod pavasiwhkiyat ep taviwniqat pam pañqawu.

Paul Accused by the Jews

24 Pu ahpiy tsivót-sikis talq God awwat mohpeq moñwi Ananias wukw'a'yatuy tsamkañw pitu, hakiy lavayhtuwi'taqat Tertullus yan mātsi-whqat wikkañwo; noqw pam tutskwat ep moñwit aw yuaayku Paul ehpewii. ² Pu öviy Paul tuñwáyaqw, pahsat Tertullus put ehpewi yuaaykuqe pañqawu: Itam hapi uhpiy uyiawwtaqat qatsit nā-vokawinta, pu sohsovik sutsep uhtunatyay ahpiy himu qaöwfhintaqa imuy sinmuy amuñem hintsatskiwa. ³ Noqw itam put tsúyakiwyuñwa, um hak pas pavan Felix. ⁴ Noqw pay nu ūmi qa sus'itsniqat öviy um as okiw hih-savo itamumi tūqaytani. ⁵ Taq itam it tāqat aw nanaptaqw, i' sokovi. Pam it Nazareth añqw tāqat aw tōnaw-taqamuy moñwíamu. Noqw put atsviy tūwaqatsit añ ahsupoq Jew-sinom Caesar ehpewi hoñvanta. ⁶ Pu hikis pi as öviy i' piw God kiyat sokoptaniqey anhti; noqw itam put nuayaqe, soon as itamumi hin tutaptiwhqat qa anwat put hin yukunayani. ⁷ Noqw pay mohpeq solāwamoñwi Lysias itamumi sup-tuqe, öqalay akw put itamuy nawhki, ⁸ Nihqe hihta put nēveltotoynayaqam ūmiyaniqat pañqawu. Noqw um nāp put aw pohte', itam hihta put qalománel-totoynayaqat sohok navotni. ⁹ Noqw Jew-sinom put amum sunyaqe, pay pas pantaqat pañqaqwa.

Paul's Defense before Felix

¹⁰ Pahsat pu moñwi Paul yuaaykuniqat aw māmasaqw, pam lavayhtiqe pañqawu: Nu' navoti'taqw um hisatñahaqaqw imuy sinmuy amuñem hihta añ hin wūwanma, noqw öviy nu tuwat hahlaykañw, nēñem hin lavayhtini. ¹¹ Ispi um it

navotniq'ö, nu okiwlawniqe Jerusalem aqwniqw, nāt pu' ahpiy pakwt lōq sihkay'tasikis tāla. ¹² Piw nu qa haqam hakiy amum nānwuy'taqw puma inumi tāyuñwa, pu sinmuy hin u'nañwnaq'ö, sen God kiyat ep'e, sen tsotsvalkivee, sen pay kivee. ¹³ Piw puma hihta nuy tsotskanayaqey soon suyan pañqawani. ¹⁴ Nikañw it pay nu ūmi pas súañqawni: Nu hapi pūmuyniqw qasuan God aw nāwakinma, iwu'yamuy aw yantaqayamuy aw'i, tutavot añ hin pey'taqat, pu God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ hin pey'taqat sohsok tuptsiwni'kañwo. ¹⁵ Nihqe ima sūanyuñqam, pu qasuanyuñqam so'pum ahoy tātayyaniqat, nu ep God qapēvewna; noqw pay puma piw put pantaqat lavayta. ¹⁶ Paniqw hapi öviy nu yūmosa suyan unañway'taniqey tuwanlawu, qa hihta ep qaanhtiqey navoti'taqee, sen God ep'e, sen sinmuy amuhpee. ¹⁷ Pu ahpiy wūhakis yahsañwvaqw, nu isinmuy amumi ahoy pitu, hihta akw ökwatuwi-wyaniqat kuwahtiwqhāt-nikañw, pu Tutuyqawhāt aw himu noiwhāt yankañwo. ¹⁸ Pantaqat atsve hakim Asiat añqw Jew-sinom nuy God kiyat ep napwataqw tutwa, nu qa kaysiwhqamuy sinmuy amumumniq'ö, piw hin qaqtsinayaqamuy amumuma. ¹⁹ Puma pi as yep utpipye', rohomtotinikahkañwo, kurs hihta inuhpewi hinyuñwee. ²⁰ Hal pay pi ima yepyaqam pañqawani, nāt nu moñwtsovawtaqamuy amutpip wunuqw hihta inumi qalomátutwee. ²¹ Hal sen pi nu amuhsonve wunukañw it supwat pañqawhāt ep'e: Nu hapi so'pum ahoy tātayyaniqat tuptsiwni'taqey ep pu' it tāwat ep umuhpiy hin tūviñtiwa, kítahqat ep'e. ²² Noqw Felix it navotqe, pañwat pöhut pas suan navoti'taqe pumuy pay häktaqe amumi pañqawu: Ason mohpeq solāwamoñwi

Lysias pituqw, nu uñ hinhtiqat pas sohsok navotni. ²³ Pu tsivot-sikip sunat solāwamuy amumi moñwi Paul tavi'taniqat pam put aw pañqawu. Nikañw pay qa pas pas hūrs tavi'tat, pay tuwimat hihta akw put paañwayaniqw, sen put awyaniqw, pam pumuy qa mēwantani.

Paul before Felix and Drusilla

²⁴ Noqw ahpiy hihsakis talq Felix hakiy Jew-sinot nōmay Drusillat amum pitu; nihqe Paul wāñwayhqe, Christ aw qapēvewnit put ahpiy aw tūqayta. ²⁵ Noqw Paul put aw pañqawu: Itam soon qa suan hinwise', namituyqawi'yuñwni. Taq God itamuñem hin yūkuni. Noqw Paul yan yuaataqw, Felix tsawnaqe, tururuyku; nihqe pañqawu: Pay um hāk pu' ahpiyni; ason hisat inuñem aw lomahinhtiqw, nu uñ wāñwayni, kita Paul aw'i. ²⁶ Noqw as sakiqw Paul put sivat maqawq pam put mātapniqey wūwanta. Nihqe öviy pam piép put wāñwaye', amum yuaatañwu. ²⁷ Noqw pay ahpiy lōs yahsañwvaqw, Porcius Festus Felix qeniyat ep paki; noqw Felix Jew-sinmuy tayawnaniqey nāwaknaqe, Paul nāto sómiwtaqw ahpiy'o.

Paul Appeals to the Emperor

25 Noqw Festus tutskwamakiway ep pítuhqe, ahpiy pāyis talq Caesareat añqw Jerusalem aqw'a. ² Noqw pahsat pu God awwat mohpeq mónwi-niqw, pu Jew-sinmuy amunaqw pavansinom put aw Paul lavayta. ³ Nihqe as pam put ehpewi pumuy amuñem hihta hinhtiniqat aw nānawaknaqe pam put wāñwayhqe, Jerusalem aqwniqat aw ö'qalya, puma haqam put moqmaye' nīnayaniqey tunatyawkahkañwo. ⁴ Noqw Festus lavayhtiqe, pay Paul Caesareat epeq qátuniqat pañqawu, pay pam soon pas

hisat nāp paṅsoqniqey paṅqawu. ⁵Oviy amunaqaw haqawat ö'qalt inumumyani, kita. Nen kurs it tāqat ep himu qalomáhintaniqw paṅqawani. ⁶Noqw pam pumuy amumum pakwút-sikis haqam talönnat, Caesareat aqw'a; nihqe qavoṅvaqw, pam haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, Paul wik-wisniqat paṅqawu. ⁷Noqw pam pituqw, Jew-sinom Jerusalem aṅqw ökihqam put aqlaq hoñkahkañw, hihihita nuhtsel'e'wakw nihtiwhtaqt Paul ehpewi yuaatota; nit pay put pas suyan pantaqat kurs hin paṅqawani. ⁸Noqw pam nēnem lavayhtiqe paṅqawu: Nu qa haqam Jew-sinmuy tutavoyamuy ehpewi hinhti, piw God kiyat ehpewii, pu Caesar ehpewii. ⁹Noqw tuwat pay Festus Jew-sinmuy unañwve hinhtiniqey nāwaknaqe, Paul aw paṅqawu: Ya um qa Jerusalem aqwnen, pepeq inutpip iit yantaqat ep hin aw pohtiwniqey nāwakna? ¹⁰Pahsat pu Paul paṅqawu: Nu Caesar pavasiwhkiyat ep wunu, pi nu pep hin yukuniwni; pi nu qa haqam hihta ep Jew-sinmuy amumi qalomáhinhitiqw um suyan navoti'ta. ¹¹Pi as nu haqam hihta ep hinhte', sen mokiwyuy hihkay'taqat hinhte' soon nu moknik rohomnumni; nikañw kurs pay ima nuy hihihita qalomátsotskanayaqw pam qa himuwa pas antsaniqw, soon hak nuy pumuy amumi nóani. Nu Caesar aw taqa'nañwti. ¹²Pahsat pu Festus wuwan'ayamuy amumum hin hintaniqat yuaaykuqe put aw lavayhtiqe paṅqawu: Noqw um Caesar aw taqa'nañwti? Pay um soon Caesar qa aqwni.

Paul before Agrippa and Bernice

¹³Noqw ahpiy hihsakishaqam talq, Moñwi Agrippa Bernice amum Festus aw hahlayhtiniqe Caesareat ep pitu. ¹⁴Pu öviy Festus Agrippat aw Paul

lalvayhqe paṅqawu: Felix ahpiynihqe, hakiy tāqat sómiwtaqt mātavi. ¹⁵Noqw ura nu Jerusalem épeqniqw, God awwat mohpeq momñwit Jew-sinmuy wukw'aymuyatuy amumum nuy put hin āawnayaqe, eñem qalomáyukiltiniqat nānawakna. ¹⁶Noqw nu pumuy amumi lavayhtiqe paṅqawu: Kurs uma hihta ep put qalomátsokanayaqw, pay pam umuhpewinen nēnem hin lavayhtiniqat put eñem qenitiwni. Noqw kurs pam pas antsa hihta mokiwyuy hihkay'taqat hinhte', pep pu' pam mokiwyuy aw noiwni. Pu pam nāto qa nēnem hin lavayhtiqw, kurs nu hin put tūvani. Pan hapi Rome aṅqw sinmuy tuwiamu. ¹⁷Noqw öviy pumuy ökiqw, nu qa sōwunit, qavoṅvaqw haqam hin yukiltiñwuqat ep qatuptuqe, put tāqat wik-wisniqat paṅqawu. ¹⁸Noqw ima put hihta qalomátsokanayaqam hoñvaqe, qa hin iwuwñiy an put hihta tsokanaya. ¹⁹Pay tuwat soq kurs pas nāp tuptsiwñiy ep put amum nēnem hinyuñwa, pu hakiy Jesus mokqat ep'e. Noqw pay Paul put pay suyan qátuhqat paṅqawlawhqat ep'e. ²⁰Noqw nu pūvut pantaqat ep wiwsiqe, sen pam Jerusalem aqwnen pepeq iit hihta ep aw pohtiwniqat put tūvinta. ²¹Noqw pay ason pas Moñwi Augustus Paul aw hihta ep hin navotniqat pam paṅqawhq, öviy nu ason hisat put Caesar aqw táviniqat aw pahsavo pay hāk put pani'yuñwñiqat nu paṅqawu. ²²Noqw Agrippa Festus aw paṅqawu: Is as tuwat aw tūqayta. Um qāvo aw tūqaytani, pam kita. ²³Qavoṅvaqw Agrippa Bernice amum pas pavan kāhinkañw, haqam hihta yuaatotañwuqat aw paki, añ pas pavan solāwmomñwituy-nikañw pu kitsókive pas pavansinmuy tsamkañwo; pu öviy Festus paṅqawhq, Paul wikvaya. ²⁴Noqw Festus paṅqawu: Moñwi Agrippa, pu uma sohsoyam tahtaqt itamumyaqamu, uma it tāqat

aw tāyūnqw, it hapi ep sohsoyam Jew-sinom inumi ökiwta, Jerusalem epeq'a, pu yep'e; nihqe pay pāpu pas pam qa qátuniqat pañqawwa. ²⁵Noqw nu navotq, kurs pay pam qa haqam hihta mokiwuy hihkay'taqat hinhti. Pu piw pam pas nāp Augustus aw taqa'nanwtiqw, öviy nu put aqw táviniqey pan yuku. ²⁶Noqw pas nu imonwi aqw kurs hin pas suyan hihta put pēnani; nihqe öviy nu paniqw it umutpipoo, Moñwi Agrippa; ason put aw pohtiwhq, pep pu' pay ka nu sen hin pēnani. ²⁷Ispi hak hakiy sivilawhqat pañsoq táviniqaw, hihta ep qaantaqat qa pañqawniqw, pam pay nuyniqw qa wuwni'hinta.

Paul Defends Himself before Agrippa

26 Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Taay, pay pi um nēnem hin lavayhtini. Pahsat pu Paul māvuyaltit, nēnem lavayhtiqe pañqawu: ²Pas nu nānapnihqe sakina, Moñwi Agrippa, kurs nu pu'haqam Jew-sinmuy amuhpiy sohsok hihta tsokaniwhqey ep utpip tuwat hin lavayhtiniqey öviy'o. ³Tis pi Jew-sinmuy sohsok hintsakpiyamuy-nikañw, pu hihilta añ qa súnahpay'yaqw, it um pās navoti'taqw, nu put navoti'ta. Noqw öviy as um okiw inumi pās tūqaytani. ⁴Pay nu itsákoy añqaww mohti imuy pas nāp isinmuy amumum Jerusalem epeq hin qatuqw, sohsoyam Jew-sinom put navoti'yūñwa. ⁵Nihqe puma pañqaww inumi navoti'yūñqe, as suhtaq'ewye' pañqawwanikañwo. Ura nu itahtuptsiwniy pas anqe' hinwisqamuy amumum pantaqey, Pharisee-sínoniñwu. ⁶Noqw God itanamuy hihta āawnaqw, put aw yantaqey ep nu pu' yep tūviñtiwa. ⁷Noqw put awinit hapi itahsinom pakwt lōq sihkay'tasikip himuñam

okiw as aw ökiniqey tunatyawkahkanw añqaww nāqavo pu tōkilat añ God tumalay'yūñwa. Noqw nu' hapi put nōyit ep Jew-sinmuy amuhpiy hihta qalomátsokaniwa, Moñwi Agrippa. ⁸Ya hinoqw God so'pumuy ahoq tātaynaniqw pam pantaqa úmuyniqw qa tuptsiwnieway'o? ⁹As pi nu pas antsa hisat nāp pan wūwantañwu, pas Nazareth añqw táqat Jesus natñwaniyat soon ehpewi hihilta qa hintsakniqeyu. ¹⁰Nihqe öviy nu Jerusalem epeq panhtiqe, kaysiwhqamuy put sinomuyatuy sivikimi tañata, awwat mohpeq momñwituy amuñaqw öqalat makiwhqee; nihqe nu pumuy qōqyaniqw amunkiwakw lavayhtiñwu. ¹¹Nihqe puma as pas qalomáhiñqawwaniqat öviy nu ahsupoq tsotsvalkiva pumuy sivintotoynatinuma, pu nu pas pumuy amumi itsívuiwtaqe a'lönöt kitsókit añ enañ pumuy okiwsahsana.

Paul Tells of His Conversion

(Acts 9.1-19; 22.6-16)

¹²Pankañw nu God awwat mohpeq momñwituy amuñaqw öqalat pasiwkañw Damascus aqw'a. ¹³Noqw meh, Moñwi, nu pañsoqniqw, tāwanasave öñaqw tāla tāwat epnihqe pas suyan tālat inuqlap-nikañw, pu inumumyaqamuy amuqlaq tālawvaqw nu tuwa. ¹⁴Noqw itam sohsoyam tutskwami löhöq, nu hakiy inumi hiñqawhqat tōnayay navotq, Hebrew-sinmuy amuhkwa inumi pañqawu: Saul Saul, ya um hinoqw nuy okiwsahsana? Um tsutsukuy'yūñqat aqw horarataqw pam uñem anahaa. ¹⁵Noqw nu pañqawu: Ya um hak'i, Tutuyqawhqa? Noqw pam pañqawu: Nu Jesus; um nuy hapi okiwsahsana. ¹⁶Nikañw pay um qatuptut, uhkukuy akw wunuwtani; pi nu yaniqw ümi nāmataqta, um inuñem hintsakniqat nu

pan un yukuniqey öviy'ö, pu um iit hihta aw yöríkqey, pu nāt nu hihhihta añ ūmi mātaktiniqat tuawi'taniqat öviy'ö. ¹⁷Nu un imuy pas sinmuy amuñaqaw ayo tahtaptimani, pu qa-Jew-sinmuy amuñaq'ö. Nu hapi pumuy amumi un pu' ayataqaw, ¹⁸Um pumuy pōsiyamuy tālawnani, pu qatālat añqaw tālat aw lasnani, pu Satan öqalayāt añqaw God aw'i, pumuy qaanhtipuum amuhpiy ayo yukiwniqat öviy'ö, pu inumi tütuptsiwe', isinomuy amumum hihta makiwyaniqat öviy'ö.

Paul Tells of His Work

¹⁹Yaniwhiti, Monwi Agrippa, noqw öviy nu hihta öñaqwnihqat aw yöríkqey aw qa rohomnumt, ²⁰Mohti Damascus ep yesqamuy put āawna, pu Jerusalem epeq yesqamuyu, pu Judeat qaqlavaqe yesqamuyu, nit añk pu qa-Jew-sinmuy. Puma qaantunatyay añqaw lasye', God awwat nānamtökaniqat nu amumi yuaata, nen aw hayawtaqat yesni. ²¹Yāyantaqat ep Jew-sinom God kiyat ep nuy nuayaqe, as nuy nīnayaniqey anhtoti. ²²Noqw nu God paañwniyat akw yukhaqami pitsiwiwta, añ sōqavuñwsinmuy, pu pavansinmuy amumi nan'ivo put yuaataqe, God lavay'aymat-niqw, pu Moses puma nāt hin hintaniqat lavayhtotiqat nu añqaw qa hihta alönöt yuaata, ²³Ura kurs pi Christ okiwsaniwniqata, pu pam hakimuy so'pumuy amuñaqaw pas mohti tātayniqata; nen imuy Jew-sinmuy amumi tālawnani, pu pay qa-Jew-sinmuy amumii. ²⁴Yan pam nēnem yuaataqaw, Festus a'nö pañqawu: Paul, um hōnaq'iwta, um hihhihta navoti'taqe put akw hōnaq'iwta. ²⁵Noqw pam pañqawu: Nu qa hōnaq'iwta, um pas pavan Festus; pi nu suyan unañway'kañw iit pas qaatsat yuaata. ²⁶Pi Moñwi Agrippa sohsok iit navoti'ta; noqw nu

qa nānahinkinakañw put atpip yuaata; pi nu nātuptsinaqaw pas ka ii' qa himu put aw tupkiwta; pi i' qa nanauye hiniwhiti. ²⁷Moñwi Agrippa, ya um God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy tuptsiwni'ta? Pay um suyan tuptsiwni'ta. ²⁸Pahsat pu Agrippa Paul aw pañqawu: Pas nuy Christian-tiniqat um pēp aw nuy añwuta. ²⁹Noqw Paul pañqawu: Pas hapi um'i, pu sohsoyam inumi tūqayyunqam añ ahsupoq inunyuñwniqat nu God aw nāwakna, hal qa som'iwtniqat-saa. ³⁰Yan pam lavayhtiqw, pahsat Moñwi Agrippa wunuptu, pu tutskwat aw moñwi, pu Bernice, pu pumuy amumum yesqamu. ³¹Nihqe puma qalavoyaqe, pep put yuaatotaqe pañqawu: Pay kurs as i' tāqa qa hihta mokiwy hihkay'taqat hintsaki, pu sivihpita. ³²Pahsat pu Agrippa Festus aw pañqawu: Pas as i' tāqa Caesar aqw qa taqa'nañwte', pay soon qa mātaviwni.

Paul Sails for Rome

27 Noqw itam pāvaqe Italyt aqwyaniqat pan yukiltiqw, puma hakiy Julius yan mātsiwhqat aw Paul pētuy sivilalwaqamuy enañ noaya; pam hak Augustus solāwamuyatuy amuñaqaw tsivót-sikip sunat amumi moñwi. ²Noqw itam pākihut Adramyttium añqwnihqat aqw yuñqe, Asiat qaqlavaqe hinwisniqey tunatyawkahkañw, pāvaqe hoyoyoykuya; noqw hak Aristarchus, Macedoniat ep Thessaloniat añqaw sino, itamuma. ³Qavonvaqaw itam Sidon ep öki. Noqw Julius Paul aw su'panihqe, pay kwatsmuy amuminen, suyan unañwtiniqat put nakwhana. ⁴Noqw itam pañqaw ahpiyyaqe Cyprus ehpeq hoyoyotota, Cyprus itamuhsa' hukw'uhtsiwtaq'ö. ⁵Noqw itam Ciliciat-nikañw Pamphyliat pumuy qalavaqe pātuwaqatsit añqe' hoyoyototakañw, Lyciat ep

wuhkokitsokit Myra yan mātsiwhqat aw öki. ⁶Noqw pep Alexandriat anqw pākihu Italyt aqwniqat solāwamoñwi túwahqe, itamuy pañsoq tañata. ⁷Noqw itam wūhakis tālat añ pāvaqe hīhin hoyóyototaqe, kānanaptat, Cnidus aqlavo öki; noqw hūkañw itamuy qa nakwhanaqw, öviy itam Crete yoñiyat añhqe Salmonat ehpeqya. ⁸Nihqe itam hīhinhaqam put ruhpakyaqe haqam Lomayoñipsö yan mātsiwhqat aw öki; put aqlap kitsóki Lasea yan mātsiwa. ⁹Noqw wūyavotiqw, pay napwaltalönnit añ ayo ruhpakq, öviy pāvaqe nuhtsel'ewayhinhtiqw, pahsat pu Paul hintaniqat pumuy āawnaqe, ¹⁰Amumi pañqawu: Tōtimu, sumataq itam yañhqe haqamiyakañw, a'nö hinhtotini; pas himu a'nö sūlawhtini, qa umuhhoi-saa, pu qa pākihu-saa, pas itahqatsi pīwu. ¹¹Noqw pay solāwamoñwi pākihut wárikni'maqat aw-nikañw pu put himuy'taqat púmuy-sa amumi tuqayvasta, qa Paul lavayiyat aw'i. ¹²Noqw pep pösö qalomáhintaqw, kurs hin hak pep kwanwátömölaniqw, pay öviy suswuhaqnihqam pañqw ahpiyyaniqey nānawakna, pay sen as puma Phenicet aw öke', pep tōmölayaniqey öviy'o; pam Crete ep hōtsiwa, tātöq-tēveñe qātsi, pu kwiniwiq-tēveñe.

The Storm at Sea

¹³Noqw tatkaqw sūmawvaqw, puma tunatyay aw yórikaqey wūwayaqe, wiwamniy rupamnayaqe, pahpiy hoyóyoykuyaqe, Crete áhayhke' pāyawwisa. ¹⁴Noqw pay nāt ahpiy qa wūyavotiqw, kwiniñaqw, pu hōpaqw amuhtsava wukohukva itamuhpewii. ¹⁵Noqw pākihu sóonhtiqe, kurs hin hūkañwuy ehpewi yūmo hóyokniqw, itam nāwustotaqw pam huhukhoya. ¹⁶Noqw itam pāñaqw tutskwat kuytaqat Clauda yan matsiwhqat yoñiyat añqe'

huhukhoyyaqe kānanaptat, pākihut maskay'wisqey áñwutota. ¹⁷Noqw puma put wupnayaqe, hihta maskay pākihut kwewtoynaya; nāphisat ka sen puma tsivohkát aqw huhukhoyyaniqe, puma mötsápvuyalnit hawnayaqe pahpiy huhukhoyya. ¹⁸Noqw pas itam hūkañwuy akw paysoq nāhoy tutuptionyaqw, öviy qavoñvaqw puma pākihut anqw putuyat pētsañwaya. ¹⁹Pu añk talönvaqat ep itam nāp itahmay akw pākihut hihta a'wiwayat maspaya. ²⁰Noqw wūhakis talönvaqat añ tāwa, pu sōtu pas qa mātsiltotiqw, pas itamumi qaan'ewakw hūhukq, pahsat pu itam pay hin ayo nónakniqey nan'eknaya. ²¹Noqw pas puma wūhakis qa nōñosaqw, pahsat pu Paul pumuy amuhsonve wunuptuqe pañqawu: Tōtimu, pas as uma inumi tuqayvastote', Crete anqw qa ahpiyyanikañwo, nen qa yanhaqam okiwhinhtotini, pu hihta kwayhyani. ²²Noqw pay nu umumi pañqawni: Uma hahlayyani, pay qa haqawa umuñaqw qatsiy kwayhni; pay pākihu-sa sūlawhtini. ²³Pi nu God sinoatnikañw put eñem tumalay'ta. Noqw put hoñviyaat pu' it tōkilat ep inuhpeq wunukañw, ²⁴Inumi pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani, Paul; pay um pas soon Caesar atpipo qa wikiwni; noqw meh, God hapi utsviy sohsokmuy umum hoyóyototaqamuy ayo óyani. ²⁵Noqw öviy'o, tōtimu, uma qa hin unañway'yūñwni; pi nu God qapēvewnaqw, pas inumi hin lavayhtiqw, soon pam qa antani. ²⁶Nikañw pay itam haqam pāñaqw tutskwat kuytaqat soon aw qa hukhoyyani. ²⁷Noqw pakwt nālöq sihkay'tasikis mīhikqat ep itam Adriat añqe' nāhoy huhukhoylalwaqw, tōkilnasaveqhaqam ima pākihut tumalay'yūñqam yaw sumataq haqami tutskwat aw hayiñwnayaqey wūwaya; ²⁸Nihqe pāmiq hōtsítuwantotaqe,

sunát-sikip mamkit pan hötsit nanapta; nit pu ahpiy híhin yúmayat piw tuwantotaqw, pahsat pay pakwt tsivot sihkay'tasikip mamki. ²⁹Pahsat pu ka sen itam o'wat aqw ónokyaniqw, puma pákihut ahkwayñavoqw nālōw putuhaynit pámiq maspayat, tálawvaniqat maqaptsi'yuñwa. ³⁰Noqw pákihut tumalay'yuñqam watqaniqey tunatyawyuñqe, pákihut moñaqw putuhaynit maspayaniqey atsáy'kahkañw, tsákw pákihut pámiq hāhawnayaqw, ³¹Paul solāwamoñwi aw-nikañw pu solāwamuy amumi pañqawu: Pas ima pákihut ep qa huruhtotiqw, soon uma ayo nónakni. ³²Pahsat pu solāwam tsákw pákihut somiyat tutkitotaqw, pam pohsi. ³³Noqw tálawiwmaq, puma sohsoyam nōnōsaniqat Paul amumi óqalti pañqawkañwo: Pu' hapi pakwt nālōq sihkay'taqat tālat añ uma tusiiwyuñqe, nātsónkwayni'yuñwa, qa hihta nōnōsaqee. ³⁴Noqw óviy nu umumi pañqawni: Uma nōnōsani, nen óqawi'yuñwni; pay soon umuy haqawat qótōyat añqw sūka hōmi sūlawhtini. ³⁵Yan pam lavayhtit, pólavikit kwusuhqe, pumuy sohsokmuy amutpik put ep God aw hahlayhtit, yōhaqe tūmoyva. ³⁶Pahsat pu puma hahlayhtotiqe tuwat nōnova. ³⁷Noqw itam pákihut añqw sūmiyaqe (276) pakwt payhkomuy sihkay'tasikip súnatnikañw añqw pakwt nāvay sihkay'yuñwa. ³⁸Noqw óviy puma ööyaqe, pahsat pákihut putuyat pētsañwantotaqe, pámiq sōhōvosit maspitota.

The Shipwreck

³⁹Noqw tálawvaqw, puma tutskwat qa māmatsya; noqw haqami pösöy'taqat añ tutskway'taqw, pay ka as hin pasiwtaniqw puma pañsoq pákihut panayaniqey wūwaya. ⁴⁰Pu puma

putuhaynit yayvanayaqe pámiq nātatahtotaqe, ponilanpiyat hihta akw sómiwtaqat nānahtotat, mohpeq mötsápvyalnit hūkanwuy aqwwat pūyaknayat, páhut qalavoq óqaltoti. ⁴¹Nihqe puma haqam páhu namiptsiwtaqat aw huhukwhoyyaqe pákihut tsivoktota; noqw móñaqwnihqa hūrstiqe pas qa poninita; noqw yūmoqnihqā páhut hoñvantaqat a'nō óqalayat akw sakwíiwma. ⁴²Noqw solāwamuy wuwniamniqw as pay puma sivilalwaqamuy qóqyani, taq ka himuwa qalavo momorstime' wāyaniqw óviy'o. ⁴³Noqw solāwamoñwi as Paul ayo táviniqey nāwaknaqe, pumuy tunatyayamuy añqw ahoy ñuy'ta; nihqe momorstuwi'yuñqam mohti pámiq tsotsó'ye' tutskwami nónakniqat pañqawu, ⁴⁴Pu ahpiy haqawat wunavutsit pu pákihut sakwítiqat añqw hiñsaq hihta hinyuñqat añ tsokiwkahkañwyaniqata. Noqw pan puma sohsoyam qa hinhtotit tutskwami nōña.

In Malta

28 Noqw puma ayo nónakqe, nanaptaqw kurs pam tutskwa Melita yan mātsiwa. ²Noqw pep hakim sinom itamuy pás o'ya; nihqe aw qōhyaqe, sohsokmuy itamumi unañwtapya yōyokkañw iyohooniqw óviy'o. ³Noqw Paul kohot tsovalat, qōhit aqw öoyhq, tsūa qōhit añqw yámakqe, put māyat kūkique, qa mātavi. ⁴Noqw tsūa put māyat añqw hāyiwtaqw, pep ki'yuñqam aw yórikaqe, nānami pañqaqwa: Pas ka i' tāqa hakiy nīna. Noqw pam pámiq qa mokq, pas hihtu put aw nāoyyaniqe put qátuniqat qa nakwhanaya, kitota. ⁵Noqw Paul tsūat qōhit aqw wipkalat, pay qa hinhti. ⁶Noqw suhpan as soon pam qa pōstiniqat, sen anqe' múnuke' sūmokniqat, puma wūwankahkañw

aw t̄ayuñwa; nit pay pas w̄yavo aw t̄ayuñqw, pam qa hinhtiqw, pahsat puma wuwniy al̄öntotaqe, pam pas h̄imunihqat pañqaqwa. ⁷Noqw pumuy h̄aqamyaqw hak pep tutskwat ep mohpeq sino haqe' hihta himuy'taqa Pulbius yan mātsiwa; noqw pam hak itamuy hahlayhtiqe, p̄yis t̄alat añ itamuy kiy ep p̄as oyi'ta. ⁸Noqw kurs Publius naat mukitutuyc̄añw uñwat pavakwutsqe, tuyhqatsi. Noqw Paul put aw p̄akihqe, eñem n̄awaknat, may akw aw hintsahqe qalapsina. ⁹Panhtiqw, haqawat put tutskwat ep ki'yuñqam hihta t̄utuyyaqam ökiwtaqe, t̄uyay qalaptuya. ¹⁰Nihqe puma tuwat hihhihta akw itamuy tayawnaya. Noqw itamuy ahpiyyaniqw, puma itamuy haqam hihta hinhtotiniqat itamuñem hoahtota.

From Malta to Rome

¹¹Noqw itam pep payhkomuy m̄umuyawhtuy añ yest, p̄akihut Alexandriat añqwnihqat akw pañqw ahpiyya; pam pep p̄añaqw kuytaqat tutskwat ep t̄ömöla, Castor-nikañw pu Pollux pumuy tuvoylay'kañwo. ¹²Noqw itam Syracuse ep ökihqe, pep p̄yis ȳese, ¹³Nit pañqw pu itam poniwiskahkañw, Rhegium ep öki; nihqe ahpiy s̄us talq tatkaqw hukvaqw, qavoñvaqw itam Puteolit ep öki. ¹⁴Nihqe pep itam tuptsiwni'yuñqamuy tutwa; noqw itam pep pumuy amumum tsañe'sikis yesniqat puma itamumi ö'qalya. Yan itam hinwiskahkañw, Rome epeq öki. ¹⁵Noqw pepeq tuptsiwni'yuñqam yaw itamuy añqwyaaqat nanaptaqe, haqami Appii pihkayat-nikañw pu Payhp Yeyespit aw pahsavo itamuhsawwawisa. Noqw Paul pumuy t̄uwahqe God aw hahlayhtiqe, a'nö unañwti.

In Rome

¹⁶Noqw itam Rome epeq ökiqw, sol̄awamoñwi tuwalan'a'yatuy moñwiyamuy aw sivilalwaqamuy noa; nikañw pay Paul hakiy put t̄uwalaqat sol̄awat amum haqam n̄ala q̄atuniqat pan yuku. ¹⁷Pu öviy ahpiy p̄yis talq Paul Jew-sinmuy amuñaqw mohpeqyaqamuy s̄umi w̄añwayhqe, tsovaltqw, amumi pañqawu: Tahtaqtu, isinomu, pay as pi nu itahsinmuy-nikañw, pu itanamuy tuwiyamuy ehpewi qa haqam hihta qaanhtit siviñuiwkañw, Jerusalem añqw Rome-sinmuy öqalayamuy aw m̄ataviwa. ¹⁸Noqw as puma inumi pohtayaqe, pay as nuy m̄atap̄yani, qa haqam himu mokiwy hihkay'taqa inuhpeniqw öviy'o. ¹⁹Noqw Jew-sinom put pantaqat ehpewi hiñqaqwaqw, nu nawus Moñwit Caesar aqw taqa'nañwti, pay as nu qa hihta ep isinmuy amuhpewi hinhtikañwo. ²⁰Noqw yaniqw nu umuy w̄añwayi, nu umumi yórikniqee, pu nu umumi yuaaykuniqee. Pi nu hapi Israel-sinmuy n̄öyiyamuy tunatyawtaqey ep it sivanamiql̄ölöt akw sómiwta. ²¹Noqw puma put aw pañqaqwa: Itam Judeat añqw tutuvenit uñ hin yuaataqat qa hihta kwusuya; piw itahsinom pañqw ökihqam qa haqawa uñ itamuy hin āawna, piw qalom̄ayuaayku. ²²Noqw hin pi um w̄uwantaqw, itam as put nanaptaniqey n̄anawakna; pi itam navoti'yuñqw imuy sutsvo t̄onawtaqamuy amumi sohsovik qalom̄ayuaatiwa. ²³Noqw puma put aw tokiltotaqe, k̄aysiwhqam put haqam q̄atuhqat ep öki. Noqw pam pumuy amumi God moñwtunatyayat p̄as namtöminkañw āwinta, it Moses tutavoyat añ-nikañw, pu God lavay'aymuyatuy p̄eniyamuy añ hin Jesus yuaatiwhqat pam aw pumuy añwulawu, talavayñahaqaw tapkimiq

pahsavoo. ²⁴Noqw haqawat hin lavayhtiqaq tūtuptsiwa; noqw pētū pay qa tūtuptsiwa. ²⁵Noqw puma qa sūnahpa'totiqe, ahpiy nankwusta Paul amumi sūkw lavayhti'ō: Pay kurs pas i' Qahováriwtaqa Hikwsi God lavay'ayayat Isaias añ itanamuy amumi suan lavayhtiqaq, ²⁶Pañqawu: Um imuy sinmuy amuminen, amumi pañqawni: Uma as tūqaykahkañw, nanaptat, qa māматыyani, pu aw taykahkañw, tutwat, qa māматыyani. ²⁷Pi imuy sinmuy unañwaam tunaiwyuñwa, pu puma naqsöp'iwyuñwa, pu puma pōsiy uhtaya; taq nāphisat ka puma pōsiy akw tutwani, pu naqvuy

akw nanaptani, pu unañway akw māматыyani; nen ahoy namtōkyaqw nu pumuy powatani. ²⁸Oviy uma it nanaptani: God qa-Jew-sinmuy ayo óyaniqey pumuy āawnani; noqw puma soon qa nanaptani. ²⁹Yan pam lavayhtiqaq, Jew-sinom ahpiyyaqe, nānami a'nō hihta yuaatota. ³⁰Noqw Paul kihut nasimokahtaqaq ep sivimaqa lōq yahsañwuy añ pep qátuhqe, put aw ökiwtaqamuy sohsokmuy pās öoykañw, ³¹Amumi God moñwtunatyayat yuaata; pu haqe' Tutuyqawhqat Jesus Christ hin yuaataqat qa nānahtsopkañw tūtutuqaynaqw, qa hak put mēwanta.

Paul

ROME

ep Tuptsiwni'yunqamuy amumi Pēniata

1 Nu' Paul, Jesus Christ tūwikiat, it penta. God nuy wánwayhqe nuy ayata. Noqw ōviy nu put ańqw lomatuwawit yuaatinuma. ²Ura pay hisat pam lavay'aymuy lomatuwawit ańwu pay āawnaqw puma tutuveniyat ań put pēnaya. ³Puma God Tiyat Jesus Christ Itahtutuyqawhqay lavayta. Put Tiat sinot anwat pítuhqe David ahpiy aniwhti. ⁴Noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi pam God Tíatnihqe ōqalay'taqat nuhtumi tuawi'ta, ispi pam mokiwuy ańqw ahoy tātayhq'ō. ⁵Noqw pam hapi nuy núokway akw tuaw'ayata. Noqw ōviy nu put tuńwniyat aw yankańw sopkawtaqamuy sinmuy amumi lomatuwawit yuaate', haqawatuy tuyqawvani; noqw pep pu' itahtuptsiwniy ań hinwisni. ⁶Noqw nu umumi piw ayatiwa; nāmahin pi Jesus Christ umuy pay nāmi wánwayi. ⁷Nu umuy Rome epeq God sinomuyatuy ōqalanta. God umumi unańway'taqe uma put sinomatniqat ōviy umuy wánwayi. Nam pam umuy núokwat, pu kwakwhat unańwat máqani, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ámuma.

Prayer of Thanksgiving

⁸Pas nu sohsokmuy umuhpe hahlayhtima, Itanay God aw'i, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ań'a. Kwakwhat pi umuhtuptsiwni tūwaqatsit ań ahsupoq lomayuaatiwa. ⁹Nu yūmosa umuñem tūviñtima. God pas nāp nuy súańqawhqat navoti'ta. Put hapi eñem nu iunańnaqw tumalay'ma. Nu put eñem lomatuwawit Tiyat yuaataqat sinmuy āwinta. ¹⁰Pas as okiw God pan tunatyawtaqw nāp hisat yepehaqtiqw nu qa haqam

hinhte' umumiq pohtaniqey ōviy nu put aw tūviñtima. ¹¹Pas nu as umumi yórikniqey nāwakna, nen hihta Hikwsit ańqw tutuqayhqe umumi mātapq uma ōqawhtotani. ¹²It nu pańqawu: Nu umumum yantaqw itam na'qalayani-umuhtuptsiwniy ań-nikańw pu ituptsiwniy ań'a. ¹³Noqw pay nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu as piép umumiqniqey unańwtińwu; nikańw nu pewhaqami pahsavo hihta akw sóontińwu. Nu umuhpa' as hakimuy piw ayo óyaniqey nāwakna, ayań haqe' qa-Jew-sinmuy amuhpa' hakimuy ayo óyahqey pan'i. ¹⁴Pi nu lomatuwawit aw tawiwat, aw ayatiwhqe, ōviy nu soon qa sohsokmuy sinmuy put āawnani, imuy Greek-sinmuy-nikańw pu qa-Greek-sinmuy, a'nō wuwni'yunqamuy-nikańw pu piw qa wuwni'yunqamuy. ¹⁵Noqw ōviy nu suhtaq'ewnihqe kwanwtoynakańw umuy Rome epeq sinmuy amumi enań lomatuwawit yuaatani.

The Power of the Gospel

¹⁶Pi nu lomatuwawit Christ yuaataqat qa hahmana, ispi God lavayiat ōqalanihqe sohsokmuy tuptsiwyaqamuy ayo óyańwu. Pam imuy Jew-sinmuy amumi mohti yuaatiwa, nit pahsat pu imuy qa-Jew-sinmuy amumi piwu. ¹⁷Pi lomatuwawit itamuy āawnaqw hak hin God aw súantaniqat itam navoti'yunwa. Hak qapēvewne' put aw súantańwu; piw hak tuptsiwni'kańw suan hinmańwu. Pi ura pan pey'ta: Suan hinmaqa qapēvewnit akw qatsítuwani.

The Guilt of Mankind

¹⁸Pi God sinmuy put qa káptsi'wisqamuy amuhpewi itsívuat ōnaqw mahtakiwa, pu qaanhinwisqamuy sohsokmuy amuhpewii. Puma hakim qaanhinwisqey akw

God anqw navotit pas antsanihqat ahoy nu'y'uñwa. ¹⁹Puma pi put pas sukw Godnihqat yūmosa oqalay'taqat unañwpeq navoti'yūñwa, pi God amumi put mātaqtaq'ö. ²⁰Noqw nāmahin pi as pam pantaqa qamātaqpuveniqlw tūwaqatsit hisat yukiltiqat anqaqw sinom put māmatsya, yañ himu yukiltiqat ahpiy'o; nihqe öviy kurs hin ayo naymakni'yūñwni. ²¹Ispi as puma God tuwi'kahkañw put qa kaptsi'tota, piw qa tsúyaky; nit tuwat soq nānaphin hihta wūwanvaya. Paniqw öviy unañwaam an'e'wakw akw qatālawwa. ²²Puma pas a'nö wuwni'yūñqey namiwuwantota; nikañw pay kurs nūanhihtuniwhtoti. ²³Nihqe puma God pas hímunihqat sutsep qátuhqat aw nānawaknaqey qe'totit, sinot pay sūlawhtiñwuqat an hihta yukiwhqat aw nāwakintivaya, pu hihtuy masay'yūñqamuy amún yukiwyūñqamuyu, pu nālōq hokay'yūñqamuyu, pu hihtuy hoyóyotinumyaqamuyu. ²⁴Paniqw öviy God pumuy tuyoy'ewakw qatsit aw mātavi, nāp unañway tuñlayiyat añ hinwisniqat öviy'o, nānami tokoy qahihatotaniqat aw'i. ²⁵Ima hapi God pas antsanihqat pay wutsit enañ nāhoyñwaya; nihqe pay hihta God ahpiy yukiwhqat aw nāwakintivayaqe eñem tumaltivaya, God sohsok hihta yukuhqat tatamtotat'a. Pam hapi sutsep tayawintiwa; pay nam antaa. ²⁶Yantaqat ahpiy pu' God pumuy tuyoy'ewakw tuskaptunatyat aw mātavi. Oviy hikis pi momoymat tahtaqtuy amumum namitumalat qe'totit nāp nāmi qaantsaktivaya. ²⁷Pu pay öviy piw amún tahtaqt momoymuy amumum hin tumalay'yūñqey mātatvet, pu pas nānami nuvö'nañway akw qaunañwtalawvaya, tāqa sukw tāqat amum hihta nāmiq tumalay'tañwu, nihqe nāp tokoy ep qaanhtipuy

ahpiy sivilalwa; noqw pam pantaqa pay pumuy nāp himuamu. ²⁸Pu pay puma God navoti'yūñwniqey qa nānawaknaqw, pahsat pu God pumuy an'e'wakw wuwnit aw mātavi; noqw puma as hihta qa hintsatskaniqey hintsaktivaya, God put aw pumuy mātaviq'ö. ²⁹Puma hihta qaantsatskiwhqat akw ahsaliwyūñwa. Puma tokot sokoptiwisniqey tunatyawyūñwa; qalomátunatyawyūñwa; kan'ewtunatyawyūñwa; hakiy tūhototaniqey tunatyawyūñwa; unañwtuyat akw ahsaliwyūñwa; tukwyantunatyawyūñwa; nānwuy'tunatyawyūñwa; unatwi'yūñwa; nukpantunatyawyūñwa; kolilitiwi; ³⁰Tūatsatotoynaya; God aw qa suhtaq'ewya; tūunañwmokintota; kwikwivitu; hihta kwiviyuaatota; hihta qalolmat yēwalalwa; yumuy, namuy qa kaptsi'yūñwa; ³¹Hihta qa mātsi'yūñwa; namiyukit tutkilalwa; tūqahahlayya; a'nö unañway'yūñwa; qanun'okwatu. ³²Noqw hakim pan hinwisqam hovalniwyaniqey ep ókiniqat yan God amuñem yuku. Noqw ima it navoti'kahkañw pan hinwisa, piw pan hinwisqamuy amuhpa nāhahlaynaya.

God's Judgment

2Yantaqw öviy uma hakim nuhtumiq hiñqaqwaqam kurs hin ayo nōñakiwtani; pi uma hakiy aqw hiñqaqwe' napsiwnayañwu; pi uma nuhtumiq hiñqaqwaqam pay piw pan hinwisa. ²Noqw suyan pi God hakimuy panyūñqamuy amuñem suan hin yukuni'maqw itam navoti'yūñwa. ³Noqw uma hakim nuhtumiq hiñqawkahkañw pay piw amún hinwisqamu, hisat God nuhtuñem suan hin yúkunaqw, ya uma hin ayo nōñakiwtaniqey wūwantota? ⁴Pi God umuy pas ökwatuwhqe öviy umumi qa suy'tsipti.

Ya uma pay pas put paysoqlalwa? Pam umuy umuhnukusqatsiy ańqw ayo lasnaniqe öviy umuy pāsi. Ya uma pay pas qa nās'ew it aw wūwaya? ⁵Uma umuhnukusqatsiy ańqw ayo qa lasyat soq umuh'unańway owatotaqe sońawnen God itsívuyat nennem waranhtota. Noqw ason God sinmuy amuñem suan yuke' pep pu' pam umuy pas pavan sivintoynani. ⁶Pi God sinmuy sohsokmuy nānap hintsakpiyamuy an amumi ahoytani. ⁷Ima hakim lolmat tunatyawkahkańw ań ahsupoq suan hinwisqamuy pam pumuy qatsit qaso'taqat máqani. Puma pi God ańqw tayawinpit, pu kaptsi'tiwhqat, pu qatsit tunatyawyuńwa. ⁸Nikańw pay hakim nennem-sa hinwist God lavayiyat pas antsanihqat aw qa tuqayvastotat qaanhinwisq pam pumuy amumi itsívuy mahtaknani. ⁹Sohsoyam qaanhinwisqam kānanaptani, pas pavan hihta ep okiwhinhtotini, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom píwu. ¹⁰Nikańw sohsoyam suan hinwisqam God tālayat ep yesni, kaptsi'tiwyani, kwakwhat unańway'vayani, ima Jew-sinom mohtii, pu ima qa-Jew-sinom píwu. ¹¹Pi God qa sinonuiña. ¹²Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutavoyat qa navoti'yuńwa; nikańw pay nāmahin pi tutavot qa pasiwkahkańw qaanhtote' hovalniwyani; noqw pay Jew-sinom Moses tutavoyat navoti'kahkańw qaanhtote' tutavot an yukuniwyani. ¹³Pi Moses tutavoyat nanaptaqam qa puma God aw súanyuńwa; pi put ań hinwisqam hapi put aw súanyuńwa. ¹⁴Pi ima qa-Jew-sinom Moses tutavoyat qa tuwi'yuńwa; nikańw nāp hin tutaptiwhqat ań mamavisya. Yanwisqey akw nāp tutavoy ań hinwisqey namtakni'yuńwa. ¹⁵Pi pan hinmaqa unańwpeq tutavot pasiwtaqey mahtakni'ta; nihqe pam

qaanhte' unańwpeq sunvoti'tańwu, pu piw súanhte' navoti'tańwu. ¹⁶Pi Jesus Christ sinmuy qaanhintsakpiyamuy ep ason amuñem hin yúkuni, hikis pi hihta nanauyve hintsatskaqata, hisat God put enem tokiltaqat aw pítuq'ö. Nu yan sinmuy āwinta.

The Jews and the Law

¹⁷Meh, um hapi Jew-sínonihqey pan túnwantiwa, nihqe um Moses tutavoyat navoti'taqe put aw yankańw God sivilhpiyat ańqw ayo yámakiwtaniqey wūwanta; pu um God tuwi'taqey kwiviyuaata. ¹⁸Nihqe um put tunatyayat navoti'ta; pu um hihta súantaqat, pu piw qasuaqat navoti'ta, sam pi um Moses tutavoyat ahpiy put tutuqayhqe. ¹⁹Nihqe um ań qapostalyaqamuy tsāmi'maqey pas nēnem qa nánahtsovi; qatalpuveyaqamuy amumi talni'taqeyu; ²⁰Ań an'e'wakw hinwisqamuy tsihkwantaqeyu; tsātsakwmuy tutuqaynaqeyu; sam pi um Moses tutavoyat ahpiy hihta pas antsanihqat navoti'ta. ²¹Taa, noqw um ayo sukw tutuqaynaqa, ya um hinoqw qa nātu-tuqayna? Hak hihta qa ūuymantaniqat um nuhtumi pańqawlawhqa, ya um hinoqw hihta ūuyńwu? ²²Hak nōmaqtsit qa sokoptamantaniqat nuhtumi pańqawlawhqa, ya um hinoqw nōmaqtsit sokoptańwu? Um nāp yukihwput aw nāwakintiwhqat pas qa hahlayhqa, ya um hinoqw pas āantsawat kihut ańqw hihta ūuyńwu? ²³Um Moses tutavoyat ep tsómokiwtaqa, ya um hinoqw put ep qaanhte' God qa hihtatańwu? ²⁴Pi God natńwaniat umutsviy qa-Jew-sinmuy amunawit ōvelaniwa, öviy pi pan pey'ta. ²⁵Pay as pi pas antsa um Moses tutavoyat an hinmaniqw pep pu' pońotkit akw tuvoyla hihkay'tani; nikańw kurs um put tutavot ep qaanhte'

pep hapi pu' um qa pan tuvoylaiwtaqey antani. ²⁶Taa, kurs hak tāqa poñotkit akw qa tuvoylaiwtaqa God tutavoyat an hinme' pam as qa poñotkiwkañw God-niqw pay pam tuvoylaiwtaqey antani. ²⁷Nen pam hak tokoy ep qa poñotkiwkañw tutavot an hinme' uñ tuhtualni, um hak pan tuvoylaiwkañw tutavot tuwi'kañw qaanhinmaqata. ²⁸Pi pay i' hak Jew-sino pan tihtiwhqa God-niqw qa pas antsa Jew-sino; pu hak tókoy-sa ep poñotkit akw tuvoylaiwtaqa God-niqw qa pas antsa pan tuvoylaiwta. ²⁹Pi i' hapi hak pas unañwpeq Jew-sinonihqa hapi putniqw pas antsa Jew-sino; pu i' hak pas unañwpeq tuvoylaiwtaqa hapi putniqw pas antsa tuvoylaiwta. Hak tutavot an hinhtiniqey-sa òviy tokoy ep tuvoylaiwte' qa pas antsa tuvoylaiwtañwu. Pi hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy unañwpeq tuvoylaiwñwu. Pam God ahpiy tayawniwni, qa sinmuy amuhpiy'o.

3 Noqw as kurs pantaqw, hal Jew-sinoniniqw ya pam pas sen nukñwa? Hak puyaw poñotkit akw tuvoyla hihta nukñway'ta? ²Qa sūpwata. Mohti yan'i: Pumuy hapi amumi God lavayiy mātavi. ³Noqw as kurs haqawat qa tūtuptionsiwaniqw pep hintani? Kurs puma God qa tūtuptionsiwaqw ya sen pahsat God a'nō átsani? ⁴Qae. Pay God pas qa átsani, nāmahin pi sohsoyam a'tsatni. Pi ura yan pey'ta: Nen um hin lavayhte' súañqawhqeý pan mātaktimantani; pu ūmi hiñqaqwaqw um put ep yumoñwalmartimantani, yan'i. ⁵Noqw kurs itam qaanhinwise' God suan hinmaqat mahtaknaye' itam hiñqaqwani? Sen itam God hihta ep nāoyhqe qa súañtaqat kitotani? (Nu pay sinot an lavayhti.) ⁶Qae. Pi as pantaniqw, ya God hin sinmuy amuñem qaanhtipuyamuy ep yúkuni? ⁷Ispi kurs nu iatsay akw

God qa hihta atsátaniqat mahtaknaqw ya pam hinoqw pas piw nāt nuy qaanhinmaqat an yukunani, suyan pi pam iatsay akw pas pavan hímuniñhqeý mātaktini? ⁸Yaw haqawat itamumiq nukushiñqawaqe itamuy sinmuy yan tutuqaynayaqat pañqawa: Pay itam hihta qaanhinsatskaqw himu lolma put ahpiy aniwhitini. Pan tūtutuqaynayaqam qalomáyukiwyaniqw pam amuñem súañta.

No Man Is Righteous

⁹Noqw hintani? Ya Jew-sinom qa-Jew-sinmuy amuhpenihqe pay ñas'ewya? Qae. Pas qa hin'i. Pi itam pay Jew-sinmuy-nikañw, pu qa-Jew-sinmuy pumuy wihkiyaqw, kurs pay qaanhtipu pumuy sohsokmuy nāmi tuyqawi'ta. ¹⁰Pi ura yan pey'ta: Pas qa hak súañta, qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹¹Qa hak hihta pas antsanihqat mātasi'ta; qa hak God hepnuma. ¹²Puma sohsoyam God pōhuyat añqw lasya; sohsoyam sumiyankahkañw qa hihta apitoti; qa hak haqam lolmat hintsaki; qae, qa ñas'ew sūkaa. ¹³Tōnaam tūamit aqw hōtsit anyuñwa; leñiy akw tūunatotoyñaya; lavayiam tsūtsu'tuy kelmokiyamuy anyuñwa. ¹⁴Moayamuy añqw qalomálvayi pu unañwmoklavayi nōñanta. ¹⁵Tuwat soq hakiy ninayaniqey aw kaktayaya. ¹⁶Puma hihta hovalantiwisa; sinmuy okiwsahsantiwisa. ¹⁷Puma pasi'nañwat qa tuwi'yūñwa. ¹⁸Puma God qa kaptsi'yūñwa. Pan pey'ta. ¹⁹Noqw itam navoti'yūñqw God Jew-sinmuy tutavot añ hinwisniqat òviy pumuy put maqa, qa hak kwiviyuaataniqat òviy'o; pahsat pu sinom sopkawtaqam God ep qaanhtotiqey navoti'yūñwni. ²⁰Paniqw hapi òviy kurs hin hak Moses tutavoyat an hinmaqey akw God aw súañtani; pi tutavo qaanhtiput hímuniñhqat nuhtumi mahtaknaniqe òviy taviwa.

How God Puts Men Right

²¹Noqw pu' hapi hak tutavot qaanhinmaqat hin God aw súantaniqat itam navoti'yuñwa. Noqw Moses God lavay'aymuyatuy amumum añwu pay put pēna. ²²Hak Jesus Christ aw tuptsiwqh God put súantaqat pañqawu. God sohsokmuy tuptsiwyaqamuy pan lalvaya. Pi itam sohsoyam sunyuñwa. ²³Pi itam sohsoyam qaanhtotiqe God añqw tayawinpit ñastatoti. ²⁴Noqw pay itam qa sisviyat Christ Jesus atsviy qaanhtiput añqw mātaviwyaqe núokwayat ahpiy qenivo oyiwa. ²⁵Pi God pan put eñem yukuqw pam mokqe put aw tuptsiwni'yuñqamuy qaanhtipuyamuy amuhpiy ayo yuku. Noqw God panhtiqe súanhtiqey nuhtumi mahtakna, ura pam yūpahaqaww qa its puhtsemokqe hakimuy qaanhtipuyamuy aw qa tunatyawtaqee. ²⁶Nihqe òviy pam Jesus Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy qenivo óyahqe pam súanhtiqey yepahaq nuhtumi mahtakna. ²⁷Noqw hak sen it ep kwiviyuaatani? Qa hak'i. Noqw hinhtiqw òviy'o? Qa hak hintsakpiy ahpiy súantat qapēvewnaqw God put súantaqat pañqawhq òviy'o. ²⁸Noqw òviy nu pañqawu: Pay as sino hin tutaptiwqh nāmahin qaanhinmat, qapēvewnit ahpiy God aw súanta. ²⁹Ya pay God pas Jew-sinmuy-sa Tutuyqawhqaamu? Ya pay pam imuy qa-Jew-sinmuy piw qa Tutuyqawhqaamu? As'a. Pay pam piw qa-Jew-sinmuy Tutuyqawhqaamu. ³⁰Ispi pam sūka Godnihqee. Pam hapi Jew-sinmuy amuñaqw qapēvewni'yuñqamuy súanyuñqat pañqawu, pu imuy qa-Jew-sinmuy amuñaqw qapēvewni'yuñqamuy piwu. ³¹Noqw kurs ka itam pahsat Moses tutavoyat pay qa hihkay'toynaya? As'a. Pi itam pu' pas put òqawhtoyaya.

The Example of Abraham

4 Kurs huvam Abraham, yep qatsit ep itanay aw wūwayaa. Pam hin qenivo taviwa? ²Pi kurs Abraham hintsakpiy akw qenivo taviwe' pay soon hihta ep qa tsómokiwtani. Nikañw pam qa panwat qenivo taviwe' kurs pam God aw háqe'wat kwivilvayhtini. ³Huvupatpi tutuvenit añ hin pey'ta: Abraham God lavayiyat tuptsiwqh God put súantaqat pañqawu. ⁴Noqw tumalay'taqat hapi aw siviw qa kuwahtipuniñwu; pam put ahsatiatniñwu. ⁵Noqw pay nāmahin pi as hak súantaniqey òviy qa tumaltat, God aw tuptsiwwe' qenivo táviwñwu. Hak God aw tuptsiwqh pam súantaqat God pañqawñwu, nāmahin pi pam as put qa kaptsi'tañwuniq'ò. ⁶Pam hapi hahlayhpit ep'e, ispi pam lolmat qa tumaltaqw God put súantaqat pañqawhq'ò. Noqw David yan put lavayhtiqe ⁷Ura pañqawu: God hakimuy nukpanayamuy amuhpiy ayo yukuqw puma hahlayhpit epya, hakimuy qaanhtipuyamuy pas sūs suhtokq'ò. ⁸Pas hakiy aw Tutuyqawhqa qaanhtipuyat qa nono'q pam hahlayhpiy ep'e, kita. ⁹Noqw ya pay pas poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam-sa it hahlayhpit epyani? Sen pay put akw qa tuvoylaiwyuñqam piwu? Pi itam pañqawu: Abraham qapēvewnaqw God put súantaqat pañqawu. ¹⁰Taay, noqw pam hisat put yan lavayhti? Sen poñotkiwtaq'ò? sen qa poñotkiwtaq'ò? Pam nāt qa poñotkiwtaq'ò. ¹¹Noqw pam nāt qa poñotkiwkañw God aw tuptsiwqh pay pam súantaqat God pañqawu; nihqe pahsat pu pan lavayhtiqey tuawi'tanigey òviy pam poñotkit akw tuvoylatiniqat put ayata. Pahsat pu Abraham sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy nāmniqat God pañqawu, nāmahin pi as puma qa

poñotkiwyuñq'ö; noqw pay puma piw súanyuñqat pam pañqawu. ¹²Pam piw imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwyuñqamuy náamni, nikañw qa sohsokmuyu. Pam imuy hakimuy poñotkit akw tuvoylaiwkahkañw qapēvewnit añ hinwisqamuy náamni, itanay Abraham nāt qa poñotkiwkañw hin hinmaqat pan'i.

God's Promise Received through Faith

¹³Pi God Abraham, pu natkomuyatuy pumuy tūwaqatsit máqaniqey aw pañqawu. Pam qapēvewnakañw God aw súantaqw öviy pam yan put āawna, pam tutavot an hinmaq w qa paniqw öviy'o. ¹⁴Noqw pay kurs ima Moses tutavoyat an hinwisqam-sa tūwaqatsit makiwyaniqw pep pu' God hihta āawnaqw paysoqtini, piw itahqapevewni paysoqtini. ¹⁵Pi God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw, pep pu' pumuy amuñem hin yúkuni; pi as tutavo qa háqamniqw soon pi as sinom tutavot anqw lasyani. ¹⁶Pi God put aw tuptsiwni'yuñqamuy tūwaqatsit máqaniqey amumi pañqawu, pam núokwat ahpiy put panhtiniqey nāwaknaqe öviy'o. Noqw öviy sohsoyam Abraham timat tūwaqatsit makiwyani, ima hakim Moses tutavoyat makiwyaqamu, pu ima hakim Abraham an qapēvewnit añ hinwisqam piwu. Pam hapi sohsokmuy itamuy tuptsiwni'yuñqamuy náamu. ¹⁷Pi ura yan pey'ta: Nu hapi un kaysiwhqamuy nanāpwatuy sinmuy náamtoynani. Noqw pam God qapēvewnaqe putniqw pay pam pumuy náamu. Pi God qayesqamuy taytoynañwu, piw himu qa háqamniqw put pay háqamniqat an lalvayñwu. ¹⁸Noqw nāmahin pi pam hihta qatuptsiwni'ewakw unañwvahsi'kañw God qapēvewna; nihqe öviy pam kaysiwhqamuy sinmuy

náamti; ura put ahpiy qaan'ewakw hintaqam sinom aniwhtiniqat God pañqawu. ¹⁹Noqw öviy pam pas qaöwítuptsiwa, nāmahin pi as putniqw tokoat pay qa taytaq'ö, pam tsivót-sikip súnathaqam yahsañwni'ta; piw Sarah tiylawhqeay añ ruhpa. ²⁰Noqw pay Sarah Abraham enem ti'vaniqat God yan put āawnaqw Abraham qapēvewnaqe qa nāneknat tuptsiwniy ep suyhtsepñwat pas pavan öqawi'maqe God pas hihtata. ²¹Pi pam God aw navoti'taqw pam hihta hin yuke' aw antsaniñwu. Noqw öviy pam put aw tuptsiwa. ²²Noqw paniqw hapi pam qapēvewnaqey ahpiy suantaqat God pañqawu. ²³Noqw pam put súantaqat pañqawhq pan tutuvenit añ pey'ta. Nihqe qa Abraham énem-sa pey'ta, ²⁴Nikañw pay itamuy hakimuy Abraham an God aw tuptsiwni'yuñqamuy amuñem piwu. Pi pam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay mokiwyu anqw ahoy tātayna, ²⁵Pam itahqaanhtipuy ep mokniqe taviwhq'ö. Pam mokqe itamuy qenivo óyaniqe öviy ahoy tātayi.

Right with God

5 Noqw öviy itam qapēvewnayaqw Jesus Christ Itahtutuyqawhqay itamuy God enañ namivöhikna. Noqw pan hapi itam God aw súanyuñwa. ²Pu itam qapēvewnayaqe God núokwayat añ hinwisniqat Jesus Christ yan itamuñem yuku, nihqe itam Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawkahkañw hahlayya. ³Pu itam qa it-sa ep hahlayyat, Christ enem kānanvotyaqey ep hahlayya. Pi itam kānanvotye' nakwhani'yuñwniqey tuwi'vayaniqey navoti'yuñwa. ⁴Nen itam nakwhani'yuñwniqey tuwi'vaye' tukwsiwyuñqey navoti'yuñwa. Nen itam tukwsiwyuñwe' Christ amum kaptsi'tiwyaniqey tunatyawyuñwni. ⁵Itam yan tunatyawkahkañw qa

hihta ep okiwsaniwyat itahnöyiy aw yórikyani; pi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi God ahpiy noiwhqa itah'unanwpeq qatu; nihqe pam God itamumi unanway'taqat itamuy pas suyan áawna. ⁶Pi nāt itam God tunatyayat añ qa öqawi'yuñqw pu put qa kaptsi'yuñqw suhpahsat Christ itamuñem möki. ⁷Ispi soon ka hak hakiy súantaqat enem mokniq'ö; nikañw pay ka hak hakiy su'pat enem moknik suhdaq'ewni. ⁸Noqw pi God itamumi unanway'taqey yan mahtaknaqw itamuy nāt qaanhinwisq Christ itamumñem möki. ⁹Nihqe Christ itamuñem mokqe itamuy qenivo oya. Noqw itam it navoti'kahkañw pam pas suyan God itsivuyat añqw itamuy ayo óyaniqat qapēwvwnaya. ¹⁰Pi itam pay nāt God tuwqamatniqw put Tiat mokqe itamuy God enañ namivöhikna; noqw soon qa tis pi öviy itam put qatsiyat ahpiy ayo nõnakiwtani. ¹¹Nihqe itam qa it-sa ep hahlayyat, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añ God ep hahlayya; put hapi ahpiy itam God amum namivöhikiwya.

Adam and Christ

¹²Yanta. Ura Adam qaanhtiqw sinom sohsoyam put atsviy qaanhtoti, piw qaanhtotiqe mokiwyuy akw tuyqawiwyuñwa; pi sohsoyam qaanhtotiqee. ¹³Itam navoti'yuñqw as tutavot qa háqamniqw sinom qaanhinwisq pumuy tutavot añqw lasyaqat God qa pan pumuy pañqawu. Noqw pay God Moses ahpiy sinmuy hin hinwisniqat nāt qa tutaptaqw tūwaqatsit ep sinom pay qaanhinwisa. ¹⁴Oviy pi puma mokiwyuy aw pohtaya, sohsoyam hakim Adam añqw Moses aw pahsavo yesqamu. Puma Adam hinhtiqat qa pan qaanhtoti. Pam pi God añqw mewnit qatuqayvasta. Noqw pam sokpawtaqamuy sinmuy qeniyamuy ep wunu, it hakiy pí-

tuniqat an'i. ¹⁵Noqw God núokwaat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw kaysiwhqam mokiwyuy ep öki; nikañw God sinmuy ökwatuwhq kaysiwhqam kuwahtiput makiwya, Jesus Christ núokwayat ahpiy'o. ¹⁶Noqw God kuwahtipuat Adam qaanhtipuyat qa anta. Pi Adam qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God pan amuñem yuku. Nikañw sinom kaysiwhqam qaanhtotiqw God pumuy ökwatuwhqe qa hinwat amuñem yukut pumuy mätavi. ¹⁷Pi ura Adam qaanhtiqw, öviy sinom so'ni. Noqw pay God itamuy ökwatuwhq Jesus Christ itamuñem sisvit itamuy qenivo oya. Noqw öviy itam yesni, pu put amum moñw'iwyuñwini. ¹⁸Pi ura Adam hihta ep qaanhtiqw sinom sohsoyam so'niqat God amuñem yuku. Noqw pan hapi Jesus Christ hihta ep súantiqw sinom sohsoyam qenivo oyiwe' yesniqat God amuñem qenit yuku. ¹⁹Pi Adam qa tuqayvastaqw kaysiwhqam qaanhinyuñqey pan yukiltoti; noqw pay pan hapi Jesus Christ God aw tuqayvastaqw kaysiwhqam súanhinyuñqey pan yukiltoti. ²⁰Noqw God sinmuy hin hinwisniqat tutaptaqw pahsat pu puma pas pāpu qaanhinwisa. Noqw pay puma pas pāpu qaanhinwisq God tis pas pavan pumuy ökwatuwa. ²¹Ura as qaanhinwisqam mokiwyuy aw öki. Noqw pan hapi God hakimuy ökwatuwhqe pumuy súanyuñqat pañqawhqe qatsit qaso'taqat pumuy huyta, Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ahpiy'o.

Dead to Sin but Alive in Christ

6 Noqw itam hinqaqwani? Ya sen itam yūmosa qaanhinwisni, God núokwayat pas pavan mahtaknayaniqe öviy'o? ²Pas sóoni. Pi hak möke' qaanhtiput soon qa qe'tini. Noqw pan piw itam qa hihta ep qaanhtotini. ³Pi itam Christ amum soa, itam hakim küyit akw tuvoylatotiqe put aw tónaltiqamu.

Ya uma it qa navoti'yuñwa? ⁴Nihqe itam kūyit akw tuvoylatotiye put amum so'qe āmiwya; nihqe itam put amum āmiwyaqe Nayat lolmat ōqalayāt akw ahoy tātayya, pūhut qatsit añ hinwisniqe ōviy'o, Christ hin tātayhqtat pan'i. ⁵Pi itam put an soe' āmiwye' kurs pi hin itam piw qa put an tātayyani. ⁶Pi itam navoti'yuñqw itahhisatqatsi put amum nahoylehtsit aw muiwa, itahtokoy qalomātuñlayiat ayo yukiwniqat ōviy'o; noqw qaanhtipu pāpu itamumi qa tuyqawi'tani. ⁷Pi mokqa qaanhtiput añqw mātaviwñwu. ⁸Noqw itam Christ amum so'qe pay itam soon piw put amum qa yesniqey tuptsiwñi'yuñwa. ⁹Pi itam navoti'yuñqw Christ mokiwyu añqw ahoy tātayhqe soon pāpu mokni; pi mokiwu pāpu put aw qa tuyqawi'tani. ¹⁰Pam sūs mokqe qaanhtiput ánwuta; pu pam tātayhqe God eñem qatu. ¹¹Noqw ōviy hapi uma so'qey nāmi wūwantotani, pi mokqa qaanhtiput soon qa qe'tini; nikañw uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnalte' God eñem yesni. ¹²Uma umuhtokoy sūlawhtiñwuqat qaanhtiput aw qa mātatveni, taq ka qaanhtipu umumi moñw'iwataniq'ō; uma umuhtokoy tuñlayiat qa añ hinwisni. ¹³Pu uma umuhtokoy qaanhtiput qa aw noayamantani, taq ka uma put akw qaanhtiput tumaltotani. Uma qa panyuñwt God aw nānoi'yuñwñi, so'pumuy amuñaqw ahoy yesvaqey pan'i, pu umuhtokoy God aw noi'yuñwñi, suan hinwisniqe ōviy'o. ¹⁴Pi qaanhtipu soon pāpu umumi tutuyqawñi; pi itam tutavot qa aw yanyuñwt God núokwayat aw yanyuñwa.

Slaves of Righteousness

¹⁵Noqw hintani? Ya itam pahsat pu qaanhtiput añ hinwisni, itam

God núokwayat aw yanyuñqey tunatyawkahkañwo, qa tutavot aw'i? Pas sóoni. ¹⁶Ason hak hakiy sukwtunatyayat aw tūqaytaniqey ōviy aw nāmatave' pam put tūwikiatni? Ya uma it qa navoti'yuñwa? Noqw ōviy kurs uma qaanqatsit añ hinwise' uma put aw tūtuwikatni, pu umuh'ahsati mokiwuni. Pu kurs uma God aw tuqayvastote' God tūwikimatni, piw súan qatsit put añqw makiwyani. ¹⁷Nu God aw umuhpe hahlayhtima, itupkomu. Pay as ura uma hisat qaanhtiput tūwikimatu; nikañw kwakwhat pi hak umuy lomatuawit tutuqaynaqw uma put kwusuyaqe umuh'unañwpeq put tūtuptsiwa. ¹⁸Noqw ōviy uma qaanhtiput añqw mātaviwyaqe God aw tūwiktotiye suan hinwisa. ¹⁹Nu hapi pay sinot tuwiyat an umumi yuaata; pi umuy māmatsyaniqw pam umuñem qatuvosi. Pay ura uma hisat umuhtokoy itséheeqatsit, pu nānañumo qaanhintsatskaniqey aw nānoi'yuñwa. Nikañw pay uma pu' hapi umuhtokoy suan qatsit aw noi'yuñwñi, uma suan hinwisniqe ōviy'o. ²⁰Taq ura uma qaanhtiput aw tūtuwiktnihqe uma suan qatsit qa aw tunatyawyuñwa. ²¹Taay, noqw ya uma qaanhtiput añqw hihta nukñwat tutwa? Qa hihtaa. Pi uma pu' put ep hahmanya. Pi qaanhtipu mokiwyu hihkay'ta. ²²Noqw uma hapi pu' qaanhtiput añqw mātaviwyuñqe God awwat tūwiktoti; nihqe uma put añqw súanqatsit makiwyani, pu so'ñwamiq qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²³Pi mokiwu qaanhtiput ahsatiata; noqw pay qatsi qaso'taqā God kuwahtipuata, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añ'a.

An Illustration from Marriage

7 Sino hihsavo qátuniqey pahsavo tutavot kaptsi'mani. Ya uma it qa navoti'yuñwa, itupkomu? Nu hapi tutavot tuwi'yuñqamuy amumi penta.

²Pi wuhti puwsuñway'taqa puwsuñway aw som'iwtañwu, puwsuñwaat hihsavo qátuniqat pahsavoo; nikañw ason puwsuñwaat mokq pep pu' pam put añqw mātaviñwu. Tutavot añ yan hapi pey'ta. ³Noqw öviy kurs nāt puwsuñwaat qatuqw pam sukw amum qatupte' pam yoñaywuhti tññwantiñwu; nikañw kurs pay puwsuñwaat mokq pahsat pu pam tutavotniqw put añqw mātaviñwu; nihqe öviy pas as pi nāmahin piw hakiy amum qatupte' pay qa yoñaywuhti tññwantiwni. ⁴Panta itupkomu. Noqw öviy hapi uma Christ amum so'qe tutavot añqw mātaviyuñwa, uma Christ ámumtotiniqee, it hakiy mokiwyuy añqw ahoy tātayhqat ámuma, nihqe uma God eñem tumalay'yuniwni. ⁵Pi ura itam nāp itahtunatyay añ hinwisq tutavo itamuy mēwantaqw itam pas pāpu qaanhinwiskahkañw mokiwyuy aw ökiwisa. ⁶Noqw pu' hapi itam Christ amum so'qe tutavot itamuy ñuy'taqat añqw mātaviwyaqe Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy pūhut qatist makiwya. Ura as itam hisat tutavot añ hin pey'taqat pan God eñem tumalay'wisa; nikañw pu' hapi Qahováriwtaqa Hikwsi itamumi hin tutapti'maqat itam pan put eñem tumalay'yuniwna.

Law and Sin

⁷Noqw itam pahsat hiñqaqwani? Ya tutavo qaanhtiput súanta? Qae. Pi as tutavot qa háqamniqw nu soon qaanhtiput hímunihqat tuwi'tani. Pi tutavot ep yan pey'ta: Um hihta qa uhhimuy qa tunlay'tani. Pay kurs as qa pan pey'taqw nu soon tunlayit hímunihqat tuwi'tani. ⁸Pi as tutavo tunlayit hímunihqat nuy tutuqaynaqw pahsat pu nu pas pāpu hihhihta tunlay'ta. Pi nu as nāt tutavot qa tuwi'taqw soñawnen pi tutavo qa háqamo; noqw öviy kurs nu

hin tutavot añqw lasni. ⁹Ura nu hisat mewnit nāt qa tuwi'taqe hahlaykañw qatu; nikañw nu put tuwi'vaqe qaanhtiniqey pas pāpu nāwaknaqe qahahlayhtiye soñawnen möki. ¹⁰Pas as sinom yesniqat öviy tutavo mātaviwa; noqw pay nu put aw navotq kurs sinom put ahpiy so'ñwu. ¹¹Pi nu tutavot tuwi'vaqe qaanhtiput ahpiy ünatiwhqe soñawnen möki. ¹²Noqw öviy hapi God tutavot pas qahováriwta, pu mewni qahováriwta, súanta, pu lolma. ¹³Ya sen tutavo lolmanihqa nuy nina? Pas qae. Pi nu qaanhinmakañw tutavot añqw lahsi, nihqe nu tutavotniqw mokiwyuy hihkay'tani. Pi tutavo qaanhtiput suhputsnaniqe taviwa, qaanhtiput pas nuhtsel'ewakw put akw mātaktiniqat öviy'o.

The Two Natures in Man

¹⁴Pi itam navoti'yuniñw God tutavotat Hikwsit ahpiy mātaviwa; noqw pi nu nāp itunatyay añ hinmakañw qaanhtiput aw tūwikiniñwu. ¹⁵Pi nu hintsakqey qa mātasi'ta. Pi nu hinhtiniqey nāwakne' soq qa put panhtiñwu; pu nu as hihta aw qa suhtaq'ewnikañw soq putwat hinhtiñwu. ¹⁶Noqw öviy nu as hihta qa nāwaknakañw soq putwat hinhte' pahsat pay God tutavoyat lolmanihqat nu pañqawñwu. ¹⁷Noqw öviy hapi pāpu nu qa nahpiy put hinhtiñwu, pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaqw öviy nu pantsakma. ¹⁸Pi nu navoti'taqe kurs hin pas nāp hihta lolmat hintsakni. Pay nu as hihta lolmat tumaltaniqey tunatyaltiñwu; nikañw hin nu put lolmat hinhtiniqey qa túwañwu. ¹⁹Pi nu as lolmat hinhtiniqey nāwaknakañw put qa panhtiñwu; pu nu hihta qalolmat as qa hinhtinikañw tuwat soq put panhtiñwu. ²⁰Noqw öviy hapi nu hihta as qa nāwaknakañw put panhte' qa nahpiy put panhtiñwu; pi qaanhtipu inuhpe pakiwtaqw öviy nu pantsakma. ²¹Noqw nu navoti'taqw kurs panta: Kurs nu as hihta lolmat hin-

htiniqey nāwaknaqw pay kurs qalolma piw inumum yanta. ²²Pi nu as pas iunañwpeq God tutavoyat añ nāhahlayna. ²³Nikañw nu itokoy túwahqe pay kurs pam hihtawat nāwaknaqw iwuwni sukwat nāwakna; noqw nu itokoy qalomá-tuñlayiyat aw túwik'iwta. ²⁴⁻²⁵Nu iunaññaqw God enem tumalay'taniqey nāwakna, nikañw nu itokoy akw qaanhtiput enem tumalay'ta. Is ohi, okiw himu nūu! Ya sen hak itokoy tuñlayiyat mokiwuy aw nuy wíki'maqat añqw nuy ayo távini? Pas nu God aw hahlayhti, Jesus Christ nuy ayo táviq'ö.

Life in the Spirit

8 Pi God itamuy Christ Jesus aw tōnawtaqamuy qa hinwat yukunani, itamuy hakimuy nāp itahtunatyay añqw lasyaqe Hikwsit tunatyayat añ hinwisqamuy. ²Pi itam Jesus Christ aw tōnal-tiqe Hikwsit öqalayay aw nānoi'yuñwa, nihqe qaanhtiput öqalayay-nikañw pu mokiwut öqalayay añqw mātaviwyaqe qatsit himuy'vaya. ³Pi tutavo kurs hin hakiy qaanhtiput añqw ayo távini, kurs hak put suan hinmani'q'ö. Noqw pay God pas nāp Tiy taviqw pam sinmuy qaanhtotiñwuqamuy amún tokoy'va, nihqe itahqaanhtipuy ep mokqe qaanhtiput ánwuta, put pāpu itahtokoy aw qa moñw'iwtañiwq öviy'o. ⁴Noqw pahsat pu itam Hikwsit tunatyayat añ hinwisqam tutavot suan tunatyayat aw antsanyani, nāp itahtunatyay qa añ hinwisqahkañwo. ⁵Pi nāp tunatyay añ hinwisqam put-sa aw tunatyawyuñwa; pu Hikwsit tunatyayat añ hinwisqam Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñwa. ⁶Nāp tunatyay añ hinwisqam mokiwuy aw ökiwisa; noqw pay Hikwsit tunatyayat aw tunatyawyuñqam kwakwhat unañwat, pu qatsit tutwani. ⁷Pi nāp tunatyay añ hinwisqam God aw qa suhta'ewya. Puma God aw qa tuqayvas-tota; öviy puma soon put tunatyayat añ

hinwisni. ⁸Nihqe öviy nāp tunatyay añ hinwisqam kurs hin God unañwveyani. ⁹Noqw pi uma nāp umuhtunatyay qa añ hinwist, Hikwsit tunatyayat añ hinwisa, kurs God Hikwsiat pas antsa umuh'unañway ep pakiwtaq'ö; noqw kurs Christ Hikwsiat hakiy ep qa pakiwtaqw pay hak qa put sinoatniñwu. ¹⁰Noqw kurs Christ hakiy ep qatuqw God hakiy qenivo táviñwu; noqw öviy hakiy hikwsiat qátuni; noqw pay tokoat qaanhtiput atsviy mokpuni. ¹¹Noqw kurs put Hikwsiat hakiy ep qatuqw suyan pi pam hin Christ ahoy tātaynaqey pan piw kurs hin hakiy tokoyat mokñwuqat ahoy qa tātaynani, Hikwsiy hakiy ep qátuhqat ahpiy'o. ¹²Noqw öviy'o itupkomu, itam yahpiy haqahpiy nāp itahtunatyay aw qa tütuwiktu; nihqe öviy itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹³Taq hak nāp tunatyay añ hinmaqa mokni; nikañw hak Hikwsit añ nāp tunatyay ayo yuke' qátuni. ¹⁴Pi hihsa'nihqam God Hikwsiyat akw tsāmiwyaqam hapi God tímatu. ¹⁵Pi itam God Hikwsiyat makiwyaqe God timatniwhtoti. Itam qa tütuwikt-niwhtoti. Ura as itam God pas pavan mamqasya, nikañw itam pu' qa pan put mamqasya, nikañw Hikwsit añ itam Abba, Itanaa, yan God aw hiñqawwisa. ¹⁶Pi God Hikwsiat itah'unañwpeq itam God timatnihqat itamuy äawna. ¹⁷Noqw kurs itam God timatnen, itam Christ amum sohsok hihta himuy'vayani, God sohsok hihta itamuy máqaa'ö. Kurs itam Christ amum hihta añ kánanvotye' piw put amum kaptsi'tiwyani.

The Future Glory

¹⁸Pi hisat aw pituqw, itam Christ amum kaptsi'tiwyani. Noqw nu it aw wūwaqe hihta ep kánavotqey pay qahihtata. ¹⁹Pi yañ sohsoy himu yukiwyuñqa kwanwtoynayakahkañw God tímuyatuy mātaktotiniqat öviy

maqaptsi'yuñwa. ²⁰Pi yañ himu yukiwyuñqa qa nahpiy nukwsiwhti, pi God ahpiy'o; noqw pay pam put pasiwnaniqey tunatyawta. ²¹Pi yañ himu yukiwyuñqa súlawhtotiñwu; nikañw aason God timat qatsit qaso'taqat pas suyan himuy'vayani. Noqw pahsat pu yañ himu yukiwyuñqa pumuy amumum alöntote' pāpu qa súlawhtotini. ²²Pi itam navoti'yuñqw yañ himu yukiwyuñqam sumiyankañw pew pahsavo soñawnen tiylawhqe eykitaqat anta. ²³Noqw itam nuhtum itah'unañwpeq eykikahkañw hisat itam God tımatnihqey mātaktotiniqey maqaptsi'wisa, pep pu' itahtoko alöntotini. Pi God itamuñem pan yúkuhqe mahtaknaniqe öviy itamumi Qahováriwtaqat Hikwsit noa. ²⁴Pi itam pan tunatyawkahkañw ayo nōña; noqw hak hihta tuwe' pāpu qa put öviy maqaptsi'tañwu; ispi hak hihta pay tuwe' ya hinoqw nāto piw put öviy maqaptsi'tañwu? ²⁵Nikañw itam hihta qa tuway'kahkañw maqaptsi'yuñwa; itam pas suyan alöntotiniqey navoti'yuñqe qa öñaiwkahkañw pay öviy maqaptsi'yuññwu. ²⁶Pu pan hapi öviy pay piw i' Hikwsi itamuy hihta añ qa pasiwyuñqat ep itamumi unañwtavi'ta; pi itam as hin hihta öviy tüvinlalwaniqey qa tuwi'yuñwa; noqw itam kurs hin lavayhtotinihkahkañw itah'unañwpeq eykitaqw Qahováriwtaqa Hikwsi pas nāp itamuñem God aw okiwhtima. ²⁷Noqw God u'nañwat añ purimaqa Hikwsit wuwniyat navoti'ta, ispi pam God tunatyayat an put sinomuyatuy amuñem okiwhtima. ²⁸Noqw itam navoti'yuñqw God sinomuy amuñem sohsok hihta lolmat tumalay'ta, ima hakim put tunatyayat ahpiy wānwayni-wyaqe put aw unañway'yuñqamuy pumuy amuñem'i. ²⁹Noqw God sohsokmuy sinomuy amumi añwu pay

navoti'taqe pumuy namorsta, nihqe puma put Tiyat hin son'iwhqat an yukiltotiniqat amuñem yuku; noqw Christ kaysiwhqamuy nānatupkomuy amuñaqw mohpeq'a. ³⁰Pu pam hakimuy añwu pay namorstaqe pumuy wānwayi, pu hakimuy wānwayhqe pumuy qenivo oya, pu pam pumuy qenivo öyahqe puma put Tiyat amum kaptsi'tiwyaniqat tunatyawta.

God's Love in Christ Jesus

³¹Noqw itam it ep hiñqaqwani? Kurs God itamuy paañwantaniqw hak sen itamuy añwuy'tani? Kurs hak'i. ³²Pi God Tiy qa kahkawnat sohsokmuy itamuñem put mokniqat öviy añqw tavi. Nihqe panhtiye suyan pi pam sohsok hihta itamuy paysoq huytani. ³³Ya hak sen God namorayamuyatuy amumiq hihta tutupni? Pi God pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ³⁴Ya hak sen itamuñem qalomáyukuni? Sen Christ Jesus panhtini? Pi pam itamuñem möki, piw mokiwyuy añqw ahoy tātayhqe God putvaqe qatu; pam pep itamuñem lavayi'ma. ³⁵Christ itamumi unañway'taqw ya sen hak put añqw itamuy tsikani? Pas kurs hak'i. Itam ka kānanvotpit akw sóon'iwyuñwni, okiwsaniwyani, tsönsoiwyuñwni, yuwsit nāstayani; hihta nuhtsel'ewakw añ kuyyuñwni, sipwuvahpit akw qóyaniwyani. Nikañw itam it añ kuhkuyve' Christ añqw qa ayo tsikaniwyani. ³⁶Pi ura yan pey'ta: Pi itam uhsinomnihqe öviy tāwanawit qóyaniwya; itam púmuyniqw kanelmuy qóyaniwyaqamuy amunyuñwa. ³⁷Itam kānanvotpit añ kuhkuyve' qa unañwsoe' hahlayyani, Jesus Christ itamumi unañway'taqat navoti'kahkañwo. ³⁸Pi nu pas nātuptsiwnaqw soon himu God añqw itamuy ayo tsikani, sen mokiwu, sen qatsi, sen öveqatsit añqw hoñvia'yatu, sen mohpeqyaqamu, sen

öqalat pasiwyuñqamu, sen himu pu' yañ hinyuñqa, sen himu nātoniqa, ³⁹Sen öveqatsit ep yesqamu, sen maskiñaqw hoñvia'yatu. Pi God Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añ itamumi unañway'ta, noqw öviy soon himu yukiwhqa put añqw itamuy ayo tsikani.

God and His Chosen People

9 Christ nuy pas súañqawhqat inumi navoti'ta, pu Qahováriwtaqa Hikwsi nuy qa atsálawhqat iunañwpeq yan nuy āwinta. ²Pas nu a'nö putuiwkañw sutsep isinomuy amuñem iunañwpeq qahahlayi. ³Pay pi as nu tatam isinomuy, pu inuhpivituy amuñem Christ añqw tūwiwtanikañwo. ⁴Puma hapi Israel-timatu; puma hapi God timkiwamatu, pu put lolma tālaat as amumum yanta; pu God pumuy amumi hihihita pasiwna; pu pumuy amuhpiy sinmuy hin hinwisniqat tutapta; pu puma hapi hakim hin God enem tumaltotaniqat tuwi'yuña; pu pumuy amuñem hihihita lolmat hintsakniqey āawna. ⁵Pu hakim pavansinom pumuy námatu; pu Israel-sinmuy amuhpiy Christ tokot añ pitu; pam hapi sohsokmuy amupyevenihqe mohpeqñihqa. Pam hapi God sutsep tayawintiwa. Nam yantani. ⁶Nikañw suhpan pay God lavayiat qa aniwhtiqat qa panta; pi qa sohsoyam Israel ahpiy nónakqam God timatu. ⁷Pu God qa sohokmuy Abraham tímuyatuy namorsta; pi ura pañqawu: Ason hapi Isaac timat Abraham timat túnwantiwyani. ⁸It hapi nu pañqawu: Ima tokot-sa ahpiy aniwhtiqam qa puma God tímatu; pi God awiniyat ahpiy aniwhtiqam hapi tímatinihqey pan pohtoylaniwyuña. ⁹Yan ura God Abraham aw lavayhti: Yahañwuy yañqe qalawmaqwu nu pítuni; noqw Sarah pay tiyohyat ti'tani. ¹⁰Pu qa panis-sa panta: ura Rebecca hakiy itanay Isaac enem sūs nö'yilti, ¹¹⁻¹²Noqw ura tsāyom nāt qa tihtiwhqe hihta lolmat,

piw qalolmat qa haqam hinhtiqw Rebecca aw yan lavayhtiwa: Wūyoqwa hapi tsākwwat enem tumalay'tani, kita. Pi God hin tunatyawtaqey pan hakiy namorstañwu, hakiy hintsakpiyat qa ahpiyñit, pas nāp tunatyay ahpiy'o. ¹³Pi ura yan pey'ta: Nu añqaww Jacob aw unañway'kañw Esau nu aw qa suhtaqa'ewa, yan'i. ¹⁴Noqw ya sen itam God hihta ep qa súantsakqat pañqawani? Qae. ¹⁵Oviy pi ura pam Moses aw pañqawu: Nu hakiy ökwatuwnik put ökwatuwmantani; pu hakiy aw unañwtapnik put aw nu unañwtpmantani, kita. ¹⁶Noqw öviy qa hak pas nāp tunatyay ahpiy namorstiñwu, sen öqalay ahpiy'o; pas hapi God hakiy ökwatuwhq pantañwu. ¹⁷Oviy pi God tutuvenit añ Pharoah aw pañqawu: Pi nu yaniqw un wuñwna, nu uhpe iöqalay mātaktaniqe öviy'o, nen inatñwaniy tūwaqatsit añ ahsupoq tunvotnani. ¹⁸Noqw öviy hapi pam hakiy ökwatuwnik ökwatuñwu, pu hakiy a'nö unañwtoynanik pantsañwu.

God's Wrath and Mercy

¹⁹Noqw ka hak soon inumi qa pañqawni: Noqw hinoqw pam nāt piw hakiy aqw hiñqawlawñwu? Ya hak haqam put tunatyayat aw rohomtiniqey aw öqala? ²⁰Qa panta, tāqa; ya um hakñihqe öviy God aw kolilita? Ya sen haqam himu yukiwtaqa put yúkuhqat aw pañqawni: Ya um hinoqw nuy yanhaqam yuku, kítani? ²¹Ya tsaqavotlawhqa tsöqat aw qa tuyqawi'tañwu? Ya sen pam sukwsöqat añqw hihta nukñwat yúkukañw pu pay piw put añqw hihta hin'ewakw yúkuniqey aw qa öqala? ²²Pi haqawat sivuskwit an nawus hovalniwyani. Noqw pay God pumuy amumi wuhko maqaptsi'ta. Nikañw ason pam pumuy hovalanik itsívuy mahtaknani, pu öqalay. ²³Nikañw pam hakimuy Chrsit amum kaptsi'tiwyaniqat öviy

añwu pay pumuy namorsta. Pam namorayamuy amumi núokway, pu pas hímuniqhëy mahtaknani, ²⁴Itamumii, itam put ahpiy wánwayniwyaqamuy amumii, Jew-sinmuy amumii, pu qa-Jew-sinmuy amumi pïwu. ²⁵Suyan pi pam qa-Jew-sinmuy enañ wánwayi; öviy pi Oseet tutuveniyat añ yan pey'ta: Nu hakimuy qa isinomuy amumi pañqawni: Uma hapi isinomuy, amumi kítani; piw nu sinmuy amumi qa unañway'taqey amumi pañqawni: Nu umumi pas unañway'ta, kítani. ²⁶Piw yan'i: Ura pam haqam puma qa sínomnihqat amumi pañqawhq pay pep piw puma God qátuhqat tímatnihqat yan amumi lavayhtiwni. ²⁷Noqw Esaias pi pas tsa'lawhqe Israel sinmuy lavayhtiye pañqawu: Námahin pi as Israel timat pátuwaqatsit qalavaqe pisat an qaan'ewakw hintaqw pay hapi híkiyom-sa ayo nónakni. ²⁸Pi Tutuyqawhqa túwaqatsit ep sinmuy amuñem pay yuku. Ason hisat aw pituqw pam suan yuke' supsiwnani. ²⁹Pu ura pi Esaias pay mohti pañqawu: Pas as qaan'ewakw hintaqamuy amumi Tutuyqawhqa itamuñem qa poshumtaqw soon itam Sodom ep sinmuy qa amún súlawhtini, pu Gomorraht ep sinmuy amún hoyalniwyani.

Israel and the Gospel

³⁰Taa, noqw itam it ep hinqaqwani? Ima qa-Jew-sinom suan hinyuñwiniqey añ qa ö'qalyaqw God pumuy suan hinyuñwiniqat pan amuñem yuku, puma qapëvewnayaqw öviy'ö. ³¹Noqw pay Israel-sinom God tutavoyat ahpiy suan hinyuñwiniqey añ ö'qalyaqam tutavot añ qa kuhkuyva. ³²Noqw ya hinoq'ö? Puma pi tuptsiwnit qa ahpiy put añ ö'qalya, púmuyniqw hak God tutavoyat hintsakpiyat ahpiy put túwanwuniq'ö. Soñawnen pi puma owat ep múnukya.

³³Pi ura pan pey'ta: Meh, nu hapi Sion ep owat távini. Sinom put ep wíwakya' múnukyani; nikañw put aw tuptsiwhqa pas soon hamantini. (I' owa Christ tuawi'ta.)

10 Itupkomu, pas pay okiw Israel-sinom ayo nónakniqat nu amuñem iunañnaqw nāwakinma, pu amuñem God aw tūvintima. ²Pi nu amumi navoti'taqw puma God eñem qanātusi'yuñwa; nikañw qa suan navoti'yuñwa. ³⁻⁴Pi hak Christ aw tuptsiwhq Christ hakiy qenivo tave' tutavot añqw hakiy mātapñwu. Yan hapi hak God aw súantañwu. Noqw pay puma it qa navoti'yuñqe Moses tutavoyat añ hinwisniqey akw God unañwveyaniqey añ ö'qalya, niqey Christ pöhuyat añ hinwisniqey qa nānawakna.

Salvation Is for All

⁵Noqw hak tutavotniqw hin qenive wúnuhqat Moses pas nāp yan lavayhti: Hak tutavot an suan hinmaqa put akw qatsit túwani, kita. ⁶Noqw lavayi hakimuy qapëvewnayaqamuy, qenivo oyiwyaqamuy amumi yanwat lalvaya: Uma qa umuh'unañwpeq yan lavayhtotini: Ya sen hak ñnaqw Christ hawnaniqe öveqatsit aw wupni? ⁷Piw qa yan'i: Ya sen hak Christ so'pumuy amuñaqw ahoq tātaynaniqe atkamiqhaqami a'nö hötsit aqw pákini? ⁸Noqw pay tutuvenit añ yan pey'ta: God lavayiyat umuy āawnaya, noqw pam umuhmoamiq pakiwta, piw umuh'unañway aqw'a, yan'i. Noqw as sinom lavayit aw tuptsiwyaniqat öviy itam piw yanwat lavayta: ⁹Ason um Jesus God ahpiy mokiwy añqw ahoq tātayhqat pas uh'unañwpeq tuptsiwe' piw pam hapi Tutuyqawhqanihqat pañqawe' um ayo yámakiwtani. ¹⁰Pi sino unañwpeq tuptsiwe' qenivo yámakiwtani, pu Jesus

Tutuyqawhçalawe' ayo yámakiwtani. ¹¹Pi tutuveni ura pañqawu: Aw tuptsiwhqa soon hamanhtini, kita. ¹²Pi Jew-sino, pu Greek-sino qa haqam alönöt hinta; pi i' hak sohsokmuy amumi Tutuyqawhqa sohsokmuy put aw tatqa'nañwyaqamuy amumi qaöwíunañwtavi'ta. ¹³Pi Tutuyqawhqa aw taqa'nañwtiqa ayo yámakmantani. ¹⁴Noqw ya sinom Christ aw qa tütuptsiwe' hin put aw taqa'nañwtotini? Pu ya puma qa nanapte' hin put aw tütuptsiwani? Pu qa hak pumuy amumi yuaataqw ya puma hin nanaptani? ¹⁵Noqw hak qa ayatiwe' hin yuaatani? Pi ura yan pey'ta: Hakim kwakwhat yēsiwhqat tūawvayaqam pas hahlayhpit epya, hakim lomatuawit kwusivayaqamu. ¹⁶Noqw pi Jew-sinom qa sohsoyam lomatuawit kwusuya. Oviy pi Esaias pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hak itahtuawiy tuptsiwa? ¹⁷Pi hak God lavayiyat yuaataqw sinom nanaptañwu; noqw puma nanapte' haqawat tütuptsiwani. ¹⁸Nikañw nu pañqawni: Ya sen puma qa nanapta? As'a. Pi tūawi ahsupoq tūwaqatsit añ tuyqawva, pu lavayi tūwaqalvoqhaqami nanaptiwa. ¹⁹Noqw pi nu pañqawni: Noqw ya Israel-sinom qa nanapta? As'a. Ura Moses mohti pañqawu: Nu hakimuy qa sūpwatuy sinmuy amuhpiy umuy unañwmoknani; pu nu pay añ hihtuy an'e'wakwmuy sinmuy akw umuy itsíwutoynani. ²⁰Noqw Esaias pas qa tuhtuskañw God enem yuaataqe pañqawu: Hakim añwu pay nuy qa hepnumyaqam nuy tutwa; pu hakim nuy qa tūvínalwaqw nu pumuy amumi namtakna. ²¹Nikañw pam Israel-sinmuy lavayhtiqe pañqawu: Hakim ilavayiy qaanhinwisqamuy, pu ahoy kolilitotaqamuy nu pumuy amumi tēvep māvuyawkañw wánwaylawu.

God's Mercy on Israel

11 Noqw turs nu pañqawni: Noqw ya God sinomuy ayo yuku? Qae. Oviy pi nu Israel-sino, Abraham natkoata, Benjamin ahpiyvi. ²God añwu pay sinomuy tuway'taqey qa ayo yuku. Ya tutuvenit Elias hin lavayhtiqat uma qa navoti'yuiñwa? Ura pam Israel-sinmuy övelaqe God aw yan lavayhti: ³Tutuyqawhqa, puma uhlavay'aymuy qöqya, pu uhhom'oyvihkay sakwítota, noqw nu nāla akwsinqw puma nuy nīnayaniqey anyuiñwa, kita. ⁴Noqw yavul God put aw hin lavayhti? Pay nu tsañe'sikip sōmorit pahsa'nihqamuy sinmuy Baal may akw yukihwput aw qa naokiwlalwaqamuy nēnem waranta, ura kita. ⁵Noqw öviy hapi pay nāt piw pu' haqawat núokwat ahpiy namorstiwyaqam akwsinwiwyuñwa. ⁶Noqw hak God núokwayat ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa nāp hintsakpiy ahpiyni; pi as qa pantaniqw núokwa pay pāpu qa núokwani. Pu kurs pam hintsakpiy akw God ahpiy namorstiwe' pay hapi pāpu qa núokwat ahpiyni; pi as qa pantaniqw hintsakpi pay pāpu qa hintsakpini. ⁷Noqw ya hintani? Israel-sinom hapi hihta hepnumyaqey qa tutwa; noqw pay namorstiwyaqam put tutwa; noqw pu pētū owa'nañwtoti. ⁸Ura hin pey'taqat pan'i: God soñawnen pumuy tokna, noqw öviy puma kurs hihta aw yórikyani, piw kurs hin nanaptani, pew pahsavoo. ⁹Pu David ura pañqawu: Pay nam hahlayhpiam amumi wivosit, pu huhuwhpit, pu tsaqamit anhtini; nam pam pumuy qaanhtipuyamuy ep amumi ahoytani. ¹⁰Pay nam unañwaam qatālawvaa; noqw puma hihta qa māmatsyani; nen hakiy hihta putut ikwiwtaqat pan sutsep moto'numyani. ¹¹Noqw turs nu pañqawni: Noqw ya

puma sūs múnukyaniqe òviy wíwakya? Qae. Pi pumuy múnukyaqw pantaqat ahpiy God qa-Jew-sinmuy ayo òoyhtiva, pumuy unañwutuyvayaniqat òviy'ò. ¹²Pi pumuy múnukyaqw sinom put ahpiy káhaktoti; noqw pumuy ánwutiwyaqw qa-Jew-sinom òqawhtota. Noqw kurs pantaniqw hintani, God pumuy òmahtaq'ò? Sinom tis pas pavan qaòwfhinyuñwni.

The Salvation of the Gentiles

¹³Nu umuy qa-Jew-sinmuy umumi penta, pi nu qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwhqe òviy'ò. ¹⁴Nihqe okiw as nu nāp hintaqat akw nāp isinomuy unañwmoknaniqe òviy nu qa nātusita iayaway pas pavan mahtaknaniqee, nen nu pētuy ayo óyani. ¹⁵Ispi suyan God hihsavo pumuy ayo yukukañw pu qa-Jew-sinmuy amuñaqw put aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi pōhi. Noqw kurs as pantaniqw ya pumuy ahoy òmahtiwaniqw hintani? Pay hapi sinom so'pumuy amuñaqw ahoy yesvani. ¹⁶Pi kurs hak hihsak nōvay añqw God aw noaqw pahsat pay hapi sohsoy nōsiwhqa put himuata; pu kurs himutsokit ñaat pas hímuniqw pay hapi nantaqaat piw pas hímuniñwu. ¹⁷Pi Jew-sinom üyiwtaqat olive-tsokit anyuñwa; noqw uma qa-Jew-sinom nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit nantaqayat anyuñqw God üyiwtaqat olive-tsokit nantaqayat ayo túkuhqe pumuy qeniyaumuy ep umuy kwihpa; noqw uma nantaqayat amum olive-tsokit nukñwat pālayat tsōnantota. ¹⁸Nihqe òviy uma nantaqayat amuhpenihqe qa pas hihtunihqey anyuñwni. Nikañw kurs uma pan wūwantote' uma tunatyaltotini, qa uma hapi ñayat taytoynaya, pi ñaat umuy taytoyna. ¹⁹Noqw ka uma soon qa pañqawani: God itamuy kwihpaniqe

òviy nantaqat ayo tutkita, kitotani. ²⁰Panta. Puma qa tūtuptsiwaqw òviy pam pumuy ayo tutkita; noqw uma pi tuptsiwni'kahkañw hōñi. Oviy uma qa kāwuwantotat tunatyaltotini. ²¹Susmataqpi God nantaqat ayo qa oya. Noqw kurs uma qa tūtuptsiwaqw pan piw pam soon umuy ayo óyani. ²²Meh, kurs uma añ wūwantotani, God pētuy amumi kwakwaha, pu pētuy qa òkwatuwa; pam tuptsiwnit añqw lasyaqamuy qa òkwatuwa; nikañw umumiwat kwakwaha, kurs uma tuptsiwni'kahkañw hinwise' put unañwveyaniq'ò; taq uma qa panwise' pay uma soon qa piw ayo tutkitiwiyani. ²³Pu òviy piw puma kurs qatuptsiwniy añ pāpu qa hinwise' pay soon piw aw qa kwihpiwiyani; pi God pumuy ahoy kwihpaniqey tuwi'ta. ²⁴Pi God nanāp unañw kuytaqat olive-tsokit añqw umuy túkuhqe it pas üyiwhqat olive-tsokit aw umuy kwihpa. (Pay as pi sinom qa panwat hintsatskañwu.) Nihqe kurs puma qatuptsiwniy añ pāpu qa hinwisq pam pas pavan pumuy piw nāp olive-tsokit aw ahoy kwihpani.

God's Mercy on All

²⁵Noqw òviy'ò itupkomu, nu umuy it hihta tupkiwtañwuqat navoti'yuñwniqat nāwakna, taq nāp hisat sen uma pas pavan wuwni'yuñqey pan nātsokanayani. Pay Israel-sinom haqami yantaqam unañwpeq qatālawmaya, hisat qa-Jew-sinmuy amuñaqw sohsoyam namorstiwayaqam pay Jesus aw tōnaltiniqat pahsavoo. ²⁶Noqw pahsat pu Israel-sinom sohsoyam ayo nōñakni, pi pan pey'ta: Ason hak sinmuy ayo Oyaniqa Sion añqw wunuptuni, nen Jacob tímuyatuy qakaptsiunañwayamuy alōntani. ²⁷Hisat nu pumuy qaantipuyamuy ayo yukuqw pep pu' puma nanaptani pan nu amumi pasiwni'taqata. ²⁸Pi umuy

lomatuawit kwusuyaqw God pumuy tuwqamuy pan pohtoylanta; nikañw pam wu'yamuyatuy namorstaqey tunatyawkañw pumuy tímuyatuy amumi unañway'ta. ²⁹Pi God hakiy hihta maqe' pu sen hakiy wáñwaye' pas qa ahoy alóntañwu. ³⁰Pay ura uma hisat hin God qa kaptsi'yunqpw pan puma pu' hapi put qa kaptsi'yunwa; noqw uma put pantaqat ahpiy ókwatuwiwya. ³¹Noqw pay óviy hapi pan piw ima qa kaptsi'yunqey puma umumum God núokwayat makiwyani. ³²Pi God qakaptsiunañwat aw sinmuy sohsokmuy mātavi, sohsokmuy ókwatuwniqey tunatyawkañwo.

Praise to God

³³Istáthihi God hihta añ suan wuw-niat, pu navotiat qa haqami ówihinta! Kurs pi hin put navotiyat wihki'ta, piw tuwiyat mātsi'ta! ³⁴Ispi puyaw hak haqam Tutuyqawhqat wuwniyat mātsi'ta? Hal ya hak put wuwan'ayaata? ³⁵Hal ya hak put mohti hihta maqaqw pam put aw ep ahoytani? ³⁶Pi pam hapi sohsok hihta yúkuhqey poniniy-toyni'ta, pu put akw pas hímunihqey namtakni'ta. Nam pam sutsep tayawin-tiwa. Nam antaa.

Life in God's Service

12 Oviy'o itupkomu, nu umumi okiwiñqawni: Uma God núok-wayat u'ni'kahkañw hom'oyvihkat an soñawnen nāo'ye', umuhtokoy taytaqat God aw noayani. Yan uma put eñem sūpwaiwyunwe', put unañwveyani. Yan hapi uma umuh'unañwpeq put eñem tumalay'yunwini. ²Piw uma yep qatsit tunatyayat qa añ hinwist puhutunatyay'kahkañw alónót qatsit himuy'yunqey pan hinwisni. Nen uma God tunatyaat hímunihqat navoti'yunwini. Put tunatyaat lolma, súanta, piw pasiwta. ³Pi nu God núok-

wayat makiwhqey sohsokmuy umumi pañqawni: Pay qa hak pas hímunihqey namiwuwantamantani; nikañw hak hin God añqw óqalat makiwhqey pan nāmi pās wūwamantani. ⁴Pi hakiy tokoat qötöy'kañw, may'kañw, piw kuhkuy'tañwu; noqw qötóat nāp tumalay'ta; pu maat nāp tumalay'ta, pu kuk'at piw nāp tumalay'ta. ⁵Pan hapi itam as kaysiwhkahkañw Christ tokoyat anyunwa, piw nāvaañwantota. ⁶God hapi núokway ahpiy itamuy nanāp óqalhuyta. Noqw óviy itam nanāp put akw moñwvasyani. Hak God eñem yuaataniqey tuwi'te' hin qapēvewnaqey pan yuaatani. ⁷Hak sinmuy paañwaniqey tuwi'te' put hintsakmantani; hak sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'te' tūtutuqayna-mantani. ⁸Pu tūókwantaniqey tuwi'te' tūókwantani; pu hihta kuwaiwtaniqa piw su'qawkañw pantsakni; pu nuhtumi moñw'iwtaga piw tunatyawkañw moñw'iwtani; pu hihta ep hakiy ókwatuwhqa piw hahlaykañw panhtimantani. ⁹Pu uma qa suovaam nānami unañway'yunwini; uma hihta qalolmat aw qa suhtaq'ewyani; uma lolmat aw hūrs tsöpölówyunwini. ¹⁰Uma nāvāsyani; nānatupkomuy pan nānami unañway'yunwini; hak ayo sukwat tsókanamantani; nit qa nāp nátsotskanani. ¹¹Qaóñakahkañw hihta hintsatskani; su'qawkahkañw Tutuyqawhqat eñem tumalay'yunwini. ¹²Uma Christ amum kaptsi'tiwyaniqey aw tunatyawkahkañw hahlayyani; kānanvotaqey añ nakwhani'yunwini; yūmosa uma nāwakinwisni. ¹³God sinomat hihta haqni'yunqpw pumuy uma añ paañwayamantani. Hak kiy ep sinmuy pās óoymantani. ¹⁴Umuy okiwsahsanyaqamuy uma amuñem lolmat tūviñtotamantani. Uma nuhtumi pās kwakwhat yuaatotamantani, nen amumiq qa hiñqaqwamantani. ¹⁵Uma

hihta ep hahlayhtotiqamuy amumum hahlayhtotimantani; tsaykitaqamuy amumum piw tsaykitamantani. ¹⁶Uma sun'unanawat hinwisni; qa kwivi'nanway'yuñwt añ ókiwyaqamuy amumi unanwtavi'yuñwni. Uma pas pavan wuwni'yuñqey qa pan umuhkwivi'nanway hinyuñwni. ¹⁷Hakiy umuhpewi qalomáhinhtiqw qa aw ahoy náooyamantani. Sohsokmuy sinmuy amutpik uma suan hinwisni. ¹⁸Kurs pay hin pasiwtaniqw uma añ hin kuyyuñwe' pan sohsokmuy sinmuy amumum pás yesni. ¹⁹Aw iunanwamu, uma hihta ep qa náooyamantani, pay uma God itsivuyat qenitoynayamantani; pi pan pey'ta: Ason nu hapi hakiy enem náoyni, ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqa. ²⁰Paniqw öviy kurs uhtuwqa tsönmokiwtawq um nopnani, pānaqmokiwtawq um hikwnani; pan pam hamanhtini. Um panhte' soñawnen put qötömi tövut páñalani. ²¹Uma hihta qalolmat akw qa áñwutiwyat, lolmat akw uma qalolmat áñwuy'yuñwmantani.

Duties toward the State Authorities

13 Uma sohsoyam añ momñwituy amumi tūqaykahkañw yesni; taq qa haqam hak öqalat pasiwtawa qa God añqw put makiwa. Pi sohsoy moñwqeqni God ahpiy pasiwyuñwa. ²Paniqw öviy moñwit aw rohomnumqa God yukiyat aw rohomnumñwu; noqw rohomnumyaqam nankiwakw pantsatska. ³Pi lomahinwisqam añ momñwituy qa mamqasyañwu, qalomáhinwisqam pi pumuy mamqasya. Noqw ya um hinoqw nāt moñw'iwyuñqamuy mamqasni? Um lomahinme' put ahpiy tayawniwni. ⁴Pi pam God añqw unem lolmat öviy tumal'aya. Nikañw kurs um hihta qaantsake' pay um maqas'iwatani; taq

pam qa paysoq tunipi'ta. Taq pam God enem hakiy qalomáhintsakqat aw náoyniqey ep wunu. ⁵Paniqw öviy uma soon aw qa tūqayyuñwi, nen uma itsivuyat añqw ayo nóñakiwtani, piw umuh'unanwa pasiwyuñwni. ⁶Pi yantaqw öviy uma hihta añ momñwituy amumi siviwisni; pi puma God tumal'aymat it yantaqat yūmosa tumalay'yuñwa. ⁷Paniqw öviy uma añ sohsokmuy hakimuy amumi put öoyyani; hakiy moñwit enem sivat ömalawhqat aw pammantani; pu pay hihhihta añ sivat ömalawhqat aw pammantani; hakiy kaptsiwtaniqat kaptsi'yuñwmantani; pu hakiy tayawniwniqat uma tayawnayamantani.

Duties toward One Another

⁸Uma qa hakiy aw hihta pöiwyuñwni, hal pay nānami unanway'yuñwniqey-saa, pi nuhtumi unanway'taqa hapi God tutavoyat anmañwu. ⁹Pi yanta: Um nömaqtsit qa sokoplawni, um hakiy qa nīnani, um hihta qa üuyni, um hakiy hihta qa atsátoynani, um hihta qa uhhimuy qa tuñlay'tani, pu sen pay piw himuwa tutavoniqw pay hapi pam sohsoy it yanwat lavayit ep tañawta, it'a: Um pas nāmi hin unanway'taqey pan uhsinosñway aw unanway'tani, it ep'e. ¹⁰Nuhtumi unanway'taqa sinosñway qa yūyuyhnañwu; paniqw öviy nuhtumi unanway'taqa God tutavoyat aw antsani'ta. ¹¹⁻¹²Itam navoti'yuñqw hisat God itamuy ayo oye' itahtokoy alóntaniqat aw hayiñwiwta. Pay as qa pas itamuhaypniqw itam tütuptsiwa. Soñawnen pi tókila haqrupha pay talhayiñwti. Noqw öviy itam soon qa havivokalyani, nen qatalpuve hintsatskiwhqat ayo yúkuyani, piw talpuve hintsatskiwhqat God tunipiyat antaqat ömahtotani. ¹³Itam pás unanwat yesni, tälö'nihqat pan'i; haqam

hihta qaunánwtalhintsatskiwhqat ep qe'yani, honaqkuyit akw qa hōnaq'iwyuñwni; nuvö'qatsit pu qaunánwtalqatsit añ qa hinwisni; qa nānwuy'yuñwni; qa nānami unañwtutuyyani. ¹⁴Itam qa panyuñwt Tutuyqawhqat Jesus Christ qatsiyat tututskanayani, nen itahtunatyay eñem qa hihta hintsatskani, nen itam itahtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni.

Do Not Judge Your Brother

14 Uma hakiy tuptsiwñit añ qa öqalat pās taviyamantani, nikañw hihta tuptsiwñiyat ep qa amum nānwuy'yuñwni. ²Pay suhka sohsok hihta tümoytaniqey tuptsiwñi'tañwu; noqw pu suhka qa öqala sikwit qa tümoytañwu. ³Tümoytaqa it qa tümoytaqat aw qa ye'tay'tani; pu i' qa tümoytaqa it tümoytaqat aqw qa hiñqawlawni, taq God pay put kwusu. ⁴Ya um haknihqe God tumal'ayayat aqw hiñqawlawu? Ason pi pam God-niqw sen suan hinmañwu, sen qa suan hinmañwu. Noqw nu nātuptsiwñi'taqw pam soon qa suan hinmani; pi pam pan hinmaniqat God put eñem yúkuniqey aw öqala. ⁵Suhka hihtawat talōñnit pas hihtay'tañwu; pu sukwniqw pay sohsoy suntañwu. Uma nanāp umuhwuñniy añ qa wiwsiyani. ⁶Talōñnit kaptsi'taqa Tutuyqawhqat eñem put kaptsi'tañwu, pu piw put qa kaptsi'taqa pay Tutuyqawhqat eñem put qa kaptsi'tañwu. Sikwit tümoytaqa Tutuyqawhqat eñem put tümoytañwu, God aw put ep hahlayhtimaqee; pu i' put qa tümoytaqa piw pay Tutuyqawhqat eñem put qa tümoytañwu, nihqe God aw hahlayhtima. ⁷Pi qa hak sūneñem qatu, piw qa hak sūneñem mōki. ⁸Pi itam yesqe Tutuyqawhqat eñem yēse; pu itam soe' Tutuyqawhqat aw yankahkañw so'ni. Noqw öviy

nāmahin pi itam yesni, sen so'ni, itam Tutuyqawhqat himumatu. ⁹Pi yantaniqw öviy Christ mōki, pu ahoq tātayi, pam so'pumuy amumi-nikañw pu yesqamuy amumi tutuyqawniqey öviy'o. ¹⁰Noqw ya um hinoqwu uhtupkoy aqw hiñqawlawu? Hal ya um hinoqwu uhtupkoy qahihtalawu? Pi itam sohsoyam Christ haqam sinmuy hin yukunaniqat atpip hoñvani. ¹¹Pi ura yan pey'ta: Nu hapi suyan qatu, kita Tutuyqawhqat; noqw pan hapi pas suyan sohsoyam inumi tamötshoñvani, noqw sohsoyam God aw nātuhtualyani. ¹²Noqw öviy itam hapi sohsoyam God aw nālavaytani.

Do Not Make Your Brother Fall

¹³Oviy itam pāpu nānamiq hihta añ qa hiñqawqani; itam qa panyuñwt yanwat wūwantotani, qa hak tupkoy at-pik hihta ep múnukniqat hintsakni, sen hihta ep múnuke' qaanhtiniqata. ¹⁴Pi nu navoti'ta, nu Tutuyqawhqat Jesus añqw pan tuptsiya; pas qa himu nōsiwhqa nāp nahpe itséhee; nikañw himu hákiyñiqw itséheenen pam put eñem itséheeniñwu. ¹⁵Noqw kurs uhtupko uhnōsiwhqay akw unañwmokq pahsat pay kurs um put aw qa unañway'taqat antani; um Christ hakiy eñem mokqat uhnōsiwhqay akw qa hovalani. ¹⁶Oviy hapi uñniqw himu lolmanihqat qa hak put qalomáyuaatani. ¹⁷Pi hak sikwit nōsqa, sen oवालत hikwqa qa pam hapi God tunatyayat añ hinma, piw hak put qa nōsqa, sen qa hikwqa qa pam'i; nikañw hak suan hinme' piw kwakwhat unañway'te' put tunatyayat añ hinmani. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy hahlayhpit pasiwtani. ¹⁸Pam hapi Christ eñem tumalay'me' God unañwveni, pu sinmuy amumi lomahintani. ¹⁹Noqw öviy itam hin yep pās unañwat yesniqey añ ö'qalyani, pu hihta akw nāwuñwnayaniqeyu. ²⁰Um

qa sikwit òviy God tumalayát sakwí-tani. Pay as pas sohsóy himu nòsi-whqa kwañw'eway'o; nikañw hak hihta tùmoytaqey akw hakiy unañwmok-naniqw pam qa súanta. ²¹Pay hak tupkoy tunatyawkañw qa sikwínòsat pu sen oवालát qa hikwe' sen nāp hintsakpiy mēwe' súanhtini. Noqw pep pu' put tupkoat put hintsakpiyat qa akw múnukni, piw qa unañwmokni, piw qa túsakwiwtani. ²²Kurs um sikwit tùmoytaniqey qapēvewne' um God atpip nāla pan-tani. Ya um sikwit tùmoytaniqey nā-nakwhantoyna? Kurs um put akw qa nā-soonsane' um hahlayhpit epni. ²³Pu i' wiwsikañw nòsqa hapi pay qalomáhinhtiñwu, pam qatuptsiwni'kañw panhtiñwuniqué òviy'o; pi hak qatuptsiwni'kañw hihta hintsake' qaanhtiñwu.

Please Others, Not Yourself

15 Noqw òviy itam tuptsiwnit añ ò'qalt qaòqáwi'yuñqamuy amumi maqaptsi'yuñwni, qa paysoq-sa nāp itahtunatyay hinhtotini. ²Itam sohsóyam itahsinosñwamuy òqawhtotaniqat òviy tunatyawyuñwni. ³Pi Christ pas nāp tunatyay hinhtiniqey qa pan tunatyawta, pi ura yan pey'ta: Umumiq hinqaqwaqamuy lavayiam inuhpe yēvaya. (Ura Christ Nay aw yan lavayhti.) ⁴Pi hisat himu pēniwhqa itamuñem pēniwa, itam put ahpiy hihta tutuqayyaniqat òviy'o; noqw itam tutuvenit ahpiy òqalantiwye' hūrs hoñvani, nen God aw yanyuñwni. ⁵Nam God hakiy hihta añ kuyvanañwukañw pu hakiy òqalanwuqa umuy sun unañwtoynani, Jesus Christ hin tunatyay'taqat pan'i. ⁶Noqw uma sunwuwnit, pu sunlavayit akw God, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Nayát tayawnayani.

The Gospel to the Gentiles

⁷Piw uma pās nāooyani, Christ itamuy pās óyahqat pan'i, God pas hímunihqat òviy'o. ⁸Noqw nu umumi pañqawni: Jesus Christ Jew-sinmuy amumi lavay'aya, God pas qa atsátaqat mahtaknaniqee, pu itahwu'yamuy amumi hin pasiwhtaqt aw añ antsantaniqee. ⁹Noqw ima qa-Jew-sinom God núokwayat ep put pas hihtatotani, pi ura yan pey'ta: Yaniqw òviy nu qa-Jew-sinmuy amumi uñ pañqawni; nu uhnatñwaniy aw tawlawni, yan'i. ¹⁰Pu piw pam pañqawu: Uma qa-Jew-sinom put sinomuyatuy amumum hahlayyani. ¹¹Pu piw yanwata: Uma Tutuyqawhqat tayawnayani, sohsóyam qa-Jew-sínomu; uma put aw hahlayyani, sinom sohsóy-amu. ¹²Pu piw Esaias yan lavayhti: Pay nāt Jesset ahpiy aniwhitiqa wunuptuni; nen pam qa-Jew-sinmuy amumi moñw'íwtani; noqw qa-Jew-sinom put aw yanyuñwni. ¹³Nam God hakiy unañwvastoynañwuqa umuy hinhaqam hahlaytoyne' umuy kwakwhat unañwtoynani, umuy put aw tütuptsiwaq'ò. Nam pam umuy pās unañwvahsit huytani, Qahováriwtaqat Hiksít ahpiy'o.

Paul's Reason for Writing So Boldly

¹⁴Itupkomu, pas nu umuy qapēvewnaqw uma lolmat pas pasiwyuñwa, pu itahtuptsiwniy sohsok tuwi'yuñwa, pu uma nāò'qawnayaniqey pasiwyuñwa. ¹⁵Nikañwo itupkomu, nu hihin qatuh-tuskañw umumi penta, umuy ahoy hihih-ta u'nananiqey tunatyawkañwo. ¹⁶God nuy òkwatuwhqe nuy qa-Jew-sinmuy Jesus Christ āawnaniqat ayata, nu God añqw lomatuawit yuaataniqat òviy'o. Okiw as nu qa-Jew-sinmuy put aw noaqw Qahováriwtaqa Hikwsi pumuy put aw sūpwataqw God put pantaqat

ep hahlayni. ¹⁷Noqw öviy nu Jesus Christ amum God enem hihta tumal-taqey ep tsúyakiwtani. ¹⁸Nen Christ inuhipiy hihta hintsakqat-sa yuaatani; pam inuhipiy qa-Jew-sinmuy put aw tuqay-vastotaniqat tumaldaq'ö. Pam lavayiy akw tumalta, pu hintsakpiy akw'a, ¹⁹Pu kätümalat hihta tuawi'yunqat akw'a, God Hikwsiyat öqalayay ahpiy'o. Noqw öviy nu Jerusalem-kitsókit añqw Il-lyricum-tutskwat aqw pahasvo lomatuawit Christ tuawi'taqat sohsok yuaayku. ²⁰Pu nu yan tunatyawta: Nu haqam Christ pay yuaatiwhqat qa pep lomatuawit yuaataniqeyu, taq ka nu pay hakiy kiyayhniyat ahpiy tukwtani. ²¹Pay pi ura yan pey'ta: Hakimuy amumi qa äaw-nayaqw puma put nanaptani; pu put qa hisat nanaptaqam mämatsyani.

Paul's Plan to Visit Rome

²²Yantaqw öviy nu as piép umumiqniqey unañwtikañw itumalay akw sóontsaniwñwu. ²³Noqw nu yepeq kurs pāpu haqaminiqey, pu nu as wūhaq yahsañwuy añ umumiqniqey tunatyawtaqe ²⁴Oviy ason nu hisat Spain aqwnen umumiqni; pay hisnen nu aqwnikañw umumi as yórikniqey wūwanta; nen nu umumum hihsavo hahlayhq, pu nu pañsoqniqw, uma nuy paañwayani. ²⁵Nikañw nu nāt pay pu' Jerusalem aqw hoyta, God sinomuyatuy hihta haqni'yunqat amuñem yawmaniqey öviy'o. ²⁶Pi ima Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwñi'yunqam hihta o'yaniqey ep hahlaykahkañw kuwahtoti, Jerusalem epeq God sinomuyatuy amuñaqw añ okiwhinyunqamuy amuñemi. ²⁷Puma hahlayhtoti, amumi yoniwyunqee, pi God Jew-sinmuy amuhpiy qa-Jew-sinmuy lomatuawit äawnaqe pumuy ayo oya, soñawnen pumuy kuwahtiput huyta; noqw öviy qa-Jew-sinom soon it qatsit ep

hihta himuy'yunqey akw qa pumuy amumi unañwtapyani. ²⁸Noqw öviy ason nu yan it iayaway an hinhte' hihta oyiwhqat pumuy amumi noe' pep pu' nu umuhpa hinmakañw Spain aqwni. ²⁹Noqw it nu navoti'ta: Pas nu umumiq pite' umuy Christ äawnaqw pam inuhipiy umuy pas pavan öqaltoynani. ³⁰Aw iunañwamu itupkomu, uma Jesus Christ aw tütuptsiwhqce nānami unañway'yunwa, pan Hikwsit ahpiy tutuqayyaqee. Noqw öviy nu umumi okiw pañqawni: Uma qa nātusi'kahkañw inuñem God aw tūviñtotani. ³¹Noqw nu Judeat ep qatuptsiwñi'yunqamuy amuñaqw ayo taviwniqat uma inumum nāwakintotani, pu nu Jerusalem epeq sinmuy amuñem hihta hinmaqat God sinomat pas pay okiw ömahtotani. ³²Noqw God pan tunatyawtaqw nu hahlaykañw umumiq pituni, nen umumum suyan unañwtini. ³³Taay, nam hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa God sohsokmuy umumum yantaa. Nam antani.

Personal Greetings

16 I' hapi Phebe, itahsiwa, Cencreat ep Jesus aw tōnawtaqamuy ayaamu, aw itahlomanavoti. ²Noqw öviy God sinomuyatuy hin hinyuññwuniqw uma pan put pās taviyani; nen uma aw unañwtavi'yunwñi, sen hakton ókiwa. Ura pam kaysiwhqamuy a'nö paañwa, pu nuy piwu. ³Uma Priscilla pu Aquila, Christ Jesus ep inumi unañwtavi'taqamuy öqalayani. ⁴Taq puma iqatsiy ayo táviniqe öviy pēp mōki, noqw nu put ep pumuy amumi hahlayhti, piw qa nu'-saa, pas sohsoyam qa-Jew-sinmuy amuhpa Jesus aw tōnawtaqam piwu. ⁵Pu uma piw pumuy kiyamuy ep tsotsvalyaqamuy öqalayani. Uma aw iunañway Epenetus öqalayani, Achaiat ep Christ aw

mohti tuptsiwqhata. ⁶Uma itamuy maqsontaqat Maryt öqalayani. ⁷Pu uma inuñaqwvituy Andronicus, pu Juniat pumuy öqalayani. Ura puma inumum sivilawhqamu; puma inupyeye Christ kwusut ayaiwyuñqamuy amuhpiy pavan mātaqnihqā amumi navotiwta. ⁸Uma Tutuyqawhqat ep aw iunañway Amphias öqalayani. ⁹Uma Christ ep itahtumalsuñway Urbanet öqalayani, pu aw iunañway Stachys piwu. ¹⁰Uma Apelles öqalayani. Pam pas antsa Christ aw tuptsiwni'ta. Pu uma Aristobolus ep kivituy öqalayani. ¹¹Uma inuñaqwviy Herodian öqalayani, pu sohsokmuy Narcissus ep kivituy amuñaqw Tutuyqawhqat aw tuptsiwni'yuñqamuy piwu. ¹²Pu uma Tutuyqawhqat enem tumalay'taqamuy Tryphenat-nikañw pu Tryphosāt pumuy öqalayani. Pu uma aw iunañway Persis, Tutuyqawhqat enem a'nö tumaltaqat öqalayani. ¹³Uma Tutuyqawhqat ep namorstiwqhāt Rufus öqalayani, pu yúyata; pam inuy an nuy pās tavi'ta. ¹⁴Pu uma Asyncritus, Phlegon, Hermas, Patrobas, pu Hermes, pumuy öqalayani, pu tuptsiwni'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuyu. ¹⁵Uma Philologus, pu Juliat, Nereus, pu siwayat, pu Olympus-nikañw pu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy pumuy amumum yesqamuy öqalayani. ¹⁶Uma nānatupkomnihqey pan na'qalantotani. Hāhaqē' Christ aw tōnawtaqam umuy öqalaya.

Final Instructions

¹⁷Noqw nu umumi pañqawni, itupkomu: Uma tunatyaltotini; taq hakim alönöt tutuqayhpit uma qa tuwi'yuñqat umuhpa tutuqaynayani. Puma umuy tsikaye' umuy lasnayani. Noqw öviy uma qa nāunay'yuñwni;

uma pumuy qa amu'puñalyani. ¹⁸Taq pantsatskaqam Jesus Christ qa enem tumalay'yuñwa, soq nāp tunlayiy enem-saa. Puma kwañwálvayiy pu nukwáñwlvayiy akw añ ūnatuy ūnatoyni'wisa. ¹⁹Sinom sohsoyam umuy nanaptaqw yaw uma God lavayiyat añ hinwisa, noqw öviy nu umumum put ep hahlayi. Nu umuy hihta lolmat añ qaöwihinyuñwñiqat umuñem nāwakna, nikañw pay uma qalolmat qa enem hintsatskaniqata. ²⁰Noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa soon pas hisat umuhpiy Satan añwutani. Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat umumum yantani. Nam antani. ²¹Itumalsuñwa Timotheus-niqw, pu Lucius-niqw, pu Jason-niqw, pu Sosipater inuñaqwvi puma umuy öqalaya. ²²Pu nu Tertius it pēnaqa Tutuyqawhqat añ umuy öqala. ²³Gaius umuy öqala; pam hapi nuy-nikañw pu sohsokmuy Jesus aw tōnawtaqamuy kiy ep oyi'ta. Pu kitsókit sīwayat aw tunatyawtaqa Erastus umuy öqala, pu itahtupko Quartus piwu. ²⁴Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay núokwaat sohsokmuy umumum yantani.

Concluding Prayer of Praise

²⁵Nam God tayawintiwni. Pam hapi umuy hurs hoñnaniqey aw öqalay'ta, nu nuhtumi Jesus Christ hin lomayuaataqat pan'i. God tūwaqatsit yúkuhqey anqawq it lavayit tupka. ²⁶Noqw sopkawtaqam sinom tuptsiwni añ hinwisniqat öviy God sutsep qátuhqa yan tutaptaqe lavay'aymuy pēniyamuy ahpiy put pantaqat tunvotna. ²⁷Noqw nam nāla suyan unañwtañwñi'taqā God yūmosa tayawintiwni, Jesus Christ añ'a. Nam antaa.

Paul

CORINTH

*ep Tuptsiwni'yuñqamuy
amumi mohti Pēniata*

1 Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqey aw wánwayniwhqa it penta, itahtupkoy Sosthenes ámuma. ²Itam Corinth ep God aw tónawtaqamuy, Jesus Christ ahpiy sutsvo oyiwyuñqamuy, put sinomatniqey õviy wánwayniwyaqamuy õqalanta, pu sohsokmuy sohsovik Jesus Christ aw taqa'náñwtotiqamuy píwu. Pam hapi pumuy Tutuyqawhqaamu, pu Itahtutuyqawhqa. ³Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa Itanay God añqw umumi pitsíwtaa, pu Tutuyqawhqaqat Jesus Christ añq'õ.

Blessings in Christ

⁴Pay nu yūmosa Inay God aw kwakwhatima umuhpee. Kwakwhat pi pam Jesus Christ ahpiy umumi núokway noa, ⁵Umuy sohsok hihta qaõwíhintaqaqat máqahqee. Kwakwhat pi pam umuy lavayhtuwit maqa, piw umuy suyan un-añwtalwuwnitoyna. ⁶Pi lavayi Christ yuaataqa umuhpe hūrs'iwma. ⁷Noqw õviy uma Itahtutuyqawhqaqay Jesus hisat mátaqtiniqat maqaptsi'kahkañw qa hihta kuwahtiput ep rūrurnaya. ⁸Pam hapi so'ñwamiq aw pahsavo umuy hūrs hoñnaqw, uma put talõñniyat ep qa hihta akw qalomáhinuñw. ⁹God hapi pas qaatsáy'ma. Noqw uma put Tiyat Jesus Christ amum yanyuñwniqat õviy umuy wánwayi.

Divisions in the Church

¹⁰Noqw taa, itupkomu, nu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ natiñwaniyat aw yankañw umumi okiwhiñqawlawni: Okiw uma sohsoyam sun yuaatotani;

uma qa nátsikiwtani. Uma qa pa-nyuñwt, sun wuwni'kahkañw, sun tunatyawkahkañw, sūp hinwisni. ¹¹Taq ima Chloet sinomat inumi umuy hin tūawvaya, itupkomu, yaw uma nátsikiwyuñwa. ¹²Noqw it nu pañqawu: Yaw uma nánap pañqawu: Nu Paul ámuma; noqw Nu'wa Apollos ámuma; noqw Nu'wa Cephas ámuma; noqw Nu'wa Christ ámuma, yaw uma kitota. ¹³Noqw nu umuy hihta tūviñtani: Ya Christ qa sūpwa? Ya Paul umuñem nahoylehtsit aw muilti? Ya uma Paul natiñwaniyat aw kūyit akw tuvoylatoti? ¹⁴Pas nu God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu qa haqawat umuy kūyit akw tuvoylata, hal pay Crispus-nit pu Gaius púmuy-saa. ¹⁵Taq nāp hisat pi sen haqawa nu nāp inatiñwaniyat aw tūtuvoylataqat pañqawni. ¹⁶Pu piw nu Stephanas ep kivituy kūyit akw tuvoylata. Pu ahpiy pay nu suhpan qa hakiy piw kūyit akw tuvoylata. ¹⁷Pi nu kūyit akw tūtuvoylalawniqat nuy Christ qa pan ayata; pi nu lomatuawit yuaataniyat nuy ayata. Noqw nu lavayhtuwit qa akw yuaata, taq nāp hisat ka Christ nahoylehtsiyat õqalaat qa hímuniwhitini.

Christ the Power and the Wisdom of God

¹⁸Pi nahoylehtsi yuaatiwhqa añ só'iwwisqamuyniqw pay an'eway hímuu; nikañw itamuy ayo nóñakiwtaqamuyniqw pam God õqalaata. ¹⁹Pi ura yan pey'ta: Nu a'nõ wuwni'yuñqamuy wuwantuwiyamuy súlawhtani, pu nu qaūunatuy matstuwiyamuy sóontsanhtani, yan'i. ²⁰Taay, noqw hak hihta añ suan wuwni'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak tutuventuwi'tañwuqa haqam hak hímuu? Ya hak yep qatsit ep hihta añ hiñqawmaqa haqam hak hímuu? Ya God yep qatsit ep wuwantuwit qa hamanhintsana? ²¹Pi

God súanwuwni'kañw yan yukuqw, ima yep qatsit añ hinwisqam nāp wuwniy qa ahpiy put tutwa. Noqw pahsat pu pam yan unañwti: Pam lavay'aymuy amuhpiy yuaate', hakimuy put aw tūtuptionsiqamuy ayo óyaniquey pan'i, nāmahin pi as haqawatuyniqw pam lavayi pas an'ewayniq'ō. ²²Pi Jew-sinom kātatayhpit hihta tuawi'taqat tuñlay'yuñwa, noqw Greek-sinom súanwuwnit hepnunya. ²³Noqw pi itam Christ nahoylehtsit aw muiwhqat yuaatota; imuy Jew-sinmuy amumi tónökpit anta, pu imuy Greek-sinmuyniqw pam an'eway hímuu. ²⁴Nikañw imuy Jew-sinmuy pu Greek-sinmuy amuñaqw wánwayniwyaqamuy amumiwat Christ hapi God öqalaata, piw God súanwuwniata. ²⁵Pi nāmahin pi God wuwniat hihta ep an'ewakwniquey mātataqtiqw, pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan wuwni'ta; noqw nāmahin pi pam hihta añ qa öqalaniey mātataqte' pam sinmuy amuhpenihqe pas pavan öqala. ²⁶Pi uma hakim wánwayniwyaqey navoti'yuñwa, itupkomu, qa wūhaqnihqam yep qatsit ep pas pavan wuwni'yuñqam wánwaniwya, qa wūhaqnihqam ö'qaltu, qa wūhaqnihqam pavansinomu. ²⁷Pi God hihta sinmuyniqw yep qatsit ep an'e'wakwnihqat namorsta, imuy a'nö wuwni'yuñqamuy hamantoynanique öviy'ō; pu pam sinmuy amuñaqw yep qatsit ep hihta qaöqálat namorsta, añ hihihita öqalat hamantoynanique öviy'ō. ²⁸Pu God yep qatsit ep hihihita hin'e'wakw, hihihita susqahimunihqat enañ namorsta, pu hikispi pam hihihita qahaqamyaqat namorsta, hihihita pasiwyuñqat qahaqamtanique öviy'ō. ²⁹Noqw öviy kurs hak put atpip kwiviyuaatani. ³⁰Noqw pi uma hapi put ahpiy Christ Jesus ep hinwisa. Noqw God put ahpiy itamuy súanwuwnitoyna,

itamuy súanwuñniqat yukuna, itamuy nāmi lasna, itamuy qenivo oya. ³¹Hin pey'taqat antani: I' hak himuiwtaqa Tutuyqawhqat ep himuiwtani.

The Message about Christ on the Cross

2 Pu nūu, itupkomu, ura nu umumi pítuhqe, lavayhtuwit, pu wuwantuwit ayo yukut, okiwhinkañw umuy God tunatyayat āawna. ²Nu umumum yankañw yan na'qala: Pas Jesus Christ nahoylehtsit ep niniwhqat put-sa tuwi'tanিয়েy, qa hihta píwu. ³Nihqe nu umuhpa' hinmakañw, pas qaöqálaninwu; hin unañway'kañw, pas tururutima. ⁴Ura nu lavayit yuaataqe, sen tūaawnaqe tuhislavayit qa akw yuaata. Pi tuhislavayi pay sinmuy amuhpiy'ō. Noqw nu qa pan yuaatat, Hikwsit öqalayay akw umuy tuptionsiwna. ⁵Noqw yan umuhtuptionsiwni qa sinot wuwantuwiyyat ep wunut, pas God öqalayay ep wunu.

God's Wisdom

⁶Pay as pi itam añ tukwsiwyuñqamuy amuhpa' pas wuwantuwit yuaatota. Noqw pam wuwantuwi qa yep qatsit ahpiy'ō, piw qa yep qatsit ep mohpeqyaqamuy amuhpiy'ō. Pi puma tūwayawisa. ⁷Itam pi God wuwantuwiyyat tupkiwtañwuqat yuaatota, it'a: God hisatñahaqawq itamuy pas momi óyaniquey pasiwna. ⁸Noqw yep qatsit ep moñw'iwyuñqam qa haqawa it navoti'ta. Kurs puma put navoti'yuñwe', soon Tutuyqawhqat lolmat tälawnway'taqat nahoylehtsit aw muayani. ⁹Noqw God hihta qaöwñhintaqat put aw unañway'yuñqamuy amuñem na'sasta. Noqw qa hak put pantaqat posiy akw aw yori, pu piw naqvuy akw put qa navota, pu piw qa hisat unañwmiq paki. ¹⁰Nikañw God Hikwsiy ahpiy itamumi put mahtakna.

Pi Hikwsi sohsok hihta an purima, hikis God suyan unanwtalwuwniyat pas qa matsiwaqata. ¹¹Puyaw hak sino sukw sinot unanwayat aw navoti'ta? Pay pas nap hikwsiat ahsonvenihqa put navoti'ta. Noqw pan piw qa hak sino God unanwayat aw navoti'ta, pas put Hikwsiat-saa. ¹²Noqw pi it Hikwsit itam makiwyaqw pam qa yep qatsit ahpiynit God ahpiyo. Noqw yan itam God itamuy hihta paysoq maqahqat matsi'yuwna. ¹³Nihqe itam put pantaqat piw yuaatota. Itam hihta yuaatotaqe, sinot wuwantuwiyat qa ahpiy put tutuqayya; noqw pay Qahovariwtaqa Hikwsi itamuy put tutuqaynaqw, itam Hikwsit an hinwisqamuy amumum yuaatotaqe, hihihita Hikwsit an qatsqat namimahtakintota. ¹⁴Noqw i' hak nap tunatyay an hinmaqa hihta God Hikwsiyat anqwnihqat pas qa omahtanwu, putniqw pi pam an'ewayo. Noqw pam pas hikwsit ahpiy mamatsniwnwunniqw, oviy kurs hin pam put mamatsni. ¹⁵Noqw pay i' hak Hikwsit an hinmaqa sohsok hihta an tuwantima; noqw soon hak sino put aw tuwanlawni. ¹⁶Puyaw hak Tutuyqawhqat tunatyayat matsi'taqe put aw tutaplawni? Pi itam Christ wuwniyat pasiyuwna.

Servants of God

3 Pu nuu, itupkomu, kurs nu hin umuy Hikwsit an hinwisqat pan umumi yuaatani. Pay nu umuy nap tunatyay an hinwisqat pan umumi yuaata, umuy Christ ahpiy qatsit aw pu' pas tihtiwaqat pan'i. ²Nu umuy pihut nopna, qa hurut novata, ispi uma pew pahsavohaqami kurs hin katotiniq'o. Hikispi nat uma kurs hin put katotini. ³Taq uma nat umuhtunatyay an hinwisa. Pi yaw umunaqw haqawat nanami unanwtutuyyakanw, pu

nawnuy'kahkanw, natsikiwta. Ya uma qa nap umuhtunatyay an hinwisa? Ya uma yep qatsit ep sinmuy qa amun hinwisa? ⁴Oviyi haqawa, Nu' Paul amuma, yaw kitalawhq, pu suhka, Nu' Apollos amuma, yaw kitalawhq, ya uma panyuñqe, qa nap umuhtunatyay an hinwisa? ⁵Puyaw Paul hak himuniqw oviyo? Puyaw Apollos hak himuniqw oviyo? Pi uma pay pumuy ayaiwtaqamuy amuhpiy tutuqsiwa. Pay Tutuyqawhq hapi itamuy nanap tumalhuyta. ⁶Noqw oviy soñawnen nu uya; noqw Apollos an hikwna. Noqw pay God put wuwna. ⁷Noqw oviy pay i' uylawhq qa himuu; pu piw an hihikwnaqa. Pi God put wuwnaqa pam pas'i. ⁸Noqw i' uylawhq, pu an hihikwnaqa puma sun tumalay'ta. Nihqe puma nan'ik hin tumaltaqey ahsatiy omahtani. ⁹Pi itam God amum sumitumalay'ta. Noqw uma God uyiyaq anyuwna. Uma God kiyat anyuwna. ¹⁰God nuokwanikanw inuñem pan yukuqw, nu pas wuwni'taqat kituwi'taqat pan yayhniyat yuku. Noqw pu suhka put atsve tukwlawu. Nikanw hak put ep hin tukwlawhqey ep tunatyaltimantani. ¹¹Pam tukwyayhni pay yukiwa. Noqw kurs hin hak piw sukw tukwyayhnani. Pi Jesus Christ hapi pam tukwyayhni. ¹²Noqw kurs haqawa it tukwyayhni ep sikavalasivat, qotsasivat, a'no hihkay'yuñqat o'wat, kohot, tusaqat, sen sohovosqatuñwut akw tukwtaqw, ¹³Sohsokmuy sinmuy an nanap tumalaam mataktini, pi talonnit ep pam qohit akw suhputsniwni. Noqw qohi sohsokmuy sinmuy tumalayamuy aw pohte', put hin hintaqat susmataqtani. ¹⁴Kurs haqawat tumalaat put tukwyayhni ep tukwtiwhqa qa hinhtiqw pam put ep hihta ahsatiy omahtamantani. ¹⁵Pu haqawat tumalaat uwikq pam pas sohsok kwayhmantani. Nikanw pay

as pam ayo yámakiwtani; nikañw pay hakiy qōhit añqw ayo yámakqat pantamantani. ¹⁶Uma hapi God kiyat anyuñwa; noqw God Hikwsiat umuhpe ki'ta. Ya uma it qa navoti'yũwa? ¹⁷God kiyat hovalaqat God hapi put hovalani, pi God kiat pas hímuniq'ō; noqw uma hapi put kímatu. ¹⁸Uma hapi qa haqawa nāmi yētani. Kurs umuñaqw haqawa yep qatsit ep a'nō wuwni'taqey pan nāmi wūwante' pam núanhimuniwhtini, nen pu' pas antsa wuwni'vani. ¹⁹Pi yep qatsit añqw wuwantuwi God-niqw an'eway'o. Pi ura yan pey'ta: Pam a'nō unatwi'yũqamuy nāp unatwiyamuy akw pumuy kwihkwisna. ²⁰Pu piw yan'i: Tutuyqawhqa a'nō wuwni'yũqamuy wuwniyamuy navoti'taqw pam haktonsaa. ²¹Paniqw òviy qa hak suk sinot pas hímunihqat yuaatamantani. Pi sohsoy himu umuhhimu, ²²Sen Paul, sen Apollos, sen Cephas, sen tūwaqatsi, sen qatsi, sen mokiwu, sen himu pu'yaqa, sen himu nātoniqa. Pas sohsoy himu umuhhimu. ²³Noqw uma Christ himumatu. Noqw Christ God himuata.

Apostles of Christ

4 Itam Christ ayamatu, pu God tunatyayat tupkiwtañwuqat aw tunatyawta. Hak pay pan itamuy tuway'tamantani. ²Noqw sam pi i' hak hihta aw tunatyawtaqa soon tumalay qa añ súanmaniqat aw tuñlayiwtañwu. ³Noqw kurs uma inumi tuwantotaqw, sen sinom hisat inumi tuwantotaniqey tokiltotaqw, pay nu soon put ep hin unañway'tani. Owi, híkspi nu qa nāp nāmi tuwanlawu. ⁴Pay as pi nu qa hihta nāmi tuway'ta. Nikañw pay nu qa put akw qenive wunu. Pi Tutuyqawhqa hapi inumi tuwanlawni. ⁵Paniqw òviy uma hihta ep qa āpiy pay súyukuyamantani, hisat Tutuyqawhqat pítuniqat aw pahsavoo. Ason pi pam

hihta qatālat ep tupkiwyuñqat aw tálawnani, pu u'nañwpa' tutnatyat mātaqtani. Noqw pep pu' qa hak qa God añqw nāp ahsatiy òmahtamantani. ⁶Nu umumi nālavayhti, pu Apollos pīwu, uma itamuhpa' hihta tuwi'vayaniqat òviy'o. Noqw pep pu' uma hakiy pās aw wūwaye', qa haqawat aw qa kwañwátayũwt, súkwat-sa tsokanayamantani. Uma hin pey'taqat qa yuhké'yani. ⁷Ya hak un sukw hakiy añqw alōnta? Puyaw um hihta himuy'taqey put qa makiwa? Noqw kurs God un hihta maqaqw, ya um hinoqw piw put ep pas nāhihtay'ta, pam qa kuwahtiput pan'i? ⁸Núwupa uma nānasna. Núwupa uma kāhaktoti. Pas uma momñwituy amún moñw'iwyuñwa qa itamum yankahkañwo. Is as uma pas antsa moñw'iwyuñqw itam umumum moñw'iwtani. ⁹Pi nuy wūwaqw God itamuy ayaiwyuñqamuy pas nuhtuñk oya, itamuy mokiwuy aw oyiwyuñqat pan'i. Pi God hoñviaymat-niqw, pu sinom sohsoyam itamuy-sa pās piptasantotaniqat pan itamuy yuku. ¹⁰Itam Christ tunatyawyuñqey put ep núanhihtuu; noqw úmawat Christ añ a'nō wuwni'yũwa. Itam qaōqáwi'yũwa; noqw úmawat a'nō ò'qaltu. Uma káptsitiwya; noqw ítamwat pevewinhinyuñwa. ¹¹Itam pewhaqami pahsavo tsōñsoiwta, pu pānaqsoiwta, pu qa yuws'i'yũwa. Noqw sinom itamuy wuvatimumya. Itam haqam yesniqey qa suyan tuway'numya. ¹²Pu itam maqsonlalwa, nāp itahmay akw tumalay'yũqee. Sinom itamuy qalomásavitotaqw, itam hahlayhpit akw tūōqalantota. Itamuy okiwsahsanyaqw itam nānakwhani'yũwa. ¹³Itamumiq hiñqaqwaqw itam amumi pās kwakwhavewat yuaatota. Pas itam tūwaqatsit ep hihta tuyoy'ewakw panyuñwa. Nihqe pewhaqami pahsavo itam sohsok hihta añqw maspiwhqat

panyuñwa. ¹⁴Nu umuy hamantoy-naniqey qa pan tunatyawkañw iit penta. Pi uma pas aw iunañwam itimniqw, òviy nu umuy u'nana. ¹⁵Pay as pi qaan'ewakw hintaqam tahtaqt Christ ep umuy tutuqaynayaqw, pay uma sũkw nay'yuñwa. Pi nu lomatuawit ahpiy Christ Jesus añ umuy aniwna. ¹⁶Paniqw òviy nu umumi okiwhiñqawlawni: Uma inumi nanawinyani. ¹⁷Pi nu yaniqw Timotheus, pas aw iunañway itiy, Tutuyqawhqat añ suan hinmaqat umumiq tavi. Ason pam nuy Christ ep hin hinmaqat umuy añ ahoy u'nanani, piw nu hãhaqe' Jesus aw tãnawtaqamuy hihta tutuqaynaqata. ¹⁸Noqw yaw uma haqawat a'nõ unañwtoti, suhpan ka nu pay qa pítuniqat paniq'õ. ¹⁹Noqw pi nu qa sõwunit umumiq pítuni kurs Tutuyqawhqa pan tunatyawtaq'õ. Nen nu imuy a'nõ unañway'yuñqamuy lavayiyamuy qa aw unañwtaqni, panis pumuy òqalayamuy-saa. ²⁰Pi God moñwtunatyat qa lavayit añ pasiwta. Pi pam òqalat-sa añ pasiwta. ²¹Noqw ya hintani? Nu umumiqnen sen wuvahpi'kañwni? sen nami'nañwat himuy'kañw, pu pãs unañway'kañwni? Ya uma hihtawat nãnawakna?

Immorality in the Church

5 Pay pas antsa lavaytaqw yaw umuñaqw haqawa qahopqatu. Yaw uma haqawa nay nõmayat amum qatu. Noqw hfkispi ima añ qatuptsiwni'yuñqam qa pan hinwisa. ²Noqw tuwat soq uma himuiwyuñwa, as uma put ep qahahlayhtotinihkañwo; nihqe it hakiy panhaqam hinhtiqtat umuñaqw ayo hõroknayani. ³Noqw nãmahin pi as nu qa pep umumum yankañw, nu yũmosa umuy u'ni'ta. Nihqe nu hakiy yanhaqam hinhtiqtat añwu pay eñem yuku, pas antsa umumum yantaqey pan'i. ⁴Noqw òviy uma

ihikwsiy amum Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natiwaniyat añ sũwo tsovalte', Itahtutuyqawhqay Jesus Christ òqalayay yankahkañw, ⁵Hakiy put panhaqam hintsakqt Satan aw noayani, tokoat sũlawhtiniqtat òviy'o; noqw hikwsiat Tutuyqawhqat Jesus talõnniyat ep ayo yãmakiwtani. ⁶Uma put ep himuiwyuñqe qa sũanhtoti. Ya hihsayhoya pẽkeni sohsok paqwrít pẽkenañwuqtat uma put qa navoti'yuñwa? ⁷Oviy uma hisatvekenit ayo qenitote', puhuvaqwrít panyuñwni, pi uma pas antsa qapekẽn'oyiwyuñwa. Pi ura Christ Amutsva Yũmosanihqat ep mañat an itamuñem taviwa. ⁸Noqw òviy itam soñawnen hisatvekenit qa yankahkañw nõviwhqtat hintsatskani. Pam pẽkeni qaunañwtaqatsit, pu nukpanqatsit tuawi'ta. Nikañw uma põlavikit qapekẽn'oyiwhput, unañwat antsanihqat, piw qaatsanihqat tuawi'taqat yankahkañw put hintsatskani. ⁹Ura nu umumi pẽnaqe, uma qahopíyesqamuy qa amu'puñalyaniqtat nu umumi pañqawu. ¹⁰Nikañw nu pay qatuptsiwni'yuñqamuy qahopíyesqamuy qa pumuy pañqawu, pu kan'ewtunatyay'yuñqamuy, pu hihta tukwhantotaqamuy, piw nãp yukit aw nãwakintotaqamuy. Pantaniqw soon uma nawus it qatsit añqw qa ahpiyyani. ¹¹Noqw nu hapi pu' piw yanwat umumi penta: Sen haqawa tuptsiwni'taqey pañqawhqa qahopíhintsakni, sen kan'ewtunatyay'tani, sen nãp yukit aw nãwakintani, sen nuhtumiq hiñqawni, sen honaqkuyit hihikwni, sen hihta tukwhantaniqw, uma put hakiy pantaqat qa a'puñalyani. Uma hakiy pantaqat qa amum nõñõsamantani. ¹²Pi nu Jesus qa aw tãnawtaqamuy amuñem pas piw hin yuykuniqey qa pan ayaiwta. Puyaw qa uma umumi tãnawtaqamuy amuñem hin yuykuya? ¹³Ason pi imuy

qa aw tōnawtaqamuy God hapi hin yukunani. Paniqw ōviy uma put hakiy nukpanat umuhpiy ayo hórōknayani.

Lawsuits against Brothers

6 Is uti, kurs umuñaqw haqawa sukw amum hihta ep hinhte', momñwituy qaanhinwisqamuy amutpip put hin hepniquey suhtaq'ewni? as pam God sinomuyatuy amutpip put mohti hepnikañwo? ²God sinomat tūwaqatsit ep sinmuy amuñem hinwat yukuni'wisni. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noqw kurs pantaniqw, ya uma hinoqw añ hihta susqahinyuñqat qa nāp hin yuykuya? ³Itam hoñvia'yatuy hinwat yukunayani. Ya uma put qa navoti'yuñwa? Noqw tis pi ōviy itam yep qatsit ep hihta hinyuñqat aw suan wūwayani. ⁴Noqw ason uma hihta pay yep qatsit ep hinyuñqat ep hin yukunayanik, ya uma God aw tōnawtaqamuy amuñaqw haqawatuy suspevewinhinyuñqamuy put aw o'yani? ⁵Nu umuy hamantoyanique ōviy yan lavayhti. Puyaw pas qa haqawa umuñaqw pavan wuwni'ta? Puyaw pas qa haqawa nātupkomuy amutsve hihta aw hin wūwaniqey tuwi'ta? ⁶Noqw ōviy soq tuwat nātupkom haqam hin yukiltiñwuqat aw nāwikvañwu, hikis piw qatuptsiwñi'yuñqamuy amumii. ⁷Pay ōviy pas suyan uma it ep qaanhinwisa, ispi uma haqam hin yukiltiñwuqat aw nātsamvantaqee. Ya hinoqw tis nāpi uma hihta ep qaantsaniwye', put ep nakwhani'yuñwani? Ason hak umuy hihta nawhkiniqw uma put ep qa unañwtuyvayamantani. ⁸Noqw uma soq qa suan hinwisa. Hikis pi uma pas umuhsinomuy hihta nawhkilalwa. ⁹Añ qa suan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. Ya uma it qa navoti'yuñwa?

Uma qa nāunay'yuñwani. Soon tokot sokoptotaqam God moñwtunatyayat aw yuñni, pu nāp yukit aw nāwak-inwisqamu, pu qa nāp himuy amum hintsatskaqamu, pu wutihinyuñqamu, pu tahtaqt tahtaqtuy amuhpa' nāhahlaynayaqamu, ¹⁰Pu uuyiñwtu, pu hihta kan'ewtunatyay'yuñqamuy, pu honaqquyit hihikwyaqamu, pu nuhtumiq hiñqaqwaqamu, pu hihta tusoqtukwhantotaqamu. Pan hinwisqam soon God moñwtunatyayat ep amuñem qe'nini. ¹¹Noqw ura as uma haqawat panhaqam hinwisa. Noqw pay God Itana Hikwsiy ahpiy umuy pāhoma, umuy nēnem sinota, umuy súanyuñqat yuku, Itahtutuyqawhqay Jesus natiwaniyat añ'a.

Use Your Bodies for God's Glory

¹²Haqawa ka pañqawni: Pas as sohsoy himu inuñem súanta. Antsaa; nikañw pay qa sohsoy lomahinta. Pas as sohsoy himu inuñem súanta; nikañw pay nu qa hihtawat akw ánwutiwniqey nakwhani. ¹³Nōsiwhqa hakiy ponoyat eñem yukiwtañwu; pu hakiy ponoat nōsiwhqat eñem yukiwta; nikañw pay God pumuy lōpwtuy sūlawhtani. Noqw hakiy tokoat hapi nuvöt qa eñem yukiwta; pam Tutuyqawhqat eñem yukiwta; noqw Tutuyqawhqat tokoy eñem qatu. ¹⁴Noqw God hapi Tutuyqawhqat ahoy tātayna; nihqe piw nāt itamuy ahoy tātaynani, nāp ōqalay akw'a. ¹⁵Puyaw umuhtoko Christ tokoyat aw wiwyuñqat uma put qa navoti'yuñwa? Noqw ya sen nu Christ tokoyat aw wiwyuñqat ayo oyat, tokoy huhyaqat aw put awiwhtoyani? Sóni. ¹⁶Soh! Puyaw i' tokoy huhyaqat amum hintsakqa put amum sūka tókoninwuqat uma put qa navoti'yuñwa? Pi puma lōyöm sūkamantaniqat ura God pañqawu. ¹⁷Noqw pi Tutuyqawhqat aw hūrs'iwtaqa put amum sūka

hikwsiniñwu. ¹⁸Huvam nuvöqatsit añqw watqaa. Sohsoy qaanhtipu sinot ahpiy hintsatskiwhqa qa tokoyat ep hintsatskiwa. Noqw pay nuvöhinmaqa hapi nāp tokoy ep qaantsakñwu. ¹⁹Soh! Ya uma it qa navoti'yuñwa? Qahováriwtaqa Hikwsi God ahpiy umumi noiwhqa umuhpe pakwiwtaqw, umuhtoko put kiata? Noqw öviy uma qa nāp nāhimuy'yuñwa. ²⁰Pi uma pas pavan hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma umhtokoy, pu umuhhikwsiy God himuyat añ put tayawni'yuñwini.

Questions about Marriage

7 Taay, noqw ura uma hihhihta ep inumiq pēnayaqw pam pu'ni. Pay tāqa qa nōmataniqw, pam put enem lolma. ²Nikañw pay nāphisat sen sinom nuvöhinwisq, öviy pay uma añ nanāp tahtaqt nōmay'yuñwini, pu momoyam añ nanāp puwsuñwini'yuñwini. ³Tāqa nōmay makiwayat aw put noi'tamantani; pu pay piw an wuhti puwsuñway tavi'tamantani. ⁴Hakiy nōmaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, put puwsuñwaat put aw mōñwiniñwu. Pu pay piw an hakiy puwsuñwaat tokoy aw qa nāp mōñwiniñwu, pi nōmaat put aw mōñwiniñwu. ⁵Hakim nāmi qa nākawintimantani, ason pay hakim pas nāmi pan yuke', pu' hihsavo panhtimantani, hakim napwalni'kañw, nāwakinpit aw yuki'taniqey öviy'o; nit pu ason hakim piw nāmimantani, taq ka Satan hakimuy qa namituyqawi'taqat ep pumuy amumi unahepmantani. ⁶Nikañw hapi pay nu yan pēnaqe it umuy nakwhana, qa ayata. ⁷Nuyniqw pi as sohsoyam inunyuñwiniqw pam amunen lomahintani. Noqw pay pi sohsoyam God añqw nanāp hin makiway'yuñwa, suhka yanwatniqw, pu mi'wa piw tuwat panwata. ⁸Noqw öviy nu añ imuy qa nōmay'yuñqamuy, pu qa puwsuñway'yuñqamuy-nikañw

pu koñnanalvutuy amumi pañqawni: Pay uma pas inún hinyuñwiniqw as pam umuñem lolma. ⁹Nikañw kurs pay uma qa namituyqawyuñwiniqw, pay hak hakiy áumtini. Pi hakiy áumtiniqw pam pantaqa nuvömokiwuy añ kánavoti'taniqat epnihqe pavan lolma. ¹⁰Pu añ hakim áum'iwyuñqamuy nu amumi tutapta, nikañw pay qa nūu, i' Tutuyqawhqa: Wuhti puwsuñway qa mātāpmantani. ¹¹Nikañw kurs pam put mātave', pay pam nalqatmantani; sen pay ahoy puwsuñway amum namivöhiknik panhtimantani. Pu i' tāqa nōmay qa mātāpmantani. ¹²Pu ahpiy mímuywatuy nu' amumi pañqawni, qa Tutuyqawhqa: Kurs hakiy tuptsiwini'taqat nōmaat qa tuptsiwini'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātāpmantani. ¹³Pu kurs wuhtit puwsuñwaat qatuptsiwini'te' nāt put amum qátuniqey nāwaknaqw pay pam put qa mātāpmantani. ¹⁴Pi i' qatuptsiwini'taqa tāqa nōmay atsviy God awwat sutsvo taviwta. Pu i' qatuptsiwini'taqa wuhti puwsuñway atsviy God awwat taviwta. Pi as qa pantaniqw umuhtim hovariwyuñwini; noqw pay hapi puma God awwat oiywyuñwa. ¹⁵Nikañw kurs i' qatuptsiwini'taqa ahpiyninik, pay pi ahpiymantani. Pay i' tuptsiwini'taqa tāqa, sen wuhti, pantaqat ep qa sómiwtañwu. Pi God itamuy uyiwwatqat qatsit aw wánwayi. ¹⁶Ispi yantaq'ö, wuhti, ya sen um uhpuwsuñway Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta? Pu um'i, tāqa, ya sen um uhnōmay Christ aw tuyqawvaniqey hin navoti'ta?

Live as God Called You

¹⁷Noqw pay pi God añ sohsokmuy nanāp hin qatsihuytaqw, pu hakiy hin hintaqat Tutuyqawhqa put wánwayhq, hak pan hinmamantani. Yan hapi nu sohsovik Jesus aw tōnawtaqamuy

amunawit yuki'ma. ¹⁸Sen haqawa poñotkit akw tuvoylaiwkañw wánwayniwe', pay pam put tuvoylat qa ayo yúkuni. Sen haqawa qa poñotkiwkañw wánwayniwe' pay pam qa poñotkiwni. ¹⁹I' poñotki pay qa hímuu, pu i' qa poñotki pay piw qa hímuu; pi God tutavoyat añ hinmaq w pam'i. ²⁰Uma añ nanāp hin hinkahkañw wánwayniwe' pay panyuñwni. ²¹Um sen núantuwikinikañw wánwayniwa; pay um put ep qa hin unañway'tani. Nikañw kurs pay um hin mātaviwninik, um akw moñwvastini. ²²Pi núantuwikinikañw Tutuyqawhqat ahpiy wánwayniwhqa Tutuyqawhqat ahpiy mātaviwa. Pu piw pay an i' qa núantuwikinikañw wánwayniwhqa Christ núantuwikiatniñwu. ²³Uma hapi hihta hihkay'taqat akw tuiwya. Oviy uma qa sinmuy amumi nātuwiktotani. ²⁴Itupkomu, pay uma añ nanāp hin hinkahkañw wánwayniwyaqey pan God amum yesni.

Questions about the Unmarried and the Widows

²⁵Pu nu imuy añ nāt pas mámanhtuy pay qa hinwat Tutuyqawhqat añqw tutavot pasiwta. Nikañw pay nu hin wūwyaqey pañqawni. Pi nu Tutuyqawhqat añqw òkwatuwiwa, pas qa atsat hinmaqee. ²⁶Itam pay hihsavo pas sóontsaniwuyñwni. Noqw òviy nuyniqw hak hin makiway'te' pan qátumantaniqw pam enem lomahinta. ²⁷Um hak nōmay'taqa, pay um añqw mātaviwniqey qa tunatyawtani. Noqw um ñasta nōmay'taqa, pay um qa nōmawuwantani. ²⁸Nikañw kurs um piw nōmate', um pay qa hin qaanhtini. Pu kurs i' nāt pas māna puwsuñwte', pay pam piw qa hin qaanhtini. Nikañw panhtotiqam hapi yep qatsit ep kánanvotyani. Noqw nu as put añqw umuy ayo óyaniqey

nāwakna. ²⁹Nikañw it nu pañqawni. itupkomu: Tuwani tsāva. Noqw òviy yahpiy hapi yantani: Añ nōmay'yunqam pay qa nōmay'yunqey panyuñwni; ³⁰Pu añ tsaykitaqam pay qa tsaykitaqey panyuñwni; pu añ hahlayyaqam suhpan pay qa hahlayyaqey panyuñwni; pu hihta tuhtuy'yaqam pay hihta qa himuy'yunqey panyuñwni; ³¹Pu yep qatsit akw moñwvasyaqam qa nukushintsahsanyani; pi yep qatsit tunatyat tūwayato. ³²Noqw nu as umuy qa nānaphin wuwanvisoq'iwyuñwniqat umuñem nāwakna. I' hak qa nōmay'taqa Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, hin pam Tutuyqawhqat unañwveniqey òviy'ò. ³³Noqw pu i' nōmay'taqa yep qatsit ep hihhihta hinyuñqat tunatyawtañwu, hin pam nōmay unañwveniqey òviy'ò; nihqe lōqmuy wuwni'ta. ³⁴Noqw māna nāt qa puwsuñway'taqa Tutuyqawhqat hihmuyat tunatyawtañwu, pam hin tokoy, pu hikwsiy ep qahováriwtaniqey òviy'ò. Noqw pu i' puwsuñway'taqa yep qatsit ep hihhihta hinyuñqat tunatyawtañwu, pam hin puwsuñway unañwveniqey òviy'ò. ³⁵Noqw uma it akw moñwvasyaniqat òviy nu yan lavayhti. Nu umuy qa aw u'ta. Noqw yan uma lomahinwise', qa hihta sos'onkahkañw Tutuyqawhqat aw unañwtavi'yunñwni. ³⁶Nikañw kurs hak tiyo manhtuway ka qa súantsahsanhqey wūwante', kurs pay pam tukwsiwtaqw, soon as qa panhtiniqw, pay pi pam hin tunatyawte' panhtini; pay pam qa hin qaanhtini, pay pi puma nāmatini. ³⁷Nikañw pay hak unañwpeq tunatyay qa wílòkni'taqa, qa hihta akw sóon'iwkañw tunatyay aw tuyqawi'taqa manhtuway nāt pas mānat tavi'taniqey unañwpeq yuki'taqa hapi súanhtini. ³⁸Noqw òviy i' hak put ámumtiqa hapi súanhtini, nikañw i' hak put qa ámumtiqa

put epnihqe pas pavan súanhtini. ³⁹Wuhti hin yukiwtaqat tutavot ahpiy puwsuñway aw sómiwtañwu hihsavohaqami qátuniqat pahsavoo. Nikañw ason kurs put puwsuñwaat mokq pam mätaviñwu. Pay pi hakiy ámumtinik ámumtimantani; nikañw hapi pas Tutuyqawhqat sinoyat-sa ámumtimantani. ⁴⁰Nikañw pam hintaqey pan hinmaniqw pam pantaqa nuyniqw put enem lomahintani. Noqw nu wūwantaqw God Hikwsiat iunañwpeq qátuhqa piw pan unañwti.

The Question about Food Offered to Idols

8 Nu pu' nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat yuaatani. Pay pas antsa itam sohsoyam navotit pasiwyuñwa. Navoti hakiy kwivi'nanwtoynañwu; noqw nami'nañwa hapi hakiy öqalañwu. ²Noqw kurs pay hak hihta navoti'taqey wūwante', pam piw it aw wūwantani: Pam as pas pasiwtaqat put navoti'tani; nikañw pam qa nāt pan put navoti'ta. ³Hak haqam God aw unañway'taqw God put tuwi'tañwu. ⁴Taay, hak hihta nāp yukit aw noiwhqat tümoytaqat nu lavayhtini. Pay pi itam navoti'yuñqw pay tūwaqatsit ep nāp yukit pi qa hímuu; pu pay pas qa haqam hak himu piw suhkaa, pay pas God-saa. ⁵Pay pi as sinmuyniqw amuhpa' nāwakintiwyaqam kasta, öveqatsit ep'e, pu tūwaqatsit ep'e. Pi pas antsa amuhpa' nāwakintiwyaqam suhpanta, pu momñwit suhpanta. ⁶Noqw itamuyniqw pay sūkw aw nāwakintiwhqa, God Itanaa, put hapi ahpiy sohsoy himu pasiwyuñwa, pu itam put enem yukiwyuñwa; pu sūka Moñwi, Jesus Christ, put hapi ahpiy sohsoy himu yukiltoti, pu itam put ahpiyya. ⁷Nikañw pay qa sohsoyam it navoti'yuñwa. Oviypi haqawat nāp yukit pew pahsavo kaptsi'yuñwa. Noqw

nāmahin pi as púmuyniqw nōsiwhqa pas antsa nāp yukit aw noiwhq puma put nōnova; noqw puma tuptsiwniy añ qaöqáwi'yuñqw, unwáam hovarsni. ⁸Pi itam soon nōsiwhqat ahpiy God aw lomahinyuñqey nāmahtakni'yuñwni. Oviypi itam nōnöse' put ahpiy qa ñas'ewhtotini; pu pay piw an itam qa nōnöse' qa hin'ewaytotini. ⁹Nikañw pay uma tunatyaltotini, taq nāphisat ka uma yan qenive hoñkahkañw soñawnen tuptsiwniy añ qaö'qaltuy amutpik hihta ep tónökanyiqat taviyani. ¹⁰Kurs um hihta navoti'taq nāp yukit enem kíyat ep tunösvoñat aw qatuqw, hak tuptsiwniy qa añ öqala un pep tuwani. Ya pam unañwpeq qatusite', qa tuwat nōsiwhqat nāp yukit aw noiwhqat nōsni? ¹¹Nen pam hak uhtupko qaöqálanihqe uhnavotiy atsviy hovalniwni, Christ put enem enañ mokq'ö. ¹²Noqw pan hapi uma umuhtupkomuy ep qaanhtote' unañwayamuy qaö'qaltuy tūhotote', Christ ep qaanhtotini. ¹³Yanta hapi, noqw öviy kurs sikwi itupkoy múnuknaniqw, pay pas tūwaqatsit nāt wunuqw nu soon sikwit nōsni, taq nāphisat ka nu itupkoy múnuknaniqee.

Rights and Duties of an Apostle

9 Ya pay nu' qa ayaiwtaqa? Ya nu qa qenive wunu? Ya nu' Jesus Christ Itahtutuyqawhqay qa aw yori? Puyaw qa uma Tutuyqawhqat ep itumaltipumu? ²Kurs nu pay haqawatuyniqw qa ayaiwtaqanik pay úmuyniqw pi nu suyan panta. Pi Tutuyqawhqat ahpiy uma hapi nuy pas antsa ayaiwtaqat mahtakni'yuñwa. ³Hakimuy inumi tuwantotaqw nu amumi yan lavayhtini. ⁴Ya itam nōsniqey pu hikwniqey qa makiway'ta? ⁵Ya itam haqawat tuptsiwni'taqat nōmay'te', put wiknumniqey qa makiway'ta añ

pētuy ayaiwyuñqamuy amun'i, pu Tutuyqawhqat tupkomuyatuy-nikañw pu Cephas pumuy amun'i? ⁶Hal pay sen nu'-niqw pu Barnabas, ya itam-sa pay qa tumalay'tanik pam itamumi uhtsiwta? ⁷Ya hak hisat haqami tuwvöhtaqa nāp hihta himuy aw tükway'ta? Ya hak övat uyht, aniwnit qa añqw tūmoyta? Ya hak pokmuy tumalay'kañw pihuyamuy qa añqw hihikö? ⁸Ya nu pay sinot an lavayhti? Hal ya Moses tutavoyat añ piw qa pan lalvaya? ⁹Oviypi Moses tutavoyat añ yan pey'ta: Um wākasit söhövosit muritaqat motsóvuyat qa sommantani. Ya God pas pay wākasit-sa tunatyawkañw öviy pañqawu? ¹⁰Hal sen pi pam itamuy tunatyawkañw pañqawu? Pay kurs pi hin qa itamuñem i' yan pēniwa. Noqw öviy uylawhqa okiw hihta túwaniqey tunatyawkañw uylawnwu; piw muritaqa okiw aniwnit añqw hihta himuy'vaniqey tunatyawkañw muritañwu. ¹¹Itam soñawnen hihta it Hikwsit ahpiynihqat umuy huyta. Noqw kurs itam yep qatsit ep umuhhimuy ömahte', ya itam pas qaanhtini? ¹²Noqw kurs uma haqawatuy umuhhimuy añqw maqaye', tis pi öviy uma soon itamuñem qa piw panhtotini. Pay as pi panta; noqw pay itam it yantaqat qa akw moñwvasi. Itam hihihita añ nakwhani'ta, taq nāp hisat ka itam lomatuawit Christ yuaataqat aw sóontsanni. ¹³Imuy Jew-sinmuy amuñaqw hihta pas kaptsiwyuñqat tumalay'yunqam God kiyat ep hihta oyiwhqat akw yēse. Ya uma put qa navoti'yunwa? Pu ima hom'oyvihkat ep hintsatskaqam hihta God aw noiwhqat akw yēse. ¹⁴Noqw Tutuyqawhqa hapi pay piw pan yuku: Ima lomatuawit yuaatotaqam lomatuawit ahpiy hihta akw yesniqata. ¹⁵Nikañw pay nu'wa it yantaqat qa akw moñwvasi; pu piw nu qa pan umumi tuñlay'kañw paniqw it yan

pēna. Pi nu qa hihta aw tükway'kañw lomatuawit yuaataqey ep himuiwta. Noqw kurs hak put pisviwnaniqw pay pi nu tatam mokni. ¹⁶Pay as pi nu lomatuawit yuaatakañw pay kurs nu hihta ep nātsotskanani. Pay nu pas put aw tusoq'ayatiwa. Pay panta. Pas nu lomatuawit qa yuaataqw pam inuñem pas is öhini. ¹⁷Pi nu suhtaq'ewnikañw it hintsake' hihta ahsatani. Pu kurs as pay nu qa suhtaq'ewnikañw put hintsakq, pas pi suyan i' tumala inumi noiwtaq'ö. ¹⁸Noqw pep pu' nu hihta ahsatani? Pay hapi nu Christ añqw lomatuawit añqw yuaate', qa hakiy aw hihta tükway'kañw pantsakni; nen nu lomatuawit yuaataqey ahpiy imakiway soon akw moñwvasni. ¹⁹Pay nāmahin pi as nu qa hakiy aw tūwikinikañw pay nu sohsokmuy amumi nānuantuwiki'ta, pas pay nu as okiw wūhaqnihqamuy Jesus aw tuyqawvaniqe öviy'ö. ²⁰Nihqe nu Jew-sinmuy amumiwat Jew-sinoniwhiti, pas pay nu Jew-sinmuy tuyqawvaniqe öviy'ö. Pu tutavot añ hinwisqamuy nu amumiwat tutavot añ hinmaqey panhti, pas pay nu tutavot añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe öviy'ö. ²¹Pu imuy tutavot qa añ hinwisqamuy nu amumiwat pay tutavot qa añ hinmaqey panhti, pas pay nu as okiw tutavot qa añ hinwisqamuy tuyqawvaniqe öviy'ö. Pay as pi nu God tutavoyat qa hin qa aw tunatyawkañw, nu Christ tutavoyat añ hinma. ²²Pu nu añ qaö'qaltuy amumiwat pay qaöqáwi'taqey panhti, pas pay nu as okiw qaö'qaltuy tuyqawvaniqe öviy'ö. Nu sohsokmuy amumi sohsoy hímuniwhiti, pas pay nu as okiw nāp hintaqat akw haqawatuy tuyqawvaniqee. ²³Nu lomatuawit tunatyayat öviy yanhaqam hinma, pas pay nu as okiw put hahlayhpiyat añ umumum hinmaniqee. ²⁴Ya sohsoyam nanamunwaqam yuhtukq

pay sūka hihta ahsataniqat uma put qa navoti'yuñwa? Pay uma yuhtuke' uma hihta ahsatotaniqey òviyyañwu. ²⁵Noqw sohsoyam nanamunlal-waqam pās nāmitunatyawwisñwu, hóhoñvitniqe òviy'ò. Noqw puma pay wihkat sūlawhtiñwuqat òviy panhtotiñwu. Noqw itam pi hihta pas qa sūlawhtiñwuqat makiwyani. ²⁶Noqw nu pas suyan hihta ahsataniqey òviy pan warikiwta. Nu qa tusoqnayawhqe, paniqw òviy hapi nu qa nanāp haqe' savinuma. ²⁷Nu qa pan hintsakt itokoy wuvahtinumqe aw tuyqawi'ta, taq nāphisat as ka nu nuhtumi lomatuawit yuaatat, nu hihta ep òwihiniwhitiqw, God nuy ayo tūvani.

Warning against Idols

10 Pu piwu, itupkomu, pay uma it navoti'yuñwaniqat nu nāwakna: Ura itanam sohsoyam òmawuy atpikaqeya; pu sohsoyam wuhkovatuphat añqe' nōña. ²Pu puma sohsoyam òmawuy akw Moses aw tuvoylatoti, pu wuhkovatuphat akw'a. ³Nihqe puma sohsoyam nōsiwhqat God añqwnihqat añqw nōnōsa. ⁴Pu sohsoyam kūyit God añqwnihqat añqw hikwya. Pi puma owat hihta tuawi'taqat añqw hikwya. Pam owa Christ tuawi'ta. Noqw pam suyan pumuy amumum hinma. ⁵Noqw pi ura God pumuy amuñaqw kaysiwhqamuy amuhpe qa salayhti; òviypi ura puma qayēsi-whpuvehaqam wuhko soa. ⁶Noqw i' yantaqa hapi itamuy u'nantoyna, itam añ hihta qalomáhinyuñqat qa aw kwanwátayyuñwaniqat òviy'ò, panhtotiqamuy qa amun hinhtotini. ⁷Piw ura pumuy amuñaqw haqawat nāp yukit aw nāwakintotaqw, uma qa pumuy amún hintsatskani. Taq ura yan pey'ta: Sinom añ yesvat nōnova, pu piw hihikwya, pu pahsat hoñvaqe tivantiva. ⁸Pu itam qa amún nuvòqatsit

tumalay'yuñwani. Ura pumuy amuñaqw haqawat pantsatskaqe sūkw tāwat ep sunat añqw payhkomuy sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam sūlawhti. ⁹Pu itam qa Christ puhtsemokintotani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini. Taq puma panhtotiqe tsūtsu'tuy amuhpiy soa. ¹⁰Pu uma piw pay qa yan umuh'unañway hiñqawani, ura pumuy amuñaqw haqawat panhtotiqamuy qa amunhtotini; taq puma panhtotiqw, God hoñviayay ayataqw, pam pumuy qōya. ¹¹Noqw as sinom pumuy amuhpiy hihta tuwi'vayaniqat òviy puma it sohok hihta añ kūkuyva. Noqw itamuy so'ñwamiq òkiwisqamuy u'nantoynaniqe òviy pāvam pēniwa. ¹²Paniqw òviy pay hūrs wūnuhqeiy namiwuwantaqa tunatyaltimantani; taq nāp hisat ūnate', pam múnukni. ¹³Pay qa hak hihta alōnōt akw unaheviwhqeiy wūwantani, ispi wūhaknihqam pay pan hapi unaheviwyaq'ò. Pi God soon lavaiy qa an hinmani; nihqe pam hakiy òqaltaqw, soon unaheppi hakiy epnihqe òqalay'tani. Pi God hin ayo yámakniqat hakiy āawnaqw, hak unaheppit añ kuyvani. ¹⁴Noqw òviy'ò aw iunañwamu, uma nāp yukit aw nāwakintiwhqat pas qe'yani. ¹⁵Nu hapi pās wuwni'yuñqamuy amumi yuaata. Uma nuy hiñqawhqat aw wūwayani. ¹⁶It kuyapkuyit añqw hahlayhpit kūyiwtatqaqat itam hahlayhtote', itam soñawnen Christ uñwáyat añqw sūp hikwyañwu. Pu itam pōlavikit yōnoyhtote', itam Christ tokoyat añqw sūp nōnōsañwu. ¹⁷Pay as pi itam kaysiwhqamyakahañw sūkw pōlavikit anyuñwa, piw sūkw tokot anyuñwa. Pi itam sohsoyam put sūkw pōlavikit añqw nōnova. ¹⁸Kurs uma yep qatsit ep Israel-sinmuy amumi wūwayani. Ya ima hom'oyit añqw nōnovaqam God hom'oyivihkayat

qa amum God aw nāwakintiwiſa?
¹⁹Ya nu hihta pañqawu: Sen pi nāp yuki pas antsa hímuniſhat, sen nāp yukit aw himu noiwhqa pas antsa hímuniſhat nu pañqawu? Qae. ²⁰Nu hapi pañqawu: Ima qa-Jew-sinom hihta hom'o'ye', puma nukpanhihikwsimuy amumi put hom'o'yañwu, qa God aw'i. Noqw uma nukpanhihikwsimuy amumum hintsatskaniſat nu qa nāwakna. ²¹Soon uma Tutuyqawhſat kuyapkuyiyat nukpanhihikwsimuy kuyapkuyiyamuy enañ hihikwyani. Soon uma Tutuyqawhſat tunösvoñayat nukpanhihikwsimuy tunösvoñayamuy enañ nōnovani. ²²Ya sen itam Tutuyqawhſat puvuhtsemoqnayani? Ya sen itam put epniſhe ö'qaltu? ²³Pay as nu hihta hinhtiniſw pam sohsöy ka inumi súanta, niſañw pay qa sohsöy nukñwa. Pay as nu hihta hinhtiniſw pam sohsöy ka inumi súanta, niſañw pay qa sohsöy hakiy öqalañwu. ²⁴Qa hak hapi nēnem-sa hihta öviy tunatyawtat, ayo sukw eñem hihta lolmat tunatyawtani. ²⁵Uma huhyanſkiva hihta huhyaniwhſat nōnovani, nen umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañw qa pas hihta tüviñlalwani. ²⁶Pi tüwaſatsi Tutuyqawhſat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁷Kurs qatuptsiwñi'yuñqamuy amuñaſw haſawa umuy tütsamhſq, uma ámumyaniſey unañwtote', himu umutpip poñahſtiwhſat uma nōnovamantani, qa tüviñlalwakahkañw umuh'unañwpeq umuhsunvotiy tunatyawkahkañwo. ²⁸Niſañw aſon kurs haſawa put nāp yukit aw noiwhſat umumi kitaſw, pay uma qa añſw nōñösamantani, umuy āawanaſat kaſtsi'totaniſe öviy'o, put unañwpeq sunvotiyat tunatyawkahkañwo. Pi tüwaſatsi Tutuyqawhſat himuata, pu añ himu hinyuñqa. ²⁹Nu uh'unañwpeq

uhsunvotiy qa kitat, ayam sukwat unañwpeq sunvotiyat nu kita. Noſw hak ka inumi pañqawñi: Pi nu qeniſe wunuſañw hihta tümoytaſw, ya hinoſw ayam suka pas nāp unañwpeq sunvotiy aſpiy nuy övelantani? ³⁰Pi nu put ep God aw hahlayhtit, put añſw nösñwu. Noſw ya hinhtiqw öviy nu put ep hahlayhtiqw ayam suhka pas nāt piw put ep inumiſ qalomáhiñqawñi? kíani. ³¹Ka pi panta. Niſañw um as God tayawñiſniſat öviy sohsök hintsakmantani, sen um tümoytani, sen um hikwñi, sen pay nāp hihta hintsakni. ³²Uma qa hakiy unañwmoknayani, imuy Jew-sinmuy, pu pay qa-Jew-sinmuy, pu imuy God aw tōnawtaſamuy. ³³Nu tuwat sohsökumuy hihta añ ahsupoq unañwſe mamaviſſe qa nēnem hihta tunatyawtat, as kaſſiwhſamuy hihta akw moñwſaſe' ayo nōñakniſat öviy amuñem tunatyawta.

11 Uma inumi nanawinyani; pi nu piw Christ aw nanawini.

Covering the Head in Worship

²Pas nu umumi hahlayhti itupkomu, iſpi uma sohsök hihta añ nuy u'ni'yuñq'o. Pu nu umumi hin tutaptaſw uma añ ahsupoq pan hinwiſa. ³Noſw it hapi uma navoti'yuñwiſat nu nāwakna: Christ hapi sohsökumuy tahtaſtuy qötöam'iwtaſat anta; pu tāſa nōmay qötöat'iwtaſat anta; noſw pu God hapi Christ qötöy anta. ⁴Haſam tāſa nākwapkañw God aw nāwaknaſa, sen God eñem yuaataſa hapi qötöy qahihtalawñwu. ⁵Pu haſam wuhti qa nākwapkañw God aw nāwaknaſa, sen God eñem yuaataſa hapi qötöy qahihtalawñwu; soñawñen pi pam āriwtañwuniſhe. ⁶Pay pi wuhti qa nākwapte' piw āriwtani. Pu kurs wuhti āriwte', sen ſipniſe', put hahmane', turs pam piw

nākwaptani. ⁷Noqw pay as soon tāqa nākwaptamantani, pi pam God an yukiwkañw pu put pihniatnihqee. Pu wuhti hapi tāqat pihniata. ⁸Pi tāqa qa wuhtit añqw yukiwta; pi wuhti tāqat añqw yukilti. ⁹Piw tāqa qa wuhtit enem yukilti; pi wuhti tāqat enem yukilti. ¹⁰Yantaqw hapi öviy wuhti soon qa nākwaptamantani, hakiy put aw moñwtaviwhqat mātaktaniqee, hoñvia'yatuy tunatyawkañwo. ¹¹Nikañw Tutuyqawhqa pan yukuqw, pay qa hak tāqa wuhtit qa ahpiy qátuni; piw qa hak wuhti tāqat qa ahpiy qátuni. ¹²Wuhti tāqat añqw aniwhtiqw, pay öviy piw pan tāqa wuhtit ahpiy aniwhti. Nikañw pay hapi sohsoyam God ahpiy aniwhtoti. ¹³Kurs aw nāp wūwayaa. Ya wuhti qa nākwapkañw God aw nāwaknaniqw pay lomahinta? ¹⁴Ya tāqa hin hintañwuniqw pam pantaqa umuy qa tutuqayna, haqam tāqa wupaañay'taqw pam put enem haman'ewayniñwuniqata? ¹⁵Náwuspi wuhti wupaañay'taqw pam put pihniatniñwu. Pi put hōmiat put aqw nākwaptaniqat öviy pam put aw noiwta. ¹⁶Noqw pay pi kurs hak it ep hiñqawlawniqey antaniqw pay hapi itam God aw tōnawtaqam qa pan tuwi'yuñwa.

The Lord's Supper

¹⁷Nu pu' hapi lavayhtiniqey umuy qa tayawnani. Uma soq tsovalte' qa nukñwat öviyyat, soq nankiwakw öviyyañwu. ¹⁸Meh, i' mohti'ma: Yaw uma sūvo tsovaltqw haqawat nātsikiwtañwuqat nu navota. Nihqey pay nu pēp pas tuptsiwa, ¹⁹Ispi pay kurs hin haqawat umuñaqw qa sutskeyaq'ö. Noqw put pantaqat ahpiy ima añ hakim pas qaatsat hinyuñqam umuhpe mātaktotini. ²⁰Noqw öviy ason uma sūmi tsovalte', uma qa pas pas antsa Tutuyqawhqat tunösvoñayat

nōñosañwu. ²¹Oviy pi umuy nōnovaqw, himuwa qa sōwu maqaptsi'tat, pay nāp nōvay tūmoytañwu. Noqw suhka tsōnmokiwtaqw, haqawa honaqkuyit akw hōnaq'iwtañwu. ²²Soh! Ya uma ñasta ki'yuñwa? Pep hapi as uma nōnovakañw hihikwyani. Hal ya uma God aw tōnawtaqamuy qahihtatote', ñasta nōvay'yuñqamuy hamantoyñayani? Ya nu umumi hiñqawni? Ya nu it ep umuy tayawnani? Sōoni. ²³Pi Tutuyqawhqa hapi inumi it posnaqw, nu tuwat umumi put mātavi: Ura Tutuyqawhqa Jesus put tōkilat ep momñiwituy amumi mātaviwniqey pōlavikit kwusu; ²⁴Nihqey put ep kwakwhatat, put yōhat, pañqawu: Huvam it ömahtotat, nōñosaa. I' hapi itoko umuñem yōñoyhtiwa. Uma nuy u'ni'yuñwniqey öviy it yantsak-wisni. ²⁵Pu pumuy nōñosaqw, pam pay án piw kuyapkuyit kwusut pañqawu: I' kuyapkuyi hapi iuñway ahpiy puhuvasiwñi. Yan hapi uma hinwisni. Uma añsakis put añqw hikwye', nuy u'nayamantani. ²⁶Pi uma añsakis it pōlavikit añqw nōñosakañw, pu it kuyapkuyit añqw hikwye', uma Tutuyqawhqat mokiwyuyat tuawi'yuñwmantani, hisat pītuniqat pahsavoo. ²⁷Paniqw öviy hak qa tunatyawkañw, it pōlavikit añqw nōsqa, pu Tutuyqawhqat kuyapkuyiyat añqw hikwqa Tutuyqawhqat tokoyat-nikañw pu unwáyat ep qaanhtimantani. ²⁸Oviy hak namivupre', pankañw put pōlavikit añqw nōsmantani, pu kuyapkuyit añqw hikwmantani. ²⁹Taq qa tunatyawkañw nōsqa, pu hikwqa nawus tūviwmantani, Tutuyqawhqat tokoyat qa mātsi'tañwuniqee. ³⁰Pi yantaqw öviy kaysiwhqam umuñaqw qaöqáwi'yuñwa, pu öpuiwyuñwa, pu kaysiwhqam pay soa. ³¹Pi itam namivupriwise', pay soon hin yukuniwyani. ³²Taq

Tutuyqawhqa itamumi pohte', itamuy ökwahñwu; taq ka itam yep qatsit ep hinwisqamuy amumum tüviwyani. ³³Yanta itupkomu, öviy uma nōnovanik tsovalte', hāk nānuhtayyuñwmantani. ³⁴Ason pi kurs haqawa tsōnmokiwte', pay kiy ep nōsmantani. Noqw uma qa tüviwyaniqey öviy tsovaltımantani. Pu ason nu hisat pite', hin hintaniqat umumi tutaptani.

Spiritual Gifts

12 Noqw uma kuwahtiput Hikwsit ahpiynihqat navoti'yunwıqat nu nāwakna. ²Pay pi uma navoti'yunwa, ura pay uma nāt qatuptsiwni'yunqe añ hihtuy nāp yukit qayuaatotaqamuy amuhpa' hinnumya, haqe' umuh'unanıway qatsqat pañ'a. ³Noqw öviy nu umuy māmatsnani, soon hapi hak God Hikwsiyat ahpiy yuaatakañw Jesus qalomáyukiwtaqat pañqawni. Pu soon hak Jesus Tutuyqawhqatnihqat pañqawni, hal pas Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiynen-saa. ⁴Qahováriwtaqa Hikwsi hihıhta kuwahtiput tühuytañwu; nıkañw pam pas sükaa. ⁵Pu itam nanāp tumalat makiwyaqe, sükw Tutuyqawhqat eñem tumalay'yunwa. ⁶Itam nanāp hin makiwyaqey pan hihta hintsatskañwu. Noqw pay God itamuhpa', itahhıntsakpiy sohsok akw nāp tunatyay tumalay'ta. ⁷Pi sohsoyam Hikwsit makiwyaqw, pam amuhpe namtaknañwu. Noqw put ahpiy itam sohsoyam monwvastotini. ⁸Pi Hikwsi wuwanlavayit sukwat aw nōañwu; pu pay pam Hikwsi piw sūannavotit lavayit sukwat aw nōañwu. ⁹Pu pay pam Hikwsi piw qapēvewnit sukwat aw nōañwu; pu pay pam Hikwsi piw sukwat aw tūqalapsintaniqey öqalat nōañwu. ¹⁰Noqw süka kätutmalat hintsaki; piw süka God eñem yuaata; piw süka hihıhtuy hikwsimuy māmatsñwu;

piw süka öñaqw lavayit yuaata; piw süka öñaqw lavayit namtöknañwu. ¹¹Noqw hapi pay pam Hikwsi iit sohsok hintsaki; hakiy aw hihtawat nōanik panhtiñwu.

One Body with Many Parts

¹²Pay as pi hakiy tokoat sükanikañw wühaq a'wiway'taqw, pu put tokoyat añ sohsoy a'wisa wühaqnikañw pay süka tókoniñwu. Noqw Christ hapi pan hinta. ¹³Pi itam sohsoyam sükw Hikwsit ahpiy tuvoylatotiqe, soñawnen süka tókoniwhtoti, sen itam Jew-sınomu, sen qa-Jew-sınomu, sen núantutuwiktu, sen qa tütuwiktu. Pi itam sohsoyam sükw Hikwsit makiwya. ¹⁴Pi hakiy tokoat qa sükw awiwaniñwu. Pam hapi wühaq'a. ¹⁵Noqw öviy kurs hakiy kuk'at sen kıtani: Nu qa mātanihqe öviy pay nu tokot qa añqwwi, kite', ya pam pay paniqw tokot qa añqwwini? ¹⁶Pu kurs hakiy naqvuat sen kıtani: Nu qa pōsiatnihqe öviy nu tokot qa añqwwi, kite', ya pam pay paniqw tokot qa añqwwini? ¹⁷Kurs as hakiy tokoat sohsoy pōsiniqw hak hin navotmantani? Pu kurs pam sohsoy naqvusaniqw hak hin hihta hovaikmantani? ¹⁸Noqw pay pi God hin aw wüwaqey pan hakiy tokoyat añ a'wiwayat yukuhtañwu. ¹⁹Noqw kurs as puma pay sohsoy süka awiwasaniqw ya hakiy tokoat háqamni? ²⁰Nıkañw pay hapi hak wühaq a'wiway'kañw pay süka tokoy'tañwu. ²¹Noqw öviy soon hakiy pōsiat māyat aw pañqawni: Nu un qa haqni'ta, kıtani. Pu piw soon qötöat kukyat aw pañqawni: Nu un qa haqni'ta, kıtani. ²²Qae, pi hakiy tokoyat añ himu suhpan pay öwihınyunqa pas soon qe'yañwu. ²³Pi hakiy tokoyat añ hahqe' itamuyniqw pay hin'ewakwyaqat itamuy pumuy pas kaptsi'yunñwu; pu itamuhpa' qason'iwyaqat itam pās tunatyawkahkañw yuwsınaya.

²⁴Itamhpa' sóniwyaqa pi pay qa hihta haqni'yuñwa. Pi God hakiy tokoyat namikwaptaqe añ haqe' hihta qa pasiwyuñqat aw pas pavan unañwtavi, ²⁵Hakiy tokoyat ep qa haqam nehpewi hintaqat öviy'o; noqw añ a'wiwa nāmi unañwtavi'yuñwni. ²⁶Noqw kurs himuwa awiwa nātuhotaqw, sohsoyam a'wiwat put amum nātuhototañwu. Pu kurs sūka awiwa kaptisitiwhq, sohsoyam a'wiwat put amum hahlayyañwu. ²⁷Noqw uma hapi sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; nihqe nanāp añ a'wiwatu. ²⁸Noqw God hapi Jesus aw tōnawtaqamuy amuhpe haqawatuy hihta añ oyahta, imuy ayaiwyuñqamuy mohtii, amúñk pu' put eñem yuaatotaqamuyu, amúñk pu' tūtutuqaynayaqamuyu, atsve pu' kātatayhpit hintsatskaqamuyu, pep pu' tūqalapsintotaqamuyu, pu tūvaañwantotaqamuyu, pu añ moñw'iwyuñqamuyu, pu qa supwat himuhkwa yuaatotaqamuyu. ²⁹Ya sohsoyam ayaiwyuñwa? Ya sohsoyam God eñem yuaatota? Ya sohsoyam tūtutuqaynaya? Ya sohsoyam kātatayhpit hintsatska? ³⁰Ya sohsoyam tūqalapsintotaniqey öqalay'yuñwa? Ya sohsoyam öñaqw lavayit yuaatota? Ya sohsoyam tuqay'a'yatu? ³¹Nikañw pay uma pas añ núnukñwat kuwahtiput tuñlay'yuñwni. Nikañw nu it epnihqe haqe'wat pas nukñwat umuy äawnani.

Love

13 Nāmahin pi as nu sinmuy, pu God honviaymuyatuy amún pās hópiniñkañw nuhtumi qa unañway'te', nu soñawnen sikasivat qalalataqat antani, sen sivavutsqat an eyoyotaqata. ²Pu nāmahin pi as nu God eñem yuaataniqey makiway'takañw, pu hihhihta āmiwtañwuqat sohsok mātsi'kañw, pu sohsok hihta navoti'tani, pu nāmahin pi as nu

pas qapēvewni'kañw tuhtukwit nahlamintaniñkañw nuhtumi qa unañway'te', nu qahimuu. ³Pu nāmahin pi as nu añ öokiwyaqamuy nopnaniqey öviy sohsok hihta ihmuy amumi nōaniñkañw, pu itokoy taqsokiwniqat aw put mātapniñkañw nuhtumi qa unañway'te' soon nu put akw moñwvastini. ⁴Nami'nañwa qa its hin unañwtiñwu; hakiy pāsniñwu. Nami'nañwa qa unañwtuyvañwu. Nami'nañwa qa kwiviyuaatañwu; pu qa nātsotskanañwu. ⁵Hakiy qa hintsaniñwu; qa nēnem hihta tunatyawtañwu; pu qa suy'tsuptiñwu; qalomáhintsaniwe' put ep qa hin unañwtiñwu; ⁶Qaantsatskiwhqat ep qa hahlayhtiñwu; nikañw súantsatskiwhqat ep hahlayhtiñwu. ⁷Sohsok hihta añ nānakwhani'tañwu; sohsok hihta tuptsiwñwu; sohsok hihta ep qa nan'eknañwu; sohsok hihta añ kuytañwu. ⁸Nami'nañwa qa haqami sohtani. Nikañw God añqw nātōniqa lavayi hapi pay yukiltini; pu himuhkwa yuaatiwhqa pay sohtini, pu i' navoti pay tūwayani. ⁹Pi itam qa pasiwtaqat navoti'yuñwa; pu itam qa pasiwtaqat God eñem yuaatota. ¹⁰Nikañw ason hisat himu pas pasiwtaqat pituqw, pep pu' himu pay qa pasiwtaqa ayo yukiltini. ¹¹Ura nu tsāynihqe tsakoyuaatañwu; nu tsākw an hihta māmatsñwu, pu nu tsakowuwni'tañwu. Nit nu tāqatiqey pep pu' nu hihta tsakoe'wakw ayo yuku. ¹²Pay itam pi nāt pu' soñawnen panaptsat akw qa suyan nāviptsani'yuñwa. Nikañw ep pu' itam pas suyan nānami yoyrikyani. Pu' hapi nu qa pasiwtaqat tuwi'ta; nikañw ason pep pu' nu pas pasiwtaqat navoti'tani, God pas pasiwtaqat inumi navoti'taqat pan'i. ¹³Taay, noqw öviy hapi ima pahyom pētōti-i' qapēvewni, pu unañwvahsi, pu nami'nañwa. Noqw

imuy amuñaqw nami'nañwa hapi pas mohpeq'a.

More about Spiritual Gifts

14 Uma nuhtumi un-añway'yuñwniqey añ ö'qalyani; pu uma hihihita kuwahtiput Hikwsit añqwnihqat tuñlay'yuñwni, tis öviy uma God eñem yuaatotaniqeyu. ²Pi òñaqw lavayit yuaataqa qa sinmuy amumi yuaatat, God awniñwu, pi qa hak put hihta yuaataqat mätsi'tañwuniq'ö; pi pam hihta ãmiwyuñqat Hikwsit ahpiy yuaatañwu. ³Noqw pu God eñem yuaataqa hapi sinmuy amumi yuaatañwu öqawhtotaniqat öviy'o, pu ökwhaniwyaniqata, pu suyan unañwtotiniqata. ⁴I' òñaqw lavayit yuaataqa pi nãöqawhtotoyñañwu. Noqw pu God eñem yuaataqa God aw tñawtaqamuy öqawhtotoyñañwu. ⁵Is as uma sohsoyam òñaqw lavayit yuaatotani, tis öviy God eñem yuaatotani; ispi God eñem yuaataqa òñaqw lavayit yuaataqat epnihqe pas pávaniq'ö, hal pas òñaqw yuaataqa hihta lavayhtiqey namtöminta-saa; noqw Jesus aw tñawtaqam öqawhtotani. ⁶Noqw taay itupkomu, kurs nu umumi pitut òñaqw lavayit-sa yuaate', ya nu hin umuy moñwvastapnani? Kurs nu God añqw hihta navotqey qa umumi yuaate', piw umuy qa hihta navotne', piw God lavayiyat umumi qa yuaate', piw umuy qa hihta tutuqaynaqw, ya uma hin ilavayiy akw moñwvastotini? ⁷Híkispi lēna qa taytaqa soon qa suyan tōqtini, sen pas lēna, sen sivatonlena. Taq sen hak lēlent hihta qa suyan tōqtapnaqw, ya hak hihta lēlenqat māmatsni? ⁸Pi tōtōqqi qa suan tōqtiqw, ya hak kipokyuwsini? ⁹Noqw pay hapi pan piw umuhpe hinta. Pas uma umuhleñiy akw lavayit susmataqnihqat qa yuaaykuyaqw, ya hak umuy pep

hiñqawaqat māmatsni? Uma pi haktonsa yuaatotani. ¹⁰Pay as pi soon tūwaqatsit ep hihihituy qa nānan'ik lavayiyuñwa. Noqw qa himuwa qa hihta tuawi'ta. ¹¹Noqw öviy nu yuaataqat lavayiyat qa tūqayte' putniqw pay nu himusinoni; noqw i' yuaataqa pay nuyniqw himusinoni. ¹²Noqw pay hapi piw umuhpe panta, pi uma Hikwsit ahpiy kuwahtiput pas nānawakna. Oviy uma Jesus aw tñawtaqamuy öqawhtotoyñaniqey öviy pas ö'qalyani. ¹³Noqw öviy i' hak òñaqw lavayit yuaataqa put namtömintamantaniqey öviy tūvinlawni. ¹⁴Pi nu òñaqw lavayit akw God aw nāwaknaqw, pas as pi ihikwsi nāwaknani, noqw iwuwni qa hihta apiiwatani. ¹⁵Taay, noqw pep hintani? Nu ihikwsiy ahpiy nāwaknani, pu piw iwuwniy ahpiy'o; nu ihikwsiy ahpiy tawlawni, pu piw iwuwniy ahpiy'o. ¹⁶As qa pantaniqw, um uhhikwsiy akw hihta ep hahlayhtiqw ya i' qa mätsi'taqa hin Antsaa, kitani, ispi pam un hiñqawhqat qa mätsi'taqee. ¹⁷Pay as pi um ka suan hihta ep hahlayhtiñwu; noqw mi'wa qa put akw öqawhtañwu. ¹⁸Pas nu Inay God aw hahlayhti. Kwakwhat pi nu sohsokmuy umuhpenihqe pas pavan òñaqw lavayit yuaata. ¹⁹Nikañw pay nu tuwat Jesus aw tñawtaqamuy amuhpe panis hñkiyom lavayit iwuwniy ahpiy lavayhtiniqey nāwakna; nen nu hakimuy hihta tutuqaynani; nen qa haktonsa pakwút-sikip sōmorit òñaqw lavayit yuaaykuni. ²⁰Itupkomu, uma qa tsakowuwni'yuñwni; nikañw qalomátunatyat awwat titipostuy amunyuñwni; nikañw uma añ pás pasiwyuñqamuy amún wuwni'yuñwni. ²¹Pi tutavot añ yan pey'ta: Nu alönöt lavayiyuñqamuy lavayiyamuy-nikañw pu a'löntuy moayamuy ahpiy imuy sinmuy amumi yuaaykuni. Noqw nāmahin pi nu as panhtiniqw soon puma

inumi tūqayyuñwni, kita Tutuyqawhqa. ²²Noqw òviy òñaqw lavayi pay hapi qatuptsiwni'yuñqamuy amumi hihta tuawi'ta, ima tuptsiwni'yuñqamuy qa pumuy amumii; nikañw God añqw lavayi qatuptsiwni'yuñqamuy qa pumuy amuñem-nit, imuy añ tuptsiwni'yuñqamuy amuñemi. ²³Noqw òviy kurs uma Jesus aw tōnawtaqam haqam sūvo tsovaltqw, uma sohsoyam òñaqw lavayit yuaatotaqw, pu hakim qatūqayyuñqam, sen qatuptsiwni'yuñqam pañso yuñe', ya puma umuy hōnaq'iwyuñqat qa pañqaqwani? ²⁴Noqw kurs uma sohsoyam God lavayiyat yuaatotaqw, hak qatuptsiwni'taqa, sen qatūqaytaqa pañso pake', sohsokmuy umuhpiy sóontsaniwni, pu sohsokmuy umuhpiy aw pohtiwni. ²⁵Noqw pantaqat ahpiy put unañwpeq himu tupkiwyuñqa mātaktini; noqw òviy pam yōkoltit, God pas hihtate', put pas antsa umuhpenihqat tūawvani.

Order in the Church

²⁶Taay, noqw hintani itupkomu? Pi uma sūvo tsovalte', uma añ nanāp hihta tāwi'yuññwu, hihta tutuqaynayañwu; òñaqw lavayit yuaatotañwu; God añqw hihta navoti'yuñqey yuaatotañwu; òñaqw lavayit tuqay'ayhtotiñwu. Hakimuy òqawhtotoynayaniqey òviy uma sohsoq hihta hintsatskamantani. ²⁷Kurs haqawat òñaqw lavayit yuaaykuyaniqw, pay lōyōmmantani, sen pahyomyamantani, pay pahsa'mantani; pu puma nānañk qeni'yuñwmantani; noqw suhka lavayiyamuy namtōmintani. ²⁸Nikañw kurs pay qa hak hakiy lavayiyat namtōmintaniqw, pay pam hāk tsovawtaqamuy ep qa hiñqawlawht, nāmi yuaatamantani, pu God aw'i. ²⁹Pay God enem yuaatotaqam lōyōm, sen pahyom-haqam yuaaykuyamantani;

noqw mīmawat lavayiyamuy aw wūwantotamantani. ³⁰Ason kurs aqlap qátuhqat aw himu mātaktiqw, pay mohti yuaataqa hāk qa hiñqawlawmantani. ³¹Pay ason uma soon qa sohsoyam nānañk God lavayiyat yuaaykuyamantani; noqw sohsoyam tutuqayyani; nen sohsoyam òkwhaniwyuñwni. ³²Noqw God lavay'aymat nāp hikwsiy aw tuyqawi'yuñwa. ³³Pi God nānaphin qatsit qa yuki'tat, uyiawwqatsit tumalay'ta. Pas añ ahsupoq God sinomat tsovawtaqe hin hintsatskaqw, ³⁴Pan hapi hakim tsovawtaqw momoyam as qa hiñqawwamantani, taq puma yuaatotaniqey ep qa qeni'yuñwa. Puma maqaptsiy hinyuñwni. Ura tutavo pan yuaata. ³⁵Pu ason pi puma hihta tutuqayyaniqey nānawakne', kiy añ puwsuñwmuy put tūvintotamantani. Taq momoyam haqam tsovawtaqat ep yuaaykuyaniqw pam pumuy amuñem haman'eway'o. ³⁶Ya God lavayiyat umuhpiy aniwhti? Hal ya pay pas pam umumi-sa pitu? ³⁷Hak tāqa God lavay'ayaatnihqey namiwuwante', sen Hikwsit añ hinmaqey namiwuwante', it aw nakwhani-nu umumi hihta pentaqw pam Tutuyqawhqtat tutavoata. ³⁸Pu ason kurs hak haqam it qa tuway'te', tatam pi pam qa nātuwiwtani. ³⁹Yanta itupkomu, noqw òviy uma God lavayiyat yuaatotaniqey pas tuñlay'yuñwni; pu uma hakiy òñaqw lavayit yuaataniqat qa mēwantotani. ⁴⁰Pay sohsoy himu pās unañwat, qa nānaphin yukiwmantani.

The Resurrection of Christ

15 Taay itupkomu, ura nu hapi lomatuawit umuy yuaaykuqey umuy u'nana. Put hapi uma kwusuya; pu uma put ep hōñi. ²Pu uma hapi piw put akw ayo nōña, kurs uma nuy hihta umumi yuaaykuqat u'ni'yuñwee,

hal kurs uma paysoq tuptsiwye'-saa. ³Pi nu pay piw hihta kwúshuqey ura put umumi mohti mātavi, i' Christ hin pey'taqat itahqaanhtipuy ep mokqata. ⁴Pu ura pam hin pey'taqat an tūami-whqe pu pāyis talq ahoy tātayi. ⁵Pu ura pam Cephas aw namtakna, nit pu pakwt lōq sihkay'taqamuy ayaiwuñqamuy amumii. ⁶Pantaqat atsve pu' pam tuptsiwni'yuñqamuy tsivot tsivot-sikip súnatnihqamuy amuhpe hōyokiwtaqamuy sūsniķańw amumi namtakna. Noqw pumuy amuñaqw suswuhaqnihqam nāt yēse; nikańw haqawat pi pay soa. ⁷Pantaqat atsve pu' pam James aw namtakna, nit pep pu' sohsokmuy ayaiwuñqamuy amumii. ⁸Pu nuhtuńk pam inumi piw namtakna, sońawnen nāt aw qa pituqw pay nu tihtiwhqat an'i. ⁹Pi nu ayaiwuñqamuy amuñaqw susqahimuu. Soon pi as nu yan'ewayniķańw ayaiwtaqey pan tūnwantiwni; pi nu God aw tōnawtaqamuy okiwsana. ¹⁰Nikańw kurs nu hímunen, nu God núokwayat ahpiy pam'i. Nihqe nu qa paysoq put núokwayat makiwa; pi nu pumuy sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan maqsonta, nikańw pay qa nūu, pi God núokwaat inumum tumalay'ta. ¹¹Noqw itam yan yuaatota, sen púmaa, sen nūu. Noqw öviy uma yan tūtuptsiwa.

Our Resurrection

¹²Taay, noqw kurs itam Christ mokiwy ańqw ahoy tātayhqat yuaatotaqw, ya hintaqw öviy umuñaqw haqawat so'pum soon ahoy tātayyaniqat pańqaqwa? ¹³Pi kurs so'pum pay qa ahoy tātayyaniqw, pahsat kurs Christ pay qa ahoy tātayi. ¹⁴Noqw kurs Christ pay qa ahoy tātayhq, pep pu' itam haktonsa yuaatota; noqw piw uma kurs haktonsa aw tuptsiwni'yuñwa. ¹⁵Noqw hiki spi itam God qa súanyuaatotaqey pan núansaniwya. Oviypi pam Christ ahoy tātaynaqat pańqaqwa. Noqw pay

kurs ima so'pum qa ahoy tātayyaniqw, pep pu' piw Christ qa ahoy tātayniwa. ¹⁶Ispi kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniqw, pahsat hapi God Christ pay qa ahoy tātayna. ¹⁷Pu kurs Christ pay qa ahoy tātayniwhq, uma haktonsa tuptsiwni'yuñwa; uma nāt umuhqaanhtipuy ań hinwisa. ¹⁸Pu öviy piw ima Christ ep so'qam kurs pay pas súlawhti. ¹⁹Kurs pay itam yep-sa qatsit ep Christ aw yanyuñwnik, pas hapi itam sohsokmuy sinmuy amuñaqw sus'okiwhinyuñwni. ²⁰Noqw pi pas antsa Christ hapi mokiwy ańqw ahoy tātayi; nihqe imuy so'qamuy piw ahoy tātayniqat mahtakna. ²¹Pi sinom sūkw sinot atsviy so'ńwu. Noqw pan hapi piw puma sūkw sinot atsviy ahoy yesvani. ²²Pi Adam ań sohsoyam só'iwmaq, pay öviy piw pan Christ ań sohsoyam mokiwy ańqw ahoy tātayyani. ²³Nikańw nanāp qeni'yuñwni, Christ mohtini, ańk pu' Christ hisat pituqw put sinomat túwatyani. ²⁴Pep pu' so'ńwamiq pituqw, pam Nay God aw mońwtunatyat mātapni, pam ahsupoq mońwqeqnit ayo yúkut'a, pu sohsokmuy ań mońw'iwyuñqamuyu, pu ań öqalay'yuñqamuyu. ²⁵Ispi pam soon qa mońw'iwatani, pas hisat God sohsokmuy tuwqamuy ańwutaqw, puma put aw maqaptsi'yuñwniqat pahsavoo. ²⁶Noqw nuhtuńk mokiwu, itahtuwqanihq, piw súlawhtini. ²⁷Pi God Christ pas sohsok hihta aw öqalmaqa. Nikańw pam put sohsok hihta aw öqalmaqahqey kíta hqe, pas nāp qa put aw maqaptsiy qatu, öviy pi pam hapi put sohsok hihta aw öqalmaqahqee. ²⁸Nikańw ason pam sohsok hihta áńwutaqw, pep pu' Tiat piw put aw maqaptsiy qátuni, it hakiy put sohsok hihta aw öqalmaqahqat aw'i. Noqw God hapi sohsokmuy amuhpenihqe suspavanni. ²⁹Taay, noqw kurs as so'qam pay ahoy qa tātayyaniqw, ya ima so'qamuy

amuñem kūyit akw tuvoylatotiqam hintsatska? Noqw pas piw puma hinoqw so'qamuy amuñem kūyit akw tuvoylatoti? ³⁰Noqw hinoqw pas piw itam yūmosa unahintaqat yēse? ³¹Nu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay ep umuy pihni'taqey ahpiy umumi pas súañqawni, itupkomu, Nu nāqavo mómoki. ³²Kurs nu Ephesus ep hakimuy i'tsivutuy popkotuy amunyuñqamuy qanahtsopkañw nāyawve', ya sen nu hin put akw moñwvasni, kurs so'qam pay qa ahoy tātayyaniq'ō? Pay pi itam tatam nōnovani, piw hihikwyani; taq itam qāvo so'ni. ³³Uma nāmi qa yētotani, hak qahopit a'puñalqw, pam hapi hakiy qatsiyat nukūwat nukushintsaniñwu. ³⁴Uma suan hinwisniqey aw havivokalyani, nen qaanhtiput qe'yani; taq haqawat God qa tuwi'yuñwa. Nu umuy hamantoynaniqey kita.

The Resurrection Body

³⁵Noqw haqawa soon qa pañqawni: Noqw ya so'pum hin hinkahkañw tātayyani? Puma hihta tokoy'kahkañw ōkini? ³⁶Um hak qa wuwni'taqa, pi um hihta uyhq pu pam mokq, pu put añqw uyiwhqa wūñwiwmañwu. ³⁷Pi um hihta ūye' hintaqat tokoy'taniqat qa pantaqat uyñwu. Um pay sivosiyat uyñwu, sen sōhōvosita, sen himuvoshumita. ³⁸Noqw ason God put hintaniqat nāwakne' pan put tokotoynañwu. Pu sohsok hihta sivosiyat hintaqat tokoy'taniqat pam enem yúkuñwu. ³⁹Sohsok sikwi qa sunyuñwa. Sinom pas nāp sikwí'yuñwa; pu hihtu popkot piw pas nāp sikwí'yuñwa; pu pāvakiwhit piw pas nāp sikwí'yuñwa; pu masay'yuñqam piw pas nāp sikwí'yuñwa. ⁴⁰Pu ōveqatsit ep yesqam piw nāp tokoy'yuñwa, pu tūwaqatsit ep yesqam nāp tokoy'yuñwa. Oveqatsit ep yesqam nāp lomavitsañway'yuñwa;

pu tūwaqatsit ep yesqam piw sukw lomavitsañway'yuñwa. ⁴¹Tāwa pas nāp tālawñway'tañwu; pu mūyaw piw pas nāp tālawñway'tañwu; pu sōtu piw pas nāp tālawñway'yuññwu. Noqw qa sohsok sōtu sun tālawñway'yuññwu. ⁴²Noqw pan hapi i' hak mokt ahoy tātayhqa hintañwu. Pam as hovariwkañw āmiwhit, qahováriwkañw ahoy tātayni. ⁴³Pam as hin'eway āmiwhit, lolmat pitsañway'kañw tātayni; pam qaōqálay'kañw āmiwhit, a'nō ōqalay'kañw tātayni. ⁴⁴Pam yep qatsit añqw tokoy'kañw āmiwhit, Hikwsit añqw tokoy'kañw tātayni. Itam pu' yep qatsit añqw tokot pasiwyuñwa. Noqw pep pu' itam pas antsa Hikwsit añqw tokot pasiwyuñwani. ⁴⁵Oviy pi ura yan pey'ta: I' Adam mohti'maqa tātayñwuqey pan yukiwta, yan'i. Noqw pay i' Adam nuhtuñknihq hikwsi hakiy tātaynaniqey pan yukiwta. ⁴⁶Nikañw Hikwsit añqwnihqa qa mohtii, pi yep qatsit añqwnihqa; pu Hikwsit añqwnihqa pay ason ankti. ⁴⁷I' mohti sino tutskwat añqw yukilti; nihqe pam yep qatsit tunatyawta. Noqw añknihq sino hapi Tutuyqawhq, ōveqatsit añq'ō. ⁴⁸Pay pi tutskwat añqw yukiwtaqa hin hintaqw ima tutskwat añqw yukiwyuñqam hapi pay piw panyuñwa; pu ōveqatsit añqwnihqa hin hintaqw pay ōviy hapi ōveqatsit añqwyaqam piw panyuñwa. ⁴⁹Noqw pay pi itam tutskwat añqw yukiwtaqat an yukiwyuñqey pan hapi ōviy itam piw ōveqatsit añqwnihqat an yukiwyuñwani. ⁵⁰Noqw it nu pañqawni itupkomu: Pas kurs hin hak tokoy'kañw piw uñwáy'kañw God moñwtunatyayat himuy'vani; piw pas soon hak hovariwkañw qatsit qahováriwtaqat himuy'vani. ⁵¹Meh, nu hihta tupkiwtañwuqat umuy āawnani. Itam qa sohsokam so'ni; nikañw itam sohsokam alōntotini.

⁵²Nāt yankahkañwo, hakiy pōsiyat uhpukqat pan halayvita, nuhtuñk tötöqpit tötqi'ö. Pi tötöqpi tötqiw, pu so'pum qahinkahkañw ahoj tātayyani, noqw itam alöñtotini. ⁵³Pi itam itahtokoy sakwitiñwuqat hihta pas qa sakwitiñwuqat enañ nāhojñwayani; pu mokñwuqat hihta pas qa mokñwuqat enañ'a. ⁵⁴Noqw öviy i' sakwitiñwuqa pas qa sakwitiñwuqat yuwsiqw, pu i' pay mokñwuqa pas qa mokñwuqat yuwsiqw, pahasat pu i' yan lavayi pey'taqa aw antsaniwni: Mokiwu áñwutiwhqe súlawhti. ⁵⁵Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy áñwutani? Taay, mokiwu, ya um hihta akw hakiy múani, yan'i. ⁵⁶Pi qaanhtipu hapi mokiwuy hōyat antañwu. Noqw hin hinwisniqa tutavo hapi qaanhtiput öqaltoynañwu. ⁵⁷Noqw pay kwakwhat pi God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añ itam hihta añ kūyuñwniqat pan yuki'ta. ⁵⁸Yanta aw iunañwam itupkomu, öviy uma hürs hoñni; pas qa wayayatotani; sutsep Tutuyqawhqat añ qaöwihinyuñwni; pi uma qa paysoq Tutuyqawhqat eñem tumalay'yuñqey navoti'yuñwa.

The Offering for Fellow Believers

16 Pu' imuy God sinomuyatuy amuñem himu oyiwniqat nu pañqawni. Pay nu Galatiat ep Jesus aw tōnawtaqamuy amumi hin tutaptaqw uma piw panhtotini. ²Ason Sundayt aw pituqw, uma añ nanāp hihta ayo warantotamantani, God hakiy hin hihta tuwanaqat pan'i. Noqw nuy pituqw uma hihta qa sumiooyani. ³Noqw uma umuhtutuvēniy akw hakimuy hu'wanayaqw, ason nu pite' pumuy ayatani; noqw puma umuhkuwahtipuy Jerusalem aqw kiwisni. ⁴Pu ason kurs nuy aqwniqw, pam lomahintaniqw puma inumumyani.

Paul's Plans

⁵Noqw nu hapi Macedoniat añnen umumini, pi nu Macedoniat añni. ⁶Noqw sen nu umumum huruhtini, hikis sen nu umumum tōmōlani; nen nu haqamininiqw uma nuy hihta akw paañwayani. ⁷Nikañw nu pu' yañ haqami hoytaqe pay hāk umumi qa yōrikni, nikañw pay hisnen nu umumum hihsavo huruhtini, kurs Tutuyqawhqay nuy nakwhanaq'ö. ⁸Nikañw nu hapi Pentecost aw pahsavō Ephesus ep qátuni. ⁹Pi nu pas pavan öqalat tumaltaniqw, put aw inuñem wuhkoew hōtsílti; noqw ehpewi hintsatskaqam wūhaqya. ¹⁰Pu ason kurs Timotheus umumiq pituqw, uma tunatyaltotiqw, pam qañutsúwkañw umumum qátuni, taq pam inún it Tutuyqawhqat tumalayāt hintsaki. ¹¹Oviy hapi qa hak put pēvewnani, uma qa panyuñwt, put hahlayhqat umuhpiy hōnayaqw, pam peqw inumini, taq nu put enañ añ tuptsiwni'yuñqamuy nuhtayta. ¹²Pu i'wa itahtupko Apollos pay as pas añ tuptsiwni'yuñqamuy amumum umumiqniqat nu aw ö'qala. Noqw pay nāt pam qa pu'haqam umuminiqey nāwakna; nikañw pay ason pam hisat eñem lomahintaniqw soon qa umumini.

Final Words

¹³Uma qa nāunay'yuñwni; qapēvewnit ep hürs hoñni; pas tahtaqtñiqey pan hinyuñwni; a'nö ö'qaltñi. ¹⁴Uma nānami unañway'kahkañw, sohsok hihta hintsatskani. ¹⁵Noqw uma Stephanas ep kivituy navoti'yuñqw puma Achaiat ep mohti tuptsiwya, nihqe puma God sinomuyatuy tumalay'yuñwniqey aw nānoi'yuñwa. ¹⁶Noqw öviy nu umumi naokiyaw'tani: Uma hakimuy pan hinyuñqamuy amumi tūqayyuñwni, pu

sohsokmuy itamuy hintsatskaqamuy amumii, pu itamum tumalay'yuñqamuy amumii. ¹⁷Pas nu it Stephanus, pu Fortunatus, pu Achaicus pumuy ökiqw hahlayhti, puma umuy kurs hinyaniqat ep aw antsatsnaqw öviy'o. ¹⁸Pas pi puma nuy suyan unañwtoynaya, pu úmuyu; öviy uma añ panyuñqamuy pan tuway'yuñwni. ¹⁹Ima Asiat ep háhaqe' Jesus aw tōnawtaqam umuy öqalaya; Aquila Priscillat amum umuy Tutuyqawhqat añ a'nö öqala,

kīyamuy ep tsovawtaqamuy amumuma. ²⁰Sohsoyam tuptsiwni'yuñqam umuy öqalaya. Uma nānatupkomnihqey pan na'qalantotani. ²¹Nu' Paul hapi it yan öqalnit pas nāp imay akw penta. ²²Tutuyqawhqat Jesus Christ aw qa unañway'taqa hapi pas pay ayo tüviwmantani. Itahtutuyqawhqa hapi nāt pítuni. ²³Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat umumi pitsíwtaa. ²⁴Nu Christ Jesus añ umumi pas unañway'ta. Nam antaa.

Paul

CORINTH

*ep Tuptsiwni'yuñqamuy
amumi anik Pēniata*

1 Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, itah-tupkoy Timothyt ámuma. Itam Corinth epeq God aw tónawtaqamuy öqalanta, pu sohsokmuy God sinomuyatuy añ ahsupoq Achaia-tutskwat ep yesqamuy pīwu. ²Nam núokwa, pu kwakwha un-añwa God Itanay añqw umumi pitswiwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay añq'ö.

Paul Gives Thanks to God

³Nu God, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Náyatnihqat aw hahlayhtima. Kwakwhat pi pam Itananihqe itamuy ökwatuwa, pu itamumi unañwtavi'ma. ⁴Itamuy hihihita añ kánanvotq, ahsupoq put añ pam itamumi unañwtavi'ma; noqw öviy itam piw tuwat hakimuy hihihita añ kánanvotyaqamuy amumi unañwtapyaniqey tuwi'yuñwa, God itamumi hin unañwtapqat pan'i. ⁵Pi kurs itam Christ amum hihihita añ kánanvotq, pu' pas pavan pam itamumi soon qa unañwtavi'tani. ⁶Pu kurs itam haqam hihita añ kánavote', pay hapi umuy suyan unañwtotiniqat, pu ayo nõñakniqat öviy itam put añ kuyvañwu. Noqw ason God itamumi unañwtaviqw, itam umumi unañwtapniqey tuwi'vaniqat öviy panta; noqw itam umumi unañwtapq, uma itamun kánanapte' qa nan'eknaye', añ kükuyvani. ⁷Itam qanánatsopkañw God aw yanta, it navoti'taqee: Kurs uma itamun hihita añ kánanaptaqw, God umumi unañwtapni, itamumi hin unañwtapqey pan'i. ⁸Pi itam Asiat ep hin kánanvotqat uma navoti'yuñwniqat itam nāwakna, itahtupkomu. Pas pi itam as soon añ

kuytani, itah'öqalay yupqöyva putuhtiq'ö. Noqw öviy itam okiw itahqat-siy añ nánahstopti. ⁹Panta, nihqe öviy itam qa qátuniqey pañso pitu, itam nāp itah'öqalay qa aw yantat, God aw yan-taniqe öviy'o, it hakiy so'pumuy ahoq tātaynañwuqat aw'i. ¹⁰Pam hapi moki-wuy añqw itamuy ayo távihqe, nāt itamuy ayo tahtaptima; nihqe pay nāt soon pam itamuy ayo qa táviniqat itam aw tuptsiwni'ta. ¹¹Okiw as uma God itamuy nāt ayo táviniqat öviy itamuñem nāwakinwisni, añ kaysiwhqamuy amumuma; noqw ason pam panhtiqlw, pep pu' uma pumuy amumum put ep God aw hahlayhtiwisni.

The Change in Paul's Plans

¹²Itam it ep hahlayhti, itahtupkomu. Itam súañqawniqey itah'unañwpeq navoti'ta. Itam qa atsáy'makañw, suan hinma, qa nāp itahwuwniy añ'a, panis God núokwayat-sa añ'a. Pan itam hinma sinmuy amuhpaa, pu umuhpa' pīwu. ¹³Pay nu umuy hihta mätsi'yuñwniqat pan umumi pēna. Pay hisnen uma yūmosa put mätsi'wisni. ¹⁴Pay uma itamuy qa pas tuwi'yuñwa. Pay as uma itamuy suyan tuwi'yuñwe', Itahtutuyqawhqay Jesus pítuhqat ep uma itamuy hahlaytotini, itam umuy hin hahlayhtiqat pan'i. ¹⁵⁻¹⁶Noqw it yantaqat nu qapēvewnaqe as öviy pay mohti umumiqniqey pan unañwti, pu umuhpiy Macedoniat awnit, Macedoniat añqw umumi piw áhoyniqeyu; nen nu lōs umuy paañwani. Noqw nu umuñaqw Judeat aqwniqw uma nuy paañwayani. ¹⁷Nu umumiqniqey qa paysoq nanawini. Nu yep qatsit ep haqawatuy qa amún lōq lavayi'ta-Kurs antsa, it'a, pu piw Qae, itwata. ¹⁸God pas qa átsanihqay inumi navoti'taqw, nu súañqawu. Nu qa lōq layayi'ta. ¹⁹Ura Sylvanus, pu Timotheus, pu nūu, itam umuy

it Jesus Christ God Tiyať āawnaya. Noqw pam hapi pas antsa. Pam pas qa hihta ep wiñwhinta. ²⁰Pi God sinmuy hihta āawnaqw, Christ hapi amumi put antsaniwu. Noqw paniqw hapi ōviy itam put tuñwniyat aw yankahkañw, Nam antani, kitotañwu, God tayawintiwniqat ōviy'o. ²¹God hapi itamuy, pu umuy Christ aw sinotaqe itamuy asna; ²²Piw itah'unañwpeq Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylata. Yan pam hin itamuy āawnaqey pan itamuñem yúkuniqey itamumi mahtakna. ²³God inumi navoti'taqw nu umumi súañqawni: Nu hapi umuy óokwatuwhqe ōviy pay hāk Corinth qa aqw'a. ²⁴Nu umuhtuptsiwniy ep umumi tuyqawi'taqey qa pañqawu; pi uma tuptsiwnit ep hōñi; nikañw okiw as umuy hahlayhtotiniqat ōviy itam umumum tumalay'ta.

2 Yan nu it wūwaqe pay nu pāpu qa putuiwkañw umumi pítuni. ²Ispi kurs nu umuy unañwmoknaqw, ya hak nuy hahlaytapnani? Sen i' inuhpiy qahahlayhtiqa panhtini? ³Noqw nu paniqw ōviy umumi pēna, taq nāp hisat nu umumiq pite', unañwmokni, añwu as nu umumum hahlaynikañwo; pi nu umumi navoti'taqe, nu hihta ep hahlayhq, uma piw put ep hahlayyani. ⁴Pi nu kānanvotkañw iunañway tūtuyhq okiw pakkañw umumi pēna; uma qahahlayhtotiniqat qa paniq'ō, pi nu umumi pas unañway'taqey umuy navotnaniqee.

Forgiveness for the Offender

⁵Noqw pay pi hak itamuy unañwmoknaqa pay qa nuy-sa pantsant, pay umuy piwu; pay nu qa pas umuy sohsokmuy tukopnaniqe ōviy kita. ⁶Noqw pay pi pam tāqa wūhaqñiqamuy amuhpe yan sisviqw pay pam a'nōō. ⁷Noqw ōviy uma qa panwat aw wūwantotat, uma put hiniwhtipuyat ep aw pōhikye', aw

unañwtapyani; taq nāp hisat pam qahahlayhpit akw nāwihkini. ⁸Noqw uma put aw unañway'yuñqey pas piw put aw mahtaknayaniqat ōviy nu umumi okiwhiñqawlawu. ⁹Pay nu pi yan tunatyawkañw umumi pēna, umumi pohtaniqee, mātaq pi uma pas sohsok hihta añ inumi tūqayyuñwa. ¹⁰Pay uma hakiy aw hihta ep pōhikye', put ahpiy ayo yukuyaqw, pay nu soon qa piw aw pōhikni, sen pam inuhpewi qaantiq'ō. Nu umuy tunatyawtaqe Christ aw yankañw put ep aw pōhikni. ¹¹Taq nāp hisat Satan itamuy ūnatoynani; pi itam put hin tunatyawkañw hintsakqat mātsi'yuñwa.

Paul's Anxiety in Troas

¹²Pu piw ura nu Christ añqw lomatuwit yuaataniqe Troas ep pituqw, Tūtuyqawhqa inuñem nukwañw'ew qenita, ¹³Nikañw nu itupkoy Titus pepeq qa tuwaqw, kurs pas iunañwa soon uyiwal-tini; nihqe ōviy nu pay pumuy mātap, pahpiy Macedoniat aqw'a.

Victory through Christ

¹⁴Noqw pay kwakwhat pi God Christ añ itamuy añwutaqe it nāqōyiwuy añqw tūwiktiwyaqat pan itamuy tsamnuma; nihqe itamuhpiy put añqw lomatuwit hihta kwanwáhovaqtuqat antaqat sohsovik añ kúrukinta. ¹⁵Pi soñawnen itam Christ ahpiy hihta kwanwáhovaqtuqat God enem tataqtsoqwaqat anyuñwa, piw put unañwveya. Noqw sinom itamuqlapyaqam itamuy hovaikwya, ima mokiwuy aw ōkiwisqamu, pu put añqw ayo nōñakiwyuñqam piwu. ¹⁶Mokiwuy aw ōkiwisqamuyñiqw, itam hihta nuhtsel'ewakwnihqat mokiwuy āawnaqat anyuñwa; noqw pay ayo nōñakiwtaqamuyñiqw, itam hihta kwanwáhovaqtuqat qatsit āawnaqat anyuñwa. Noqw hak sen it tumalat

añ aptsiwta? ¹⁷Pi wūhaknihqam God lavaiyat nukushintsatsnaqw, itam qa pumuy amunyuñt, God atpip qaatsáy'kahkañw, put lavaiyat Christ añ yuaatota, God ahpiy put aw ayatiwyaqee.

Servants of the New Covenant

3 Ya sen itam nāt pas pu' piw hákimmihqey umuy āwintani? Hal sen pi itam añ hakimuy amún umumi pan tutuvenit hintaniqat uma nānawakna? Ya sen itam umuñaqw pan tutuvenit tunlay'ta? ²Qae; itam pan tutuvenit qa nāwakna, pi uma pas nāp tutuvenit anyuñwa, itah'unañwpeq pey'taqata; noqw sohsoyam put añ tūnwayaqam itamuy hakimuynihqat pu hihta tumaltaqat navoti'yuiñwa. ³Uma tutuvenit Christ tuawi'taqat anyuñwa. Pi itam umumi lomatuwawit taviqw, qátuhqat God Hikwsiat soñawnen put pēna, qa tutuvenkuyit akw tutuvenit añ'a, pu qa owavutsqat añ'a. Pam umuh'naiñway taytaqat añ put pēna. ⁴⁻⁵Itam qa nāmi yantat, God aw yankañw Christ añ yan yuaata. Pi itam nahpiy qa hihta añ aptsiwta, pas God öqalayatsa ahpiy'o. ⁶Pam hapi itamuy it puhuvasiwnit eñem hintsatsnaniqey añ aptsiwtaniqat itamuñem yuku. Noqw i' pasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwa, hisatwat tutuvenit añ pey'taqat qa pan'i. Pi sinom mokiwuy hihkay'yuñqat pan hisatvasiwnit añ pey'ta; noqw pay puhuvasiwni Hikwsit ahpiy mātaviwhqa sinmuy qatsimqañwu. ⁷Ura i' tutavo owat añ pey'taqa sinmuy so'niqat pan amumñem yuku; nikañw pam God lolmat tālawñwayat mahtakna; öviy pi Moses taywaat put tālat akw tālawva, pam tutavot makiwhq'ö. Noqw Israel-sinom kurs hin put taywayat aw tätayyani, nāmahin pi pay tāla as ahpá' sūlaw'iwmaq'ö. ⁸Noqw öviy i'

pasiwni Hikwsit ahpiy makiwhqa tis pas pavan put lolmat tālawñwayat mahtaknani. ⁹Pi kurs lolma tālawñwa hisatvasiwnit amum yante', tis pas pavan pam piw puhuvasiwnit amum yantani. Pi hisatvasiwni sinmuy mokiwuy hihkay'yuñqat pañqawu, noqw puhuvasiwni pumuy suan qatsit aw tsāmi'ma. ¹⁰Noqw öviy hisatvasiwnit añqw tāla pēvewma, puhuvasiwnit añqw tāla put epnihqe pas suyan tālawvaqw öviy'o. ¹¹Noqw kurs i' pasiwni tūwayatoqa tālat amum mātaviwhq, tis pas pavan i' qa tūwayaniqa tālawvani. ¹²Noqw öviy itam it puhuvasiwnit aw yanyuñqe pas qa tuhtuskahkañw yuaatota. ¹³Pu itam Moses hihta akw pitsánway nōmaqwa panyuñwa; ura pam panhtiqw Israel-sinom tālat pay sūlaw'iwmaqat qa pas aw tayyuñwa. ¹⁴Noqw pay pumuy wuwniam qatālawvaya; öviy pi hikis nāt pu' puma mohtiwat pasiwnit añ tūñwantotaqw pumuy unañwaam soñawnen hihta akw nōmiwyuñwa. Noqw pi pay Christ itamuñem nōmiwtaqat ayo hólökna. ¹⁵Hikis pi nāt pu' it talónvaqat ep pumuy Moses tutuveniyat añ tūñwantotaqw unañwaam nākwapta. ¹⁶Noqw pay ason hisat puma Tutuyqawhqat aw nánamtöke', puma suyan māmatsyani, ispi nākwapnit ayo yukiwhq'ö. ¹⁷Noqw i' Tutuyqawhqat hapi Qahováriwtaqa Hikwsi. Puma put aw nánamtökq, Tutuyqawhqat Hikwsiat pumuy qenivo óyani. ¹⁸Noqw itam qa nākwapkahkañw soñawnen panaptsat aqw Tutuyqawhqat lomavitsañwayat tuway'yuñwa; nihqe pañqw kuytaqat an suytsepñwat nānañumo lomavitsañwayat aw alón'iwwisa, Tutuyqawhqat Hikwsiyat ahpiy'o.

Spiritual Treasure in Clay Pots

4 Itam God núokwayat akw it tumalat aw taviwhqe, öviy qa tsako'nañway'kañw put hintsaki. ²Itam qa nanauyve it hintsaki; itam qa tūunatotoyna; piw God lavayiyat aw qa yēwalawu; itam qa pankañw, God lavayiyat pas suan yuaata. Noqw pahsat pu sinom sohsoyam nanāp unañway ep itamuy hihta tutuqaynaqat añ pupriyañwu, ispi itam God atpip wūnuq'ö. ³Noqw kurs itahlomatuawi hakimuy amumi tupkiwtaniqw, pay hapi pam añ qatuptsiwni'yunqamuy amumi tupkiwta. ⁴Pi yep qatsit aw moñw'iwtaqa qatuptsiwni'yunqamuy unañwayamuy aw qatālawna, taq nāp hisat pumuy unāñwaam tālawvawq, puma Christ God an son'iwhqat, lolmat tālawñway'taqat añqw lomatuawit aw tuptsiwyani. ⁵Pi itam qa nāyuaatat, Christ Jesus Itahtutuyqawhqay put itam yuaata, pu itam umumi tūwikitu, Christ Jesus éñemi. ⁶Pi God tāla qatālat añqw tālawvaniqat pañqawhqa itah'unañway aw tālawna; noqw öviy itam Jesus Christ añ God lolmat tālawñwayat tuway'kahkañw sinmuy amuhpa' put kúrukintota. ⁷Noqw itam soñawnen it tālat pas hihkay'taqat tsöqasivut añ tañay'yuñwa, itahtokoy sūlawtotiñwuqat añ'a; noqw öviy sohsoyam nanaptani it öqalat pas pávannihqat God ahpiynihqata, pam hapi qa nāp itamuhpiy'ö. ⁸Itam nānan'ivaq sóontsaninyaq, God itamuñem qeni'ta; itam as kurs hinhtotiniñw pay qa nañ'eknaya. ⁹Itam okiwsahsanwakañw, pay qa tatamhtiwya; tūviwkahkañw pay itam qa sūlawhti. ¹⁰Itam nāqavo Itahtutuyqawhqay Jesus hin mokqat pay pan piw so'niqey pepya, Jesus qatsiat itahtokoy akw namtaknaniqat öviy'ö. ¹¹Pi itam nāt yesq mokiwu

soñawnen itamuy nöynuma, itam Jesus sinomatniqw öviy'ö; noqw pay pam itamuy yūmosa taytoynaqw, itam itahtokoy sūlawhtiñwuqat akw put öqalayt nuhtumi mahtakni'yuñwa. ¹²Noqw öviy hapi mokiwu itamuhpe tumalay'ta, noqw qatsit sūtsepnihqa umuhpa'wat tumalay'ta. ¹³Ura yan hapi pey'ta: Nu tuptsiwhqe öviy yuaayku, yan'i. Noqw itam öviy itah'unañway ep qapēvewnayaqe qatuhtuskahkañw yuaatota, ¹⁴It navoti'yunqee: God Tutuyqawhqat Jesus ahoy tātaynaqa soon piw itamuy qa enañ ahoy tātaynaniqata. Pam itamuy tātaynat itamuy-nikañw, pu umuy put aw tsamvani. ¹⁵Pi itam umuñem sohsoq hihta añ kuhkuyva umuy ayo nóñakniqat öviy'ö. Noqw pep pu' God kaysiwhqamuy amumi núokway pas pāpu qaöwímahtaknani, pu put kwakwhatiwiskahkañw put pas hihtatotaqam suyhtsepnawat wūhaq'iwwisni.

Living by Faith

¹⁶Noqw öviy itam soon nañ'eknayani. Pay as pi nāmahin itahtoko nuksiw'iwmaqw, itahhikwsi nāqavo pūhuiwma. ¹⁷Itam yep qatsit ep pay hihñwsaqw hihta añ kānanvotyā, pay nāt hihsavoo. Nikañw put añ itam pas pavan hihtuyaniqey aw ókini. Nen itam hihta añ kānanaptaqey qahihtatotani. ¹⁸Pi itam hihta mātaqyaqat qa aw tunatyawwist, hihta qa mātaqyaqat aqw taywisa. Pi himu mātaqyaqa pay sūlawhtiñwu; noqw pu i' himu qa mātaqyaqa pam pas soon sūlawhtini.

5 Pi itam it navoti'yuñwa: Hisat itam yep qatsit ep itahtokoy kihsit antaqat mātapye', öveqatsit ep kihut sūtsepnihqat God añqw makiwyani, God ahpiy yukiwtaqata, qa sinot māyāt ahpiy'ö. ²Pi itam yep qatsit kihut kihsit ep nāt yesqe öykita. Pi itam

ōveqatsit ep itahkiy aw yuñiqey kwanwtotoya. ³Pi itam ōveqatsit aqw ōke', pas antsa tokot qa sakwitiñwuqat itam yūyahni; put itam soon haqami n̄astatotini. ⁴Pi itam yep qatsit ep itahtokoy ep n̄at yesqam hihita añ kānanvotyakahkañw n̄awalalwa, itam it tokot ayo yukuyaniqey qa put n̄anawaknat, pūhut tokot makiwyaniqey n̄anawaknaqee. Pi pep pu' God itahtokoy pay sūlawhtiñwuqat tokot qa sūlawhtiñwuqat enañ n̄ahoyñwani. ⁵Nihqe pam itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqe pas suyan itamuñem panhtiniqey mahtakna. ⁶⁻⁷Pi itam qa hihta tuway'kahkañw, qapēvewnit añ hinwisa. Nihqe ōviy itam wuko'nañway'yuñwa, it navoti'yuñqee: Tutuyqawhqat haqam qátuhqat itam qa pep amum yēse, ispi itam n̄ato itahtokoy añ tanawtaqee. ⁸Nihqe ōviy itam God qapēvewnayakahkañw yep qatsit ep itahtokoy m̄atateniqey n̄anawakna, Itahtutuyqawhqay amum yesniqe ōviy'o. ⁹Nihqe ōviy itam yūmosa put unañwveyaniqey añ qa n̄atusi'yuñwa, sen itam qa put amum yeskahkañwo, sen pay put amum yeskahkañwo. ¹⁰Pi hisat Christ sinmuy amuñem hin yukuqw, pep itam sohsoyam put atpip hoñvani, nen itam n̄at itahtokoy añ yesqey hihta hintsatskaqey ep itah'ahsatiy ōmahtotani, sen itam lolmat hintsatskaqey ep'e, sen qalolmat hintsatskaqey ep'e.

Friendship with God through Christ

¹¹Oviy itam sinmuy hin as God mamqasyaniqat navoti'kahkañw pumuy tuptsiwyaniqat añ ō'qalnaya. God itamumi itah'unañway aw pay navoti'ta; noqw pay hisnen uma piw umuh'unañway ep put navoti'yuñwani. ¹²Itam qa n̄atsotskanayaniqey ōviy yan pēnaya. Noqw haqawat hihta suovaamnihqat aw taywisa, nihqe pan

puma hakiy tsokanayañwu; pu himu hakiy unañwayat ep lolmatnihqat qa tuway'wisa. Noqw as uma itamuhpe hahlaykahkañw pumuy amumi hin lavayhtotiniqey navoti'yuñwaniqat ōviy itam yan pēnaya. ¹³Noqw ōviy kurs itam qanavoti'numye' itam God enem panyuñwani; pu kurs itam suyan wuñni'yuñwe' itam umuñem panyuñwani. ¹⁴Pi Christ itamumi unañway'taqat itam navoti'yuñqe soon qa put enem tumalay'yuñwani, yan wūwantotaqee: Sūka tāqa sinmuy sohsoymuy amuñem mōki; noqw pep pu' soñawnen pi puma sohsoyam put amum soa. ¹⁵Noqw as hakim yesqam pahpiy haqahpiy n̄ap tunatyay qa añ hinwist, Christ amuñem mokqe piw ahoy t̄atayhqat tunatyayat añ hinwisniqat ōviy pam sohsoymuy amuñem mōki. ¹⁶Noqw ōviy itam yahpiy qa hakiy sinot pitsánwayat aw wūwantotani. Ura as itamuñaqw haqawat Christ tuwi'yuñwa. Noqw pu' hapi itam put sínotnihqat qa pan put aw taywisa. ¹⁷Pi sino Christ amum sūpwatiqw, God put pūhutañwu; Put hisatqatsiat sūlawhtiñwu; añ ahsupoq pam pūhutiñwu. ¹⁸God hapi sohsoy iit tumalay'ta; nihqe Jesus Christ ahpiy itamuy namivōhikna; nihqe itamuy pōhiknaqee itam put pantaqat yuaatotaniqat ōviy itamuy ayata. ¹⁹Yan itam yuaatota: God Christ añ sinmuy n̄amiwat pōhikna, nihqe pumuy qaanhtipuyamuy pumuy amumi qa noi'ta. Pam itamuy put pantaqat tuawi'taniqat ayata. ²⁰Noqw itam soñawnen Christ qeniyat ep put enem sinmuy amumi yuaatotaqee put aw yankahkañw umumi okiwhiñqaqwa; uma God aw n̄anamtōkaniqat ōviy'o. ²¹Pi Christ qaanhtiput qa tuwi'ta. Noqw pay God itahqaanhtipuy put aw noa. Noqw put ahpiy itam God añqw suan qatsit makiwya.

6 Noqw öviy itam God amum tumalay'kahkañw, umumi okiwhinçaqwa: Uma God núokwayat qa paysoq kwusuyat uma put akw moñwvástotini. ²Ura pam tutuvenit añ yan lavayhti: Nu pan unañway'taqw uñ hiñqawhq nu navota; nihqe ayo nõñantiwhqat aw pituqw nu ümi unañwtavi, ura kita. Noqw pi meh, pu' hapi pam itamumi tuqayvastaniqey pan unañwti; pu' hapi hak ayo yámakniqat eñem qeni. ³Itam qa hakiy unañwmoknayaniqey öviy suan hinwisa; taq ka sinom itahtumalay tukopnayani. ⁴Itam kãnanaptaqey añ nakwhani'yuñwa. Noqw öviy sinom sohsoyam itam God eñem tumalay'yuñqat navoti'yuñwni. Itam hihta hakni'yuñwa, pu itam hihihita añ sóonhtoti. ⁵Sinom itamuy wuvinumya, itamuy sivikimi tañatota, itamumi kikihpoyqa. Itam maqsontota; itam qa tohtoka, pu tsõñsoiwyuñwa. ⁶Itam sohsok hihta añ kuhkuvyaqe qa nañ'eknayát, añ ahsupoq qaatsay'kahkañw hinwisa, God lavayiyat navoti'yuñqee; itam tũvãsyã, itam nuhtumi unañway'yuñwa, Qahovãriwtaqat Hikwsit öqalayát ahpiy'o. ⁷Itam sutsep qaatsay'kahkañw yuaatota. Itam God öqalayát añ hinwis'kahkañw, suan tumalay'yuñwa. Pam pantaqa putvaqe itahmay añ sipwuvahpit anta, pu suyvaqe itahmay añ tuwvohtat an'i. ⁸Haqawat itamuy kãptsi'yuñwa, noqw pu pẽtu itamuy pas qa hihtalalwa; haqawat itamuy qalomáyuaatota, noqw pu pẽtu itamuy lomayuaatota; haqawatuyniqw itam qa a'tsatu, noqw pẽtuyniqw itam a'nõ a'tsatu. ⁹Haqawat itamuy qa tuway'numya, noqw pu pẽtu pay itamuy tuway'numya. Mokiwu nãqavo itamum yannuma, noqw pay itam nãto tayyuñwa; itamuy a'nõ wuvinumyaq, pay itam hĩhinhaqam nãto yẽse. ¹⁰Itam

unañwmokiwh'kahkañw pay yũmosa hahlayya; itam okiwhinnumyakañw kãysiwhqamuy kãhaktotoynaya, as ñasta sãvay'kahkañw Christ atsviy itam sohsok hihta himuy'yuñwa. ¹¹Is uma Corinth ep sínomu, itam qa hihta tupkiwtaqat umumi yuaatota; itam umutpipo itah'unañway pũrukñaya. ¹²Itam umumi itah'unañway aw qa uhtaya; noqw sumataq úmawat umuh'unañway itamumi uhtaya. ¹³Hakimuy naam timuy amumi hin lavayhtiqaq pan hapi nu umumi lavayhtini: Uma tuwat itamumi umuh'unañway wũyak hõtayani.

Warning against Pagan Influences

¹⁴Uma qatuptsiwni'yuñqamuy qa sunwãlalwani, pi uma pumuy amumum qa sũnahpeya. Puyaw suan hinmaqa qasuanhinmaqat amum haqam sũanhtini? Puyaw tãla qatãlat amum haqam sũnahpee? ¹⁵Puyaw Christ Nukpanat amum haqam sũnahpee? Hal ya tuptsiwni'taqã qatuptsiwni'taqat amum haqam sũnahpee? ¹⁶Puyaw God kiãt nãp yukit aw nãwakintiwyaqamuy amum haqam hihta ep sũnahpee? Pi uma hapi God qãtuhqat kiyat anyuñwa; pi ura God pañqawu: Nu pumuy amuhsonve qãtuni, nen amuhpe hinnumni. Nu pumuy Tutuyqawhqaamni, noqw puma isinomni. ¹⁷Oviy uma pumuy amuñaqw lasye', ayam pas supyani, kita Tutuyqawhqa; nen uma hihta qa powaiwtaqat qa aw hintsatskani; noqw nu umuy ömahtani. ¹⁸Nihqe umunaiwtani, noqw uma itiyotimni, pu imanhtimni, kita Sus'öqaltutuyqawhqa.

7 God itamuy yan ãawna, aw iu-nañwamu. Noqw öviy sen itah-tokoy, pu sen itah'unañway hihta akw tuyoy'ewakwtiqw, itam put añqw nãk-wañw'ewakwtotani. Nen itam God pas kãptsi'kahkañw, put aw nãnoi'yuñwni.

Paul's Joy

²Uma itamumi pas unañway'yuñwni, itupkomu, itam qa hakiy hintsatsna; itam qa hakiy hoyalaya; itam qa hakiy hihta paysoq kwahanaya. ³Nu umuy qa hihtataniqey qa pan wūwankañw yan pēna. Nu umumi pas unañway'taqey ura umumi pay lavayhti; noqw ōviy sen itam soe', sen yēse' itam nāto sūpwatini. ⁴Nu qatuhstuskañw umumi yan lavayhti, itupkomu; nu umuhpe pas hahlayi; noqw nāma hin pi nu hihihita añ kānanvotima, nikañw nu suyan unañwte' pas hinhaqam hahlayhtiñwu. ⁵Itam Macedoniat ep ōkihqe, kurs hin nāsuiwnayani; nānan'ivakw itamuy sóontatsnaya. Itam lomatuawit enem nuhtumi rohomnumya; pu itah'nānwa tsawiniwyuñwa. ⁶Noqw God añ sóonhtotiqamuy ōqalañwuqa itamuy suyan unañwtoyna, Titus pítuhqat akw'a. ⁷Piw qa put pantaqat akw-saa, pam itamumi umuy lavayhtiqat put akw piwu. Pam umuhpe pas hahlayi. Yaw uma inumi yórikyaniqey nānawaknaqat itamuy āawna, piw yaw uma hakiy qaanhintsakqat atsviy tsaykitaqata, piw yaw uma inuñem su'qawyuñqata. Nu iit navotqe pu' pas hahlayhti. ⁸Pay as pi nu itutuveniy akw umuy qahahlayhtapnakañw, pay nu put ep iwuwniy qa alōnta; pay as pi nu mohtiniqw nāpi kurs nu pēnaqey pan wūwa, ispi nu navotq, yaw pam tutuveni umuy qahahlayhtapnaq'ō, pas as pi pay hih-savoo. ⁹Noqw nu pu' put ep hahlayhti, uma qahahlayhtotiqat qa epnit, uma qahahlayhtotiqe umuhhintsakpiy añqw ayo lasyaqat put ep'e; uma pan qahahlayhtotiqe God unañwveya; noqw ōviy itam umuy qa unañwmoknaya. ¹⁰Pi ason hak God tunatyayat an qaanhtipuy ep qahahlayhte', put añqw lasq, God put ayo távini. Noqw pam soon put ep qahahlayhtini. Náuwsupi yep qat-

sit tunatyayat ahpiy qahahlayhpi moki-wuy tumalay'ta. ¹¹Kurs uma nami-wuwayani, uma qahahlayhtotiqw ya God umuhpa' hin tumalay'ta? Uma pās wuwni'vaya; uma put pantaqat ep nenniēm qenitotaniqey tunatyaltoti; uma qaanhtiqat aw pas kwanwáy'tsivutoti nikañw uma piw tusi'tota; uma inumi yórikyaniqey pas pāpu kwanwtoynaya; piw uma qaanhtiqat sivintoy-nayaniqey pas suhtaq'ewya. Uma panhtotiqe it ep nenniēm qenitota. ¹²Ura nu umumiq pēnaqey hakiy qaanhtiqat qa put tunatyawkañw pēna, piw hakiy ep qaanhtiqat qa put tunatyawkañwo. Nu úmuywat tunatyawkañw ōviy yan pēna, mātaq pi uma God atpip inumi pas unañway'yuñqey nanaptaniqat ōviy'o. ¹³Noqw umuy panhtotiqw nu pas suyan unañwte, tis pi ōviy Titus umuhpe hahlayhti, uma sohsoyam put suyan unañwtoynayaqw ōviy'o; noqw nu put amum hahlayhti. ¹⁴Nu umuy tsuyakqe, Titus aw umuy pihni'ta. Nihqe nu put ep qa hahmana. Ura itam umumi sohsoq hihta suan lavayhtoti. Nihqe ōviy piw pan nu Titus aw umuhpe himuiwtaqey pas súañqawu. ¹⁵Noqw pam piw pas pavan umumi unañway'ta, uma put hin kwusuyaqat u'ni'taqee. Yaw pam umumi hihta lavayhtiqw uma put anhtoti; yaw uma tsawiniwkahkañw put pas kaptsi'yuñwa. ¹⁶Noqw ōviy nu umumi pas hahlayi, itupkomu, nu umumi tuptsiwqee.

Christian Giving

8 Taa, God Macedoniat ep put aw tōnawtaqamuy amuhpa' hihta tumalay'taqat nu pu' umuy āawnani. ²Pay as pi nāmahin okiw puma hihihita añ kānanvotkahkañw put ep pas hahlayya; nihqe puma hihta hakni'kahkañw himuy qa kahkawñayat, ayám hakim hihta hakni'yuñqamuy paañwantotaniqey ōviy hihta tsovalaya.

³Nu pumuy amumi navoti'taqw puma qa paysoq tusoq'ayatiwyaqey kwan'toynayakañw hihta himuy'yuñqey kuwahtoti; piw put pas yuhke' hihta kuwahtotiniqey unañwtoti. ⁴Nihqe puma God sinomuyatuy hihta hakni'yuñqamuy amuñem hihta tsovalayat, itam put òmahtotat, amumi put kiwisniqat itamumi ò'qalyaqe itamuy pas qaòwiayatota. ⁵Nihqe puma itahwuwniy yuhke' it piw hinhtoti: Puma mohti Tutuyqawhqat aw nānoayat, pu God tunatayat ahpiy itamumiwat piw nānoaya. ⁶Noqw òviy itam Titus umumi ayataqw, pam umuñaqw hihta tsovalani; pay yaw pam umuñaqw it tumalat yayhna. ⁷Uma hapi sohsok hihta añ qaòwihinyuñwa; uma qapēvewnit pasiwyuñwa, uma put yuaatotaniqey tuwi'yuñwa; uma God lavayiyat navoti'yuñwa; piw put ep qanātusi'yuñwa; uma itamumi pas unañway'yuñwa. Noqw òviy uma piw tūvaañwayaniqey ep qaòwihiniwhtotini. ⁸Pay hapi nu it umuy qa pas tusoq'ayata; mātaqpi kurs uma pas antsa nuhtumi unañway'yuñqat nu navotniqey òviy ayé' hintsatskaqat nu umuy āwinta. ⁹Pi Itahtutuyqawhqa Jesus Christ umuy hin òkwatuwhqat uma pay navoti'yuñwa. Ura as pam kāhakanikañw umuñem òokiwhiti, pam òokiwhitiqw uma kāhaktotiniqat òviy'ò. ¹⁰Noqw it nu añ wūwaqey pañqawni: Pay yaw ura uma sūkw yahsañwuy ephaqam hihta tsovalayaniqey añ suhta'ewya. Taay, uma hihta yayhnayaqey aw antsatsnaniqw, pam umuñem lomahintani. ¹¹Uma hihta hinhtotiniqey suhta'ewyaqey put aw antsanyani, umuy hihta himuy'yuñqey ahpiy'ò. ¹²Pi hak su'qawkañw God hihta maqaqw, God put ep hahlayhtiñwu; hak hihta qa himuy'taqw, God pay navoti'taqe, hakiy aw qa hihta tunlay'tañwu.

¹³Pi pay añ haqawat qa a'pitniqw úmawat-sa añ hihta maqsonlalwaqat nu qa put pañqawu. ¹⁴Pay hapi nan'ivo súnantaniqat òviy nu pañqawu; Puma pu' hihta hakni'yuñwa, noqw uma qarūrumnaya; as uma pumuy paañwayaniqat nu umuy tūviñta; noqw uma tuwat hihta hakni'yuñqw puma tuwat umuy paañwayani, noqw yan nan'ivo súnantani. ¹⁵Pay pi ura yan pay'ta: I' hak wūhak tsovalaqa qa hihta akwsinwñañwu; noqw i' qa wūhak hihta tsovalaqa pay qa hihta rūrumnañwu. ¹⁶Noqw kwakwhat pi God Titus pan unañwtoynaqw pam umumi pas unañway'ta, itamuy hin umumi pas unañway'yuñqat pan'i. ¹⁷Pi itam put aw pañqaqwaqw, pam súnakwha; nihqe pay pam pas su'qawtaqey òviy nanāp'unañw umumiq'a. ¹⁸Noqw itam Titus enañ sukw tuptsiwni'taqat umumiq hōnaya. Pam God aw tsotsvalyaqamuy amuhpa' lomatuawit yuaatinuma, nihqe put ep pas aw lomanavotiwa. ¹⁹⁻²⁰Piw God aw tōnawtaqam put namorstaqw, pam itamum hinnumqe, itam hihta tsovalayaqat kima. Pi itam añ ahsupoq suan hinwisniqey nānawakna. Taq ka hak itamuy hihta tsovalayaqat ep itamuy òvelani, as pam put ep God pas hihtatanikañwo, itamuy hin nāvaañwantotaniqey suhta'ewyaqat aw yórikqee. ²¹Itam Tutuyqawhqat atpip suan hinwisniqey tunatyawyuñwa, piw sinmuy amuhpewii. ²²Pu mitwat itam piw aw lomanavoti'yuñqat pumuy enañ hōnaya. Pam hihhihta añ qanātusi'maqey itamumi mahtakna. Nihqe pam pu' umumi yórikniqey pas kwan'toyna, pam umumi pas tuptsiwni'taqe òviy'ò. ²³Noqw sen Titus hákiyinihqat haqawa tūvinlawniqw, pay pam hapi itumalsuñwa, pi inumum pam umumi unañwtavi'ta: noqw sen

haqawa imuy tuptsiwni'taqamuy hákimnihqat tüvinlawniqw pay puma God aw tónawtaqamuy tuaw'aymatu, puma Christ pas himuniwhitiniqat öviy añqe' ayatiwa. ²⁴Noqw öviy uma nuhtumi unañway'yuñqey pumuy amumi mahtaknayani, pu añqe' God aw tónawtaqamuy amumi piwu; noqw pahsat pu sohsoyam nanaptani itam pumuy amumi umuy lomalaytaqe pas súañqawaqata.

Help for Fellow Christian

9 Pu uma God sinomuyatuy hihta akw paañwantotaniqat pay soon pas nu umumi pentani, pu umuy ayalawni. ²Pi nu umumi navoti'taqw uma su'qawyuñwa; noqw öviy nu pan Macedoniat ep sinmuy amumi umuhpe himuiwta; nihqe pay Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam yas hihta akw tūvaañwantotaniqey añ sun suhta'ewyaqat nu amumi pañqawu; noqw pas pan umuhtunatya kaysiwhqamuy pan unañwtoyna. ³Nikañw pay nu inuhsavo imuy tuptsiwni'yuñqamuy umumiq hōna, nāp hisat pi itam yan umuy hiñqawaq kurs a'tsatnihqey pan sinmuy amumi mahtaktotini; noqw pay pi nu pañqawu: Uma pās yuki'yuñwniqat öviy'o. ⁴Taq nāp hisat pi sen haqawat Macedoniat ep tuptsiwni'yuñqam inumum ókiqw kurs nāt uma qa yuki'yuñqw itam hamanhtotini, tis pi öviy úmaa, pas qananahtsopyaqat umuy itam kwiviyuaatotaqat ep'e. ⁵Noqw öviy nu añ wūwaqe imuy tuptsiwni'yuñqamuy amumi pañqawhq, puma añwu pay inuhsavo umumiqye', hihta uma kuwahtotiniqey pañqawaq tsovalayani; noqw uma sohsoq hihta añwu pay tsovalayaq, sohsoyam uma nanāp'unañw put kuwahtotiqat nanaptani, itam umuy tusoq'ayatotaqat qa paniq'ö. ⁶Noqw it

nu pañqawni: Öwiuyhqa pay öviy piw öwihöqmantani; pu i' hak qaöwiuyhqa piw öviy qaöwihöqmantani. ⁷Hak hin nāp wūwante', pan hihta kuwahtimantani, qa kakhawnakañwo, piw paysoq pi aw pañqawaq öviy'o; pi God haqam su'qawkañw hihta kuwahtiñwuqat hahlayi. ⁸Pi God umuy hihta hakni'yuñqat epnihqe hōyokput umuy öqala; noqw pahsat pu uma qa hihta rürumnayakahañw añ öokiwyaqamuy paañwayaniqey hihta pasiwyuñwni. ⁹Pi ura yan pey'ta: Pam añqe' ahsupoq añ öokiwyaqamuy hihta huyta; pam sutsép-sa núokwa. ¹⁰God hapi sinmuy poshumit huyta, piw pumuy amumi nōsiwhqat nōañwu; nihqe pam umuy hihta hakni'yuñqat umuy huytani; noqw kurs uma soñawnen put uyyaqw pam wuñwe' natkotote' lolmat tumalat aniwnani. ¹¹Noqw pahsat pu uma sohsoq hihta qaöwihinkahañw pas pāpu añ öokiwyaqamuy paañwayaniqey pasiwyuñwni, noqw itam God sinomuyatuy amumi it kuwahtiput maqayaqw puma pas pavan God aw hahlayyani. ¹²Pi uma it kuwahtiput God sinomuyatuy amumi maqaye' pumuy hihta hakni'yuñqat ep pumuy paañwayani. Noqw uma panhtotiqw puma God pas pavan aw hahlayyani. ¹³Puma umuñaqw kuwahtiput ömahtote' pas antsa uma Christ añqw lomatuawit kwusuyaqat aw yórikyani, piw put kwusuyaqe put añ hinwisniqata; noqw puma God pas hihtatotani; uma qa hihta kakhawnayat pumuy amumi hihta kuwahtotiqat ep'e, pu qa púmuy-sa amuminit, sohsoqmuy sinmuy amumii. ¹⁴Nen puma umuñem God aw nānawaknani, as umumi yórikyaniqey tuñlay'kahañwo, God umumi pas unañway'taqat nanaptee. ¹⁵Istathihi God qaöwihikay'taqat itamumi kuwahti! Pas kurs hin put

súaŋqawu. Itam put ep God aw hahlayhtiwisni.

Paul Defends His Ministry

10 Noqw nu' Paul umumi paŋqawni: Yaw haqawat nuy umumunnen okiw'unaŋway'taŋwuqat paŋqaqwa, nikaŋw nu yaw umuŋaqw ahpiynen pas qatuhtuskaŋw yuaataŋwu. Noqw ura Christ pas nāp yep qatsit ep hinnumkaŋw pas qa a'nō unaŋway'kaŋw, sinmuy pāsi. ²Noqw ōviy nu umumi okiwhiŋqawlawni: Nu umumunniqw, uma nuy qa tuhtuskaŋw yuaataniqat qa aw nuy ōqawnayani. Taq yaw nu nāp itunatyay aŋ hinmaqat pan inumi wuwantota. Noqw pumuy amumi nu qatuhtuskaŋw yuaataniqey pan nātuptsiwni'ta. ³Pay as pi itam yep qatsit ep yeskahkaŋw, qa nāp itah'ōqalay ahpiy Nukpanat aw rohomhtiwiisa. ⁴Itam qa yep qatsit ahpiy tunipit akw put aw rohomhtiwiisa, pi God tunipiyat akw'a. Noqw put akw itam Nukpanat ōqalayay qa hihtatota. ⁵Itam sinmuy wuwniyamuy qa hihtalalwa; puma kwiviunaŋway akw God aŋqw navotit aw rohomnumyaqw itam pumuy aŋwulalwa; pu sinmuy nāp tunatyay aŋqw lasye', sohsok Christ aw-sa maqaptsi'yuŋwniqat pan itam pumuy unaŋwtotoynaya. ⁶Noqw uma itamumi maqaptsi'yuŋqw, pahsat pu itam hakimuy qa tuqayvahsi'wisqamuy hinwat ōqwhayani. ⁷Ya uma haqawat suovaamnihqat pitsaŋwayat-sa aw taywisa? Uma it piw aw wūwayani: Kurs haqawa Christ lavay'ayaatnihqey namiwuwantaqw, pay itam piw put lavay'aymatu. ⁸Pi Christ nu umuy ōqalaniqat pan nuy ayata, nu umuy hovalaniqat qa panwat nuy ayata. Noqw pas as pi nu it ōqalat yuaataniqw pay pam inuŋem qa haman'ewayni. ⁹Nu itutuvēniy akw umuy tsatsāwinaniqey qa nāwakna.

Uma qa pan inumi wūwayani. ¹⁰Oviy pi yaw haqawat paŋqaqwa: Put tutuveniat as qaōwihinkaŋw pu a'nō ōqala; noqw pi hakimuy amumunnen pay ōwiewniŋwu, pu lavayiat qa pas lay'taŋwu. ¹¹Noqw pay nu pan hiŋqawaqamuy amumi paŋqawni: Uma it aŋ wūwayani: Pay nu yāvahaqaww umumi ōqalat penta, nihqe ōviy nu umumi pite' pay nu soon qa piw paŋqe' umumi yuaatani. ¹²Piw nu kurs hin nākwiviyuaatotaqamuy amumunihqey, piw amunniqey paŋqawni. Puma pi nānami namituwan-lalwakahkaŋw, pu ayām hakiy hintaqw pay qa pas antaqey namiwuwantotaqey qa suan wuwni'yuŋwa. ¹³Itam soon ayam sukw tumalayay yuaatotani, pay pas nāp itahtumal'ayaway-saa. God itamuy tumal'ayataqw Itam Corinth aqw pahsavo hinnumya. ¹⁴Noqw uma itamuhpiy mohti Christ aŋqw lomatuawit nanapta. Noqw ōviy itam umuhpa' hihta lomatumaltotaqey put-sa yuaatotani; kurs itam qa umumi ōke', soon pan yuaatotani. ¹⁵Ura nu paŋqawu: Itam ayām supwatuy tumalayamuy qa put yuaatotani. Is as okiw umuhtuptsiwniy aŋ uma ōqawhtotaqw, pep pu' God umuyupqōymi itamuŋem qenitani. ¹⁶Pi itam umuyupqōyva lomatuawit yuaataniqey nānawakna; nikaŋw ayām piw sukw tumalayay qa sokoplalwani. ¹⁷Noqw i' hak hihta ep hahlayhtiqat hapi Tutuyqawhqat nūokwayat ep hahlayhtimantani. ¹⁸Pi hak nālomalalvayhq pam qa hīmuu; nikaŋw ason Tutuyqawhqa hakiy lomalvayhtiqw pam pantaqa pas hīmuu.

Paul and the False Apostles

11 Is as uma inumi hihsavo tūqayyuŋwni, noqw nu tuwat an'e'wakw nāyuaatani. Hal owi, uma inumi tūqayyuŋwni. ²Nu God aŋqw

pan unañwtiqe umuy kahkawnaqe, umuy qahováriwyuñniqat nāwakna. Hak tāqa tiy mānat qahovalniwtaqat sūkw tiyot aw nóahqat pan nu umuy Christ aw noa. ³Nikañw nu tusiiwta, taq ka uma Christ qaatsay'kahkañw aw unañway'yuñwñiqey qe'totini, hak umuy ūnatoynaq'ō, ura tsūa unatwiw akw Eve hin ūnatoynaqat pan'i. ⁴Uma itamuñaqw lomatuawit hímuniñqat pay kwusuya. Noqw öviy kurs piw hak pite', alōñōt tutuqayhpit umumi mātapq, sen piw sukw ayo tūooyhqat itam qa yuaatotaqat umumi yuaataq, sen sukw hikwsit uma qa kwusuyaqat umumi kwusivaq, uma ka put aw sūunañwtapyani. ⁵Ima ayaiwyuñqamñiqey pan nātsokani'yuñqam pas puma pāsyaqey yuaatota; noqw nu pay nāpnihqe qa pumuy amuñk pitsíwta. ⁶Yaw uma nuy qa lavayhtuwi'taqat pañqaqwa. Ka pi nu panta. Nikañw nu navotit pasiwta. Oviy pi itam hihta umuhpa' tumaltotaqey akw itahnavotiy añ ahsupoq tunvotnaya. ⁷Ura nu umumi pítuhqe lomatuawit umumi yuaataqey umuñaqw qa hihta tūkwata. Nu umuy hihtataniqe öviy nāqahihtata. Ya nu it ep umuhpewi qaanhti? ⁸Nu umumum tumalay'taniqe öviy aye' God aw tōnawtaqamuy amumi tūkway'ta, puma sīvay akw nuy paañwantotaqw öviy'o. ⁹Nihqe ura nu umumum yankañw hihta haktaqe qa hakiy aw put ep tūkway'ta; pi ima tuptsiwñi'yuñqam Macedoniat añqw ókiñqam nu hihta hakni'taqw put ep nuy paañwaya; noqw öviy uma nuy qa maqsontota. Noqw pay nu ka sutsep panmani. ¹⁰Christ iunañway ep qatuq nu sutsep qaatsay'kañw it yuaatani: Nu qa hakiy aw hihta ep tūkway'tat, sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqey ep hahlayhtimani. Noqw soon hak nuy put ep sóontsanni. Nu Achaiat añ ahsupoq pan yuaatinumni. ¹¹Noqw ya

nu hinoqw panhti? Sen nu pay umumi qa unañway'taqe öviy'o? As'a. God inumi pas suyan navoti'ta. ¹²Haqawat sūitamun God eñem tumalay'yuñqey pañqaqwa. Noqw as pumuy a'tsatniñqat mahtaktotiniq w öviy nu God lavayiyat qa hihta öviy yuaatinuma; pay piw nu nāto pan yuaatinumni. ¹³Puma Christ eñem ayaiwyuñqamñiqey pañqaqwa, nikañw unatwit hintsatska, pi puma qa pas pas antsa God eñem tumalay'yuñwa. ¹⁴Noqw pay soon qae, pi Satan pas nāp tālat ep hoñviayaniñqey pan namtakni'ta. ¹⁵Paniqw öviy put eñem hintsatskaqam hihta suan hintsatskaqey pan namtaknayaq, pay uma qa aw kāwuwantotani. Noqw pay pumuy hin tumaltotaq, God pan hapi pumuy amumi ahoytani.

Paul's Sufferings as an Apostle

¹⁶Noqw nu piw pañqawni: Qa hak hapi nuy pay nūanhimuniñqat pan inumi wūwantani, hal kurs pantanik pay nu nūanhimuniñqat pan inumi tuqayvastotani; noqw nu hihsavo kwiviyuaatani. ¹⁷Nu pu' pay sinot an lavayhtini, qa Tutuyqawhqat wuwniyat ahpiy'o; nu hakiy nūanhimuniñqat an kwiviyuaatani. ¹⁸Ima hakim Christ eñem ayaiwyuñqamñiqey yuaatotaqam yep qatsit ep hímuyaqey, piw hihta hintsatskaqey ep kwiviyuaatota; noqw öviy nu tuwat kwiviyuaatani. ¹⁹Uma hakimuy añ nūanhihtuy amumi suhtaq'ewyakahkañw tūqayyuñwa, sam pi uma pas nāp sūanwuwni'yuñqee. ²⁰Ima nātsotskanayaqam umuy nūantuwiktotata, umuy hihta kwahantotata; umuy nukwánwhintsatska; pu nāhihtatota, umuhtayway wuvahtotata. Puma umuy pan hintsatsnaqw uma añ kūyuñwa. ²¹Is uti! Puma a'nō ö'qaltu, noqw nu okiw qaöqála; ispi nu umuy qa pan hintsahtsanñqey öviy'o. Nikañw kurs puma hihta ep kwivilavayhtotiqw

pay nu piw panhtini. (Nu pay hakiy núanhimunihqat an yuaata.) ²²Ya puma Hebrew sinom, Israel tímatu? Pay nu piw pam'i. Ya puma Abraham natkomatu? Pay nu piw pam'i. ²³Ya puma Christ enem tumalay'yuñwa? Piw nūu. Nu pas a'nō tumalay'ta. (Nu núanhimunihqey pan lalvaya.) Sinom hihsakishaqam nuy wuvahtota; piép sivikimiq nuy panayaanwu; pu nu qa sūs pēp mōki. ²⁴Tsivot-sikis ima Jew-sinom nuy sūkw akw qa lōp sunát-sikis wuvahtota. ²⁵Sinom pāyis nuy murikhot akw wuvahtota; sūs nuy tatatupya; pāyis pātuwaqatsit ep pākihut itamuneñ sakwíti; sūs nu tōkilnawit-nikañw pu tälō' pātuwaqatsit a'nō hōtsit anqe' pāyawnuma. ²⁶Nu wuhkonakwsu; pāvaqe nu unahinnuma, piw uuyiñwtuy amuhpaa, nāp isinomuy amuhpaa, piw anqe' hihihituy sinmuy amuhpaa; nu wuhkokitsokit añ unahinnuma, pu qayēsiwhpuaa, pu pātuwaqatsit añ'a; piw añ tuptsiwni'yuñqamuy atsáy'kahkañw pañqawaqamuy amuhpaa. ²⁷Okiw nu maqsonte' mañwúiwtañwu, qa sūs nu qa pūwi; pu nu tsōnmokiwtañwu, pānaqawuy nu añ kānanvotyā; nu qa sūs napwala; tūsūñw'iwtañwu; nu ephaqam qa yuwsitañwu. ²⁸Noqw nu iit sohsok añ kuyvaqe nawus nu nāqavo Jesus aw tōnawtaqamuy amumi tunatyawtani. Nihqe nu put akw putuiwta. ²⁹Kurs hak haqam qaōqáwi'taqw nu put amum qaōqáwi'ta. Kurs hak haqam tuptsiwnit anqw lasq, nu put ep pas unañwmokiwtañwu. ³⁰Nikañw pay kurs nu hihta ep kwivihinqawlawnik, pay nu tatam qaōqálanihqey pan namtakni'tani. ³¹God Jesus Christ Itahtutuyqawhqay Naat inumi navoti'taqw nu súañqawu. (Okiw nam pam yūmosa tayawintiwa!) ³²Ura nu Damascus-kitsókit epniqw, pep tutskwat ep moñwi Aretas yan

mātsiwhqa nuy ñuaniqey nāwakna; nihqe öviy pam pan tutaptaqw pep kikmoñwi Damascus-sinmuy kitsókiyamuy ep tukw'uhtsit ep aw hōtsíwat ep solāwamuy tūwalayaniqat öviy oya. ³³Noqw nu tutsáysivut anqw pakiwtaqw, hakim ikwátsim tuhpelva' nuy hawnayaqw nu moñwit māyat anqw ayo yama.

Paul's Visions and Revelations

12 Pas ka nu hihta kwivilalvaye' soon put akw moñwvastini. Kurs nu hihta tuawyorikqey, pu Tutuyqawhqā inumi mātaktiqat yuaatani. ²Nu hakiy Christ aw tuptsiwni'taqat tuwi'ta. Noqw pam pakwt nālōq sihkay'taqat yahsañwuy ephaqam tokpelat yūmoq paki; sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ³Ura nu pañqawu: Pam hak lomaqatsit aw ömi wikiwa, sen tokoy'kañwo, sen pay qa tokoy'kañwo, nu put qa navoti'ta, pay God-sa put navoti'ta. ⁴Noqw pam pañso wikiwhqe, lavayit pas kurs hin pañqawiwhqat navota; noqw put hak yuaataniqw pam mewniwta. ⁵Nu hakiy pantaqat tsokanani, nikañw pay nu qa nātsokanani; nu qaōqáwi'taqey yuaatani. ⁶Kurs nu as hímuiwtaniqey nāwaknanikañw, nu qa núanhimuniwhtini; pi nu hihta yuaataqey suyan navoti'ta, Nikañw pay nu soon panhtini. Taq hak inumi hin yórikqey, pu nuy hin navotqey pan inumi wūwantaniqat nu nāwakna. Noqw pep pu' pam soon put pantaqat yuhke' nuy tsokanani. ⁷Noqw nu hihta pas pavan yórikqey qa ep pas kwivi'nañwtiniqw, hihta tūya Satan ahpiy inumi noiwa, kūtāt antaqa, nuy tūholawniqee. Noqw put atsviy nu qa pas kwivi'nañway'ta. ⁸Noqw as pam pantaqa nuy mātapniqat nu pāyis

Tutuyqawhqat aw okiw tüvinta. ⁹Noqw pam inumi pañqawu: Pay inuokwa ümi apsiwta, pi um qaöqáwi'taqw pahsat pu nu uhpiy a'nö öqalay'taqey nuhtumi mahtakinta. Paniqw öviy nu hahlaykañw hihta añ qa pasiwkañw put ep himuiwtani; nen nu Christ öqalayt añ put amum hinmani. ¹⁰Nihqe öviy nu Christ atsviy hihta añ kãnanvotqey ep hahlayhtima. Nu put lavay'ayaatnihqe öviy öpuiwta; sinom nuy övelantota; pu nu hihta hakni'ta; sinom nuy okiwsahsanya. Pi nu qaöqáwi'te' pahsat pu nu Christ ahpiy a'nö hoñviiwtani.

Paul's Concern for the Corinthians

¹¹Nu yan kwiviyuaataqe núanhimuniwhti, uma nuy put aw lãlayyaq'ö, pi as pi uma nuy lomalavaytanikañwo. Umuyniqw ima nãpnihqe Christ lavay'aymatnihqam pas pavan hihtuya. Noqw nu umumi súañqawni: Puma nãlomatsokani'yunqw pay piw nu súamunta, nãmahin pi as nu pas antsa God-niqw pay qa hímuu. ¹²Ura nu umuhpa' tumaltaqe pas antsa Christ lavay'ayaatnihqey pan umumi namtakna; nu qa hihta ep nañ'eknat, umuhpa' kãtumalat hihta tuawi'taqat tumalta, pu kãtatayhpit piwu. ¹³Ya nu aye' God aw tãnawtaqamuy-sa lomahintsant, umuy qalomáhintsana? Qae. Ka uma hihta ep inumi hin unañway'yunwa, nu umumi lomatuawit yuaatat qa hihta umumi tuñlay'taqat ep'e. Okiw uma inumi put ep pöhikyani. ¹⁴Meh, pu' hapi nu pãyis umumiqniqey aw pitsini'ta; pay nu soon hihta ep umumi tükway'tani; nu umuhhimuy hihta tuñlay'taniqey qa put öviy umumini, pi nu umumi unañway'taqey öviy'o. Pi qa tsãsayom yumuy, namuy amuñem hihta na'sastotañwu, pi pumuy namat, yumat timuy amuñem hihta na'sastotañwu. ¹⁵Pu tatam pi nu umumi hihta nãvoswani, pu piw

nukwsiwhtini, nãmahin pi nu umumi pavan pas unañway'taqw, uma tuwat pahsat inumi qa pas unañway'yunwini. ¹⁶Noqw pay pií; pay pi nu qa hihta ep umumi tükway'ta as'a; noqw yaw uma pañqaqwa: Pam tuhisanihqe öviy unatwiy akw itamuy nukwãñwhinhti. ¹⁷Ura nu umumi hakimuy ayata. Noqw puma haqawa sen umuy hihta kwahana? ¹⁸Ura nu Titus umumi ayata, piw pu sukwat tuptsiwni'taqata. Noqw ya Titus umuy hihta kwahana? Ya itam qa sun tunatyawta? Ya itam qa sun hinma? ¹⁹Uma ka wüwantotaqw nu umumi nẽnem qenitanique öviy pan penta. Noqw pay qa panta. Pi nu God atpip Christ aw yankañw umumi penta, uma öqawhtotaniqat öviy'o, aw iunañwamu. ²⁰Pas nu tusiiwta ka nu umumi pite' umumi yorikq umuy suan hinwisniqat nu nãwaknaqw, uma qa pan hinwisni. Noqw pay uma as ka nu umumi pãs yuaataniqat nãnawaknaqw nu umuy tuwat qöhqöyini. Nãp hisat pi uma hihta ep nãñwuy'yunwini; nãnami unañwtutuyyani, nãnami itsívui-wyunwini, nãnamiq hiñqawaqey akw nãtsikiwtani, nehpewi sawiwitotani, pu pas hihtunihqey panyunwini, tsotsvalqey añ qanamítuqayveyani. ²¹Pu nãp hisat nu piw umumi pituqw, God Ina umutsva nuy hamanhtoynani, taq ka nu kãysiwhqamuy qaantipuy añqw qa lasyaqamuy tuwe' unañwmokni, puma itséhe'qatsiy, pu qahopqatsiy, pu qaunãñwtaqatsiy qa qe'toti'qö.

Final Warnings and Greetings

13 Pu' hapi nu pãyis umumiq pohtani. Noqw hakim löyöm sen pahyom pas suyan hakiy qaantihqat navoti'kahkañw inumi put tuhtualyaqw, pahsat nawus nu hakiy eñem hin yúkuni. ²Ura nu umumumnikañw hin pañqawhqey pan piw qa umumumnikañw umumi

pēnani: Nu hisat umumi pite' soon hakiy ōkwatuwni; nu sohsokmuy qaanhinwisqamuy amuñem hin yúkuni; ura nu pay nuhtuñk umuhpeq pohtaqw pay pan haqawat yēse, noqw pu' atsvet piw nāt pētu pay amunhtoti. Noqw ōviy nu soon hakiy ayo yámaknani, imuy hakimuy qaanhtotiqamuyu. ³Noqw pahsat pu uma pas suyan nanaptani Christ pas suyan inuhpe yuaataq'ō; put pantaqat uma navoti'yuñwniqey nānawakna. Pam hapi umumi qaōwihinta, piw a'nō ōqala umuhpaa. ⁴Pay pi put tokoat qaōqáwitaqw, sinom nahoylehtsit aw put muaya; noqw pam ahoy tātayhqe, God ōqalayay ahpiy qatu. Noqw ítamwat piw put an qaōqáwi'yuñwa; nikañw itam piw put amum yeskahkañw, God ōqalayay ahpiy put eñem tumalay'yuñwa umuhpaa. ⁵Kurs uma nānami wūwayaa. Ya uma pas antsa Christ aw tuptsiwni'yuñwa? Kurs namiwuwayaa. Ya Christ pas antsa umuh'unañway ep qátuhqat uma navoti'yuñwa? Kurs uma qaatsáy'wisq pam pepeq qatu. ⁶Is as uma itamuy qaatsáy'wisqat nanaptani! ⁷Uma qa hihta ep qaanhtotiniqat nu God aw umuñem nāwakna. Nu qaatsáy'maqey mātaqtiniqey qa paniqw tūviñtima, pi nu umuy tunatyawtaqe

ōviy'ō, umuy suan hinwisniqata, nāmahin pi sumataq nu atsáy'maqey mātaqtini. ⁸Noqw itam soon hihta pas antsanihqat aw rohomnumyani; itam soon qa put eñem tumalay'yuñwni. ⁹Nihqe ōviy itam hahlayhtoti, umuy ōqawhtotiq'ō, nāmahin pi itam pay as sen qaōqáwi'yuñwa. Okiw as uma pas pasiwyuñwniqat itam umuñem nānawakna. ¹⁰Nu umuy u'nananique ōviy añwu pay it tutuvenit umumi pēna, nu nāt qa umumiq pitut'a; taq ka nu umumi pite' nawus umuñem hin yúkuni. Pi nu sinmuy ōqawhtoyanaique ōviy ayatiwa; nu qa pumuy hinwat yukunaniqey aw taviwkañw, pay nu panhtiniqey aw ōqalay'ta. ¹¹Taay, yantani itupkomu. Hakim ō'qalyañwu. Uma suan hinwisni; qa hin unañway'kahkañw nānami unañway'yuñwni; uma kwakwhat yesni; noqw God nuhtumi unañway'taqa piw hakimuy kwakwhat unañway'yuñwuqa umumum hinnumni. ¹²Uma nānatupkomnihqey pan nāō'qawnayani. ¹³Sohsoyam God sinomat umuy ōqalaya. ¹⁴Nam uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwayat navoti'yuñwni, piw God umumi unañway'taqata. Nam uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun hinwsini. Nam antaa.

Paul

GALATIAT

ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

1 Nu' Paul, lomatuawit yuaataniqey aw ayatiwhqa, it penta. Nu qa sinmuy amuhpiy ayatiwht, Jesus Christ ahpiy ayatiwa, pu God Itanay ahpiy piwu, it Jesus Christ mokiwuy añqw ahoy tātaynaqat ahpiy'o. ²Nu sohsokmuy tuptsiwni'yuñqamuy inumumyaqamuy amumum God aw tōnawtaqamuy Galatiat ep yesqamuy öqalanta. ³Nam núokwa, pu kwakwaha unañwa Itanay God añqw umumi pitsíwiwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö. ⁴Ura pam itahqaanhtipuy ep nātapqe, yep nukusqatsit añqw itamuy ayo oya, Itanay God tunatyayat añ'a. ⁵Nam pam sutsép-sa tayawintiwa. Pay nam antaa.

The One Gospel

⁶Is ohi! Pas nu umumi qaan unañwti. Yaw uma Christ súmatatve, umuy núokway aw wánwayhqata; nihqe sukwat alöñöt tüawit aw lasya. ⁷Noqw pay pam qa pas pas antsa lomatuawi. Pi hakim Christ añqw lomatuawit nukushintsatsna, umuy ünatoynyanique öviy'o. ⁸Ura nu lomatuawit umumi suan yuaata. Noqw öviy kurs nüu, sen öñaqw hoñviaya umumi hihta alöñöt yuaataqw, God put enem qalomáyukuni. ⁹Nu piw pañqawni: Kurs haqawa umumi hihta alöñöt yuaataqw umuy hihta kwusuyaqat qa amum súnantaqw, God put enem qalomáyukuni. ¹⁰Pas suyan nu qa sinmuy unañwveniyeq anta, pas God-saa. Nu qa sinmuy amuhpiy tayawintiwniqey tuñlay'ta. Taq kurs nu sinmuy unañwveniyeq tunatyalte', soon nu Christ enem tumalay'tani.

How Paul Became an Apostle

¹¹Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu: Nu umumi lomatuawit mātapqey qa sinmuy amuhpiy put kwusu. ¹²Qa hak inumi put mātavi, pu nu qa hakiy ahpiy put tutuqayi; noqw pay Jesus Christ pas nāp inumi put mātakta. ¹³Pi ura nu hisat Jew-sinmuy wimiyamuy añ hinmañwuqat uma pay nanapta. Ura nu God aw tōnawtaqamuy qaan'ewakw okiwsanhqe, hovala. ¹⁴Nihqe nu isinmuy amuhpiy inuñsakmuy amuhpenihqe Jew-sinmuy wimiyamuy ep pas hak mohpeq'a, itanamuy navotiyamuy pas antsay'taqe öviy'o. ¹⁵Noqw pay God nuy nāt qa tihtiwhq tunatyay ahpiy nuy namorstaqe, núokway ahpiy nuy wánwayi. ¹⁶Noqw aw pituqw, pam Tiy inumi mahtakna, nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat öviy'o. Noqw pam nuy wánwayhq, nu pay sinmuy qa amumi put ep hin wuwanheplawu. ¹⁷Piw nu inupyeve mohti ayaiwyuñqamuy qa amumi Jerusalem aqw'a. Nu qa panhtit, tuwat Arabia-tutskwat aw'i; nit pu ahoy Damascus aqw nu pitu. ¹⁸Pu ahpiy payhkomuy yahsañwvaqw, nu Jerusalem aqwnit, Peter aw kuyvatoqe, pakwt tsivot sihkay'tasikis tālat añ put amum qatu. ¹⁹Nikañw mí-muywatuy ayaiwyuñqamuy qa haqawat nu aw yori, hal pay it James, Itahtutuyqawhqay tupkoyat-sa aw'i. ²⁰Nu hapi hihta pentaqe, God atpip qa a'tsalawu. ²¹Pu ahpiy pantaqw, nu Syriat-nikañw pu Ciliciat añ tutskwat aqw pitu. ²²Noqw Judeat ep haqe' Christ aw tōnawtaqam nuy qa tuwi'yuñwa. ²³Pay puma yaw yan-sa nanapta: Yaw i' hak hisat itamuy okiwsahsanqa qapëvewnit ayo yuykuqey pu' nuhtumi put yuaata. ²⁴Yan kurs puma nanaptat, God inuhpiy pas hihtatota.

Paul and the Other Apostles

2¹⁻² Pu ahpiy pakwt nālōq sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaq, pañqw nu piw Jerusalem aqw'a, Barnabas ásuma, God pas nāp nuy pañsoqniqat nuy ayataq'ō. Nihqe nu Titus enañ wiki. Noqw pepeq itam hakimuy pávanyaqamuy amumum tsovaltiqw, nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi hihta yuaataqey pumuy áawna, taq ka nu hihta pay hintsakq, sen nāto hintsakniqw pay haktonsaniniq'ō. ³Noqw Titus inumumnihqa Greek-sínonihqe qa poñotkiwtaqw, puma put pan tuvoylatiniqat pay qa ō'qalya. ⁴Noqw pay haqawat tuptsiwni'yuñqey atsáy'yuñqam put aw ō'qalya. Puma pi itamuy Jesus Christ ahpiy hin qenive hoñqat ep itamuy núansasnaniqe ōviy itamumi tōnalti, puma Jew-sinmuy tutavoyamuy akw itamuy sóontsatsnaniqe ōviy'ō. ⁵Noqw itam pumuy amumi qa ūnatoti; qae, qa ñas'ew hihsavoo, taq ka puma umumi lomatuawit pas antsanihqat uhtayaniq'ō. ⁶Noqw tuptsiwni'yuñqamuy amuñaqmw mohpeqyaqam nuy hihta tuawi'taqey aw hihta hóyoknaniqat inumi qa pañqaqwa. Noqw pay sen puma pavansinomniqw, sen sóqavuñwsinomniqw pay nuyniqw pam qa hímuu; pi God qa sinonuiña. ⁷⁻⁹Noqw pay James, pu Cephas-niqw, pu John, puma sumataq God aw tōnawtaqamuy amuñaqmw mohpeqyaqam nuy qa tumalmewaya. Qa panhtotit, puma tumalsuñwamuy amún itamuy pās taviya, Barnabus-nikañw, pu nūyu, Nihqe puma māmatsyaqmw, kurs God nuy imuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuawit yuaataniqat aw nuy ayataqe, inuhpiy pumuy amuhpa' qaōwítumalta, pam Peter imuy Jew-sinmuy amumi yuaataniqat aw

put ayataqey pan'i. Piw pam Peter ahpiy Jew-sinmuy amuhpa' a'nō tumalay'ta. Noqw ōviy puma kurs yan yukuya: Itam imuy qa-Jew-sinmuy amumi yuaataniqw, puma Jew-sinmuy amumi yuaatotaniqeyu. ¹⁰Pay pánis-sa pi yaw itam añ okiwhinyuñqamuy paañwantaniqat puma nānawakna. Noqw nu pi pay nāp piw pan su'qawta.

Paul Rebukes Peter at Antioch

¹¹Noqw Peter Antioch ep pituqw, nu nuhtutpik put qōhqōya, ispi pam qaanhti'ō. ¹²Pay nāt pi haqawat James añqw qa ōkiqw, pam as imuy qa-Jew-sinmuy amumum tūmoy'ta. Nit pumuy ōkiqw, pam qa-Jew-sinmuy amuñaqmw ahoy lahsi, Jew-sinmuy amumi tusitaqee. ¹³Noqw pu pay pētū piw put anhtoti; pas panhtotiqw, ōviy Barnabas pumuy nātsikaqmw amún unañwti. ¹⁴Noqw pay puma lomatuawit pas antsanihqat añqw lasyaqmw, nu amumi put túwahqe, pumuy sohsokmuy amutpip Peter aw pañqawu: Pas um as Jew-sínonikañw, Jew-sinmuy qa amún qátukañw, soq imuy qa-Jew-sinmuy amún hinma. Noqw ya um hinoqw qa-Jew-sinom as Jew-sinmuy amún yesniqat amumi ō'qala?

Jews and Gentiles are Saved by Faith

¹⁵Núwupi itam Jew-sinom tihtiwyā. Itam qa-Jew-sinmuy qaanhinwisqamuy qa pankahkañw tihtiwyā. ¹⁶Nikañw itam navoti'yuñqw, suyan pi hak Moses tutavoyat an hinmaqey qa put ahpiy God aw súanta, pas Jesus Christ qapēvewnaqey ahpiy-saa; noqw ōviy itam hapi put aw tūtuptsiwa, itam Christ qapēvewnayaqey ahpiy God aw súanyuñwniqey ōviy'ō, Moses tutavoyat añ hinwisqey qa put ahpiy'ō. Pi Moses tutavoyat añ hinmaqa soon God-niqw súantani. ¹⁷Nikañw kurs itam as Christ ahpiy God aw súanyuñwniqey tunatyawkahkañw

tutavot ehpewi qaanhtote', ya sen itam Christ qaanhtiput aw itamuy tsamhقات pañqaqwani? Pas sóon'i. ¹⁸Qa hak tutavot an hinmaqey akw God-niqw súantaniqat ura nu pay sinmuy tutuqayna. Nihqe öviy kurs nu pu' tutavot öqawhtoyne' sumataq nu qaanhinsakqey pan nāmatakani. ¹⁹Pi nu tutavotniqw pay mokqe, put anqw mātaviwa; nit yahpiy haqahpiy God enem qātuni. ²⁰Nu Christ amum nahoylehtsit aw muiwa; nihqe hapi öviy pāpu nu qa nēnem qatu; pi Christ inuhpe qatu. Nihqe nu yep qatsit ep hinmakañw, God Tiyat aw yankañw pan hinma, inumi unañway'taqe inuñem nātāpqtat aw'i. ²¹Nihqe öviy nu soon God núokwayat ayo yúkuni. Pi kurs as hak Moses tutavoyat an hinmaqey akw God aw súantaniqw, pahsat hapi Christ pay kurs haqtsonsa mōki.

Law or Faith

3 Is uma nāsta navoti'yuñqam Galatiat ep sínomu; ya hak umuy ūnatoyna? Ura nu as Jesus Christ nahoylehtsit aw muiltiqat pas suyan umuy āawna. Noqw uma hinoqw lomatuawit pas antsanihqat añqw lasya? ²Pay it-sa nu umuy tūviñtani: Ya uma Moses tutavoyat an hinwisqey ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya, sen lomatuawit nanaptaqe qapēvewnayaqey ahpiy'o? ³Ya uma nāsta wuwni'yuñwa? Pas as uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yayhnayakañw, ya pas uma nāp umuhtunatyay ahpiy pasiwyuñw? ⁴Ya pay uma haktsonsa lomatuawit öviy hihhihta an kānanapta? Sen i' kānavotpi pay pas qa hímuniwhitini? ⁵Ura God umuy Hikwsit huytaqe, kātatayhpit umuhpa' hintsaki. Ya uma tutavot an hinwisq, öviy pam panta? Sen uma lomatuawit nanaptaqe, qapēvewnayaqw öviy'o? ⁶Ura kurs pi Abraham God tuptsiwqh, pam súantaqat

God lavayhti. ⁷Noqw öviy uma it navoti'yuñw: Ima hakim qapēvewnit an hinwisqam puma hapi Abraham timatu. ⁸Noqw God qa-Jew-sinmuy qapēvewnayaqamuy súanyuñwqat pañqawniqey añwu pay tuway'ta; nihqe Abraham aw lomatuawit añwu pay yuaaykuqe, tutuvenit an yan lavayhti: Uhpiy hapi sopkawtaqam sinom hahlayhpit epyani. ⁹Noqw öviy sohsoyam qapēvewnit an hinwisqam Abraham pas qapēvewnaqat amum hahlayhpit epya. ¹⁰Noqw pay sohsoyam Moses tutavoyat an ö'qalyaqamuy amuñem qalomáyukiltini; pi yan pey'taq'ö: I' hak hin hinwisniqat tutavot pey'taqat an ahsupoq qa an hinmaqat enem qalomáyukiltini, yan'i. ¹¹Pu qa hak Moses tutavoyat an hinmaqey ahpiy God aw súantaniqw, pam pantaqa susmataq'a. ispi yan ura pey'taq'ö: Suan hinmaqa qapēvewnit akw qatsit túwani, yan'i. ¹²Pi Moses tutavoyat an hinmaqa qapēvewnit qa ahpiy pasiwta. Oviy pi ura yan pey'ta: Tutavot an ahsupoq an hinmaqa hapi put akw qátumantani. ¹³Ura as tutavotniqw itamuñem qalomáyukilti. Noqw pay Christ itamuy put anqw mātavi, itahqeniy ep qalomáyukuniwhqee; pi ura yan pey'ta: Sohsoyam himutskit ep häyiltotiqaqamuy amuñem so'niqat pan yukilti. ¹⁴Noqe öviy ima qa-Jew-sinom Jesus Christ ahpiy Abraham amum hahlayhpit epyani. Noqw itam God qapēvewnayaqw pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamumi nóani, pam hin lavayhti qey pan'i.

The Law and the Promise

¹⁵Itupkomu, kurs nu pay sinmuy tuwiyamuy anwat umumi lavayhtini. Ason hakim sinot hihta nāmi huruvasiwnaqw, soon hak put ayo qe'watani, piw aw hóyoknani. ¹⁶Noqw God ura Abraham aw-nikañw pu

natkoyat aw hihta pasiwna. Pam qa pañqawu: Uhnatkomuy amumii, qa kita. Pay pam qa wühaknihqamuy pañqawht, pi pam pay sükw pañqawu. Ura pam Uhnatko aw'i kítahqe, Christ hapi pañqawu. ¹⁷Noqw it hapi nu pañqawu: God Christ añ Abraham amum hihta nāmi huruvasiwna. Noqw sunát-sikip sunat yahsañwuy-nikañw añqw sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwuy añ ruhpaqk, pahsat Moses tutavoat mātaviwa. Nikañw pam tutavo kurs hin God awiniyat alöntani; soon pam put ayo yúkuni. ¹⁸Noqw kurs God añqw kuwahtipu Moses tutavoyat ahpiynen, pay hapi qa awinini. Nikañw God hapi Abraham put maqa, it awinit ahpiy'o. ¹⁹Noqw ya tutavo hihta öviy'o? Qaanhtiput hímunihqat mātaktaniqe öviy'o. Pam pay hāk mātaviwa, ason hisat Abraham natkoat God ahpiy awinit makiwniqa pítuniqat pahsavoo. Ura tutavo God hoñviaymuyatuy amuhpiy mātaviwa; noqw i' tāqa Moses púmuy-nikañw pu sinmuy amuhtsave wunu. ²⁰Noqw pay God pas nāp Abraham aw pasiwna, qa suk w hakiy añ'a.

The Purpose of the Law

²¹Noqw ya Moses tutavoat God awiniyat ehpewi hinta? Qae. Pi as hak kurs Moses tutavoyat añ hinmaniqey akw qatsit túwanik, suyan pi hak pan hinmakañw God aw súantani. ²²Noqw pi God tutuveniat pañqawu: Sinom sohsoyam qaanhinwisa. Noqw öviy Jesus Christ aw tuptsiwni'yunqam hapi awinit makiwyani; pi God put qapēwew-nayaqamuy awiniy huylawu. ²³Noqw pay ura as itam qapēwewnit akw God aw súanyunqey nāt qa nanaptaqe, Moses tutavoyat akw sóontsaniwyunwa, hisat God itamuy Jesus Christ aw tuptsiwyaniqat pan itamuy unañwtoynaniqat pahsavoo. ²⁴Noqw öviy hapi hin hin-

wisniqa tutavo itamumi tunatyawmaqat anta, pu itamuy tutuqayna, itamuy Christ aw tsamvaniqee, itam qapēwewnit ahpiy súanhtotiniqat öviy'o. ²⁵Nikañw itam hisat God qapēwewnayaqw, pep hapi pu' tutavo pay pāpu itamumi qa tutuyqawi. ²⁶Pi uma sohsoyam Christ Jesus qapēwewnayaqe, God tímatniwhtototi. ²⁷Pi uma hihsa'nihqam Christ aw kүйit akw tuvoylatotiqam hapi Christ aw tututskaynativaya. ²⁸Pi Christ sinomuy-atuy amuñaqw qa hak Jew-sínoniqey pan túnwantiwa, piw Greek-sino; pu qa hak túwiki, pu piw mātaviwhqa; pu qa hak tāqa, piw wuhti. Pi puma sohsoyam Christ ep sükw tokot anyuñwa. ²⁹Noqw kurs uma Christ sinomatnen, uma hapi Abraham natkomatni, piw put amum God añqw awinit makiwyani.

4 Noqw it nu pañqawu: Pay hakiy tiat nāt tsāynen, pay piw túwikit antañwu, nāmahin pi as sohsoq hihta himuy'kañwo. ²Nikañw pam put tutuqaynayaqamuy, pu aw tunatyawyunqamuy amumi maqaptsiy qátuñwu, haqami naat enem tuwani'maqat pahsavoo. ³Noqw pay hapi pan itam nāt tsātsakwmuy amunyunqey, ura tutavot ahpiy hintsakpit aw túwik'iwyunwa. ⁴Nikañw ason pas hisat aw pituqw, pep pu' God tiy añqw taviqw, pam wuhtit ahpiy aniwhtiqe, Moses tutavoyat aw maqaptsiy qatu. ⁵Pam hakimuy put aw maqaptsiy yesqamuy put añqw mātapniqe öviy pitu; nihqe pahsat pu puma God tímatniwhtotiniqat amunem yuku. ⁶Noqw uma hapi tímatniqw, öviy God Tiy Hikwsiyat umuh'unañway aw panaqw, pam pañqawlawu: Abba, Inaa. ⁷Noqw öviy hapi uma pāpu qa tútuwiktu, uma hapi timatu. Noqw kurs uma tímatnen, pep hapi uma Christ ahpiy God añqw hihta qaöwíomahtotani.

Paul's Concern for the Galatians

⁸Nikañw pay ura uma nāt God qa tuwi'yuiñqe, nāp yukiwhput uma aw-sa nānoi'yuiñwa. ⁹Nit pu' hapi uma God tuwi'vaya, hal pay put ahpiy nātuwiwya. Noqw uma hinoqw pay piw pu' tutavot ahpiy hintsakpit nukwsiw'iwtaqat, pu ōwihintaqat aw ahoy namtōkya, nihqe put aw tūwik'iwyuñwñiqey nānawakna? ¹⁰Uma talōñwintiwñqat aw tunatyawwisa, pu mūmuyawhtuy aw'i, pu haqe' qalawmaqat aw'i, pu yahsañwintiwñqat aw'i. ¹¹Pas nu umuñem tusiiwta, taq nāp hisat sen nu okiw umuy haktonsa maqsontaqe ōviy'o. ¹²Itupkomu, pay uma okiw inún hinyuñwñi, pi nu pay umún sino. Pay uma nuy qa tūhotota. ¹³Pi uma inumi navoti'yuiñqw, ura nu okiw itokoy añ pas ōpuiwkañw, mohti umumiqñihqe, umumi lomatuawit yuaayku. ¹⁴Noqw nāmahin pi as nu ituyay akw nukushintaqw, uma nuy qa ayo yukuyat, God hoñviayayatñihqat pan nuy kwusuya. Uma Jesus Christ hin pās taviyaniqey pan nuy taviya. ¹⁵Noqw nu umumi navoti'taqw, pi as hin pasiwtaniqw, pas kurs hin as uma umuhposiy qa ipwayat, nuy put maqayani. Ura uma nuy mohtiniqw pas hahlayhtoti. Noqw hinhtiqw ōviy uma pu' alōñtoti? ¹⁶Ya nu umumi súañqawhqe, umuhtuwqaniwhiti? ¹⁷Noqw ima tūtutuqaynayaqam hinoqw umuy tayawintiwiwisa? Ya puma pas antsa umumi unañway'yuiñqe ōviy'o? Qae. Puma umuy inuñaqw ayo lasnayaniqey nānawaknaqe ōviy'o; noqw pep pu' uma pumuy amumi-sa maqaptsi'yuiñwñi. ¹⁸Noqw pay pi hak yūmosa qa atsálawkañw, umuy tayawinmaqa hapi suan hinhtini, kurs put akw uma lomahintsaktivayaniq'ō, qa pas nuy umumumñiqw-sa pam

pantani. ¹⁹Itimu, nu umutsviy pas putuiwta, soñawnen nu tihta'tutuyna. Okiw as uma Christ anhtotiniqat nu umuñem pas nāwakna. ²⁰Pas nu as pu' pay umumumñiqey nāwakna, nen umumi hin yuaataniqey navoti'tani. Pi nu qa umumumñihqe kurs hihta lalvayni.

The Example of Hagar and Sarah

²¹Kurs huvam nuy āawnayaa, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisniqey aw yanyuñqamu. Ya uma pas antsa tutuvenit hihta hiñqawñqat mātsi'yuiñwa? ²²Pi ura yan pey'ta: Abraham lōqmuy tiyotimuy'ta, suhka hakiy tūwikit ahpiyniqw, pu suhka pay qa tūwikit ahpiy'o. ²³I' tūwikit ahpiy tihtiwhqa ura pay tokot ahpiy tihtiwa; noqw i' qa tūwikit ahpiy tihtiwhqa hapi pas God awiniyat ahpiy'o. ²⁴⁻²⁵Noqw ima lōyōm hapi lōqmuy pasiwnit tuawi'ta. I' tūwiki, Hagar yan mātsiwhqa, Moses tutavoyat tuawi'ta. Pam tutavo Arabia-tutskat ep tūkwit Sinaít añqw mātaviwhqa sinmuy tūwikmuy'ta. Pam wuhti piw yep qatsit ep Jerusalem tuawi'ta; noqw put timat tūtuwiku. ²⁶Noqw wuhti qa tūwikinihqa Jerusalem ōvenihqat tuawi'ta, nihqe pam hapi sohsokmuy tuptsiwñi'yuiñqamuy yúamu. ²⁷Pi ura hapi yan pey'ta: Hahlayhtii, um qa tiylawhqa, um hahlaytsa'lawni, um hak qa tihta'tuyvanaqa; pi as qatiylawñwuqa puwsuñway'taqat epñihqe wūhak timuy'ta. ²⁸Noqw itam hapi, itupkomu, itam hapi Isaac an awinit ahpiy tfoiyiwy. ²⁹Noqw pay pi ura pepñaqam i' hak tokot ahpiy tihtiwhqa Hikwsit ahpiy tihtiwhqat yūyuyhñaqw, pay ōviy hapi nāt piw panta. ³⁰Noqw ya tutuveni hin lavayhti? Um wuhtit tūwikit, tiyat enañ haqami hōnani. Taq soon put tiat hihta umuhhimuy makiwñi; pay qa tūwikit

tíat-sa put makiwni. (Ura God Abraham aw kita.) ³¹Yanta, itupkomu. Noqw öviy hapi itam tuwikwuhtit qa ahpiy tihtiwyat, qa tüwikitwat itam tímatu.

Preserve Your Freedom

5 Christ tutavot añqw itamuy mātavi. Noqw öviy uma qenive hürs hoñni, nen Moses tutavoyat pāpu qa akw nātuwiki'yuñwni. ²Meh, nu Paul hapi umumi pas pañqawni: Kurs uma poñotkit akw tuvoylatotiqw, pay Christ umumi qa hihkay'vani. ³Pi nu piw nāt umuy haqawat poñotkit akw tuvoylatotiqamuy amumi pañqawni: Panhtiqa hapi pas pay soon Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinmani. ⁴Pi Christ umumi qa hihkay'va, uma hakim Moses tutavoyat añ hinwisqey akw God awwat súanhtotiniqey anyuñqamu. Uma God núokwayat añqw lasya. ⁵Pi itam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy Christ aw tuptsiwyaqey God atpip suan hoñvaniqey unañwvahi'yuñwa. ⁶Pi Jesus Christ aw tónaltiqamuy amuñem poñotkit akw tuvoyla qa hihta apiti, piw put akw qa tuvoyla. Noqw pay qapëvewni nami'nañwat ahpiy lolmat tumalay'taqa hapi-sa pas'i. ⁷Pas as uma suan hinwisa. Noqw ya hak umuy soontsanhq, öviy uma lomatuwit pas antsanihqat añ hinwisqey qe'toti. ⁸God umuy wánwayhqa qa pan hapi umuy unañwtoyna. ⁹Hihsay pëkeni sohsok paqwrit pëkenañwu. ¹⁰Pas nu Tutuyqawhqat ep umuy qapëvewna, pas uma soon alönöt wuwni'yuñwniqata. Noqw pay ason God it hakiy umuy yüyuyhnaqat aw tuwat nāoyni, hak pi pam'i. ¹¹Pu nūu, itupkomu, kurs nu as nāt sinmuy soon poñotkit akw qa tuvoylatotiniqat yuaatanik, ya nu hinoqw pas piw nāt hihta ep okiwsahsaniwa? Pep hapi pu' nu nahoylehtsit yuaataqey ep soon okiwsaniwni. ¹²Is pas as

umuy yüyuyhnaqam tatam pi umuñaqw ayo natkuyaniñawo. ¹³God umuy wañwayhqa, uma qenive hōñi, itupkomu. Nikañw uma tutavot añqw mātaviwyaqey qa aw yankahkañw pay umuhtokoy tuñlayiyat añ hinwisni. Uma qa pan hinwist nānami unañway'yuñwe' nāhoý nātumalay'yuñwni. ¹⁴Pi hin hinwisniqa tutavo sükw lavayit ep yan lavayhti; it'a: Um pas hin nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, it ep'e. ¹⁵Nikañw kurs uma nānwuy'kahkañw, nānaywe', uma tunatyaltotini; taq ka uma nāhoý hovalayani.

The Spirit and Human Nature

¹⁶Noqw öviy nu pañqawni: Uma Hikwsit tunatyayat añ hinwise', pep pu' umuhtokoy tuñlayiyat qa añ hinwisni. ¹⁷Pi Qahováriwtaqat Hikwsit tunatyaat hakiy tokoyat tunatyayat amum qa súnahpaniq'ö, puma nehpew'iwta. Noqw öviy uma as hihta hinhtotini kurs hin put panhtotini. ¹⁸Nikañw kurs uma Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy tsāmiwye', uma soon Moses tutavoyat aw umuhmaqaptsiy yesni. ¹⁹Itam navoti'yuñqw, hak nāp tunatyayat añ hinmaqa hapi iit hintsaki: Nōmaqtsit sokoplawu; tokot sokoplawu; itséhee qatsit, pu qaunañwtaqatsit añ hinmañwu; ²⁰Nāp yukit aw nāwakinta; powaqhintsaki; nuhtumi qa suhtaq'ewa; nānwuy'tañwu; kan'ewhtunatyawta; suy'tsiptiñwu; nanaqastunatyawta; nātsiktunatyawta; pu pas sutske tuptsiwnit aw lasñwu; ²¹Hihta aw kwañwáy'tusyañwu; tukwyantunatyawta; honaqkuyit akw hōñaq'iwtañwu; qaunāñwta lawvañwu; pu ahpiy yantaqat añ hinmañwu. Noqw ura nu mohtihaqam umuy put āawnaqey umumi pañqawu: Pan hinwisqam hapi pas pay soon God moñwunatyayat aw yuñni.

²²Noqw pay Qahováriwtaqa Hikwsi hakiy qatsiyat ep yan aniwnani; Hak nuhtumi unañway'tani; yūmosa hahlayni; kwakwhat unañway'kañw qátuni; wuhko maqaptsi'tani; hakiy pāsniñwu; lomahintsakni; hihta añ pas antsay'mani. ²³Okiw unañway'kañw qátuni, namitutumawni. Noqw qa haqam himu tutavo it yantaqat tūmewanta. ²⁴Noqw Christ sinomat hapi tokoy tunatayat-nikañw pu tunlayiyat nahoyehtsit aw muaya. ²⁵Kurs itam Qahováriwtaqat Hikwsit añ yēse' pay itam piw put añ hinwisni. ²⁶Itam qa nāhihimuyani; qa nāvuhsemokintotani; qa nāhoy nāismamqasyani.

Bear One Another's Burdens

6 Kurs uma haqawat qaanhtiqat núansasnaqw, haqawat tuptsiwnit añ ö'qalt pās unañway'kahkañw lomavöhut añ put ahoy nakwsunayani. Hak nāmi tunatyawkañwmantani, taq nāp hisat pi hak tuwat unaheviñwu. ²Uma umuhnamañ'iwuy añ nāvaañwayani; yan uma Christ tutavoyat anwisni. ³Taq hak qa hímunikañw pas hímuniñqey namiwuwante' nāmi yētañwu. ⁴Pay hak nāp tumalay aw pohtamantani. Kurs pam lomahintaqw pam put ep tsúyakiwtani; nen ayam sukw qa amum namitumawlawni. ⁵Pi hak nāp tumalmakiway, pu maqsoniy nawus yanmamantani. ⁶Hak lomatuawit tutuqayhqa put tutuqaynaqat sohsok hihta nukñwat himuy akw tuwat paañwantani. ⁷Uma nāmi qa yētotani; kurs hin hak God aw tututsiwñwu. Pi hak hihta ūye', piw put aniwnañwu. ⁸Tokoy tunlayiyat eñem hihta uyhqa hapi put ahpiy mokiwy aniwnañwu; pu i' hak Hikwsit eñem hihta uyhqa hapi Hikwsit ahpiy qatsit qa so'taqat aniwnañwu. ⁹Itam

hihta lolmat hintsatskaqey añ qa nan'eknayani; pay itam soon hisat qa höqyani, qa ókiwhtotee. ¹⁰Noqw öviy pay itam sohsokmuy sinmuy haqam nukwán'ew paañwayaniqey tutwe', itam panhtotimantani, tis öviy imuy añ tuptsiwni'yunqamuyyu.

Final Warning and Greeting

¹¹Meh, nu okiw hapi pas nāp imay akw yañwsaqwhaqam wukovena umumii. ¹²Pay ima pas pavan mātaktotiniqey nānawaknaqam hapi uma poñotkit akw tuvoylatiwyaniqat umumi ö'qalya; taq ka puma Christ nahoyehtsiyat yuaatotaniqey ep okiwsahsaniwyani. ¹³Noqw hikis pi poñotkit akw tuvoylaiwyunqam Moses tutavoyat añ qa ahsupoq hinwisa. Nikañw puma umuy poñotkit akw tuvoylatiwyaniqat nānawakna. Noqw uma pumuy amumi tuqayvastotaqw, puma umuy pihni'yunñwi. ¹⁴Noqw nu hapi soon hihta pihni'tani, hal pay Jesus Christ nahoyehtsiyat-saa. Nu put aw tunatyawkañw, yep qatsit pay pāpu aw qa tunatyawta; noqw yep qatsi qa inumi tunatyawta. ¹⁵Pi poñotkit akw tuvoylaiwtaqa qa pam hapi Christ Jesus sinoata, piw i' qa put akw tuvoylaiwtaqa qa pam'i. Pi i' hak puhuyukiwhqa hapi put sinoata. ¹⁶Noqw nam sohsoyam it aw nānakwhaqam, pan hinwisqamuy amumi kwakwha unañwa, pu núokwa pitsíwiwtaa, pu God sinomuyatuy pas antsa Israel-sínomniñqamuy amumii. ¹⁷Yahpiy haqahpiy qa hak nuy yūyuyhñani; pi itoko tuvoylaiwta, Itahtutuyqawhqaqay Jesus tuvoylayat akw'a. ¹⁸Itupkomu, nam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ núokwaat umuh'unañway añ ahsalni. Nam antaa.

Paul

EPHESUS

ep Tuptsiwni'yunqamuy amumi Pēniata

1 Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta. Nu Ephesus ep God sinomuyatuy, Jesus Christ aw tuptsiwni'yunqamuy òqalanta. ²Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añ'ò.

Spiritual Blessings in Christ

³Nam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Naat tayawintiwa. Kwakwhat pi pam Hikwsit kuwahtipuyat òñaqwnihqat sohsok itamumi noa, Christ añ'a. ⁴Ura pam nāt tūwaqatsit qa yúkuhqe, pay pepeq itamumi unañway'taqe, Christ añ itamuy namorsta, itam súankahkañw, qahováriwkañw, put atpip hoñniqat òviy'o. ⁵Pam Jesus Christ añ itamuy tíoyniqey tunatyawtaqe, òviy añwu pay itamuy namorsta. ⁶Nihqe Tiy pas aw unañway'taqey añ pam itamuy pás oya, núokway qaöwíhintaqat ahpiy'o, itam put pas hihtatotaniqat òviy'o. ⁷Pu itam hapi Tiyat unwayat ahpiy qenivo oyiwyuñwa, God qaan'ewakw núokway ahpiy itahqaanhtipuy ayo yúkuq'ò, ⁸Qaöwíhinkañw itamuy òkwatuwhqee. ⁹Pi pam sohsok hihta suan wuwni'kañw, suyan mātši'kañw, put tunatyay as tupkiwtañwuqat itamumi mātakna. Kurs pam yan hapi nahpe tunatyawta: ¹⁰Ason tuwanit pás aw pituqw, pep pu' sohsok hihta nāmi tsovalaniqeyu, òveqatsit epyaqata, pu tūwaqatsit epyaqata; nit sohsok hihta Christ aw nóani. ¹¹God hapi hin tunatyawtaqey pan yúkuñwu. Noqw pam hapi tunatyay ahpiy Christ añ itamuy añwu pay namorstaqe, put enañ

sun itamuy hihta huytañwu, ¹²Itam mohti Christ aw taqa'nañwtotiqamuyu, itam put pas hihtatotaniqat òviy'o, pam pas hímuniqat ep'e. ¹³Noqw uma lomatuawit qaatsatniqat nanaptaqe, nuhtum Christ aw taqa'nañwtoti, it lomatuawit hakiy hin ayo yámakniqat umuy áawnaqata. Uma put aw tūtuptsiwaqw, pahsat pu God Qahováriwtaqat Hikwsit akw umuy tuvoylata; pi put hapi awinit pam sinmuy áawna. ¹⁴God itamuy hin áawnaqey aw antsanniqey itamumi mahtakna, Hikwsiy itamumi nóahqee, hisat nāp himuy ahoy pas nāptiniqey pahsavoo. Noqw òviy itam put pas hímuniqat ep put pas hihtatotani.

Paul's Prayer

¹⁵Yaw uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ qapēvewnayakahkañw, God sinomuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. ¹⁶Noqw nu it navotqe, òviy umuhpe God aw hahlayhtima; nihqe inawakinpiy añ umuy túnwanma, qa qe'iwmakeñwo. ¹⁷Okiw as God Itahtutuyqawhqay Naat pas lolmat tālawñway'taqa Hikwsiy añ umuy unañwtalawnaniqat nu umuñem nāwakinma. Okiw as pam umuy suan wuwnitoyne', pam hak hímuniqey umumi namtagnani, uma put pás tuwi'vayaniqat òviy'o. ¹⁸Pam umuhwuwniy tālawne', pam it nōyit aw umuy wánwayhqey umuy māmatsnani. Itam put sinomat Christ amum hihta pas hihkay'taqat makiwyaniqey aw wánwayniwy. ¹⁹God òqalay pas qaöwíhintaqat itamuy tuptsiwni'yunqamuy amuhpa' tumalay'taqey umuy māmatsnani. ²⁰Ura pam òqalay akw Christ enem a'nō tumaltaqe, mokiwyu añqw ahoy put tātayna; nihqe òveqatsit ep pas nāp putvaqe put qenitoya; ²¹Nihqe sohsokmuy momñwituy

amumi put moñwtavi, pu nuhtumi tutuyqawhqayamuy amumii, pu õqalat pasiwyuñqamuyu, pu añ tūayalalwaqamuyu. Panta. Noqw õviy Christ hapi sohsokmuy amuhpenihqe pas pavan kapsi'tiwa, yep qatsit epyaqamuy amuhpenihqee, pu qatsit nātoniqat epyaqamuy amuhpenihqe piwu. ²²Noqw sohsoy hihtu put aw maqaptsi'yuñwni. Noqw õviy pam God aw tōnawtaqamuy amumi moñwtawiwa, sohsok hihta añ'a. ²³Pi itam put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñwa; nihqe sumiyankañw put ahpiy pasiwyuñwa, ispi pam hapi sohsok hihta pasiwnañwuniq'õ.

From Death to Life

2 Ura as hisat uma soñawnen so'pumuy amuyuñwa. Pi uma qaanhinwisqe God aw qa tuqayvahsi'kahkañw, ²Yep qatsit tunatyayat añ hinwisa. Ura as uma Nukpanat aw tuqayvastotañwu, imuy hihikwsimuy qamātaquveyaqamuy moñwíyamuy aw'i. Pam nāto God aw qa tuqayvahsi'yuñqamuy amuhpa' tumalay'ta. ³Ura as itam nuhtum yēse; nihqe nāp itahtunatyay añ hinwisa. Ura as itam itahtokoy tuñlayiyat añ hinwisa, pu itahtunatyay tuñlayiyat añ'a. As itam God itsívuyat akw sóontsaníwyuñwa, ayam mímawat hin nāt put akw sóontsaníwyuñqat pan'i. ⁴Noqw pay God itamumi pas unañway'taqe, núokway pas qaõwíhintaqat akw itamuy õkwatuwhqe, ⁵Itamuy nāt so'pumniqw, itamuy Christ enañ ahoy yesvana. (Uma put núokwayat akw ayo nõña.) ⁶Pam Christ enañ itamuy ahoy tātaynat, put enañ itamuy õveqatsit ep yesvana, Christ Jesus añ'a. ⁷God qatsit nātoniqat epeq put núokway pas qaõwíhintaqat nuhtumi mahtaknani, Christ Jesus añ itamumi pas unañway'taqee. ⁸Pi uma

qapēvewnayaqe, God núokwayat ahpiy ayo nõñakiwta. Uma qa natsviy ayo nõña. God hapi soñawnen kuwahtiput umuy maqa. ⁹Kurs hak nāp hintsakpiy akw ayo nātapni; pantaniqw pam put ep kwiviyuaatani. ¹⁰Pi itam hapi God tumalyukimatu. Itam hihta lolmat hintsatskaniqat õviy God hapi pay añwu pan tunatyawtaqe, Christ Jesus ahpiy itamuy suan hinwisniqat itamuñem pan yuku.

One in Christ

¹¹Noqw õviy uma it u'ni'yuñwni: Ura uma qa-Jew-sínomnikañw pan tihtiwya. Noqw ima Jew-sinom poñotkit akw tuvoylaiwyuñqam qaponótkiwyuñqamuy yan umuy túñwantotañwu; nāmahin pi as puma pay suovaam-sa tuvoylaiwyuñwa. ¹²Noqw ephaqam uma Christ aw qa tōnawtaqe, qa God sinomatu, Israel-sinmuy amun'i; qa haqam hisat God umumum awinit pasiwna. Pi uma put qa tuwi'yuñqe, qa put aw yankahkañw yēse. ¹³Ura as uma hisat God añqw yāvahaq hinnumya. Noqw pu' hapi pam Christ Jesus añ umuy namihayhpota, Christ mokiwyat ahpiy'o. ¹⁴⁻¹⁵Pi Christ hapi Jew-sinmuy, imuy qa-Jew-sinmuy enañ namivõhikna. Ura as hin hinwisniqa tutavo pey'taqa tuhpelat an pumuy amuhtsave wunu. Noqw pay Christ God aw nātapqe, tutavot ayo yúkuhqe, soñawnen tuhpelat sahpukna. Ura as itam lõyõm sinoiwtaqamu. Noqw pam itamuy namivõhiknat itamuy sūka sinoiwtoniqat itamuñem pan yuku. ¹⁶Pam panhtit itamuy sohsokmuy God enañ namivõhikna, nahoylehtsit ep mokqee. Noqw õviy itam sūp sinoiwtaqe, soon pāpu nānatuwqamni. ¹⁷Pi Christ pituhqe umuy qa-Jew-sinmuy yāvahaqyaqamuy amumi-nikañw pu imuy Jew-sinmuy

hayhke'yaqamuy amumi hihta lolmat yuaayku, puma pāpu qa nānami hihta ep hinyuñwinqata. ¹⁸Pi itam sohsoyam sun put ahpiy sūkw Hikwsit añ Itanay aw ökiwta. ¹⁹Taay, noqw öviy hapi uma pāpu qa pas hākimu, qa haqaqw sínomu. Pi uma tuptsiwni'yuñqamuy amumum sūp sínomu, pu God tímatu. ²⁰Uma hapi God kiyat anyuñwa, God ayamat-niqw, pu put lavay'aymat tukwyayhnayaqw, uma put ep kiwyuñwa. Noqw Jesus Christ pas nāp kituyqayatniqey pepeq pakiwta. ²¹Put hapi ep sohsoy kihu pās namivipkaiwkahkañw, God enem pas qahováriwtaqa kihu yukiwma. ²²Noqw uma hapi nuhtum put ep kiwyuñwa; noqw God pas nāp put añ ki'ta, Hikwsiy añ'a.

Paul's Work for the Gentiles

3 Pi yaniqw hapi nu Paul, umuy qa-Jew-sinmuy amuñem Jesus Christ tunatyayat ep sivilawhqa umuñem tüvintima. ²Pay God nuy núokway máqahqe, nuy qa-Jew-sinmuy amumi lomatuwawit yuaataniqat aw ayata. Uma soon qa it pay nanapta. ³Ura pam hihta as tupkiwtañwuqat inumi māaktaqe, put nuy māmatsna. Pay nu mohtihagam pan umumiq hihsavat pēna. ⁴Noqw ason uma it añ tūnwaye', pahsat pu uma nuy hihta tupkiwtañwuqat hin mātsi'taqat pay soon qa nanaptani. Pam himu tupkiwtañwuqa hapi Christ pas nāpa. ⁵Pam navoti as anqaww sinmuy nānañk yesqamuy amumi tupkiwta. Noqw pu' hapi God put aw nānoi'yuñqamuy ayamuy, pu put enem yuaatotaqamuy amumi Hikwsit ahpiy put māakta. ⁶It hapi nu pañqawu: Ima qa-Jew-sinom, Jew-sinmuy amumum God anqw hihta makiway'yuñwni; pu puma pumuy amumum sūkw tokot anyuñwni. Noqw God, lomatuwawit ahpiy, hin

sinomuy amumi awini'taqey, pan imuy qa-Jew-sinmuy amuñem hinhtini, Christ añ'a. ⁷Noqw pam nuy núokway máqahqe, nuy lomatuwawit sinmuy āawnaniqat aw nuy távihqe, nuy put aw öqalmaqa. ⁸Nāmahin pi as nu God sinomuyatuy amuñaqw pas susqahimuniqw, God nuy namorstaje nuy ayata qa-Jew-sinmuy amuhpa' Christ tunatyayat qaöwihintaqat yuaataniqata. ⁹Ura God, Jesus Christ añ sohsok hihta yúkuhqa hisatñahaqaqw tunatyay tupki'ta; nihqe nuy put tunvotnaniqat aw nuy ayata, nu Christ anqw hihta pas qahaqami sohtaqat, pas qaöwihintaqat makiwyaniqat yuaataniqata. ¹⁰⁻¹¹Pam öveqatsit ep añ öqalay'yuñqamuy amumi-nikañw, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumi put suan wuwniy qaöwihintaqat poñahaniqey nāwakna; nihqe öviy pam tunatyay sūs yúkuhqey mahtaknaqe, Itahtutuyqawhqay Christ Jesus añ itamuy sohsokmuy sumitsovala. ¹²Noqw itam hapi Jesus qapēvewnayaqe, put aw yanyuñwa; nihqe öviy itam qa tuhtusyat, qa nānahtsopkahkañw, God aw ökiwta, Christ Jesus añ'a. ¹³Paniqw hapi öviy nu umuñem hihta añ kānavotqat uma qa ep hin unañwtotiniqat nu nāwakna. Pi uma inumi pas hihtunihqey put akw navoti'yuñwni.

The Love of Christ

¹⁴Yaniqw hapi öviy nu Itahtutuyqawhqay Christ Jesus Nayat aw naokiwlawu. ¹⁵Pam hapi öveqatsit ep yesqamuy, pu tūwaqatsit ep yesqamuy sohsokmuy sinomuy náamu. ¹⁶Pas pay okiw pam Hikwsiy añ umuy umuh'unañwpeq öqaltoynani, pas pavan nukñwat öqalay ahpiy'o. ¹⁷Pas pay uma Christ umuh'unañwpeq qátuhqat qapēvewnayakahkañw, pas suyan put navoti'yuñwni. Pas pay

okiw uma put aw unañway'kahkañw, soñawnen put ep hürs ñapkiw'kahkañw hürs hoñni. ¹⁸Pas pay okiw uma sohsokmuy God sinomuyatuy amumum Christ umumi pas pawan unañway'taqat māmatsyani. Put nami'nañwaat a'nō pūtsi, pu qa tsāva, pu a'nō hōtsi, pu ōmiqhaqami qa tuwāni. ¹⁹Kurs hak put nami'nañwayat pas suyan mātsi'tani. Pas pay okiw God pas nāp umuhtunatyay añ ahsupoq tuyqawi'tani. ²⁰Taay. God hapi itamuhsonva öqalay akw tumalay'ta; nihqe pam itamuñem qaan'ewakw hihta hinhtiniqey tuwi'ta, itahnawakinpiy, pu itahwuwniy epnihqe yupqöyvee. ²¹Nam pam yūmosa nānañumo yēsiwniqat aqwahaqami tayawintiwa, Christ Jesus añ put aw tōnawtaqamuy amuhpiy'o. Pay nam antaa.

The Unity of the Body

4 Noqw öviy hapi nu Itahtu-tuyqawhqay enem sivilawhqa umumi pañqawni: Uma God sinomatniqey aw wāñwayniwya; öviy uma put sinomatnihqey pan hinwisni. ²Uma okiw'unañway'yuñwni; uma pās unañway'kahkañw, hihta ep qa its puhtsemokyamantani; nānami unañway'kahkañw, uma nānami qa hin unañway'yuñwni. ³Uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ sun tunatyawyuñwniqey añ ö'qalyani, nānami qa hihta ep hinkahkañwo. ⁴Pi itam sumiyankañw Christ tokoyat anyuñwa; piw sūka Hikwsi itamuhsonva pakiwta. Itam sohsoyam sūkw nōyit aw wāñwayniwya. ⁵Itam sohsoyam sūkw moñwí'yuñwa, sūn qapēwewni'yuñwa, sūn kūyit akw tuvoylatoti. ⁶God Itana pas sūkaa. Pam hapi sohsokmuy amumi moñw'iwta, pu sohsokmuy amuhpa' tumalay'ta, pu umuy sohsokmuy umuhpe qatu. ⁷Noqw itam hapi nānap hihta itah'ayaway makiwya,

hin Christ itamuy öqalhuytaqat pan'i. ⁸Paniqw hapi öviy tutuvenit añ yan pey'ta: Pam tuwqamuy ánwutat, ömi wūvi; nihqe hihta kuwahtiput sinmuy huyta, yan'i. ⁹Noqw pi pam wupqe, suyan pi pam tūwaqatsit atkamiq pakit pahsat ömi wūvi. ¹⁰Pi pam hawhqe piw tokpelat yupqöymiq wūvi, sohsok hihta aw tutuyqawniqe öviy'o. ¹¹Pam wupqe, sinomuy amuñaqw hakimuy ayaiwyuñniqat pumuy öqalmaqa, pētū lavay'a'yatniqata, pu haqawat lomatuawit yuaatotaniqata, pu añ hakimuy tuptsiwni'yuñqamuy amumi tunatyawyuñwe', pumuy tutuqaynayaniqata. ¹²Noqw God sinomat pumuy tumalayamuy ahpiy tukwsiwwiskahkañw lomatuawit tumaltotaniqey tuwi'wisa; noqw Christ sinomat suyhtsepñwat wūhaq'iwmañkañw, öqawi'wisni. ¹³Itam pan hinwiskahkañw sun qapevēwnayani; pu itam sun God Tiyat tuwi'vayani, itam pās pasiwyuñwniqey pahsavoo, Christ hin pās pasiwtaqat pan'i. ¹⁴Itam hapi yahpiy qa tsātsakwmuy amunyūñwe', itahtuptsiwniy añ hürs hoñni. Noqw pep pu' hihihita pūhu tutuqayhpi itamuy soon táyaknani. Taq hakim tuhisay akw lomatuawit nukushintsatsnat, sinmuy ūnatoynayaniqey öviy mokmani'yuñwa. ¹⁵Itam pas nānami unañway'kahkañw, nānami qa hihta atsálalwani. Noqw Christ hin hintaqw itam añ ahsupoq put anhtotiniqey aw ökiniqey añ ö'qalyani. Pi pam hapi sinomuy qötöamu. ¹⁶Noqw itam sumiyankahkañw put tokoyat anyuñqe pās namivipkaiwyuñwa, put aw maqaptsi'kahkañwo. Hakiy tokoat ööqay, pu tathuy akw öqawi'tañwuqat pan hapi itam nāö'qawnayani. Itam pankahkañw, suyhtsepñwat öqawi'wiskahkañw, nāvaañwantotakahkañw, nānami pas unañway'yuñwniqey tuwi'vayani.

The New Life in Christ

¹⁷Noqw ôviy nu it pas pañqawni; Tutuyqawhqat qeniyat ep nu umumi put lavayhtini: Uma yahpiy haqahpiy añ qatuptsiwni'yuñqamuy qa amún hinwisni. Taq puma hihta an'e'wakwnihqat-sa wūwantota, pumuy wuwniam qatālawvaq'ō. ¹⁸Puma qa hihta navoti'yuñqe, qatsit God añqwnihqat ñastaya, pi puma a'nō unañway'yuñqe ôviy'o. ¹⁹Pas tōhsap'iwyuñwa; qahopqatsit aw nātahkukni'yuñwa; hihta tuyoy'ewakw hintsatskaqey aw-sa nānoi'yuñwa. ²⁰Noqw uma hapi Christ añqw qa pan nanapta. ²¹Uma soon Jesus hin hinmaqat qa nanapta, ura pam hin hihta pas antsanihqat tūtutuqaynaqata. ²²Nihqe ôviy uma umuhhisattunatyay qa añ hinwist, umuhhisatqatsiy ayo yukuyani. Taq hakiy tunatyaat hakiy ūnatoyne', hoyalānwu. ²³Uma puhuwuwni'vaye', puhu'nanway'kahkañw, pūhut qatsit yesni. ²⁴Uma panhtote' soñawnen pūhut yūyahni. Uma God tunatyayat añ puhutotini. Nen uma pas antsa put eñem sutsvo oyiwyuñwe', súanyuñwni. ²⁵Noqw ôviy uma umuh'a'tsay qe'totit, nānami hihta pas antsanihqat yuaatiwisni; taq itam sohsoyam namiwiwyuñwa. ²⁶Ason uma hihta ep itsívutote' qa put akw qaanhtotini. Hak qa tēvep hihta ep nākay'tamantani. ²⁷Pu uma Nukpanat qa haqam qenitoynayamantani. ²⁸Uyiñwu qa hihta pāpu úuyiñwt, nāp tumalay'te' hihta lolmat ahsatit, hakiy hihta hakni'taqat paañwamantani. ²⁹Qalomálavayi umuhmoañaqw qa nōñantani, pay lomalvayi-saa. Uma panwise' tūō'qawnayani; nen añ umumi tūqayyuñqamuy uma paañwan-totani. ³⁰Pu uma God Hikwsiyat Qahováriwtaqat qa unañwmokintotani.

Ura God put akw umuy tuvoylata, hisat umuy ahoy nāptiniqey aw pahsavoo. ³¹Uma nuhtumi hihta ep tūtuynayaniqey qe'yani, pu qa suy'tsiptotimantani. Uma qa hihta ep nānami nākay'yuñwmantani; uma qa hihta ep nāqōhqōylalwani; pu qalomálavayit qe'yani. Uma qa nukpan'unañway'yuñwni. ³²Pu uma nāvāsyani; pu nun'okwatni; nānami hihta ep pōhikiwyuñwni, God Christ tunatyawkañw umumi pōhikqat pan'i.

Living in the Light

5 Paniqw ôviy uma God aw nanawinyani, pas aw unañwamat tīmatnihqey pan'i. ²Pu uma nānami unañway'yuñqey qa qe'totit, Christ itamumi hin unañway'taqat pan uma nānami unañway'yuñwni. Ura pam itamuñem mokqe God aw nātavi. Noqw God put ep nahyoñwa. Pi Christ qatsiy távihqe soñawnen God aw hihta kwanwáhovaktuqat noa. ³Uma tokot sokoptiwisniqey, pu qahopqatsit añ hinwisniqey qe'yani; pu hihta qa umuhhimuy uma qa tuñlay'yuñwni. Uma iit yantaqat qa yuaatotani; pi pam pantaqa lavayi God sinomuyatuy qa súamuhpee. ⁴Uma itséhelavayit, pu an'e'wakw lavayit, pu honaqlavayit ayo yukuyani; taq pam pantaqa qa súamuhpee. Uma qa pan yuaatotat, hihta añ God aw hahlayhtiwisni. ⁵Pi uma it navoti'yuñwa: I' hak tokot sokoplawhqa, pu tuyoy'ewakw tunatyay'taqa, pu kan'ewtunatyay'taqa, nāp yukiwhput aw nāwakinmaqat antaqa soon Christ moñwtunatyayat ep qeni'tani, God moñwtunatyayat ep'e. ⁶Put pantaqat ep hapi qatuqáy-vastotaqamuy amumi God itsívuat pitsíwta. Noqw ôviy uma tunatyaltotini, taq ka hak haqam an'ewakw lavayit akw umuy ūnatoynani. ⁷Oviy uma pan hinwisqamuy qa umu'puñalyani.

⁸Náwuspi ura hisat as uma qaunánwtalqatsit an hinwisa. Nikañw pu' hapi uma Tutuyqawhqat tálayat tayyuñwa; öviy uma tálát tayyuñqey pan hinwisni. ⁹Pi God Hikwsiat hakiy unañwayat aw tälawnañwu; nihqe pam hapi lomaqatsit, pu súanqatsit, pu hihta pas antsanihqat aw hakiy wikvañwu. ¹⁰Noqw öviy uma Tutuyqawhqat unañwveyaniqey tuwi'vayani. ¹¹Pu uma it qatálat ahpiy hintsatskiwhqat qa hihta nukñway'taqat ep qa nuhtumyani. Uma qa panyuñwt, pumuy tuhtualyani. ¹²Taq puma qamátaqpue hihta hintsatskaqw, put yuaataniqw pam haman'eway'o. ¹³Pi tála put sohsok mátaqtani; noqw pep pu' pam hímuniqey mátaqtini. ¹⁴Pi tála hapi hihta hímunihqat mátaktañwu. Paniqw hapi öviy tutuvenit an yan pey'ta: Um puwhqa tātayii; nen um so'pumuy amuñaqw qatuptuqw Christ ūmi tälawnani. ¹⁵Noqw öviy hapi uma tunatyaltote' pás umuh'unañway yesni; uma nasta wuwni'yuñqey qa pan hinwist, pás wuwni'yuñqey panyuñwni. ¹⁶Uma qa paysoq yest, hihta apiiwyuñwni, taq qalomátalönwintiwa. ¹⁷Paniqw öviy uma hihta an pás wuwni'yuñwe', Tutuyqawhqat tunatyayat haqe' qatsqat mátsi'yuñwni. ¹⁸Uma honaqkuyit akw qa hōnaq'iwyuñwni, taq put akw hak nāhvalañwu. Uma qa panyuñwt Hikwsit akw ahsaliwyuñwni. ¹⁹Uma God lavayiyat nānami yuaatotani, pu tātawit God tawsomi'taqata, pu unañwvahsit tātawita. Uma umuh'unañwpeq Tutuyqawhqat aw tātawlalwe', sostonkiwiyani. ²⁰Uma yūmosa sohsok hihta an God Itanay aw kwakwhatiwisni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwayiyat an'a.

Wives and Husbands

²¹Uma nānami maqaptsi'yuñwni, God kaptsi'kahkañwo. ²²Uma momoyamu, uma pas nāp umuhpuwsuñwmuy amumi maqaptsi'yuñwni, pas Tutuyqawhqat aw hin maqaptsi'yuñqey pan'i. ²³Pi tāqa hapi nōmay qötōata, pas Christ put aw tōnawtaqamuy qötōamnihqat pan'i; pu pam hapi sinomuy put tokoyat anyuñqamuy ayo oya. ²⁴Noqw Christ aw tōnawtaqam put aw maqaptsiy yesq, pan ima momoyam an pas nāp puwsuñwmuy amumi sohsok hihta an maqaptsi'yuñwni. ²⁵Pu uma tahtaqtu, uma umuhnōmamuy amumi unañway'yuñwni, pas Christ put aw tōnawtaqamuy amumi hin unañway'taqat pan'i. ²⁶Ura pam amuñem nātapqe, pumuy nēñem sutso óyahqe, lavayiy kūyit antaqat akw pumuy pāhoma. ²⁷Pam sinomuy qa hihta akw hinyuñqat pas hihtunihqat nāmi ökinaniqey nāwakna, pas qa hihta akw tuyoy'ewak'íwtaqata, qa tsokviiwyuñqata, pas qa hihta akw hovalniwyuñqata. ²⁸Noqw pan hapi as tahtaqt nōmamuy amumi unañway'yuñwni, nāp tokoy aw hin pas unañway'yuñqey pan'i. Pas nōmay aw unañway'taqa hapi nāp nāmi unañway'tañwu. ²⁹Qa hisat pi hak haqam nāp tokoy aw qa suhtaq'ewa; pam put nōnopnāñwu, pu aw unañwtavi'tañwu, hin Tutuyqawhqay put aw tōnawtaqamuy amumi unañwtavi'taqat pan'i. ³⁰Itam pi put öqayat pu tokoyat anyuñwa. ³¹Ura yan pey'ta: Yaniqw hapi öviy tāqa nay, pu yuy pumuy mātapt nōmay aw hūrstimantani; noqw puma löyöm sūka tókoniwhstimantani. ³²I' hapi himu pas pavan tupkiwtañwuqa; noqw nu Christ-nikañw pu put aw tōnawtaqamuy hapi lavayhti. ³³Noqw pan hapi hak nōmay aw unañway'tamantani, pas

nāmi hin unañway'taqey pan'i; noqw pu wuhti kōñay kaptsi'tani.

Children and Parents

6 Tsātsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi tuqayvahsit yesni. Nen uma Tutuyqawhqat tunatayat añ suan hinwisni. ²Ura yan hapi pey'ta: Um unay, pu unuy pumuy kaptsi'tani. I' tutavo mohti'maqá áwinít enañ nuhtumi mātaviwa. ³Yan'i: Um panmaq wñem lolmani; noqw um tūwaqatsit ep wūpatqatsit nāvokawnani. ⁴Pu uma nāmatu, uma umuhtimuy qa itsívlulwat, Tutuyqawhqat añ pumuy tutuwnayakañw pumuy ökwphantotani. Pan hapi uma pumuy wúnwintotani.

Slaves and Masters

⁵Noqw uma tūtuwiku, pay uma qa atsáy'kahkñw yep qatsit ep umuhmomñwituy amumi tūqayyuñwni, kaptsi'yuñwni, mamqaskahkñwo. Pay uma hin Christ enem tumalay'yuñqey pan pumuy amuñem tumalay'yuñwni. ⁶Uma yūmosa qanātusi'kahkñw tumalay'yuñwni, qa pas umuhmomñwit umumi tayyuñqw-saa. Yan uma pas antsa Christ tumal'aymatnen, umuh'unaññaqw God enem tumalay'yuñwni. ⁷Uma qanātusi'kahkñw sohsok hihta hintsatskani, Tutuyqawhqat enem tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkñwo, qa sinmuy amuñemyaqey pan'i, ⁸It navoti'yuñqee: Pi pay hak hihta lolmat hintsake', put ep Tutuyqawhqat añqw hihta ömahtamantani, nāmahin pi sen hak tūwikinikañwo, pu piw qa pamnikañwo. ⁹Pu uma añ tūwiki'yuñqamu, pay uma piw pan pumuy oyi'yuñwni, qa tsatsáwinayani. Pi uma navoti'yuñqw Umuhtutuyqawhqa öveqatsit ep qatu. Noqw pam piw pumuy Tutuyqawhqaamu. Pi pam qa sinonuiña.

The Whole Armor of God

¹⁰Taa, itupkomu, uma Tutuyqawhqat añ hoñvitotini, put pavan öqalayát añ'a. ¹¹Uma God añqw tuwvotat yūyahni, nen uma Nukpanat unatwiyat aw rohomhtotiniqey aw öqalay'yuñwni. ¹²Pi itam qa sinmuy amumi nānaywa; itam öva qataymataqpuva nukpanhikwsimuy amumi nānaywa, mohpeyaqamuy amumii, pu nuhtumi moñw'iwyuñqamuy amumii, pu yep qatsit ep qatalpuve moñw'iwyuñqamuy amumii. ¹³Paniqw öviy uma God añqw tuwvotat yuwsit sohsok yūyahni, nen qalomátalönvaqw uma añ hin kuyyuñwni; pu uma sohsok panwise' hürs hoñni. ¹⁴Paniqw öviy uma hürs hoñni, God lavayiyat pas qaatsatnihqat kwewhtotat, God añqw suan qatsit umuhtawitsqay aqw tupki'yuñwni. ¹⁵Pu uma soñawnen lomatuawit totsvaqyat, kwakwhat lavayit tuawi'yuñwiniqey na'sas'iwyuñwni. ¹⁶Pu tis öviy uma qapëwewnit, tuwvotat antaqat hürs nuy'yuñwni. Put akw uma Nukpanat hōyat uwiwitaqat tōkayamantani. ¹⁷Pu uma ayo nõñakpit hürs nuy'yuñwni. Pam sivavitañaqtsit anta; pu uma God lavayiyat yawyuñwni. Pam hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy sipwuvahpit anta. ¹⁸Yūmosa uma nāwakinwisni, pu naokiwtiwisni, Qahováriwtaqat Hikwsit añ'a. Uma qa nañ'ekni'kahkñw tunatyawwisni, pu sohsokmuy tuptsiwini'yuñqamuy amuñem tūvintiwwisni, ¹⁹Pu inuñem pīwu. Noqw nu hin yuaaykuniqey okiwi navoti'tani; nen nu qa nānahtsopkñw lavayhte' lomatuawit tupkiwtañwuqat tunvotnani. ²⁰Pi nu soñawnen Christ qeniyat ep lomatuawit yuaata, nāmahin pi nu sivikive pakiwta. Nihqe nu put ep qa nānahtsopkñw yuaaykuniqey nāwakna, hinhaqam pas nu as lavayhtiniqey pan'i.

Final Greetings

²¹⁻²² Nu pas aw iunañway itupkoy Tychicus, God eñem qaatsáy'makañw tumalay'taqat, umumi távini. Noqw pam nuy hin hintaqat, piw nuy hihta hintsakqat sohsok umuy āawnani. Noqw ason uma put nanapte' suyan unañwto-

tini. ²³ Noqw nam i' kwakwaha unañwa tuptsiwni'yuñqamuy amumi pitsíwtaa. Nam God Itana, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ amum umumi nami'nañwat, qapevewnit enañ nóani. ²⁴ Noqw nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas antsa aw unañway'yuñqam sohsoyam put núokwayat makiwyani. Nam antaa.

Paul

PHILIPPIT

ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

1 Nu' Paul, Timotheus amum it penta. Itam Jesus Christ tūwikimatu. Noqw itam sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy Philippi ep yesqamuy öqalanta, pumuy amumi tunatyawyuñqamuy-nikañw pu imuy ökiwyaqamuy tumalay'yuñqamuy énañ'a. ²Nam núokwa, pu kwakwa unañwa Itanay God anqw umumi pitsíwtaa, pu Jesus Christ Itahtutuyqawhqay anq'ö.

Paul's Prayer for His Readers

³Nu ansakis umuy u'ne' God Inay aw hahlayhtiñwu. ⁴Ahsupoq inawakinpiy añ nu sohsokmuy umuñem nāwakinma, hahlayhtimakañwo. ⁵Kwakwhat pi uma mohtihacaqw pew inumi unañwtavi'yuñwa, nuy lomatuwit yuaataqat añ'a. ⁶Noqw it nu navoti'taqw, God umuhpe lolmat tumaltivaqe, pas kurs hin Jesus Christ talöñniyat aw qa pitsíwtaqat umuhpe pās añ antsani'mani, ⁷Pay kurs pi nu hin qa yan sohsokmuy umumi wūwantaniqee, pi nu umumi pas unañway'ta. Pi uma God anqw umumi kuwahtiput ahpiy nuy akw paañwaya, nu sivikive pakiwkañw, lomatuwit enem rohommaq'ö, pu piw nu qa sivikive pakiwkañw lomatuwit nuhtumi yuaatinumq'ö. ⁸Pi God pas nāp inumi navoti'taqw, Jesus Christ nuy pan unañwtoynaqw, nu umuminiqey pas kwañwtoya. ⁹Okiw as uma nānami unañway'kahkañw öqawi'wise', itahtuptionsiwniy añ nānañumo hihta pūhut tuwi'vaye', suyhtsepñwat suan wuwñit añ öqawi'wisniqat nu umuñem nāwakinma. ¹⁰Noqw pep pu' uma hihta

nukñwat māmatsyani. Uma yan qa atsáy'kahkañw, Christ hisat pítuniqat aw pahsave suan hinwisni, qa hakiy unañwmokni'kahkañwo. ¹¹Uma Jesus Christ öqalayay akw suan hintsakpit añ qaöwihinwisniqat nu pan umuñem nāwakna. Noqw God put ahpiy pas kaptsi'tiwe', tayawintiwni.

To Live is Christ

¹²Noqw nu umuy it nāvotnani, itupkomu: Nu kānavotpit añ kuyvaqw, lomatuwawi put ahpiy pas pavan öqalani. ¹³Noqw öviy moñwit kiyat ep tuwalan'a'yat-nikañw pu ahpiy pētu inumi navoti'yuñwa, nu Christ anqw lomatuwatit yuaataqey ep sivikive pakiwtaqata. ¹⁴Piw kaysiwhqam Tutuyqawhqat aw tuptionsiwni'yuñqam nuy sivilawhqat ahpiy a'nö unañwtotiqe qa tuhtusyakañw, qa hakiy mamqasyakahkañw, lavayit yuaatota. ¹⁵Haqawat pi pas öviy qa tsutsúyaqe, pu nanaqas'unañway ahpiy yuaatota, noqw pu haqawat pay pas lolmat tunatyawkahkañwo. ¹⁶Ima pētu Christ nanaqasyuaatota, pay qa pas antsáy'kahkañwo, hin pas pavan nu kānavotniqat tunatyawkahkañwo. ¹⁷Noqw pu mímawat Christ aw unañway'yuñqe, öviy lavayit yuaatota, it navoti'yuñqee, nu lomatuwit enem rohomnumniqey aw taviwtaqata. ¹⁸Noqw hintani? Pay pi nāp hinwata, sen haqawat paysoq hintsatska, sen haqawat-sa pas qa atsáy'kahkañw Christ yuaatinumya. Noqw nu put ep hahlayhti; nihqe soon nu nāt qa hahlayni. ¹⁹Pi nu navoti'taqe put pantaqat ahpiy nu sivikiñaqw ayo yámakni, umuhnawakinpiy ahpiy'o, Jesus Christ Hikwsiat inumi unañwtapq'ö. ²⁰Pi nu yan tunatyawkañw hinma, nu qa haqam Christ ep hamanhtiniqeyu. Nu put enem qanahtsopkañw yuaataniqey añ

suhtaq'ewniqey nāwakna, piw yūmosa put pas hihtataniqeyu, sen nu nāt qátee, sen nu mōkee. ²¹Pi nu qátunik Christ eñem qátuni; nikañw nu mokq, pam inuñem pas pavan nukñwani. ²²Noqw öviy kurs nu hihsavo qate', nu pas pāpu Christ eñem tumalay'tani. Nikañw nu hihta namorstaniqey qa navoti'ta. ²³Nu lōk wuwni'ta. Nu as yañqw ahpiyner Christ ámunniqey nāwakna; pam inuñem pas pavan nukñwa. ²⁴Nikañw pay nu as hāk yepnen, hihta añ umumi unañwtavi'maniqw, pam pantaqa umuñem lomahintani. ²⁵Nihqe öviy nu God aw tuptsiwni'taqe, nu hāk qe'nen sohsokmuy umumum hinnumni, umuy öqawhtotaniqat öviy'o; piw uma umuhtuptionsiy ep pas pāpu hahlayyaniqata. ²⁶Noqw nu kurs nāt qa mōke' umumi ahoy pituqw, uma put ep Christ aw hahlayhtotini. ²⁷Noqw Christ añqw lomatuawit aw tuptsiwni'yunqam hin hinwisqat pan uma hinwisni. Uma sun tunatyawkahkañw, sun wuwni'kahkañw lomatuawit ep tuptsiwnit eñem rohomhtiwisni. Noqw pep pu' sen nu umumumnikañw umuhlomaqatsiy tuway'tani, pu qa umumumnikañw umuy hin hinwisqat soon qa navotni. ²⁸Uma umuhtuwqamuy qa mamqasyani. Pay pam pantaqa pas suyan pumuy hihta qalomáhintaqat aqw ökiwiwtaqat tuawi'ta, pu uma God ahpiy ayo nōñakiwtaqata. ²⁹Pi uma hapi Christ aw tūtuptionsiy qe'niqey qa put-sa aw wānwayniwyat, piw put eñem hihta añ kānanvotyaniqey aw wānwayniwya. ³⁰Pi itam sohsoyam lomatuawit eñem sun rohomhtiwisa. Uma navoti'yunqaw nu pay put ep hihhihta añ kānavota, pu nāto nu kānavoti'mani.

Christ's Humility and Greatness

2 Ya uma Christ ahpiy hakiy öqalayaniqey tuwi'vaya? Ya uma

inumi unañway'yunwa? Ya uma inún Qahováriwtaqat Hikwsit makiwya? Ya uma nun'okwatu? piw tūvāsya? ²Kurs uma panyunwe', nuy pas hinhaqam hahlayhtapnaye', sun wuwni'yunwani, nānami unañway'yunwani, sun tunatyawyunwani. ³Uma nanaqastunatyat, pu kwivi'nañwat qe'yani. Uma okiw'unañway'yunwani. Hak ayam suhka hakiy epnihqey pavan ñas'ewnihqat pan aw wūwantamantani. ⁴Qa hak neñem-sa hihta tunatyawtani; pay hak ayo' sukw eñem piw hihta tunatyawtamantani. ⁵Uma Christ Jesus an okiw'unañway'yunwani. ⁶Ura pam as pas God ankañw, put amum pas suntaqey qa kahkawnat, ⁷Qa nāhihtataq, tūwikit an yukilti, pu sinot an tokoy'va. ⁸Pu sinot an tokoy'vaq, piw nāt nāqahihtata; nihqe pas hisat mokniqey aqw pahsavo Nay tunatyayat añ qa rohomma, nāmahin as nahoylehtsit ep mokniqeyu. ⁹Paniqw hapi öviy God put pas pavan ömiq tsoka; nihqe put pas mohpeq tavi sohsokmuy sinmuy amuhpee. ¹⁰Noqw öviy sinom sohsoyam Jesus aw naokiwlalwani, öveqatsit ep yesqamu, pu tūwaqatsit epyaqamu, pu maskiveyaqamu. ¹¹Nihqe sohsoyam pam Tutuyqawhqatnihqat tōnay akw pañqaqwani, put Nayat God pas hihtatotani.

Shining as Lights in the World

¹²Noqw öviy'o, aw iunañwamu, uma yūmosa ilavayiy añ hinwisqamu, nu umuy it u'nananani, qa umumumnikañwo: Uma qaanhtiput añqw nōñakqamuy amún lomatumalay'yunwe', pas antsa ayo nōñakqey nuhtumi mahtaknayani, tunatyawkahkañw, God pas kaptsi'kahkañwo. ¹³Pi God pas nāp umuh'unañwpeq tumalay'ta. Pam hapi umuy put tunatyayat añ hinwisniqat pan umuy unañwtoynat, umuy pan

hinwisniqat aw öqalmaqa. ¹⁴Uma qa kolilitikahkañw, qa nāñwuy'kahkañw yesni. ¹⁵Uma qa hihta ep tukopniwye', qa atsáy'kahkañw God tímatrikañw suan hinwisni. Nen uma yep nukpansinmuy qaunánwtalyesqamuy amunawit soñawnen talni'yuñwini. ¹⁶Uma lavayit hakiy taytoynañwuqat sinmuy äawnayani. Noqw ason Christ pituq nu hahlayhtini, kurs nu qa paysoq tumaltaqey navotee. ¹⁷Uma pi umuhqapevewniy God aw noaya. Noqw kurs nu iqatsiy akw put aw antsanniqat God pan nāwaknaqw nu put ep tsúyake', umumum hahlayhtini. ¹⁸Noqw paniqw öviy uma piw inumum hahlayhtotini.

Timothy and Epaphroditus

¹⁹Pay nu Tutuyqawhqat Jesus aw yankañw, soon pas hisat umumiq Timotheus távini, nen nu umuy hin hinyuñqat navote', suyan unañwtini. ²⁰Pi inumumyaqamuy amuñaqw qa haqawa put an umumi pas antsa tunatyawma. ²¹Pi sohsoyam pas nennem-sa hihta tunatyawyuñwa, nit Jesus Christ tumalayt qa aw tunatyawyuñwa. ²²Noqw pay uma Timothy hin tumaltaqat navoti'yuñwa. Ura pam inumum lomatuwit yuaatinuma. Hakiy tiat nay amum hin tumaltaqat pan hapi pam inumum itumalay añ nuy paañwanta. ²³Noqw öviy ason inuñem hin yukiltiniqat nu navote' pep pu' nu umumiq put hōnani. ²⁴Nikañw nu Tutuyqawhqat qapēvewnaqe, pas soon pas hisat umumiq pohtani. ²⁵Nu umumiq itupkoy Epaphroditus hōnaniqw pay pam nuyniqw súanta. Ura uma inumiq put ayatotaqw, nuy hihta hakni'taqw, pam inumi put ep unañwtavi. Itam nāma tumaltaqe, lomatuwit enem nāma rohomma. ²⁶Noqw pay pam umumi yórikniqey pas nāwakna, yaw uma put

tütuyhtiqaq nanaptaqw put ep pam pas qahahlayhti, navotqee. ²⁷Pay pas antsa pam tütuyhtiqaq pēp mōki. Noqw God put ökwatuwhqe, put qalapsina. Yan pam nuy piw ökwatuwa, pi as pam mokq, nu nānañumo kānanvotpit akw māñuy'ni. ²⁸Noqw öviy nu umumiq put hōnaniqey pas kwañwtoyna, uma put aw yórikye', hahlayhtotiniqat öviy'o. Nen nu umuy hahlayyaqat navote', qa umuy akw soon unañwtani. ²⁹Taay. Noqw öviy uma Tutuyqawhqat añ hahlaykahkañw, put pās taviyani, piw pan hinyuñqamuy kaptsi'yuñwini. ³⁰Taq pam Christ tumalayt enem pēp mōki, qatsiy qa kahkawnaqee. Pam umuhqeni ep inumi unañwtavi, ispi uma yāvahaq yesqe, kurs hin inumi unañwtapyaniq'ö.

The True Righteousness

3 Taay, itupkomu, uma Tutuyqawhqat ep hahlayyani. Pay nu nāt piw umumiq put pēnaniqw pam nuyniqw qa maqsonhinkañw, umuñem lomahintani. ²Hakim qalolmat hintsatskaqam umuy poñotkit akw tuvoylatotiniqat umumi ö'qalya. Puma popkotuy amunyuñwa. Uma pumuy ep nāmi tunaltotini. ³Pi itam Hikwsit añ God aw nāwakinwisqe, Christ ep hahlayyakahkañw, nāp itahhintsakpiy akw ayo nōñakniqey qa aw yanyuñwa. Noqw Godniqw itam hapi pas antsa poñotkit akw tuvoylai-wyuñwa. ⁴Pay ka as nu tatam piw nāp ihintsakpiy aw yantaniñw. Sen hak haqam hintsakpiy aw yantaniqey antaniqw, tis soon qa nu' pas'i. ⁵Nanalsikis talqat ep nu poñotkit akw tuvoylatiwa; nu Israel ahpiy aniwhti, Benjamin ahpiyviynikañw. Nu Hebrew-sinonikañw tihtiwhqe, Hebrew-sinmuy tuwiyamuy tuwi'va. Ura nu Pharisee-sinmuy amumum tōnaltiqaq, Moses tutavoyat añ ah-supuq nu añ hinma. ⁶Pu nu pas qa nātusitaqe God aw tōnawtaqamuy oki-

wsahsana. Tutavotniqw nu pas suan hinma. ⁷Ura as nu it yantaqat ep pas himuiwtañwu; nikañw nu Christ tuwi'vaqe put sohsok qahihtata. ⁸Owi, pay nu pas suyan sohsok ayo yuku, pi nu pay Itahtutuyqawhqay Jesus Christ tuwi'ta; noqw pam pantaqa sohsok ep-nihqe pas pavan nukñwa. Nu Jesus öviy sohsok hihta tatamhtat, put pay mömt-sikvut pan nu aw wüwanta, okiw as nu Christ tuyqawvaniqe öviy'o. ⁹Nu put tuyqawve', put aw yankañw nätuwini, nöp ihintsakpiy-nikañw pu tutavot añ suan hinmaqey qa aw yankañwo, it navoti'taqee: Hak Christ aw tuptsi-whq, pam súantaqat God pañqawñwu. ¹⁰Pas pay nu okiw put päs tuwi'vaniqey nāwakna, piw pam hin ahoy tātayhqat pan God öqalayay aw pohtaniqeyu. Nu put amum hihta añ kānavotkañw, put an mokniqey nāwakna. ¹¹Kurs hin pasiw-taniqw nu so'pumuy amuñaqw ahoy tātayni.

Running Toward the Goal

¹²Nu it yantaqat tuyqawvaqey pay qa pan nāmi wüwanta; nu päs pasiw-taqey qa pan nāmi tayta. Nikañw pay nu put tuyqawvaniqey ö'qala, Christ Jesus nuy tuyqawvaqw öviy'o. ¹³Itupkomu, nu hapi pay put tuyqawvaqey qa pan nāmi wüwanta; nikañw it hapi nu sükw hinma; Nu pay hihta añ kuyvaqey ayo yúkuhqe, nāt hihta in-uyevenihqat aqw ö'qala, ¹⁴Pi nu nanamunwaqamuy amún so'ñwamiq ö'qala. Nihqe nuy añ kuyvaqw, God pas nöp hihta nuy ahsataqat inumi nóani; pi pam inumi put nóaniqe öviy Christ Jesus añ nuy wánwayi. ¹⁵Noqw öviy itam hihsa'nihqam añ tukswiyuñqam pan wuwni'yuñwni; pu ason kurs uma hihta ep piw hinwat wüwayaniqw, pay ason God soon put piw umumi qa mahtaknani. ¹⁶Noqw pay pi itam haqami pah-savo ökiwte', pay pan hinwisni; pay itam

sun tunatyawwisni. ¹⁷Itupkomu, uma sohsoyam inumi nanawinyani; pi umuy hin yesniqat nu umumi mahtakna. Nen añ hakimuy pan hinwisqamuy amumi taywisni. ¹⁸Taq pay nu ura qa süs umumi pañqawhqe, nāt piw nu okiw pakkañw umumi pañqawni: Pas kaysi-whqam Christ nahoylehtsiyat aw qa suh-taq'ewyaqam añqe' hinnumya. ¹⁹Puma hovalniwyaniqey aqw ökiwisa. Pumuy tuñlayiam pumuy amumi tutuyqawi. Puma hihta haman'ewakwnihqat ep himuiwyuñwa; yep qatsit-sa ep hihta tunatyawyuñwa. ²⁰Noqw itam hapi öve-qatsit aw sinoiwta. Noqw ason Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo öyaniqa pañqawniqat itam nuhtayyuñwa. ²¹Pam ason itahtokoy hin'ewakw alöñ-tani, nen öqalay akw nöp tokoy pas pavan lolmat an put yukunani. Pi pam sohsok hihta aw tuyqawvaniqey öqalay'ta.

Instructions

4 Pas aw iunañwam itupkomu, nu umumi yórikniqey pas nāwakna; pas nu umuy pihni'ta; pi umutsviy nu pas kaptsiwiwa. Noqw öviy aw iunañwamuy, uma Tutuyqawhqat ep hürs hoñni. ²Nu Euodias ayatani, pu Syntychet piwu, uma Tutuyqawhqat ep sun wuwni'tani. ³Pu piw nu ümi pañqawni, pas suyan itumalsuñwa: Um imuy wuhtituy amumi unañwtavi'tani, Clement énañ'a, pu pētuy itumalsuñwamuy amumii; taq puma inumum lomatuawit ep a'nö tumaltota. Pumuy tuñwniam qatsítuvenit ep pēniwyuñwa. ⁴Uma yūmosa Tutuyqawhqat ep hahlayhtiwisni; noqw nu piw nāt pañqawni: Uma hahlayyani. ⁵Uma sohsokmuy sinmuy amuhsonve päs unañwat yesni. Tutuyqawhqay soon pas hisat pítuni. ⁶Uma qa hihta añ nānap hin wüwantotat, God aw nāwakinwisni. Uma hihta nānawakne' put öviy God aw

tüviñtotani, tsúyakiwkahkañwo. ⁷Noqw God umuh'unañway, pu umuhwuwniy uyiwaltoynani, umuy Christ Jesus aw yanyuñq'ö. Kurs hak put pantaqat mätsi'tani. ⁸Taay itupkomu, uma lomawuwni'yuñwini. Uma hihta pas antsanihqat wüwayamantani, piw hihta kaptsiwihqata, pu hihta súantaqata. Uma hihta kwanw'ewakwnihqat wüwantotani, pu hihta lomahintaqata, pu añ lomalayayhtiwihqata. Uma hihta pasiwyuñqat, pu tayawintiwihqat wüwayamantani. ⁹Uma hintsakpit, pu lavayit añ inún hinwisni. Nu umuy hin tutuqaynaqw, piw umumi hin tutaptaqw, pan uma hinwisni; noqw God hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa umumum hinmani.

Thanks for the Gift

¹⁰Noqw pas nu Tutuyqawhqat aw hahlayhti, uma yepehaq piw nuy hihta akw paañwayaqw öviy'o. Pay as pi uma pan tunatyawkahkañw, hin panhtotiniqey as qa tuway'yuñwa. ¹¹Ka nu hihta hakni'taqey kítahqat qa panwat hapi. Pi nu nāp hin qatukañw pay pāpu nakwhani'tamantaniqey tuwi'va. ¹²Pay nu hin hihta rūrurnaniqey natuwta, pu hin hihta qarūrurnaniqeyu; nu sohsok hihta añ öyiwtaniqey, pu tsönmokiwtaniqey tuwi'va, hihta qarūrurnaniqeyu, pu hihta nastatiniqeyu. ¹³Pay nu sohsok hihta añ kuyvani, Christ öqalayit akw'a. ¹⁴Noqw pay pi uma súanhtotiqe, nuy okiwhintaqaw inumi unañwtapya. ¹⁵Noqw uma Philippi ep sinom

navoti'yuñqw, ura nu lomatuawit nāt pu' Macedoniat ep yuaataqe, nu pañqw ahpiyniqw, pay úma-sa itumalay añ inumi unañwtapya. Ura uma umuhhimuy añqw hihta God aw noayaqw, pu nu put añqw put makiwa. Qa haqam God aw tōnawtaqam inumi hihta kuwahtoti, pay pas úma-saa. ¹⁶Oviy ura nu Thessalonicat épeqniqw, uma sūs, pu añk inumi hihta o'ya, nuy hihta haqtaq'ö. ¹⁷Ka nu kuwahtiput tunlay'taqat uma qa pan wüwayamantani. Pi uma God añqw put ep hihta makiwyaniqat nu umuñem tunlay'ta. ¹⁸Pay nu sohsok ömahta, nihqe qa hihta haqni'ta: Nu pay uyiwalti, uma hihta Epaphroditas añ inumi o'yaqat ömahtaqee. Umuhkuwahtipu hihta kwanwáhovaqtuqat God aw noiwhqat anta. Noqw pam put ep tayawintiwa. ¹⁹Noqw pay ason Ina God sohsok hihta umuhhaqniy añ aw antsani'mani, pas nāp himuy qaöwihintaqat akw'a, Christ Jesus añ'a. ²⁰Noqw nam God Itana yūmosa aqwhaqami kaptsiwaa. Nam antaa.

Final Greetings

²¹Uma inuñem Christ Jesus sinomuyatuy sohsokmuy öqalayani. Ima tuptsiwni'yuñqam inumuyaqam umuy öqalaya. ²²Sohsoyam God sinomat umuy öqalaya, tis öviy Caesar ep kivitu. ²³Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumi pitsíwtaa. Nam antaa.

Paul

COLOSSET

ep Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēniata

1 Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ lavay'ayaat it penta.
²Nu' itahtupkoy Timotheus amum ayam Colosset ep God sinomuyatuy, Christ aw tuptsiwni'yuñqamuy òqalanta. Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwiwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añ'ò.

Prayer of Thanksgiving

³Itam God Itahtutuyqawhqay Jesus Christ Nayat aw sutsep umuhpe hahlayhtima, yūmosa umuñem nāwakinkañwo. ⁴Kwakwhat pi uma lomayuaatiwya. Yaw uma Christ Jesus qapēwvnyaqe sohsokmuy God sinomuyatuy amumi unañway'yuñwa, ⁵Itahnöyiy òveqatsit ep itamuñem waraniwtaqat aw-sa taywiskahkañwo, lomatuwit pas antsanihqat ahpiy put hímunihqat tuwi'vayaqee. ⁶I' lomat-uawi suyhtsepñwat òqawi'makañw ahsupoq tūwaqatsit añ kúrukiwmakañw sopkawtaqamuy sinmuy amuhpa' a'nö hihta tumalay'ma. Noqw ura Epaphras mohti umumi lomatuwit, pu God núokwayat yuataaqw, uma put pas antsanihqat tuptsiwyaqee put kwusuya. Noqw pahpiy haqahpiy pam lavayi umuhpa' enañ tumalay'ta. ⁷Epaphras umuy lomatuwit āawnaqat ura nu pañqawu. Pam hapi aw itah'unañwa itahtumalsuñwa, Christ enem umuhpa' tumalay'kañw qaatsá'makañwo. ⁸Noqw pam hapi itamuy umuy āawna, yaw uma Qahováriwtaqat Hikwsit añ nuhtumi unañway'yuñwniqata. ⁹Paniqw òviy itam hisat put nanaptaqee pahpiy qa qé'iwmañw umuñem nāwakinma. Okiw as Qahovári-

wtaqa Hikwsit navotit, pu suyan unañwtalwuwnit umumi noe', God tunatyayat umuy māmatsnani. ¹⁰Okiw as uma Tutuyqawhqat sinomatnihqey pan suan hinwise' añ ahsupoq umuhhintsakpiy akw put unañwveyani. Okiw as uma lomahintsakpit añ qaōwfhinyuñwe' suyhtsepñwat God tuwi'yuñqey pas pavan añ òqawi'wisni. ¹¹Okiw as uma God a'nö òqalayay akw òqawhtote', hihta kánanvotpit aw òke' nakwhani'kahkañw, hahlaykahkañw put añ kuyyuñwini, ¹²Itanay aw hahlayhtiwiwiskahkañwo, it navoti'yuñwee: Itam put sinomuyatuy amumum moñwtunatyayat tālanihqat aw yuñniqat Itana pan itamuñem yuki'ta. ¹³Pi pam yep qatsit qatālat aw moñw'iwtaqat òqalayay añqw itamuy ayo óyahqee, pas aw unañway Tiy moñwtunatyayat aw itamuy nahlakna. ¹⁴Ura pam Tiy mokiwyuyat akw itahqaanhtipuy ayo yúkuhqee itamuy qenivo oya.

The Person and Work of Christ

¹⁵God Tiat hapi Nay qamātaqpuveni-hqat amum súnanta, put tímuyatuy amuñaqw mohti'maqanihqee, pu piw mohpeqnihqee. ¹⁶Pi put ahpiy God sohsok hihta yuku, òveqatsit ep'e, piw tūwaqatsit ep'e, mātaqyaqamuyu, pu qamātaqyaqamuyu, sen moñwyesqamuyu, sen añ òqalay'yuñqamuyu, sen añ mohpeqyaqamuyu, sen pávanyaqamuyu. Sohsoy himu put ahpiy yukiltoti, pu put énem'i. ¹⁷Pam hapi sohsok hihta amupyvee; noqw put òqalayay ahpiy sohsoy himu hūrs hōñi. ¹⁸Put aw tōnawtaqam put tokoyat anyuñqw, pam qōtōamu; òviy pi pam hapi pumuy pūhuta, mokiwyuy añqw mohti ahoy tātayhqee. Pam hapi sohsok hihta ep mohpeq'a. ¹⁹Pi God hin pasiwtaqw pan piw Tiat añ ahsupoq put an pasiwta. Pi pam pantaqa Náyat-niqw

lomahinta. ²⁰Pi God Tiy ahpiy sohsok hihta yukiltiqat nāptiniqey tunatyawta, hihta tūwaqatsit epnihqata, pu ōveqatsit epnihqata. Noqw ōviy Tiat nahoylehtsit ep mokq, God itamumi pōhi. ²¹Ura as uma hisat qalomáwuwni'yuñqe, qalomáhinwiskahkañw, God añqw haqtotiqe put tuwqamatu. ²²Noqw God Tiat tokoy'vaye, mokq God umumi pōhi. Nihqe put akw uma qa hihta akw hinkahkañw, qahováriwkhahkañw, qa hihta ep tukopniwyuñqw, God umuy nāmi ōkinani. ²³Kurs uma qapēvewnit añ yūmosa hinwist, hūrs'iwkahkañw, qa nañ'ekni'wise', lomatuawit ahpiy nōyit uma nanaptaqey aw taywiskahkañw qa añqw lasye', uma qa hihta akw hinkahkañw put atpip hoñni. Pam lomatuawi sinmuy sohsovik yesqamuy amumi yuaatiwa. Noqw nu' Paul hapi put ep lavayhtaviwa.

Paul's Ministry to the Church

²⁴Noqw nu hapi umuñem hihilta añ kānanvotqey añ hahlayhtima. Pi Christ nāt put aw tōnawtaqamuy, put tokoyat anyuñqamuy, amuñem kānanvota. Noqw nu itokoy ep put amum kānanvotniqey ep hahlayi. ²⁵Pi God put aw tōnawtaqamuy amumi nuy ayataqw, nu pumuy tūwiamu. Nu umumi put lavayiyat añ ahsupoq navotnaniqat aw pam nuy tavi. ²⁶It hapi nu pañqawu: Ura God yūpahaqaww nānañk qatsíniwmaqat, pu nānañk qatsívaptsi'wisqamuy amumi it navotit tupka; nikañw yepahaq pu' pam sinomuy amumi put mātakna. ²⁷Pi God sopkawtaqamuy sinmuy amuñem hihta tunatyawta. Nikañw pam tunatyay pas pavan qaōwihintaqat as hisat tupkat, yepahaq sinomuy amumi put mātaktaniqey nāwakna, it'a: Christ umuh'unañwpeq qatuqw, uma put amum kaptsi'yuñw. ²⁸Put hapi itam tūawinta, sohsokmuy u'nantoyna; put hin navoti'taqey añ ahsupoq put tu-

tuqayna. Pas as itam Christ Jesus ep sohsokmuy pās pasiwyuñqamuy God atpipo ōkinaniqey nāwakna. ²⁹Put ōviy nu a'nō tumalay'makañw maqsonlawu. Noqw God ōqalaat inumum hinmakañw, inuhpiy a'nō tumalay'ta.

2 Nu umuy it navotnaniqey nāwakna, itupkomu. Pas nu umuñem inawakinpiy añ qa nātusi'ta, pu Laodicea-kitsókit ep tuptsiwni'yuñqamuy amuñem'i, pu hāhaqe' añ tuptsiwni'yuñqamuy nuy qa tuwi'yuñqamuy sohsokmuy amuñem'i. ²Okiw as uma wuhko unañwtote' nami'nañwat akw sun unañway'yuñw. Pan hapi uma Itanay God añqw navotit as tupkiwtañwuqat tuwi'vaye' pās mātsi'yuñw. Pam navoti Christ añ tupkiwta. ³Pi pam hapi God añqw suyan unañwtalwuwit, piw navotit qaōwihintaqat añ ahsupoq tuwi'ta. ⁴Nu añwu pay umuy it āawna; taq ka hak kwanwálvayit akw umuy ūnatoyñani. ⁵Pay nu qa umumum yankañw, yūmosa umuy wūwanta. Kwakwhat pi uma Christ pas antsa tuptsiwni'yuñwt, sunkahkañw, qa nānaphin hinwisa.

Fulness of Life in Christ

⁶Uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tuptsiwya. Nihqe ōviy uma put aw yankahkañw yesni. ⁷Uma hin tutuqayyaqey pan qapēvewnit akw Christ hūrs'ñuy'kahkañw, ōqawhtote', hūrs hoñni, sohsok hihta añ kwakwhatiwiskahkañwo. ⁸Uma tunatyaltotini; taq nāphisat pi hak wuwantuwiy, pu an'ewakw unatwiy akw umumi tuyqawvani. Pan hinyuñqam pi pay yep qatsit tunatyayat ahpiy sinmuy tutavoyamuy-sa yuaatota, puma pi Christ navotiyat qa tuwi'yuñqee. ⁹Pi God hímunihqat Christ añ ahsupoq pan hinta, nāmahin pi pam sínoniwhti. ¹⁰Noqw put añ uma pās pasiwyuñwa. Pam hapi añ mohpeyaqamuy, pu

añ moñwí'iwuyunqamuy amuñaq w mohpeq'a. ¹¹Noqw put amum uma soñawnen poñotkit akw tuvoylatiwya, qa umuhtokoy epyat, umuh'unañway ep'e, Christ tuvoylayat akw tuvoylatotiqee, pam umuhqaanhqatsiy ayo yúkukq'ö. ¹²Noqw uma küyit akw tuvoylatotiqe, soñawnen Christ amum ámiwyat, ahoy tåtayya, uma God öqalat akw mokiwyuy añqw put ahoy tåtaynaqat aw tuptsiwyaqe öviy'o. ¹³Ura as uma hisat God qa aw tuqayvahsi'yunqe qalomáqatsit aw nānoi'yunqe, soñawnen so'pumu. Noqw pay God Christ enañ umuy yesvana, umuhqaanhtipuy ayo yúkut'a. ¹⁴Itam pi as God tutavoyat qa káptsit'otataqe soñawnen hihta put aw pöiwuyunwa. Noqw pay pam sohsok itahpöiy súlawhta, Christ itamuñem nahoylehtsit ep mokq'ö. ¹⁵Pu pan hapi pam añ mohpeqyaqamuy, pu qamātaqpu-veyaqamuy öqalat pasiwyunqamuy kíqötaqe, pumuy ánwutaqe nuhtumi poñahta. ¹⁶Paniqw hapi öviy qa hak Jew-sinmuy tutavoyamuy ep umumiq hiñqawlawni-uma hihta nōnovaqat ep'e, sen hihta hihikwyaqat ep'e, pu sen hihta añ nōviwhqat ep'e, pu sen müyawuy qátsiptuqat ep nōviwhqat ep'e, pu sen nasuñwintalōñnit ep'e. ¹⁷Taq pam pantaqa pay kihsit an hakiy nātoniqat sinmuy amumi tuawi'ta, Christ Jesus hapi. ¹⁸Uma tunatyaltotini; taq ka hak umuy unatoyanaqw, uma umuh'ahsatiy kwayhyani. Taq nāt haqawat paysoq nātsotskanaye', hihta tuawyorikyaqey pañqaqwani; nen umuy nāqahihtatote', öñaqw hoñvia'yamuy amumi nāwakintotaniqat umumi pañqaqwani. Nikañw puma pay nāp wuwñiy-sa ahpiy yuaatotani. ¹⁹Puma pi Christ qa aw tōnalti. Pi pam hapi sinomuy qötöyamuy antaqw, puma soñawnen put aw wiwyunwa, tathut akw namiwiwyunqee. Nihqe Christ

añqw puma öqalat makiwya; nihqe put aw tōnaltiqe God tunatyayat añ wühak'iwwisa.

Dying and Living with Christ

²⁰Uma Christ amum so'qe yep qatsit tunatyayat añqw mātaviwya. Noqw ya uma hinoqw nāt yep qatsit ep sinmuy amún hinwisa? ²¹Ya uma hinoqw sinmuy lavayiyamuy aw tunatyawuyunwa? It'a: Uma it qa aw tōnokyamantani, uma añqw qa yukuyamantani, uma qa aw hintsatskani, yan lavayita? ²²Ii' pay sinmuy amuhpiy tutaptiwa. Noqw pay sohsoy nōsiwhqa itamuñem yuk-ilti, itam put soswaniqat öviy'o. ²³Pay pas antsa pan lavayi sinmuyniqw nāp wuwñiewakw hinta. Pi hak panme' nawus pās unañway hinme', nāqahih-tate', tokoy tatamhtani. Nikañw pam pay kurs hin put akw tunlayiy nāp tuyqawi'tani.

3 Kurs uma pas antsa Christ amum tā-tayye', hihta öveqatsit ep hinyunqat tunatyawwisni. Pi pep hapi Christ God putvaqe qatu. ²Uma hihta öveyaqat tunatyawuyunwani, qa tūwaqatsit epyaqata. ³Pi uma soñawnen Christ amum so'qe, put amum God añqw qatsit makiwya. Noqw qa aw tuptsiwñi'yunqam kurs hin put qatsit māmatsyani. ⁴Noqw öviy ason Christ itah'unañwpeq qátuhqa mātaktiqw, pep pu' uma piw put amum mātaktote', put amum kaptsiwuyunwani.

The Old Life and the New

⁵Noqw öviy uma yep qatsit añqw tunlayit ayo yukuyani. Uma tokot sokoplalwaniqey qe'yani, pu itséheet qátsita, pu nuvöqatsita, pu qalomātuñlayita. Uma yep qatsit ep hinyunqat qa kwanwáy'tutuswani. Taq hak panme' soñawnen nāp yukiwihput aw nāwakintimañwu. ⁶Pi put pantaqat atsviy God itsívuat put aw qa tuqayvastotaqamuy amumi

pitsíwta. ⁷Pay ura uma as hisat pan yēse, uma nāt umuhtunatyay añ hinwisqee. ⁸Nikañw uma pu' hapi umuhhisathintsakpiy ayo yukuyani. Uma suy'tsiptotiniqey qe'yani. Uma qa hihta ep nākay'yuñwmantani; uma qa nukpan'unanway'yuñwni; nānami qalomálvayhtotiniqey qe'yani; pu tuyoy'ewakw lavayita. ⁹Pu uma nānami hihta qa a'tsalalwani; pi uma umuhhisatqatsiy, hintsakpiyat enañ añqw ayo lasyaqee. ¹⁰Pu' hapi uma pūhut qatsit añ hinwiskahkañw, umuy yúkuhqat suytsepnwat pas pavan tuwi'wiskahkañw, pam hin hintaqw, uma pan alóntiwisni. ¹¹Pi put sinomuyatuy amuñaqw hak hímuniqw pay pam qa hímuu-sen hak Greek-sino, sen Scythian-sino, sen Jew-sino, sen qa-Jew-sino; sen hak poñotkit akw tuvoylaiwta, sen qa pan tuvoylaiwta, sen tūwiki, sen pay qa tūwiki. Hak Christ aw tuptsiwni'taniqw pam hapi pas hímuu. Pi Christ sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñqamuy unanwayamuy ep qatu. ¹²Noqw òviy'o, uma God sinomat namorstiwyuñqamu, pas aw unanwamatu, uma yan hinwisni: Uma núokwat wuwni'yuñwni; nāvāsyani, okiw'unanway'kahkañw qa kwiviunanway'yuñwni; hakiy aw wuhko maqaptsi'yuñwni. ¹³Uma nēnehpewi hihta añ kuyyuñwni; pu namivöhikiwyuñwni, sen haqawa hihta ep hakiy ehpewi hinhtiniq'ö. Christ hin umumi póhikqat uma pan hinwisni. ¹⁴It yantaqat ep uma pas pavan tis nānami unanway'yuñwni. Pi lomahintsakpi nami'nanwat akw namiwiwyuñwa. ¹⁵Nam God añqw kwakwha unanwa umuh'unanwpeq tuyqawvani; pi uma kwakwhat qatsit aw wāñwayniwya. Uma sumiyankahkañw Christ tokoyat anyuñwe' qa hihta akw nānami hinyuñwniqey òviy'o. Pu uma tsúyakiwyuñwni. ¹⁶Uma Christ

lavaiyat umuh'unanwpeq panaye', pas pavan unanwtalwuwni'vayani. Uma nātutuqaynayakahkañw, nāökwantotani. Uma God lavaiyat nānami yuaatotani, pu tātawit God tawsomi'taqata, pu unanwvahsit tātawita. Uma hahlaykahkañw Tutuyqawhqat tayawintiwisni. ¹⁷Uma Itahtutuyqawhqay Jesus aw yankahkañw, ahsupoq umuhqatsiy añ hinwisni, sen uma yuaatotaniqeyu, sen tumalay'yuñwniqeyu. Uma sohsok hihta put enēm hintsatskamantani. Uma put aw yankahkañw, yūmosa Itanay God aw kwakwhatiwisni.

Personal Relations in the New Life

¹⁸Uma momoyamu, uma umuh-puwsuñwmuy amumi tūqaykahkañw yesni; pi pan hapi Tutuyqawhqa umuñem tunatyawta. ¹⁹Pu uma tahtaqtu, uma umuhnömamuy amumi unanway'yuñwt, pumuy qa qöhqöylalwani. ²⁰Tsātsayomu, uma umunamuy, umuñumuy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwni. Uma panwise', Tutuyqawhqat unanwveyani. ²¹Pu uma nāmatu, uma umuhtimuy qa itsívlulwani, taq amumi ka puhtsekmokyani. ²²Pu uma añ tütuwiktu, uma yep qatsit ep umuh-momñwituy amumi sohsok hihta añ tūqayyuñwni. Qa pas umuhmomñwituy umumi tayyuñqw, pahsat uma qa nātusi'kahkañw tumalay'yuñwni. Uma yūmosa pan tumalay'wisni. Uma qa atsáy'wiskahkanw, Tutuyqawhqat kaptsi'kahkañw, pan tumalay'yuñwni. ²³Pu uma hihta hintsatske' uma qa nātusi'kahkañw, tumalay'yuñwni, Tutuyqawhqat enēm tumalay'yuñqey pan tunatyawkahkañwo, qa sinmuy amuñemi. ²⁴Pi uma it navoti'yuñwa: Uma Tutuyqawhqat Christ enēm tumalay'yuñwa. Noqw pam umuy hihta awini'taqey umumi sisvini. ²⁵Noqw pay

ason hihta qaantsakqa hapi put ep pay piw panwat aw ahoytiwmantani. Pi God qa sinonuiña.

4 Noqw uma añ tūwiki'yuñqamu, uma umuhtutuwikmuy pās oyi'yuñwni, it navoti'yuñqee, Umuhtutuyqawhqa òve-qatsit ep qátuhqata.

Instructions

²Uma sohsoyam nāwakinwisqey qa pevewwist, yūmosa tunatyawwisni. Uma yūmosa God aw kwakwhatiwisni. ³Okiw uma itamuñem tūviñtiwisni. Noqw itam haqam yuaaykuniqat God itamuñem hótani; noqw itam Christ tunatyayat as tupkiwtañwuqat yuaaykuni; pi nu hapi put òviy sivilawu. ⁴Noqw nu hin yuaayke' put pas mātaktaniqey panhtini. ⁵Uma añ qa tuptsiwni'yuñqamuy amumi pās tunatyawkahkañw hinwisni. Uma qa paysoq hintsatske', hihta apiiwyuñwni. ⁶Nam umuhlavayi sutsep lolmani. Uma qa nānaphin yuaatotani. Uma hakiy aw ahoy hin lavayhtotiniqey tuway'numyani.

Final Greetings

⁷Pay ason Tychicus nuy hin hintaniqat umuy sohsok āawnani. Pam hapi pas aw iunañwa itupko, pas qaatsat unañwtavi'taqa, inumum Tutuyqawhقات eñem tumalay'ta. ⁸Pam itamuy hin hintaniqat umuy navotnaniqat òviy nu put umumiq hōna, pu umuh'unañway òqawhtaniqat òviy'ò. ⁹Nu piw Onesimus pas qaatsat hinmaqat, pu pas aw itah'unañway itahtupkoy put enañ hōna. Pam piw Colosset añqw sino. Ason puma yepaq hin hiniwmaqat umuy sohsok āawnani.

¹⁰I' Aristarchus inumum sivilawhqa umuy òqalanta, pu Marcus, it Barnabas tiw'ayaata. Ura pay put hákiyniqw itam umuy āawna. Noqw òviy kurs put pituqw, uma pās taviyani. ¹¹Pu i' Jesus, Justus piw yan tūñwantiwqhqa, umuy òqalanta. Pay íma-sa God tumalay ep inumum tumalay'yuñwa, Jew-sinmuy tuptsiwni'yuñqamuy amuñaq'ò. Kwakwhat pi puma nuy a'nò unañwtoyni'yuñwa. ¹²Pu Epaphras, umuhkitsokiy añqwnihqa umuy òqalanta. Pam sutsep umuñem nāwakinpit añ qa nātusi'ta. Pam umuñem tūvintima, pay okiw uma tukwsiwye', God tunatyayat pās aw antsanyaniqata. Uma panwise', hūrs hoñni. ¹³Pi nu put aw navoti'taqw, pas pam umuñem qa nātusi'ta, pu imuy Laodicea-kitsókit epyaqamuy amuñemi, pu Hierapolis-kitsókit epyaqamuy amuñem piwu. ¹⁴Pu pas aw itah'unañwa natwi'taqa Luke-niqw, pu Demas puma umuy òqalanta. ¹⁵Uma Laodiceat ep tuptsiwni'yuñqamuy òqalayani, pu Nymphas piwu, pu put kiyat ep tsotsvalyaqamuyu. ¹⁶Pu ason uma it tutuvenit añ tūñwaye', pay Laodiceat ep Christ aw tōnawtaqamuy amumi put taviyaqw, puma tuwat put añ tūñwayani. Noqw puma tuwat umumi sukw tutuvenit taviyaqw, uma putwat añ tūñwayani. ¹⁷Pu uma Archippus aw pañqaqwani: Um tunatyalte', Tutuyqawhقات eñem hihta hintsakniqey aw táviwhqey qaatsáy'makañw aw antsanni. ¹⁸Nu Paul hapi nāp imay akw it umuy òqalantaqey pēna. Uma nuy sivilawhقات qa suhtokyani. Nam núokwa umumi pitsíwtaa. Nam antaa.

Paul

THESSALONICAT

*ep Tuptsiwni'yuñqamuy
amumi mohti Pēniata*

1 Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy öqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

The Life and Faith of the Thessalonians

²Itam sutsep sohsokmuy umuhpe God aw kwakwhatiwisa, itahnawakinpiy añ umuñem yūmosa tūviñtiwiskahkañwo. ³Uma Itanay God qapēvew-nayakahkañw, put aw unañway'yuñqe, put enem tumalay'yuñqat itam sutsep God atpip put u'nantoyñaya, pu uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw qa nañ'ekñayaqata. ⁴Pi God umuy namorstaqat uma navoti'yuñwa, aw itah'unañwam itahtupkomu. ⁵Ura itam umumi lomatuwit yuaatotaqe, qa paysoq lavayhtoti. Oviy pi itam umumi Qahováriwtaqat Hikwsit öqalayay mahtakñayaqe umuy tuyqawvaya. Noqw itam umumumyaqe, umuy tunatyawkahkañw hin yesq, uma itamumi nanapta. ⁶Noqw ura uma itamumi nanawintivaya, pu Itahtutuyqawhqay aw'i. Ura uma pas pavan kānanvotyakahkañw, lavayit kwusuya. Nikañw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy uma pas hinhaqam hahlayhtoti. ⁷Nihqe öviy sohsoyam Macedoniat pu Achaiat ep tuptsiwni'yuñqam hin yesniqat uma pas nahpe amumi mahtakni'yuñwa. ⁸Pi Tutuyqawhqat

lavayiat umuñaqw pālōñawhti, qa Macedoniat ep-sa-nit, Achaiat ep'e. Pi yaw uma God qapēvewnayaqw, pam pantaqa sohsovik nanaptiwa. Noqw ya itam pas nāto piw hiñqawani? ⁹Pi pay yaw uma itamuy hin pās öoyyaqat sinom pas nāp yuaatota. Yaw uma añ hihta pay wutsit tatamhtotat, God pas antsanihqat, qátuhqat aw lasyat, put enem tumaltivayaqw, pam pantaqa añ ahsupoq yuaatiwa. ¹⁰Pep pu' uma Jesus, God Tiyat öveqatsit aw nuhtayyuñwñiqey yayñnaya. Put hapi God mokiwy añqw ahoy tātayñaqw, pam itsívtut nātoniqat añqw itamuy ayo oya.

Paul's Work in Thessalonica

2 Itahtupkomu, uma navoti'yuñqw, ura itam umumiq ökiñqe, qa paysoq tumaltota. ²Pi itam Philippi ep hihta añ kükuyvaqat uma pay navoti'yuñwa. Ura pep sinom itamuy hamañ'ewakw okiwsasna. Noqw itam God aw yankahkañw, put añqw lomatuwit qatuhtusyakahkañw umumi yuaaykuya. Noqw pep hapi piw hakim itamumi rohomhtoti. ³Ura itam umumi lomatuwit yuaatotaqe, umumi qa atsátota. Itam suyan unañway'kahkañw, umuy qa ūñay'totoñnaya. ⁴God itah'unañway añ purimaqa itamumi lomanavoti'ta, itam qaatsáy'wiskahkañw tumalay'wisq'ö. Nihqe pam itamuy lomatuwit yuaatotaniqat aw itamuy oya. Noqw öviy itam put-sa unañwveyanique lavayit yuaatota, nikañw qa sinmuy unañwveyaniquee. ⁵Pi uma navoti'yuñqw, itam qa hisat haqam hakiy paysoq tayawintota, piw hihta tuñlay'kahkañw nawip'ew hintsatska. God navoti'taqw itam súañqawwa. ⁶Pu itam tsokaniwyaniqey umumi qa tuñlay'yuñwa, sen haqawatuy piw amumii. Pay ka as itam Christ

ayamatnihqey aw yankahkañw umumi hihta tüvintotanihahkañw, itam qa panhtoti. ⁷Itam pās unañway'kahkañw umuhpa' hinnumya, tsākw aw tunatyawtaqat hin put pāsniñwuqat pan'i. ⁸Pu itam umuy tunatyawyuñqe, pay God lavayiyat qa put-sa umumi mātatvet, pas nāp umumi nāo'ya, itam umuy pas kakhawnayaqe öviy'o. ⁹Pi uma u'ni'yuñwa itahtupkomu, ura itam maqsonlalwa, kānanvotya; pas pay itam qa haqawat umumi hihta aw tükwaiwyuñwniqe öviy mimhikqat, pu talönvaqat añ tumalay'kahkañw, God añqw lomatuawit umumi yuaatota. ¹⁰Pi uma navoti'yuñwa, pu God piwu, ura itam umuy tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' pās unañway'kahkañw, suan hinnumya, pu qa hihta akw tukopanhinnumya. ¹¹Uma pi navoti'yuñqw, ura itam umuy sohsokmuy u'nantoyñaya, pu umuy ökwantota, hakiy naat timuy pantsakñwuqat pan'i. ¹²Nihqe uma as God sinomatnihqey pan hinwisniqat itam umuy ayatiwisa. Pi uma put moñwtunatyayat aw yuñwt, put amum kaptsi'tiwaniqat pan pam umuñem tunatyawta. ¹³Noqw öviy itam God aw yūmosa hahlayhtiwiisa. Kwakwhat pi uma God lavayiyat itamuhpiy nanaptaqe, kwusuya. Pay pam sinot lavayiyatnihqat qa pan uma put kwusuyat, pas pam God lavayiyatnihqat pan uma kwusuya. Pi pam pas antsa God lavayiata. Nihqe pam lavayi umuy añ tuptsiwni'yuñqamuy amuhpa' a'nö tumalta. ¹⁴Pi úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy Judeat ep Christ Jesus añ God aw tōnawtaqamuy amunhtoti. Pi uma nāp umuhsinmuy amuhpiy hihta añ kānanapta, puma ura Jew-sinmuy amuhpiy panhtotiqat pan'i. ¹⁵Pi Jew-sinom Itahtutuyqawhqay Jesus nīnaya, pu pumuy amuñaqw God lavay'aymuyatuyu, pu itamuy

okiwsasna; nihqe puma God qa unañwve hintsatska, piw sinmuy sohsokmuy amuhpewi hōñi. ¹⁶Pi puma umuy qa-Jew-sinmuy ayo nōñakniqat qa nānawakna. Oviy pi itam umumi lomatuawit yuaatotaq, itamuy mēwantota. Yan puma qalomáhintsatskaqey aw antsatsna. Is ohi! God itsfvuat pumuy amumi pituto; noqw puma sūs hovalniwyani.

Paul's Desire to Visit Them Again

¹⁷Itupkomu, nu hihsavo umuñaqw wīkiwa; nikañw nu umuy qa suhtoki; nihqe pas nu as okiw umumiqniqey tuwanta. ¹⁸Panta. Pay as nu qa sūs umumiqniqey unañwti, nūu, Paul. Noqw pay Satan hihta akw nuy uhtañwu. ¹⁹Ya nu hihta aw unañwvahi'ta? Nu hihta ep himuiwta? Ya nu hihta pihni'ta? Nu umuhpiy hapi Jesus Christ atpip hahlayhtini, hisat pam pītuniq'ö. ²⁰Pi nu umuy hapi pihni'ta. Uma hapi ihahlayhpimu.

3 Noqw nu qa añ kuytaqe, öviy pahsat pay hāk nāla Athens ep huruhtiniqey wūwa. ²Nihqe öviy itahtupkoy Timotheus, God tumal'ayayat, Christ añqw lomatuawit ep itamum tumalay'taqat nu umumiq hōna, pam umuy hūrs hoñne', umuhqapevewniy añ umuy öqalaniqat öviy'o. ³Pi uma qa haqawa it yan kānanvotpit ep unañwmokniqat itam umuñem nānawakna. Pay pi uma navoti'yuñqw, pay nuñwu itam pan makiway'yuñwa. ⁴Pay ura itam umumuyayaqe, suyan añ tuptsiwni'yuñqam kānanvotyaniqat itam umuy añwu pay āawnaya. Noqw uma nanapta aw antsaniwhq'ö. ⁵Yaniqw öviy pas nu qa sōwunit, Timotheus umumiq tavi, hinhaqam umuhqapevewniy hintaqat navotniqey öviy'o, nāp hisat pi tūnatotoynaqa sen pay hinwat umuy ūnatoyñaqw, itam haktonsa tumaltotaniqw

ōviy'ō. ⁶Noqw Timotheus umuñaqw pituhqe, umuhqapevewniy, pu umuhnami'nañway lomatuawwa, pu yaw uma suturep itamuy lomau'ni'yuñqe, as itamumi yórikyaniquey pas nānawaknaqata. Pay itam piw pan umumi yórikyaniquey nānawakna. ⁷Noqw paniqw ōviy'ō itahtupkomu, itam hihihita añ okiwhinwisqey, pu sóon'iwyuñqey añ suyan unañwtoti, umuhqapevewniy ahpiy'ō. ⁸Pi pu' hapi pas itam suyan yēse, kurs uma Tutuyqawhqat ep hūrs hoñniniq'ō. ⁹Itam God aw hinhaqam umuhpe hahlayhtiwisa, itam put aw nānawaknaqw, uma itamuy hinhaqam hahlayhtapnayaqat ōviy'ō. ¹⁰Itam mimhikqat, pu talōnwintiwHQat añ qanātusi'kahkañw, tūviñtiwisa, umumi yórikyaniquey ōviy'ō; nen umuhqapevewniy ep himu qa pasiwtaqat aw antsatsnani. ¹¹Noqw nam God Itanay, pu Itahtutuyqawhqat Jesus Christ itamuy umumiq pās tsamni. ¹²Itam umumi pas pavan unañway'yuñwa; nihqe uma pan nānami, pu sohsokmuy sinmuy amumi unañway'yuñwniqat itam nānawakna, piw Itahtutuyqawhqat umuy pan unañwtoynaniqat umuñem tūviñtiwisa. ¹³Nam Itahtutuyqawhqat Jesus Christ umuñem pan yukuqw, uma Itana God atpip umuh'unañway qa hihta akw hintaqat, pu qahováriwtaqat pan hūrs hoñni, hisat Itahtutuyqawhqat sohsokmuy sinomuy tsamkañw pítuq'ō.

A Life that Pleases God

4 Taay, itahtupkomu, umuy hin hinwise', God unañwveyaniqat itam pay umumi tutaptota. Nihqe ōviy itam Itahtutuyqawhqat Jesus aw yankahkañw, umumi pas pañqaqwani: Uma hin hinwisqey pan suyhtsepñwat aw hoytoynayani. ²Pi itam Tutuyqawhqat Jesus ahpiy umumi

hin tutaptotaqat uma navoti'yuñwa. ³Pi yan hapi God umuñem tunatyawta: Uma qahovársqatsit yesniqata, pu uma tokot sokoptotaniquey qe'yaniqata. ⁴Pu uma nānap añ umuhtokoy aw tuyqawvaye', put qa hovalayat, hihtay'yuñwni. ⁵Uma qa nuvōiwyuñwni, añ qatuptsiwni'yuñqam God qa tuwi'yuñqam pan hinwisqat qa pan'i. ⁶Noqw qa hak it ep pāway, sen tupkoy ehpewi qaantini; taq Tutuyqawhqat pan hinwisqamuy sohsokmuy amumi nānaoyhtima. Pay ura itam mohtihaq umumi pañqaqwa; nihqe pan lavayhtoti. ⁷Pi God itséhee'qatsit qa aw itamuy wānwayi, pi qahovársqatsit aw'i. ⁸Paniqw hapi ōviy it tutavot qahihtataqa qa sinot tutavoyat qahihtata. Pi God itamuy Qahováriwtaqat Hikwsit máqahqa hapi pas nāp itamumi pan tutapta. ⁹Pu uma pas nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuñwniqat soon pas nu piw ōviy umuy āawnani. Pi pay uma nānami unañway'yuñqey God ahpiy tutuqayya. ¹⁰Pu pay suyan pi uma Macedoniat ep tuptsiwni'yuñqamuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwa. Noqw uma pas suyhtsepñwat put añ ōqawi'wisniqat itam umuñem nānawakna, itahtupkomu. ¹¹Uma pās yesniqey añ ō'qalyani; nāp umuhtumalay ep namitunatyawwiskañw, umuhmay akw tumalay'yuñwni. Ura pay itam umumi pan tutaptota. ¹²Nen uma qa itamum tōnawtaqamuy amutpik suan hinwisni; pu qa hakiy aw hihta maqaptsi'yuñwni.

The Lord's Coming

¹³Nikañwo itupkomu, imuy añ tuptsiwni'yuñqamuy so'qamuy amumi hin hiniwhtiniqat nu umuy navotnani, taq ka uma ayam God qa aw yanyuñqamuy amún qahahlayhpit akw māmanuy'ni. ¹⁴Itam God aw tuptsiwni'yuñwa, Jesus mokq pam put ahoý tātaynaqata.

Noqw pan hapi piw pam Jesus ahpiy imuy so'qamuy ahoy yesvanani. ¹⁵ Yan hapi Tutuyqawhqa itamumi lavayhtiqw, itam tuwat umuy āawnayani: Ason Tutuyqawhqa pituqw, itam nāt an yesqam pas soon so'qamuy amupyeve put ahsawvayani. ¹⁶ Pi God mohpeq hoñvi-ayaat a'nō hiñqawhq, God tōtōqpiat tōqtiqw, Tutuyqawhqa a'nō tsa'lawht pas nāp ōnaqw hawni. Noqw pahsat pay mohti ima so'qam Christ aw tuptsiwni'yuñqam ahoy yesvani. ¹⁷ Noqw pu itam nāt yesqam pumuy amumum ōmiq yayve', tokpelat ep Tutuyqawhqt ahsawvayani. Nen itam pahpiy haqahpiy put amum sutsep yesni. ¹⁸ Noqw ōviy uma it yan lavayte', umuhqahahlayhpiy an nānami unañwtavi'yuñwe', na'qalantotani.

Be Ready for the Lord's Coming

5 Nikañw hísatniqat, pu haqe' qalawmaniqat uma pay navoti'yuñwa, itupkomu. Noqw ōviy kurs nu hin hihta umuy piw āawnani, pēnee. ² Pi uma pay navoti'yuñqw, hak qa pan tunatyawtaqw, pep hapi pu' Tutuyqawhqt talōñniyat aw suptuni, uyiñwu mihikq ūuytoqat pan'i. ³ Pi sinom pañqawani: Pay kwakwhat yēsiwa, qa haqam hinta, kitotani. Nikañw suhpahsat pay sūlawhtotini, wuhti tihta'niqa tūyay suptsinañwuqat pan'i. Nen puma soon ayo nōñakni. ⁴ Noqw uma pi qatalat an qa hinnumyaqw, ōviy soon pam talōñni uyiñwut an umumi suptuni, itupkomu. ⁵ Pi uma sohsoyam tālat ep sinoiwta. Itam qa tōkilat ep sinoiwta, piw qa qōmawnit ep'e. ⁶ Oviy itam an tokqamuy qa amún tokni. Itam havivokaliwkañw yesni. ⁷ Pi tokqam mihikq tokñwu; pu honaqkuyit akw hōnaq'iwyuñqam mihikq hōnaq'iwyuñwu. ⁸ Itam qa pan hinnumyat, tālat ep sinoiwtaqey pan

yesni; qapēvewnit, pu nami'nañwat akw itahtawitsqay tupki'yuñw; pu ayo nōñakniqey tunatyawyuñqey qa nañ'ekni'yuñw. Pam tunatya itamuñem sivavitanaqtsit anta. ⁹ Pi God itamuy qa itsívut aw ōkinaniqu ōviy itamuy namorsta, pi itam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ ahpiy ayo nōñakniqat ōviy'o, ¹⁰ Itamuñem mokqat ahpiy'o. Noqw ōviy sen itam tayyuñw, sen toknikañw, itam sutsep put amum yesni. ¹¹ Noqw ōviy uma nānami unañwtavi'yuñw; na'qalantotani; pay uma hinwisqey panyuñw.

Final Instructions and Greetings

¹² Pu úmaa, itahtupkomu, uma hakimuy umuhpa' tumalay'yuñqam Tutuyqawhqt ep umumi moñw'iwyuñqey, umuy u'nantoynaqamuy kaptsi'yuñw. ¹³ Pu uma pumuy amumi unañway'kahkañw, tumalayamuy ep pas pavan hihtay'yuñw. Uma qa nānami hinyuñw. ¹⁴ Noqw itam umumi pañqawani, itahtupkomu: Uma an nanañhtuy u'nantoynayani; an unañwmokiwyuñqamuy amumi unañwtavi'yuñw; an qad'qaltuy ōqalayani; sohsokmuy sinmuy amumi wuhkomaqaptsi'yuñw. ¹⁵ Uma tunatyaltoqiw, qa hak haqam hihta qalolmat ep tuwat hakiy qalomáhintsanni. Pay uma sutsep hihta lolmat an hinwisni, nānahpaa, pu sinmuy sohsokmuy amuhpaa. ¹⁶ Uma sutsep hahlayyani. ¹⁷ Yūmosa nāwakinwisni. ¹⁸ Sohsok hihta an kwakwhatiwisni, pi pan God umuñem tunatyawta, Christ Jesus an'a. ¹⁹ Uma Qahováriwtaqat Hikwsit ūwiwuy antaqat qa tōkayani. ²⁰ Hak Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy yuaataqw, uma qa aw ye'tuqayyuñw. ²¹ Uma sohsok hihta aw tuwantiwisni; hihta lolmat hūrs ñuy'yuñw; ²² Pu

hihihta qalolma'e'wakwnihqat qe'yani.
²³Noqw nam God hakiy kwakwhat
 unañwtoynañwuqa pas nāp umuy
 nēnem-sa sutsvo óyahtani. Noqw nam
 umuhhikwsi, pu umuh'unañwa, pu
 umuhtoko qa hihta akw hinkahkañw
 qa hihta ep tukopniwyuñwni, hisat
 Tutuyqawhqa Jesus Christ pituniq'ö.
²⁴Noqw God umuy wañwayhqa pan
 umuñem yúkuni. Pi pam soon qa

lavaiy aw antsanni. ²⁵Itahtupkomu,
 uma itamuñem nāwakinwisni. ²⁶Uma
 nānatupkomnihqey pan sohsokmuy
 tuptsiwni'yunqamuy öqalantotani.
²⁷Nu hapi Tutuyqawhqa aw yankañw
 umumi pañqawni: Uma it tutuvenit
 pas sohsokmuy God sinomuyatuy
 amumi añ tñwantotani. ²⁸Nam
 Itahtutuyqawhqa Jesus Christ
 núokwaat umumum yantaa. Nam antaa.

Paul

THESSALONICAT

*ep Tuptsiwni'yuñqamuy
amumi anik Pēniata*

1 Nu' Paul it penta. Nu Thessalonicat ep God Itanay aw-nikañw pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw tōnawtaqamuy òqalanta, Silvanus-nikañw pu Timotheus pumuy amumuma. ²Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtaa, pu Tutuyqawhqat Jesus Christ añq'ò.

The Judgment at Christ's Coming

³Pay kurs pi itam hin God aw umuhpe qa hahlayhtiwiśni, itahtupkomu, pi pam súantaq'ò. Pi umuhqapevewni a'nò òqawi'wisa. ⁴Noqw òviy itam anqe' God aw tōnawtaqamuy amunawit umuy pihni'yuñwa, uma nānakwhani'yuñqat ep'e; òviy pi uma hihihita añ kānanvotyē' qa nan'eknayañwu. ⁵Noqw pas suyan God sinmuy amuñem suan yúkuñwu. Pi uma put moñwtunatyayat hihkay'yuñqey mahtakni'yuñwniqe òviy put ep kānanvotyā. ⁶Pi God hapi suan tumalay'ma. Noqw hakim umuy okiwsahsanyaqamuy pam tuwat amumi nāoyni, ⁷Ason hisat Tutuyqawhqay Jesus Christ a'nò hōhōñvituy hoñvia'yatuy tsamkañw òñaqw māaktiq'ò. Pep hapi pu' pam umuy kānanvotyāqamuy itamuy enañ nānasuñwnanani. ⁸Nikañw imuy put qa tuwi'yuñqamuy amumi pam qōhit uwiwitaqat akw nāoyni, imuy Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añqw lomatuawit qa aw tuqayvastotaqamuy amumii. ⁹Puma soon hisat Tutuyqawhqat aw yórikyani, pu qaan'ewakw òqalayāt aw'i. Yan hapi puma sutsep sivintoyniwyani, ¹⁰Hisat pam pítuniq'ò. Pep hapi pu' put sinomat put pas hihtatotani; pu sohsoyam put aw

tuptsiwni'yuñqam put aw kātayyuñwni. Noqw uma nuhtum pep hoñni. Pi itam umumi lomatuawit yuaatotaqw, uma tuptsiwya. ¹¹Paniqw òviy itam yūmosa umuñem nāwakintiwiśa. Pay nam Itana God umuy namorstaqa umuy put tīmatnihqey hihkay'yuñqat pan umuy yúkuñi. Nam pam òqalay ahpiy umuhlomatunatyay añ ahsupoq aw antsanni, pu umuhqapevewniy ahpiy umuhtumalayū. ¹²Pahsat pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ natñwaniat umuhpe pas pavan māaktini; noqw úmawat put amum pas pavan māaktotini, Itanay God-nikañw pu Tutuyqawhqat Jesus Christ pumuy núokwayāt añ'a.

The Wicked One

2Noqw Itahtutuyqawhqay Jesus Christ hin pituqw, itam put aw tsovaltiniqat itam put umuy āawnaya, itahtupkomu. ²Noqw uma qa āpiy pay umuhwuwniy ep winwhinyuñwniqat itam umumi okiwhiñqaywani. Kurs hak Tutuyqawhqat talōñniat aw pay pitsíwtaqat umumi pañqawhq, uma qa nānaphin wūwantotani, sen hak God Hikwsiyat ahpiy put yuaataqey pañqawniq'ò, sen pam God eñem yuaataqey pañqawni, sen itamuñaqw put pēnit kwúsuhqey pañqawni. ³Noqw pay qa hak hapi umuy hihta akw ūnatoyñani. Pay ason sinom God navotiyat aw a'nò rohomhtivayaqw, hak tāqa qaanhtiput akw tuyqawiwtāqa, maskimiq tūviwniqey òviy tihtiwhqa māaktiqw, pep pu' Tutuyqawhqat talōñniyat aw pítuni. ⁴Pam tāqa hapi pas añ sohsokmuy pas hihtunihqey pan tūñwantiwyaqamuy amuhpa' nāwakintiwiyaqamuy amuhpe sus'oveqnihqe nātsotskanani. Nihqe pam God eñem kihut ep qatuptut, pam God-nihqey pañqawni. ⁵Ura nu nāt unumumnihqe, umuy iit āawnaqat ya

uma pay suhtokya? ⁶Noqw pay ason pas pam tāqa nāp paptsiy ep mātaktiqey aw pahsavo ahoy űuy'taqat pay uma navoti'yuñwa. ⁷Taq i' hak Nukpana pay nanauyve tumalay'ta, it tāqat hisat pītuniqat aw pahsavoo. Noqw pay put ahoy űuy'taqa pay soon nāt qa űuy'tani, hisat pam áyoniqey pahsavoo ⁸Ason pam áyoniqw, pep pu' i' hak himu qalomátaqa mātaktini. Noqw pay Tutuyqawhqa moañaqw hikwsiy akw put ninani. Pam qaan'ewakw tālawñway'kañw pite', put haqami hintsanni. ⁹I' qalomáhintsakqa Satan öqalayt pasiwkañw mātaktini. Nihqe pam hihihita kātumalay'tani, pu sohsok hihta wutsit hintsakni. ¹⁰Pam sohsok hihta qaantsatskiwhqat akw hakimuy sūlawhtiniqamuy űnatoyñani. Puma as pi navotit pas antsanihqat qa tsúyaka, pu ayo nōñakniqey qa nānawakna. ¹¹Yaniqw hapi öviy God puma hihta pay a'tsat tūtuptsiwaniqat pan pumuy unañwtoynani. ¹²Noqw puma sohsoyam maskimiq maspiwyani. Puma pi navotit pas antsanihqat qa tūtuptsiwat, tuwat soq qaanhintsatskiwhqat añ nāhahlaynaya.

You Are Chosen for Salvation

¹³Noqw kwakwhat pi uma God lavaiyat pas antsanihqat aw tuptsiwyaqe, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy kwañw'ewayhtotiqe ayo nōña, pi God pas yayhniwhqat añaqaw pay umumi unañway'taqe umuy namorstaq'ö. Noqw öviy itam yūmosa put aw kurs hin qa hahlayhtiwisni umuhpee. ¹⁴Kwakwhat pi pam itamuhpiy umuy lomatuwit āawna; nihqe umuy wāñwayhqe, umuy Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ amum kaptsi'tiwyaniqat umuñem tunatyawta. ¹⁵Yanta itahtupkomu; öviy uma hürs hoñni. Nen itam umumi hin lavayhtotiqat, pu itahtutuveniy

akw umumi tutaptotaqat uma hürs űuy'yuñwñi. ¹⁶Itahtutuyqawhqaqay Jesus, God Itanay amum itamumi unañway'taqa, núokway ahpiy itamuy yūmosa wuko'-nañway'yuñwñiqat itamuñem pan yuku; piw itamuy hihta lolmat unañwvahsi'yuñwñiqat pan itamuy unañwtoyna. ¹⁷Nam pam umuy wuko'-nañwtoyni'tani, uma qanánaht-sopkahkañw lolmat yuaatotakañw, lolmat tumalay'yuñwñiqat öviy'ö.

Pray for Us

3 Yantani itahtupkomu. Uma itamuñem nāwakinwisni; noqw Tutuyqawhqaqat lavaiyat añqe' kúrukiwme', sohsovik tuyqawvani, hin umuhpa' tuyqawvaqey pan'i. ²Noqw itam qahopihtuy nukpansinmuy amuñaqw ayo oyiwtani. Taq qa sohsoyam sinom God qapēwewni'yuñwa. ³Noqw pay pi Tutuyqawhqaqat hihta añ pas qaat-sáy'maqa soon umuy qa hürs hoñnani, pu qalolmat añqw umuy ayo óyani. ⁴Ura itam umumi hin tutaptotaqat uma añ hinwisqey soon qa yūmosa panwisniqat itam Tutuyqawhqaqat ep umuy qapēwewnaya. ⁵Noqw nam uma God aw pas pavan unañway'yuñwe', nakwhani'kahkañw, Jesus Christ nuhtay'yuñwñi, Tutuyqawhqaqat umuy pan unañwtoynaq'ö.

The Obligation to Work

⁶Itam Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ aw yankahkañw umuy ayalalwani itahtupkomu: Kurs haqawa tuptsiwñi'taqey pañqawkañw, itamuñaqw hin lavayit ömahtaqey qa añ hinmat, soq nañhqaatuqw, uma qa put a'puñalyani. ⁷Pi uma itamuy hinyaqw panyaniqey navoti'yuñwa, ispi itam umumum yesqe, qa paysoq hinwisq'ö. ⁸Piw itam qa haqam hakiy nōvayat paysoq nōnova. Itam qa pan hinyuñwt, tōkilat añ-nikañw pu tālö' tumalat añ

maqsonlalwanwu, pas pay qa haqawat umumi tükwaiwyuñniqey òviy'o. ⁹Yantsak-wisa ítam. Ítam qa paysoq umumi tunöstunlay'yuññwu, pay as pi ítam put makiway'kahkañwo. Nikañw ítam hinwisq, pay uma piw ítamun yesniqat òviy ítam pay apiiwyuñwa. ¹⁰Suhpan ura ítam nāt umumumyaqey yan umumi tutaptota: Pay qa tumalay'taqa piw qa nōsmantani. ¹¹Taq ítam nanaptaqw, yaw haqawat umuhpe qa hihta hintsatskañwu, qa tumalay'yuññwu; nihqe qa nāp hihta himuy añ sus'itsyañwu. ¹²Noqw òviy ítam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ aw yankahkañw, hakimuy añ panyuñqamuy ayatote', u'nanayani: Uma pās yeskahkañw, tumalay'yuñwe', nāp umuhnovay nōnovayani. ¹³Noqw úmawat itahtupkomu, uma lolmat

hintsatskaqey añ qa òñnani. ¹⁴Ason kurs haqawa it tutuvenit ahpiy itahlavayiy aw qa tūqaytaqw, uma aw tunatyaltote', qa a'puñalyani, noqw pam hamanhtini. ¹⁵Nikañw uma put qa tuwqay'yuñwt, pas umuhtupkoynihqat pan u'nanayani.

Final Words

¹⁶Noqw nam Tutuyqawhqay hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa pas nāp yūmosa umuy kwakwhat unañwat maki'tani, añ ahsupoq'a. Nam pam sohsokmuy umumum hinmani. ¹⁷Nu' Paul hapi pas nāp imay akw umuy öqalaqe, pēna. Yan hapi nu sohsok itutuveniy tuvoylata. Nihqe òviy hapi nu pēna. ¹⁸Nam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokwaat sohsokmuy umumum yantaa. Nam antaa.

Paul

TIMOTHYT

aw mohti Pēniata

1 Nu Paul Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God itamuy ayo öoyhqa hapi nuy ayata, pu Jesus Christ Itah-tutuyqawhqa aw itahtaqa'nañwa piwu. ²Nu Timothy öqalanta. Um qapēvewnit ahpiy ítii. Okiw nam Itana uñ ökwal-nit, núokwat, piw kwakwhat unañwat máqani, Jesus Christ Itahtutuyqawhqaqay ámuma.

Warnings against False Teaching

³Ura nu Macedoniat aqwniqe pay um hāk Ephesus ep huruhtiniqat ūmi pañqawu. Nen um haqawatuy mēwaqw, puma qa hihta alönöt sinmuy tutuqaynayani. ⁴Pu hihihita tütuwutsit qa aw unañwtavi'yuñwni, pu haqaqw sinototiqat qa haqami so'taqat lavayit aw'i; taq soq pam nānap hin wuwnit tumalay'kañw, añwu qapēvewnit ahpiy pās unañwat yēsiwhqat qa put tumalay'ta. Noqw öviy um pumuy mēwani. ⁵Um añ tuptsiwni'yuñqamuy öqawhtoynaniqat öviy nu uñ pan ayata. Um pantsakq, pumuy unañwaam qa hihta akw itséheeiwyuñwni; piw qa hihta qalomáhintsakpit navoti'yuñwni. Puma pas antsa God aw tuptsiwni'kahkañw, pas antsa put aw unañway'yuñwni. ⁶Taq haqawat as iit tütutuqaynayay, put añqw lasya, pu pay hihta an'ewakw yuaativaya. ⁷Puma God tutavoyat sinmuy tutuqaynayaniqey tunlay'yuñwa; piw pas qananahtsopkahkañw yuaatota; nikañw hihta tutuqaynayaqey qa pas antsa mätsi'yuñwa. ⁸Noqw pay pi itam navoti'yuñqw, God tutavoat lolma, hak suan akw moñwvasniq'ö, ⁹It navoti'yuñqee: Pi pam himu

mewnitutavo haqam suan hinwisqamuy qa pumuy amuñem taviwa, pi qaanhinwisqamuy amuñemi-hakimuy qa tuqayvastotaqamuy amuñemi, piw hihta qa kaptsi'yuñqamuy, pu qalomáhintsatskaqamuy, pu God aw qa tunatyaltotiqamuy, piw hihta pas āantsawat hovalantotaqamuy, namuy, sen yumuy qōyantotaqamuy, pu tuqwyantotaqamuy, ¹⁰Pu tuskapqatsit añ hinwisqamuy, pu tahtaqt tahtaqtuy amumum nāhahlayyaqamuy, piw tūuuyiñwyaqamuy, pu a'tsatuy, pu pas qaatsátotaniqey pañqaqwat atsátotaqamuy amuñemi. Noqw hak suan tutuqayhpit qa an hinmaqat pay mewni piw put eñem taviwa. ¹¹Pam tutuqayhpi lomatuwawit qaöwíhintaqat amum súnanta, it lomatuwawit God ahpiy inumi mātaviwhqat ámuma. Nam pam sútsep tayawintiwa.

Gratitude for God's Mercy

¹²Nu Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ pas hahlayi. Kwakwhat pi pam nuy qa atsat hinmaqat pan inumi tuptsiwhqe, nu put eñem tumalay'taniqat aw nuy ayata, pu piw nuy öqalmaqa. ¹³Ura nu hisat put aqw hiñqawlawhqe, put sinomuyatuy okiwsahsana, pu nu pumuy qalomáyuaatañwu. Nikañw nu nāto qa tuptsiwni'taqe öviy hihta hintsakqey qa navoti'ta. Noqw öviy Tutuyqawhqa nuy ökwatuwhqe, ¹⁴Núokway nuy qaöwí-maqa; nihqe nuy pan unañwtoynaqw, nu Jesus Christ aw tuptsiwe' pas pavan put aw unañway'tani. ¹⁵Noqw i' yan lavayi pas antsaniqw, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani: I' Christ Jesus qaanhinwisqamuy ayo óyanique tūwaqat-sit aw pítuqhata. Noqw nu' hapi qaanhinwisqamuy amuñaqw pas mohpeq'a. ¹⁶Nikañw pay Jesus Christ yaniqw nuy ökwatuwa, pam inuhpiy mohti wuhkomaqaptsiy mahtaknaniqey öviy'ö. Noqw yahpiy haqahpiy sohsoyam put

aw tuptsiwyaqam qatsit qa so'taqat himuy'vayaniqey navoti'yuñwni. ¹⁷ God hapi sutsep Moñwi, qa mokñwuqa, qa taymataqnihqqa, piw pam-sa hapi sūka suyan unañwtalwuwni'ta. Nam pam sutsep aqwhaqami kaptsi'tiwaa, piw tayawintiwa. Nam antaa. ¹⁸ Taa, ítii Timothy, ura hakim tuptsiwni'yuñqam uñ hinhtiniqat añwu pay yuaatota. Noqw òviy nu uñ it ayatani: Um God eñem hihta qalolmat aw rohommani. ¹⁹ Um qapèwewnit añ hinmani; kurs himu haqam qalomáhintaqw um uh'unañway ep navote', qa pantsakni. Taq haqawat qa pan hinwisqe, tuptsiwniy ayo yukuya. ²⁰ Ura Hymenaeus piw Alexander panhti. Noqw òviy nu pumuy Satan aw mātavi, puma pāpu God aqw qa hiñqawniqey tuwi'vaniqat òviy'o.

Church Worship

2 Noqw òviy nu yan ūmi lavayhtini: Itam sohsokmuy sinmuy amuñem mohti pas okiwhtiwisni, nāwakinwisni, pu amuñem aw hihta tūvinlalwani, amuñem aw kwakwhalalwani, ² Tis òviy añ pas momñwituy, pu añ òqalat pasiwyuñqamuy amuñemi. Nen itam sutmakiwtaqat pās uyiawwtaqat qatsiyesni, pās tunatyawkahkañw, qa atsáy'kahkañwo. ³ Pi yan itam suan hinwise', God itamuy ayo òoyhqat unañwveyani. ⁴ Pam sohsokmuy sinmuy ayo nōñakniqat nāwakna, pu put lavayiyat pas antsanihqat tuwi'vayaniqata. ⁵ Pi God hapi pas sūkaa. Noqw God pu sinmuy amuhtsave wūnuhqqa pas sūkaa, i' taqa, Christ Jesus. ⁶ Ura pam sohsokmuy sinmuy mātapniqe òviy nātavi. Piw tuwaniyat aw pituqw, pam nuhtuħpa' navotniwa. ⁷ Noqw òviy nu put aw lavaytaviwa, pu ayaiwtaniqeyu. (Nu hapi Christ atpip pas sūañqawu; nu qa atsálawu.) Nu imuy qa-Jew-sinmuy amumi ayatiwa, pumuy lomatuawit aw

tuptsiwye', lavayit pas antsanihqat añ hinwisniqat pan pumuy tutuqaynaniqe òviy'o. ⁸ Paniqw òviy sohsovik tahtaqt may qahováriwtaqat akw òmi māvuyawkahkañw, God aw nāwakintotaniqat nu nāwakna, qa itsívuiwkahkañw, pu piw qa pèwewni'kahkañwo. ⁹ Pu pay amún piw ima momoyam hamanay'kahkañw, pās unañway'kahkañw, yūyahiwntani; pu hihta pas a'nō hihkay'taqat yūyahniqey qa pan tunatyawyuñwni-sikavalasivata, pu pearls piwu; pu qa hihin hōmiy aw yuykuyani, pas pay pumuy pipsantotaniqat òviy'o. ¹⁰ Puma qa panyuñwt, lomahintsakpiy akw namtakni'yuñwni. Pi pam pantaqa momoymuy God pas kaptsi'yuñqamuy sūamuhpee. ¹¹ Pay wuhti qahinçawkañw, okiw unañway'kañw, God lavayiyat nanatuwnamantani. ¹² Pu wuhti tūtutuqaynaniqat nu qa nakwha, pu tāqat aw moñwiwtamantaniqata; pay pam qa hiñqawlawmantani. ¹³ Pi Adam mohti yukiwa; noqw añk pu' Eve yukiwa. ¹⁴ Pu Adam atsat qa tuptsiwa; pi wuhti ūnatoyniwhqe, mewnit ep qaanhti. ¹⁵ Nikañw pay kurs pam puwsuñway amum namiyukit qa hovale', nāmi unañway'te', suan qatsit añ pās hinme', pam tiylawhqey añ ayo yámakmantani.

Leaders in the Church

3 I' hapi pas antsaa: Hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaniqey tuñlay'taqa lolmat tumalat tuñlay'ta. ² Taay, noqw i' hapi hak God sinomuyatuy amumi tunatyawtaqa pas qa hihta ep tukopniwtamantani; sūkw wuhtit kōñaatmantani; nāmi tunatyaltimantani; pasi'nañway'tamantani; lomahintsakmantani; kiy ep sinmuy òoyhtimantani; sinmuy tutuqaynaniqey tuwi'tamantani. ³ Honaqkuyit qa hihikwni; qa a'nō unañway'tamantani;

sivat qa nanaqashintamantani; qa suy'tsiptimantani; qa a'nö hiñqawnummantani; qa nāp hihta himuy qa tuñlay'tamantani; ⁴Kiy ep yesqamuy suan oyi'tamantani; timuy amumi tuyqawi'tamantani; pu timat nay kaptsi'yuñwmantani. ⁵Puyaw hak haqam kiy ep yesqamuy suan oyi'taniqey qa tuwi'taqa tis pam hin God sinomuyatuy oyi'tani? ⁶Qa puhutuptsiwñqamantani; taq nāp hisat ka pam kwivi'nañwtiqw, God put enem qalolmat yúkuni, pam Nukpanat enem hin yúkuhqey pan'i. ⁷Pu öviy piw pam qatuptsiwñi'yuñqamuy amuhpiy aw lomanavotiwñtamantani; taq nāp hisat sen hak hihta ep put övelantaniqw, pam Nukpanat hūwiyat aqw pākini.

Helpers in the Church

⁸Pu ima añ tu'sawni'yuñqam piw amún pasi'nañway'yuñwni; qa neveyuaatotani; honaqkuyit qa hihikwyani; sivat qa nanaqashinyuñwni. ⁹Unañway pasiwkahkañw, hihta as tupkiwtañwuqat itam tutuqayyaqw tuptsiwyaqey ñuy'yuñwni. ¹⁰Pu ason piw ima mohti aw pohtiyamantani; nen kurs qa hihta akw hinyuñwe', pahsat pu tu'sawni'taqat qeniyat ep hoñvamantani. ¹¹Pu öviy pay nōmamat piw amún pasi'nañway'kahkañw yesni; qa kokoliyawhtni; suyan unañway'yuñwni; sohsok hihta añ qa atsáy'wiskahkañw hinwisni. ¹²Pu tu'sawni'taqa sūkw wuhtit kōñaatmantani; timuy, pu kiy ep yesqamuy suan pās oyi'tamantani. ¹³Pi ima suan tu'sawni'yuñqam pas kaptsi'tiwayañwu; piw Christ Jesus aw tuptsiwñit qananahtsopkahkañw yuaatotani.

The Great Secret

¹⁴Noqw pay hisnen nu qa pas hisat-tiqw ümiqniqey wūwankañw, iit ümi

penta. ¹⁵Nikañw kurs nuy qa itsniqw um God sinomuyatuy amuhpa' hin hinnumniqey navoti'tani; puma hapi God qátuhqat aw tōnawtaqamu. Puma God lavaiyat pas antsanihqat makiway'yuñqe, put ömi ñuy'yuñwa. ¹⁶Pi itam God pas kaptsi'yuñwa, hihta as tupkiwtañwuqat pas antsa qaöwihintaqat ñuy'kahkañwo, it'a:

Sus'öqaltutuyqawhqa tokoy'vae namtakna;

God Hikwsiat put qahováriwtaqat pan nuhtumi mahtakna;

God hoñviaymat put tuway'numya.

Sopkawtaqamuy sinmuy amumi pam yuaatiwa;

Pu tūwaqatsit ep sinom put aw tütuptsiwa.

Pam ömiqatsit aw wikiwhqe, pep kaptsi'tiwa.

False Teachers

4 Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi hapi pas suyan pañqawu, yaw haqami so'ñwamiq haqawat tuptsiwñit añqw lasyaniqata. Nen hakimuy nukpanhihikwsimuy akw tuyqawi-wkahkañw, tūnatotoynayaqamuy amumi puma tuqayvastotani, pu qasuan tutuqayhpiyamuy aw'i. ²Ima pan tütutuqaynayaqam God aw tuptsiwñi'yuñqey atsáy'kahkañw pañqaqwani; nihqe soon puma qaanhtotiqey unañwpeq navoti'yuñwni. ³Piw puma hak haqam nōmataniqat, piw puwsuñwtaniqat tūmewantotani, pu hihta nōsiwhqat nōnovaniqata. Noqw pay God hapi nōsiwhqat yuku. Noqw ima tuptsiwñi'yuñqam, pu God tunatyayat pas antsanihqat navoti'yuñqam hahlaykahkañw put ömalalwani. ⁴Pi sohsoy himu God ahpiy yukiwtaqa hapi lolma; noqw öviy soon himu ayo yukiwni, hak put tsúyakininiq'ö. ⁵Pi pam God

lavayiyat akw pas hímuniwhitiñwu, pu nāwakinpit akw'a.

A Good Servant of Christ Jesus

⁶Pay um iit yantaqat tuptsiwni'yuñqamuy u'nantoyne', um Jesus Christ enem suan tumalay'tani, itahtuptionsiwniy ahpiy lavayit akw òqawi'kañwo, pu suan tutuqayhpit añ hinmaqey akw'a. ⁷Nikañw um añ an'ewakw tütuwutsit, pu momoymuy lavaysaskwiyamuy qa aw unañwtavi'tani. Lolmat qatsit añ um nāō'qawnani. ⁸Hak wáriktuwanlawhqa pay hihsavo put akw moñwvastiñwu. Noqw pay hak God pas kaptsi'taqa hapi put sutsep akw a'nō moñwvasiñwu, it qatsit ep'e, pu qatsit nātoniqat ep piwu. ⁹I' lavayi pas antsaniqw, tatam sinom sohsoyam put kwusuyani. ¹⁰Pi itam paniqw maqsonlalwakañw, itamumiq hihinqaqwaqat ep nakwhani'yuñwa, ispi itam God qátuhqat aw yanyuñqe òviy'o. Pam hapi sohsokmuy sinmuy ayo òoya, tis pi òviy imuy tuptsiwni'yuñqamuy. ¹¹Iit um nuhtumi tutaplawni, put tütutuqaynani. ¹²Qa hak hapi ùmi qa kwanwátaytani, um nāto tsákwnihqat ep'e. Noqw um hapi nahpe imuy tuptsiwni'yuñqamuy hin hinyuñwniqat amumi namtakni'tani. Um pás yuaatani; um pás hinmani; um nuhtumi unañway'tani; um pasi'nañway'tani; um tuptsiwnit añ hinmani, pu kwan'ewakw qatsit añ'a. ¹³Um nuy hisat aw pítuniqat aw pahsavo nuhtuni tutuvenit añ túnwantaniqey aw unañwtavi'tani, pu tütökwhaniqeyu, pu tütutuqaynaniqeyu. ¹⁴Um hihta nahpe uhmakiway qa tatami'tani; pam hapi pantaqa ura wukw'a'yat ùmi matyawkahkañw, hin hintaniqat lavayhtotiqat ahpiy ùmi noiwa. ¹⁵Um iit aw wüwantamantani; um awsa yuki'tani; noqw un òqawi'maqw, pam

sohsokmuy amumi mātaktini. ¹⁶Um nāmi tunatyawtani, pu tutuqayhpit aw'i. Um yūmosa panme' hapi ayo nātavi'mani; pu ùmi tūqayyuñqamuy piw ayo óyani.

Responsibilities toward Believers

5 Hak wükw qa qòhqöyat, naynihqat pan aw pás yuaatamantani; pu pay añ qa wüwukwmuy uhtupkomnihqat pan'i, ²Pu añ wüwukwmuy momoymuy únumnihqat pan'i, pu pay qa wüwukwmuy uhsiwamnihqat pan'i, qanānaphin wüwankañwo. ³Pu um añ koñnalavutuy pas antsa nanalvutuy kaptsi'tani. ⁴Kurs haqawa koñnalavu tímuy'taqw, sen mómu'y'taqw, pay puma tuwat put pásye', kiy aw wikye', pep tavi'yuñwmantani. Yan puma God unañwveyani. Pi pam añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi put tuñlay'ta. ⁵Noqw i' hapi pas antsa nalqatqa God aw yankañw, mimhikqat, pu talónwiwmaqat añ yūmosa put aw okiwhtimañwu, pu nāwakinmañwu. ⁶Nawus pi koñnalavu kwanwáewhqatqa nāt as taykañw pay soñawnen mokpuniñwu. ⁷Yan um pumuy amumi hiñqawmaqw, puma qa hihta akw hinyuñwni. ⁸Kurs haqawa sinomuy hihta akw yesniqat amuñem qa hintsake', tis pi òviy pas amum ki'yuñqamuy amuñem pam qa pantsake', pam hapi tuptsiwniy ayo yuki'tani; nihqe qatuptsiwni'taqat epnihqe pas qa súantani. ⁹Pu i' hak koñnalavu payhp sunat yahsañwni'taqa pas sūs puwsuñwtaqw, pay um púmuy-sa koñnalavutuy pan pohtoylani'tani. ¹⁰I' hak pan pohtoylaniwhqa hapi hihta lolmat hintsakqey akw aw navotiwтамantani, timuy suan wuñwnaqa piwu, hakimuy kiy ep pás òoyhqqee, pu God sinomuyatuy kukyamuy pāhomhqqee, pu hihta akw okiwhinyuñqamuy

ep amumi unanwtapqee, pu hihta lomahintsatskiwhqat an ahsupoq an hinmaqee. ¹¹Nikañw um an momoyhoymuy koñnanalvutuy pay qa nakwhani, taq puma Christ qa hihtatote', pahsat puwsuñwtotaniqey unanwtotiñwu; ¹²Nen qaanhtotiñwu, motivasiwniy ayo yukuyañwunqee. ¹³Puma pantote', qa hihta hintsatskat, panis tuwat kinawit yuñtinumyañwu. Pu puma qa panis panyuñwt, hihihita yuaatotañwu; qa nāp hihta himuy an sus'itsyañwu, pay as hihta qa yuaatotanikañw soq pantsatskañwu. ¹⁴Paniqw òviy nuyniqw puma puwsuñwtote' tiy'ooyani; nen kiy, pu timuy amumi tunatyawyuñwini. Noqw sinom amumiq hiñqaqwaqam pāpu qa hiñqaqwani. ¹⁵Taq haqawat pay Satan aw lasya. ¹⁶Kurs haqawat tāqat sen wuhtit tuptsiwni'taqat ahpiyviat koñnalvutiqw, pay pam put aw unanwtavi'tani; noqw God aw tōnawtaqam qa pumuy amumi enañ tūkwaiyuñwini. Nen puma an pas qa atsat nanalvutuy amumi unanwtavi'yuñwini. ¹⁷Pu ima an wukw'a'yat pas suan nuhtumi tunatyawyuñqam pas pavan kaptsiwiyani, tis òviy God lavayiyat yuaatotaqamu, pu tūtutuqaynayaqamu. ¹⁸Pi ura tutuvenit an yan pey'ta: Um wākasit sōhōvosit muritaqat motsóvuat qa sommantani, kita; pu piw yanwata: Pay tumalay'taqa ahsatiy hihkay'tañwu, yan'i. ¹⁹Pu um wukw'ayat hihta qalománeveltoynayaqw, put qa kwúsumantani, ason pas lōyōm sen pahyomhaqam put pas suyan navoti'yuñqey pañqaqwaqw, pu' um aw tuwantamantani. ²⁰Pu an qaanhintsatskaqamuy sinmuy sohsokmuy amutpip u'nanamantani; noqw ahpiy sinom tsātsawnamantani. ²¹Nu hapi God, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ, pu pas namorstiwyaqamuy

hoñvia'yatuy amutpik ūmi pas pañqawni: Um hapi qa hakiy sūkw-sa pas hihtay'kañw, yan hinmani, qa sūkw-sa enem tunatyawkañwo. ²²Pay um qa pas hakiy God tumalay'at aw suhpanamantani, sen um qa pas aw hin suyan navoti'tee. Taq ka pam qaanhinmaqw, sinom un anvaiwtaqat wūwayani. Um nāmi tunatyawte', suan hinmani. ²³Pay um pāpu qa kuyit-sa hihikwt, pay hisaq wine hikwmantani, uhponoy qa kwañwáhintañwuniqw òviy'o; pi um piép hinhtiñwu. ²⁴Haqawatuy qaantsakpam yep qatsit ep susmataqtiqw God amuñem qalolmat yúkuniqw, pam pay navotiwwa. Noqw pay haqawatuy qaanhintsakpam tupkiyuñwa; nikañw ason hin yukiltiniqat aw pituqw pep pu' sohsoy mātaqtini. ²⁵Pu pay òviy piw pan haqawatuy lomahintsakpam anwu pay mātaqya, pu ahpiy pay qa mātaqyaqa soon qa nāto mātaqtini.

6 Pu ima an tūtuwikt, moñwímuy hapi ahsupoq hihta an kaptsi'yuñwini; noqw qa hak God, pu put tutuqayhpiyat hinwat òvelani. ²Pu ima an tuptsiwni'yuñqamuy moñwi'muy'yuñqam pay soq pi pumuy tuptsiwni'yuñqam pumuy qa hihtay'yuñwiniqey qe'yani. Puma qa panyuñwt, amuñem suhtaq'ewkahkañw, tumalay'yuñwini, it an wūwankahkañwo: Ima pumuy akw moñwvasyaqam pay pumuy amún God aw tuptsiwni'yuñqey put aw unanwamatu.

False Teaching and True Riches

Iit yantaqat um tūtutuqaynakañw, an òkwantani. ³Haqawat ka it tutuqayhpit súantaqat qa nānawaknani. Noqw it tutuqayhpi Itahtutuyqawhqay Jesus Christ lavayiyat ahpiyinhqe itamuy hin Christ an yesniqat itamuy tutuqayna. Noqw puma put tutuqayhpit ayo yukuyat, hihta

alönöt tütutuqaynayani. ⁴Puma pi kwikwivitnihqe qa hihta navoti'yuñwa. Panis tuwat haqam nānwuy'yuñwniqey, pu lavayit pas hin lavaytaniqey-sa tunatyawyuñwni. Noqw put ahpiy hakim hihta ep qa tsuyhtiñwu; pu nānwuy'yuññwu; nānamiq hiñqaqwañwu; nāismaqas'iwyuññwu. ⁵Puma qalomáwuwñni'yuñqe, put ép nānwuy'yuññwu; piw hihta pas antsanihqat qa navoti'yuñwa. Púmuyniqw hak God pas kaptsi'taqqa qa hihta rúrumnaniqey ep hahlayni. Pumuy panyuñqamuy um añqw áyoni. ⁶Noqw hak God pas kaptsi'taqqa hihta himuy'taqey ep nakwhani'taqqa pas antsa hahlayni. ⁷Pi itam qa hihta yankahkañw, it qatsit aw öki; nihqe öviy itam qa hihta hinkahkañw, yañqw ahpiyyani. ⁸Pay itam nōsiwhqay'kahkañw yuws'i'yuñwe', put ep nakwhani'yuñwni. ⁹Taq ima añ kähaktotiniqey nānawaknaqam unaheppit hūwit antaqat aw ökiñwu; pu hihhihta an'ewakw qalomátunatyawyuñwa. Noqw put akw sinom nāhovalaye', súlawhtiñwu. ¹⁰Pi hak sivat pas hihtay'te' sohsok hihta qalomáhintsakpit aw unaheviwñwu. Put hapi haqawat nānawaknaqe, qapēvewnit añqw lasya; nihqe hihhihta qahahlayhpit akw nāsöskwiyaqe, nātuhotota.

Personal Instructions

¹¹Noqw ūm'i, um God tumal'ayaata, pay um iit yantaqat ayo yuki'tani. Um Christ an suan hinmaqey añ ö'qalni, qapēvewnit añ hinmaniqeyu, nuhtumi unañway'taniqeyu, qa its hin unañwtiniqeyu, okiw'unañway'taniqeyu. ¹²Um itahtuptsiwniy öviy hihta qalolmat aw rohommani. Um qatsit qa so'taqat ñuy'tani; put aw um wāñwayniwa, um wūhaknihqamuy sinmuy amutpip God aw tuptsiwni'taqey

pañqawhqe. ¹³God hapi sohsok taytoynañwuqa ūmi tayma, Christ Jesus ámuma. Ura pam Pontius Pilate atpik suan namtakna. Noqw öviy pumuy amutpip nu ūmi pas pañqawni: ¹⁴Um uhtumalmakiway suan hinhtini. Hisat Itahtutuyqawhqa Jesus Christ mātaktiniqat aw pahsavo qa hak uñ hihta ep tukopnani. ¹⁵Pi hisat aw pituqw, pam namtaknani, God put enem tokiltaq'ö. Pam hapi Sus'öqalanihqe, pas kaptsiwhqat sohsoyam navoti'yuñwni. Pi pam hapi sinmuy moñwímuyatuy amumi Moñwi, piw pumuy tutuyqawhqaqamuy amumi Tutuyqawhqa. ¹⁶Pam sūka pas qa mokñwu, pas suyan tālat ep ki'ta; noqw soon hak put aw pítuni; kurs hin hak haqam put aw yórikni. Nam sohsoyam yūmosa put kaptsi'yuñwt, put-sa öqalay'taqat pañqaqwani. Nam antaa. ¹⁷Um yep qatsit ep hihta a'nö himuy'yuñqamuy amumi pañqawhqa, puma qa pas hihtunihqey namiwuwantotani; pu kähakiwuy pay kurs hintaniqat qa aw yanyuñwt, God qátuhqat aw yanyuñwi, itamuy hihta añ nāvokawintaniqat öviy itamuy sohsok hihta qaöwíhuylawhqa aw'i. ¹⁸Nen puma hihta lolmat hintsatske', hihta qa kähkawnayat, tühuytotaniqey suhtaq'ewyani; nen lomatumalay ahpiy kähak'iwyuñwni. ¹⁹Nen hisat aw talönvaniqat añwu aw hihta qa hinhtiñwuqat nennem waranhtote', qatsit qaso'taqat himuy'vayani. ²⁰Pas aw iunañwa Timothy, um hapi hihta ūmi noiwhqat aw tunatyaltini. Nen nukuslavayit, pu an'e'wakw lavayit qa aw unañwtavi'tani. Piw himu navoti itahtuptsiwniy amum qa súnantaqat um qa aw hintsakni, pam pi pay qa pas antsa navoti. ²¹Noqw haqawat put aw lasyat, itahtuptsiwniy tatamhtota. Nam Jesus Christ núokwaat umum yantaa. Nam antaa.

Paul

TIMOTHYT

aw ank Pēniata

1 Nu' Paul, God tunatyayat ahpiy Jesus Christ ayaatnihqa it penta, it qatsit itamumi awiniwtaqat Christ Jesus ahpiynihqat tūaawnaniqe öviy ayaiwtaqa. ²Nu itiy pas aw iunañway Timothy öqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw ūmi pitsíwtaa, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Thanksgiving and Encouragement

³Pas nu God aw hahlayhtima ítii. Put hapi nu pas suyan unañway'kañw tumalay'ta, inamuy hin hinhtotiqat pan'i. Nu yūmosa inawakinpiy añ un'nantima, mimhikqat, pu talönwintiwihqat añ'a. ⁴Okiw ura um pakmumuñwuniqw, nu put u'ni'taqe pas nu as ūmi yórike' hahlayhtiniqey okiw nāwakna, ⁵Pas ura um pas antsa qapēvewni'taqw nu put u'ni'taqe öviy'o. Pay ura uhso Lois piw qaöwítuptsiwni'ta, pu unū Eunice piwu; noqw pay öviy um soon piw qa pantani. ⁶Noqw öviy nu nāt piw un'nanani. Ura nu ūmi matyawhq, um God añqw hihta kuwahtiput makiwa. Taay, um put kuwahtiput apitoyni'te' put akw moñwvasni. ⁷Pi God Hikwsiy itamuy máqahqe, itamuy maqaswuwni'yunwiniqat qa pan itamuy unañwtoyna. Pi Hikwsi itamuy öqalat, nami'nanwat, pu pas suyan wuwnit maqa. ⁸Noqw öviy um Itahtutuyqawhqay nuhtumi yuaataniqey qa hahmanni, pu piw nuy put eñem sivilawhqata. Um lomatuwawit yuaataniqey ep kánanvotqey añ nakwhani'tani; sam pi um God öqalayay akw put añ kuyvani. ⁹Pi pam hapi

itamuy ayo oya; nihqe itamuy suan hinwisniqat öviy itamuy wáñwayi, itahhinsakpiy qa öviynit, nāp tunatyay, pu núokway ahpiy'o. Pi pam tūwaqatsit nāt qa yukut, pay pepeq it Christ Jesus añ itamuy núokway máqaniqey yuku. ¹⁰Nikañw pas yepahaq pu' itamuy ayo óyahqa Jesus Christ pítuħqe mokiwuy öqalayay súlawtaqw, God itamuy hin ayo óyaniqey tunvotna, lomatuwawit ahpiy'o; ¹¹Nihqe nuy ayataqe, put lavayiyat yuaataniqat aw nuy tavi, imuy qa-Jew-sinmuy tutuqaynaniqata. ¹²Noqw put pantaqat öviy nu yāyan hihta añ kánanvota. Nikañw pay nu qa hahmana; pi nu hakiy aw tuptsiwħqey suyan navoti'ta; nihqe nu put aw hihta mātapq, pas kurs hin pam hisat pítoniqey qa aqw pahsavo put aw tunatyaltiniqat nu qapēvewna. ¹³Nuy hin lavayit suan tūtutuqaynaqat um u'ni'kañw, pan tūtutuqaynani Christ Jesus qapēvewnakañw, put aw unañway'kañwo. ¹⁴Pi Qahováriwtaqa Hikwsi itah'unañwpeq qátuhqa ūmi hihta pas hihkay'taqat kuwahti. Taay, um put pás aw tunatyawkañw tavi'tani. ¹⁵Noqw it pay um navoti'ta: Ima Asiat añqwyayam sohsoyam nuy mātātvet, nuy tatamhtota. Noqw i' Phygellus, pu Hermogenes puma nuhtuma. ¹⁶Pas pay Tutuyqawhqay okiw Onesiphorus ep kivituy ökwatuwni. Kwakwhat pi pam qa sūs inumi unañwtavi; nihqe nuy qa hahmana, nāmahin pi nuy sivikive pakiwtaq'ö. ¹⁷Nihqe öviy ura pam Rome epnihqe, nuy pás hepqe tuwa. ¹⁸Pu ahpiy pay Ephesus epeq hihsa'haqam hihta añ inumi unañwtaqat pay um put pás navoti'ta. Okiw nam Tutuyqawhqay pite', put ökwatuwni.

A Loyal Soldier of Christ Jesus

2 Noqw öviy'o ítii, um núokwat Christ Jesus ahpiynihqat akw ö'qalni. ²Ura

nu kaysiwqhgamuy tutuqaynaqw, um pep inumi tūqayta. Um put hapi tuwat hakimuy qa paysoq hintsatskaqamuy amumi mātapq, puma put tuwat tūtutuqaynayani. ³Um Christ Jesus eñem kānavotpit añ kuytani, solāwat qa hihta tusi'taqat añ'i. ⁴Qa haq pi hak tuwvōhtinumqa yep qatsit ep hihihita hintsatskiwhqat akw nāsoontsahtsana. Taq pam panhte' soon moñwiy unañwveni. ⁵Wawarsqa a'nō hoñvinen hihta ahsate', put kwúsuñwu. Pam nawus sohsok kaptsi'tiwqhcat añ hinme' put ahsatañwu. ⁶Pasva tumalay'taqa soon qa mohti aniwnit nōsñwu. ⁷Nu ūmi hihta lavayhtiqw um aw wūwani. Pay ason Tutuyqawhqa soon un qa māmat-snani. ⁸Ura Jesus Christ, David natkoat, mokiwyuy añqw ahoy tātayi. It lomat-uawit hapi nu sinmuy āwinta. ⁹Nihqe put ep nu hihihita añ kānanvota, qaanhintsakqat añ'i. Hikis pi nu pas som'iwta. Nikañw pay God lavayiat qa som'iwta. ¹⁰Paniqw pi nu òviy añ hakimuy namorstiwyaqamuy amuñem iit hihta añ kuyta, pas pay okiw puma Christ Jesus ahpiy ayo nōñakiwte', put amum sutsep kaptsi'tiwyaniqat òviy'ò. ¹¹Pay i' lavayi pas antsa: Kurs itam Christ amum soe' piw amum yesni. ¹²Itam kānavotpit añ nakwhani'yunwe', put amum moñw'iwyuñwani. Itam put qa tuwi'yunqey pañqaqwaqw, pay pam piw itamuy qa tuwi'taqey pañqawni. ¹³Nikañw pam soon hihta ep nāat-satoynani; nihqe òviy soon atsáy'mani; nāmahin pi as itam atsáy'wisq'ò.

An Approved Worker

¹⁴Iit yantaqat um pumuy añ ahoy u'nantoynani. Tutuyqawhcat aw yankañw pumuy amumi pañqawhq, puma lavayit ep qa nānwuy'yunwani. Taq pam pantaqa lavayi soon hihta apitini, pay soq aw tūqayyūqamuy wuwñiyamuy nukushintsanni. ¹⁵Um

God unañwveni qey añ ò'qalni. Um it lavayit pas antsanihqat suan tūtutuqayne', uhtumalay qa hahmanni. ¹⁶Nikañw hapi um pay añ hihta an'e'wakw nukuslavayit qe'ni. Pan lavayi'yūñqam soq sinmuy God añqw lasnayañwu. ¹⁷Noqw pumuy lavayiam ankituyat an ep wūyak'iwmañwu. Pumuy panyūqamuy hapi amuñaqw i' Hymenaeus-niqw pu Philetus puma nuhtuma. ¹⁸Puma it lavayit pas antsanihqat añqw lasqe, pay yaw ahoy yesvaniwniqa añ ruhpakqat pañqawlawhqe pētuy qapēvewñiyamuy hovala. ¹⁹Noqw pay pi God kiyat tukwyayhniat hūrs yukiwta, it yantaqat akw tuvoylay'kañwo: Tutuyqawhqa nāp sinomuy tuwimuy'ta, it akw'a, pu piw Sohsoyam Christ natñwaniyat tuñwani'yūñqam qaanhintsatskiwhqat añqw ayo'yani, it akw'a. ²⁰Pay pi haqam kahaksinot kiyat ep hihinyūñqa tsatsqapta. Pēhu palasivat añqw yukiwyunñwu, pu pēhu qōtsásivat añq'ò, pu pēhu kohot añq'ò, pu pēhu tsōqat añq'ò. Sinom pēhut añ nōnovañwu, pu pēhut aqw novaakwsinwput maspayañwu. ²¹Noqw òviy hak haqam qaanhtiput añqw nākwañw'ewakwte', pam hihta nukñwat aw ápini. Pam Tutuyqawhcat aw nānoi'te', sohsok hihta lolmat tumalay'taniqey aw moñwvas'iwatani. ²²Òviy um nuvò'nañwat pay aw qa unañwtavi'tani; ayam tōtimuy hin hinyūñqat um qa panmat suan hinmaniqey añ ò'qalni, qapēvew-naniqeyu, nuhtumi unañway'taniqeyu, kwakwhat qátuniqeyu, añ hakim suan unañway'kañw Tutuyqawhcat aw nāwakinwisqamuy hin hinwisqat pan'i. ²³Nikañw um pay an'e'wakw lavayit, nāsta navotit ahpiynihqat qa aw unañwtavi'tani; taq put pantaqat ahpiy hakim nānwuy'totañwu. ²⁴Pi Tutuyqawhcat tumal'ayaat

hakiy amum qa nānwuy'tamantani. Pay pam sohsokmuy pāsmantani; tūtutuqaynaniqey tuwi'tamantani; qa suy'tsivuni; ²⁵Pās unañway'kañw, put aw rohomnumyaqamuy amumi yuaatani; pay hisnen God amuñem pan yukuq, puma nāp tunatyay añqw lasye', it navotit pas antsanihqat nānakwhani. ²⁶Nen Nukpanat huhuwihpiyat añqw ayo nōñakni, puma as kwisyaye, put-sa aw tutuqyvasi'yuñwa.

The Last Days

3 Pu it um piw navoti'tani: Nāt qatsiso'ñwamiq qatuvostini. ²Nāt sinom nennem-sa hihta tunatyayyuñwani; qa nāp hihta himuy tunlay'yuñwani; hihta kwiviyuaatotani; kwivi'nañway'yuñwani; nuhtumiq tutsíwyaatotani; yumuy, namuy qa amumi tūqayyuñwani; hihta qa tsúyakyamantani; God qa kaptsi'yuñwani; ³Tūqahahlayyani; namiyukiy tutkilalwani, hihta tūatsatotoynayani; qa namituyqawi'yuñwani; a'nō unañway'yuñwani; añ lomayeqamuy amumi qa suhta'ewyani; ⁴Nānamiq nukpanhtotini; hihta ep qa tunatyal-totimantani; nātsotskanayamantani; God aw qa unañway'kahkañw, kwanwáewhpit-sa añ nāhahlayyani. ⁵Pay as God aw tuptsiwni'yuñqey pan hiñqawakahkañw, put öqalayay qa nānawaknani. Um pan hinyuñqamuy qa amu'puñalni. ⁶Ima hapi hakim kinawit yuñtinumyaqey tuskapmomoyumuy, qaanhupuy akw mañwúwyuñqamuy, hihihita tuñlayiy akw unaiwwisqamuy ánwutiwisa. ⁷Momoyam pan hinyuñqam as sutsep hihta tutuqayyakahkañw, pas soon hihta pas antsanihqat tuwi'vayani. ⁸Noqw pay pi ura Jannes-niqw pu Jambres puma Moses ehpewi wunuptuq, pay öviy hapi pan ima

it tutuqayhpit pas antsanihqat aw rohomnumya, nukuswuwni'yuñqamu, God aw tuptsiwnit añqw lasyaqamu. ⁹Nikañw kurs hin puma haqami ökini. Pi pumuy an'e'wakw hintsakpiam susmataqtini, pumuy tāqatuy hintsakpiam hin mātaqtiqat pan'i.

Last Instructions

¹⁰Noqw pay pi um nuy hin hinmaqat pās navoti'ta, nuy hihta tūtutuqaynaqata, nu hin qatsi'taqata, nu hihta añ ö'qalqata, nu hin God qapēvewnaqata, hihta añ wuhko maqaptsi'taqata, nuhtumi unañway'taqata, qa súokiwhitiñwuqata. ¹¹Ura nu Antioch ep hihta añ okiwsahsaniwa, pu Iconiam ep'e, pu Lystrat ep'e. Ura nu hihihita añ kānanvota; noqw pay Tutuyqawhqa nuy put sohsok añqw ayo tavi. ¹²Nikañwo, pay sohsoyam Christ Jesus aw tōnalte', God unañwveyaniqey nānawaknaqam pas kurs hin qa okiwsahsaniwyani. ¹³Nikañw ima añ nūnukpanht, hihta añ tūunaheptiwisqam suyhtsepñwat qalomáhinwisni; tūunatotoyayni, piw nāp unatotini. ¹⁴Noqw um hapi hihta tūqayhqe, pu nātuptsiwnaqey añ yūmosa hinmani, um hakiy añqw kwúsuhqe put u'ni'kañwo. ¹⁵Pi um uhtsakoy añqaw tutuvenit tuwi'ta. Nihqe put akw um suan unañwtalwuwni'vaqe, Jesus Christ aw tuptsiwhqe, ayo yama. ¹⁶Sohsoy God lavayiat hapi put Hikwsiyat ahpiy pan pēniwa; nihqe hihta tutuqaynaniqey aw apiiwta, hakiy hihta ep öwihiniwhitiq put ep u'naniqey aw'i, pu hakiy suwip táviniqey aw'i, pu hakiy hin súan hinmaniqat put tutuwaniqey aw'i. ¹⁷God tumal'ayaat put ahpiy pās pasiwta; pu sohsok lolmat tumalat aw pās na'sas'iwta.

4 Paniqw hapi öviy nu God aw yankañw un ayatani, pu

Tutuyqawhqat Jesus Christ aw yankañwo; pam hapi mātake', moñwtaviwe', añ yesqamuy, pu pay so'pumuy hinwat yukunani. ²Nu ūmi pas pañqawni: Um lavayit yuaatani, nāp hísat nukwáñw'ewhtiqw, pu pay nāmahin sen qa nukwáñw'ewhtiqw, um hakiy aw put ep písomantani. Hakiy hihta ep ōwihiniwhitiqw, um hakiy u'nanamantani, mēwamantani, pu qa nañ'ekni'kañw sinmuy ōqawhtoynani, pu God lavayiyat tūtutuqaynani. ³Taq pay nāt haqahpiy sinom hihta suan tutuqayhpit soon aw tūqayyuñwe', kwanwálvayit-sa nanaptaniqey nānawakne', ōviy haqe' unañwaam qatsqat pañ pumuy tutuqaynayaniquamuy nāmi wáñwayyani. ⁴Nen puma it lavayit pas antsanihqat qa aw tuqayvastotat, soq tuwat tūtuwutsit aw unañwtapyani. ⁵Noqw um hapi sohsok hihta añ pās tunatyaltini, nen kānavotpit añ kuytani; lomatuawit yuaatani; uhtumalmakiway sohsok suan tumalay'tani. ⁶Taq nu God eñem niniwniqat aw pitsíwta; pay ka nu tsāvotiqw yañqw ahpiyni. ⁷Nu itahtuptsiwniy aw pās tunatyawtaqe, put eñem rohomnuma, qanātusi'kañwo. Soñawnen inuñem pōhtavit nu añ kuyva. ⁸Noqw ōviy Tutuyqawhqat iahsatiy inuñem warani'ta, nuy suan qats'taqat ep'e. Nihqe ason pam pite', sinmuy amuñem suan yuke', pep pu' pam inumi put nóani, pu hakim kwanwtoynayakahkañw put nuhtay'yuñqamuy amumi piwu.

Personal Words

⁹Um qa nātusi'te' its peqw inumini. ¹⁰Taq Demas nuy tatamhta, yep qatsit pas hihtataqee; nihqe Thessalonicat aqwhaqamii. Noqw Crescens Galatiat

aw'i. Noqw Titus Dalmatiat aw'i. ¹¹Pay Luke-sa inumuma. Um Mark wikte', peqw inumini taq pam tumalat añ nuy a'nō paañwanta. ¹²Pu nu Tychicus Ephesus aw hōna. ¹³Pu nu Troas ep ivóśalay Carpus aw taviqw, um ason peqw put yawmani, pu hihita tutuvenita. Tis ōviy himuvukat añ pey'yuñqat um soon añqw qa kímami. ¹⁴I' palasivat siplawhqa Alexander nuy a'nō qalomáhintsana. Pay ason Tutuyqawhqat put tumalayit añ aw ahoytani. ¹⁵Noqw put hapi um ep nāmi tunatyaltini; taq pam itahlavayiy ep itamumi a'nō rohomhti. ¹⁶Nāt nu sūs nēnem lavayhtiqw, qa hak inumum wunu; sohsoyam nuy tatamhtota. Pay hisnen i' yantaqa qa amunkiwakw hintani. ¹⁷Noqw pay pi as pantotiqw, Tutuyqawhqat inumum wunuwkañw nuy ōqalantat, wukotohowuy moañaqw nuy ayo tavi, nu lomatuawit añ ahsupoq tunvotnaqw, sohsoyam qa-Jew-sinom nanaptaniqat ōviy'o. ¹⁸Nihqe pam nāt piw sohsok hihta qalomáhintsatskiwhqat añqw nuy soon qa ayo távini, nen ōveqatsit ep moñwtunatyay aw nuy pās wikni. Nam pam sutsep aqwhaqami tayawintiwa.

Final Greetings

¹⁹Um inuñem Priscat-nikañw pu Aquilat pumuy ōqalani, pu Onesiphorus ep kivituyu. ²⁰Erastus pay Corinth ep huruhti; noqw nu Trophimus tūtuyhqat Miletum ep tavi. ²¹Um qa nātusi'te', nāt qa tōmō'tiqw peqwni. I' Eubulus uñ ōqala, pu Pudens, pu Linus, pu Claudia, pu ahpiy pay sohsoyam Christ aw tuptsiwni'yuñqamu. ²²Nam Tutuyqawhqat Jesus Christ umum yantani. Núokwa umumum yantaa. Nam antaa.

Paul

TITUS

aw Pēniata

1 Nu' Paul, God tūwīkiat, pu Jesus Christ ayaatnihqa it penta. God nuy namorstaqe, nuy ayataqw, nu put sinomuyatuy qapēwewniyamuy añ pumuy ōqawhtotoynani; piw itahtuptsiwniy ahpiy navotit pumuy tutuqaynani. ²Itam itahtuptsiwniy ahpiy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqey tunatyawyuñwa. Ura God pas qa atsátañwuqa itamuy pan awini'ta, pam nāt tūwaqatsit qa yúkut'a, ³Nihqe pas aw pituqw, lavayiy ahpiy itamuy put navotna. God itamuy ayo Ooyhqa hapi nuy ayataqe, nuy lomatuawit nuhtumi yuaataniqat aw nuy tavi. ⁴Titus, it sumituptsiwnit ahpiy itiy nu ōqalanta. Nam okwálni, núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw ūmi pitsíwtani, pu itamuy ayo Ooyhqaqat Christ Jesus añq'ō.

Titus' Work in Crete

⁵Ura nu Crete ep un mātapqe, ūmi tutapta, um tumalat añ aw antsaniqata. Nen um kitsókinawit God sinomuyatuy amumi wukw'a'yatuy óyani. ⁶Yan hapi wukw'aya hinmani: Haqam qa hihta akw hintaqa, sūkw nōmay'taqa. Timat God aw tuptsiwni'yuñwni; qa haqami hihta nukushintsatskani; nay, pu yuy pumuy amumi tūqayyuñwni. ⁷Taq nuhtumi tunatyawtaqa pas nawus qa hihta akw hintamantani, ispi pam God sinomuyatuy amumi tunatyawtañwunihqee. Pam qa nāp tunatyay qátuniqey antani; qa suy'tsiptimantani; honaqquyit qa hihikwni; qa a'nō unañway'tamantani; sívat qa nanaqashintani; ⁸Hahlaykañw, kiy ep sinmuy pās ōoyni; añ hihta lolmat ep hahlaymantani; pās

unañway'tani; suan hinme', God unañwveni; namituyqawi'tani. ⁹Pankañw pam it lavayit pas antsanihqat tutuqayhqey hūrs nuy'tani; nen pam suan tūtutuqaynakañw tūōkwhantaniqey tuwi'tani, piw put aqw hiñqaqwaqamuy amumi hin lavayhtiniqey navoti'tani. ¹⁰Taq kaysiwhqam qa tuqayvahsi'yuñqam paysoq hihta yuaatotaqam, pu tūonatotoynayaqam yēse, tis ōviy imuy Jew-sinmuy amuñaq'ō. ¹¹Noqw soon as puma qa moauhtsiwiyani. Puma pi kinawit yuñtinumyaqe tūsoontsahtsanya, pay as hihta qa yuaatotanikañw soq put tūtutuqaynayaqee, pas pay sívat ōviy'ō. ¹²Pay ura pumuy amuñaqw haqawa pas nāp amuñem yuaataqa pañqawu: Pay Crete ep sinom pas a'nō a'tsatu, núanvopkotu, nanaönht-nikañw huhunuktu, kita. ¹³Nihqe pay súañqawu. Paniqw ōviy um pumuy qa óokwatuwht, pumuy qōhqōyni. Noqw puma tuptsiwniy añ ō'qalyani. ¹⁴Nen Jew-sinmuy tūtuwutsiyamuy aw qa unañwtavi'yuñwni. Pu ason hak it navotit pas antsanihqat añqw lasqa amumi hihta tutaptaqw, puma put aw qa tuqayvastotani. ¹⁵Pay kwañw'e'wakw wuwni'yuñqamuyniqw sohsoy himu kwañw'eway'ō; nikañw añ qa kwañw'e'wakwmuyniqw pu qatuptsiwni'yuñqamuyniqw qa himuy kwañw'eway'ō. Hikis pi wuwniyam, pu unañwaam itséheeiwta. ¹⁶Puma as God tuwi'yuñqey pañqaqwa; noqw pay pumuy qatsiam qa put aw hayawta. Taq puma tuyoy'e'wayomu; God aw qa tuqayvastotañwu. Kurs hisat puma hihta lolmat tumaltotani.

Sound Doctrine

2 Noqw um hapi hakimuy suan tutuqayyaqamuy hin as yesniqat tūtutaqaynani. ²Añ su'pe'yaqam-niqw, pu wūwuyom tahtaqt pasi'nañway'yuñwni;

hihta añ namitunatyawkahkañw namituyqawi'yuñwni; tuptsiwniy añ ö'qalyani; nuhtumi unañway'yuñwni; pu wuhkomaqapsiy yesni. ³Pu añ wūwuyom momoyam piw amunyuñwni; nen God sinomatnihqey pan yesni; qa kokoliyawhtni; nuhtumiq qa atsátoynayani; honaqquyit qa hihkiwyani; añ hihta lolmat tūtutuqaynayani. ⁴Pu momoyhoymuy tutuwnayaqw puma pās unañwat yesni; puwsuñwmuy amumi unañway'yuñwni, pu timuy amumii. ⁵Hihta añ pās wūwankahkañw hintsatskani; qa nāhoyalaniqey anyuñwni; qa kikinuntinumyani; sūsu'pamni; puwsuñwmuy kaptsi'yuñwni. Kurs puma pan hinwisq, sinom soon God lavaiyat aqw hiñqawani. ⁶Pu añ tōtimuy um piw u'nanaqw, puma namituyqawi'yuñwni. ⁷Pu um pas nāp lolmat tumalay'tani. Um panme' pumuy hin yesniqat amumi mahtakni'tani. Um qa paysoq hintsakkañw pās unañway'kañw, pan sinmuy tutuqaynani. ⁸Um pas qa atsáy'kañw hihta súantaqat yuaatani. Noqw pep pu' kurs hak lavayit aqw hiñqawni; noqw i' hak put ehpewinihqa hamanhtini, kurs haqam hihta ep uñ övelantaniqe öviy'o. ⁹Pu añ tūtuwikt moñwímuy amumi tūqayyuñwniqat um tutuqaynani, pu sohsok hihta añ pumuy unañweyaniqata; qa amumi kolilitotani. ¹⁰Puma qa hihta moñwímuy uuyiñwnayani; puma yūmosa qaatsáy'kahkañw, tumalay'wisni. Puma panwise', God itamuy ayo öoyhqat tutuqayhpiyat pas hihtatotani sohsok hihta añ'a. ¹¹Pi God núokway sinmuy sohsokmuy amumi mahtakna, itamuy ayo nóñakniqat öviy'o; ¹²Nihqe pan itamuy tutuqayna: Itam God qa kaptsi'yuñwniqey qe'yat, yep qatsit ahpiy hihihita tuñlayit ayo yúkuniqata. Itam put

ayoyukuyat, namituyqawi'kahkañw, God pas kaptsi'kahkañw, suan hinwisni yep qatsit ep'e. ¹³Hisat itam itah'unañwvahiyy hahlaykahkañw aw yórikyaniqey maqapsi'kahkañw yēse. Pep hapi pu' God pas pávannihqa, Jesus Christ itamuy ayo óyahqa lolmat tālawñway'kañw mātaktini. ¹⁴Pam hapi itamuñem nātavi; nihqe sohsok qaanhintsatskiwhqat añqw itamuy mātapqe, itamuy kwan'ewakwtat, nēñem sinota, itam hihta lolmat tumaltotaniqey kwan'woynayaniqat öviy'o. ¹⁵Iit hapi um nuhtumi yuaatani; tūökwhantani; pas qa nānahtsopkañw öqalat pas pasiwtaqey pan tūmewantani. Qa hak hapi ūmi qa kwan'wátaytani.

Christian Conduct

3 Um sinmuy u'nanaqw, puma añ mohpeq hoñqamuy, pu öqalat pasiwyuñqamuy amumi qa rohomnumyani; pu momñwituy lavaiyamuy añ hinwisni; sohsok hihta lolmat hintsatskaniqey aw pās moñwvas'iwyuñwni. ²Qa hakiy aqw qalomáhiñqawani; qa nāñwuy'yuñwni; hakiy pāsyanantani; qa a'nö unañway sohsokmuy amumum hinwisni. ³Pi pay itam pas nāp ura hisat piw an'ewakw hinyuñwa; God aw qa tūqayyuñwa; unatoyniwy; hihihita tuñlayit, pu kwan'wáewhpit aw tūwik'iwyuñwa; nukpantunatyawyuñwa; kan'ewtunatyawyuñwa; sinom itamumi qa suhtaq'ewya; noqw pu itam nānami qa suhtaq'ewya. ⁴Noqw pay God itamumi unañway'taqey, pu itamuy ökwatuwhqey itamumi mahtaknat, itahhisatqatsiy añqw itamuy ayo oya. ⁵⁻⁶Pam qa itahlomahintsakpiy ahpiy itamuy ayo oya, pas nāp núokway ahpiy'o. Noqw itam put tūmatniwhtoti, pam Qahováriwtaqat Hikwsit itamuy qaöwíhuwtaq'ö, Jesus

Christ añ'a. Noqw Hikwsiy añ pam itamuy kwañw'ewakwtat, itamuy pūhuta. ⁷Noqw ōviy God núokwayat ahpiy itam put aw súanyuñwa; nihqe it qatsit qaso'taqat makiwyaniqey tunatyawyuñwa. ⁸I' yan lavayi pas antsa. Noqw ōviy pay um it yūmosa yuaataniqat nu nāwakna, ima God aw tuptsiwñi'yuñqam lolmat hintsatskaniqey pās tunatyawwisniqata. Pi yan puma suan hinwise', tūvaañwantotani. ⁹Nikañw pay um añ hihta āan'e'wakw lavayit qa aw unañwtavi'tani pu hakiy ahpiy sinotiwtaqata, pu tutavot ep nānaqasyaqata, sen put ep nāñwuy'tiwhqata. Pay pam lavayi qa hihkay'ta; pu piw qahimuu. ¹⁰Um hakiy tūlahsintaqat sūs, sen lōshaqam u'nanat, pay qa a'puñalni, ¹¹Um it navoti'taqee: Pam pantaqa lomavöhut añqw lasqe

qaanhinma; nihqe unañwpeq put navoti'ta.

Final Instructions

¹²Ason nu Artemas, sen Tychicus ūmi hōnaqw, um qa nātusi'tat, qa sōwunit Nicopolis aw inumini. Pay nu pep tōmōlaniqey yuki'ta. ¹³Um tutavot aw tuvoti'taqat Zenas-nit, put Apollos pumuy haqaminiqat aqw távini; noqw kurs pumuy hihta haqni'taqw um pumuy paañwani. ¹⁴Pu itahsinom hihta lolmat hintsatske', añ hakimuy hihta haqni'yuñqamuy paañwayaniqey tuwi'vayani; nen qa paysoq yesni. ¹⁵Sohsoyam inumumyaqam un öqalaya. Itahtuptsiwniy añ itamumi unañway'yuñqamuy um inuñem öqalani. Nam núokwa sohsokmuy umumum yantani. Nam antaa.

Paul

PHILEMON

aw Pēniata

1 Nu Paul, Jesus Christ eñem sivi-lawhqa itahtupkoy Timothyt amum it penta. Itam pas aw itah'unañway, itahtumalsuñway Philemon öqalanta, ²Pu aw itah'unañway Apphiat-nikañw pu Archippus itahnaqöysuñway pumuy piwu, pu God aw tönawtaqamuy umuhkiy ep tsotsvalyaqamuyu. ³Nam núokwa, pu kwakwha unañwa God Itanay añqw umumi pitsíwtani, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ añq'ö.

Philemon's Love and Faith

⁴Pas nu yūmosa Inay God aw nāwakinkañw uhpe hahlayhtimakañw unem tüviñtima, itupko, ⁵Yaw um Tutuyqawhqat Jesus Christ aw-nikañw, pu sohsokmuy put aw tuptsiwni'yuñqamuy amumi unañway'kañw, qapēvewnaqat nu navotqee. ⁶Okiw as sinom uhqapevewniy akw tuwat tuptsiwni'vaye', itam hihta Christ añqw qaöwímakiwyaqat okiw puma māmatsyaniqat nu pan amuñem tüviñtima. ⁷Pi itam un nuhtumi unañway'taqw pas put ep hahlayhtiqe, wuko'nañwti, ispi tuptsiwni'yuñqam uhpiy suyan unañwtotiq'ö.

A Request for Onesimus

⁸Pay ka nu Christ ep pas qatusi'kañw un tusoq'ayataniqey aw öqalay'ta. ⁹Nikañw nu ūmi unañway'taqe öviy pay nu un qa ayatani. Nu Paul wuhtaqanikañw, pu piw nāt Christ Jesus eñem sivilawkañw ūmi okiwhiñqawni. ¹⁰Nu itiy Onesimus ūmi nunuiñni. Nu siviñuiwtaqw pam qapēvewnīt akw ítiniwhiti. ¹¹Pay as pi ura pam hisat unñiqw qaápiynikañw,

pu' hapi ūmi ápini, pu inumii. ¹²Noqw nu put piw ūmi ahoý tavi; noqw öviy um put pás távini, pas hapi pam aw iunañwa. ¹³Pay nu as lomatuwawit hintsakqey ep sivilawhkañw put tavi'taniqey nāwakna, uhqeniý ep inumi unañwtavi'taniqat öviy'ö. ¹⁴Pay nu qa ūmi maqapsi'tat put tavi'taniqey qa nāwakna; um qa nawus inumi unañwtapniqey antat, pay um pas suhtaq'ewnikañwniqw pam súantani. ¹⁵Pay sen pi yantaniqw öviy pam hihsavo ūñaqw ahpiy'ö, pu' yahpiy pam sutsep umum hinmani. ¹⁶Um pu' hapi qa tūwikit an put kwúsut, pay uhtupkoy pas aw uh'unañway pan put um kwúsuni. Nu itupkoy an put aw pas unañway'ta; noqw öviy um as tuwat panhtini, pam pi uhtuwiki, piw Tutuyqawhqat ep uhtupko. ¹⁷Noqw kurs öviy nu uhsuñwaynihqat um pan inumi wūwante', pas um nuyniqey pan put kwúsuni. ¹⁸Ason pi kurs pam hihta ep ūmi qaanhtiqw, sen hihta ūmi pöiwtaqw, pay um inumi put pēnani. ¹⁹Nu Paul hapi pas nāp imay akw it pēna, pay nu soon ūmi qa sisvini. Pay nu un soon u'nanani, um soñawnen pas nāp inumi nāvöiwta. ²⁰Taay, itupko, um Tutuyqawhqat añ nuy hahlaytoyne', put pás távini. Yan um wūkok nuy unañwtoynani. ²¹Nu ūmi hin nāwaknaqat um soon qa anhtiniqat nu ep un qapēvewnaqe öviy ūmi pēna, ūmi navoti'taqee, nu ūmi hiñqawhqat um soon qa hóyokput hinhtini. ²²Nikañw pay um piw haqami inuñem qenitani, pay hisnen nu umuhnewakinpiy ahpiy mātaviwe', umumi pítuni.

Final Greetings

²³Inumum Christ eñem sivilawhqa Epaphras un öqala, ²⁴Pu Marcus, Aristarchus, Demas, pu Lucas itumal-suñwamu. ²⁵Nam Itahtutuyqawhqay

Jesus Christ n'ókwaat umumum
yanta. Nam antaa.

HEBREW

*sinmuy amuñaqw
Tuptsiwni'yuñqamuy amumi Pēni*

God's Word through His Son

1 Ura God pay hisatñahaqaw qa sūs haqam, piw qa supwat akw itanamuy amumi lavayhti, hakimuy lavay'aymuy amuhpiy'o. ²Nikañw pam yepahaq so'ñwamiq pituqw itamumi lavayhtikañw, pu' pahsat Tiy ahpiy'o. Ura pam put hapi aw sohsok hihta nónaniqey put āawna; pi put ahpiy pam sohsok hihta yuku. ³Noqw pam öqallavayiy akw sohsok hihta poniniy-toyna. Pam nay lomatalawñwayat akw talni'ta, piw Nay hin hintañwuqat nuhtumi mahtakna. Pam pas nāp itahqaanhtipuy ayo yuku. Pu panhtiqe pam öveqatsit ep Kaptsiwtaqat putvaqe qatuptu.

The Son Greater than the Angels

⁴Nihqe God hoñviaymuyatuy amuhpenihqe pas pavan nukñwat namtakna, sam pi pam God Tíatnihqey pan túñwantiwa, noqw God hoñviaymat qa put tímatu. ⁵Ura God Tiy aw yan lavayhti: Um hapi Itii, it talönvaqat ep nu Unaniwhti, ura kita. Piw yan'i: Nu put náatni, noqw pam ítini, yan'i. Puyaw sen pam hisat hoñviaymuy himuwat aw pan lavayhti? Qae. ⁶Nikañw pam hoñviaymuy amumi yanwat lavayhti Tiy tüwaqatsit aw távihqee: Uma put pas hihtay'yuñwni, ihonvia'yam sohsoyamu, yan'i. ⁷Pu pam púmuywat yan lavayhti: Pam hoñviaymuy hühukañwtuy pan yúkuñwu, pu tumal'aymuy qöhít wupa'leletaqat pan'i. ⁸Nikañw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hapi God-nihqe yūmosa moñw'iwatani. Um moñwkoy'kañw nuhtumi tuyqawi'kañw súanhinmani. ⁹Um hapi pas suan hin-

wisqamuy ep hahlayhti, pu qaanhinwisqamuy aw qa suhtaq'ewa; paniqw hapi öviy God Una uñ moñw'asnaqe, uñ uhsinosñwamuy amuhpenihqe pas pavan hahlaytavinma. ¹⁰Pu piw yan lavayhti: Pu üm'i, Tutuyqawhqa, um yayhniwhqat epeq tüwaqatsit yayhniyat wunuptsina. Um uhmay akw tokpelat yukuhta. ¹¹Pam pay súlawhtini, noqw umwa qa hinwat hinhtini; pu pam pay yuwsit an sakwítini. ¹²Noqw um put usimnit an nömömnat ayo távini, noqw pam nāhoynwaniwni; nikañw um hapi pas qa alöntini, pu uhqatsi pas qa haqami sohtini. ¹³Yanta, piw pam Tiy aw yan lavayhti: Um hāk iputvaqe qátuni, nu uhtuwqamuy ánwutaqw puma ümi maqaptsi'yuñwniqat aw pahsavoo. Noqw ya sen pam hoñvia'yatuy himuwat aw hísathaqam yan lavayhti? ¹⁴Puma pi sohsoyam hikwsiniñwuni-hqe nuhtumi unañwtavi'yuñwniqe ayatiwya, imuy ayo nónakniqamuy amumi tumalay'yuñwniqe öviy'o.

The Great Salvation

2 Yaniqw öviy itam hihta nanaptaqey pas kurs hin aw qa pās tunatyaltotini, nāp hisat pi itam put añqw lasyani. ²Taq God hoñviaymuy amuhpiy tutavot nuhtumi mātapaqe pas öqalay akw put aw antsana; nihqe añsakis hak mewnit aw qa tuqayvastaqw, pu sen tutavot añqw lasq, God hakiy suan put ep hinwat yukunañwu. ³Nikañw pam yepahaq Tiy ahpiy itamuy hin ayo nónakniqat itamuy āawna. Noqw itam it lavayit qaöwñhintaqat aw qa unañwtapye' hin ayo nónakni? Pi ura Tutuyqawhqa pas nāp itamuy mohti put āawna, noqw put aw tuqayvastotaqam pu' tuwat itamumi put mātapyá. ⁴Noqw God piw pumuy amumum tumalay'kañw pumuy amuhpiy kátumalta. Pam put akw pumuy suan lavayhtotiqat tuawi'ta. Pi pam Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy kuwahtiput

hin tunatyawtaqey pan sinmuy nanāp huyta.

The Leader of Salvation

⁵ God qa hoñvia'yatuy tūwaqatsit nā-toniqat aw moñw'oya. Pi tūwaqatsit nā-toniqat nu yuaata. ⁶ Nikañw hak God aw tāwit añ tūviñtaqe aw pañqawu: Ya sino hak hímuniqw òviy um put u'ni'ta? Ya sino himu hakniqw òviy um put aw kikinumvohta? ⁷ Pi um put pay hihsavo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsíwtaqat pan yuku. Nikañw it atsve pu' pam pas hímuniwhtikañw piw káptsitiwniqat um put eñem yuku; piw um uhtumaltipuy aw put moñwtavi. ⁸ Nihqe sohsoy himu put aw maqaptsiwtaniqat um put aw noa, yan'i. Pi pam sohsok hihta put aw maqaptsiy yantaniqat òviy put atpikaqe tañataqe qa hihta pēta. Noqw pay pi itam qa sohsok hihta put aw maqaptsiy yantaqat aw yórikya. ⁹ Noqw itam Jesus pas hímuniwhqat, pu piw káptsitiwhqat aw tāyyuñwa. Ura pam hapi hih-savo hoñvia'yatuy qa amuñk pitsíwtaqat yukiltiqe, sinmuy sohsokmuy amuñem kánavot, mokniqat God pan put eñem yuku, itamuy òkwatuwhqee. ¹⁰ Noqw Jesus Christ ayo nóñakqamuy tsamqa pas pasiwtaniqe òviy nawus kánanvot-pit añ kuyva, ispi God sohsok hihta nēnen yukuhqa kaysiwhqamuy timuy lo-maqatsit aw tsamniqey nāwaknakañw, Tiy eñem pan tunatyawtaq'ò; pi put-niqw pam lomahinta. ¹¹ Pi hakim God tímatniwhotiqam hapi Jesus Christ atsviy put tímatu. Nihqe òviy put amum sūkw nay'yuñwa. Noqw òviy God Tiat pumuy tupkolawniqey qa hahmana, nikañw pañqawu: ¹² Nu un itupkomuy āawnani; nu uhsinomuy amuhsonve ūmi tayaw-inpit tātawlawni, kita. ¹³ Pu piw yan'i: Nu put hapi aw yantani. Pu piw yan'i: Yep nūu, God timuy inumi nóahqamuy nu pumuy amumuma. ¹⁴ Noqw hakiy timat sūn tokoy'yuñqw, piw unwám

suntañwu. Noqw pay òviy piw Jesus nāp itamun yukilti, pam mōke' it Nukpanat símoknaniqe òviy'ò, it hakiy tukwyantaniqey aw òqalat as pasiw-taqata. ¹⁵ Nen itamuy yahpiy haqah-piy mokiwuy qa mamqasyaniqat itamuñem yúkuni, itamuy itahqatsiy añ ahsupoq put mamqasyaqamuy. ¹⁶ Pi suyan pi pam qa hoñvia'yatuy amún tokoy'vat, Abraham tímuyatuy amún tokoy'va. ¹⁷ Yaniqw òviy pam pas nawus sohsok hihta añ tupkomuy amún yukilti, pumuy amuñem God awwat mohpeq moñwiniqe òviy'ò. Nihqe pam tumalay ep súanhinmaqe pumuy òkwatuwhqee, nāp nātapqe pumuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ¹⁸ Pi pam pas nāp aw unahe-viwhqey ep kánavotqe, òviy pam unahe-viwyaqamuy amumi unañwtapniqey aw pasiwta.

Jesus Greater than Moses

3 Noqw òviy'ò itupkomu, uma God tímatu, piw put tímatnihqey pan hinwisniqey aw wánwayniwya. Kurs uma Jesus Christ itahtuptsiwniy itamumi kwusivaniqe òviy ayaiwtaqat aw wūwayani, itamuñem God awwat mohpeq moñw'iwtaqat aw'i. ² God hihta aw put taviqw, añ ahsupoq pam suan hinma, ura hin Moses God tímuyatuy amumi pás tunatyawmaqat pan'i. ³ Pi Jesus hapi Moses epnihqe pas pavan káptsitiwtaniqey hihkay'ta, pi kivituy mohpe-qnihqa put amum yesqamuy amuhpenihqe pas pavan káptsitiwa. ⁴ Pi sohsokmuy kivituy amuñaqw suhka mohpe-qniñwu. Noqw sohsok hihta aw mohpe-qnihqa hapi i' God. ⁵ Noqw Moses tumal'ayat an God tímuyatuy amumi mohpeq wúnuhqe súan tumalay'ta; nihqe God itamumi hin lavayhtiniqat pam añwu pay tuawi'ta. ⁶ Noqw pay Christ God tíatnikañw tímuyatuy amumi mohpeq wunu, nihqe suan tumalay'ta. Noqw itam God tímatu, kurs yūmosa

put qapēvewnayee, pu hahlaykahkañw hihta aw yórikyaniqey tunatyayat qa wílekni'yuñwee.

A Rest for God's People

⁷Yanta hápiniqw, òviy ura Qahováriwtaqa Hikwsi pañqawu: Kurs uma pu' tawat ep put tónayat nanapte'
⁸Uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam qayēsiwhpuvehaqam inumi rohomhtotiqe nuy puhtsemoknaya.
⁹Ura puma inumi hepya, piw inumi tuwantota, lōp sunat yahsañwuy añ itumalay aw taywiskahkañwo; noqw uma qa amún hinhtotini. ¹⁰Paniqw òviy nu ephaqam qatsívaptsiwyuñqamuy amuhpe qahahlayhtiqe pañqawu: Puma yūmosa unañwpeq inuñaqw lahsiwyuñwa, pu puma haqe' itunatyay qa tuwi'yuñwa. ¹¹Noqw òviy nu itsívutiqe pas òqalat pan lavayhti: Pay puma pas nawus soon haqam nāsuñwnyananiqey aw òkini. Ura pan pey'ta. ¹²Noqw òviy'o itupkomu, uma nānami tunatyaltotini, taq nāp hisat sen hak God pas qátuhqat añqw lahse', qalomá'nañway akw God pēvewintini. ¹³Uma nāqavo nāòkwhantani, nāt umuñem qénitniq'ò, taq sen umuñaqw haqawa qaanhtiput unatwiyat ahpiy a'nò unañwtini. ¹⁴Ura itam Christ aw tütuptsiwa. Nihqe kurs itam qa haqami nañ'eknaye', yūmosa itahtuptsiwniy añ hinwise', itam put amum sohsok hihta makiwyani. ¹⁵Ura nu pañqawhq tutuvenit ep yan pey'ta: Kurs uma pu' tawat ep put tónayat nanapte' uma qa nāwuko'nañwtotani. Ura umunam inumi rohomhtoti. Noqw uma qa amún hinhtotini, yan'i. ¹⁶Taq ura haqawat as nanaptat, put puhtsemoknaya, nikañw pay qa sohsoyam Moses amum Egypt añqw nónakqam panhtoti. ¹⁷Noqw ya hakim lōp sunat yahsañwuy añ put unañwmoknaya? Pay ima hakim piw qaanhtotiqe, qayēsiwhpuvehaqam

súlawhti. ¹⁸Noqw ya pam hakimuy amumi pas qa òwílvyayhtiqe pas soon haqam nāsuñwnyananiqey aw òkiniqat pañqawu? Imuy añ qatuptsiwni'yuñqamuy amumii. ¹⁹Noqw òviy pay hapi puma pas qa tuptsiwyaqe soon pañso yuñni.

4 Noqw òviy'o, itupkomu. Itam haqam nāsuñwnyananiqey aw òkininiqw itamuñem nāt qeni. Nikañw itam tunatyaltotini, taq ka umuñaqw haqawa pañsoq qa pítuni. ²Pi lomatuawi pumuy amumi yuaatiwhqa piw itamumi yuaatiwa; noqw pay put lavayit akw puma qa moñwvastoti, pi puma as nanaptat qa tütuptsiwa. ³Pi itam añ tütuptsiwaqam haqam nāsuñwnyananiqey aw òki, hin pam lavayhtiqat pan'i: Nu itsívutiqe pas pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnyananiqey aw òkini, nu kita. Pi pam pas nāp tūwaqatsit yayhniwhqat pepeq tumaltaqey yuku. ⁴Oviy'ura pam háqe'wat tsañe'sikis talōnnit yanwat lavayhti: Pu God tsañe'sikis talōnnit ep sohsok tutmalay añqw nāsuñwna. ⁵Nit pu yep piw nāt pañqawu: Pay puma pas soon haqam nāsuñwnyananiqey aw òkini, nu kita. ⁶Noqw pay haqawat pas nāt soon pañsoq aw qa òkini, pu imuy hakimuy amumi pam mohti yuaatiwhq puma qa tütuptsiwhqe òviy aw qa òki. ⁷Pu piw nāt pam sukw talōnnit tuwantaqey, David ahpiy pañqawu: Pūu, kita, pay hísattiq'ò; pi ura pañqawu: Kurs uma pu' talōnnit ep put tónayat nanapte', uma qa nāwuko'nañwtotani. ⁸Pi as Joshua pumuy nāsuñwnanaqw soon God put atsva piw nāt itamuy pañsoq òkiniqat tokiltoynaniqey pañqawni. ⁹Noqw òviy hapi God sinomuyatuy nāsuñwnyananiqew amuñem nāt qeni. ¹⁰Pi nasuñwpiyat aw pákihqa piw òviy nāp hintsakpiy pahsave hintsakñwu, God hintsakpiy panhtiqat

pan'i. ¹¹Noqw òviy God itamuy haqam nāsunwnayaniqat itamuñem qeni'taqw, itam pañsoq òkiniqey qanātusi'yuñwni; taq nāphisat sen uma haqawa pumuy amún qatuptsiwni'te', pañsoq qa pítuni. ¹²Pi God lavayiat tayta, piw a'nò lay'ta. Pam sipwuvahpit an nan'ikaqe añ qalay'ta; nihqe hakiy unañwayat hikwsiyat añqw nāhoy túkuniqey òqalay'ta, piw hakiy òqawiyat òqayat añqw nāhoy túkuniqeyu. Pam hakiy tutnatyayat piw wuwniyat hímunihqat hakiy aw susmataqtañwu. ¹³Pi itam nawus God aw nātuhtualyani, sohsok hihta navoti'taqat aw'i. Noqw sohsoy himu yukiwtaqa put aw susmataq'a; qahimu put aw tupkiwta.

Jesus the Great High Priest

¹⁴Noqw itam itahtuptsiwniy ep hūrs hoñni; pi God Tiat, Jesus Christ òmiqatsit aw pākihqe God awwat mohpeq moñw'iwta; nihqe pepeq itamuñem nāwakinma. ¹⁵Pi itamuy qaòqawi'yuñqw, itamuñem nāwakinmaqa sohsok mātsi'taqe itamuy òkwatuwa; pi pám pay itamun sohsok hihta añ unaheviwkañw, pay qa haqam qaanhti. ¹⁶Noqw òviy itam qamaqásneveq God moñw'atsvewayat aw òkini, nen itam pep núokwayat kwusuyani; pu itam sóonhtote' núokwayat akw paañwniwyani.

5 Pi uma navoti'yuñqw, God Jew-sinmuy amuñaqw hakiy namorste', put awwat mohpeq put moñwtaviñwu. Noqw pahsat pu pam sinmuy amuñem God aw okiwlawnwu; nihqe pumuy amuñem hom'oyiyamuy God aw nóañwu; piw qaanhtipuyamuy ep hihtuy qöyañwu. ²Nikañw pam pay pumuy amún sínoniqey òviy qa pasiwta; nihqe òviy pam tutavot qa navoti'yuñqamuy, piw put añqw lasyaqamuy òkwatuwniqey tuwi'ta. ³Pam sínoniqey nawus nāp qaanhtipuy

ep hihtuy ninañwu; pu pahsat sinmuy qaanhtipuyamuy ep piw amuñem hihta ninañwu. ⁴Noqw soon hak God awwat nāmoñwtapñwu; nikañw God hapi hakiy moñwtapñwu; ura pam Aaron put aw tavi; pu put añkyaqamuy piwu. ⁵Noqw òviy Christ God awwat mohpeq moñwtaviwhqe pay qa nāp nātsókana, nikañw pay God put naat pan put yukuna. Ura pam put aw pañqawu: Um hapi ftii, it tawat ep nu Unaniwhiti. ⁶Pay ura pi pam piw haqam pañqawu: Um hapi pas sūs God awwat moñwi, Melchisedec tuwiyat an'i. ⁷Ura Christ nāt tūwaqatsit ep qátuhqe, God aw okiw nāwaknaqe, a'nò pakkañw pas naokiwlawnwu, hakiy mokiwyu añqw put ayo táviniqey aw òqalat pasiwtaqat aw'i; noqw nāwakinpiat hu'waniwa, pam Nay aw tuqayvahsi'maqw òviy'o. ⁸Pay as pi pam God títanikañw hihhihta añ kánavotqe put aw tuqayvahsi'maniqey tuwi'va. ⁹Pu pam hin hintaniqey an yukiltiqe pep pu' pam aw tūqayyuñqamuy sūs ayo óyaniqat pan Naat put eñem yuku. ¹⁰Pi God hapi put awwat mohpeq moñwtavi, Melchisedec tuwiyat an'i.

Warning against Falling Away

¹¹Noqw itam as Melchisedec wūhak hin lavayhtotiniqw put pañqawniqw qatuvosi, uma qa its nanaptañwuniqw òviy'o. ¹²Uma wūyavo Christ aw tuptsiwni'yuñwa, añwu as uma sinmuy tutuqaynayanikañwo, pay nāt hak pas God lavayiyat pas pu' pas umuy tutuqaynaniqat uma pepya. Uma titipostuy amunyuñqe pihut-sa nānawakna; nihqe uma kurs hin hurut nōsiwhqat kātotini. ¹³Pihut-sa akw qátuhqa súantaqat qatsit, pu qasuintaqat qa mātsi'taqey antañwu; pi pam qaòqawi'tañwuniqee. ¹⁴Noqw pay tukwsiwyuñqam hurut nōsiwhqat soon qa kātotini, pi puma yūmosa

put nōnovaqe hihta lolmatnihqat, pu qalolmatnihqat mātsi'yuñwa.

6 Noqw itam hihta pay tutuqayyaqey qa pūvut-sa yuaatostat, momi hōyokye' tukwsiwwisni. Itam pay itah-hintsakpiy itamumi qahimuniwhitiqat añqw lasyaqe God qapēvewnaya. ²Pu itam pay kūyit akw tuvoylatihqat hihta tuawi'taqat nanapta; pu Hikwsi hakiy hin òqalmaqañwuqat itam pay navoti'yuñwa. Pu so'pum ahoy yesvaniqat hak itamuy pay tutuqayna. Pu God sohsokmuy itamuñem sūs hin yūkuniqat itam pay tuwi'vaya. ³Noqw yahpiy pu' itam hihta akw òqawhtotaniqey putwatyani, kurs God pan itamuñem yuki'taniq'ò. ⁴Pi uma sūs unañwtalawvaya, pu òveqatsit añqw hihta kuwahtiput añqw yukuya, pu Qahováriwtaqat Hikwsit nuhtum makiwya, ⁵Pu soñawnen God lavayiyat lolmat añqw yukuya, pu qatsit nātoniqat ep hihihita òqalat añq'ò. ⁶Nikañw kurs uma God pōhuyat añqw lasyaqw, kurs hak umuy God aw ahoy tsamvani. Soñawnen pi uma nankiwakw God Tiyat piw nahoylehtsit aw muayat, nuhtutpik put hamantoynayani. ⁷Pi tutskwat aw qa sūs yokvaqw, pam mowaiwkañw, piw put tumalay'yuñqamuy amuñem hihta aniwnañwunihqa God unañwveniñwu. ⁸Nikañw i' himu tsutskuy'yuñqa pu kūtay'yuñqa pay ayo yukiwñwu, nihqe pāpu pay maspiwniqe, òviy taqtsokiwñwu. ⁹Nikañwo, aw iunañwam itupkomu, nāmahin pi as nu yan hinqawkañw qa pas pas umuy tuawi'ta, nikañw nu umuy qapēvewna, pi hak ayo yámakqey hin qátuñwuqat uma pan yēse. ¹⁰Noqw God qa hihta ep qasuantaqe umuhtumalay soon qa tunatyawtani. Pi uma put aw unañway'yuñqe òviy sinomuyatuy amumi unañwtavi'yuñwa,

piw nāt amumi unañwtavi'wisa. ¹¹Noqw uma yūmosa nānani unañway'yuñwniqat nu okiw as nāwakna, nen uma umuh'ahsatiy sohsok òmahtotani, pu umuh'unañwvahsiy aw yórikyani. ¹²Ura hakim God awiniyat qapēvewnayaqe qa nañ'eknayat, pas antsa unañwvahsiy aw yórikya. Noqw pan piw uma qapēvewnayakahkañw qa nañ'eknayani.

God's Sure Promise

¹³Pi ura God Abraham aw hihta pasiwnaqe kurs hakiy pas pávannihqat aw yankañw òqalat lavayhtiniqe nāp tuñwniy aw yankañw lavayhtiqe, ¹⁴Pañqawu: Pay nu pas nāp soon un qa hahlayhtapne', òqawhtoynani, pu un natkotoynani, kita. ¹⁵Noqw òviy pam qa yāvaiwkañw añ kuyvaqe put aw awinit aw yori. ¹⁶Pi sino hakiy pávannihqat aw yankañw qa òwílvayhtiniqw pahsat pay puma lavayiy sohtapnayanwu. ¹⁷Noqw òviy God itamuy paañwaniqey itamuy āawnaqe nāp natñwaniy aw yankañw qa òwílvayhti. Noqw òviy pam tunatyay pas soon qa alòntaniqat itam navoti'yuñwni. ¹⁸Pam awiniy, piw lavayiy soon alòntani, pu pas soon atsátani; noqw òviy itam put aw taqa'nañwtotiqe watqaqam wūkoq unañwtote' God hin itamuy āawnaqey pan itamuy ayo óyaniqat itam navoti'yuñwa. ¹⁹It yan unañwvahsit itam pasiwyuñwa, pu put aw yankahkañw itam hūrs hoñni; pi pam pas qa hinwat hinhtiñwu. Christ hapi aw itam yanyuñwa, hakiy òveqatsit ep qátuhqat aw'i. ²⁰Pam itamuhsavo pañsoq pákihqe, itamuñem Nay aw naokiwlawu. Pi pam Melchisedec tuwiyat ahpiy God awwat susmohpeq sūs moñwtawiwa.

The Priest Melchizedek

7 Pi i' hapi hak Melchisedec Salem ep moñwi, pas Sus'oveqnihqat God awwat wimmoñwi. Ura pam Abraham ahsawvaqe, aw öqala, pam momñwituy haqam súlawhtiqtat añqw ahoy pitutoq'ö. ²Noqw Abraham sohsok hihta sun pakwút-sikivo oyiwyuñqtat añqw súkw oyiwhqtat put maqa. (Melchisedec tuñwniyat namtökiwhqe moñwi súan hinmaqa i'nihqe pam'i; nikañw pay pam piw Salem ep mónw'iwtaqe öviy moñwi kwakwhat unañway'taqa yan túnwantiwa, pi Salem kwakwhat qatsi i'nihqe pam'i. ³Hak náatnihqat, pu yúatnihqat qa haqe' pey'ta, pu hakim put kwámatnihqam qa navotiwta, sen tímatnihqam qa navotiwta. Pam hisat tihtiwhqtat, pu hisat mokqat pam qa pey'ta. Pam yan God Tiyat an yukiwta; pam yūmosa God awwat moñw'iwta.) ⁴Meh, i' hak pas pavan a'nö hímuu. Ura Abraham itahwu'ya hakimuy momñwituy kiqötaqe pumuy poswa; nihqe tukwhaniy pakwút-sikivo oyahtaqe, súkw oyiwhqtat Melchisedec aw noa. ⁵Noqw Moses pan tutaptaqw, imuy Jew-sinmuy amuñaqw God awwat momñwit, Levit ahpiyvimat pan tuwi'yuiñwa. Puma sinomuy amuñaqw hihta pakwút-sikivo oyiwyuñqtat añqw súkw oyiwhqtat ömalalwañwu, nāmahin pi as puma sinomuy amún Abraham tímatu. ⁶Noqw Melchisedec as qa Levit-sinomuy amuhpiynikañw, Abraham añqw put ömahtat, pu Abraham öqala, pay pi ura God Abraham öqalaniqey āawna. ⁷Noqw itam navoti'yuiñqw, hak pavansino hapi söqavuñwsinot öqalaniñwu. ⁸Noqw ima Levit ahpiyvimat sinomuy amuñaqw sivit ömahtotaqam pay soa; noqw pay i' Melchisedec itanay Abraham añqw put ömahtaqa pam

mokqat i' qa haqam tutuvenit añ pey'ta. ⁹Pu as nu piw pañqawniqw i' Levi sivit ömalawhqa soñawnen Abraham ahpiy put pan oyiwtaqtat Melchisedec aw mātavi. ¹⁰Ispi Melchisedec Abraham ahsawvaqw, soñawnen pam Levit qeniyat ep wunu, öviy pi Levi put ahpiyviyniq'ö. ¹¹Ima Jew-sinom God awwat momñwituy, Levit ahpiyvimuyatuy amuhpiy tutavot makiwya. Noqw pay pumuy tumalaam qa pasiwtaqw, öviy nawus God sukwat moñwtavi-it Jesus Christ. Pam hapi qa Aaron ahpiy'o, nikañw pam Melchisedec an moñwtawiwa, God ahpiy'o. ¹²Noqw ason God hakiy Judat ahpiyviyat moñwtave', nawus pahsat pam tutavot alöntani. ¹³⁻¹⁴Pi itam navoti'yuiñqw, Jesus qa Levit ahpiynit, Judat ahpiy'o. Puma hapi as qa wimmoñwnamorstiwyay; pu Moses qa pumuy put tumalmaqa.

Another Priest, like Melchizedek

¹⁵Pu nāt pas i' piw susmataq'a: Pas hapi Christ Melchisedec antaqa God awwat moñwtawiwa. ¹⁶Pam nāit-niwniqat tutavot qa put ahpiynit, pas qatsit qaso'taqat öqalayay ahpiy put aw tawiwa. ¹⁷Pi pam put pan lalvaya: Um hapi Melchisedec tuwiyat an pas sūs God awwat moñw'iwta. ¹⁸Suyan pi mohti hin tutaptiwihqa qa öqalaniqe, pu qa apitiqe öviy ayo yukiwa. ¹⁹Pi pam pep hin tutavo qa hakiy pas suyan hin hintaniqtat antsana; noqw pay tutavo ayo yukiwhq, itam pu' hapi hihta pas pavan nukñwat aw yanyuiñwa, it Jesus aw'i; nihqe put hapi ahpiy itam God aw ökiwta. ²⁰Meh, God Jesus put awwat moñwtapqe pas pavan put aw lavayvasiwna. ²¹Ura pam hisat Aaron ahpiyvituy moñw'oyhqe, qa hihta pumuy amumi pas suyan pasiwna. Nikañw pam Jesus moñwtapqe, put aw pasiwnaqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa hapi pas

öqalat lavayhtiçe soon alöntani; nihqe pam ūmi yan lavayhti: Um hapi pas Melchisedec tuwiyat anwat God awwat pas sūs moñwtawiwa. ²²Noqw öviy God itamumi hihta nukñwat pasiwnaqw, Christ pas nāp put aw antsanhtani. ²³Pu pay pas pi antsa Aaron ahpiyvit kaysiwhqam God awwat moñw'iwyuñwa, pi himuwa mōke', pañso pahsavoniñwuniqw öviy'o. ²⁴Noqw Christ hapi pas sutsep qátuhqe, öviy qa nahlakñwuqat God awwat moñwqenit makiway'ta. ²⁵Pantaqaw hapi öviy pam put añ God aw ökiwtaqamuy pas sūs ayo óyaniqey aw öqalat pasiwta, suyan pi sutsep qátukanw, amuñem lavayi'maniqey öviy'o. ²⁶Pi pantaqa God awwat susmohpeq moñwi súitamuhpee, qahováriwtaqa, qa nukpana, qa hihta akw hintaqa, qaanhinwisqamuy amuñaqw lahsiwtaqa, pas öveqatsit yupqövaqe pákihq. ²⁷God awwat momñwit pi nāqavo put aw hihtuy qóyantotañwu, mohti nanāp qaantipuy epnit, añk pu sinmuy qaantipuyamuy ep'e. Noqw Christ pi qa pumuy amún hinhtiçe, sūs nātavi. ²⁸Tutavo pi pay sinmuy qa pasiwyuñqamuy God awwat moñwtañalawu. Noqw pay God tutavot ayo yúkuhqe, öqalvasiwnit akw pas nāp Tiy pas suyan pasiwtaqat put aw sūs pana.

Jesus Our High Priest

8 Pu' hapi nu pas pávannihqat lavayhtini: Jesus hin hintaniqey pasiwtaqa itamuñem God awwat moñwtawiwa; nihqe öveqatsit ep Káptsitiwhqat moñw'atsvewayat putvaqewat qatuptu. ²Pam God kíyat ep yeyespit pas āantsawat ep tumalay'ta, God kíyat pas antsanihqat ep'e. Tutuyqawhqa pas nāp hapi put kihut kīta, qa sino. ³Pi God awwat moñw'iwtaqa hihta kuwahtiput put aw öoyniqey pu aw hihtuy qóyantaniqey ep pan taviñwu; noqw öviy Christ hapi pas pay soon tuwat hihta qa

távini. ⁴Pi as pam tūwaqatsit ep hinnume', soon God awwat mómñwini, pi God awwat momñwit hihta kuwahtiput nāt öoyhtiwisa, tutavot an'i. ⁵Ima pi God kíyat pas antsanihqat öveqatsit epnihqat qa pan tumalay'yuñwa, soñawnen pi pam öveqatsit kihsiwniyat anta; pi God kíyat tūwaqatsit epnihqa pas antsanihqat tuawi'ta. Ura Moses haqam God enem hintsatskiwhqat mötsápkit wunuptsinaniqw, God put aw pañqawu: Nu tükwit epeq ūmi hin mātakanqw, um pan sohok hihta yúkuni, aw kita. ⁶Ura Aaron ahpiyvit namivasiwnit pas nukñwat añ hintsak-wisa, pam pi God tutavot aw tönaniwtañwu; noqw tis pi Christ hapi namivasiwnit put epnihqe pas pavan nukñwat añ hintsakñwu, ispi pam God awiniyat aw tönaniwtañwuniq'ö. ⁷Noqw pay mohtiwat pasiwni qa pasiwta; pay as pam qa pantaniqw soon pas piw nāt añk himuwani. ⁸Noqw pi God put aw hihta qa pasiwtaqat túwahqe pañqawu: Meh, pay hapi nāt aw pítuni, kita Tutuyqawhqa; noqw ep pu' nu Israel-sinmuy-nikañw pu Judah-sinmuy amumi pūhut pasiwnani, ⁹Ura nu námuyatuy amumi hin pasiwnaqey qa pan'i. Ura nu hisat pumuy māyamuy ñuy'kañw, tutskwat Egypt añqw pumuy ipwat, amumi hihta pasiwna. Noqw pay puma ivasiwniy añ qa yūmosa hinwisq, öviy nu pumuy amumi qa unañwtavi, kita Tutuyqawhqa. ¹⁰Noqw pep pu' atsve nu Israel-sinmuy amumi yan pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu ilavayiy pumuy wuwniyamuy aw tañatani, pu nu soñawnen itutavoy unañwayamuy añ pēnani; noqw nu pumuy Tutuyqawhqaamni; noqw puma isinomni. ¹¹Pu soon hak sinosñway, sen tupkoy tutuqayne' aw pañqawni: Um Tutuyqawhqat tuwi'tani, kitani; pi sohsoyam nuy tuwi'yuñwuniq'ö, sushin'ewakw-nikañw pu suspavannihqat aqw pahsavoo, ¹²Pi nu pumuy

qaanhtipuyamuy ep ōkwatuwi'taniqee, pu qaanhinsakpiyamuy, pu nukpanhtuwiyamuy nu soon pāpu u'ni'tani. ¹³Noqw pam pumuy amumi pūhut pasiwnaniqey pañqawhq, suyan pi mohti pasiwni putniqw pay hin'ewayhti. Noqw himu hin'ewayhtiqa, pu hisattiqa pi pāpu pay sūlawhtiñwu.

Earthly and Heavenly Worship

9 Ura God Israel-sinmuy amumi pasiwnaqe, hin put eñem hintsatskaniqat amumi tutapta. Noqw ōviy puma put eñem mötsápkit pas āantsawat wunuptsinaya. ²Noqw ura mötsápkit ihpovewat ep wihqōhi wunu, pu nōnōspi; noqw put ep nōva poñaiwta; pam yeyespi ura pas Aantsawa yan tūnwantiwa. ³Noqw pu ura mötsáp'uhtist yupqōymiq piw yeyespi Susqahovariwtaqa yan tūnwantiwa. ⁴Pep ura sikavalasivat añqw tataqtsoyki qātsi, noqw pu pasiwnit ep tatañpi, sikavalasivat akw ahsupoq nōmiwtaqa; noqw ura put ahsolve sīvut añqw mēna tañawtaqa pakiwta; pam sīvu sikavalasivat añqw yukiwta; pu ura Aaron murikhoat tsiyakqa piw ep pakiwta, noqw pu ura owavutsqat añ pasiwni pey'taqa. ⁵Noqw ima hihtu Cherubim God lolmat tālawñwayat akw nōmiwtaqam tatañpit atsvenihqat nākwapni'ta; noqw ura tatañpit nākwapniat núokwavihka yan tūnwantiwa. Noqw pay itam kurs hin yep put pas hin hintaqat pasiwtaqat yuaatotani. ⁶Noqw i' yantaqa pās panwat yukiltiqw, ima God awwat momñwit pay sutsep ihpove yeyespit aw yuñte', God eñem himu hintsatskiwhqat hintsatskañwu. ⁷Nikañw yūmowat pay i' God awwat pas mohpeq moñwi pas nāla añsakis yahsañwuy ep sūs pákiñwu, pas unwat yankañw-saa; nen put nēnem God aw mātapñwu, pu sinmuy ōwihiniwhtipuyamuy ep'e.

⁸Noqw Qahováriwtaqa Hikwsi it akw itamuy it tutuqayna: Nāt mohtiwat kihut wunuqw, pas susqahovariwuy yeyespit aw nāt uhtsiwta. ⁹Noqw pep hintsakpi yep qatsit tuawi'ta. Puma pi God aw hihihita kuwahtiput ōoyya; piw put eñem hihtuy qōyantota. Noqw nāmahin pi as hak pantsakq, pam pantaqa kurs hin put unañwayat añqw qaanhtipuyat ayo hōñani. ¹⁰Pi pam tutavo hihta suovaamnihqat-sa yuaatañwu-puma hihta nōñōsaniqata, pu hihta hihikwaniqata, pu hin napwatotaniqata. Noqw pam tutavo pay hāk hihkay'ta, hisat pam sūlawhtiniqey aw pahsavoo. ¹¹⁻¹²Noqw pay God itamumi hihta lolmat pasiwnaqw, Christ itamuñem God awwat mōñwiniqey ōviy wunuptu; nihqe soñawnen mötsápkit añ kuyvaqe sūs haqam susqahovariwhput aw pañso paki. Pam mötsápkiki hin hintaniqey pasiwtaqe, mohtiwat epnihqe pas pavan nukñwa, ōviy pi pam qa tūwaqatsit ep wunu, piw qa sinmuy māyamuy ahpiy yukiwa. Noqw Christ nāp unway yankañw pañso paki, hihihituy unwáyamuy qa put yankañwo, sen kapirat unwáyata, sen wakashoyat unwáyata. Pam pañso pákihqey itamuy sūs qenivo oya. ¹³Ura mohti pasiwni yan yukuqw kurs haqawa hihta akw tuyoy'ewayhtiqw, God awwat moñwi wākasit unwáyat, sen kapirat unwáyat akw put mahkwañwu. Pu piw pam wakasmanat taqtsokiwhqat qōtsviyat kūyit akw namiqwriwtaqat akw put mahkwañwu. ¹⁴Noqw kurs pam pantaqa hakiy tuyoy'ewakwñihqat kwañw'ewakwtaniqey aw ōqalay'taqw, Christ pas nāp unwáat tis pi ōviy kurs hin itah'unañway qa kwañw'ewakwtani, ispi pam Hikwsit sūtsepihqat añ God aw nātapqe itamuñem mokq'ō. Noqw pi itam kwañw'ewayhtotiqey soon pāpu hisat hin yesqey pan yesni; nikañw itam God sutsep qátuhqat eñem

apiiwyuñwni. ¹⁵Yantaqw hapi òviy pam puhuvasiwnit God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsaki. Ura ima hakim mohti pasiwnit aw yanyuñqam tutavot ep qaanhtoti. Noqw pay Christ mokqe mohti pasiwnit añqw pumuy mātavi; nihqe sohsokmuy wánwayniwyaqamuy amuñem qenit yukuqw, God amumi hin āawnaqw, puma makiwyaqe sutsep himuy'yuñwni. ¹⁶Noqw itam navoti'yuñqw, haqam hakiy ahkwayñap himu hin hintaniqa yukiwtaqw, pay kurs pi hin pan put yuki'taqa qa mokq, pam aw antañwu. ¹⁷Pi hin hintaniqa yuki sinot mokq, pep pu' hihkay'tañwu; qa pantaqw pay nāt put pasiwnaqa qatuqw, pam qa òqalaniñwu. ¹⁸Noqw òviy pay piw i' mohti pasiwni pas únwat-sa akw pan yukilti. ¹⁹Noqw òviy ura Moses tutavot eq hin ayatiwyaqat sohsokmuy sinmuy āawnat, pahsat pu pam wakasmamñatuy pu kakapirstuy unwáyamuy kūyit enañ kuyhta; nit palaphöt-nikañw pu hihta tūsaqat hyssop akw pam tutuvenit-nikañw pu sohsokmuy sinmuy put akw mahkwa; ²⁰Nihqe pañqawu: It unwat akw hapi God umumi pasiwna. ²¹Pu pam piw òviy pan God enem mötsápkit unwat akw mahkwa, pu pep hihihita akw hintsatskiwhqat sohsok piwu. ²²Pu pay pas ka pēp sohsoy himu unwat akw powaiwtaniqat pan yukiwta; pu unwat qa munvaniwhq, pay qaanhtipu pas soon ayo yukiwni.

Christ's Sacrifice Takes Away Sins

²³Noqw òviy hapi pay himu tūwaqatsit epnihqa kurs hin qa hihtuy unwáyamuy akw kwan'ewayhtiwni, pam pi òveqatsit epnihqat tuawi'taqee. Nikañw pay himu òveqatsit epnihqa hakiy unwáyat hihtuy unwáyamuy epnihqe pas pavan nukñwat kurs hin qa kwan'ewayhtiwni, it Christ pas nāp unwáyat akw'a. ²⁴Pi pam

haqam kihut pas āantsawat sinot māyat akw yukiwtaqat qa pañso paki, pas antsanihqat tuawi'taqat aw'i; pam qa pañsonit pas hapi òmiqatsit aw paki, pāpu pas God atpipo itamuñem mātāqtiniqe òviy'o. ²⁵Piw soon pas pam piép nātapmantani, God awwat mohpeq moñwi añsakis yahsañwuy ep pay hihtuy unwáyamuy yankañw pañso pákiñwuqat pan'i. ²⁶Pi as kurs pantaqw, soon pam tūwaqatsit yayhniwhqat pahpiy qa piép kānavotmantani; noqw pi yepehaq pam so'ñwaveq sūs mātāqtique, pas nāp nātapqe, sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yuku. ²⁷Noqw pay hapi sinom sūs so'niqat pan amuñem yukiwta. Noqw atsva pu' God pumuy amuñem hinwat yúkuni. ²⁸Noqw òviy hapi Christ pay sūs taviwa, kaysiwhqamuy amuñem qaanhtipuyamuy nahpe haqami hintsakniqe òviy'o; nihqe pam nāt piw mātāqtini, qaanhtiput ayo yúkuniqe qa òviynit, put aw tunatyawyuñqamuy ayo òyaniqe òviy'o.

10 Pi pep hin tutavo kihsit an hihta lolmat nātoniqat tuawi'ta; pam qa pas pas antsa pam'i; kurs pi hin pep hihtuy qóyantiwyaqamuy añsakis yahsañwuy añ yūmosa pantsakiwhqa pañso òkiwtaqamuy sūs lolmatani. ²Pi as pantaniqw ya pam qa pañso pay yukiwtani. Ispi pep okiwlalwaqam sūs powatote', soon pāpu hihihita qaanhtiput unañwpeq sunvoti'yuñwni. ³Noqw pi pep put pantsakiwhqat ep añsakis yahsañwuy ep qaanhtipu ahoy u'naniwñwu, ⁴Ispi soon wakastahtaqtuy pu kakapirstuy unwáam qaanhtiput haqami hintsanniq'ò. ⁵Paniqw hapi òviy Christ tūwaqatsit aw pitutoqe pañqawu: Um hihtuy qóyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi òoywaqat qa tunlay'ta; nihqe um inuñem tokot na'sasta. ⁶Um hihta ūmi tataqtsokwaqat pu qaanhtiput ep ūmi himu òoywaqat ep qa nāhahlaytapna.

⁷Pahsat pu nu pañqawu: Meh, God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey öviy pitu; pay ura tutuvenit mupipitaqat ep nuy pan pēniwta. ⁸Ura pam mohti pañqawu: Um hihtuy tutavot an qóyantiwyaqamuy-nikañw pu ūmi öoywaqat qa tuñlay'ta; um hakiy qaanhtipuyat ep ūmi hihtuy tataqtsokwaqat ep qa nāhahlaytapna. ⁹Pam pan lavayhtiqe pep pu' piw pañqawu: Meh God, nu hapi uhtunatyay hinhtiniqey öviy pitu. Pam kítahqe mohtiwat ayo qenitat, anknihqat wunuptsina. ¹⁰Noqw öviy God tunatyayat ahpiy itam put enem sutsvo oyiwywa, Christ itamuñem tokoy sūs táviq'ö. ¹¹Ura God awwat momñwit nāqavo put kiyat ep honkahkañw hihta hintsatskañwu; pu pay nāt piw God enem hihtuy qóyantotañwu, soon pi puma qaanhtiput haqami hintsanyaniq'ö. ¹²Noqw pay Christ tuwat sinmuy qaanhtipuyamuy ep sūs nātapqe, pep pu' pam God putvaqewat qatuptu; ¹³Nihqe pahpiy put tuwqamat put aw maqaptsi'yunwniqat pam nuhtay'ta. ¹⁴Pi pam pas sūs nātapqe God enem sutsvo oyiwyunqamuy pās hin hinyunwniqat pan sūs yuku. ¹⁵Pi Qahováriwtaqa Hikwsi piw pas nāp put pantaqat itamuy āawna; öviy pi ura as pay mohti pañqawu: ¹⁶It atsva pu' nu yan amumi pasiwnani, kita Tutuyqawhqa: Nu unañwayamuy añ ilavayiy tañatani, pu nu wunwiyamuy añ itutavoy pēnani. ¹⁷Pu nu pumuy qaanhtipuyamuy-nikañw pu nukpantuwiyamuy pāpu qa u'ni'tani, kita. ¹⁸Noqw God hakiy qaanhtipuyat put añqw yukuqw, pep pāpu qaanhtiput ep himu niniwhqa sūlawni.

Let Us Come Near to God

¹⁹Yanta hapi, itupkomu; noqw öviy itam Jesus unwáyat aw yankahkañw qa tuhtuskahkañw haqam

susqahovariwhput aw yuñniniqw itamuñem qeni. ²⁰Pi Jesus Christ pas nāp tokoy ahpiy soñawnen itamuñem pöhut taytaqat yuku; noqw put tokoyat mötsáp'uhtsit antaqat añ itam God aw yuñta. ²¹Pi Christ itamuy God tímuyatuy amuñem put awwat mohpeq moñw'iwtagey ep wunu. ²²Noqw öviy itam suan unañway'kahkañw, qa hin pēwewnayakahkañw, God aw tuptsiwni'kahkañw put aw ókini, itah'unañway Christ unwáyat akw pāhomiyunqat navoti'kahkañwo, hakiy küyit akw tokoy pāhomhqat pan'i. ²³Pas itam qa wiwsiyakahkañw God aw tuptsiwni'yunqey qa qe'totini. Pi i' hak hin hintaniqat lavayhtiqe pas soon qa āantsani. ²⁴Pu itam hin nānami unañway'yunwniqey pu lolmat hintsatskaniqey nāu'nāwnayani. ²⁵Itam sūvo tsotsvalyaniqey qa qe'totini, haqawatuy amun'i; itam qa pumuy amún hinwist nāu'nantoyñayani, tis öviy'ö, talōñnit aw pitutoqw itam navoti'yunqee. ²⁶Ispi itam as hihta pas suyan pantaqat nanaptakañw, tuwat nāp itahtunatyay añ hinwise' qaanhtotiqw, pay ahpiy pas qa himu haqam pāpu itahqaanhtipuy ep niniwni. ²⁷Pánis-sa hak pan hintsakqa navoti'taqw, God sinmuy sohsokmuy amuñem hinwat yukune', tuwqamuy amuhpewi itsívuy mahtakne', qōhit akw pumuy hovalani. Noqw hak it navoti'te', tsawiniwkañw maqaptsi'tañwu. ²⁸Ura pi hak Moses tutavoyat qa kaptsi'taqw, hakim löyöm sen pahyom put navoti'yunqam pan lavayhtotiqw, momñwit put qa ökwatutwat ninayanwu. ²⁹Noqw hak God Tiyat pēwewnaqa hin tis pas pavan nuhtsel'ewakw sivihpit hihkay'vani. Pam pi Qahováriwtaqat Hikwsit God núokwayat hakiy aw nóahqat qahihtata, piw Christ unwáyat aw wukukuyku, nāmahin pi as God put unwat akw

put aw pasiwnat, nēnem put sutsvo tavi. ³⁰Pi itam God yan hiñqawhqat tuwi'yuñwa: Ason nu hapi hakiy enem nāoyni; ason nu hihta ep hakiy aw ahoytamantani, kita Tutuyqawhqqa; pu piw yanwata: Tutuyqawhqqa sinomuy hin yukunani. ³¹Pi pas God qátuhqat mapqölmiq posnaniqw, pam nuhtsel'eway'o. ³²Nikañw pay kurs uma umuhhisatqatsiy añ wūwayani. Ura umuh'unañway tälawvaqw, uma qaan'ewakw hihta añ kānanvotyakahkañw añ kūkuyva. ³³Umuñaqw haqawat sinmuy amutpik kānanvotyā, piw okiwhinyuñwa; noqw umuhsuñwamuy pan okiwsahsanyaqw, uma pumuy amumum kānanvotyā. ³⁴Oviy pi ura uma sivihpit añ tañawtaqamuy ökwatutwa; pu hihta umuhhimuy hovalayaqw, uma put ep qa hin unañwtoti, suyan pi uma öveqatsit ep hihta pavan nukñwa, pu pas qa hinhtiñwuqat himuy'yuñqey navoti'yuñqe öviy'o. ³⁵Oviy uma umuhqapevewniy qa añqw lasyani. Pi kurs uma yūmosa put añ hinwise', hihta a'nö hihkay'taqat ömahtotani. ³⁶Pay uma kurs hin sohsok hihta añ qa nakwhani'yuñwani; nen uma God tunatyayat añ hinwisq, pam umuy hin āawnaqat uma put makiwyani. ³⁷Pay nāt hihsavoniqw i' hak pítuniqa soon qa añqwni, nen soon sōwuni. ³⁸Noqw i' hapi sūantaqa qapēvewniy akw qatsit tuwani; nikañw kurs hakiy pay ahoy tu'qaltiqw, soon nu put ep hahlayni. ³⁹Noqw pay itam añ hakimuy tuptsiwñit añqw ahoy tu'qaltotiqe ayo maspiwhqamuy qa amunyuñwa. Pi itam hapi tuptsiwñit añ ahsupoq hinwisq, itahhikwsi ayo yámakni.

Faith

11 Itam qapēvewñit akw hihta itahnöyiy aw yórikyaniqey navoti'yuñwa, pu put ahpiy hihta

qa mātakqat pas suyan māmatsya. ²Pi hisatsinom qapēvewniy ahpiy lomayuaatiwya. ³Itam qapēvewnayaqey aw tutwaqw kurs tūwaqatsi God lavaiyat akw yukilti; noqw öviy himu yañ mātakyaqa pay hihta mātakyaqat qa put añqw yukilti. ⁴Ura Abel qapēvewnaqe Cain epnihqe pavan nukñwat God aw hihta tavi; nihqe put ahpiy pay kurs pam sūantaqey panwat mātakti; God put kuwahtipuyat ömahtaqey akw put pañqawu; noqw pay as Abel mokpu-nikañw nāt put tuawi'ta. ⁵Ura Enoch qapēvewnaqe mokiwuy añqw qa yuku, nikañw ömiqatsit aw nahlakiwa. Nihqe pam qa nātuwiwa, God pañsoq put nahlaknaqw öviy'o. Pi pam nāt qa nahlakniwht, pam aw lomanavotniwta, pam God unañwve hinmaqe öviy'o. ⁶Noqw pay hak qa tuptsiw'e' kurs hin God unañwveni; pi God awnihqa pay pam pas suyan qátuhqe put hepnumyaqamuy kuwahtiput máqañwuqat kurs hin qa tuptsiwñitani. ⁷God nāt hihta qe'yaqat añwu pay Noaht āawnaqw, pam qapēvewnaqe put kaptista; nihqe pākihat maskataqe timuy ayo nõñakna. Put hapi akw pam yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qalomáhinwisqat mahtakna; noqw pam sūantaniqat God yan put lavayhti, hak God aw tuptsiwñiqa hin sūantaqat pan'i. ⁸Ura God Abraham wánwayhqe, put haqam tutskwat ason makiwñiqey aqwniqat aw tutapta. Noqw öviy pam qapēvewnaqe God aw tuqayvastaqe nāp tutskway añqw nakwsu, haqaminihqey qa navoti'kañwo. ⁹Ura pam qapēvewnaqe haqam tutskwat aw awiniwtaqat qa ep sínonihqey pan hinnuma; ura pam mötsápkit añ ki'tinuma. Noqw ura Isaac-niqw pu Jacob puma piw put an hinnuma; ura God pumuy tutskwat máqaniqey piw āawnaq'ö. ¹⁰Abraham pi wuhkokitsokit

huruwunuhqat God ahpiy yayhniwhqat piw yukiwhqat aw tayma. ¹¹Ura God Sarah Abraham nōmayat ti'vaniqat put aw pañqawu. Noqw pam put hinhtiniqat qapēvewnaqe nō'yiltiqe tsāk wavi, nāmahin pi as pam pāpu pas añ ruhpaikiwkañwo. ¹²Paniqw hapi ōviy i' hak pay mokput antaqat ahpiy tokpelat añhqe sōtuy amún qaan'ewakw hintaqam aniwhiti, pu pātuwaqatsit qalavaqe tūwat soon hak pohtoylaniqat pan'i. ¹³Ima sohsoyam qapēvewnayakahkañw qatsiy kūkuyva, himu amumi awiniwtaqat qa ep ōkit'a, pay pānis-sa yāvoq put tutwaqee; nihqe pas suyan put pantaqat pās nātuptsiwnaya, nihqe ōmahtota, pay puma qa pep tūwaqatsit ep sínomnikañw pay pañqe hāk hinnumyaqey pañqaqwa. ¹⁴Pi pan lavayi'yunqam súyan pi haqam kiy hepnumya. ¹⁵Kurs pi hin as puma haqaqw nōnakqey aqwhaqami tunatyawyuñwe', qa hisat pay ahoy aqwe' qenitutwani. ¹⁶Noqw puma hapi haqam pas nukñwat qatsit ōveqatsit añqwnihqat tunatyawyuñwa. Paniqw hapi ōviy God pumuy Tutuyqawhqaamnihqey pan tūnwantiwniqey suhtaq'ewa, pam pumuy amuñem wuhkokitsokit na'sastaqe ōviy'o. ¹⁷God Abraham aw tuwantaqw, pam qapēvewnaqe Isaac God aw wavi, nihqe i' hak tiy put aw awinit pasiwtaqa pas sūkw tiy kuwahti. ¹⁸Ura God put aw pañqawu: Ason Isaac timat uhsinomni, yan'i. ¹⁹Pay kurs pi hin God put ahoy tātaynaniqey qa panhtiniqat pam wūwa nāmahinpi as mokni; noqw ōviy pañqawniqw pay soñawnen pi pam pañqw put kwusu. ²⁰Ura Isaac qapēvewnaqe timuy Jacob-nikañw pu Esaut pumuy nāt hihta hintaniqat ep pumuy ōqala. ²¹Jacob qapēvewnaqe ura mokiwuy aqw hayiñwnaqe, Joseph tímuyatuy

lōqmuy ōqala, nihqe natōnpiy akw moto'kañw God aw okiwlawu. ²²Joseph qapēvewnaqe qatsiso'nwamiq pítuhqe, Israel tímuyatuy haqamiyaniqat mahtsikna; nihqe ōqayat hin hinhtotiniqat pās tutapta. ²³Moses tihtiwhq, naat-niqw pu yuat puma God qapēvewnaqe payhkomuy mūmuyawhtuy añ put tupki'ta, yaw pam sūhimuniqw ōviy'o, puma moñwit hin yukiyat qa mamqasqee. ²⁴Moses wuñwqe qapēvewnaqe Pharaoh tiyat mānat tiatnihqey pan tūnwantiwniqey qa nāwakna. ²⁵Tatam pay God sinomuyatuy amumum hihhihta añ kānanvotniqey namorsta, qaantaqat hahlayhpit ep hihsavo hahlayniqey epnihqee, ²⁶Christ tutukpanhqatsiat Egypt epeq hihhihta núnukñwat epnihqe pas pávannihqat pan aw wūwaqee, pi pam pan put tunatyat ep hihta akw tayawinpit pas antsay'taqe ōviy'o. ²⁷Pam qapēvewnaqe ōviy Egypt-tutskwat tatamhta, moñwit itsívuyat qa mamqast'a; pas pam hakiy qataymataqpuvanihqat tuway'taqe pan hihta añ kuyta. ²⁸Pam qapēvewnaqe mañat unwáyat hōtsíwat ōvaqe pu ánan'ik wiwtsi, piw mañat sikwit tuhpet nōsa; noqw ōviy motitihwiyaqamuy tōtimuy qóyatoqa qa pumuy amumi may'tat, amutsva yūmosa ahpiy'o. ²⁹Ura Israel-sinom qapēvewnayaqe Palavatuphat añqe' tutskwat lakput añ ayo nōña; noqw as Egypt añqw sinom put tuwantotat, paöysoa. ³⁰Israel-sinom qapēvewnayaqe tsañe'sikis tālat añ Jericho-kitsókit qōqōnyaqw, ép kihut tuhkwaat sapumhti. ³¹Noqw ura tokoy huhyaqa, Rahab, qapēvewnaqe qatuptsiwni'yunqamuy amumum qa súlawhti, pi hakim kitsókimi nanauyve pohtamaqam put aw pituqw, pam pumuy amumi unañwtaqee. ³²Noqw ya sen nu nāto piw hiñqawni? Pi nu haqawatuy tuawi'taniqw soon

añ tuwaniy imuy amuptsiwtani: Gideon, pu Barak, pu Samson, pu Jephthah, pu David piwu, pu Samuel, pu God lavay'aymuyatuyu. ³³Ima qapēwēnit ahpiy haqē' momñwituy sinomuyatuy áñwutota; súan yēsiwñiqat aniwnaya; hihta awiniwuyñqat ep öki; pu wukotohohtuy moayamuy útatota; ³⁴Uwiñwuy a'nö mukiyat tókaya; sipwuvahpit qalayát añqw ayo ipwaniwya; qa öqawi'kahkañw a'nö hoñvitoti; nānaywaqe a'nö öqaltoti; tuwqamuy taq'oyiyamuy tatslakna. ³⁵Momoyam timuy so'qe ahoy tātayyaqw amumi yórikya. Pētu mātaviwyaniqey qa nānakwhaqe, hihta qaan'ewakw añ okiwsaniwya; puma hisat ahoy yesvaniwñiqat epeq pavan nukíwat qatsit aw-sa taywisqe öviy'o. ³⁶Pu pētu amumi qaan'ewakw tututsiwyā, pu wuvahtinumya; hikis pas sómiwya, pu sivikiva tañatiwya. ³⁷Puma tatatupniwya; siyarat akw nāhoy tutkitiwyā; unaheviwya; sipwuvahpit akw qóyantiwya; okiw kanelvuhkat, pu kapisrvuhkat yuwsí'kahkañw añqē' hinnumya; hihta nāstayakahkañwo; hihta akw okiwhinyuñqe kānanapta. ³⁸Yep qatsi pumuy qa hihkay'ta, puma okiw haqē' qayēsiwhpuve hinnumya, tuhtukwivaa, pu tuhsövaa, pu tutskwat añ koroiwuyñqat añ'a. ³⁹Ima sohsoyam qapēwēniy ahpiy lomanavotniwya; noqw pay God pumuy hihta āawnaqe pumuy nāt qa maqa. ⁴⁰Níkañw itamuñem hihta pavan nukíwat pasiwnaqe, puma itamum sumiyankahkañw pasiwnayaniqat pan yuku.

God Our Father

12 Noqw itam it akw moñwvas-totiqamuy akw nōyakiwtaqe, öviy itam qa nāñ'ekni'kahkañw nanamunwani; nen a'nö yuhtukni. Itam

sohsok hihta puptut o'yani, pu sohsok qaanhtiput itamuy ñuy'yuñqata. ²Itam Jesus aw-sa taywisni, itahqapewēniy yayhnaqat pu yúkuhqat aw'i. Pam hapi hahlayhpit makiwniqey tunatyawkañw nahoylehtsit ep mokqey añ kuyva, nahaman'ewakw qa hihtatat'a, nihqe God moñw'atsvewayat putvaqe qatuptu. ³Noqw öviy uma put añ wūwayani, hin pam nakwhani'taqata, hakim qaanhinwisqam put aw rohomhtotiq'ö. Uma put añ wūwaye', soon wuwanmamañwuy'yani, pu ókiwhtotini. ⁴Uma qa haqawa qaanhtiput aw rohomnumhqey ep möki. ⁵Ya tutuveni umuy God tímattnihqat pan ökwantaqat uma pay suhtokya? Ura yan pey'ta: Itii, Tutuyqawhqa un ökwantaqaw, um put qa paysoqtani, pu pam un sivintoynaqw, um put ep qa pas unañwmokmantani. ⁶Pi Tutuyqawhqa hakiy aw unañway'te', hakiy ökwahañwu, pu qa hakiy tiy kwúsuhqey qa wuvahtañwu. ⁷Kurs uma ökwaniwyaqey añ kuyyuñqw, pep hapi pu' God umuy tímuy'taniqey pan tumaltani. Puyaw haqam hakiy tiat nayat ahpiy qa ökwaniwa? ⁸Pi itam sohsoyam hihhihta ep ökwaniwya; noqw kurs hak qa hihta ep ökwaniwe', pep pu' soñawnen pam pay hakiy qa puwsuñway'kañw tihtaqtat tiyat antani, nihqe pay qa God tíatni. ⁹Yep qatsit ep itanam itamuy ökwantotaqaw, itam pumuy kaptsi'yuñwa. Noqw ya sen itam tis hihikwsimuy yúkuhqat aw tūqayyuñwe', soon qa yesni? ¹⁰Itanam pi pay as antsa pan unañwtote', hihsavo itamuy ökwantotañwu. Noqw God hapi itamuy akw moñwvástotiniqat öviy panhtiñwu, itam put an qahováriwuyñwñiqat öviy'o. ¹¹Noqw nāp hak ökwaniwhqey ep soon hahlayhtimantani; níkañw pay atsva hak put añ kuyve'

kwakwhat unañway'vañwu, piw suan hinmañwuniqey tuwi'vañwu.

Instructions and Warnings

¹²Oviy hakiy unañwmokq, maat sùhayiwtaqw uma òqalayani; pu hakiy tamòat qaòqáwi'taqw uma put hoñvitotani. ¹³Nen uma soñawnen hakimuy kuyyamuy eñem suwip pòhtotani; nāp hisat hakiy kuk'at qa pasiwtaqat òqaat ruhpakni; pam qa panhtit qalaptuni. ¹⁴Uma sohsokmuy amumum kwakwhat qatsit añ'ò'qalyani, pu qahovársqatsit añ'a. Put uma ñastaye', soon Tutuyqawhqat aw yórikyani. ¹⁵Uma pās tunatyawwisni, taq sen haqawa God núokwayat qa akw moñwvastini, taq nāp hisat hak tūsaqat a'nò tsivot anhte' wūhaknihqamuy hovalani. ¹⁶Uma tunatyaltotini, taq nāp hisat haqawa tokot sokoplawni; sen yep qatsit-sa aw tunatyawtani, Esaut añ'i. Ura pam motitinihqe makiway sūs nōsniqey aw aptsiwtaqat òviy put nāhoynwa. ¹⁷Noqw ura ahpiy pantaqw, put naat put òqalaniqat pam nāwakna. Noqw pay ayo noiwa, soon kurs pam hiniwhtiqat alòntaniqw òviy'o, nāmahin pi as ura okiw pas pakkañw hin put alòntaniqey hepta. ¹⁸Pi uma tūkwit Sinait qa aw òki, imuy Israel-sinmuy amún'i. Ura pam tūkwí uwiwikañw pamesit akw nómsekiwkañw, qatāla, pu piw huk'ohpokiwta. ¹⁹Pu pañqw hak tōtòkqe hiñqawlawhq, puma put tōnayāt nanapta; nihqe puma put nanaptaqe, as pam pāpu qa pumuy amumi yuaataniqat okiw yan tūviñtota, ²⁰Pas kurs puma soon hin tutaptiwhqat añ kuyyuñwniqe òviy'o, pi ura pañqawu: Nikañw híkspi pay himuvohko tūkiwt aw toñokq, pay tatam uma put tatatupninayamantani, sen lansat akw ninayamantani. ²¹Noqw ura kurs pi pas nuhtsel'ewakw soniwhq, òviy Moses pañqawu: Pas nu pavan

tsawnaqe, tururuyku. ²²Pi uma hapi tūkwit Zion aw òki, pu pas qátuhqat God wuhkokitsokiyat, òveqatsit ep Jerusalem aw'i; God hoñviaymuyatuy qaan'ewakw hintaqamuy amumii; ²³Pu sūmi tsovawtaqamuy mohti tihtiwhqat aw tōnawtaqamuy tūñwniam òveqatsit ep pey'yuñqa pumuy amumii; pu sohsokmuy amuñem hin yuki'maqat God aw'i; pu añ suan hinyuñqamuy sinmuy hikwsiam hinyuñwniqey añ pās pasiwhtotiqamuy amumii: ²⁴It puhuvasiwnit ep God-nikañw pu sinmuy amuhtsave hintsakqat Jesus aw'i; pu put unwáyat wiwtsiniwyaníqat Abel unwáyat epnihqe pavan hihta núnukíwat tuawi'taqat aw'i. ²⁵Uma tunatyaltote' hakiy òñaqw yuaataqat aw tūqayyuñwni. Susmataqpi ima hakiy tūwaqatsit ep yuaaykuqat aw qa tūqayyuñqam pas ayo qa nōña. Noqw pay tis itam hakiy òñaqw yuaaykuqat aw qa tūqayyuñwe', kurs hin ayo nōñakni. ²⁶Ura hakiy tōnaat ephaqam pas tūwaqatsit tayayaykina; noqw pu' hapi pam hinhtiniqey lavayhtiqe pañqawu: Sūs piw nāt nu qa tūwaqatsit-sanit pay òveqatsit enañ tayayaykinani. ²⁷Noqw pam sūs piw sohsok hihta tayayaykinaniqey pañqawhq, hihta tayayaykuqat sohsok sūlawhtiniqat pañqawu; pay añ hihta yukiwhqat hapi; noqw añ himu soon wayayaykuniqa hūrs hoñvani. ²⁸Noqw òviy hapi itam moñwtunatyat pas soon wayayaykuniqat makiwyaqe, itam put ep God tsúyakyani; nen itam kaptsi'kahkañw pas hihtay'kahkañw put aw okiwlalwe', put unañwveyani. ²⁹Taq aw itahyantaqa God qōhi hihta tsohtso'naiñwqat anta.

How to Please God

13 Uma nānatupkomuy amún nānami unañway'yuñwniqey qa haqami qe'totini. ²Uma hakimuy

qa umuhtuwimuy pāsyaniquey qa ayo yuykuyani, taq haqawat panyuñqe qa navoti'kahkañw kurs God hoñviaymuyatuy pāsya. ³Añ sivilalwaqamuy uma u'ni'yuñwni, pas amumum panyuñqey pan'i; pu uma qahahlayhpit añ kånanvotyaqamuy u'ni'yuñwni, pay uma piw amún tokoy'yuñqe öviy'o. ⁴I' nõmaqtsi sohsokmuy amuhpiy kaptsiwtani, pu put qa hak tuyoy'ewakwtani; nikañw hapi imuy añ nāhuhyayaqamuy amuhpa' hinnumyaqamuy pu tokot sokoplalwaqamuy pay ason God hin yukunani. ⁵Uma hihta tunlay'taqat qa pan qatsi'yuñwni, pay uma hihta himuy'yuñwe' put ep nakwhani'yuñwni; pi ura pam pañqawu: Soon nu uñ tatamhtani, kita. ⁶Noqw öviy pay itam tatam qa nānahtsopyakahkañw pañqaqwani: Tutuyqawhqa nuy paañwni'ta; noqw sinom nuy hintsatsnaniqw, nu soon amuhpe tsawiniwtani. ⁷Umumi tunatyawyuñqam God lavayiyat umumi yuaaykuyaqamuy uma u'ni'yuñwni; uma pumuy hin hinwisqat aw wūwantote' amún qapēvewnit an hinwisni. ⁸Jesus Christ hin tāvoq hintaqey nāt panta pūu, pu yahpiy sūtsepi. ⁹Uma hihintaqat alōñöt tutuqayhpit qa akw itahqapevewniy añqw lasyani. Pay hakiy unañwaat God núokwayat akw hūrs'iwtaqw pam put enem lolma, i' nõsiwhqa put hintsatskaqamuy qa moñwvastapnaqat qa put akw'a. ¹⁰Pi itam nāp itahtuwiy an God aw nāwakintota. Noqw ima Jerusalem ep God kiyat ep tumalay'yuñqam soon put ep itamum hintsatskani. ¹¹God awwat mohpeq moñwi qaanhtiput ep kapirat nīnat, unwāyat yankañw, haqami pas āantsawat aw pákiñwu. Noqw pay hoñviayaat put tokoyat haqam hākyesqat kwayñavoqaqami yawme',

pep put taqtsokñwu. ¹²Noqw öviy piw Jesus pas nāp unway akw sinmuy kwañw'ewakwtanige öviy kitsókit kwayñavehaqam kånavotqe mōki. ¹³Noqw öviy itam haqam hākyesiwhqat ihpo put awyani; nen itam put amún qalomálvayhtiwyani. ¹⁴Pi itam kitsókit sūtsepihqat yep nātaya, pi itam sukw pítuniqat tunatyawyuñwa. ¹⁵Noqw öviy itam God aw nānoayani, it nu pañqawu: Itam itahmoay akw put tayawnayani, piw put aw kwakwhatiwisni, Jesus Christ añ'a. ¹⁶Nikañw uma lolmat hinhtotiniqey, pu hihta akw hakiy paañwayanigeq qa suhtok'iwyuñwni, pi put pāvantaqat God aw noiwwisqat ep pam hahlayi. ¹⁷Uma umumi moñw'iwyuñqamuy amumi tūqayyuñwe', amumi nānakwhani'yuñwni, taq puma umuhhikwsiy aw tunatyawwisa. Noqw soon puma tumalay ep God aw qa lavayhtotini. Noqw uma pumuy amumi pās tūqayyuñqw, puma hahlaykahkañw lavayhtotini. Nikañw putuiwkahkañw lavayhtotini kurs uma amumi qa tūqayyuñq'ö. Noqw pam pantaqa umuñem qalomáhintani. ¹⁸Uma itamuñem nāwakinwisni, pay itam itah'unañway pasiwyuñqey as qa nānahtsopya, sohsok hihta añ pas qaatsat hinwisniqey suhtaq'ewyakahkañwo. ¹⁹Nikañw nu as tis pas its umumi ahoy mātaviwniqat öviy uma yan hinwisniqat nu okiw umumi yan nāwakna.

Prayer

²⁰God hapi hakiy kwakwhat unañwtoynañwuqa; pam hapi Itahtutuyqawhqaq Jesus Christ, kanelmuy amumi suan tunatyawmaqat, mokiwyu añqw ahoy tātayna, ura pam nāp unway akw itamuñem sūs namivasiwnaq'ö. ²¹Okiw nam pam umuy hin hinyuñwniqey

pasiwyuñwniqat umuñem pan yúkuni, uma sohsok hihta añ put tunatyayat añ hinwisniqat õviy'o. Nam pam umuhpiy tayawniwniqey put tumalay'taa, Jesus Christ añ'a. Nam pam yūmosa aqwhaqami tayawintiwa. Nam antaa.

Final Words

²²Noqw nu okiw umumi pañqawni, itupkomu: Uma ökwhanpit lavayit aw

qa rohomwisni. Pay nu hikiqw lavayit umumi pēna. ²³Uma itahtupko Timothy sivikiñaqw mātaviwhqat navoti'yuñwni. Noqw ason pam its pituqw nu put amum umumi yórikni. ²⁴Uma umumi moñw'iwyuñqamuy sohsokmuy inuñem öqalanwisni, pu sohsokmuy God sinomuyatuyu. Ima Italyt añqw sinom umuy öqalaya. ²⁵Nam God núokwaat sohsokmuy amumum yantaa. Nam antaa.

JAMES

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

1 Nu' James, God-nikañw pu Itah-tutuyqawhqay Jesus Christ pumuy tūwikipamnihqa it penta, God sinomuy-atuy aņqe' ahtsaval'iwtaqamuy amumii. Hakim öqawyuññwu.

Faith and Wisdom

²Itupkomu, ason uma hihihita akw unaheviwye', put ep hinhaqam hahlayhtotini, ³It navoti'yuniwee: Ason uma umuhtuptsiwniy aņqw lasyaniqey unaheviwye', uma put pantaqat ahpiy qaits hin unañwtotiniqey tuwi'vayani. ⁴Nikañw hak hihta ep nakwhani'kañw, pay yūmosa put añ kuyvamantani. Nen hak pas tukswiññwu, pasiwtañwu, qa hihta akw hintañwu. ⁵Kurs uma haqawa suyan unañwtalwuwnit nāstanen, pay pam God aw put öviy tūviñtani. Noqw pam hakiy qa qöhqöyat, aw put nóani. Pi pam qa hihta kahkawnakañw sohsokmuy hihta huylawñwu. ⁶Noqw pay hak pas qapēvewnakañw put öviy tūviñtani, qa wiwsikañwo. Taq wiwsiqā pāhut hoñvantaqat anta. Pam hūkañwuy akw nāhoy tutuptiwnñwu. ⁷Noqw öviy hak pantaqa God aņqw pay hihta ömah-taniqey qa pan wūwamantani. ⁸Lōq wuwñi'taqa ahsupoq tunatyay añ qa hūrs'iwtañwu.

Poverty and Riches

⁹Pay añ tuptsiwni'taqa okiwsinonikañw a'nö hímuniwhitiqey ep hahlayni. ¹⁰Pu i' hak kahaktaqa qahimuniwhitiqey ep piw tuwat hahlayhtini. Pi pam tūsaqat siyat an tūwayani. ¹¹Taq tāwa yamakq, kohsiwuy akw pay pahsat tūsaqa tsakñwu; noqw put siat posñwu; noqw put lomavitsañwaat sūlawhtiñwu.

Noqw pan hapi kahaktaqa nāt panmaqwhimuat sūlawhtini.

Testing and Tempting

¹²Pas sino unaheppit añ kuytaqa hahlayhpit ep'e. Pi ason Tutuyqawhqay put aw tuwane', put hihta ahsataqat aw nóani-it qatsit qaso'taqata. Pan hapi pam sohsokmuy put aw unañway'yuniqamuy amumi awini'ta. ¹³Qa hak hapi unaheviwe' pañqawni: God hapi inumi unahepta, kítani. Pi God pas qa hihta qaan hinhtiniqey nāwakna. Piw pam qa hakiy aw unahepta. ¹⁴Pay sino hihta tunlayiy ahpiy pan unatoyniwe' unaheviwñwu. ¹⁵Pu tunlayiy añ hinme' qaanhtiñwu. Nen pam qaanhtipuy añ ahsupoq hinme' so'ñwamiq mokni. ¹⁶Uma qaöwihiniwhitotini, pas aw iunañwam itupkomu. ¹⁷Sohsoy lolma kuwahtipu, pu sohsoy makiwa qa hihta akw hintañwuqa hapi öñaq'ö. God tālawñwat yúkuhqay hapi itamumi sohsok hihta nukñwat noi'ma. Pam soon hisat alöntini. Pam tālanihqe soon hisat namtöke' haqam qatālaw-nani. ¹⁸Noqw pam kurs yan tunatyawtaqe, itamuy lavayiy pas antsanihqat akw aniwna, itam put yukimuyatuy ahpiy sus mohpeqyaniqata.

Hearing and Doing

¹⁹Noqw öviy'o, aw iunañwam itupkomu, uma sohsoyam pās tūqayyuñwñi; qa sulvayhtotimantani; qa suyhtiptotimantani. ²⁰Taq hak tāqa itsivuy akw qa sūanhinme' soon God unañwveni. ²¹Paniqw öviy uma it tuyoy'ewakwtunatyat ayo yukuyani, pu nukpantunatyat a'nö hoyoyotaqata. Nen uma okiw'una-ñway'kahkañw God lavayiyat umuh'nañwmi panayani. Pi pam umuhhikwsiy ayo öyaniqey aw öqalay'ta. ²²Uma qa nāmi yētotaq, God lavayiyat añ hinwisni; qa pānis-sa paysoq aw tūqayyuñwñi. ²³Taq lavayit aw paysoq tūqaytaqa pay qa

añ hinmaqa hakiy panaptsat akw nātuway'taqat pantañwu. ²⁴Pam nāviptsat, ahpiyñiwu; nen pahsat pay hin sóniwhqey suhtokñwu. ²⁵Nikañw hak it tutavot pās pasiwtaqat, hakiy qenivo táviñwuqat añ purime', put qa suhtoke', añ hinmaq, God put hintsakpiyat añ put paañwani. ²⁶Kurs hak haqam God pas kaptsi'taqey pan namiuwante', leñiy qa aw tuyqawi'te', pam paysoq nāyuyuhnani. Pam pi haktonsa pās unañway qatu. ²⁷Noqw pay yan hapi hak God Itanay-niqw pas antsa put kaptsi'taqa hinmani kwan'ewakw unañway'kañwo. Hak imuy nanalvutuy, pu koñnanalvutuy hihta añ kñanvotyayqaw amumi pohtamantani. Pu yep qatsit ep qa nātuyoy'ewakwtani.

Warning against Prejudice

2 Itupkomu, uma qa sinonunuiñhtni, kurs uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ pas kaptsiwhqat aw tuptsiwñiyuñwee. ²Kurs hak tāqa sikavalasivat tañapsomkañw, lomayuwsit'āqa umuhtsotsvalkimi pakiqw, pu piw hak tāqa hin'ewakw yuwsit'āqa ep pākini. ³Noqw kurs uma it lomayuwsit'āqat-sa aw unañwtpaye' haqam nukñwat ep qatuptuniqat put aw pañqawwat, it òokiwhqat aw pañqawwani: Pay um pep wúnuni, sen, Pay um yep iuwukpiy aqlap qatuptuni, kitotani. ⁴Kurs uma panhtote' pay qa suan wūwantotani. Soq uma sinmuy tsikantotani; nihqe qalomá'naiñway'kahkañw, hakiy enem hin yuykuyañwu. ⁵Kurs inumi tuqayvas-totaa, aw iunañwam itupkomu. God yep qatsit ep añ okiwayaqamuy namorstaqe, pumuy moñwtunatyay máqaniqey tunatyawta. Pay qa panta? Sam pi pan hapi pam put aw unañway'yunqamuy awini'ta. ⁶Noqw uma soq it òokiwhqat qa hihtatota. Puyaw qa kahaksinom umuy sóontsahtsanyakañw momñwituy

amumi umuy lölökinlalwa? ⁷Puyaw qa puma umuhnatiñwaniy qa hihtalalwa, it natñwanit pas hihkay'taqat akw uma tññwantiwyaqata? ⁸Ura i' pas pavan tutavo tutuvenit añ pey'ta: Um hin pas nāmi unañway'taqey pan uhsinosñway aw unañway'tani, yan'i. Noqw òviy kurs uma put anhtote' súanhtotini. ⁹Nikañw kurs uma qa sohsokmuy sun òoyye', pay pan hapi uma qaqañhtotini; nihqe mewnit qa tuqayvastote', panwat hin hinwisniqat tutavot ahpiy hin yukuniwyani. ¹⁰Pi hak pay as sohsok tutavot añ hinmakañw, sūp haqam put ep qaqañhte', pay hapi sohsok ep qaqañhtinwu. ¹¹Pi i' hak hakiy tokot qa sokoptaniqat kítahqa piw hak hakiy qa ninaniqat kita. Noqw òviy pay as kurs um tokot qa sokoptakañw hakiy nīne', pay hapi um tutavot qa kaptsi'ta. ¹²God it tutavot hakiy qenivo táviñwuqat añwat itamuy hin yukunani. Noqw òviy uma put-sa aw taywiskahkañw hihta yuaatotani, piw hihta hintsatskani. ¹³Pi ason hin yukiltiniqat aw pituqw, God núokwaat put itsívuyat añwuy'tani. Noqw God añ qa núokwat tuwat soon òkwatuwñi.

Faith and Actions

¹⁴Itupkomu, sen hak pas qapēwewni'taqey pañqawkañw qa put aw hayawtaqat hinme', ya pam hin put akw moñwvasttini? Ya sen pam qapēwewniy akw ayo yámakni? ¹⁵Noqw kurs haqawat tuptsiwñiyunqam qa yuwsikahkañw, nōsiwhqat ñastayaqw, ¹⁶Uma haqawa amumi pañqawni: Pay uma qa hin unañway'kahkañw ninmani. Uma mukihtotit, òöyyani, kitat, puma hihta haqni'yunqat pumuy qa huytaqw, ya hin puma put akw moñwvastotini? ¹⁷Noqw òviy hak qapēwewni'taqey pañqawhqa put qa aw hayawtaqat hinme', pam haktonsa qapēwewni'tani. ¹⁸Haqawa ka hakiy aw pañqawni: Yaw um qapēwewni'ta; noqw nu'wa hihta

tumalay'ta. Taa, um uhqapēvewniy inumi mahtaknani qa hihta uhtumalay akw'a. Noqw nu'wa ihintsakpiy akw ituptsiwniy ūmi mahtaknani, kítani. ¹⁹Pay God pas sūkanihqat um tuptsiwni'ta. Pay um súan wuwni'ta. Ima nukpanhikwsimuy piw pan tuptsiwni'yuñqē maqasneve tururutoti. ²⁰Noqw puyaw um soon it navotni um hak an'ewakw wuwni'taqa sino? Sen hak qapēvewniat qa hihta apitiqw, pam haktonsa qapēvewni'tañwu. ²¹Ura Abraham itana hom'oyvihkat ep tiy Isaac hom'oyhq God put súantaqat pañqawu. Pay qa panta? ²²Pam God aw tuptsiwni'taqe ōviy pan hinhti. Noqw put qapēvewniat hintsakpiyat akw aw antsaniwa. ²³Noqw tutuveni hin lavayhtiqat hapi anhti: Abraham God tuptsihq, God put súantaqat pañqawu, ii. Noqw pam God kwātsiatnihqey pan túnwantiwa. ²⁴Noqw ōviy hapi sino hintsakpiy ahpiy qenive wúnuñwu, qa pas qapēvewnit akw-saa. ²⁵Pu i' hak tokoy huhyaqa, Rahab hakimuy tuaw'ayhtuy pās tavit pu pay sutsvoqwat pumuy hōna. Nihqe pam hintsakpiy akw qenive wunuptu. ²⁶Pi hakiy tokoat qa hikwsi'te' mokpuniñwuniqw, pay hapi pan piw qapēvewni hintsakpit nāstanen mokpuniñwu.

The Tongue

3 Itupkomu, pay uma qa sohsoyam tūtutuqaynaniqey anyuñwni, it navoti'yuñwee: Itam tūtutuqaynayaqam pas pavan qaōwíyukuniwyani. ²Itam sohsoyam hihhta añ ōwihinwisa. Haqam hapi lavayiy ep pas qa ōwihiniwhitiqa pās pasiwtañwu; nihqe sohsok tokoy tuyqawi'taniqey tuwi'tañwu. ³Meh, hak kawayot sipmoyhtotoyna, put aw tūqaytaniqat ōviy'o. Nihqe pan hak put tokoyat sohsok ponilañwu. ⁴Pu uma kurs piw

pākihut aw wūwayani. Nāmahin pi as puma qaan'ewakw yañsayoqw-nikañw, pu wukohukañwuy akw hukhoyiwwisa. Nikañw pay hihsakhoyat ponilanpit akw ponilantiwya, wárikni'maqa haqami ponilaniqey nāwaknaqw pañsoq'a. ⁵Noqw pan hapi hakiy leñiat pas as tokoyat ep hihsayhoyanikañw hihhta kwiviyuaatañwu. Meh, qōhi as hihsaynikañw hihta wukotaqtsokñwu! ⁶Noqw hakiy leñiat ūwiñwuy anta. Itahtokoy ep pam yep nukpanhqatsit anta. Nihqe pam itahtokoy añ ahsupoq tuyoy'ewakwlawu. Pam maskiveq qōhit akw taqtsokiwkañw itahtunatyay tataqtsokñwu. ⁷Pay as pi sinom sohsokmuy hihtuy popkotuy, pu masay'yuñqamuy, pu hihtuy hoyóyotinumyaqamuy tsūtsu'tuy, pu pātuwaqatsit añqe' ki'yuñqamuy amumi tuyqawi'yuñwa. Puma pumuy sohsomuy amumi tuyqawi'yuñwaniqey tuwi'yuñwa. ⁸Nikañw pay pas kurs hak leñiy aw tuyqawi'tani. Pas pam qalolmanikañw, qatuqayvahsi'ta; pas kelmokiat hakiy ninañwuqa-saa. ⁹Itam put akw God Itanay lomayuaatota; pu pay put akw itam sinmuy God an yukiywuñqamuy qalomáyuaatota. ¹⁰Lomalavayi, pu qalomálavayi sūkwo moat añqw nōñanta. Itupkomu, pas hapi soon yantani. ¹¹Puyaw sen haqam pāhut nōñantaqat ep kwañwa, pu tsivo sūvaqw nōñantañwu? ¹²Itupkomu, ya sen nōnvospaltsoki olive-sipalat pölöy'vani? Ya sen ovauyi nōnvospalat himuy'vani? Qae. Noqw pay pan hapi haqam pāhu nōñantaqa kurs hin suhut, kwañwat enañ nōñantoynani.

The Wisdom from Above

¹³Hak sen umuñaqw suan unañwtalwuwni'ta, pu hihta tuwi'ta? Pay pi pam suan hinme', hihta lolmat hintsakni, qa kwivi'nañway'kañwo, súanwuwni'kañwo. ¹⁴Nikañw kurs uma

umu'nanwpeq pas pavan unanwtu-tuyyakanw, nanaqastunatyawyuñwe' pay uma umuhsuanwuwniy ep qa himuiwyuñw. Pu uma it suan wuwnit pas antsanihqat ehpewi qa atsálalwani. ¹⁵Taq pan hinmaqa qa òñaqw wuwnit an hinma, soq yep qatsit anqw wuwnit áñwata. Pam pantaqa wuwni hakiy tunatyayat ahpiyniñwu, it Nukpanat ahpiyo. ¹⁶Haqam pi hakim unanwtutuyyakanw nanaqastunatyawyuñwe' puma piw qa unanwtalyañwu, pu hihta qalomátumalay'yuñwu. ¹⁷Nikañw òñaqw suan unanwtalwuwni'taqa mohti suan unanway'ta; kwakwhat unanway'ta; qa a'nò unanway'ta; pás suyan tūqaytañwu; pas núokwa; lolmat tumalay'ta; qa sinonuiña; piw qa nawip'ew hinma. ¹⁸Noqw hak haqam pasi'nanway'taqa soñawnen pasi'nanwat qatsit enem hihta uylawe' pam suan qatsit aniwñañwu.

Friendship with the World

4 Ya uma hinoqw nanaywa, pu nanwuy'yuñwa? Umuhtokoy ep umuhtuñlayi umuy hin unanwtotoyna. Sen qa panta? ²Uma as hihta tuñlay'kahkañw kurs hin put tutwani. Uma as tuqwyantota, hihta himuy'vayaniqey tuñlay'kahkañwo. Uma nanaywakañw naqöytota. Nikañw uma hihta qa tüvintotaqe öviy qa himuy'yuñwa. ³Uma as hihta öviy tüvinlalwakañw qa ömalalwa; uma qalomátunatyawkahkañw put öviy tüvintotañwuniqu, paysoq pi uma umuhtuñlayiy an put akw nahahlaynayaniqe öviyo. ⁴Is ohi, uma nuvötahtaqtu, pu yoñaymomoyamu, yep qatsit ep uma nahahlaynayaniqey nanawaknaqamu! Kurs uma pan hinwise', God tuwqamatniwhtotini. Taq hak yep qatsit ep nahahlaynanwuqa God tuwqaata. Ya uma it qa navoti'yuñwa?

⁵Ura tutuvenit an yan pey'ta: Pam hikwsit itamuhsonmi panahqey tuñlay'ta, pu nenem kahkawna, yan'i. Noqw ya úmuyniqw paysoq i' pey'ta? ⁶Pi pas pam hakiy pásniñwu. Paniqw pi öviy pam panqawu: God an kwivi'nanway'yuñqamuy amuhpewi wunuptuñwu; nikañw an okiw'unanway'yuñqamuy pam paañwanwu. ⁷Paniqw öviy uma God aw nanakwhani'yuñw. Uma Nukpanat aw rohomwisq, pam umupyewe wāyamanani. ⁸Uma God aw hohyokyaqw, pam piw tuwat umumi hóyokni. Uma soñawnen umuhmay pahomyani, uma an qaanhinwisqamu, pu uma umuh'unanway kwan'ewakwtotani, uma löq wuwni'yuñqamu. ⁹Uma naökwhayani; pu qahahlayyani; pu tsaykitani. Uma tsutsúyaniqey qe'totit, qahahlayhtote', putuiwyuñw. ¹⁰Uma Tutuyqawhqat ehpewi naqahihatotaqw, pam umuy tsokanani.

Warning against Judging a Brother

¹¹Uma qa nanamiq hiñqawwani, itupkomu. Taq pāvay, sen tupkoy aqw hiñqawlawhqa tutavot qahihtalawhqe aqw hiñqawlawñwu. Nikañw kurs um tutavot aqw hiñqawlawe', qa put an hinme', um sinmuy amuñem hin yúku-niqey natsotskanañwu. ¹²Pay hapi pas süka nuhtumi tutaptima, piw amuñem hin yuyku, (pas God-saa). Pam hapi hakiy ayo táviniqey, pu ayo hintsan-niqey aw öqala. Noqw ya um haknihqe pas piw ayo suk w aqw hiñqawlawni?

Warning against Boasting

¹³Taay, uma panqawqawqamu, Itam pu', sen qāvo ayo wuhkokitsokimiye', pep yahsanwnayani; nen pep hihta tuhtuy'yakahkañw huhyaye', hihta nihtotini. ¹⁴Susmataqpi qāvo hintaniqat uma qa navoti'kahkañwo. Puyaw umuhqatsi hímuu? Pay pam

söviwañwuy anta. Hihsavo mätsiltit, pay kurs haqaminiñwu. ¹⁵Uma qa pañqaqwat, yan hinqaqwanikahkañwo: Ason kurs Tutuyqawhqa pan nāwaknaqw itam yesni, nen yanhtotini, sen panhtotini, kitotaniñkañwo. ¹⁶Noqw tuwat soq uma umuhkwivi'nañway ep himuiwuñqe qaanhtotiniñwu. ¹⁷Noqw lolmat hinhtiniqey navoti'kañw put qa panhtiqa qaanhtiñwu.

Warning to the Rich

5 Taay, uma an kahaksinomu, uma pas umuhtönay anqe' tsaykitani. Taq uma nāt qahahlayhqatsit aw ökini. ²Umuhkahakhimu kwanwtipti; umuhyuwsi kwahyatoti. ³Umuhswa sohsoy sikañputi. Nihqe pam umuy tuhtualni; nen qōhit an umuhtokoy tsohtso'nani. Uma so'ñwaveq talōñwintiwhqat ep nennem nihtiwhqat waranhtota. ⁴Meh ayam hakim umuñem hōqyaqw uma pumuy ahsatiamuy kwahanayañwu. Noqw Qaan'ewakw Hintaqamuy amumi Tutuyqawhqat naqvumiq tōnaam tōtqiñw, pumuy ahsatiam umuy tuhtualni. ⁵Uma yep qatsit ep kwanwāewhpit yēse, qaunañwtalya. Pas uma nāwihtotoynaya, pas hisat qōyaniwyaniqey an'i. ⁶Uma hakiy sūantaqat tūvatat ninaya. Noqw pam umumi qa rohomhti.

Patience and Prayer

⁷Noqw öviy'o, itupkomu, uma Tutuyqawhqat pītuniqat aw pahsavo wuhkomaqapsi'yuñwni. Meh, üyi'taq tutskwanāqw hihta nukūwat aniwnit öviy maqapsi'tañwu; nen qa nañ'ekni'taqw, its uyis yokvañwu, pu tuhoos piwu. ⁸Oviy uma qapēwewnayakahkañw qa nañ'eknayani. Taq Tutuyqawhqat pītuniqat aw hayiñw'iwma. ⁹Uma qa nānami hinyuñwni, itupkomu; taq

nāphisat sen uma sóontsaniwiyani. Meh, hakiy hin yukunañwuqat hötsíwmi wunu. ¹⁰Itupkomu, uma God lavay'aymuyatuy Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw yuaaykuyaqamuy amumi taywise', amumi nanawinyani. Pumuy hin kānanvotpit an nakwhani'yuñqat pan piw uma hinwisni. ¹¹Meh, itumuyniqw kānavotpit an nakwhani'yuñqam hapi pas hahlayhpit epya. Ura Job hin qa nañ'eknaqat uma pay nanapta; nihqe Tutuyqawhqa hin put enem yúkuhqat uma navoti'yuñwa. Pi pas Tutuyqawhqa hakiy ökwatuñwu, pu núokwa. ¹²Nikañwo, itupkomu, uma hapi pas tis pavan öqalat lavayit akw hihta pasiwnyaniqey qe'yani. Uma qa öveqatsit akw öqallavayhtotini, piw qa tūwaqatsit akw'a, pu pay pas nāp hinwat lavayit akw'a. Uma qa panyat, pay uma Owi, kitotaqw pantamantani, piw Qae, kitotaqw pantamantani. Taq nāphisat pi uma sóontsaniwiyani. ¹³Sen haqawa uma hihta ep okiwhinhte', pam nāwaknani. Sen haqawa hahlayi, pam hahlaytatawlawni. ¹⁴Sen haqawa umuñaqw tütuye', pam God sinomuyatuy amuñaqw wukw'aymuy wāñwayni. Noqw puma Tutuyqawhqat natñwaniyat aw yankahkañw wiwkuyit akw put lelwiyat, put enem nānawaknani. ¹⁵Noqw puma qapēwewnayakahkañw, put öviy tūvintotaqw, pam qalaptuni; noqw Tutuyqawhqa put qatuptsinani, pu put qaanhtipuyat put ahpiy ayo yúkuni, kurs pam hihta ep qaanhti'ö. ¹⁶Uma umuh'öwihiniwhtipuy nānami nahostiwisni, pu uma nāhoy nennem nāwakinwisni; nen uma qalaptuyani. Pas haqam suan hinmaqat okiwnawakinpiat a'nö hihta aw tuyqawi'ta. ¹⁷Ura God lavay'ayaat Elias itamun sīnonikañw itamun unañway'ta. Nit pay ura pas qa yokvaniqat öviy pam

pas qa atsáy'kañw nāwakna. Noqw ura payhkomuy yahsañwuy-nikañw añqw nāvay mūmuyawhtuy pahsavo tūwaqatsit añ qa yokva. ¹⁸Nit pu piw pam nāwaknaqw, òñaqw yokvaqw, tutskwa hihta aniwna. ¹⁹Itupkomu, kurs haqawa it pōhut pas antsanihqat añqw

ayo lasq, hak put aw ahoy put wikve', ²⁰It navoti'tani: I' hak qaanhinmaqat qasuyan tunatyayat añqw lasnaqa hapi mokiwuy añqw hakiy hikwsiyat ayo távini; nen nihtiwtat qaanhtipuyat nākwapnani.

PETER

God Sinomuyatuy amumi mohti Pēniata

1 Nu' Peter, Jesus Christ ayaatnihqa, it penta. Nu' añ ahtsaval'iwtaqamuy Pontus, Galatiat, Cappadociat, Asiat, pu Bithyniat añqe' hinnumyaqamuy öqalanta. ²Ura Itana God añwu pay umuy tuwi'taqe, umuy namorstat, Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy umuy sutsvo oya, uma Jesus Christ unwáyat akw kwanw'ewayhtote', put aw tuqayvastotaniqat öviy'ö. Nam núokwa, pu kwakwhaunañwa qaöwfhintaqa umumi pitsíwtaa.

A Living Hope

³Nam Jesus Christ Itahtutuyqawhqay aw yantaqaat i' Naat God pas kaptstitiwaa. Kwakwhat pi pam hapi pas núokwanihqe itamuy tímuy'vaqe, nõyit qaso'taqat itamumi noa, Jesus Christ mokiwuy añqw ahoy tātaynaqee. ⁴Pam itamuñem pas qahinhtiñwuqat, pu qahováriwtaqat, pu qasulawhtiñwuqat hihta öveqatsit ep warani'ta. Put öviy uma unañwvahsi'yunwa, ⁵God qapēvewnayakahkañwo. Pi pam umuy ayo öyahqe, umumi so'ñwamiq pahsavo tunatyawtanıqey öqalay'ta. Noqw so'ñwaveq pu' pam umuhmakiway umumi nóani. ⁶Noqw öviy uma pas hinhaqam hahlayya, pay nāmahin pi as uma ka pu' hihsavo hihihita añ kānanvotyaqe putuiwyunwa. ⁷Hak sikavalasivat aw pohtanik, qöhit akw put aw tuwantañwu. Noqw tis pi öviy God umuhqapevewniy sikavalasivat pay sülawhtiñwuqat epnihqe pas pavan hihkay'taqat aw pohtani. Nihqe pam put aw pohtaqw, uma tayawnıwıyani, pu kaptstitıwıyani, pu lomayuaatiwıyani, hisat Jesus Christ pıtuniq'ö. ⁸Put uma hakiy aw qa yóriki'kahkañw put aw

unañway'yunwa. Uma as pu' put aw qa taykahkañw aw tütuptsiwaqe hahlayhtiwiwa. Hahlayhpit pas kurs hin pañqawiwnıqat pas pavan nukñwat pasiwtaqat pan uma hahlayya. ⁹Pi umuhqapevewniy ahpiy aniwnit uma himuy'vayani, umuhhikwsi ayo nõnakniqat put'a. ¹⁰Noqw God lavay'aymat put umuy ökwatuwe' ayo öyanıqat añwu pay yuaaykuyat, put pantaqat añ pās heptotaqe, pu añ pupriya. ¹¹Pi Christ Hikwsiat pumuy amuhpe pakiwtaqa Christ soon qa hihihita añ kānavotat, pep pu' momiq tawiwnıqat añwu pay pumuy āawna. Noqw öviy puma put hakiy yuaaykuqat, pu haqe' qalawmaqat añ pupriya. ¹²Noqw pay puma qa nenniemyat, umeñem iit pēnayaqat pan amumi mātakti. Noqw hikis pi öñaqw hoñvia'yam it aw pupriyanıqey nānawakna. Noqw umumi hapi i' lomatuawi yuaatiwa, hakimuy lavay'a'yatuy amuhpiy'ö, Qahováriwtaqat Hikwsit öñaqw tawiwhqat öqalayay añq'ö.

A Call to Holy Living

¹³Noqw öviy uma rohomhtotiniqey umuhwuwnıy moñwvas'iwyunwıni; pās umu'nañway yeskahkañw, hisat Jesus Christ mātaktiniqat aw taywıskahkañw, it kuwahtıput pep makiwyanıqey öviy yūmosa unañwvahsi'wisni. ¹⁴Uma God aw tūqayyunwıni, put tímatinıhqe. Ura as uma hisat God tunatyayat qa navoti'yunqe nāp umuhtunlayiy añ hinwısa. Noqw pu' hapi uma qa pan hinwıst, ¹⁵Añ ahsupoq suan hınyunwıni, i' hak umuy wāñwayhqā hin suan hintaqat pan'i. ¹⁶Ispi yan ura pey'taq'ö: Uma qahováriwyunwıni; pi nu qahováriwta. ¹⁷Noqw ason uma Itanay qa sinonuiñanihqat aw nānawakne' it u'ni'yunwıni: Pam hapi sohsokmuy amuñem hin yúkuni;

hak hin tumalay'taqat pan put enem yúkuni. Noqw öviy uma yep qatsit ep yeskahkañw, put kaptsi'kahkañw hinwisni, ¹⁸It navoti'yuñwee: God umuhhisatqatsiy an'ewakwnihqat añqw umuy mātavihqata, it qatsit umunamuy navotiyamuy ahpiy umumi mātaviwhqat añq'ö. Ura pam hihta pas hihkay'taqat qahinhtiñwuqat akw umuy mātavi, sikavalasivat, sen qötsásivat qa put akw'a, ¹⁹Nit Christ unwáyat akw'a. Ura pam mañat pas qa hihta akw hovariwkañw qa hihta akw hintaqat ankañw umuñem taviwa. ²⁰Pas hisatnahaqaw God tūwaqatsit nāt qa yukut, pepeq pay pan put enem yuku; nit yepehaq so'nwaveq pu' umuñem tūwaqatsit aw put tavi. ²¹Noqw put ahpiy uma God aw tūtuptsiwa, put mokiwyu añqw ahoy tātaynaqe, pas pavan sinotaqat aw'i. Nihqe öviy uma God qapēvewnayakahkañw, put ahpiy hihta unañwvahsi'wisa. ²²Noqw uma hapi Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy lavayit pas antsanihqat aw tuqayvastotaqe, umuh'unañway kwan'ewakwtotat, añ tuptsiwni'yuñqamuy amumi pas antsa unañway'yuñwniqey tuwi'vaya. Taa, uma pan hinwise', pas suyan unañway'kahkañw pas pavan nānami unañway'yuñwni. ²³Pi uma hapi pu' pas puhutihiwya, qa sinmuy sūlawhtiñwuqat amuhpiynit, hakiy qasulawhtiñwuqat ahpiy'ö, God lavayiat pas taytaqat, sūtsepnihqat akw'a. ²⁴(Pi tutuvenit añ yan pey'ta.) Sinom sohsoyam tūsaqat anyuñwa; pu pumuy lomavitsañwaam tūsaqat siyat anta. Tūsaqa tsakq, siat ayo posiñwu; ²⁵Noqw Tutuyqawhqat lavayiat hapi pas qa haqami sōta, yan'i. Noqw i' lavayi hapi lomatuawi, umumi mātaviwa.

The Living Stone and the Holy Nation

2 Paniqw öviy uma nukpan'unañwat sohsok ayo yukuyani, pu sohsok unatwita, pu nawip'ew hintsatskiwhqata, pu kan'ewhtunatyata; pu nuhtumiq hiñqaqwaniqey qe'totini. ²Nen uma titipostuy puhunöñakqamuy amún pihut hin pas tuñlay'yuñqat pan it lavayit pas antsanihqat tuñlay'yuñwni; nen uma put akw wuñwyani, ³Pi uma Tutuyqawhqat núokwayat pay añqw yukuyaqee. ⁴Put hapi aw uma ökini, owat taytaqat antaqat aw'i. Ura as sinom put ayo tūvayaqw, God put namorsta, ispi pas hihkay'taq'ö. ⁵Noqw uma piw pas tayyuñqat o'wat anyuñqw, put akw God nēñem kītani. Pep uma God enem hihta hintsatskani; piw Qahováriwtaqat Hikwsit ahpiy put aw hahlayhtiwniqey aw nānoi'yuñwe', Jesus Christ ahpiy put unañwveyani. ⁶Ura tutuvenit ep yan pey'ta: Meh, nu hapi it owat pas hihkay'taqat namorstaqe, Zion ep ikiy ep tuyqaveq tāvini. Noqw put aw tuptsiwhqa hapi soon hamanhtini. ⁷⁻⁸Noqw öviy uma tuptsiwyaqw, pam úmuyniqw pas hihkay'ta. Nikañw hakim añ qa tuptsiwyaqam, pu God lavayiat aw qa tuqayvastotaqam put aqw múnukya. Sam pi pan amuñem yúkiwhq'ö, öviy pi yan hapi pey'ta: I' owa kīlalwaaqamuy amuhpiy ayo tūviwhqa kihut ep tuyqaveq páki, yan'i. Pu piw yan'i: Puma it owat ep tönökyat, put aqw múnukyani, yan'i. ⁹Noqw uma hapi pas namorstiwayaqam sínomu, pas Moñwit God awwat wimmoñw'iwyuñwa, sinom qahováriwyuñqamu. God pas nāp umuy nēñem sinota, uma put qaan'ewakw hintsakpiyat tunvotnayaniqat öviy'ö. Ura as uma qatalpuve yesq, pam qaan'ewakw tālat ep qátuhqey añqw umuy wánwayi. ¹⁰Ura as uma qa sūp sínomu; nikañw pu' hapi uma

God sínomatu. Ura as qa hak umuy òkwatuwa; noqw pu' hapi God umuy òkwatuwa.

Slaves of God

¹¹ Pas aw iunañwamu, uma hapi pay qa yep sínomnikañw, pay hãk hinnumyaqat nu panwat umumi okiw pañqawni: Uma umuhtokoy tunlayiyat qa añ hinwisni; taq pam hakiy hikwsiyat aw nāyawñwu. ¹² Añ qa tuptsiwni'yuñqamuy amunawit uma suan yesni. Noqw puma as umuy qalomáovelayat, umuhlomahintsakpiy aw tayyuñwe' God pas hihtatotani, hisat pam pumuy amumi pohta'ö. ¹³ Uma sinmuy amuñem hin hintaqat yukit añ ahsupoq kaptsi'yuñwni, Tutuyqawhqat tunatyayat éñemi. Uma moñwit pas susmohpeqnihqat aw tūqayyuñwni, ¹⁴ Pu imuy moñw'oyiwyuñqamuy put ahpiy ayatiwyaqamuy amumii. Puma pi qalomáhintsatskaqamuy sivintoynayaniqe öviy ayatiwya, pu añ súanhinwisqamuy tayawintiwisniqee. ¹⁵ Pi uma lomayesniqat pan God umuñem tunatyawta. Noqw pan hapi añ an'ewakw wuwni'yuñqam, ñasta navoti'yuñqam kurs hihta ep umuy övelantotani. ¹⁶ Uma qenive hoñkahkañw yesni. Nikañw uma qa put aw yankahkañw haqam qalomáhintsatskaniqey wūwantotat, God tumal'aymatnihqey pan tunatyawyuñwni. ¹⁷ Uma sohsokmuy kaptsi'yuñwni; God tímuyatuy sohsokmuy amumi unañway'yuñwni; pi uma nuhtum put tímatu. Uma God mamqasyani; moñwit kaptsi'yuñwni.

The Example of Christ's Suffering

¹⁸ Uma añ tūtuwiktu, uma umuhmoñwimuy kaptsi'kahkañw amumi tūqayyuñwni, añ lololmatuy, pu hakiy pāsyañwuqamuy qa púmuy-sa amumii, añ a'nö unañway'yuñqamuy

amumi piwu. ¹⁹ Pi hak qa hihta ep qaanhtit, okiwsaniwe', God aw-sa taykañw añ kuyve', pam hapi God unañwveni. ²⁰ Nikañw kurs pam hihta ep öwihiniwhte', put ep wuvahtiwe', pas piw nakwhani'taqw, ya hak sen put ep aw kätaytani? Nikañw kurs pam aw súanhte', put ep okiwsaniwe', ep nakwhani'te', pam God unañwveni. ²¹ Pi pay núñwupi uma nakwhani'yuñwنيqey aw wañwayniwya. Pi pay Christ piw itamuñem kãnavotpit añ kuyvaqe, itam hinyuñwنيqat itamumi mahtakna, uma put an hinwisniqat öviy'o. ²² Pam qa haqam hihta ep qaanhti, piw qa himu atsálvayi put moañaqw nõña. ²³ Sinom put aqw hinqawwaq, pam qa tuwat pumuy amumiq hinqawu. Pam okiwsaniwkañw nãoyنيqey qa pañqawu. Pay panis pam God hihta añ pas suan yúkuñwuqat aw nāmatavi. ²⁴ Pam pas nãp itahqaanhtipuy tokoy ep yankañw nahoylehtsit ep hãyilti; nihqe tūhotiwhqe umuy qalaptisina. Noqw öviy itam put amum so'qe qaanhtotiniqey qe'tote', put amum yeskahkañw suan hinwisni. ²⁵ Pi uma as kanelmuy amún nãp haqami lasya. Nikañw pu' hapi uma umuhhikwsiy tumalay'maqat, pu umumi tunatyawmaqat aw ahoy öki.

Wives and Husbands

3 Pu úmaa, momoyamu, pay uma piw pan nãp umuhpuwsuñwmmuy amumi maqaptsi'kahkañw yesni. Noqw kurs haqawat God lavayiyat aw qa tuqayvahsi' yēse', puma umuy pās yeskahkanw pumuy kaptsi'yuñqat aw tayyuñwe', ² God lavayiyat aw tūtuptsiwani, nãmahin as puma qa hisat put aw tūqaykahkañwo. ³ Uma qa suovaamnihqat lomayuyahiwatani, umuhhömiy aw hihin yuykuyaniqeyu, pu sikavalasivat yuwsu'yuñwنيqeyu, pu lomayuwsita.

⁴Uma qa panyuñwt, umuh'nañway gamātaqpuvenihqat nasitoynayani. Uma okiw'unañway'kahkañw kwakwhat yesni. Pam pantaqat God-niqw hihta a'nō hihkay'taqat pas qa hinhtiñwuqat anta. ⁵Pi yan hapi hisat ima momoyam qahovárstunatyat hinwisqam God aw yanyuñqam nāyuyuwsinaya, puwsuñwmuy amumi maqaptsi'kahkañwo. ⁶Oviy pi ura Sara Abraham aw tūqaytaqe put moñwílawu. Noqw uma hapi súan hinwise' put timatni, nen soon hihta ep tusiiwyuñwni. ⁷Pu úmaa, añ tahtaqtu, uma pahsi'kwa pumuy amumum yesni, pumuy kaptsi'kahkañwo; pi puma qa umún ò'qaltu. Noqw umuhnawakinpi qa haqami hihta akw sóonhtotini. Pi uma pumuy amumum qatsit, God kuwahtipuyat, makiway'yuña.

Suffering for Righteousness' Sake

⁸Taa, noqw òviy uma sun tunatyawkahkañw, tūokwatuwi'yuña. Uma nānatupkomnihqey pan nānami unañway'yuña. Uma nun'okwatni; nāvāsiani. ⁹Ason uma qalomáhintsaniwye', sen nāphinsaswiwye', qa túwatyamantani. Uma qa panyuñwt umuhpew'iwyuñqamuy amuñem lolmat tunatyaltotimantani. Pi God umuñem lolmat tunatyaltiqe òviy umuy wánwayi. ¹⁰Pi yantaq'ò: Qatsit nāvokawinkañw, lomatalōnnit añ taymaniqey nāwaknaqa hihta qalolmat aw leñiy ñuy'tani; noqw himu atsa soon moañaq w nōnantani. ¹¹Hihta qalolmat qa hintsakt, lolmat hintsakni. Pam uyiawwqatsit tunatyawkañw, put aqwahaqam ñóyi'mani. ¹²Pi Tutuyqawhqa añ suan hinwisqamuy amumi tayma, piw pumuy nāwak-inpiyamuy aw tūqaytañwu. Nikañw pam añ qaanhinwisqamuy amumi qa kwanwátayta. ¹³Noqw puyaw uma hihta lolmat añ ò'qalyaqw, hak umuy

hintsanni? ¹⁴Noqw kurs uma suan hinwise', put ep hihta añ kānanvotyē', uma hapi hahlayhpit epyani. Oviy uma pumuy qa mamqasyani; piw uma qa hin unañway'yuña. ¹⁵Uma qa panyuñwt umu'nañwpeq God Tutuyqawhqañwe', kaptsi'yuña. Pu ason hak umuy hinoqw umuh'unañwpeq God aw unañwvahi'yuñaqat umuy tūviñtaqw, uma put aw hin lavayhtotiniqey sasep pás pasiwyuñwni. Nikañw uma pahsi'kwa tūkaptsi'kahkañw, yuaatotamantani, ¹⁶Suyan unañway'kahkañwo. Noqw umuy qaanhinwisqat pañqawqam hamanhtotini, umuy Christ eñem lomahinwisqat qalománeveltoynayaqey ep'e. ¹⁷Ispi kurs God pan tunatyaw-taniqw pay pi uma tatam hihta lolmat hintsatskaqey ep okiwsaniwiyani, nen hihta qalomáhintsatskaqey qa put epyani. ¹⁸Pi pay ura Christ súantaqanikañw añ qa súanhinwisqamuy qaanhtipuyamuy ep sūs kānavota, itamuy God aw ökinaniqey òviy'ò. Ura put tokoat mokiwyu añ kuyvaqw, God put hikwsiyat taytoyna. ¹⁹Noqw pam pankañw hihikwsimuy sivikive tañawtaqamuy amumi lomatuawit yuaata. ²⁰Ura puma hisat qa tuqayvastota, Noah qatsiyat ep'e, ephaqam ura God sinmuy amumi wuhko maqaptsi'taq'ò, nāto Noah pākihut yuykuq'ò. Noqw ura híkiyom, pay nānalnihqam, put añqw tañawtaqe pātsikqat añ kūkuyva. ²¹Noqw pu' hapi itam pumuy amún ayo nōnakiwta, kūyit akw tuvoylatotiqey, Jesus Christ mokiwyu añqw ahoy tātayhqat ahpuy'ò. Hak tokoy pāhomhtaqat nu qa put pañqawht, hakiy unañway kwanw'ewakwat, God atpip suan hinmaqat hapi nu pañqawu. ²²Ura Jesus Christ òveqatsit aw pākihqey, God putvaqey qatuptu. Noqw God hoñviaymat, pu hihta añ moñw'iwyuñqam, pu òqalat

pasiwuyunqam, puma sohsoyam put aw maqaptsi'yunwa.

Changed Lives

4 Noqw öviy hapi Christ tokoy akw itamuñem kánavotqe, möki. Noqw uma pan piw tunatyawkahkañw, so'niqey añ suhtaq'ewyani, pi mokqa qaanhtiput qe'tinwuniq'ö. ²Noqw öviy uma hihsavo yep qatsit ep hinnumye', nāp umuhtunlayiy qa añ hinwist, God tunatyayat añ hinwisni. ³Ura itam pay añqaww itahqatsiy añ qa tsa' hihta ep qaanhtoti, añ qatuptsiwni'yunqamuy amuni. Noqw pay nam pahsa'ni. Ura itam tuskapqatsit añ qa unañwtalya; nuvö'nānway'yunwa; honaqkuyit akw hōnaq'iwunwa; haqam nōviwhqat ep nanaqasonovañwu; qaunañwtalqatsit añ hinnumyañwu; pu hihta wutsit tuyoy'ewakwnihqat aw nāwakintiwiisa. Noqw pu' uma qa pan hinwisa. ⁴Pi añ qatuptsiwni'yunqamuyiniqw hinhtiqw kurs uma pumuy qa amumum pas panhaqam qa unañwtalqatsit añ hintsatska. Noqw öviy puma umuy nānaphin yuaatota. ⁵Nikañw puma soon qa God aw nālavaytani, hakiy añ yesqamuy pu so'pumuy amuñem hinwat yúkuniqey aw moñwvasiwtaraqat aw'i. ⁶Yaniqw hapi öviy imuy so'niqamuy amumi ura lomatuawi yuaatiwa, puma as sinomnikañw tokoy ep hin yukuniwyaqw, pumuy hikwsiam God an yesniqat öviy'o.

Good Managers of God's Gifts

⁷Sohsoy himu so'nwamiq ökiwsia. Oviy uma pās unañwat yesni. Uma namituyqawi'yunwe', nāwakinwisni. ⁸Nikañw uma hapi nānami unañway'yunqey pas qa qe'totini, pi nami'nañwa qaantaqat nihtiwtaraqat nākwapanñwuniq'ö. ⁹Uma kwanñwtotoynayakahkañw umuhkiy añ pās nāooyyani. ¹⁰God qa sunyūnqat

hihta sinomuy huylawu. Noqw öviy hak hihta makiwhqey akw tūmoñwvasnani, God tumal'ayaat qa atsáy'maqat pan'i. ¹¹Haqawa yuaate' God añqw lavayit yuaatamantani. Nuhtuñem hihta hintsakqa pay God añqw öqalay makiwhqey tunvotnani. Uma sohsoq hihta añ God momiq tavi'wisni, Jesus Christ ahpiy'o. Nam sohsoyam put pas hihtatostat, moñwñlalwani, sutsep aqwhaqamii. Nam antaa.

Suffering as a Christian

¹²Aw iunañwamu, kurs uma soñawnen qōhit akw aw pohtiwye', pay uma put ep qa pas hin wūwantotani, suhpan pas soon hisat uma put aw ókiniqey pan'i. ¹³Qa panyat, uma tuwat hahlayhtotini, tsāñawpi uma Christ amum kānanvotyaniquee. Taq ason pam pas hímuniqey pan namtaknaqw uma piw put amum pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹⁴Kurs uma Christ ep qalomásasviwye', pep hapi uma hahlayhpit epyani, ispi Hikwsi pas hímuniqqa umumi pitsíwtaniq'ö, God Hikwsiata. Ayam hakim hapi as God qalomáyuaatotañwu; noqw uma hapi put pas pavan hihtatotañwu. ¹⁵Nikañw uma qa haqawa hakiy nīnaqey ep kánavotni, sen uyiñwuniqey ep'e sen hihta qalomáhintsakqey ep'e, sen aye' sinmuy hintsakpiyamuy ep nāt-surstoynaqey ep'e. ¹⁶Nikañw kurs hak Christ sinoatniqey öviy okiwsaniwe', pay pam qa hahmanht, it yantaqat ep God pas hihtatani. ¹⁷Taq aw hapi pitu; noqw God mohti sinomuy amuñem hin yúkuni. Nikañw kurs pam itamuñem mohti hin yúkuniqw, ya sen ima God añqw lomatuawit aw qa tuqayvastotaqamuy amuñem hin yukiltini? ¹⁸Noqw kurs i' hak sūantaqa pēp qa ayo yamakq, ya sen imuy God qa kaptsi'yunqamuy, pu qaanhinwisqamuy pumuy amumñem hin yukiwani? ¹⁹Yanta. Noqw öviy ima hakim God tunatyayat anwat hi-

hta añ kãnanvotyagam súanhinwise' God aw taqanañwtotit, hikwsiy put aw noi'yũwni, pumuy yúkuhqat, pas soon hisat pumuy ayo yúkuniqat put aw'i.

The Flock of God

5 Nu umuhpa' hakimuy wukw'a'yatuy u'nanani, pay nu piw wukw'ayanikañwo, pu Christ okiwsaniwhq aw yóriki'taqa; pu ason pam māaktiqw, nu nuhtum put amum kaptsi'tiwni. ²Uma God sinomuyatuy amumi tunatyawyuñwni. Oviy uma qa tusoqtumalay'yũwt, su'qawkahkañw amumi tunatyawyuñwni. Uma qa sivat õviy tumalay'yũwt, pas kwanwtoynayakahkañw God eñem tumalay'yũwni. ³Pam umuy put sinomuyatuy amumi tunatyawyuñwniqat aw oyaqw, uma pumuy amumi qa tutuyqawyaqey qa pan hinyũwni. Uma qa panyũwt, pumuy hin hinwisniqat amumi hin nãmahtakni'yũwni. ⁴Noqw ason Christ sohsokmuy itamumi tunatyawtaqa māakti', pam hihta pas pavan nukñwat, qa hinhtiñwuqat ahsatit umumi nóani. ⁵Piw uma añ tsãtsayomu, uma umuhpe wũwukwmuy amumi maqaptsi'yũwni. Uma sohsoyam nãnami maqaptsi'yũwni, okiw'unañway'kahkañwo. Taq God añ kwivi'nañway'yũñqamuy amumi rohomhtiñwu; nikañw pam haqam okiw'unañway'yũñqamuy núokway máqañwu. ⁶Paniqw õviy uma God õqalayt ehpewi nãqahihtatotani. Noqw hisat aw pituqw, pam soon qa umuy hihtatani. ⁷Uma umuhtusiwuñniy

sohsok God aw noi'yũwni; pi pam umumi tunatyawma. ⁸Uma namituyqawi'yũñwe', tunatyaltotini; taq umuhtuwqhqa, Nukpana, wukotohot hõykinumqat an hakiy hovalaniqe hepnuma. ⁹Put aw uma rohomhtotimantani, umuhtuptsiwñni añ hũrs hoñkahkañwo, it navoti'yũñwee: Pay ahsupoq tũwaqatsit añ umún tuptsiwñi'yũñqam piw umún hihta añ kãnanvotyaga. ¹⁰Noqw uma hihsavo hihta añ kãnanvotyagw, God umuy pãs pasiwani; umuy õqaltoyne', hũrs hoñnani. Pi pam umuy õkwatuwhqe, umuy wánwayi, uma aqwhaqami Christ Jesus amum kaptsi'tiwyaniqat õviy'o. ¹¹Nam sinom aqwhaqami sutsep put pas hihtatotat, Moñwílalwaa. Nam antaa.

Final Greetings

¹²Nu pay tsãvat umumi pēna, Silvanus nuy paañwaq'õ. Nuyniqw pam itupkoy anta, piw sohsok hihta añ qa atsat hinma. Nu umuy õqawhtoynaniqey nãwaknaqe õviy yan pēna, God núokwaat hímunihqat umuy suan āawnaniqee. Put akw uma hũrs hoñni. ¹³Añ tuptsiwñi'yũñqam Babylon ep yesqam, umún God namoramat, umuy õqalantota, pu iti Mark piwu. ¹⁴Uma nãnatupkomñiqey pan nãnami unañway'kahkañw na'qalantotamantani. Nam God sohsokmuy Christ Jesus sinomuyatuy kwakwhat unañwat máqani. Nam antaa.

PETER

God Sinomuyatuy amumi anik Pēniata

1 Nu' Simon Peter, Jesus Christ tūwiki-atnikañw, pu lavay'ayaat it penta. God aw-nikañw, pu Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat aw tuptsiwni'yuñqamuy nu öqalanta. God hapi súankañw umuy tuptsiwnit a'nö hihkay'taqat huyta, itamuy hin huytaqey pan'i. ²Nam núokwa, pu kwakwaha unañwa umumi wühaq noi-wtaa, uma God tuwi'yuñq'ö, pu Jesus Itahtutuyqawhqay piwu.

God's Call and Choice

³Kwakwhat pi pam pas pavan öqalay akw itamuy qatsit qaso'taqat, pu sohsok hihta enañ huyta, itam put tuwi'yuñwe', suan hinwise', lolmat yesniqat öviy'o. ⁴Piw pam hihta pas hihtanihqat a'nö hihkay'taqat itamuy awini'ta, yan'i: Itam yep qatsit ep qalomátuñlayit ahpiy tuyoy'ewakw qatsit añqw mätaviwye', God añqw qatsit himuy'vayani. ⁵Noqw öviy uma qapēvewnayakahkañw, qa nātusitote' lomatumalay'yuñwni; piw lomatumalay'kahkañw God tunatyayat tuwi'vayani; ⁶Piw God tunatyayat tuwi'kahkañw nāmi tuyqawi'yuñwni; piw nāmi tuyqawi'kahkañw nakwhani'yuñwniqey tuwi'vayani; piw nakwhani'kahkañw, God kaptsi'yuñwniqey tuwi'vayani. ⁷Piw uma God pas kaptsi'kahkañw nānatupkomuy amún nāvāsyamantani. Piw nāvāsyakahkañw uma nānami unañway'yuñwni. ⁸Noqw kurs uma it añ qaöwihinkahkañw ahsupoq añ hinwise', uma Jesus Christ Itahtutuyqawhqay tuwi'kahkañw qa paysoq tumalay'yuñwe', hihta nihtiwtaqat aniwnayani. ⁹Noqw pay qa pan hinmaqa qapostalqat anta; nihqe kurs hin yāvo hihta

tuway'tani, qaanhinmaqey añqw kwanw'ewayhtiqey suhtokqee. ¹⁰Noqw öviy'o itupkomu, uma tunatyaltote', pas suyan wānwayniwyaqey, pu namorstiwyaqey namtaknayani. Pi uma pan hinwise', soon God pöhuyat añqw lasyani. ¹¹Noqw pan hapi uma Itahtutuyqawhqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat moñwtunatyayat sūtsepnihqat aw yuñqw, pam hahlaykañw umuy ökinani. ¹²Paniqw hapi öviy nu iit yantaqat umuy u'nantoyaniqey soon tatami'mani; pay as pi uma put navoti'yuñwa, nihqe it tuptsiwnit pas antsanihqat pasiwyuñqey ep hürs'iwyuñwa. ¹³Owi, pay ka nu hihsavohaqam itokoy ep qátuniqey pahsavohaqami umuy it u'nantoyne' umuy öqalantaniqw pam nuyniqw súanta. ¹⁴Suyan pi nu navoti'taqe soon pas hisat pay yep qatsit añqw ahpiyni, Itahtutuyqawhqay Jesus Christ nuy hin āawnaqat pan'i. ¹⁵Pu öviy piw nuy hisat ahpiyniqw uma iit yantaqat sutsep u'ni'yuñwniqat öviy nu umumi qanātsui'ta.

Eyewitnesses of Christ's Glory

¹⁶Ura itam Itahtutuyqawhqay Jesus Christ öqalayay umumi mahtaknaya, piw put pítuniqat umuy āawnaya. Nikañw itam tuhislavayit qa pan umumi lavayhtoti. Pi Christ pas pavan lomavitsañway'vaqw, itam pas nāp put aw yórikya. ¹⁷Noqw God put Naat hapi put pas hihtatat, lolmat tālawñwat pitsánwtoyna. Noqw ura pas pavan lolmat tālawñwat añqw hakiy tōnaat pañqawu: I' hapi pas aw iunañwa Itii. Put hapi nu pas hahlayi. ¹⁸Noqw it hakiy tōnayay öñaqw töqtiqw, itam tükwit pas kaptsiwtaqat epeq Jesus ámumyakañw put nanapta. ¹⁹Pi itam as hihta nanaptaqey pēvewnaye', kurs hin itam God lavay'aymuyatuy lavayiyamuy pēvewnayani. Pumuy

lavayiam wihqöhit qatalpuve talni'taqat anta. Noqw hísatniqw tälawvaqw, umu'naiwpeq talawsohu yámakniqat pahsavu uma lavayit aw tunatyawwisq, pam umuñem lolmani. ²⁰Nikañw uma it navoti'yunwini: Kurs hak haqam pas nahpiy tutuvenit ep lavayit tūmamatsnani. ²¹Pi ura hisatsinom qa nāp nahpiy himu nātoniqat lavayhtotiqw, Qahováriwtaqa Hikwsi God sinomuyatuy pás unañwat yesqamuy pan unañwtoynaqw puma God lavayiyat yuaaykuya.

False Teachers

2 Nikañw pay ura Israel-sinmuy amuhpa' hakim God lavay'aymatnihqey atsáy'yunqam hoñva. Noqw pan piw hakim umuhpa' hoñve' hihta átsatnihqat hakiy hovalañwuqat sinmuy tutuqaynayani; nikañw sohsok hihta nanauyve hintsatskani. Hikispi puma Tutuyqawhqat pumuy túihqat ayo yuykuyani. Nikañw nāp nāhovalayaniqey aw suy'kini. ²Puma qaunánwtaqatsit añ hinwisq, kaysi-whqam pumuy amumi nanawinyani. Noqw pumuy amutsviy Jesus pöhuat pas antsanihqá qalomáyuaatiwini. ³Puma sivat tuñlay'yunqey öviy kwanwálvaiy akw umuy unatoy-nayani, umutsviy kähaktotiniqey öviy'o. Noqw pay hisatñahaqaqw pumuy qalomáyukuniwyaniqat pan amuñem yukiwta; noqw pumuy qöyantaniqa pumuy pas pay wihkini. ⁴Pi ura God hoñvia'yatuy qaantotiqamuy qa ayo nónaknat, pumuy maskimiq maspaqey, hisat pam hin yúkuniqey aw pahsavu pumuy somhtaqey, tupqat qatálat epeq pumuy tañay'ta. ⁵Pu piw ura pam hisatsinmuy qa ayo nónaknat, put qa kaptsi'yunqamuy patsikiwuy akw kiquöta. Nikañw pam it hakiy Noaht, sinmuy as suan

hinwisniqat yuaataqat ayo tavi, pu tsáne'nihqamuy sinomuyatuy piwu. ⁶Pu ura pam Sodom-nikañw pu Gomorrhath wuhkokitsokit qöhtsaptaqey kiquöta. Pan pumuy hintsanhqey, hakim ahpiy put qa kaptsi'yunqamuy amuñem hin hintaniqat amumi put akw mätaqta. ⁷Nikañw pam it suan qátuhqat Lot nukpansinmuy tuskapqatsiyamuy ep amumi puhtsemokiwtaqat ayo tavi. ⁸Pi pam táqa súantaqa pumuy amumum qátuhqey, pumuy qaanhintsakpiyamuy añ taykañw, pu nanvotqey put akw nāqavo nāunañwmokinta. ⁹Noqw öviy Tutuyqawhqá suyan pi put kaptsi'taqat kánavotpit añqw hin ayo táviniqey tuwi'ta, pu qaanhinwisqamuy oyi'taniqeyu, hisat hin amuñem yuke' pumuy sivintoyaniqey aw pahsavoo. ¹⁰Nihqey tis pi öviy pam añ hakimuy nāp tuyoy'ewakw tuñlayiy añ hinwisqamuy pan hintsanni, pu añ momñwituy qa hihtay'yunqamuy piwu. Puma pi kwikwivitu; nāp tunatyay hinwisniqey anyuñwa. Puma öñaqw hihtuy kaptsiwiyaqamuy amumiq qalomáhiñqawaniqey qatuhtusya. ¹¹Noqw hikispi God hoñviaymat pumuy amuhpenihqey pavan pas ö'qalt-nikañw, pu hóhoñvit, Tutuyqawhqat atpip pumuy amumiq qa nānap hin hinqawwakañw hihta aqw tsotskanaya. ¹²Noqw ima sinom hihtuy popkotuy hihta aw qa wūwayañwuqamuy amunkahkañw, hin unañwtote' pan yukuyanwu; nuiwye', niniwyaniqey öviy aniwhtoti. Noqw puma hihta as qa mätsi'kahkañw qalomáhiñqawwawu; nihqey nāp qaanhinwisqey ep súlawhtini, ¹³Nen qaanhintsakpiy añqw ahsatit ömahtotani. Tälö' puma qaunánwtaqatsit ep hahlayya. Ima hihta itséheet panyuñwa, himu hihta akw qa pasiwtaqat pankahkañwo; qaantunatyay ep himuiwkhahkañw haqam umumum nophomikiwtañwu;

¹⁴Novöwuy-sa taynumya; piw soon pösiam qaanhtiput qe'tini. Puma tuptsiwnit añ qa ö'qaltuy ünatoynaya. Puma hihta tuñlayiy himuy'vayaniqey tuwi'yuñwa. Oviy puma God itsívuyat akw so'niqw pan amuñem yukiwta. ¹⁵Ima hakim pöhut súantaqat añqw lasyat nāp sūhaqamiyaq, hakiy Bosor tiyat Balaam kukyat añq' hinwisa. Ura pam hihta qaantsatskiwhqat añqw hihta himuy'vaniqey unañwti. ¹⁶Noqw ura himu pohko put qaantunatyayat ep put mēwa. Mōro qayuáataqa táqat tōnayat akw God lavay'ayayat qaunánwtalqat mēwa. ¹⁷Ima hapi nōñanvatñit añqw pāhut sūlawhtiqat anyuñwa, wisoomawht huhukwhoyaqat an'i. Noqw pumuy amuñem God pas haqam qatālat na'sasta. ¹⁸Puma hihta an'ewakw kwiviyuaatotaq, tuptsiwnit añ qa ö'qaltuy tuskapqatsit akw ünatoynaya, hakimuy qaanhinwisqamuy amuñaqw híhin ayo nōñakqamuyu. ¹⁹Puma as pumuy qenivo öoyyaniqey pañqaqwat, nāp hihta tuyoy'ewakw hintsatskiwhqat aw tūwik'iwyuñwa. Pi hak hihta akw áñwutiwe', pay put aw tūwik'iwtañwu. ²⁰Ispi kurs pay as hak Jesus Christ Itahtutuyqawhqay, ayo Tūooyhqat tuwi've', yep qatsit ep hihta qalomáhintsatskiwhqat añqw mātaviwe', pay piw put ap ahoy kwise' áñwutiwhq, pay pep pu' so'ñwamiq qatsiat pas qalomáhintañwu, mohtiwat qatsiyat epnihqee. ²¹Pay tatam pi as puma hin suan hinwisniqat qa nanaptani. Ispi puma as suan tutavot nanaptat, kwusuyat, añqw ahoy lasyaqw pam pas qalomáhinta. ²²Noqw pay pi it yan lavayit puma súanhtoti: Pohko nāyöiy aw ahoy pitu; piw pitsötit as pāhomyaqw, pay piw tsōqakuyit aqw waöökuniqey aqw ahoy paki.

The Promise of the Lord's coming

3 It hapi akw nu pu' lōs umumi pēna, aw iunañwamu. Nihqe nu put akw umuy ahoy u'nantoynaqe umuhwuwniy súantaqat pavan öqalaniqey unañwti, ²Uma imuy pās unañway yesqamuy God lavay'aymuyatuy pay hisat hin lavayhtotiqat u'ni'yuñwniqat öviy'o, pu Itahtutuyqawhqay, itamuy ayo Oyahqat tutavoyata, itam put ayamat umumi hin put mātapyaqat pan'i. ³It yantaqat uma mohti navoti'yuñwni: Pay nāt so'ñwamiq hakim tututsiwyaqam nāp tunatyay añ hinwisqam hoñvani; ⁴Nen pañqaqwani: Yaw pam pítuniqey pañqawu. Noqw pan lavayi hisat aw antsaniwni? Taq itahwu'yamuy hisat so'q, hisat sohsoy himu yukiltiqa pay nāto panyuñwa, kitotani. ⁵Noqw pay i' navoti susmataq'a: Pay i' yañ tokpela God lavayiyat ahpiy hisat yukilti. Noqw tūwaqatsi pāñaqw wunuwkañw pāhut añqw yukiwta. ⁶Noqw pu pay ura i' tūwaqatsi ephaqam yukiltiqat put akw pātsikq sūlawhti. Noqw puma put navotit qa aw tunatyawyuñwa. ⁷Noqw God it yañ tokpelat, pu tūwaqatsit, pu'nihqat lavayiy akw warani'ta. Nikañw ason pam imuy put qa kaptsi'yuñqamuy hinwat amuñem yukut, hovalani. Nen pep pu' i' yañ tūwaqatsi taqtiniqat pan put enem yuku. ⁸Nikañwo aw iunañwamu, it hapi uma qa suhtokyani: Sūs tāla Tutuyqawhqatniqw sōmorit yahsañwuy anta, pu sōmorit yahsañw sūkw tālat anta. ⁹Pay Tutuyqawhqay lavayiy aw antsanniqey ep qa sōwuniñwu, nāmahin pi sinmuyniqw pam pantañwu. Pi pam itamumi wuhko maqaptsi'ta, hakiy sūlawhtiniqat qa suhtaq'ewñwunihqee. Nikañw pas as sohsoyam nāp tunatyay añqw lasyaniqat pam nāwakna. ¹⁰Nikañw hapi Tutuyqawhqat talōñniyat aw suptuni, uyiñwu

mihikq pítuñwuqat pan'i. Noqw ep pu' tokpela a'nö umumutat, haqami tūwayani. Noqw pu' añ himu hin yukiwyuñqa qōhit akw pātini. Noqw tūwaqatsi, pu añ himu hinyuñqa taqtini. ¹¹Noqw suyan hapi sohsoy himu pātiniqat uma navoti'kahkañw, ya uma hin as hinwisni? Soon uma qa ahsupoq qatsit añ suan hinwise' God eñem-sa yesni, ¹²Hisat God talōñniyat aw pītuniqat maqaptsi'kahkañw, kwanwtotoynayakahkañwo. Pi put talōñniyat ep yañ tokpela taqte', pātini; pu añ himu hin yukiwyuñqa qaan'ewakw mukit akw súlawhtini. ¹³Noqw pay as pi panta. Noqw itam pi pūhut tokpelat, pu pūhut tūwaqatsit itamuy āawnaqat ōviy maqaptsi'yuñwa; pep hapi himu súantaqa-sa pasiwtani. ¹⁴Noqw uma hapi iit yantaqat ōviy maqaptsi'yuñwa, aw iunañwamu. Nihqe ōviy uma tunatyawyuñqw, ason pam pite' umuy kwakwhaiwyuñqat umuy túwani, qa haqam hihta akw itséheiwuñq'ö, kurs hak umuy hihta

ep tukopnaniq'ö. ¹⁵Itahtutuyqawhqa umuy ayo nōñakniqat ōviy umumi maqaptsi'taqat uma pan wūwantotani. Pay ura aw ita'nañwa Paul piw pan umumi pēna, suan wuwñiy put aw noiwhqat ahpiy'ö. ¹⁶Pay pi aansakis pēne' it yuaaykuñwu. Noqw tutuveniyat añ pēhu māmatsniqw qatūvosi. Noqw ima añ qanavóti'yuñqam, qa hūrs hoñqam put hihin namtōkintotaqe nukushintsahsanya; nihqe nankiwakw panhtoti, pay ahpiy pēhut tutuvenit pantsatskaqey pan'i. ¹⁷Noqw ōviy'ö, aw iunañwamu, uma hapi añwu pay it navoti'yuñqe ōviy qanāunay'yuñwñi; taq nāp hisat sen hakim qaanhinwisqam it pōhut pas antsanihqat añqw umuy lasnayaqw, uma hūrs hoñqey mātatve', añqw ruhpakyani. ¹⁸Uma qa panhtotit, God añqw núokwat makiwye', put añ wuñwyani, Itahtutuyqawhqaqay Jesus Christ itamuy ayo Oyahqat tuwi'yuñqey añ suyhtsepñwat öqawi'wiskahkañwo. Nam pam kaptisitiwaa, pay pūu-nikañw pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

JOHN

mohti Pēniata

The Word of Life

1 It lavayit ahpiy yēsiwhqat yayh-niwhqat ańqawnihqat hapi itam aw tūqaykahkańw, itahposiy akw aw yórikya. Put hapi itam aw tātayyat itahmay akw aw hintsatsna. ²Pi qatsi pas mātakti. Noqw itam aw yórikya. Ni-hqe put pantaqat suyan navoti'yuńqeput tuawi'yuńwa. I' qatsi qaso'taqa as Nayat ámumnikańw itamumi mātaktiqat itam umuy áwintota. ³Itam hapi hihta aw yóriyaqey, pu aw tūqayyaqey umuy áwintota, uma itamum sūpwatniqat öviy'o. Noqw itam hapi pas suyan Nayat amum sūpwatu, pu Tiyat Jesus Christ ámuma. ⁴Noqw uma pas hahlayyaniqat öviy itam yan umumi pentota.

God Is Light

⁵Noqw itam hapi yan lavayit put ańqw nanaptaqe umuy áwintota: God tálanihqata; noqw qatála hapi pas put ep sūlawu. ⁶Kurs itam put amum sūpyaqey pańqawkahkańw qatalpuva hinwise' itam hapi atsálalwani; nihqe hihta pas qa átsanihqat qa hintsatskani. ⁷Nikańw pam tálát epniqw öviy itam put an tálát ań hinwise' itam sūp hinnumyani. Noqw put Tiyat Jesus Christ unwáat itamuy sohsok qaanhtiput ańqw kwan'ewakwtani. ⁸Kurs itam qaanhtiput itamuhpe sūlawhqat pańqaqwe', itam nāmi yētotani. Noqw God lavayiat pas antsanihqat hapi itamuhpe sūlawni. ⁹God sūankańw, pu lavayiy an hinhtińwu. Noqw öviy itam put aw itahqaanhtipuy nahostotaqw, pam soon itahqaanhtipuy itamuhpiy qa

ayo yúkuni, pu sohsok qasuantsakpit ańqw itamuy kwan'ewakwtani. ¹⁰Itam qa haqam hihta ep qaanhtotiqey pańqaqwe', pam átsanihqat itam pan put yukunayani. Noqw put lavayiat hapi itamuhpe sūlawni.

Christ Our Helper

2 Itimhohyamu, uma hapi qa haqam qaanhtotiniqat öviy nu umumi yan penta. Noqw sen haqawa qaanhtiqw, pay Jesus Christ, pas sūka sūantaqa, itamuńem Itanay aw lavayi'ma. ²Pu pam itahqaanhtipuy ep mokqe, itamuy Nay enań namivöhikna. Pu pam qa itahqaanhtipuy-sa ep mōki, pas hapi sohsokmuy qaanhtipuyamuy ep'e. ³Noqw itam put tutavoyat ań hiwisqey akw put tuwi'yuńqey navoti'yuńwa. ⁴Hak haqam put tuwi'taqey lalvaykańw put tutavoyat qa ań hinme' hapi átsani. Noqw himu pas antsanihqat put hapi ep sūlawni. ⁵Nikańw kurs hak haqam put lavayiat ań hinmaqa pam hapi pas antsa God aw unańway'tani. It hapi yantaqat akw itam God ań yesqey navoti'yuńwa. ⁶I' hak Tiyat amum hinnumqey pańqawlawhqat pas put hinmaq soon piw qa pan hinmani.

The New Command

⁷Itupkomu, pay hapi nu qa hihta pas pūhut tutavot umumi penta, nikańw pay hisattutavota. Ura uma yayhniwhqat ańqaqw put oyi'yuńwa. Noqw uma yayhniwhqat ańqaqw lavayit nanvotyaqw, pam hapi hisattutavo. ⁸Nikańw pu' piw nāt nu pas pūhut tutavot umumi penta; ispi qatála ayo ruhpaq'ö; noqw tála pas antsanihqat pu' tála. Noqw pam tutavo Tiyat qatsiyat akw aw antsaniwa, pu umuhqatsiy akw piwu. ⁹I' hak tálát ań hinmaqey pańqawkańw sinosińway aw qa suhtaq'ewnihqat hapi nāt qatálat ań hinma. ¹⁰I' hak sinosińway aw

unañway'taqa hapi tālat añ hinma; nihqe sinmuy qa unañwmoknani. ¹¹ Pu i' hak sinosñway qa aw suhtaq'ewnihqa hapi qatālat añ hinma; nihqe qatalpuva hinmakañw, haqami hoyoyotaqey qa navoti'numa, pi qatāla put pōsiyat qatālawnaq'ō. ¹² Nu hapi umumi penta tsatsáyhohyamu, God Tiy tuñwniyat aw umuy tuñwantaqey, umuhqaanhtipuy umuhpiy ayo yúkuqw òviy'ō. ¹³ Nu umumi penta námatu, uma put hakiy yayhniwhqat añqaqwnihqat tuwi'yunqw òviy'ō. Nu umumi penta tōtimu, uma it hakiy qalolmat añwutotaqw òviy'ō. Nu umumi penta tsatsáyhohyamu, uma Itanay tuwi'yunqw òviy'ō. ¹⁴ Nu umumi pēna námatu, uma put hakiy yayhniwhqat añqaqwnihqat tuwi'yunqw òviy'ō. Nu umumi pēna tōtimu, uma hóhoñvitniqw òviy'ō, pu God lavayiat umuhpe huruiwtaq'ō. Nihqe uma it hakiy qalolmat añwutota. ¹⁵ Uma yep qatsit tunatyayat qa kwanwátayyuñwni, piw ep hihta hinyunqata. Kurs haqawa yep qatsit tunatyayat hahlaye' pam Itanay qa aw unañway'tani. ¹⁶ Pi fi himu sohsoy yep qatsit ahpiy'ō: itahtokoy ahpiy tuñlayi, pu itahposiy ahpiy'ō, pu kwivi'nañwat ahpiy'ō. Pam qa Itanay ahpiynit, yep qatsit ahpiy'ō. ¹⁷ Noqw yep qatsi hapi tūwayato, pu put ep himu tuñlayi. Nikañw i' hapi God tunatyayat añ hinmaqa pas sūtsepni.

The Enemy of Christ

¹⁸ Itimhohyamu, so'ñwamiq hapi pitsíwta. Noqw ura hak Christ ehpew'iwtaqa pítuniqat uma nanaptaqw, pay hapi kaysiwhqam Christ ehpewyaqam pu' pay yēse. Noqw it yantaqat hapi akw itam so'ñwamiq pitsíwtaqat mātsi'yunwa. ¹⁹ Puma as itamuhpiy añqe' nankwusakañw pay puma qa itamum tōnawta. Pi as puma itamum tōnawte', soon as ka

qa itamum yūmosa hinwisni. Pay qa sohsoyam itamumyaqey mātaktotiniqey òviy panhtoti. ²⁰ Noqw pay uma hapi hakiy Qahováriwtaqat akw tuvoylatoti. Nihqe uma sohsoq hihta navoti'yunwa. ²¹ Pay uma hihta pas antsanihqat qa navoti'yunqat nu qa panwat umumi pēna, pi uma put navoti'yunqw òviy'ō. Pu qa haqam himu atsa it pas qaatsat ahpiynihqat uma navoti'yunwa. ²² Noqw ya hak átsani? I' hak Jesus qa Moñw'asi'taqat pañqawlawhqa. I' hak Nayat-nikañw pu Tiyat pumuy ayo yuykuqa hapi Christ ehpewnihqa. ²³ Hak hapi haqam Tiyat ayo yuykuqa pay Nayat qa tuwi'ta. Nikañw i' hak God Tiyat Moñw'asi'taqat pañqawhqa hapi Nayat tuwi'ta. ²⁴ Noqw òviy hapi uma yayhniwhqat añqaqw hihta nanaptaqey aw tunatyawwisni. Kurs uma añ ahsupoq put añ hinwise', pay uma soon piw Tiyat ep qa yūmosa hinwisni, pu Nayat ep'e. ²⁵ Noqw yan hapi pam itamuy āawna: Itamuy qatsit qaso'taqat máqaniqeyu. ²⁶ Nu umuy qa súaqwat lahsintotaqamuy lavayhtiqey umumiq yan pēna. ²⁷ Nikañw pay uma Itanay ahpiy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylatiwyaqw, pam umu'nañwpeq qatu. Noqw soon pas hak piw umuy hihta tutuqaynani. Pi Hikwsi hapi umuy sohsoq hihta tutuqayna. Pam hapi pas antsa, pu pas qaatsa; nihqe hin pas umuy tutuqaynaqw pan uma put ep hinwisni. ²⁸ Noqw taa ítimhohyamu, uma Tiyat ep huruiwyunwni. Noqw hisat pam mātaktiqw, itam qa ókiwyani; nen put pituqw, itam qa hihta ep hamanhtotini. ²⁹ Uma put súantaqat pan aw navoti'yunwa. Noqw òviy suyan hapi hak suan hinmaqa God tíyatnihqat uma navoti'yunwa.

Children of God

3 Meh, kurs huvam aw wūwayaa: Itana pas pavan itamumi

unañway'ta! Oviy pi itam God timatnihqey pan tūnwantiwya. Paniqw hapi ōviy yep qatsit tunatyayat hinwisqam itamuy qa tuwi'yuñwa, puma put Tiyat qa tuwi'yuñqe ōviy'o. ²Aw iunañwamu, pu' hapi itam God tīmatu. Noqw itam hin yukiltotiniqw pam pantaqa pay nāt qa mātaki. Nikañw ason hisat Tiat mātakiqw itam put anyuñwniqey navoti'yuñwa; ispi itam put hin hintaqat aw yórikyaniqee. ³Noqw haqam it yantaqat unañwvahsit ñöy'i'taqa nākwañw'ewakwlawñwu, pas pam hin kwañw'ewakwnihqat pan'i. ⁴Qaanhtiput hintsakqa piw tutavot ehpewi hintsakñwu; pi qaanhtipu tutavot ehpewi hintsatskiwhqa. ⁵Noqw uma navoti'yuñqw, ura God Tiat itahqaanhtipuy ayo yúkuniqe ōviy mātaki. Noqw qaanhtipu put ep sūlawu. ⁶Noqw put ep huruiwtaqa hapi qaanhtiput añ qa hinma. Qaanhinmaqa hapi put aw qa yóriki'ta; piw qa tuwi'ta. ⁷Itimhohyamu, qa hak hapi umuy ūnatoyñani. Suan hinmaqa hapi sūantañwu, God Tiat suan hintaqat pan'i. ⁸Qaanhinmaqa hapi Nukpanat añqwniñwu. Pi Nukpana yayhniwhqat añqaqw qaanhinma. Noqw God Tiat Nukpanat tutmalayat sīmoknaniqe ōviy mātaki. ⁹God añqw tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God tunatyaat put apqōlpeniñwuniqw ōviy'o. Pu soon pam hihta ep qaanhtiñwu, pi pam God añqw tihtiñwunihqee. ¹⁰Yantaqat hapi akw God timat mātakya, pu Nukpanat tīmatu: Sūantaqat qa hintsakqa hapi qa God añqwniñwu, pu i' hak sinosñway aw qa unañway'taqa piwu.

Love One Another

¹¹Pi ura uma yayhniwhqat añqaqw it hapi yan tūawit aw tūqayyuñwa: Itam nānami unañway'yuñwniqata; ¹²Ura i' hak Cain Nukpanat ahpiyñihqe

tupkoy ninaqat qa panhtotini. Noqw ya hinoqw pam put nina? Ispi put tumalaat qalolmaniq'ö, noqw tupkoyat tumalaat sūanta. ¹³Pay uma qa pas pas hin wūwantotani, itupkomu, kurs yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi qa suhtaq'ewyaq'ö. ¹⁴Itam hapi mokiwuy añqw qatsit aw nõnakqey navoti'yuñwa, ōviy pi itam itahsinosñwamuy amumi unañway'yuñwa. Nohtumi qa unañway'taqa hapi mokiwuy ep hinnuma. ¹⁵Sinosñway aw qa suhtaq'ewnihqa hapi sinmuy qöyantaqaniñwu. Noqw uma navoti'yuñqw qa hak tuqwyantaqa qatsit qaso'taqat pasiwta. ¹⁶Pi God Tiat itamuñem qatsiy tavi. Put pantaqat akw God itamumi unañway'taqat itam māmatsya. Noqw soon as itam tuwat itahqatsiy qa itahsinomuy amuñem o'yaniqey suhtaq'ewyani. ¹⁷Noqw sen haqawa yep qatsiy ep hihta hímuy'tiwhqat himuy'kañw, sinosñway hihta haqni'taqw, tuway'kañw put qa ōkwatuwe', ya sen hin pam God añqw nuhtumi unañway'taniqey tuwi'vagey pañqawni? ¹⁸Itimhohyamu, itam qa itahlavayiy-sa akw nānami unañway'yuñwni, piw itahleñiy akw'a. Itam qa panyuñwt, itahhinsakpiy akw pas antsa panyuñwni.

Courage before God

¹⁹Pu it hapi akw itam pas antsa God tīmatnihqey navoti'yuñwni; nihqe qa hin unañway'kahkañw put aw ōkiwtani. ²⁰Ispi kurs pay itah'unañwa itamuy sóontsani'taniqw, tis pi God itah'unañwa epnihqe pas sohsok hihta navoti'ta. ²¹Aw iunañwamu, kurs itah'unañwa itamuy qa sóontsani'taniqw pep hapi pu' itam God aw qa ōkiwyani. ²²Pu itam hihta ōviy tūvintote' put añqw put ōmah-totamantani, ispi itam put tutavoyat añ hinwisqee, nihqe put tayawintiwiwa. ²³Noqw yan hapi pam tutapta: Itam put Tiyat Jesus Christ aw tütuptsiwe', nā-

nami unañway'yuñqwniqata. ²⁴Noqw i' hak God tutavoyat añ hinmaqa hapi put ep qátuni; noqw God put ep qátuni. Noqw pam itamuy Hikwsit máqahqat akw itam put itamuhpe huruiwtaqat navoti'yuñwa.

The True and the False Spirit

4 Aw iunañwamu, pay uma qa pas sohsokmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw yuaatotaqey pañqawqamuy amumi tuptsiyamantani. Nikañw uma pumuy amumi pohtayamantani, sen puma pas antsa God añqwyaraqata. Taq kaysiwdaqam God lavay'aymatnihqey atsáy'yuñqam tūwaqatsit añqe' nankwusa. ²Noqw it akw hapi uma God Hikwsiyat māmatsyamantani: Haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pítuhqat pañqawlawhqa hapi God Hikwsiyat ahpiy yuaatani. ³Pu haqawa Jesus Christ tokoy'kañw pítuhqat ayo yuykuqa hapi qa God Hikwsiyat ahpiy yuaatani, soq it hakiy Christ ehpew'iwtaqat hikwsiyat ahpiy'o. Ura nāt Christ ehpew'iwtaqat pítuniqat uma nanapta. Noqw pu' hapi pay pam yep qatsit ep hinnuma. ⁴Noqw pay Christ umuh'nañwpeq qátuhqa put epnihqe pas pavan hoñvi. Noqw öviy uma pumuy áñwutota, pi uma God ahpiy tihtiwyaqee, itimhohyamu. ⁵Christ ehpew'iwyuñqam yep qatsit tunatyayat ahpiyya; nihqe öviy yep qatsit tunatyayat yuaatota. Noqw yep qatsit tunatyayat hinwisqam umumi tūqayyuñwa. ⁶Itam hapi God ahpiy tihtiywa. Noqw God tuwi'taqa itamumi tūqaytañwu. Pu God qa ahpiy tihtiwdaq itamumi qa tuqayvastañwu. It akw hapi itam it Hikwsit pas qa atsats mátsi'yuñwa, pu piw it atsats hikwsita.

God Is Love

⁷Aw iunañwamu, itam nānami unañway'yuñwni. Pi God hapi

itamuy nuhtumi unañway'yuñwniqat tutuwñañwu. Noqw haqam nuhtumi unañway'taqa hapi suyan God ahpiy tihtiwñwu, nihqe God tuwi'tañwu. ⁸Haqam nuhtumi qa unañway'taqa hapi God qa tuwi'tañwu, pi God nami'nañwaniq'ö. ⁹Noqw God nuhtumi unañway'taqey itamumi mahtaknaniqe pas sükw Tiy tūwaqatsit aw tavi, itam put atsviy yesniqat öviy'o. ¹⁰Noqw it akw itam God itamumi unañway'taqat māmatsya. Qa itam hapi God aw unañway'yuñqw, pay pam itamumi unañway'taqe öviy Tiy tavi. Noqw pam itahqaanhtipuy ep mokqe itamuy God enañ namivöhikna. ¹¹Aw iunañwamu, God pas panhaqam itamumi unañway'ta. Noqw öviy pas hapi itam soon as tuwat nānami qa unañway'yuñwni. ¹²Qa haq hapi hak God aw yori. Kurs itam nānami unañway'yuñqw, pep hapi pu' God ita'nañwpeq qátuni; nihqe itamuy nānami pas unañway'yuñwniqat itamuy tutuqaynatima, itam put an nuhtumi unañway'yuñwniqat aw pahsavoo. ¹³Noqw itam put añ yesq pam ita'nañwpeq qátuqw itam navoti'yuñwa, pi pam Hikwsiy itamumi nóaqw öviy'o. ¹⁴Noqw itam hapi aw yórikya, piw Naat itamumi unañway'taqat itam tuawi'yuñwa; ispi pam Tiy añqw pew taviqw pam sinmuy ayo oya. ¹⁵Hak hapi haqam Jesus God Tíyatnihqat pañqawhqa God añ qatu; noqw God put unañwpeq qatu. ¹⁶Noqw itam hapi God itamumi unañway'taqat nanaptañwu. God hapi pas nami'nañwa. Noqw nuhtumi unañway'taqa hapi God añ qatu, noqw God put ep qatu. ¹⁷Aw iunañwamu, kurs itam hin as nānami unañway'yuñwniqey pan nānami unañway'yuñwe' pep pu' ason hin yukiltiniqat aw pituqw itam qa ókiwyani. Pi Tiat yep qatsit ep

hin hintaqw pay itam piw an yep hinyuñwa. ¹⁸Hak hakiy aw unañway'te' qa put mamqasñwu; maqaswuwni sùlawñwu. Taq maqaswuwni'taqa hapi qa sun yantañwu. Noqw òviy God mamqasqa hapi soon pas put aw unañway'tani, pam as put aw unañway'tanikañwo. ¹⁹Itam put aw unañway'yuñwa, ispi pam mohti itamumi unañway'taq'ò. ²⁰Kurs hak haqam God aw unañway'taqey yan lalvaykañw sinosñway aw qa suhtaq'ewnihqa hapi atsátani. Ispi puyaw hak sinosñway aw yóriki'taqey aw qa unañway'te' hin tis God aw qa yóriki'kañw put aw unañway'tani? ²¹Noqw yan hapi pam itamumi tutapta: God aw unañway'taqa piw sinosñway aw unañway'taqata.

Our Victory over the World

5 I' hak Jesus Christ-nihqat tuptsihqqa hapi God añqw tihtiwnwu. Pu hak haqam God Itanay aw unañway'taqa piw put tímuyatuy amumi unañway'tani. ²Itam God aw unañway'kahkañw put tutavoyat añ hinwise' pep pu' itam put tímuyatuy amumi unañway'yuñqey navoti'yuñwni. ³Kurs itam God aw unañway'yuñwe' itam put tutavoyat añ hinwisni. Noqw put tutavoat qa maqsonhinta. ⁴I' hak God ahpiy tihtiwhqa yep qatsit tunatyayat áñwuy'tañwu. Noqw yan hapi itam yep qatsit áñwuy'yuñwni-God aw tütuptsiwee. ⁵Noqw ya hak yep qatsit tunatyayat áñwuy'tani? I' hak Jesus God Tíyatnihqat tuptsihqqa hapi.

The Witness about Jesus Christ

⁶Ura Jesus Christ pítuhqe kūiyit akw-nikañw pu unwat akw tuvoylati, qa kūiyit akw-sanit, pi kūiyit akw-nikañw pu unwat akw'a. Noqw Hikwsi hapi put pantaqat tuawi'ta. Noqw pam hapi pas qa atsa. ⁷Pi pahyom òveqatsit ep

Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Náata, pu Lavaiyat, pu Hikwsi Qahováriwtaqa. Noqw ima pahyom pay suhkaa. ⁸Pu pahyom tūwaqatsit ep Jesus Christ tuawi'yuñwa-i' Hikwsi, pu kūyi, pu unwa. Noqw ima pahyom sun lavayi'yuñwa. ⁹Itam pay sinmuy tuawiyamuy kwusuya. Nihqe tis òviy itam God tuawiyat kwusuyani. Noqw pam hapi Jesus Christ put Tiatnihqat pañqawu. ¹⁰Ason hak God Tiyat aw tuptsihq God Hikwsiat put unañwpeq qátu, nihqe put pantaqat tuawi'ta. Noqw pay God qa tuptsihqqa hapi pam átsanihqat pan put yukuna, ispi God Tiy hin tuawi'taqat pam qa tuptsihqee. ¹¹Noqw yan hapi God itamuy āawna: Pam itamuy qatsit qaso'taqat huyta, it qatsit put Tiyat epnihqata. ¹²Tiyat kwusi'taqa hapi qatsit kwusi'ta. Pu i' hak God Tiyat qa kwusi'taqa hapi qatsit nāstaa.

Eternal Life

¹³Nu hapi umuy God Tiyat aw tuptsiwñi'yuñqamuy amumi iit penta. Noqw uma put añ tūñwantote', uma God Tiyat aw tütuptsiwaqey qatsit qaso'taqat himuy'vayaqey navoti'yuñwni. ¹⁴Noqw itam put aw tuptsiwñi'yuñqw, put tunatyayat an hihta òviy itam put tūviñtotaqw, pam itahnawakinpiy navotni. ¹⁵Noqw itam put itahnawakinpiy aw tuqayvastaqat navoti'yuñqw, itam put aw nāp hihta tūviñtotaqw pam itamuy put máqani. ¹⁶Kurs uhsinosñwa qaanhtiput pay mokiwuy aqw qa pitsíwtaqat hintsakq um put aw tayte' pay um put enem tūviñtani. Noqw God put qatsit máqamantani, kurs pam mokiwuy aqw qa pitsíwtaqat qaanhtiput hintsakniq'ò. Pas antsa kurs hin hak qa mokiwuy aqw pitsíwtaqat qaanhtiput hinhtini. Noqw kurs hak pan qaanhtiqw, um put enem tūviñtaniqat qa putwat nu

pañqawu. ¹⁷Sohsoy qaantsatskiwhqa hapi qaanhtipu. Noqw soon sohsoy qaanhtipu mokiwuy aqw pitsíwtani. ¹⁸Itam navoti'yuñqw i' God ahpiy tihtiwhqa qaanhtiput añ qa hinma, pi God Tiat put aw tunatyawtañwuniq'ö. Noqw Nukpana put aw qa hintsakñwu. ¹⁹Noqw itam hapi God tímatnihqey navoti'yuñwa. Noqw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam sohsoyam it hakiy qalolmat akw tuyqawiwyuñwa.

²⁰Itam navoti'yuñqw God Tiat pítuhqe itamuy suyan unañwtalwuwnitoyna. Noqw öviy itam God pas antsanihqat tuwi'yuñwa. Noqw itam it hakiy pas antsanihqat añ yēse, pu Tiyat Jesus Christ añ'a. Pam hapi pas antsa God. Noqw itam put añ yeskahkañw qatsit qaso'taqat himuy'yuñwa. ²¹Itimhohyamu, uma hihta wutsit aw nāwakintiwhqat qa aw may'yuñwni. Pas antsa.

JOHN

arik Pēniata

1 Nu' wukw'aya, itahsiway pas namorstiwhqat aw penta, pu tímuyatuy amumii. Nu umumi pas antsa unañway'ta; pu pay qa nu'saa, pay pas sohsoyam it hakiy pas antsanihqat tuwi'yunqam piwu, ²I' hak pas antsanihqat itamuhpe pakiwkañw, itamum yūmosa hinmaniqat tunatyayat ōviy itam umumi unañway'kahkañw, pas antsa yan umunem nāwakinwisa. ³Nam ōkwalni, núokwa, pu kwakwhaunañwa umumum yantani, Itanay God añq'ö, piw Tiyat Tutuyqawhqat Jesus Christ añq'ö.

Truth and Love

⁴Pas haqawat uhtim Itanay lavayiyat pas antsanihqat añ hinwisq, nu amumi navotqe, put ep pas hahlayti, ura Itanay añqw itamumi hin tutaptiwhqat pan hinwisq'ö. ⁵Noqw taay isiwa, nu okiw ūmi pañqawni: Itam nānami unañway'yunwñi. Nu hihta qa pūhut tutavot ūmi penta, nikañw pay ura yay-hniwhqat añqaqw itamumi hin tutapti-

whqata. ⁶Noqw itam put tutavoyat añ hinwise' pan nānami unañway'yunwñi; noqw yan hapi tutavo, ura uma yay-hniwhqat pahpiy hihta nanaptaqey añ hinwisniqata. ⁷Taq kaysiwhqam tūunato-toynayaqam tūwaqatsit añ nankwusa, nihqe i' Jesus Christ tokoy'kañw pí-tuhqat ayo uyukuya. I' hapi tūunato-toynaqa; pu Christ ehpew'iwtaqa. ⁸Uma nāmi tunatyaltotini; noqw itam hihta tumaltotaqey qa kwayhyat, añ ahsupoq ahsatotani. ⁹Mewnit yūmo kwílakqa, pu Christ tutaqayhpiyat qa añ hinmaq, God put qa amum hinma. Pu hak Christ tutaqayhpiyat añ hinmaq, Itanay-nikañw pu Tiat puma put amum hinma. ¹⁰Hak umumi pite', qa yan umuy tutuqaynaqw, uma umuhkiy qa aw put panayamantani, piw uma qa öqalayamantani. ¹¹Taq put öqalayaqa qaanhtipuyat ep suñwáatni.

Final Words

¹²Pas nu as nāt nihtiwtatqat hihta umumi pēnanikañw, pay nu qa tutuvenit añ pēnani, piw qa tutuvenkuyit akw'a. Nikañw pay hisnen nu umumi pítuni; noqw itam pas nānami taykahkañw, yuaatotani; nen pas hinhaqam hahlayhtotini. ¹³Namortihqat uhqōqay timat uñ öqalaya. Nam antaa.

JOHN

Pēniat payisni'maqa

1 Nu' wukw'aya, it pas aw iunañway ūmi unañway'ta. ²Aw iunañwa, pas sohsoy himu uñem lolmaniqat nu uñem nāwakinma, um suphelawtaniqat pas uhhiiksi suphelawtaqat pan'i. ³Pi tuptsiwni'yuñqam ökihqe, inumi uñ tūawvayaqw, yaw um itahtuptsiwniy pas antsanihqat hürs nüy'kañw put añ hinma. ⁴Pi yaw itim Itanay lavayiyat pas antsanihqat añ hinwisq, nu put pantaqat navotqe, pas hahlayhti. Qa himu put epnihqe inumi pas pavan hahlayhpi.

Gaius is Praised

⁵Aw iunañwa, pay um añ tuptsiwni'yuñqamuy-nikañw, pu a'löntuy hin tumalay'taqey ep súantsaki. ⁶Yaw um nuhtumi unañway'taqat puma God aw tōnawtaqamuy amumi tūawvaya, noqw um God kaptsi'kañw, pumuy haqamiyaqw amumi unañwtave', súanhtini. ⁷Pi puma put tuñwniyat tunvotnayaniqe añqe' nankwusa; nihqe imuy qatuptsiwni'yuñqamuy amuñaqw qa hihta ömahtiwisa. ⁸Noqw paniqw hapi öviy itam pumuy panyuñqamuy soon qa pāsyani; nen pumuy tumalsuñwamatni, puma Itanay lavayiyat pas antsanihqat yuaatiwisq'ö.

Diotrephes and Demetrius

⁹Ura nu as God aw tōnawtaqamuy amumi pēna; noqw i' Diotrophes pumuy amuñaqw pas hímuniqey nāwaknaqa itamuy qa ömahta. ¹⁰Noqw öviy kurs nu umumiq pite', soon nu put hiniwhtipuyat aw qa pónaknani, itamumiq nánaphin qalomáhiñqawlawhqata; pu pas qa nöyaltiqe, pam añ tuptsiwni'yuñqamuy qa ömahta; nit pu pumuy ömahtotaniqey nānawaknaqamuy mēwanta; nihqe God aw tōnawtaqamuy amuñaqw pumuy ayo maspita. ¹¹Aw iunañwa, um hihta qalolmat aw qa nanawinht, lolmatni. Lolmat añ hinmaqa hapi God tíata; pu i' hak hihta qalolmat añ hinmaqa hapi God aw qa yóriki'ta. ¹²I' Demetrius sohsokmuy amuhpiy aw lomanavotiwta. Noqw i' pas antsa. Owi, pu itam pas piw nāp aw navoti'yuñwa; noqw uma navoti'yuñqw, itahtuawi pas qa atsa.

Final Greetings

¹³Pas nu as nāt nihtiwtaqat hihta pēnanikañw, pay nu qa tutuvenkuyit pu qa tutuvenkohot akw ūmi pēnani; ¹⁴⁻¹⁵Nikañw pay hisnen nu qa pas wüyavotiqw ūmi yórikni; noqw itam pas nāmi taykañw yuaatani. Nam kwakwhaunañwa umum yantaa. Ima itahkwatsim uñ öqalaya. Um itahkwatsmuy nanāpwat öqalantani.

JUDE

God Sinomuyatuy amumi Pēniata

1 Nu' Jude, Jesus Christ tūwikiat, pu James tupkoat it penta. Nu umuy Itanay God ahpiy sutsvo oyiwyuñqamuy öqalanta. Ura pam umuy wánwayhqe, Jesus Christ eñem umumi tunatyawma. ²Nam núokwa, kwakwhaunañwa, pu nami'nañwa qaöwíhinkañw umumi pitsíwtaa.

False Teachers

³Aw iunañwamu, nu as itamuy hin sun ayo nōñakqat umumi pēnaniqey unañwti. Nikañw pay kurs nu soon umumi qa pēne', uma itahtuptsiwniy eñem pas rohomnumyaniqat umuy u'nanani, itahtuptsiwniy God sinomuyatuy amumi sūs mātaviwhqat éñemi. ⁴Taq haqawat God qa kaptsi'yunqam nanauyve itamumi yuña. Yaw puma God aw yankahkañw qahopíyese; nihqe God súkw Moñwit ayo yuykuya, pu Itahtutuyqawhqay Jesus Christ piwu. Nihqe öviy añwu pay hisat puma qalomáyukiltiniqat aw oyiwyuñwa. ⁵Noqw öviy nu umuy it ep ahoy u'nananiqey nāwakna; pay as pi uma hisat it yantaqat pás nanapta. Ura hin Tutuyqawhqay haqaww tutskwat Egypt añqw sinomuy nōñaknat, put pantaqat atsve pu' haqawatuy qa tuptsiwni'yunqamuy haqami hintsana. ⁶Pu ima öñaqw hoñvia'yat tumalay tatamhtotat, pas nāp qeniý mātatveyaqamuy sūs somhtaqe, qatalpumi tañata, hisat aw wukotalōñvaqat ep pumuy hin yukunaniqey aw pahsavoo. ⁷Noqw ura Sodom-niqw, pu Gomorrha-niqw, pu amunan'ik kitsókit añ sinom piw pumuy amún tuskapqatsit aw tahkukq, tahtaqt nāp nānami tokoy añ písóqya. Noqw

God qōhit qa tokñwuqat akw pumuy sivintoyna, sinmuy ökwhaniqe öviy'o. ⁸Noqw piw nāt ima pumuy amún hihta itséheet añ kwañwáuwantotaqe, tokoy tuyoy'ewakwtotañwu; añ moñw'iwyuñqamuy qa hihtay'yuñwa, pu añ öqalat pasiwyuñqamuy amumiq nānap hin qalomáhiñqawa. ⁹Noqw híkispí God pas sushoñviayaat Michael Nukpanat amum nāñwuy'ta, Moses tokoyat öviy'o. Nihqe nānaqasqe soon pay nanāp'unañw put aw qalomáhiñqawniqe, ura put aw pañqawu: Nam Tutuyqawhqay uñ mēwaa. ¹⁰Noqw ima hihta aw qa mātsi'kahkañw, soq tuwat put ep qalomáhiñqawañwu; pu pay hihituy popkotuy amún hihitay nāp tuwi'yunqey akw nāhovalayañwu. ¹¹Is okiw púmaa! Puma Cain kukyay añqe' hinwisa; pu Balaam an hihta súantaqat añqw lasya, hihta as himuy'vayaniqe öviy'o; pu Core an God aqw kolilitotat, put an súlawhtini. ¹²Ason uma sūp haqam nōnove', Tutuyqawhqat u'ni'kahkañw pōlavikit yóñoyhtotaqw, puma umumum nōnove', pep hihta itséheet anyuññwu; nānami-sa tunatyawyuñwt, qa hihta tuhtusyakahkañw nōnovañwu. Puma wisioomahwt huhukwhoyaqat anyuñwa. Puma himutskit tal'añwnawit añ qa hihta sipalay'vañwuqat anyuñwa, náipwaniwyuñqee; soñawnen lōs soa. ¹³Pātuwaqatsit añqe' a'nō walalataqat anyuñwa. Pumuy hintsakpiam pāhut walalataqat qōtōyat anta. Puma sōtuy nānahoy yuyutyaqat anyuñwa; nihqe puma haqami mñhikqat añ pas qatālat aqw sūs yuñni. Pep puma nawus aqwhaqami yesni. ¹⁴Noqw Adam añqw tsañe'sikis nānañumo qatsívaptsiwyuñqat pep Enoch tihtiwa. Nit pam añwu pay imuy ura lavayhtiqe pañqawu: Meh, Tutuyqawhqay pas qaan'ewakw

hintaqamuy qahováriwyuñqamuy tsamkañw añq'ö, ¹⁵ Sinmuy sohsokmuy amuñem hin yúkuniqee. Pam sohsokmuy qa kaptsi'yúñqamuy qalomáhintsakpiyamuy sohsok ep pumuy hin yúkuni. Taq puma God qa kaptsi'kahkañw put ehpewi qaanhtoti, piw anahaat lavayit akw put aqw hiñqawa. ¹⁶ Ima hapi pas sutsép-sa hihta añ hiñqawwisa; panis tuwat tüovelanhiñqawwisa; nāp tuñlayiy-sa añ hinwisa; hihta a'nö kwiviyuaatotañwu; hihta nukwáñw'ewyaniqey öviy sinmuy amumi kwanwáyuaatotañwu.

Warnings and Instructions

¹⁷ Nikañwo aw iunañwamu, pay ura Itahtutuyqawhqay Jesus Christ ayamat hin hintaniqat yuaatotaqat uma u'ni'yúñwñi. ¹⁸ Pay so'nwamiq ima hakim tututsiwyaqam hoñvani. Puma God qa kaptsi'yúñwñi; nāp tuñlayiy añ hinwisni, ura kitota. ¹⁹ Ima hapi añ sinmuy tsikantotani; nāp tunatyay añ hinwisa, Qahováriwtaqa' Hikwsi pumuy unañwayamuy qa aw pákiq'ö. ²⁰ Noqw ūmaa, aw iunañwamu, uma

umuhtuptsiwniy God añqwnihqat añ nāwuñwintani; Qahováriwtaqat Hikwsit añ nāwakinwisni. ²¹ Itahtutuyqawhqay Jesus Christ núokway ahpiy umuy qatsit qaso'taqat máqani. Noqw put talónvaqat aw pahsavo uma maqaptsi'kahkañw, God añqw nāmi'nañwat añ hinwisni. ²² Añ qa súyanyaqamuy uma ókwatutwani; ²³ Qōhit añqw pumuy ayo lañamintotani. Pu añ pētuy piw uma maqasneveq ayo öoyyani. Nikañw piw yuwsiyamuy tuskapqatsit akw tuyoy'ewakwtiwhqat uma aw qa suhta'ewyani.

Prayer of Praise

²⁴ Taay. Kwakwhat pi God umuy qa lasyaniqat aw öqalat pasiwta. Pan hapi umuy hahlaykahkañw, qa hihta akw hinyuñqat pam natpipo lomaqatsit aw umuy ökínani. ²⁵ Pam-sa hapi nāla suan unañwtalwuwni'ta, pu itamuy ayo oya. Nam sinom sohsoyam put pas hihtatotat, kaptsi'yúñwñi. Nam puma put Moñwílalwani; pam-sa hapi öqalat pasiwtaqat pañqaqwani. Nam pu' yantani, pu yūmosa aqwhaqamii. Nam antaa.

Jesus Christ

HIHTA NATONIQA MAHTAKNA

Ayay John aw'i

1 I' tutuveni Jesus Christ ańq'ö. God soon pas hisat hin hiniwhtiniqat put aw matakta, pam lavay'aymuy umumi put mahtaknaniqat öviy'o. Noqw pam hońviayay ayataqw, pam nuy John, put lavay'ayayat, put äawna. ²Noqw nu God lavayiyat, Jesus Christ inumi mataktaqat umuy äawnani. Pu nu hihta aw yórikqey umumi pēnani. ³I' hak it tutuvenit añ hin hiniwhtiniqa pey'taqat añ túńwan-taqa hahlayhpit epni. Pu put nanaptat, aw tuqayvasi'yunqam piw pas hahlayhpit epyani. Pi aw hapi pituto.

Greetings to the Seven Churches

⁴Nu' John Asiat ep tsańe' kitsókit añ God aw tōnawtaqamuy öqalanta. Nam núokwa, pu kwakwhaunańwa umumi pitsíwtani, it hakiy pu'nihqat, pu pay hísatnihqat, pu nātoniqat ańq'ö, pu tsańe'nihqamuy hihikwsimuy put mońw'atsvewayat ehpewiyaqamuy amuńaq'ö, ⁵Pu Jesus Christ ańq'ö. Pam hapi pas suyan navoti'kańw súańqawu; so'pumuy amuńaqw tātayhqe nuhtuńaqw susmohpeq'a; pu tūwaqatsit ep momńwituy amumi mońw'iwta. Pam itamumi unańway'taqe, nāp unway akw itamuhpa' itahqaanhtipuy ayo pāhoma. ⁶Nihqe itamuy mońw'oyhqe, Nay God awwat itamuy wimmońw'oya. Nam sinom put kaptisitotat, put mońwlalwani sutsép-saa. Nam antaa. ⁷Meh, pam ōomawhtuy aqw hawni. Noqw sohsoyam pōsiy akw put aw yórikyani, pu ima put söhkwiknayaqam piwu. Noqw tūwaqatsit ep sohsoy hihtu nanāpwat sinom put atsviy tsaykitani. Pas antaa. Nam antani. ⁸Nu hapi

Alpha, pu Omega; nu hapi sohsok hihta yayhnaqa pu sohsok hihta aw pās yúkuniqa, kita Sus'öqaltutuyqawhqa, pu'nihqat pu pay hísatnihqat, pu nātoniqa.

A Vision of Christ

⁹Nu' John, umuhpava, pu umuhsuńwa, umún Jesus Christ enem hihta añ kānavota; put enem hihta añ nakwhani'ta; piw umún put amum mońw'iwatani. Nu pāńaqw tutskwat kuytaqat Patmos yan mātsiwhqat ep qatu, God lavayiyat ep'e, pu Jesus Christ yuaataqey ep'e. ¹⁰Noqw Tutuyqawhqtat talōńniyat ep nu Hikwsit akw tuyqawiwkańw, inuhkwayńave hakiy a'nō tōnayat navota, pas tōtōqpit an tōnayat'atqata. ¹¹Noqw inumi pańqawu: Nu hapi Alpha pu Omega, mohti'maqa pu nuhtuńknihqat, kita; pu piw yan'i: Um hin yórike', tutuvenit añ put pēnat, Asiat ep tsańe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi távini, ayo Ephesus ep yesqamuy amumii, pu Smyrnat epyaqamuyu, pu Pergamos epyaqamuyu, pu Thyatirat epyaqamuyu, pu Sardis epyaqamuyu, pu Philadelphiat epyaqamuyu, pu Laodiceat epyaqamuyu, inumi kita. ¹²Noqw nu hakiy inumi hińqawhqtat aw yóriknique ahoymamto. Nihqe öviy nu namtókqey, pay tsańe' wihqōhit tsotsókpíyat sikavalasivat ańqaw yukiwyunqat tuwa. ¹³Noqw ima tsańe' tsotsókpit amuhsonve hak Sinot Tiyat an son'iwahqa waynuma; wupaknapnat kukmiq pitsíwtaqat yuwsí'kańw, tawitsqay añ sikavalasivat kwewta. ¹⁴Noqw qōtōyat añ hōmíat qōtsáphōt anta, pas nuvat an qōtsa. Noqw pōsiat pavan pas ūwíńwuy anta. ¹⁵Noqw kuk'at pas kwan'ewakw sikasivat qōpqōmiq pātiqat an talqaqsala. Pu tōnaat mūmunańwtuy wukosóykitaqat panta. ¹⁶Noqw pam

putvaqw tsañe' sötuy matsvoñta. Noqw moañaqw sipwuvahpi nan'ivak a'nö qalay'taqa yayma. Noqw taywaat tawat pas pavan tälät anta. ¹⁷Noqw nu aw taytaqe pahsat kukmiq munu, sümokpunikañwo. Noqw pam putvaqw may akw inumi matyawht pañqawu: Pay um qa tsawiniwtani; nu hapi mohtimaqa pu nuhtuñkñihqa. ¹⁸Nu hapi qatu. Ura as nu mokt, pu ahoj tåtayi. Noqw meh, nu hapi sutsep qátuhqa. Pas antsa. Nihqe nu maskimiq, pu mokiwyu aw öqalay'ta. ¹⁹Um hihta aw yórikqey pēnani, yañ hihta hintaqata, pu hihta nātoniqata. ²⁰Ura nu putvaqw tsañe' sötuy matsvonkañw tsañe' wihqöhít tsotsókpíyat amuhsonva waynumqw um inumi yori. Taa. Put hímunihqat nu uñ āawnani. Ima tsañe' sōtu hapi tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñvia'yatu. Noqw pu tsañe' wihqöhít tsotsókpíyat hapi tsañe' kitsókit ep inumi tōnawtaqamu.

The Message to Ephesus

2 Um Ephesus ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak putvaqw tsañe' sötuy matsvoñtaqa, tsañe' wihqöhít tsotsókpíyat sikavalasivat añqw yukiwyuñqat amuhsonva waynumqa yan ūmi lavayhti: ²Pay nu ūmi navoti'taqw, um inuñem tumalay'taqa maqsoni'ta. Piw um qa nañ'ekni'ta. Pu um añ qalomáhinyuñqamuy amumi qa suhtaq'ewa. Nihqe hakim inuhpiy ayatiwyaqey pañqawqamuy um amumi pohtaqe, amumi navotq, pay kurs puma a'tsatu. ³Nihqe um hihta añ kuykañw nakwhani'ta. Nihqe um inatñwaniy tunatyawkañw hihta maqsonlawkañw qa ókiwhiti. ⁴Nikañw pay nu hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Ura as um mohtihaqam inumi pas unañway'tat, pu' hapi

qa pan um inumi unañway'ta. ⁵Nihqe öviy um tunatyaltini. Taq um inuñaqw yāvoq'iwma. Um ahoj namtökt, inuminen, mohti hinmaqey hintsakni. Taq um qa panhtiqw, nu ūmi supte' uhwihqöhíy tsotsókpíyat qeniyat añqw ayo távini, um qa ahoj namtökq'ö. ⁶Nikañw it ep nu uñ hahlayi: Um imuy Nicolaitan-sinmuy hintsakpiyamuy pas qa hahlayi, inún'i. ⁷Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata. Nukpanat áñwuy'taqat nu pan nakwhanaqw, pam himutsokit hakiy taytoynañwuqat God ūiyat nāsaveq wúnuhqat añqw nösni.

The Message to Smyrna

⁸Pu um Smyrnat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak mohtiniñqa, pu nuhtuñkñihqa, ura as mokt, pu' qátuhqa yan ūmi lavayhti: ⁹Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um hihilta añ kānanvota, pu okiwhinta; nikañw um pas antsa kāhak'i. Pu hakim Jew-sinomniñqey a'tsalalwaqam ūmiq qalomáhiñqawqat nu navoti'ta. Puma qa Jew-sinomnikañw soq Satan aw tōnawta. ¹⁰Um hapi hihta nāt añ kānavotniqey qa mamqasni. Meh, pay nāt Nukpana uhsinomuy amuñaqw haqawatuy sivikimi maspani, amumi tuwantaniqe öviy'o. Noqw uma pakwút-sikis tälät añ kānavotyani. Nikañw uma hapi qa nañ'eknayani; nāmahin pi uma so'ni. Pi nu hihta ahsatit umuy máqani. Uma aqwhaqami yeskañw put añ nāvokawintotani. ¹¹Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata. Nukpanat áñwutaqa hapi soon mokiwyu añqw lōs yúkuni.

The Message to Pergamum

¹²Pu Pergamos ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat um aw yan pēnani: I' hak sipwuvahpit nan'ikaqe

galay'taqat himuy'taqa yan ūmi lavayhti: ¹³Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta, pu um haqam qátuhqata. Pep hapi Satan moñw'iwta. Um inatíwaniy hūrs ñuy'ta. Ura nuy yuaataqa Antipas umuhsonve nīniwa, haqam Satan qátuhqat ep'e. Noqw nāmahin pi pantaqw, um inumi tuptsiwñ'taqey qa qe'ti. ¹⁴Noqw pay nu qa sūkw hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Soq um Balaam tutuqayhpiyat ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Ura pam Balac tutuqaynaqw, pam Israel-sinmuy ūnatoyna. Noqw puma hihta wutsit pay nāp yukiwuñqamuy amuñem hihtuy qōyantotat, sikwíyat añqw nōñosa; pu tokot sokoptota. ¹⁵Pu pan piw um inuy Nicolaitan-sinmuy tutuqayhpiyamuy ñuy'yuñqamuy oyi'ta. Noqw nu put aw qa suhtaq'ewa. ¹⁶Noqw ōviy um put añqw lasni. Taq um qa panhtiqw, nu ūmi supte' imoañaqw sipwuhpit akw pumuy amumi kihpokni. ¹⁷Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata. Nukpanat áñwutaqat nu mennat it ōñaqw pōlavikit tupkiwtaqat nopnani; nen put qōtsat owat máqani. Noqw put añ puhutuñwñi pey'tani. Qa hak put navoti'taqw pas put kwúsuhqa-sani.

The Message to Thyatira

¹⁸Pu um Thyatirat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: God Tiat ūwiñwuy antaqat pōsi'taqa, pu kwañw'ewakw sikasivat antaqat kuhkuy'taqa yan ūmi lavayhti: ¹⁹Um hihta hintsakqat nu pay navoti'ta, pu um hin inumi unañway'taqata, pu um hihta tumaltaqata, pu nuy qapēvewnaqata, pu hihta añ pās nakwhani'taqata. Nu uhtumalay nuhtuñkñihqat aw tayta, puma mohti'maqat tumalat epñihqe pas hoyokiwtaqata. ²⁰Nikañw pay nu qa sūkw hihta ūmi qaantaqat tuway'ta. Um it wuhtit Jezebel, God

lavay'ayaatñihqey pañqawlawhqat tavi'ta. Pam soq itumal'aymuy tutuqaynakañw, pumuy ūnatoynaqw, puma tokot sokoplalwa, pu nōsiwhqat añ hihta nāp yukiwuñqamuy amumi noiwhqat añqw nōñosañwu. ²¹Noqw pam tuskapqatsiy añqw lasniqat nu as aw qenitoyaqw, pam qa panhti. ²²Noqw meh, nu put aw toñokq, pam tütuyhtini, pu put amum nāhahlaynaqamuy piwu. Noqw puma qaana'ewakw kānanvotyani, kurs puma hintsakpiy añqw qa lasyee. ²³Pu nu put tímuyatuy qōyani. Noqw pep pu' sohsovik inumi tōnawtaqam navoti'yuñwñi, nu hapi sohsoqmuy tunatayamuy, pu unañwayamuy añ purimaqata. Pi nu hapi sohsoqmuy umuy nanāp umuhhintsakpiy an umumi ahohtani. ²⁴Nikañw nu ūmi pañqawñi, pu ahpiy Thyatirat ep it yan tutuqayhpit qa ñuy'yuñqamuy amumii, pu añ hakim Satan hihta tuwiyat qa toñtaqat pan tūñwantiwhqat qa tuwi'yuñqamuy amumii: Pay nu soon piw nāt pas hihta umuy ikwiltotoynani. ²⁵Pay uma hihta himuy'yuñqey hūrs ñuy'yuñwñi, nuy pítuniqat aw pahsavoo. ²⁶Nukpanat áñwutat pas soñwamiqhaqami itunatyay añ hinmaqat nu hihihituy nanāp watuy sinoiwtaqamuy amumi ōqalmaqani. ²⁷Noqw pam sivakohot akw pumuy amumi moñw'iwatani, nen sivuskwit an pumuy piñani. Pan hapi Ina nuy ōqalmaqa. ²⁸Pu nu put talsohut máqani. ²⁹Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqata.

The Message to Sardis

3 Pu um Sardis ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak God añqw tsañe' hihikwsimuy himuy'taqa, pu tsañe, sōtuy matsvontaqa yan ūmi lavayhti: Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Um as sinmuyniqw tayta; nikañw um pas antsa

mokpu. ²Taa, um havivokalni; nen uhtumalay nātonihqat aw unāntapni, taq pam pas pay sohtini. Taq nu God atpip uhtumalay qa pasiwtaqat tuwa. ³Oviy um hihta navotqe, ōmahtaqey hūrs nuy'tani; nen hin hinmaqey aŋw lasni. Nikañw um kurs qa tātayniqw, um hisat qa pan wūwantaqw nu ūmi suptuni, uyiñwu hin pítuhqat pan'i. ⁴Nikañw hikis pi Sardis ep híkiyom itséheeqatsit akw yuwsiy qa tuyoy'ewakwtota. Noqw puma qōtsat yuwsikahkañw inumum hinnumyani, pi puma hihkay'yuñwa. ⁵Nukpanat áñwutaqa qōtsat yuwsini. Noqw nu put tuñwniyat qatsítutuvenit añ pēne', qa ayo sūlawhtani. Noqw pam isinonihqat nu Inay aw pañqawni, pu hoñviaymuyatuy amumii. ⁶Naqvuy'taqa navotni, Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

The Message to Philadelphia

⁷Pu um Philadelphiat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas Qahováriwtaqa, pas antsanihqqa, David hōtahpiyat himuy'ta. Nihqe pam aw hōtaqw, soon hak uhtañwu; pu uhtaqw, soon hak hōtañwu. Noqw pam hapi ūmi yan lavayhti: ⁸Um hihta hintsakqat pay nu navoti'ta. Meh, nu' hapi unem uutspit wūyak hōtani. Noqw soon hak put uhtani, pay as pi um híhin ōqawi'kañw ilavayiy aw tuqayvastaqw ōviy'o; nihqe um nuy qa tuwi'taqey qa hisat pañqawu. ⁹Meh, nu hapi imuy hakimuy Satan aw tōnawtaqamuy as Jew-sinomnihqey atsálalwaqamuy amunem pan yukuwq, puma uhkuktupoq munumhtini; nen nu ūmi unañway'taqat nanaptani. ¹⁰Um hapi ilavayiy qa mātapt, hūrs wunu. Noqw ōviy ason tūwaqatsit añ sopkawtaqamuy sinmuy amumi tuwantiwqh, nu tuwat soon un mātapt, un put aŋw ayo távini. ¹¹Meh, nu hapi suptuni. Um hihta

himuy'taqey hūrs nuy'taqw, qa hak uh'ahsatiy un nawhkini. ¹²Nukpanat áñwutaqat nu soñawnen Inay God kiyat ep tōtōn-wunuptsinani. Noqw pam pāpu pañqw qa yámakni. Pu nu Inay God natñwaniyat put añ pēnani, pu ivuhutuñwniyu, pu Inay God kitsókiyat tuñwniyata. Pam kitsóki pūhunikañw ōnaqw hawni Inay God aŋq'ō. Noqw Jerusalem yan tūñwantiwni. ¹³Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tōnawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

The Message to Laodicea

¹⁴Pu um Laodiceat ep inumi tōnawtaqamuy amumi hoñviayat aw yan pēnani: I' hak pas antsanihqqa yan ūmi lavayhti: Nu pas qaatsat hinma; piw lavayit pas antsanihqat tuawi'ta. Noqw God inuhpiy sohsok hihta yuku. ¹⁵Pay um hihta hintsakqat nu navoti'ta. Um qa suhsuñwa, piw qa muki. Himu as um suhsuñwanikañwo, sen múkinikañwo. ¹⁶Noqw pi um híhin mukinihqe qa suhsuñwa, piw qa múkiniqw nu ōviy un pavoyani. ¹⁷Um pi pañqawlawu: Nu káhak'i; nu hihta nihti'ta; nu qa hihta rūrumba. Susmataq pi um okiwhinkañw qa navoti'ta, qahahlaykañwo, ōokiwnikañwo, qapostalkañwo, qa yuwsikañwo. ¹⁸Oviy nu ūmi pañqawni: Um sikavalasivat qōhit akw kwan'ewayhtiqtat nuy tūnikañwo, nen káhakni; pu um qōtsat yuwsit tue' yuwsini; nen um put akw nātupke', qa hihta hahmanni. Pu um uhposvaqe wilelwe', tālat taytani. ¹⁹Nu hakiy aw unañway'te' u'nanañwu, wuvahtañwu. Um ōviy qa nātusite', uhhintsakpiy aŋw lasni. ²⁰Meh, nu hōtsíwhpeq wúnukañw pōññōtoyna. Itōnay navotqa uutspit hōtaqw nu aw pake', amum nōsni; pu pam inumumni. ²¹Nukpanat áñwutaqat nu imoñw'atsveway ep

qatuptsinani. Noqw pam inumum pep qatuptuni, nu put ánwutaqe Inay amum moñw'atsvewayat ep qatuptuqat pan'i. ²²Naqvuy'taqa navotni Hikwsi Christ aw tónawtaqamuy amumi hin lavayhtiqaata.

Worship in Heaven

4 It atsve pu' nu yorikq pi meh, òveqatsit aw hòtsílti. Noqw nu mohti hakiy tónayat navotq, pas tötöqpít an tónay'taqa inumi yuaataqe pañqawu: Um peqw wupni. Noqw yahpiy hin hintaniqat nu ùmi mātaktani. ²Noqw pahsat pay nu Hikwsit akw tuyqawiwkañw òveqatsit ep moñw'atsvewat aw yori. Noqw hak ep tsokiwta. ³Noqw pep tsokiwtaqa jasper-owat, pu sardius-owat, an sóniwa. Noqw moñw'atsweva tañaqwunut emerald-owat an sóniwhqat akw nõyakiwta. ⁴Pu moñw'atsweva nánan'ikaqe sunat-nikañw anqw nālòq sihkay'taqat tsotsókpít akw nõyakiwta. Noqw hakim sunat anqw nālòq sihkay'taqam wūwuyom pañ tsokiwyuñwa, qòtsat yuwsí'kahkañwo; nihqe sikavalasivat anqw yukiwyuñqat wihkat akw qòtòsomiwyuñwa. ⁵Noqw moñw'atsvewat anqw talwiptakañw pu umhta; pu mowawatiwa. Noqw moñw'atsvewat atpip tsañe' wihqòhi uwiwitota. Puma hapi God tsañe' Hikwsimatu. ⁶Noqw moñw'atsvewat atpip himu panaptsat an suyan tālay'taqa patuphaiwta. Pu moñw'atsvewat aqlavo nālòyòm hihtu tayyuñqam hòñi; móñaqw-nikañw pu ahkwayñañaqw pòvosi'yuñwa. ⁷Noqw tayyuñqamuy amuñaqw i' himu mohti taytaqa tóhowuy anta; noqw anknihqa wakashoyat anta; noqw amuñknihqa tāqat an tayway'ta; noqw pu put anknihqa kwāhu pūyawmaqat anta. ⁸Noqw ima hihtu tayyuñqam nanāp navay

masay'yuñwa; noqw puma pas sohsovik pòvosi'yuñwa. Nihqe puma tālò'nikañw pu tókilat an qa nānasuñwnayañwu pañqawkahkañwo: Qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, qahováriwtaqa, God Sus'òqaltutuyqawhqa, pay hísatnikañw, pu'nikañw, pu nātoniqa. ⁹Noqw ima hihtu tayyuñqam Hakiy Sutsep Qátuhqat moñw'atsvewat ep tsokiwtaqat pas kaptisitotakañw, tayawnayakañw, pu aw kwakwhatota. ¹⁰Noqw pahsat pu ima sunat nālòq sihkay'taqam wūwuyom moñw'atsvewat ep qátuhqat atpip munumhtiñwu; nen put Hakiy Sutsep Qátuhqat pas hihtatote', moñw'atsvewayat atpipo wihkay maspayañwu pañqawkahkañwo: ¹¹Tutuyqawhqa, sinom un pas hihtatotat, un kaptisi'tote', um-sa òqalay'taqat pañqawaqw, put hapi um hihkay'ta. Pi um hapi sohok hihta yuku. Noqw uhtunatyay ahpiy pam yukilti.

The Scroll and the Lamb

5 Noqw nu moñw'atsvewat ep qátuhqat aw tātayhq, putvaqwat may akw tutuvenit mupipitaqat yawta. Noqw tutuveni apqòlñaqw-nikañw pu ihkaqewat pey'kañw tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwta. ²Noqw hoñviaya a'nò òqalat pas tónay anqe' pañqawlawhq nu aw tātayi. Ya hak tutuvenit tuvoylayat tsítsikte', tutuvenit púruknaniqey aw aptsiwta? kita. ³Noqw soon kurs hak òveqatsit, pu tūwaqatsit, pu piw tūwaqatsit atpikaqe qátuhqa tutuvenit púruknani, piw pēnit aw tātayni. ⁴Noqw nu okiw nāvak'òyna, soon kurs hak put púrukne' an tūnwaniquey aw aptsiwtaqw òviy'o. Piw hikis soon kurs hak aw tātayni. ⁵Noqw haqawa wuy inumi pañqawu: Pay um qa tsaátani. Pay imuy Judat sinomuyatuy amuñaqw wukotóhowuy antaqa, David natkoat tutuvenit

púruknaní; pu tsañe'sikip tuvoylat akw namihurs'iwtaqat tsítsiktani. ⁶Noqw nu yorikq pi moñw'atsvewat-nikañw pu nālōq tayyuñqamuy-nikañw pu wūwukwmuy amuhsonve Maña wunu, kurs niniwa; nihqe pan sóniwa. Noqw pam tsañe' ālay'ta, pu tsañe' pōvosi'ta. Noqw ima hapi God añqw tsañe' Hihikwsim ahsupoq tūwaqatsit añ ayatiwyaqamu. ⁷Noqw pahsat pu Maña moñw'atsvewat ep qátuhqat awnihqe, putvaqw māyat añqw tutuvenit kwusu. ⁸Noqw pam put kwusuqw, pahsat pu ima nālōyōm hihtu tayyuñqam-niqw, pu sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom Mañat atpipo munumhti. Puma sohsoyam sivatonlenay'kahkañw nānan'ik tsaqaptat yawyuñwa. Tsaqapta sikavalasivat añqw yukiwkañw, añ himu kwanwáhovaqtuhqat opom'iwyuñwa. Pam himu kwanwáhovaqtuhqa hapi God sinomuyatuy nāwakinpiamu. ⁹Noqw puma hihta puhutawit tawlawaqe pañqawqa: Um tutuvenit kwuse', tuvoylayat tsítsiktaniqey aw apsiwta, ispi um niniwhqee; nihqe uh'uñway akw um itamuy God eñem tui, sohsokmuy hihtuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy amuñaq'ō, pu nānap lavaymakiway'yuñqamuy amuñaq'ō, pu tūwaqatsit añ ahsupoq yesqamuy amuñaq'ō, pu sohsokmuy hihtuy ñamuy añq'ō. ¹⁰Nihqe um God Itahtu-tuyqawhqay aw itamuy moñw'oya, pu piw put awwat wimmoñw'oya. Noqw itam tūwaqatsit ep moñw'iwyuñwini, kitota. ¹¹Noqw nu aw taykañw navotq, kaysiwhqam hoñvia'yat moñw'atsvewat ñōyakiwta, imuy hihtuy tayyuñqamuy amumum-nikañw pu wūwukmuy amumuma. Noqw pas puma kaysiwa; pas qaan'ewakw hinta; ¹²Nihqe a'nō pañqawqa: Ason sinom Mañat as niniwhqat oqalanihqat pañqawaniqw pam súanta. Pay nam pam kāhakiwuy makiwni. Pay nam sinom put-sa

hapi suan unañwtalwuwuni'taqat, pu sus'oqalanihqat pañqawqe', put kaptisitotat, pas hihtatote' tayawnayani, ispi pam put hihkay'taq'ō. ¹³Noqw nu navotq sohsoy hihtu oveqatsit ep yesqam, pu tūwaqatsit añ'a, pu tūwaqatsit atpikaqee, pu pātuwaqatsit añqe'yaqam, pu sohsoy hihtu pañqe' tañawtaqam pañqawqa: Itam God moñw'atsvewat ep qátuhqat, pu Mañat, pumuy tayawintota, pas kaptisilalwa, piw pas hihtalalwa. Puma hapi-sa oqalat pasiwta, yūmosa aqwhaqamii. ¹⁴Noqw ima hihtu nālōyōm tayyuñqam pañqawqa: Pas antsa. Noqw ima sunat añqw nālōq sihkay'taqam wūwuyom tamōtshoñvaqe, it hakiy sutsép-sa qátuhqat pas hihtatota.

The Seals

6 Noqw nu aw taytaqw, Maña sukwat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu imuy hihtuy tayyuñqamuy suhkawa yōyañwuy úmukqat pan hiñqawhq nu navota. Noqw pañqawu: Um pewnen yórikni. ²Noqw nu tātayhq ep qōtsa kawayo. Noqw epeq tsokiwtaya awtat yawta. Noqw haqawa put moñwwihkañoyna. Noqw pam pahpiy tūañwutimakañw aqwhaqami hihtuy añwutimani. ³Pu Maña añk piw tuvoylat tsikaqw, pahsat pu mohti'maqat añknihqam himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. ⁴Noqw pahsat pu piw suhka kawayo yámakkañw pamwa pālañwpu. Noqw put ep tsokiwtaya koyanisqatsit aw tūlalayniqey oqalmakiwa. Noqw sinom nāqōyanvayani. Noqw haqawa wukosipwuvahpit put maqa. ⁵Pu pam payhkomuytiqat tuvoylat tsikaqw, pahsat pu amuñknihqam himu taytaqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yórikni, kita. Noqw nu aw tātayhq pi sōqōmkawayo. Noqw put epeq tsokiwtaya hihta pututuwanpit yawta.

⁶Noqw nu navotq, nālōqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuhsonnaqw hakiy tōnaat pañqawu: Pay sōhōvosi sūp tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani; pu kawaysōhōvosi payhp tuwani pakwt sivat hihkay'tamantani. Nikañw um hapi pay wihkuyit, ōvat pālayat enañ qa aw hintsanni. ⁷Noqw pam nālōqtiqa tuvoylat tsikaqw, pu imuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka nālōq epnihqa pañqawhq nu navota. Um pewnen yōriki, pam kita. ⁸Noqw nu yorikq pi hin'ewaykawayo. Noqw put epeq tsokiwtqa Mokiwu yan mātsiwa. Noqw Maski put añk hinma. Noqw tūwaqatsi nālōvo tukiwyuñqat amuñaqw sūkw aw ōqala pumuy amumi noiwa. Noqw puma sipwuvahpit akw sinmuy qōqyani, pu tsōñawuy akw'a, pu hihta tūyat akw'a, pu tūwaqatsit ep hihtuy tūtuvoiptuy akw'a. ⁹Pu pam tsivotnihqat tuvoylat tsikaqw, nu yorikq pi kwanwáhovaqtuqat enem tataqtsoqpit atpipaq hakimuy hikwsiam tañawta. Puma hapi hakim God lavayiyat ep nīniwya; puma hihta pas suyan navoti'yuñqey qatuhtuskahkañw yuaatotaqe ōviy'o. ¹⁰Noqw puma a'nō hiñqaqwaqe pañqaqwa: Ya um tūwaqatsit ep yesqamuy itah'unway ep hinwat yūkuni. Amumi um nāoyniqey hisat panhtini, Tutuyqawhqa Qahováriwtaqa, pas qa atsa, kitota. ¹¹Noqw puma sohsoyam qōtsat usimnit makiwya. Noqw pay hāk puma hihsavo nāsūwni'yuñwñiqat amumi pañqawu. Pay ason pas pumuy tumalsūnwamat pu tupkomat piw tuwat pumuy amún qōyaniwyaniqat pantaniqat amumi pañqawu. ¹²Noqw nu tātayhq, pam nāvaynihqat tuvoylat hōtaqw, pahsat tutskwa a'nō tayayayku. Noqw tāwa anaha'mōtsaput an qōmvti. Noqw mūyaw uñwat an pālañwputi. ¹³Noqw tokpelat añqw sōtu tūwaqatsit aw lōhōhōtiva, sipaltsokit pōlōat pay

lāke', qa kwanwñwit, wukohukwvaqw lōhōkñwuqat pan'i. ¹⁴Noqw tokpela hihta mupipitaqat an mupipiyku. Pu sohsoy tuhtukwi, pu pānaqw tutskwa kūyuñqa nahlamhti. ¹⁵Noqw tūwaqatsit ep pas momñwit, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu solāwamuy amumi mohpeq momñwit, pu a'nō ōqalat pasiwyuñqam, pu tūtuwikt, pu pay qa tūtuwikt, puma sohsoyam tuhtukwit añ haqe' o'wat añ tuhtusōva nauyhtota; ¹⁶Nihqe tuhtukwit, pu o'wat aw pañqaqwa: Uma moñw'atsvewat ep qátuhqat pitsánwayat añqw itamuy tupkayani, pu Mañat itsívuyat añ'ō. ¹⁷Taq itsívuyat aw wukotalōnva. Noqw ya hak sen put añ kuytani?

The 144,000 People of Israel

7 Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi nālōyōm hoñvia'yat tūwaqatsit nālōvaq nānan'ivaq hoñkahkañw, tūwaqatsit añ nālōvaq hūkañwuy ahoy nuy'yuñwa, tūwaqatsit añ qa hūhukniqat ōviy'o, pu pātuwaqatsit añqee, pu himutsotskit añ'a. ²Noqw pu piw suhka hoñviaya God taytaqat penhpiyat yawkañw hōpaqw wuptoqw nu tuwa. Noqw pam imuy nālōqmuy hoñvia'yatuy tūwaqatsit-nikañw pu pātuwaqatsit hintsanyaniqamuy amumi a'nō tsa'lawhqe, ³Pañqawu: Pay hāk uma tūwaqatsit qa hintsanyani, piw pātuwaqatsita, pu hihhihta himuqlōta. Ason itam mohti God tumal'aymuyatuy qalpeq tuvoylatotaqw, pu' pantani. ⁴Noqw hihsa'nihqam tuvoylatotiqw nu navota. Noqw Israel-sinmuy nanāp ñamuy amuñaqw sumiyanhitiqe tsane'sikip sunat-nikañw añqw nālōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya. ⁵It Judat añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Reuben añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Gad añqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁶Pu

Aser ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Nephtalim ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Manasses ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁷Pu Simeon ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Levit ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Issachar ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, ⁸Pu Zabulon ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Joseph ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya, pu Benjamin ańqw pakwt lōq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'ya.

The Great Crowd

⁹Yantaqat atsve pu' nu yorikq pas sinom qaan'ewakw hintaqam mońw'atsvewat-nikańw pu Mańat atpip hōńi; pas kurs hin hak pohtoylaniqat pahsaa, sohsokmuy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy, pu himuńam'iwtaqamuy-nikańw, pu tūwaqatsit ań ahsupoq yesqamuy-nikańw, pu nanāp lavaymakiway'yuńqamuy amuńaq'ō. Noqw puma qōtsat yuws'i'kahkańw hihta palm-tsokit nahpiyat yawyuńwa; ¹⁰Nihqe a'nō hińqawaqe pańqawwa: Kwakwhay God aw itahyantaqa mońw'atsvewat ep qátuhqa! Kwakwhay um Mańa! Pi uma itamuy ayo oya. ¹¹Noqw sohsoyam hońvia'yat mońw'atsvewat nōyakiwta, pu wūwuyomu, pu nālōyōm hihtu tayyuńqamu. Nihqe puma mońw'atsvewat atpipo munumhtiqe, God pas hihtalalwaqe ¹²Pańqawwa: Pas antsaa. Nam sohsoyam aqwhaqami God aw itahyantaqay tayawintiwisni, pu pas hihtatotani, pu kwakwhatiwisni, pu kaptsi'tiwisni. Pi pam-sa suan unañwtalwuwni'ta, sus'ōqala, pu hońvi'ta. Pay nam sohsoyam aqwhaqami pan put yuaatiwisni.

Nam antani, kitota. ¹³Noqw suhka wuy inumi pańqawu: Ya ima qōtsat yuws'i'yuńqam hákimu? Ya puma háqawya? ¹⁴Noqw nu put aw pańqawu: Tāqa, pi um navoti'ta. Noqw pam inumi pańqawu: Ima hapi qaan'ewakw kánavotpit ańqw nōna; nihqe yuwsiy tūvahomyaqe, Mańat uńwáyat akw put qōtsatota. ¹⁵Paniqw ōviy puma God mońw'atsvewayat atpip hōńi; nihqe nāqavo, tālō', pu mimhikqat ań kiyat ep put eńem tumalay'yuńwa. Noqw i' mońw'atsvewat ep qátuhqa pumuy amumum qátuni. ¹⁶Soon puma pāpu tsōńso'ni, piw pānakso'ni. Soon pumuy amumi tōńvani, piw utuhuutini, ¹⁷Pi Mańa mońw'atsvewat nāsave qátuhqa pumuy amumi tunatyawmaniqw ōviy'ō. Nen pāhut hakiy taytoyanańwuqat nōnańataqat ań tsamni. Noqw ason God pumuy posvalayamuy sohsok ayo hōńani.

The Seventh Seal

8 Noqw pam tsáńe'nihqat tuvoylat tsíkaqw, pahsat ōveqatsit ep sutmaqma, pahantawat nāsamiq pahsavohaqamii. ²Noqw nu yorikq tsáńe'nihqam hońvia'yat God atpip hōńi. Noqw puma tsáńe' tōtōqpit makiwya. ³Noqw suhka hońviaya pítuhqe, kwanwáhovaqtuqat eńem tataqtsoqpit aw wunuptu, sikavalasivat ańqw yukiwhqat qōqōhpit yawkańwo. Noqw himu kwanwáhovaqtuqat taqtsokiwniqat nihtiwtaqat pam makiwa. Nihqe pam sohsokmuy God sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ tataqtsoqpit sikavalasivat ańqw yukiwhqat aqw put taqtsōka, mońw'atsvewat atpipo. ⁴Noqw hihta kwanwáhovaqtuqat kwitsińwuat hońvi-ayat māyat ańqw God aw wunuptu, put sinomuyatuy nāwakinpiyamuy enañ namiqwriwkańwo. ⁵Noqw hońviaya qōqōhpit kwusut, tataqtsokpit ańqw

tōvut put aw oyat, pahsat pu tūwaqatsit aw put tūva. Noqw pahsat pu himu a'nō tōtōqa talwiptikañw umhta; pu tutskwa tayayayku.

The Trumpets

⁶Noqw ima tsáñe'nihqam hoñvia'yat tsáñe' tōtōqpit himuy'yuñqam pahsat tōqtotiniqey anhtoti. ⁷Pahsat pu mohti hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu lōmowa-niqw pu qōhi unwat enañ namiqwriwtaqa māaktiqe, tūwaqatsit aw maspiwa. Noqw tūwaqatsit añ himuy wupatsotski payhp oyit añqw sūkw oyit pahsa' taqti. Pu sohsoy saksátusaqa taqti. ⁸Pu añknihqqa hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu himu wukotukwit antaqa pātuwaqatsit aqw tūviwa, uwiwitikañwo. Noqw pātuwaqatsit pahyp oyit añqw sūkw oyit pahsaqhaqam únwaniwhitiqey anhti. ⁹Noqw hihtu pāvaqe tayyuñqam payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqam soa. Pu pākihi payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqam sapumhti. ¹⁰Pu payhkomuy pepnihqqa hoñviaya tōqti. Noqw wukosohu kopit-sokit an uwiwitaqa òñaqw lōhō; nihqe mūmunañwtuy payhp oyit añqw sūp oyit pahsa'nihqat añ yēva, pu pāhut nōñantotaqat añ'a. ¹¹Noqw sōhu A'nō Tsivo yan mātsiwa. Noqw pāvahu payhp oyit añqw sūp oyit pahsaq a'nō tsiptoti. Noqw kaysiwhqam sinom put akw soa, a'nō tsivoniqw òviy'o. ¹²Pu nālōq ep-nihqa hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu tāwa híhin qa nāsamiq pitsíwtaqa hinh-tiqe qatālawva, pu mūyawu piwu, pu sōtuu. Noqw òviy puma híhin qa nāsamiq pitsíwyuñqa qa tālawvaya. Noqw tālō' tāla qa pas nāsamiq pahsavo qa tāla, pu tōkilat piw pay anta. ¹³Noqw nu taykañw navotq suhka hoñviaya òvaqe pūyawmakañw a'nō hinqawnuma: Is ohi, is ohi, is ohi tūwaqatsit ep yesqamuy amuñemi! Taq pahyom hoñvia'yat nāto tōqtini.

9 Pahsat pu tsívotnihqa hoñviaya tōqti. Noqw pu sōhu òñaqw tūwaqatsit aw posq nu aw yori. Noqw haqami koysōt pas qa tōntaqat aqw hōtahpi put aw taviwa. ²Noqw pam koysōt qatōntaqat aqw hōta. Noqw pahsat put añqw kwitsiñw wunuptu, pas haqam wukokoysōñaqw hurukwitsiñw wunuptuqat pan'i. Noqw pañqw hurukwitsiñwuy akw tāwa sūmawuy enañ qātālawva. ³Noqw kwitsiñwuy añqw tōtōlt nōñakqe tūwaqatsit añ kúrukma. Nihqe puma òqalmakiwya, putskohmokyūñqamuy amún sinmuy tūhototaniqe òviy'o. ⁴Pay puma tutskwat añ tūsaqat qa hintsatsnaniqat, pan puma mewniwa, piw añ himutsotskita. Pay imuy hakimuy God tuvoylayat akw qalpeq qa tuvoylay'yuñqamuy púmuy-sa puma tūhototani. ⁵Noqw pay puma sinmuy qa qōqyaniqat pan amuñem yukilti. Pay puma tsivot mūmuyawhtuy añ pumuy okiwsahsanyani. Noqw putskohmoktaqa hakiy muaqw hin tuyvañwuqat, pay pan tūtuyuni, hakiy múaq'ō. ⁶Noqw ep hapi pu' as sinom so'niqey hepyanikañw, hin panhtotiniqey qa tutwamantani; pu as so'niqey nānawaknaniqw, mokiwu amuñaqw haqami kursni. ⁷Noqw kawāyom kihpoknik hin hinyuññwuniqw, pan tōtōlt hinyuñwuni. Suhpan wihkat sikavalasivat añqw yukiwtaqat puma wihkay'yuñwuni. Pu taywaam sinmuy taywayamuy anyuñwuni. ⁸Pu puma momoymuy amún hōmi'kahkañw, tóhowuy an tamay'yuñwuni. ⁹Pu sivavutsqat antaqat tawitsqave pūhikni'yuñwuni. Noqw pumuy pūyaltotiqw, pas masaam kaysiwhqamuy kawaymuy kipókkarētamuy lōlōkinkahkañw, kihpokqat an sōykitani. ¹⁰Pu puma putskohmokyūñqamuy amún suruy'yuñwuni, nihqe suruve howi'yuñwuni. Nihqe puma tsivot mū-

muyawhtuy an sinmuy mumu'yaniquey makiway'yuñwani. ¹¹Noqw hak koysöt qatoñtaqat anqw hoñviaya pumuy amumi moñw'iwatani. Noqw pam hak Hebrew-sinmuy amuhkwa Abaddon yan mätsiwni, nikañw Greek-sinmuy amuhkwa Apollyon yan'i. ¹²Süpwat kánavotpit hapi an ruhpa; noqw meh, nāt hapi piw lōsni. ¹³Pahsat pu návaynihqa hoñviaya tōqti. Noqw God atpip kwanwáhovaqtuqat enem tataqtsokpit sikavalasivat anqw yukiwtaqa nälövaq ālayat anqw hakiy hiñqawhq nu navota. ¹⁴Noqw pam návaynihqat hoñviayat tötöqpit yawtaqat aw pañqawu: Um wukomunat Euphrates ep nälöqmuy hoñvia'yatuy sómiwtaqamuy nahni. ¹⁵Noqw ima nälöyöm hoñvia'yat nāhiwya. Puma put tuwanit, talōñnit, müyawuy, yahsañwuy aw maskaiwyuñwa, sinmuy payhp oyit anqw süp oyit pahsa'nihqamuy qöqyanique öviy'o. ¹⁶Noqw kawaymuy aqwyaqam sümiyaqe pas hihsakip kurs sömorit pahsa'ya (200,000,000). Noqw nu pumuy hihsa'yaqat navota. ¹⁷Noqw yan kawaymuy hinyuñqamuy nu tuawyori: Ima pumuy epeq tsokiwyuñqam üwiwuy an kuwan'iwtaqat tawitsqava sivanavanyuñwa, pu hihta owat jacinth antaqata, pu sikapik'owat antaqata. Noqw kawayom tóhohtuy an qötöy'yuñwa. Noqw moañaqw üwiñw, pu kwitsiñw, pu sikapik'owa a'nö muki nōñanta. ¹⁸Noqw imuy payhkomuy akw sinom payhp anqw süp oyit pahsa'nihqam soa, it qōhit, pu kwitsiñwuy, pu sikapik'owat pumuy moañaqw nōñantaqat akw'a, ¹⁹Puma moañaqw öqalay'yuñqw öviy'o, pu suruveq'a. Pi pumuy suruam tsütsu'tuy anyuñwa, nihqe qötöy'yuñqe, put akw hakiy tühototañwu. ²⁰Pu ahpiy sinom it yan tüyat akw qa sülawhtiqam hintsakpiy qa anqw lasyat, soq pas

pāpu nāp yukiwhput aw nāwakintiwiwa, piw nukpanhihikwsimuy amumii. Hihta wutsit sikavalasivat, sen qötsásivat, sen sikasivat, sen owat, sen kohot anqw yukiwyuñqat aw puma nāwakintiwiwa, nāmahin pi as puma kurs hin hihta tutwaniq'ö, kurs hin nanaptaniq'ö, piw kurs hin nankwusaniq'ö. ²¹Pu piw puma tukwyantotaniquey qa anqw lasya, pu hihta nuhtumi wutsilalwaniqueyu, pu tokot sokoplalwaniqueyu, pu hihta uuyiñwyaniqueyu.

The Angel and the Little Scroll

10 Pu nu piw sukw hoñviayat a'nö öqalay'taqat aw yori. Pam ömawuy yuwsikañw tañaqwunut akw qötösomiwkañw öñaqw hāwi, tutuvenit púrukiwtaqat yawkañwo. Put taywaat pas tāwat an tāla; noqw hokaat üwiñwuy wupa'leletaqat panta. ²Noqw pam putvaqw kuhkuy akw pātuwaqatsit aqw wuhku, pu suyvaqw tutskwat aw'i. ³Pu wukotohowuy höykuqat an a'nö hiñqawu. Noqw put hiñqawhq, pahsat pu tsañe'sikip yoy'umuki hihta lavayhtoti. ⁴Noqw tsañe'sikip yoy'umuki lavayhtotiqw, nu as pēnaniqey anhti. Noqw pay hakiy tōnaat öñaqw inumi pañqawu: Pay um tsañe'sikip yoy'umuki hin lavayhtotiqw put tupke', qa pēnani. ⁵Pahsat pu i' hoñviaya ura nu tuwaqw, pātuwaqatsit aqwnikañw pu tüwaqatsit aqw wuhkukiwtaqa ömiq may itat, ⁶Pas qaöwflvayhtiqe, pas soon pāpu söwuniqat pañqawu, God aw yankañwo, God pas sutsep qátuhqat sohsok hihta yúkuhqat aw'i, öveqatsit-nikañw pu an himu hinyuñqata, pu pātuwaqatsit-nikañw anqe' himu hinyuñqat yúkuhqata. ⁷Noqw tsañe'nihqat hoñviayat tötqtiqat aw pitu. Noqw pep pu' God tunatyaat as tupkiwtaqa aw antsaniwni, pam lavay'aymuy amumi hin lavayhtiqat

pan'i. ⁸Noqw nu hakiy ònaqw tònayat navotq, pam inumi pañqawu: Um hoñviayat pātuwaqatsit aqwnikañw pu tūwaqatsit aqw wuhkukqat awnen, tutuvenhoyat púruk'iwtaqat yawtaqat put añqw kwúsuni. ⁹Noqw òviy nu put awnihqe aw pañqawu: Um as nuy tutuvenhoyat máqani. Noqw pam inumi pañqawu: Kwúsuu, nen um sówani. Pam soon uhponoy qa a'nó tsiptani; nikañw uhmoañaqw momospalat an kwanñw. ¹⁰Noqw òviy nu put māyat añqw tutuvenhoyat kwúsuhqe put sowa. Noqw antsa imoañaqw momospalat an kwanñw. Nikañw panis nuy put sowaqw, pahsat pay ivonoveq tsipti. ¹¹Noqw pam inumi pañqawu: Pay um nāt piw pas hihihuy sinmuy amumi yuaatani, pu añqe' nanāpwatuy sinoiwyuñqamuyu amumii, pu lavaymakiway'yūñqamuyu, pu pas momñwituyu.

The Two Witnesses

11 Pahsat pu inumi tuwanpi natōnpit antaqa tawiwa. Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um wunuptut, God kiyat tuwantani, pu hom'oyvihkata; pu pep ahpave nānawaknaqamuy pohtoylani. ²Nikañw it kihut ihkaqe ñoyakiwtaqat pay um qa énañni, nen put qa tuwantani. Taq pam qa-Jew-sinmuy amumi noiwni. Noqw puma lōp sunat añqw lōq sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ it kitsókit pas kaptsiwihqat aw wukukutotani. ³Noqw nu lōqmuy inuñem yuaataqamuy òqalmaqani. Noqw puma (1260) sūp sōmorit-nikañw añqw pakwt-payhkomuy sihkay'tasikip sunat tālat añ yuaatani, anaha'mótsaput yuwsikañwo. ⁴Ima hapi lōyōm olive-tsokit, pu wihqōhit tsotsókpimat tūwaqatsit aw Tutuyqawhقات atpip wūnuhqamu. ⁵Noqw ason hak pumuy hintsanniyeq antiniqw, pahsat pu

pumuy moañaqw ūwiñw yámake', hakiy ninamantani. Noqw òviy kurs haqawa pumuy hintsanniyeq anhte' pan niniwmantani. ⁶Ima hapi yōyañwuy ahoy ñuy'taniyeq òqalat pasiwtaniqw, òviy puma hihsavohaqami yuaataniqat pahsavo qa yokvani. Pu pāvahut aw òqalat pasiwtaniyeq put ūñwat yúkumantani; pu hihihita tūyat akw sinmuy okiwsahsanniyeq òqalay'tani, hihsakis panhtiniyeq nāwaknaqey pan'i. ⁷Pu ason puma hin yuaataniyeq yukuqw, pep pu' hak tāqa himuvohkot antaqa koysót qatoñtaqat añqw yámake', pumuy amumi kihpokni; nen áñwute' pumuy ninani. ⁸Noqw pumuy tokoam mokpu put wuhkokitsokit ep kitpik qatsni. Noqw hakim Hikwsit añ tunatay'yūñqam put kitsókit Sodom-nikañw pu Egypt yan tuñwáya. Ura pep hapi Itahtutuyqawhqa niniwa, nahoylehtsit ep'e. ⁹Noqw sohsoyam tūwaqatsit añ yesqam, pu hihihitu himuñam, pu nanāp lavaymakiway'yūñqam, pu nanāpwat sinoiwtaqam pāyis-nikañw añqw nāsamiq pahsavo tālat añ tokoyamuy mokput aw tayyuñwñi; nen hakiy pumuy tūamniqw qa nānakwhani. ¹⁰Noqw ima tūwaqatsit ep yesqam hahlayhtote' nāhahlaynayani; nen hihta nāhoy nāhuylalwani, ispi ima lōyōm lavay'ayat tūwaqatsit ep yesqamuy ura yūyuyhnaqam mokpuniq'ō. ¹¹Noqw ahpiy pāyis-nikañw añqw nāsamiq pahsakis talq, pahsat pu God añqw Hikwsi hakiy taytoynañwuqa pumuy amuhsonmi pake', pumuy wunuptsinani. Noqw amumi tayyuñqam tsātsawnani. ¹²Noqw nu navotq, hak ònaqw pumuy lavay'ayatuy amumi a'nó pañqawu: Uma peqw wupni, kita. Noqw puma hakiy tònayat navotqe, òmawuy aqw òmiq wūvi, tuwqamat amumi tayyuñq'ō. ¹³Noqw pahsat tutskwa a'nó tayayayku. Noqw wuhkokitsoki

pakwút-sikip tukiwhput anqw sūp tukiwtaqat pahsaq pam sahpū. Noqw sinom tsañe'sikip sōmorit pahsa'nihqam sūlwahti. Noqw akwsiñwyaqam tsātsawnaqe, ōveqatsit ep God pas hihtatota. ¹⁴It hapi akw lōs kánavotpit añ ayo ruhpa. Noqw meh, amuñknihqat hapi aw suptuni.

The Seventh Trumpet

¹⁵Pu i' tsāñe'nihqa hoñviaya tōqti. Noqw pahsat pu ōveqatsit ep mowawatiwhq hakim pañqawwa: Itahtutuyqawhqa, hakiy moñw'asnaqey amum yep qatsit ep moñwtunatyat tuyqawvaqe, sutsep aqwahaqami moñw'iwtani. ¹⁶Noqw ima sunat nālōq sihkay'taqam wūwuyom God atpip yesqam tutskwamiq munumtiqe, put pas hihtatotaqe, ¹⁷Pañqawwa: Itam ūmi hahlayhtoti, God, Sus'ōqaltutuyqawhqa, pu'-nikañw, pay hísatnikañw, pu nātoniqa, Um qaan'ewakw uh'ōqalay mahtaknat moñwqatuptuqw ōviy'o. ¹⁸Noqw hihihu sinom itsívutoti. Noqw, um uh'itsivuy mahtakne' so'pumuy amuñen hin yúkuniqat aw pitu. Pu um uhlayav'aymuy hihta akw tayawnani, pu uhsinomuy, pu uñ kaptsi'yuñqamuyu, añ sōqavunwsinmuy-nikañw pu pavansinmuy. Nen imuy hakimuy tūwaqatsit hovalayañwuqamuy um tuwat hovalani. ¹⁹Noqw ōve God kiyat aw hōtsílti. Noqw kiyat ahsonve tatañpi God tutavoyat anqw tañawtaqa mātakti. Noqw pahsat talwipta, mowawatiwa, umhta, tutskwa tayayata, pu qaan'eway yañsayoqw lemowa yokva.

The Woman and the Dragon

12 Noqw pahsat pu tokpelat añ a'nō hihta tuawi'taqa mātakti. Hak wuhti tāwat yuusi'ta; noqw mūyaw kuyat atpikaqe pakiwta; noqw qōtōveq wihkayat añqe' pakwt lōq sihkay'taqa

sōtu kwapya. ²Noqw pam nō'yiwta; nihqe tihtaniqey tūtuynaqe, a'nō pakmumuya. ³Pu piw suhka hihta tuawi'taqa tokpelat añ mātakti-himu qaan'eway palalōlōqañw'eway'o. Pam tsañe' qōtō'kañw pakwt ālay'ta; noqw qōqtōyat añqe' tsañe' wihka kwapya. ⁴Noqw suruat tokpelat añqe' sōtuy payhp oyit anqw sūp oyit pahsa'nihqamuy lánaknaqe, tūwaqatsit aw maspa. Noqw i' himu palalōlōqañwu wuhtit pas pay tihtaniqat aw wunu, tiyat pay panis yamakq, pay sōwaniqe ōviy'o. ⁵Noqw pam tiyohyat tihta. Noqw Tiat ōmi God aw wikiwa, put moñw'asvewayat aw'i; pi pam sohsokmuy sinmuy amumi sivakohot akw moñw'iwtaniqat pan put enem yukiwta. ⁶Noqw wuhti qayēsiwhpumihaqami wāya, pep God put enem qeni'taqat aw'i. Noqw pep hak (1260) sūp sōmorit anqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat tālat añ put aw tunatyawtani. ⁷Noqw ōve nāqōyta; Michael hoñviaymuy amumum palalōlōqañwuy aw nāyaw; noqw palalōlōqañwuy amum hoñviaymat nāyaw. ⁸Nikañw puma qa ánwtotota; piw qa haqam ōveqatsit ep amuñem qenitiwa. ⁹Noqw wukolōlōqañw ōñaqw tūwiwa. Pam piw Nukpana yan mātsiwa, pu Satan piwu. Pam hísat-tsua yan piw tūñwantiwa. Pam hapi sopkawtaqamuy sinmuy amumi yēlawu. Noqw pam-niqw, pu hoñviaymat puma tūwaqatsit aw maspiwa. ¹⁰Noqw nu hakiy tōnayāt ōvaqe navotq, a'nō pañqawu: Pu' hapi God Itahtutuyqawhqa tuwqay añwutaqe, moñw'iwkañw ōqalay'taqey mātakta. Nihqe pam Christ asniy ōqalmaqat, put moñwtavi. Pi itahtupkomuy hihin nēveltotoynaqa tūwiwa. Pam pi nāqavo pu tōkilnawit God Itahtutuyqawhqa aw pumuy hihin nēveltotoyna. ¹¹Noqw puma Mañat unwáyat akw-nikañw, pu

hin navoti'yuñqey yuaatotaqey akw put ánwutota. Nihqe puma qatsiy qa kahkawnayat, so'niqey suhtaq'ewya. ¹²Oviy um hahlayhtini òveqatsi; hahlayhtotini uma ep yesqamu. Noqw is ohi uma tūwaqatsit añ-nikañw, pu pātuwaqatsit añqe' yesqamu! Pi Nukpana pas pavan hinhaqam itsívuiwkañw umumi hāwi, suyan pi hihsavo enem pētiqw navoti'taqe òviy'o. ¹³Noqw wukolòlòqañw tūwaqatsit aw tūviwhqey navotqe, pahsat pu pam tiyohyat tihtaqt wuhtit aw kikihpoktiva. ¹⁴Noqw wuhti lōqmuy himumasayat makiwa, wukokwahut masayat an'i, pam lölòqañwuy apyeve haqami qayēsihwpumi enem qeniwtaqat aw pūyaltiniqe òviy'o. Noqw payhkomuy-nikañw añqw nāsamiq yahsañwuy pahsavo pep hak put aw tunatyawtani. ¹⁵Pahsat pu lölòqañwuy moañaqw pāhu nōñañayku, pāyut an'i, wuhtit paöyninaniqe òviy'o. ¹⁶Noqw pay tutskwa wuhtit paañwaniqe hōtsíltiqe, pāhut lölòqañwuy moañaqw nōñakqat sohsok hiko. ¹⁷⁻¹⁸Noqw òviy lölòqañw wuhtit aw tuyvanaqe a'nō itsívutiqe, añqw ahpiynihqe, put tímuyatuy amumi kikihpoktiva, hakimuy God tutavoyat añ hinwisqe, Jesus Christ pumuy hin amuñen hihta hinhtiqat nuhtumi yuaatotaqamuy amumii.

The Two Beasts

13 Noqw nu pātuwaqatsit qalave wunukañw yorikq, pi himu hihta pohkot antaqa pātuwaqatsit añqw yámakto; tsane' qötöy'kañw pakwt ālay'ta. Noqw āalayat añqe' pakwt pas moñwit wihkaat söñniwyuñwa. Noqw qötöyat añ tuñwni God qa kaptsiwyuñqa pey'yuñwa. ²Noqw nu it hihta pohkot aw yorikq, pam tóhuwuy pívintot anta, pu hōnawuy kukyāt antaqt kuhkuy'ta; pu wukotohowuy moayat antaqt

moay'ta. Noqw lölòqañw òqalay put maqa, pu moñwqeniyu, añ ahsupoq nuhtumi moñw'iwtañiqat òviy'o. ³Noqw nu yorikq, pi suhka qötöy aqw pam hihta akw tūhotiwhqe sumataq pam mokni. Nikañw pay pam qa mokt, haqe' tūhoiwtaqey añ qalaptu. Noqw sinom sohsoyam put hihta pohkoewakw aw kātayyuñwa. ⁴Noqw lölòqañw it pohkot òqalay máqahqat puma pas hihtatota. Pu puma it hihta pohkot pas hihtalalwaqe pañqaqwa: Ya hak haqam it hihta pohkot antani? Hak sen amum nāyawvaniqey aw òqala? ⁵Noqw i' himu pohko lavaymakiwhqe, a'nō hihta kwiviyuaativa; piw God aqw qalomáyuaativa. Noqw pam lōp sunat añqw lōq sihkay'taqat mūmuyawhtuy añ nuhtumi moñw'iwtañiqat pan put enem yukiwa. ⁶Noqw pam yuaaykuqe God nāp hin sasvi; pu tuñwniyat aqw a'nō hiñqawlawu, pu kiyat aqw'a, pu òveqatsit ep yesqamuy amumiq'a. ⁷Pu pam God sinomuyatuy amumi kohpoke' pumuy ánwutaniqat pan put enem yukiwa. Pu pam sohsokmuy sinmuy himuñamuy, nanāpwat lavaymakiway'yuñqamuy, pu pas nanāpwat sinoiwtaqamuy amumi moñw'iwtañiqat pan put enem yukiwa. ⁸Noqw sohsoyam tūwaqatsit ep yesqam put aw nānawaknani. Noqw pay hakimuy tuñwniam Mañat qatsítutuveniyat añ pey'yuñqw, puma put qa aw nānawakna. Ura pam Maña tūwaqatsit hisat nāt qa yukiwhqat ephaqam pay niniwniqat pan God put enem tunatyawta. ⁹Naqvuy'taqa nam navotni. ¹⁰Hak hakiy tūwiktaqa hapi tuwat nāp tūwiktiwni. Pu sipwuvahpit akw hak hakiy ninaqa piw tuwat sipwuvahpit akw súlawhtini. Pep hapi pu' God sinomat tuptsiwni'yuñwe', qa nan'ekni'yuñwni. ¹¹Pu piw nu sukw pohkot antaqt tuwaqw, pam tūwaqatsit añqw yámakto. Noqw

pam mañat an lōq ālay'ta; nihqe wukolōlōqanwuy an yuaata. ¹²Noqw pam put apyevenihqat pohkot öqalayay sohsok pasiwta. Nihqe pam sohsokmuy tūwaqatsit añ yesqamuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat pohkot aw nānawakna, ura as mokniewakw tūhotiwht, ahoy qalaptuqat put aw'i. ¹³Noqw pam qaan'ewakw hihta kātatayhpit tumalay'va; nihqe sinmuy amutpik tokpelat añqw üwiñwuy hawnanwu. ¹⁴Noqw God pan put nakwhanaqw, pam mohtiwat it hihta pohkot atpip kātatayhpit hintsanhqe, tūwaqatsit ep yesqamuy unatotoyna; nihqe pumuy amumi tuyqawvaqw, puma mohtiwat hihta pohkot an son'iwhqat yukuya, i' pohko as sipwuvahpit akw tūhotiwkañw pay qátuhqat put an'i. ¹⁵Pu God piw pan put nakwhanaqw, pam it pohkot an yukiwhput qatsit máqa. Noqw öviy it hihta pohkot an yukiwhpu pas antsa yuaayku. Noqw pu hakim hihsa'nihqam it pohkot an yukiwhput aw qa nānawaknaqamuy qöqyaniqat i' himu pohko pañqawu. ¹⁶Pu añ söqavuñwsinom, pu pavansinom, pu kahaksinom, pu añ öokiwyaqam, añ tütuwikt pu qa tütuwikt, puma sohsoyam hihta akw tuvoylatiwyaniqat pañqawu, sen putvaqw may ep'e, sen qalpeq'a. ¹⁷Noqw öviy soon hak hihta túini, piw húyani, hal pas i' hak pohkot tuvoylayat akw tuvoylaiwtaqa-saa, sen put tuñwniyat akw'a, sen put pohtoylaniyat akw'a. ¹⁸Taay, uma aw wūwayani: Wuwni'taqa pohkot pohtoylaniyat māmatsni. Pam sinot pohtoylaniata; nihqe sunát-sikip sunat añqw pakwt payhkomuy sihkay'tasikip sunat-nikañw añqw navay sihkay'ta (666).

The Song of the Redeemed

14 Pu nu yorikq pi Maña tsomot Zion ep wunu. Noqw tsañé'sikip sunat añqw nālöp sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam pep put amum hōñi, Nayat tuñwniyat akw qalpeq pey'kahkañwo. ²Noqw hakiy tōnaat öñaqw tōqtiqw nu navota. Pas mūmunañwtuy an tōki'ta, pu pas a'nö umhtaqtat pan'i. Noqw lēlenyaqam sivatonlenay añ lēlenyaqw nu navota. ³Noqw puma moñw'atsvewat atpip puhutawit tawlalwa, pu nālöqmuy hihtuy tayyuñqamuy amutpipo, pu wūwukwmuy amutpipo. Noqw put tāwit pas soon hak tāwi'vani, hal pas ima tsañé'sikip sunat añqw nālöp sihkay'tasikip sōmorit pahsa'nihqam tūwaqatsit añqw tuiwyaqam-saa. ⁴Ima hapi nāto tōtimu, qa hisat hakiy nōmatota; nihqe öviy qa hisat tokoy hoyalaya. Ima Mañat haqaminiqw añkyañwu. Pumuy hapi God sinmuy amuhsonñaqw tui, puma nuhtuñaqw mohti God sinomatiniqat öviy'o, pu Mañat sinomatiniqata. ⁵Noqw moayamuy ep himu unatwi sūlawu, puma God atpip qa hihtakw hinyuñqw öviy'o.

The Three Angels

⁶Pu nu piw sukw hoñviayat öva pūyawmaqwu tuwa. Pam lomatuwat qaso'taqat pasiwkañw, tūwaqatsit añ yesqamuy sopkawtaqamuy amumi yuaatima, nanāp himuñamuyu, pu nanāp wat lavaymakiway'yuñqamuyu, pu nanāp sinmuy amumii; ⁷Nihqe yan a'nö tsa'timaqe pañqawma: Uma God kaptisitotani, pu pas hihtay'yuñwini. Taq pam nuhtuñem hin yúkuniqat aw pitsíwiwta. Uma God öveqatsit, pu tūwaqatsit, pu pātuwaqatsit, pu haqe' pāhu nōñanatotaqat yúkuhqat aw naokiwhtotani. ⁸Pu piw suhka hoñviaya

añknihqe pañqawma: Wuhkokitsoki Babylon sahpul! Kitsóki Babylon sahpul! Taq sohsoyam nanāpwat sinom soñawnen pep yesqamuy amumum qahohiyese. Nihqe öviy nawus puma soon qa pumuy amumum God itsívuyat añqw yukuyani. ⁹Pu piw suhka hoñviaya amuñknihqe a'nö pañqawma: Ima pohkot antaqat aw nānawaknaqam, pu qalpeq, sen may ep tuvoylayat akw pey'vayaqam ¹⁰Nawus God itsívuyat wine antaqat añqw hikwyani, God itsívuyat qa hihta enañ namiqwriwkañw kuyapkyuiwhqat añq'ö. Noqw puma qōhit-nikañw pu sikatövu'wat akw okiwsaniwyani, imuy qahováriwyuñqamuy hoñvia'yatuy-nikañw pu Mañat pumuy amutpipo. ¹¹Noqw pumuy okiwsaniwyaqw, kwitsiñw'am ömiq sūs wunuptuni. Noqw hakim pohkot an yukiwtaqat aw nānawaknaqam, pu hakim tuñwniyat akw pey'vayaqam pas qa haqami nānasuñwnayani, tälöo, pu tōkilat añ'a. ¹²Noqw öviy God sinomat put tutavoyat añ hinwiskahkañw Jesus aw tuptsiwni'yunqey qa nan'eknayani. ¹³Noqw nu navotq hak öñaqw inumi pañqawu: Um yan pēnani: Yahpiy haqahpiy ima Tutuyqawhqat aw yankahkañw sóiwmaqam hahlayhpit epyani. Owi, kita i' Hikwsi Qahováriwtaqa. Puma panhtote' maqsoniy añqw nānasuñwnani. Noqw pumuy hintsakpiyamuy ahpiy aniwni pay pumuy amumumni.

The Harvest of the Earth

¹⁴Noqw nu ömawuy qōtsat aw yori. Noqw hak Sinot Tiyyat antaqa ömawuy ep tsokiwta, sikavalasivat añqw yukiwput wihkat akw qötösomiwkañwo; nihqe tsaqanhpit a'nö qalay'taqat yawta. ¹⁵Pu piw suhka hoñviaya God kiyat añqw yámakqe, ömawuy ep tsokiwtaqat aw a'nö pañqawu: Um uhtsaqanhp

akw tsaqani, nen höqni; ispi pay höqsatiq'ö. Pi tūwaqatsit ep natwani pās tukwsiwta. ¹⁶Noqw i' hak ömawuy ep tsokiwtaqa tsaqanhpuy akw tūwaqatsit ep natwanit tsaqqa. Noqw tūwaqatsit ep natwani tsovalniwa. ¹⁷Pu piw suhka hoñviaya öveqatsit ep God kiyat añqw yámakqe, piw a'nö qalay'taqat tsaqanhpit yawta. ¹⁸Pu suhka hoñviaya qōhit aw öqalat pasiwtaqa kwanwáhovaqtuqat enem tataqtsokpit añqw yama. Nihqe pam tsaqanhpit'atqat aw a'nö pañqawu: Um uhtsaqanhpuy a'nö qalay'taqat akw tsaqani. Nen um tūwaqatsit ep ovauyit pölöyat tsovalani. Pi övaat pās kwanw'iwta. ¹⁹Pahsat pu hoñviaya tūwaqatsit aw tsaqanhpuy akw tsaqqaqat panhtiqe, tūwaqatsit ep ovauyit tsovala; pu haqam qölöt qaan'ewakw yahsakoq God itsívuyat tuawi'taqat aqw put maspa. Pep hapi övat pālayat öviy mumtsiyanwu. ²⁰Noqw pep övat aqw wukukuykuya, wuhkokitsokit ihpovee. Noqw pālaat únwaniwhtiqe añqw nóñakqe, pas kawaymuy sipmoyiyamuy aw pahsavo pāti, pakwút-sikip sunat tutskwa-tuwanit pahsavoo.

The Angels with the Last Plagues

15 Pu piw nu sukw hihta tuawi'taqat qaan'ewakw a'nö hihtaniqat ömi tuwa. Tsáne'nihqam hoñvia'yat tsañe' kānanvotpit yawyuñwa. Pam nuhtuñki, put atsve pu' God itsívuat yukiltini. ²Pu nu piw suhpan wuhkovatuphat panaptsat antaqat üwiñwuy enañ namiqwriwtaqat aw yori. Noqw hakim patuphat qalavaqe hōñi. Puma hapi it hihta pohko'ewakw ánwutota, pu put an yukiwputa, pu tuvoylayata, pu tuñwniyata, pu pohtoylaniyata. Nihqe puma God añqw sivatonlenat mákiwyaqey yawyuñwa. ³Nihqe puma God tumal'ayayat Moses tāwiyat

tātawlalwa, pu Mañat tāwiyata; nihqe pañqawqa: Pas uhtutmala qaan'ewakw kähinyuñwa, God Sus'öqaltutuyqawhqa. Pas um hapi qaatsat suan hihta hinma. Um hisatñahaqaw hihituy sinmuy amumi moñwi. ⁴Puyaw hak haqam uñ qa kaptsi'tani, Tutuyqawhqa? Sen hak uhnatñwaniy qa pas hihtalawni? Pi um hapi nāla qahováriwta. Sohsoy hihtu nanāpwat sinom ökiwkahkañw utpip nāwakintani. Pu um sinmuy amuñem hin yuki'maqw pam susmataq'a, kitota. ⁵It atsve pu' nu yorikq, pi mötsápkí God pep ki'taqat tuawi'taqa öveqatsit ep'e. Noqw kihut ep yūpaq haqam pas Aantsawat aw hötsílti. ⁶Noqw tsañe'nihqam hoñvia'yat pañqw nõña, tsañe' kānanvotpit yankahkañwo; pas suhqötsat tusaqtontsatsaqmötsaput añqw yukiwyuñqat yuwsí'kahkañw, kwekwéwhpit sikavalasivat añqw yukiwyuñqat tawitsqay añ kwewyuñwa. ⁷Noqw nālöqmuy hihtuy tayyuñqamuy amuñaqw suhka imuy tsañe'nihqamuy hoñvia'yatuy nānan'ik hihta huyta. Kurs pam kuyapkuyit sikavalasivat añqw yukiwhqat pumuy huyta. Put añqw aqwhaqami sutsep qátuhqat, God itsívuat opom'iwyuñwa. ⁸Noqw haqam pas Aantsawat kihut ep kwítsiñw ohpo, God lolmat tālawñwayat, pu öqalayay añq'ö. Noqw soon kurs hak haqam pas Aantsawat kihut aw pákini, pas ason tsañe'nihqam hoñvia'yat tsañe'sikipwat kānanvotpit hintsatskaqey yukuyaniqat pahsavoo.

The Bowls of God's Wrath

16 Noqw hak kihut pas Aantsawat añqw tsañe' hoñvia'yatuy amumi a'nö pañqawhqa nu navota. Yupavé, uma tūwaqatsit aw God itsívuay kuyapkuyiyuñqat wūtayani, kita. ²Noqw mohti'maqa nakwsuqe tūwaqatsit aw kuyapkuyiy wūta. Noqw pahsat pu hakim it hihta pohkot

tuvoylayat akw pey'kahkañw, put an himu yukiwhput aw nānawaknaqamuy amuhpa' uya nuhtsel'eway itséhee nõña. ³Pu hoñviaya añkñihqa pātuwaqatsit aqw kuyapkuyiy wūta. Noqw pahsat pu pāhu hakiy mokput uñwáyat anhti. Noqw sohsoy hihtu tayyuñqam pātuwaqatsit añqe' soa. ⁴Pu amuñkñihqa hoñviaya hāhaqe' mūnat, pu pāhu nõñantaqat añ kuyapkuyiy wūtaqw pam únwaniwhti. ⁵Noqw nu navotq hoñviaya pāhut aw öqalay'taqa pañqawu: Um sūanta Tutuyqawhqa, pu'nihqa, pu hísatnihqa, pu nātoniqa. Um yan yúkuhqe súanhti. ⁶Puma pi uhsinomuy, pu uhlaya'aymuy uñwáyamuy munvanaya. Noqw um pumuy uñwat hikwna, ispi puma put hihkay'yunq'ö. ⁷Pu nu piw suk w navotq pam kwanwáhovaqtuqat enem tataqtsokpit añqw pañqawu: Pas antsa, God Sus'öqaltutuyqawhqa, pay um pas qaatsat sinmuy amuñem suan yuki'ma. ⁸Pu i' nālöq epñihqa hoñviaya tāwat aw kuyapkuyiy wūtaqe enem pan yukuq w pam uwiñwuy akw sinmuy taqtsoka. ⁹Noqw sinom qaan'ewakw tōñit akw taqtotiqe, God iit kānanvotpit aw öqalat pasiwtaqat nānap hin sasviya. Nihqe puma tunatyay añqw qa lasyat, piw nāt God qa kaptsitota. ¹⁰Noqw pu tsivot epñihqa hoñviaya it himuvohkot moñw'atsvewayat aw kuyapkuyiy wūta. Noqw moñwtunatyayat añ qömseekma. Noqw sinom hihta akw a'nö tūtuyhtotiqe lēñiy mötstota. ¹¹Nihqe puma öveqatsit ep God nānap hin sasviya, amuhpa' uya a'nö tūtuyhq öviy'o; nikañw hihta hintsakpiy añqw qa lasya. ¹²Noqw navay epñihqa hoñviaya wukovayut Euphrates aqw kuyapkuyiy wuhtaqw, pāyu lāki. Noqw hōpaq momñwituy amuñem kurs pöhtiwa. ¹³Noqw nu tuwaqw, pahyom tuyoy'eway hihikwsim pāvaqwtuy amunuñqam imuy moayamuy añqw

nöna-it wukolölöqanwuy moayat anq'ö, pu it himuvohkot moayat anq'ö, pu i' hak God lavay'ayaatnihqey atsáy'taqat moayat anqw píwu. ¹⁴Ima hapi nukpanhikwimu. Noqw puma hihita kátatayhpit hintsaktivayaqe, ahsupoq tūwaqatsit an momñwituy amuhpa' nankwusaqe haqami tuwöhtayaniqat öviy tsovalaya, Sus'öqalat God wukotalönniyat aw pítuq'ö. ¹⁵Meh, nu' hapi uyiñwut an pítoni, (kita Tutuyqawhqa). Yuwsi'kañw pás tunatyawmaqa hahlaypit epni. Taq ka pam qayuwsi'kañw waynumqw, sinom put aw yórikyaqw, put enem haman'ewayni. ¹⁶Noqw hihikwsim haqami Hebrew-sinmuy amuhkwa Armageddon yan mäsiwhqat aw momñwituy tsovalaya. ¹⁷Pahsat pu tsañe' epnihqa hoñviaya sūmawuy aw kuyapkuyiy wūta. Noqw öveqatsit ep kihut pas Aantsawat ep moñw'atsvewat anqw hakiy a'nö tōnaat hiñqawhqe pañqawu: Yukilti hapi, kita. ¹⁸Noqw pahsat mowawatota; pu umhta; pu talwipta; noqw tūwaqatsi a'nö tayayayku, pas hisatñahaqaw sinom tūwaqatsit an yesq pañqaw qa hisat pan hiniwhitiqat pan'i. Pi pas qaan'ewakw tutskwa tayayayku. ¹⁹Noqw qaan'ewakw kitsóki päyivo tsihtsikti. Noqw anqe' hihihituy sinmuy wuhkokitsokiam sapumhti. Noqw God wuhkokitsokit Babylon u'naqe, qaan'ewakw itsívuy wine küyiwtat antaqat put hikwna. ²⁰Noqw sohsovik pānaqw tutskwa küyyunqa kurs haqamiya; pu tuhtukwi píwu. ²¹Noqw qaan'ewakw yañsayo lemowa sinmuy amumi önaqw löhö; sohsoy nanāp tsivót-sikip sunat pututuwanit pan puptu. Noqw sinom God nānap hin sasviya, lemowat kānavotpit ep'e, pas kānavotpi qaan'ewakw nuhtsel'ewayniqw öviy'ö.

The Great Prostitute

17 Noqw ima tsañe'nihqam hoñvia'yat ura kuyapi'yunqw, pumuy amuñaqw suhka inuminihqe inumi pañqawu: Um inumum pewni. Noqw God it qaan'ewakw kitsókit tokoy huhyaqat antaqat enem hin yúkuniqat nu ümi mahtaknani. Pam kitsóki hāhaqe' pāvahut an qātsi. ²Put hapi amum ima tūwaqatsit an momñwit nākwanway'ya. Noqw tūwaqatsit an yesqam soñawnen hōnaqtoti, put amum nākwanway'yaqee. ³Noqw nuy Qahováriwtat Hikwsit akw tuyqawiwtaw, hoñviaya haqami qayēwiwhpumi nuy wiki. Noqw nu hakiy wuhtit hihta pālanwput pohkot epeq tsokiwtat tuwa. Noqw himuvohko pas qalománanatñwanit akw pēvey'kañw, tsañe' qötöy'kañw pakwt ālay'ta. ⁴Noqw wuhti palasak-wawsat-nikañw pu pas pālanwput yuwsi'kañw, pu sikavalasivat, pu a'nö hihkay'yunqat o'wat-nikañw, pu pearl enañ yuwsi'ta; noqw kuyapit sikavalasivat anqw yukiwhput put tuyoy'ewakw qahopqatsiyat anqw küyiwtat yawta. ⁵Noqw qalpeq tuñwni pey'ta. Noqw yan hapi pey'ta: I' HAPI BABYLON PAS PAVANNIHAQA, TOKOY HUHAYAYQAMUY YUAMU, PU TUWAQATSIT EP HIHTA TUYOY'EWAKWNIHQAT ANIWNQA. Noqw kurs hak put tuñwniyat mäts'tani. ⁶Noqw nu it wuhtit aw tātayhq, pam God sinomuyatuy unwáyamuy akw hōnaq'iwta, pu Jesus enem so'qamuy unwáyamuy akw'a. Noqw nu aw yórikqe pas pavan aw wūwanta. ⁷Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Ya um hinoqw pas kátayta? Nu wuhtit hihta tuawi'taqat un āawnani, pu i' himuvohko tsañe' qötöy'kañw, pakwt ālay'taqa put ikwiwtat píwu. ⁸It pohkot um aw

yorikq, pam pay as qatut mōki. Nikañw pam koysöt qa toñtaqat añqw wupni. Nen pahsat pu haqami hovalniwniqat aqw pákini. Noqw tūwaqatsit ep yesqam qatsit qaso'taqat qa pasiwyuñqam pohkot aw kātayyuñwni, hakim tuñwniam tūwaqatsit yayhniwhqat pañqawq Mañat qatsitutuveniayat ep qa pey'yuñqam, púmaa. Pi i' pohko ura as qatut, haqamii; nikañw nāt piw qátuni. ⁹Noqw öviy hak suan wuwni'taqa it aw wūwamantani. I' tsañe' qöqtö hapi tsañe' tsotsmo. Noqw wuhti pumuy epeq tsokiwa. ¹⁰Puma piw tsañe'nihqamuy momñwituy tuawi'yuñwa; tsíwotnihqam pay sūlawhti; noqw suhka pu' qatu; pu suhka pay nātōni. Noqw ason pam pite' pay hihsavoni. ¹¹Noqw i' himovohko, as úranikañw, pay pu' qa háqamnihqa, pam hapi nanalt épeqnihqani. Nihqe pam imuy tsáñe'nihqamuy amuñaqw suhkani; nihqe pam haqami hovalniwniqat aqwni. ¹²Noqw pu pakwt ālat um aw yorikq, ima hapi pakwt momñwituy tuawi'yuñwa. Nikañw pay puma moñwtunatyay nāt qa makiwya. Puma pay hihsavo it himuvohkot amum moñw'iwyuñwniqat pan amuñem yukiwa. ¹³Noqw puma sun wuwni'yuñwe' it hihta pohkot öqalay, pu moñwqeqniy maqayani. ¹⁴Noqw ima hapi Mañat aw kihpokyani. Noqw pay pam pumuy áñwutani. Pi pam hapi nuhtumi tutuyqawyaqamuy amumi Tutuyqawhqa, pu momñwituy amumi Moñw'iwta. Noqw ima put ámumyaqam hapi wáñwayniwyaqamu, namorstiwayaqamu, nihqe pas ántsay'wisqamu. ¹⁵Pu hoñviaya inumi pañqawu: Pu it pāhut um aw tātayhq, ura tokoy huhyaqa wuhti put añqw qatuqw, pam hapi hihihituy sinmuy tuawi'ta, kaysiwhqamuyu, nanāpwatuy hihtuy sínmuuyu, pu nanāpwat lavaymakiway'yuñqamuyu.

¹⁶Pu it pakwt ālat um aw yorikq, puma it wuhtit tokoy huhyaqat aw pas qa suhtaq'ewyani; nen put kiqötōtat, yuwsiyat put añqw poswayat, tokoyat soswani; nen qōhit akw put taqtsokyani.

¹⁷Pi God pumuy pan unañwtoynaqw puma put tunatyayat aw antsanye', sun'unañway'kahkañw, it hihta pohkot aw moñwtunatyay noayani, haqami God lavayiat añ ahsupoq anhtiniyat aw pahsavoo. ¹⁸Pu it wuhtit um aw yorikq, pam hapi qaan'ewakw wuhkokitsókit tuawi'ta, tūwaqatsit añ momñwituy amumi tuyqawi'taqata.

The Fall of Babylon

18 Yantaqat atsve pu' nu yorikq, pi suhka hoñviaya öveqatsit añqw hawto, a'nö öqalat pasiwkañwo. Noqw tūwaqatsit añ suyan tālawwa, tālañwayat akw'a.

²Noqw pam a'nö tōnay anqe' tsa'timaqe pañqawu: Babylon pas pávannihqa sahpū; Babylon-kitsóki sahpū. Noqw nukpanhihikwsim pep ki'vayani, pu sohsoyam hihtu tuyoy'e'way hihikwsimu, pu sohsoyam hihtu i'tseheet, pu tuyoy'e'wayom masay'yuñqam piwu.

³Pi sokpawtaqam sinom put amum qahopihintsatskaqe soñawnen wine akw hōnaqtoti. Noqw tūwaqatsit añ momñwit put amum nākwañway'ya. Pu tūwaqatsit ep huhyaqam put kwañwáewhqsatiyat atsviy káhaktoti.

⁴Pu nu piw hakiy öñaqw tōnayat navotq pañqawu: Uma put añqw nōnakni, isinomu; nen uma qaanhtipuyat ep qa ámum hintsatskani. Taq ka uma piw put amum hihihita añ kānanvotyani.

⁵Taq put qaanhtipuat öveqatsit aw pitu. Noqw God put nukpanayat aw pónakna. ⁶Pam umuy hintsanhq, pan uma tuwat put hintsanyani; pu hin hinhtiqat uma navitañw'iwtaqat tuwat yukunayani. Pu pam umuñem

kuyapit aqw ohpoknaqw, uma enem put navitañwtotani. ⁷Ura as pam nāhihtay'taqe kwanwāqtu. Noqw öviy uma okiwsasne' qahahlayhtapnayani. Himu pam unañwpeq pañqawu: Pi nu moñwi; nu qa koñnalavu. Nihqe soon nu hihta qahahlayhpit aw yórikni. ⁸Paniqw öviy sūkw tāwat ep hihimu kánavotpit put aw pítuni-tüya, qahahlayhpi, pu tsóñaw. Noqw pam qōhit akw pás tsóhtso'ni. Pi Tutuyqawhqa God put hin yukunaniqa a'nö öqala. ⁹Noqw tūwaqatsit añ momñwit put amum nākwanway'yaqam, pu amum hihta nasani'yunqam put ep is óhilalwani, tsaykitani, put uwiwitaqw kwitsinwyat aw taykahkañwo. ¹⁰Pas okiwhintaqw tsatsawnaniqe, yāvaqw honkahkañw pañqawwani: Is ohi, is ohi, qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon! Um sūs tāwat anqe' qöniltiqat ep pay kiqöti. ¹¹Pu tūwaqatsit ep huhyayaqam put ep tsaykitani, pu qahahlayyani, pāpu qa hak pumuy huhyanpiyamuy túiniqw öviy'o. ¹²Puma iit hihta huhyaya: Sikavalasivata, qötsásivata, o'wat a'nö hihkay'yunqata, pu pearls, pu tusaqtontsatsakwmötsaput suphiñputa, pu palasakwat tsatsákwmötsaputa, pu wishöptsatsakwmötsaputa, pu palatsatsakwmötsaputa, pu sohsok hihta kwanwāhovaqtuqat kokhota, pu sohsok hihta ivoryt anqw yukiyunqata, pu sohsok hihta a'nö hihkay'yunqat kohot anqw yukiyunqata, pu sikasivata, pu pay sīvata, pu marble owat anq'ö, ¹³Pu cinnamon, pu hihta hovaqtuyaqata, pu hihta akw nalwitotaqata, pu himu kwanwāhovaqtuqat tataqtsokiwhqata, pu wine, pu wihkuyita, pu a'nö pinput ñumnita, pu söhövosita, pu wāwakas-tuyu, kanelmuyu, pu kawaymuyu, pu karētamuyu, pu tütuwiktuyu, pu sinmuy qatsíyamuyu. ¹⁴Ura as um sohsok iit hihta ep nāhahlaynañwu. Noqw meh, pam sohsoy tūwaya.

Noqw sohsoy himu nukíwa, pu lolma ünaw ahpíyya. Noqw soon um pāpu pūvut pantaqat túwani. ¹⁵Noqw iit huhyayaqam put wuhtit atsviy káhaktotiqam, put okiwhintaqw, mamqasyaqe yāvahaqaww honkahkañw, tsaykikahkañw a'nö hinqaww, ¹⁶Pañqawwani: Is ohi, is ohi, um qaan'ewakw wuhkokitsoki! Ura as um suphiñput tusaqtontsatsakwmötsaput, pu palasakwawsat, pu pas pālañwput yuws'tañwu, pu sikavalasivat, pu a'nö hihkay'yunqat o'wat-nikañw pu pearl enañ ura as yuws'ta. ¹⁷Noqw sūs tāwat anqe' qöniltiqat ep i' kahahkimu qaan'ewakw sūlawhti. Noqw sohsoyam pākihut anqe' momñwit, pu pākihut akw yaktañwuqam, pu pākihut tumalay'yunqam, pu hihsa'nihqam pāvaqe nānahoy huhyayaqam yāvaqw hoñni. ¹⁸Nihqe put uwiwitaqw kwitsinwyat tutwaqe sáakmaqe pañqaww: Ya haqam wuhkokitsoki it qaan'ewakw wuhkokitsokit anta? ¹⁹Nihqe puma qötömi qöat tsálakinkahkañw, sáakiwtaqe tsaykikahkañw a'nö hinqaww pañqaww: Is ohi, is ohi, wuhkokitsoki! Pas as pam qaan'ewakw hihta hihkay'taqat hintsakq, öviy sohsoyam pāvaqe pākihut akw hintsatskaqam put atsviy káhak'iwwisa. Noqw sūs tāwat anqe' qöniltiqat ep pam kiqöti, yan lavayhtoti. ²⁰Oviy uma hahlayhtotini, öveqatsit ep yesqamu, God sínomatu, piw put lavay'aymatu; pi God umunem put aw nāoya. ²¹Noqw hoñviaya a'nö hoñvi owat wukomatat antaqat kwusut, pātuwaqatsit aqw put tūva pañqawkañwo: Yan hapi qaan'ewakw wuhkokitsoki Babylon tūviwini; nen pas qa nātuwini. ²²Noqw sivatonlenat añ lēlanyaqamuy tōkiam soon pāpu uhsonve nanaptiwini, um Babylon-kitsóki; pu tātawlalwaqamuy tōnaam soon nanaptiwini, pu muriñput lēnat añ lēlanyaqamuyu,

pu sivatötöqpit añ lēlenyaqamuyu. Piw soon hak tumaltuwi'taqa pay nāp hihta tuwi'taqa pāpu uhsonve nātuwiwni. Piw soon pāpu uhsonve hisat haqam nūmantotani. ²³Piw wihqōhi soon pāpu hisat qōhi'yuñwini. Pu möönañwuy, pu mö'wit tōnaam soon pāpu uhsonve nanapiwni. Pi um powaqat an sopkawtaqamuy sinmuy tuhisat akw ūnatoynaqw, uñaqw huhyaqam tūwaqatsit ep pas pavansinomniwhtoti. ²⁴Noqw put ep God lavay'aymuyatuy unwāam nātuwiwa, pu God sínomuyatuy unwāamu, pu sohsokmuy tūwaqatsit ep hakimuy qōqyaqamuy unwāamu.

19 Yantaqat atsve pu' nu navotq, hakim kaysiwħqam öveqatsit añ a'nö hiñqaqwaqe pañqawwa: Alleluia! Kwakwhay God Itahtutuyqawħqa! Um hapi itamuy ayo oya. Um hapi pas hımuu, öviy itam un kaptsi'lalwa. Um-sa nāla öqalay'ta. ²Um hapi qaatsay'makañw nuhtuñem suan hin yūkuñwu. Pi um wuhtit tokoy huhyaqat qaan'ewakw hinhtiqat enem hin yuku, it wuhti tuskapqatsiy akw tūwaqatsit ep sinmuy qalomáhintsanhqat énemi; nihqe uhtumal'aymuy ep put aw nāoya. ³Pu piw puma pañqawwa: Alleluia! Noqw put kwıtsiñw'at sūs ömiq wunuptu. ⁴Noqw ima sunat nālöq sihkay'taqam wūwuyom, nālöqmuy hihtuy tayyuñqamuy amumum tutskwami munumhtotiqe, God moñw'atsvewat ep qátuhqat pas hihtatotaqe pañqawwa: Pas antsa, Alleluia!

The Wedding Feast of the Lamb

⁵Noqw moñw'atsvewat añqw hakiy tōnaat pañqawu: Uma God Itahtutuyqawħqay tayawnayani, uma sohsoyam tumal'aymatu, pu uma put kaptsi'yuñqamu, añ söqavuñwsinomu, pu pavansinomu. ⁶Noqw nu navotq

pas hakimuy qaan'ewakw hintaqamuy tōnaam tötöqa, haqe' pāhu söykitotaqat pan'i, pu pavan a'nö úmukqat pan'i, noqw pañqawwa: Alleluia! Pi God Sus'öqaltutuyqawħqa hapi moñw'iwta. ⁷Itam hahlayhtotini. Owi, itam pas hinhaqam hahlayyani; nen pas kaptsitotani. Tsañaw pi Mañat nōmataniqat aw pitu. Noqw nōmaatniqa pás moñwvasiwta. ⁸Nihqe pam tusaqtonsatsakwmötsaput suphiñput kwañw'ewakw suhqötsat yuwsı'taniqat pan put enem yukiwa; pi tusaqtonsatsakwmötsapu suphiñpu God sinomuyatuy súantsakpiyamuy tuawi'ta. ⁹Noqw hoñviaya inumi pañqawu: Um yan pēnani: Pas hapi Maña nōmataq w put ep nōviwħqat aw tūtsamiwyaqam hahlayhpit epyani. Pu pam inumi pañqawu: I' hapi God lavayiatnihqe pas antsa. ¹⁰Noqw nu kukmiq nātuvat, as put pas hihtataniqw, pam inumi pañqawu: Soh, pay um qa panhtini. Pay nu umún God enem tumalay'ta, pu uhtupkomuy Jesus tuawi'yuñqamuy amun'i. Um God pas hihtalawni. Pi Jesus tuawi'yuñqam God lavay'aymuyatuy amún God Hikwsiyat akw tuyqawiwyuñwa.

The Rider on the White Horse

¹¹Noqw ömi hötsıltiqw, nu qötsákawayot aw yori. Noqw aqw tsokiwmaqa Pas Antsay'maqa Pas Qaatsay'maqa yan mātswa. Nihqe pam suan hihta añ wūwañwu, piw suan kihpokñwu. ¹²Noqw pōsiat ūwiñwuy anta; noqw qötöyat anqe' wūhaq wiħka kwapy. Noqw pam tuñwniy akw tuvoylaiwtaqw, qa hak put tuwi'ta, pas pam-saa. ¹³Noqw pam usimnit unwat akw mórokput yuwsı'ta. Nihqe pam God Lavayata yan mātswa. ¹⁴Noqw tuwvöh'aymat qötsákawaymuy añ tsokiwkahkañw öñaqw put añkya tusaqtonsatsakwmötsaput

suphiñput kwañw'ewakw suhqötsat yuwsí'kahkañwo. ¹⁵Noqw moañaqw sipwuvahpi a'nö qalay'taqa yayma. Noqw put akw pam hihituy nanāpwatuy sinoiwtaqamuy wuvahtani. Nen pam pumuy sivamoñwkohot akw amumi moñw'iwatani. Pi pam hapi Sus'öqalat God nuhtsel'ewakw itsívuyat sinmuy amuñem na'sastani, hak haqam övat mumtse', pälayat na'sastañwuwat pan'i. ¹⁶Noqw pam usimniy añ-nikañw pu qahsiy añ tuñwniy pēni'taqw yan pey'ta: MOMÑWITUY AMUMI MONW'IWTAQA, PU TUTUYQAWHQA-MUY AMUMI PAS TUTUYQAWHQA. ¹⁷Noqw nu sukw hoñviayat tuwaqw, tävit ep wunu. Nihqe pam a'nö tönay añqe' tsahtsa'lawhqe, öva sohsokmuy masay'yunqamuy püyawnumyaqamuy amumi pañqawu: Uma pew tsovawmaq, God umuñem wukonovat na'sasta. ¹⁸Noqw uma añ pas momñwituy tokoyamuy nönösani, pu solāwamuy amumi momñwituy tokoyamuyu, pu añ a'nö ö'qaltuy tokoyamuyu, pu kawaymuy tokoyamuyu, añ qa tütuwiktuy, pu tütuwiktuy, añ söqavunñwsinmuyu, pu pas pávansinmuyu. ¹⁹Noqw nu yorikqw, i' himuvohko-niqw, pu tüwaqatsit añ pas momñwit-niqw, pu tuwvöh'aymat sūmi tsovalti. Nihqe puma qötsákawayot epeq tsokiwtaqat, tuwvöh'aymuyatuy enañ amumi kihpokya. ²⁰Noqw i' himuvohko ñuiwa, pu God lavay'ayaatnihqey atsáy'taqa piwu. Ura pam it himuvohkot atpip kätatayhpit tumalay'taqe, hakimuy put tuvoylayat akw tuvoylaiwyunqamuy ünatoya piw put an hihta yukiwhput aw nānawaknaqamuyu. Puma nāto taykañw, qöhit patuphaiwtat qat tövu'wat akw uwiwitaqat aqw tüwiwa. ²¹Noqw ahpiy akwsiñwyaqam kawāyot epeq tsokiwtat sipwuvahpit put moañaqw yaymaqat akw sūlawhti.

Noqw masay'yunqam tokoyamuy nānasna.

The Thousand Years

20 Pahsat pu nu sukw hoñviayat aw yori. Pam öñaqw hawhqe, kowsöt qatoñtaqat aqw hötahpit, pu wupasivanamiqlölöt yawta. ²Nihqe pam wukolölöqanwuy, pay hisat qátuhqat tsuat, Nukpana, pu Satan yan piw mätsiwhqat núahqe, sūp sömorit yahsañwuy pahsavo put soma; ³Nit kowsöt qatoñtaqat aqw put tüvat aqw uhta, nit pu ep tuvoylata. Noqw öviy kurs hin pam päpu sinmuy ünatoynani, sūp sömorit yahsañwuy añ kuyvaniqey aw pahsavoo. Nit ason put atsve pam hihsavo mātaviwni. ⁴Noqw nu moñw'aatsvewat aw yori. Noqw hakim añ yēse. Puma hapi nuhtumi moñw'iwyunñiqat pan pumuy amuñem yukiwa. Pu hakim God lavayiyat yuaatotakahkañw Jesus tuawi'yunqey ep qöyaniwyaqamuy nu amumi yori. Puma hapi himuvohkot aw qa naokiwlalwa, pu put an hihta yukiwhput qa aw nānawakna; pu qalpeq, pu may ep put tuvoylayat qa akw tuvoylatoti. Puma mokiwuy añqw ahoy tätayyaq, sūp sömorit yahsañwuy añ Christ amum moñw'iwyunñwa. ⁵⁻⁶Ima hapi mohti ahoy yesva. Pas i' hak mohti ahoy yesvaniqamuy amumum ahoy tätayhqa hahlayhpit epni. Pi mokiwu qa löös put aw öqalay'tani. Pi mohti ahoy yesvaniqam hapi God awwat-nikañw pu Christ awwat wimmomñwitni; nen sūp sömorit yahsañwuy añ put amum moñw'iwyunñw. Noqw pay ahpiy mímawat so'pum pay ason pas sūp sömorit yahsañwuy sūlawhtiniqat pahsavo pay hāk qa yesvani.

The Defeat of Satan

⁷Pu ason sūp sömorit yahsañwu sūlawhtiqw, pepeq pu' Satan sivikiñaqw mātaviwe', ⁸Tüwaqatsit

ep nalönan'ivaqw sinmuy yesqamuy ünatoynani, it Gog anqw sinmuyu, pu Magog anqw sinmuyu; nen pumuy sümi tsovalaqw, puma God aw nāqöytani. Noqw puma pātuwaqatsit qalavaqe tūwat an qaan'ewakw hintani. ⁹Pu puma tutskwat an ahsupoq kúrukme', God sinomuyatuy haqam hāk yesqat pónokyani, pu God kitsókiyat put aw unañwayat piwu. Noqw öviy pam öñaqw üwiñwuy tüve', pumuy taqtsokni. ¹⁰Pahsat pu Nukpana pumuy ünatoynaniqa üwiñwuy patuphat antaqat tövu'wat akw uwiwitaqat aqw tüviwni, ura i' himuvohko-niqw, pu God lavay'ayaatnihqey atsay'taqqa pañsoq tüviwhqat pañsoq'a. Noqw puma sutsép-sa pepeq kānavoti'yunwini, talönvaqat añ'a, pu mimhikpuvaa.

The Final Judgment

¹¹Pahsat pu nu qaan'ewakw qötsat moñw'atsvewat aw yori, pu hakiy put ep tsokiwtaqata. Noqw put pitsánwayat apyeve tūwaqatsi, pu tokpela haqami hiniwhiqe qa nātuwiwa. ¹²Noqw nu yorikq pi ima so'pum an söqavuñwsinom, pu pavansinom God atpip hōñi. Noqw tutuveni purumhtoti. Noqw pu piw suhka tutuveni puru. Pamwa qatsitutuveni yan tūñwantiwa. Noqw ima so'pum it wūhak tutuvenit an hin pey'yunqat put ahpiy hin yukuniwya, hinhaqam hintsatskaqey pan'i. ¹³Pu pātuwaqatsi put anqe' so'pumuy mātavi; pu mokiwu maskit amum pepeq so'pumuy mātavi. Noqw puma sohsoyam nanāp hin hintsatskaqey ahpiy yukuniwya. ¹⁴Noqw mokiwuniqw pu maski, puma üwiñwuy patuphat antaqat aqw tüwiwa. Pam hapi lōs mokiwu. ¹⁵Pu hakiy tuñwniat qatsitutuvenit ep qa pey'taqw, pam üwiñwuy patuphat antaqat aqw tüviwnwu.

The New Heaven and the New Earth

21 Noqw nu puhutokpelat aw yori, pu puhutuwaqatsit aw'i, i' mohtiwa tokpela, pu mohtiwa tūwaqatsit haqami tūwayaqw öviy'ö. Noqw pātuwaqatsit pāpu qa háqamo. ²Noqw nu' John, wuhkoksokit pas pavan hímunihqe qahováriwtaqat öñaqw God anqw hawtoqw aw tātayi. Noqw pam Jerusalem Pühunihaq yañ mātsiwa. Pam möm'öwiqa puwsuñwayniqat aw hin yuwsitañwuqat pan sóniwa. ³Noqw hakiy a'nö tōnaat öñaqw pañqawhq nu navota; noqw yan lavayhti: Meh, God kiat sinmuy amumum yanta; noqw pam pumuy amumum qátuni; noqw puma put sinomatni; noqw God pas nāp pumuy amumum yantani; nen pumuy Tutuyqawhqaamni. ⁴Pu God pumuy posvalayamuy sohsok ayo hōnani. Pu mokiwu pāpu qa háqamni; pu qahahlayhpi, pu pahki sūlawhtini; piw soon haqam pāpu himu tūyani, pi hisatqatsi pay tūwayaq'ö. ⁵Noqw i' moñw'atsvewat epeq tsokiwtaqqa pañqawu: Meh, nu hapi sohsok hihta pūhulawu. Noqw pam inumi pañqawu: Um it pēnani, i' lavayi pas antsa, pas qa paysoq'a. ⁶Noqw pam inumi pañqawu: Yukilti hapi! Nu hapi Alpha pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yayhnaqa, pu sohsok hihta aw pās yúkuniqa. Nu pāhut nōñanataqat hakiy taytoynañwuqat pānaqmokiwtaqat paysoq máqani. ⁷An kuytaqa hapi sohsok hihta makiwni; noqw nu put Tutuyqawhqaatni; noqw pam itini. ⁸Pu ima an tūmamqasyaqam, pu qatuptsiwni'yunqam, pu tuyoy'ewakw hinyunqam, pu tuqwyantotaqam, pu qahopiyesqam, pu tuhisay akw hintsatskaqam, pu nāp yukihwput aw nāwakintotaqam, pu sohsoyam a'tsat, it qōhit patuphat antaqat tövu'wat akw

uwiwitaqat pañsoq nuhtumyani. I' hapi lōs mokiwu.

The New Jerusalem

⁹Pahsat pu ima tsañe' hoñvia'yat ura nuhtuñk tsañe'sikip kãnavotpit kuyapkuyi'yunqamuy amuñaqw suhka inuminihqe inumi pañqawu: Kurs um pewni. Noqw nu it mö'wit Mañat nōmayat ūmi mahtaknani. ¹⁰Pahsat pu nu Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuyqawiwtaqaw, pam haqami qaan'ewakw wupatukwit aqw nuy wiki. Nihqe pepeq pam qaan'ewakw wuhkokitsokit pas pavan hímunihqe qahováriwtaqat Jerusalem yan mãsiwhqat inumi mahtakna. Pam òñaqw God añqw hawto ¹¹God lolmat tãlawñwayat tãlawñway'kañwo. Noqw tãlawñwaat hihta owat pas a'nō hihkay'taqat an talqaqsala, it jasper-owat an'i; hihta suyantalqat an suyan tãla. ¹²Noqw kitsóki qaan'ewakw wupatuhpelat akw nōyakiwta. Noqw tuhpelat añ pakwt lōq sihkay'tasikip hōtsíwa. Noqw hōtsíwat añqe' pakwt lōq sihkay'taqam hoñvia'yat hōñi. Noqw put añ natñwani pey'yuñwa. Nihqe pañ Israel tímuyatuy pakwt lōq sihkay'taqamuy tuñwniam pey'yuñwa. ¹³Hopkaqe payhk hōtsíwa, pu kwiniñaqe piw payhk hōtsíwa, pu tãtōqe payhk hōtsíwa, pu tēveñe qe payhk hōtsíwa. ¹⁴Noqw wuhkokitsokit aw nōyakiwtaqa tuhkwa pakwt lōq sihkay'taqat qaqatspi'ta. Noqw pumuy añ it Mañat ayamuyatuy pakwt lōq sihkay'taqamuy tuñwniam pey'yuñwa. ¹⁵Noqw i' hak inumi yuaataqa sikavalasivat tuwanpit yawta, akw wuhkokitsokit tuwantaniqee, pu hōhtsiwayata, pu tuhpelat put nōyakni'taqata. ¹⁶Noqw kitsóki sutsñakiwta, wuhpalwat-nikañw pu puhtsilwat pay súnanta. Noqw pam hopaqat

tuwanpiy akw put tuwanta; noqw kurs pam sūp nāsamiq sihkay'tasikip sōmorit pahsa'haqam tutskwatuwanit tuwanta. Wuhpalwat-nikañw pu puhtsilwat-nikañw pu òmiqwat pay sunyuñwa. ¹⁷Pu pam tuhpelat kitsókit aw nōyakni'taqat tuwantaqw, kurs pam pakwt-sikip sunat pakwt navay sihkay'taqat (216) kukuwanit pahsavo tuhpele. (Hoñviaya sinmuy tuwaniamuy akw put tuwanta.) ¹⁸Noqw tuhpele jasper-owat añqw yukiwta; noqw kitsóki it sikavalasivat pas kwan'ewakw añqw yukiwta, pas panaptsat an suyan tãlat añq'ō. ¹⁹Noqw kitsókit tuhkwayat qaqatspiat sohsok hinyunqat o'wat a'nō hihkay'yuñqat akw lomasniwa. I' mohti'maqa jasper-owat añqw yukiwta, añknihqã sapphire-owat añq'ō, pu amuñknihqã chalcedony-owat añq'ō, noqw pu nãlōq epnihqã emerald-owat añq'ō, ²⁰Noqw tsivot epnihqã sardonyx-owat añq'ō, pu navay epnihqã sardius-owat añq'ō, noqw tsañe' epnihqã chrysolite-owat añq'ō, noqw nanalt epnihqã beryl-owat añq'ō, noqw pēve' epnihqã topaz-owat añq'ō, noqw pakwt epnihqã chrysoprasus-owat añq'ō, noqw peveest epnihqã jacinth-owat añq'ō, noqw õsat epnihqã amethyst-owat añq'ō. ²¹Noqw pakwt lōq sihkay'tasikip utspi piw pakwt lōq sihkay'taqat hihta pearl añqw yukiwyuñwa. Nanãp utspi sūkw pearl añqw yukiwtañwu. Noqw kitsókit ep kitpik pas sikavalasivat kwan'ewakw añqw yukiwta, pas pay suyan talqat panaptsat panyuñwa. ²²Noqw nu ep qa haqam God enem nãwakinkit tuwa, pi sinom God Sus'õqaltutuyqawhqat, pu it Mañat, pumuy amutpip nãwakintotaqw òviy'ō. ²³Pu kitsóki pay tãwat qa hakni'ta, piw mūyawuyu, aw talni'taniqata. Pi God lolmat tãlawñwaat aw talni'ta, pu i' Maña pep put aw tãla. ²⁴Noqw ima

nanāpwat hihtu ayo nōnakqam put talniyat añ hinwisni. Pu tūwaqatsit añ pas momñwit piw kāhakiwuy, pu hihta hihkay'taqat paño öoyyani. ²⁵Pu pep hötsiwa tälö pas qa uhtsiltimantani. Noqw tōkila pep sūlawni. ²⁶Noqw hihihu nanāpwat sinom kāhakiwuy pu hihta hihkay'taqat paño öoyyani. ²⁷Pu pas soon himu hihta itséhe'tañwuqa paño pákini, pu piw hihta tuyoy'ewakw tumalay'taqa, pu atsátañwuqa. Pay pas ima Mañat qatsítutuveniyat añ tūñwniam pey'yunqam-sa hapi paño yuñni.

22 Pu hoñviaya kwañw'ewakw inumi mahtaknaqw, pas ruhpit an suyan talni'ta. Pam God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewayat añqw mūna, ²Wuhkokitsokit ep kitpik nahsavaqee. Noqw mūnat nan'ivaq sipaltsoki akw yēsiwhqa wunu, nihqe pakwt löq sihkay'ta-sikip alönöt sipalay'vañwu; noqw aansakis müyawuy ep himuy'vañwu. Noqw hihihu nanāpwat sinom put nahpiyat akw powaiwwisa. ³Noqw God hihta aw qa suhtaq'ewniqw, pam pep sūlawni, ispi God-nikañw pu Mañat, pumuy moñw'atsvewaam ep wūnuniq'ö. Noqw God tumal'aymat put tayawintotani. ⁴Pu puma put pitsáñwayat aw yorstotani. Noqw put tuñwniat pumuy qalkaqe pey'yunwñi. ⁵Pu pep qa mñhikmantani; piw puma wihqöhít pāpu kurs hintsatskani, piw tāwat añqw tälata, pi Tutuyqawhqa God pumuy amumi talni'taniqw öviy'ö. Noqw puma aqwahaqami sutsép-sa moñw'iwyunwñi.

The Coming of Jesus

⁶Noqw pam inumi pañqawu: I' hapi yan lavayi pas qa paysoq'a, pas antsa. Noqw i' Tutuyqawhqa God imuy pas hihtuy lavay'aymuy amuhpa' yuaataqa tumal'aymuy amumi hoñviayay hōna,

pam soon pas hisat himu hintaniqat pumuy āawnaniqata. ⁷Meh, nu hapi qa sōwunit pítuni, (kita Tutuyqawhqa). Noqw i' hapi hak it nāto hin hintaniqat lavayit it tutuvenit ep pey'taqat aw tuqayvahsi'maqa hahlayhpit epni. ⁸Nu John hapi iit aw yori; nihqe nu put navota. Nihqe nu navotkañw yórikqe, pahsat pu nu it hoñviayat inumi iit mahtaknaqat kukmiq nātuva, put pas hihtaniqee. ⁹Noqw pam pahsat inumi pañqawu: Soh, um qa panhtini. Pay nu uhtumalsuñwa, pu uhpavamuy lavay'a'yatuy suñwáamu, pu it tutuvenit añ lavayit pey'taqat aw tuqayvahsi'yunqamuy suñwáamu. Um God hapi pas hihtatani. ¹⁰Pu pam inumi pañqawu: Um it tutuvenit añ himu nātoniqat pey'taqat qa tupki'tani; taq pay aw pitsíwta. ¹¹Pay pi qasuan hintaqa qasuan hintani; pu i' hak itséhee itséheeni; pu i' hak sūantaqa sūantani; pu i' hak qahováriwhpu qahováriwtani. ¹²Noqw meh, nu hapi qa sōwunit pítuni (kita Tutuyqawhqa). Noqw nu hapi hihta ahsatit yankañw pítuni; nen sohsokmuy sinmuy añ nanāp tumaltipuyamuy an amumi ahoytani. ¹³Nu hapi Alpha, pu Omega. Nu hapi sohsok hihta yayhnaqa pu sohsok hihta aw pás yúkuhqa; mohti'maqa, pu nuhtuñkiqa. ¹⁴Ima hakim hapi tutavoyat añ hinwisqam pas hahlayhpit epyani. Puma himutskit akw yēsiwhqat añqw nōnösaniqey makiway'yunwñi, pu kitsókit aw hötsíwhpa' yunniqeyu. ¹⁵Pi popkotuy amunyuñqam pay ihke'ya, pu tuhisay akw hintsatskaqamu, pu qahopqatsit hintsatskaqamu, pu tuqwyantotaqamu, pu nāp yukihwhput aw nāwakintotaqamu, pu hak atsats hintsakqey ep hahlayhqa piwu. ¹⁶Noqw nu' Jesus hapi ihoñviayay ayata, añqe' hāhaqe' inumi tōnawtaqamuy iit āawnaniqat öviy'ö. Nu hapi David náata, pu ahpiy tsíyakpu, suyan tälawñway'taqa talsohu. ¹⁷Noqw

Hikwsi Mö'wit amum pañqawu: Pewyaa. Pu i' hak navotqa Pewyaa, kítani. Pu i' hak pānaqmokiwtāqa pewni. Pu pay nāp hak nāwaknaqa it kūyit akw yēsiwhqat qa sisvit añqw hikwni.

Conclusion

¹⁸Pu nu sohsokmuy it nāto hin hin-taniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat nanaptaqamuy amumi pañqawni: Kurs hak haqam it lavayit aw hihta hóyok-naniqw, pay God hīhihta kanavotpit it tutuvenit ep pey'taqat hapi aw nāoyni.

¹⁹Pu kurs hak haqam it nāto hin hin-

taniqat lavayit it tutuvenit añ pey'taqat hihtawat ayo yúkuniqw, pay God qat-sítutuvenit añqw put natñwaniyat ayo yúkuni, pu pas hímunihqat kitsókit ep qeniyata. Pu sohsoy himu lolma it tutuvenit ep pey'taqat put aw uhtani. ²⁰Noqw iit lavayhtiqā yan hiñqawu: Meh, nu pas antsa qa sōwunit pítuni, kita. Nam antaa, Jesus Tutuyqawhqa, pay um qa sōwunit añqwni. ²¹Nam Itahtutuyqawhquy Jesus Christ núok-waat sohsokmuy umumi pítsiwtaa. Nam antaa.